

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

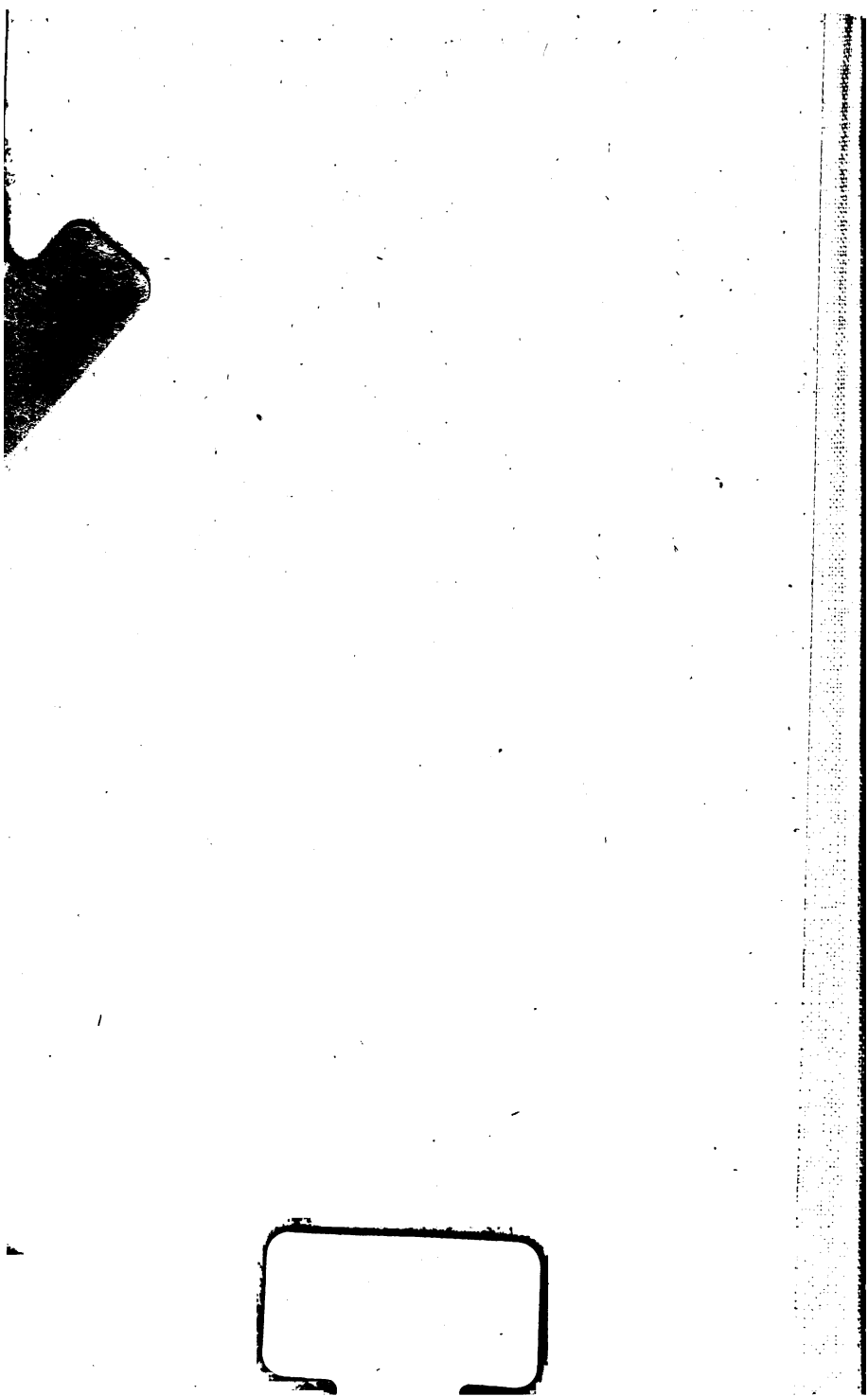
Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

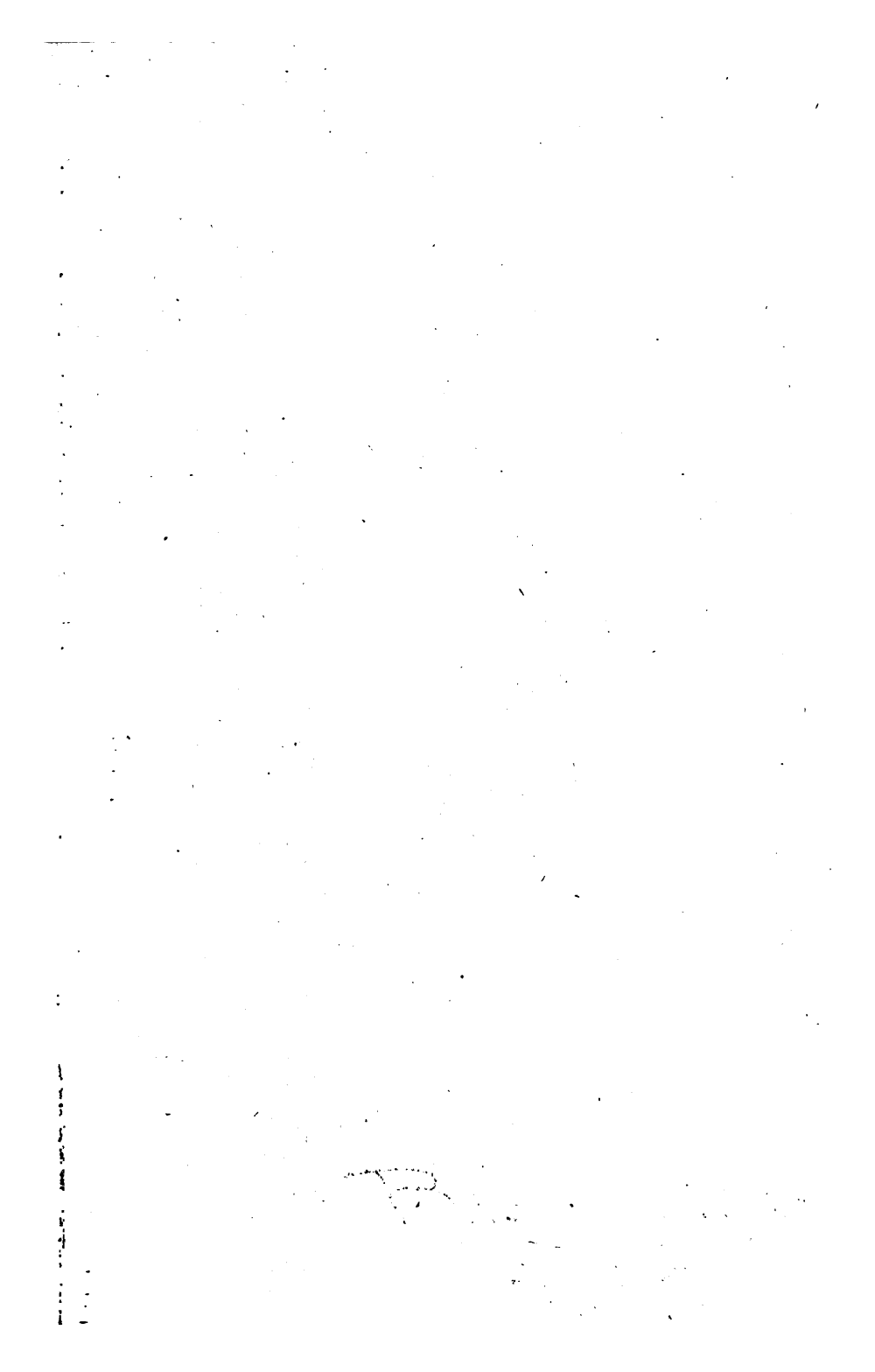
Vi ber dig även att:

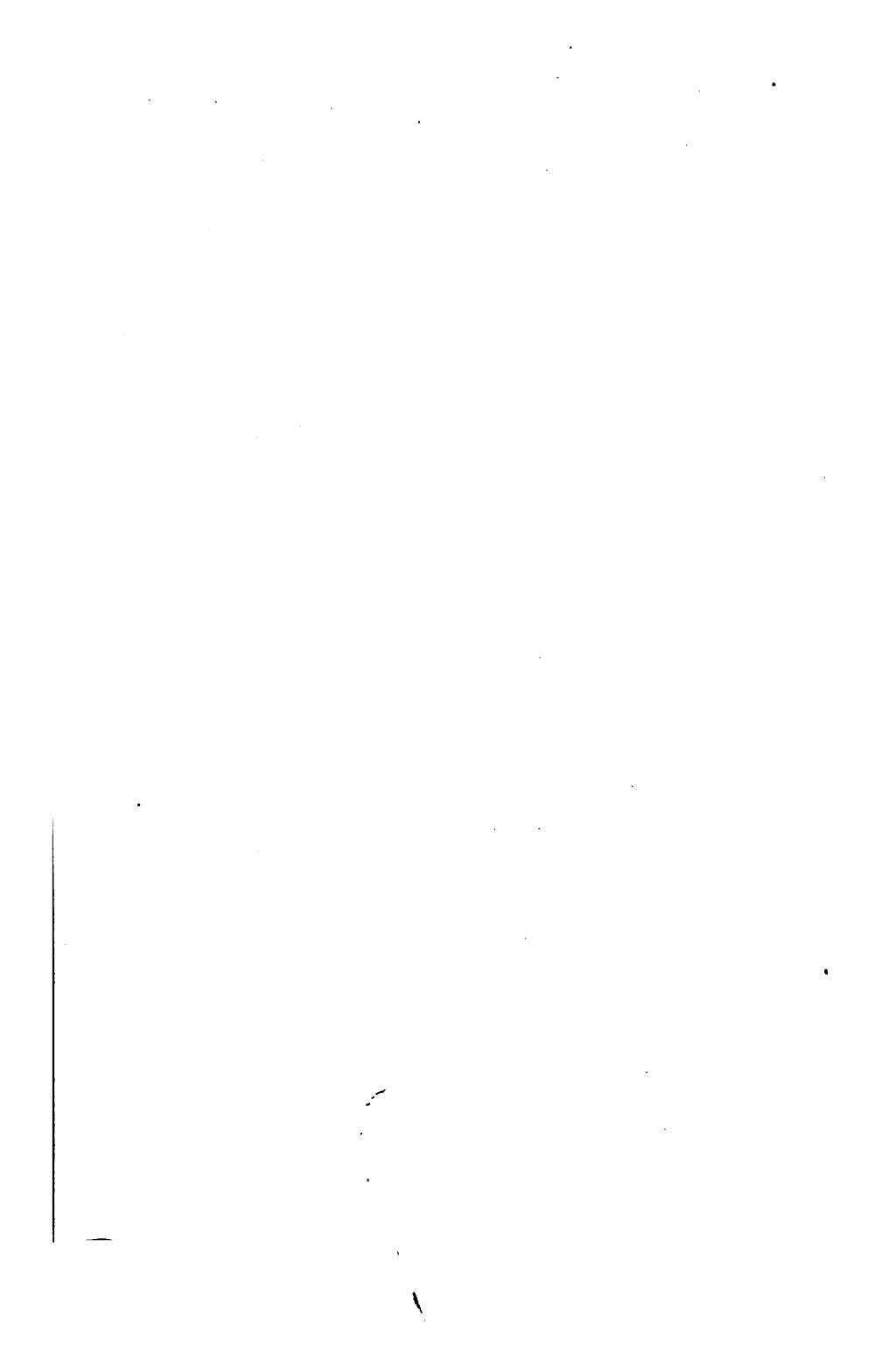
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

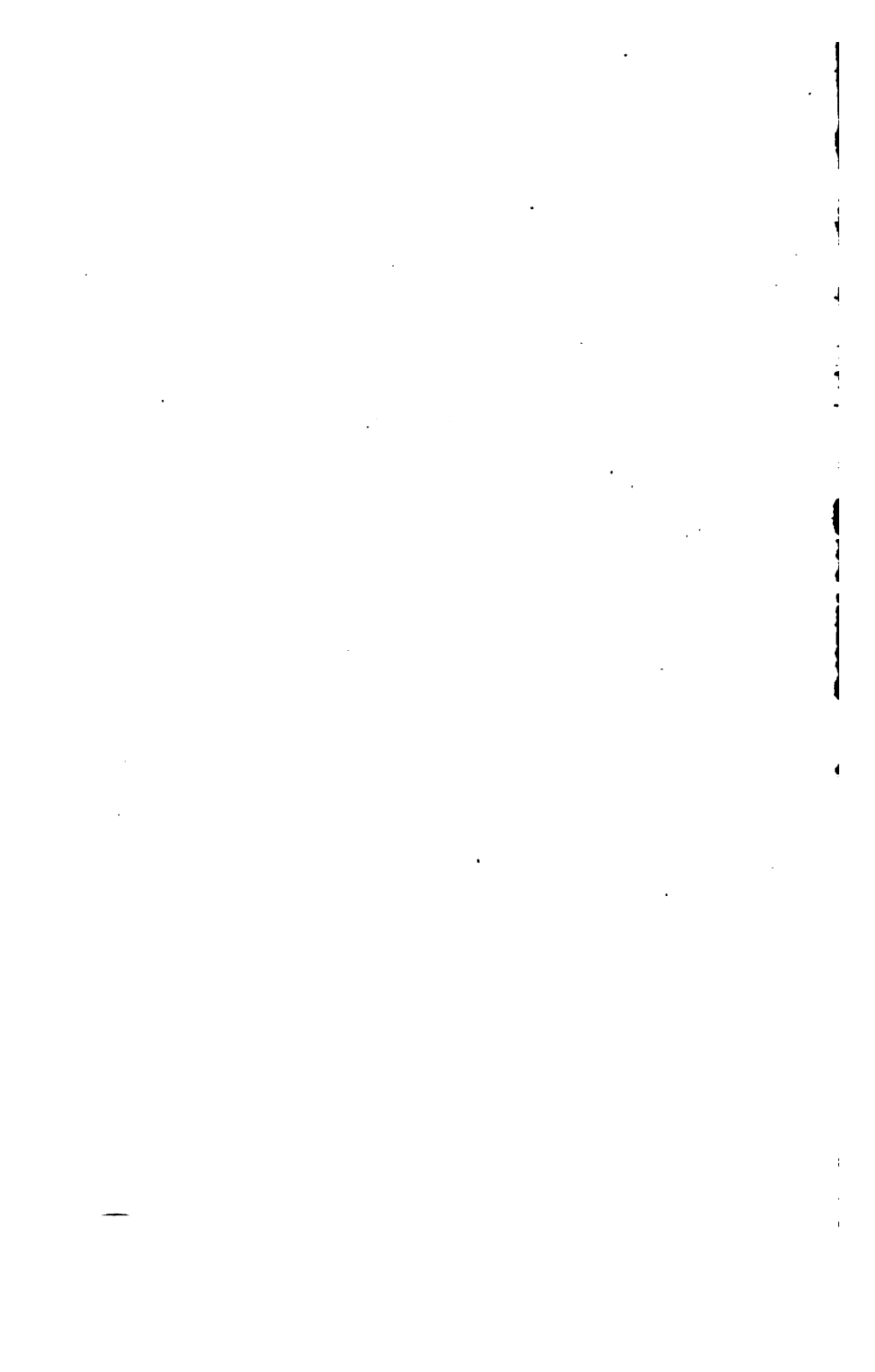
Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

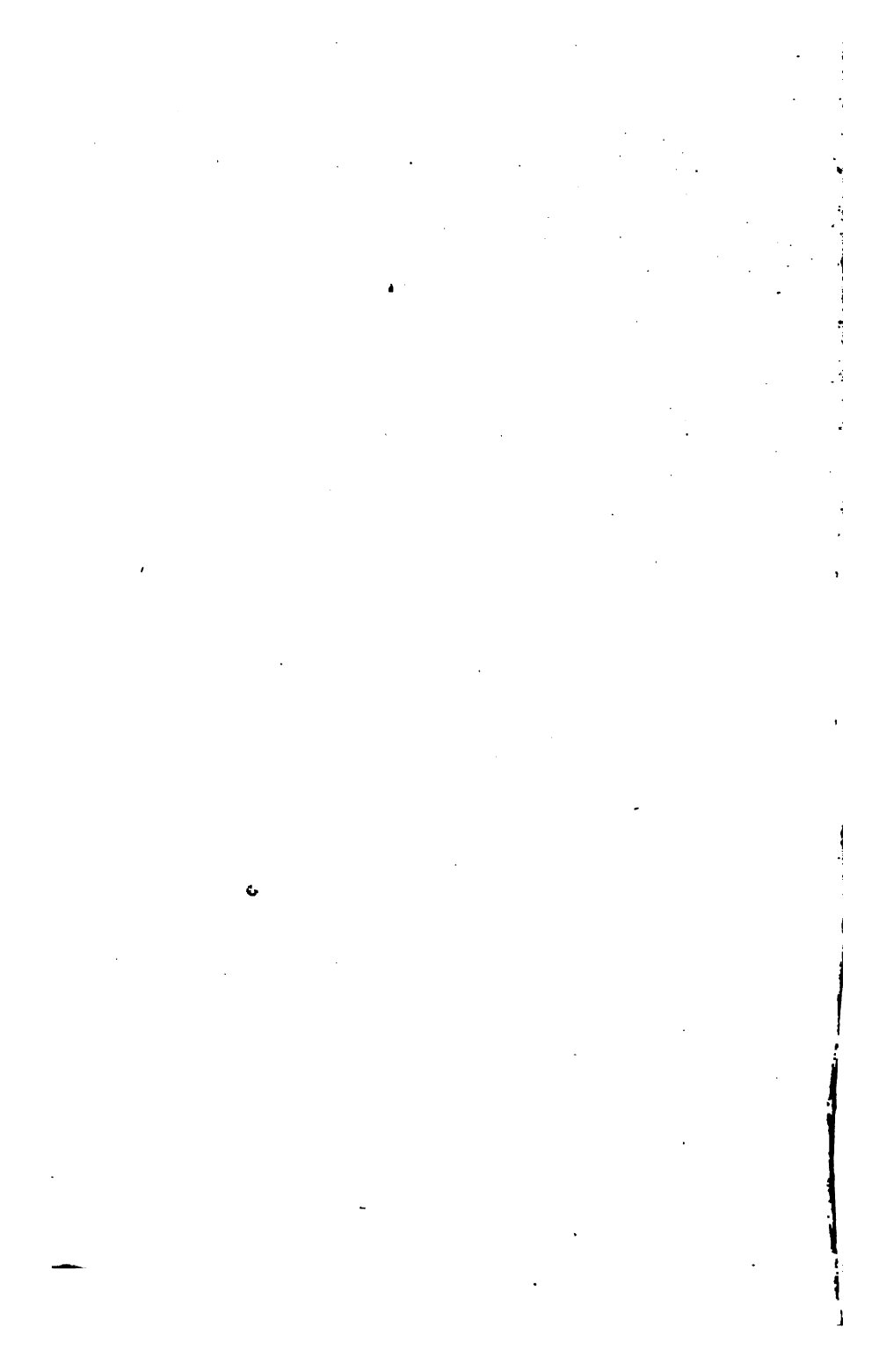

Geographiskt
L. G. R.

**BIOGRAPHISKT
L E X I C O N**

ÖFVER

NAHNNUNNIGE SVENSKA MÄN.

NIONDE BANDET.

Stockholm.

WANLSTRÖM & LÅSTBOM:

1843.

PÅ N. M. LINDES förlag.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX
TILDEN FOUNDATIONS

BIOGRAPHISKT LEXICON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

NIÖNDE BANDET

FÖRSTA HÄFTET.

 psala

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1843.

På P. M. LINDHUS förlag.

1957
1958
1959
1960

Innehåll:

*Maclean, Rutger. — Magni, Petrus. — Magnus, Johannes. — Magnus, Olaus. — Mallet, Fredrik. — Mallmin, Gustaf Magnus. — Malm, Carl Wilhelm. — Mandelberg, Johan. — Manderström, Christopher. — Mannerheim, Lars August. — Marci, Georg. — Marcks von Würtemberg, Gott-
hard Vilhelm. — Marcks von Würtemberg, Nils Vilhelm. —
Marderfelt, Conrad. — Marderfelt, Arvid Axel. — De Ma-
rées, Georg. — Marklin, Gabriel. — Martin, Elias. — Mar-
tin, Johan Fredrik. — Martin, Roland. — Martini, Olaus. —
Masreliéz, Louis. — Matthiæ, Johannes. — Mejerfelt, Johan
August d. ä. — Mejerfelt, Johan August d. y. — Melander,
Erik. — Meldercreutz, Jonas. — Melin, Henrik Georg af.
— Mellin, Gustaf Henrik. — Menlös, Daniel. — Mennan-
der, Carl Fredrik. — Mesterton, Carl. — Mether, Anders
Johan. — Meijer, Gerhard. — van Meytens, Peter. — van
Meytens, Martin. — Moadensis, Jonas Andreæ. — Modée,
Reinhold Gustaf. — Modée, Carl Vilhelm. — Modeer, A-
dolf. — Molin, Erik. — Molin, Lars. — Molitæus, Matthias
Marci. — Moller, Arvid.*

Rättelse till Biogr. Lex. bokstafven K.

VII B. 2 h., p. 162, 4 r. nedifr. *Obs. Stipendium Kåhreanus* i Upsala är ej stiftadt af Assessor *Truls Kåhre*, född på Kåhremo i Rysby socken vid Kalmar 1600, utan af Secreteraren *Gudmund Kåhre*, född i Kåregården i Himmesjö församl. af Wexjö stift 1634. På Latin skref sig den sednare *Choræus*. (Se P. Lagerlöfs *Programmata*.)

Rättelser och tillägg till Biogr. Lex. bokstafven L.

VII B. *Lagerbring, Carl*, p. 237, r. 18, som, läs: en utnämning, som. P. 241, r. 8 nedifr. i noten står: *armarne*, läs: *arméen*. P. 242, r. 18, dessa, läs: *dess*. P. 264, näst sista raden: *hjerligt*, läs: *hjerlighet*. P. 265, r. 29, *Då*, läs: *Det*. P. 266, r. 21, *inledning till*, läs: *indelning af*. P. 278, r. 7 nedifr. i noten, *loger*, läs: *loges*. P. 304, r. 8, *bandt ej*, läs: *band ej, om icke undantagvis, sina*. P. 305, r. 13, *ville påskina*, läs: *ville låta påskina*. P. 308, r. 7 nedifr., *statens quæstiones*, läs: *status quæstionis*. P. 309, r. 5 nedifr., *Sala, hoppales*, läs: *Sala och hoppades*. P. 313, r. 8, *förklaring*, läs: *förklång*. P. 325, r. 11, *önskade*, läs: *önskande*. r. 27, *tadladt*, läs: *taladt*. P. 328, r. 22: *framtid*, läs: *samtid*. P. 338, r. 3, *uppbar en v.*, läs: *uppbar Env(oyén)*. r. 8, *ansåg ej*, läs: *ansåg sig ej*.

VIII B. p. 43, r. 11 nedifr., *Decius*, läs: *Decus*. P. 46, r. 14, *M.*, läs: *Elis Schr.* P. 48, r. 15, *anstå*, läs: *anslå*. P. 69, r. 11, *för hans yttre*, läs: *på hans yttre*. r. 2 nedifr., *han*, läs: *man*. P. 78, r. 7, *infödd Tysk*, tillägg: *blifvit något vida annat än han blef*. P. 79, r. 23, *hörde*, läs: *tillhörde*. Sista raden, läs: *exempel*. P. 86, r. 11, *glans*, läs: *glans-*. P. 95, r. 19, *hvilka*, läs: *hvilken*. r. 21, *veter*, läs: *vester*. r. 27, *har*, läs: *ha*. P. 94 noten, r. nedifr., *Rectorer*, läs: *Lectorer*. P. 98, r. 9 nedifr., *Kördet*, läs: *Körde det*. P. 96, r. 18, *jemte*, tillägg: *bibehållande af*. P. 187, r. 22, *gifva*, läs: *gifver*. P. 168, r. 6, *byggd*, läs: *böjd*. P. 169, r. 7 nedifr., *stupad*, läs: *ha stupat*. P. 207, r. 4 ***, läs: *Lojolen*. P. 254, r. 9 nedifr. i noten: *lärde*, läs: *hade*. P. 267, r. 5 nedifr., *sin*, läs: *på*. P. 330, r. 26, *hembyggande*, läs: *samb...* P. 258, r. 9 nerifr. *), sätt: ++). P. 367, r. 18 nedifr., *lagar*, läs: *dagar*. P. 375, r. 14 o. 15, läs: *Broder till den föregående* (hvarigenom den förut stående origtiga uppgiften rättas).

M.

MACLEAN, RUTGER.

Ätten är en af de äldsta i Europa. I Engelska arméen fanns en Major John Maclean ännu 1807 *) (se Royal Calendar), och först 1816 krossades Rutger Macleans vapen i Sverige. Man fordrade ännu 1723 tro på vapenkungarnes föregifvande att ätten då räknade 55 anor, hvarigenom, enligt vanlig beräkning, stamfadren skulle lefvat före Christi födelse. Till Sverige inkom 1640, under Cromwells styrelse, samt etablerade sig såsom handlande i Götheborg, Rådsförvandten *John Maclean*, som af K. Carl 2:de upphöjdes till Baronet och Riddare 1650, redan 1649 naturaliserad bland Svensk adel, nr 513. Han skref sig dock *J. Macklier*, enl. flera på Löberöd förvarade originalbref. Öfverste Thom. v. d. Noot kallar honom 1676 "der gebohrne Hr Johan Macklier", då han uppdrog honom att vid Rosenholm ha uppsigt å Öfverstens fogde. I v. Stiernm. Adl. Matr. 1: 460 kallas han *Hans Makeleer*, om hvilket namn säges, att det på Skottska skrives *Mack-Lena*. Ännu 1678 den 26 Sept. skrifver han bref från Götheborg till Frihn v. d. Noot, född Hägerstjerna (Roquette). Hans son *David* skref sig *Macklier*. Blef Landshöfding öfver Elfsborgs län, Svensk Friherte 1708. En Gustaf skref likaledes (Götheb. 1691). Frih. Rutger Davidsson skref 1735 *Macklien*. Hans äldste son var Rutger, som skref sig *Macklean*; hvilket namn, såsom släktens ursprungliga, inföt i Friherrediplomet 1783,

*) Ätten fortlevet der ännu.

**) Rehbinders Adl. Matr. p. 32.

men ännu skref brodern Gustaf sitt ättenamn *Machlien*. (Se plancher till De la Gard. Ark. 15 D.) Det är visst en småsak, men som ofta disputer höras om namnets både orthoe-pi och orthographi, må det vara här anförddt. I Skåne kallades Agronomen på Svaneholm alltid *Maklär* (Mackleer.)

Rutger M. var född d. 27 Juli 1742, fadren den nyss-nämnde Öfversten, R. S. O., Frih. *Rutger D. M.*, modren, *Wilhelmina Coijet*, dotter af Frih. A. J. Coijet till Svaneholm och H. C. Cronhjelm, R. R. Grefve G. Cr—ms dotter med Grefvinnan Maria Larsdotter Wallenstedt (af Biskop L. Wallii descendenter). *Rutger M.* härstammade således å mödernet från en obemängdt Svensk ätt. Hans faders morfader var Fältmarsk. Grefve *Rutger v. Ascheberg*, hvars dopnamn han ärft; hans moders morfader var, som visett, också Senator, så att den Götheborgska köpmanssläkten snart i Sverige kunde göra sina Skottiska högadliga anor gällande. Introduction som Friherrar togo likväl först den baroniserades sonsöner, *Rutger* och *Gustaf* 1784 (nr 306), sedan diplommet året förut blifvit utfärdadt med det gamla vapnet *); ätten lär aldrig nyttjat det Svenskt adliga, som gafs af Drott. Christina. R. var då Kammarherre hos Drott. Sophia Magdalena, enligt Reh binder; hos Prinsessan Sophia Albertina, enligt Minnestalet; *Gustaf* var Kammarherre hos Hertig Carl, Kapten vid Rungens Lifgarde och Ridd. af S. O. *Rutger* blef grundligen undervisad, tog Juridiska examen vid Akademien, blef Auskultant i Götha Hofrätt, men öfvergick sedan till militärståndet, blef Fendrik vid Kalmar Regemente, Kapten med kompani vid Jemtlands Regemente, fick Majors afsked och blef Kammarherre hos Enke-Drott. Lovisa Ulrica. Tog sedan också afsked ur hofstjensten, emedan, säger Kammarherre Frih. Kjell Bennet i sitt "Försök till en teckning", "hans ljusa förstånd visade honom snart det för menskligheten förkrossande af dess först antagna yrke och fåfången af det sednare."

*) En *Mac Gillean*, hvaraf *Mac Lean*, som räknade 49 förfäder och från hvilken Handelsmannen i Götheborg, som flydde undan "Rundskallarnes" (Puritanernes) plebejiska herravälde, var en ättling i 14:te led, hade fått tillnamn *Ni Tuseith* efter sin "stridsyx", som sedan in-gick som sköldemärke, ställd mellan en cypress och en lager, hjälm-tecken i Friherrevapnet (gifvet af Carl 2:dra i England och Carl XII i Sverige) der "skölden är delad i fyra fält, det första af guld med ett rest rött lejon, det andra blått med ett kastell af guld, det tredje af silfver med en galère, det sjerde två örnhalsar och en simmande fisk

Sedan han ärfst Svaneholm efter sin morbröder, Öfversten R. S. O. Coijet, beslöt han helt egna sig åt landtbruket, hvilket han reste att studera i England och Skottland, dit han ock i yngre åren gjort resor. Han fann i Svaneholm, enligt Bennets yttrande, "en vanhäfddad egendom" och var ej nöjd att blott för ögonblicket lindra böndernes belägenhet, utan ville omfatta och genomföra ett nytt system af gagn både för dem och efterkommande. Han hade stora svårigheter att motkämpa, stridiga och bristfälliga hushållsförfattningar, allmogens stränga conservatism af de orimligaste missbruk, ja af sjelfva nöden och olyckan, sina likars begär att som projektmakare bedömma hvarje reformator, med mera dylikt. Han emottog omkring 40 bönder och många öde hemman (godset bestod af 51 hela hemman), hopträngda i 4 byar. "Fattigdom, tröghet och en förtryckande känsla af elände utan gränser var stämplad på dessa vegetative varelsers anleten. Ingen åbo fanns, hvars egor ej voro inblandade på från 60 till 100 särskilda ställen med deras grannars och det på stora afstånd, så att de knappast kunde åtskilja sina tegar, hvaraf uppstodo ständiga tråtor och usel skötsel. Den mängd kreatur, som erfordrades till så spridda bruk, kunde de hvarken anskaffa eller föda, helst de tillika skulle med de samma odla herregårdens jord och förrätta alla dess körslor. Deras barn, af hvilka de i anseende till egornas kringspridda läge ej kunde hafva någon nytta, innan de voro nästan fullvexta, uppföddes i lättja, vårdslösades till uppfostran, ja danades till lika omoraliska och usla varelser som föräldrarne; nedsjunkne i en tränande liknöjdhet lefde de alla blott för dagen och då de ej längre kunde uthärda sin tryckande belägenhet, gingo de med tiggarslafven, omgifne af en utsvalten familj från sitt hemman." — Denna "korta, men sanna, målning" ur Skånes paradiset ha vi ordagrant afskrifvit ur Frih. Bennets minnes-teckning af R. Maclean, på det läsaren må höra ett omdöme af en kompetent domare. Han medger att denna tasla visst ej ensamt gäller d. v. Svaneholms gods i det så hördiga Skåne.

Friherre M. lät först affatta sitt gods i en charta, som visade slumpens och häfdens värde; men lät författa en ny med plan och vett. De 4 byarne indelades der i 73 farmar, hvardera af 40 tunnlands areal, så vidt möjligt var i lika stora kvadrater. Midt på hvar kvadrat, der lokalen så tillät, uppfördes bostäder, byggda efter samma plan och till

en del efter en af Friherren sjelf införd ny byggnads-method. Omkring hvarje bostad inhägnades 2 tunnland till trädgård och plantage, raka vägar genomskuro fältet i alla riktnin-
gar och öppnade communicationer gårdarne emellan, omgifna af vallar och alléer. De 40 tunnland, som utgjorde hvar farm, indeltes i ett efter ort och klimat afpassadt circulationsbruk, allt tillräckligt att förse brukaren med hvad årligen behöfdes. 1785 voro chartorna efter 3 års arbete förfärdigade. Nu skreds till verkställighet. 1794—94 enskiftades dess enskilda egor och försågos med stenhushygnader. Dessa egor sköttes med egna drängar och dragare. Drängarne hade stat och lön. Men — bönderne ville ej lemna sina nästen. De motsatte sig landtmätaren med den trotsighet, som utmärker slafsinnets i upprorsstämning. Landtmätaren anmäler detta motstånd. Friherren kommer, tager en bonde under armen, hvardera af hans sällskap tager likaledes, och så vandrar man ut till den för en hvar på chartan bestämda platsen, der den nya bostaden var utsedd. Makar och barn följa under gråt och snyftningar, för att ej i nöden öfvergifva make och fader. Ingen bar sinne för reformen. Ingen ser med glädje omkring sig på sin nya jordplan. Nitton, och de enda, som egde något, uppsäga sig strax och afflytta hellre med utsigt att snart kunna bli tiggare, under en Herre, "som följde gamla sättet." Friherren stod nu med de fattigaste 21 bönderna kvar, alla med usla dragare, för att bruka 51 hela hemman! Ändå lät han ej modet falla. Det reste sig under tyngden; ty han insåg, att om der blef tid, följde nog de öfriga dessas exempel. Hvad han ernat verkställa så småningom, blef nu verkställt med hast. 6,900 tunnland förvandlades i en hast till öde fält och innan årets slut såg man 70, några af ler, resten vanligt korsverke med ler, nybyggda farmer uppstå, "like Phoenix ur sin aska", i hvilka brukare kunde inflytta. Säteriet sjelft måste ock undergå reform. Här anlades 6 farmer, hvardera af 50 tunnland åkerjord och dertill nödig äng, som alla blefvo bebyggda med stora, rymliga och väl inrättade stenhush, omgifne af trädgårdar och vil-
da plantager, alla brukade med eget folk och dragare, i afsigt att, då de hunnit väl ställas i ordning och helt uppodlas, också utarrenderas. Dessa afvelsgårdar ha ej, enligt Friherre Bennets omdöme, sina likar i Sverige, ett mönster af odling. Under godset hade bott 44 husmän. Deras hus flyttades till de nedrifne byarnes tomter, der vid ordentligen lagda gator dessa hus uppfördes med 1 tunnland jord till

hvardera, hvarföre ett dagsverke skulle göras i veckan och 16 sk. skatt betalas på året. Der blefvo nu 62 sådana husfäder. Der högst 51 åboer och 41 husmän (torpare) på det uslaste framläpade sitt lif, födde sig nu strax 73 åboer och 62 torpare rundeligen.

In i reformen drogos ej några skogshemman, som förut voro enstaka, men utarrenderades. Skogen, upptagande en rymd af 600 tunnland, vårdades noggrannt och fick aldrig betas. Under säteriet fans dessutom 200 tunnland (endast 50 tunnland åker härbland), som behöllos af egaren för ytterligare rön i landthushållning och sköttes med torpare. Snart började äfven torparne få arrendera sina lägenheter med frihet från arbete. Åboernes villkor blefvo strax: 1:o Fullkomlig frihet från allt arbete och alla körslor för herregården, så att de kunde egna hvarje dag till sina barns uppfostran och sin arrendejords skötsel. 2:o Fullkomligt tvång att sköta sin jord efter en gång öfverenskommen method — annars förbröts arrendet. 3:o Arrendet erlades i lindriga penningesummor och var tiden först kortare, ökades sedermera, blef slutligen på arrendatorns lifetid. De fattigaste antogos först till hälftenbrukare, men när de kommit sig före,ingo äfven de arrendera: allt så lindrigt, att de snart måtte komma i välstånd, hvilket var egarens systemål. Under de 12 första åren ökades personalen från 701 till 1088. Nu (1841) föda sig der 1850.

Om detta Macleans verk skrefvo de poetiska Svenskarne ej så mycket på decennier, som postdagligen skrefs om en actrices spel eller en poets visa eller en hofvets bal. I det berömda Adlersparreska verket "Läsning i Blandade ämnen" ha vi dock träffat en hätydning derpå (1 h. 1797 p. 70. "Jag vet, yttrar sannolikt utg. själf, och hela Sverige borde veta det, för att kunna vända sin aktning och sin erkänsla mot ett värdigt föremål — jag vet, att en frelsejordegare i en af våra södra provinser föregått och öfverträffat alla våra landsmän i den patriotism, som vill och förstår förena rikets och frälsebondens väl med sitt eget; att denne man, hvars förtjenst i ett annalkande upplyst tidevarf ofelbart får mottaga denna stämpel af sann storhet, hvilket väl en dag skall flyttas öfver från det inbillade till det verkliga menniskovärdet, att denne man, säger jag, förstått att gifva den jord han ärfv en mångdubblad fruktharhet, grundat afkastningen på sina bönders ökade begrepp och välstånd, ej på deras okunnighet och vanmakt, gifvit all sin

jord samma omvårdnad och således icke ansett det vara klokt och patriotiskt, att för sjelfva sätesgårdarnes odling utarma och vansköta den ofta vidsträcktare hemmansjorden: ökat hushållens antal på sina ägor och således icke byst den vanliga farhågan för mängden af fattiga barn: med det hellas inrättning syftat på en framtida och beständigt vexande ej mindre sina bönders än sin egen förkofran: ansett åboarnes långvariga och säkra besittningsrätt såsom grundvalen för rikets och enskiltas välstånd: vid inrättningens början, äfven under en dryg del af dess fortsättning, ej studsat tillbaka från det stora och välgörande ändamålet, fastän dryga och dristiga uppoffringar voro oundvikliga: icke aflägsnat sig från sin ärfda jord, för att öfverlemna sina bönders välfärd i främmande och tyranniska händer och låta hufvudstadens nöjen förtära frukten af deras svett och möda; — och det var denne man, som vid en allmän sammankomst af den ortens invånare *) föreslog den ädlaste, den mest välgörande uppoffring åt staten och menskligheten, neml. att skänka ärfelig besittningsrätt åt frälsejordens åboar." — Vi ha här hellre velat anföra en annans, än eget omdöme, för att ge det mera vigt hos dem, hvilkas uppmärksamhet derpå vore gagneligast för mensklighet och fädernesland. I 28:e häftet af samma Läsning träffar man: "Något om Skånska åkerbruket och åkerbruk i allmänhet", der det uppgifves att den i 1:a häftet åsyftade är Friherre Maclean, Svaneholms egare. Der karakteriseras hofverisystemet än strängare, än af Hr Frih. Bennet; der visas att de s. k. frälsecontracterna ej äga natur af contract, då ena parten kan förklara den andra dess rätt förlustig, om han, dömande i egen sak, föregifver honom ej "ställt sig hörsam och lydig i allt det honom anbefaldt varit" — en formel, som uppgifves befintlig i alla slika s. k. contracter. Det uppgifves också, att de vanligen sluta med orden: "och skall jag i allt fullgöra höga herrskapets befallningar" **). Danska Ministern Bernstorff önska- de emellertid se ett af de Svaneholmska arrendecontracterna och erkände dem ega företråde framför sina, oaktadt han har ett Europeiskt namn för sina bemödanden att från djup vanmakt upphöja Danska jordbrukarne och jordbruket. — En charta öfver en del af Svaneholms storskifte 1783 af C.

*) Se Extraposten år 1792, N:o 53.

**) Förf. i Läs. i Bl. Ämn. uppger att dessa i trakten af Sköfde kunnat utsträckas till att "löpa" i herrskapets ärender ända till 80 mil, och i trakten af Stockholm, ända till att bära julgröt till höga herrskapet i hufvudstaden, 12 mil.

G. Wadman träffas i 28:e häftet af uppgifna arbetet. Vid seklets slut voro omkring 100 farmer färdige, utarrenderade minst på 10 år, högst på åbons lifstid, hvardera gifvande i skatt minst 28 R:dr 16 sk., högst 66: 32, men inga körs-lor, inga arbeten för eller utan betalning. Inga restantier innestodo. Före 1786 utgjorde hela afkastningen af de 40 böndernes hemman: 63 gäss, 24 höns, 25 tr mjöl, 19 tr råg, 295 tr korn, 28 tr hafre, 154 R:dr 32 sk. 3 r. penningar. 1797 års räntor 13 höns, 13 tr mjöl, 23 tr råg, 45 tr korn, 27 tr hafre, 3,900 R:dr 40 sk. *) i pennin-geskatt. (Räntepersedlarne in natura uppkommo af ännu o-förändrade lägenheter.) Då ny arrendetid uppstod, påräk-nade egaren, att utan arrendatorernes men kunna få så hög arrendesumma, att hans kostnader blefve fullt ersatta och en jemnt stigande vinst sedan blifva att påräkna **). Ingen betesmark fans, ingen jord låg i träde. Åkerjorden circe-lerade emellan rotfrukter, korn eller höstsäd med klöfver och vicker. Klöfvern plöjdes, fåroarna vältades, sedan harf-vades, såddes och harfvades. Efter vicker höstplöjdes, harf-vades om våren, kördes med trästock, gödslades och plan-terades jordfrukter. Våren derefter såddes korn, hvarpå klöfvern utsåddes, då brodden vältades. Bland jordfrukter nyttjades ett slags ljusgula morötter, hvaraf ett halft tunn-land gifvit ända till 80 tunnor, samt äfven Skottska blom-kålen, hvaraf ett tunnland kan ge föda för trenne månader åt 10 kor, då kålen blandas med hackelse. Hvarken hos e-garen eller arrendatorerne ingick bränvinsbränningen i pla-nen, denne rikdomsgud, hvilken Svenska possessionäter un-gefar behandla som Ryssarne sin S. Niclas — tillbedja och piska för det han ej hjälper, men tillbedja åter. Den blef efter M—ns död försökt, men åter nedlagt, sedan en förständig egare, vid den utmärkte Profess. Rabbéns si-da, pröfvat och funnit missräkning uti "att uttappa och släcka ögonblickets törst med sitt eget blod." I ett med-delande från Svaneholm heter det: "All bränvinsbränning

*) Man bör ej glömma Riksdalerns dåvarande förhållande till både silver och spannmål.

**) Enligt upplysning från Svaneholm gaf Frih. M. den första uppsättningen af åboar kreatur och spannmål. Om 3 å 4 år kunde dessa fattiga menniskor först arrendera, då vilkoren sattes ytterst lågt — 30, högst 50 R:dr Rgs, tills 1800, då efter realisationen det blef bestämdt i bancomynt. Qvarstod någon gång en fordran, uttogs den sällan.

fördömdes af Baron M., som kallade brännvinsbrännare för Drank-Commissarier. "Nej, sade han, fodrar och göder jag mina kreatur med rotfrukter, så har jag goda dragare och läckert kött. Drank är ett fördärf för alla djur." Dervid tillägges: Han gaf aldrig tjenare brännvin, och smakade ej sjelf, om ej en droppe i ett liqueurglas. Hade aldrig den i sin tjänst, som han 2 gånger sett drucken.

Friherre M. hade goda tillfällen att inse, att reformen i landtskötseln betingades af en reform i folkundervisningen. Han anlade därför trenne folkskolor, der i rymliga skolorhus med goda lärare och undervisningsböcker den Pestalozziska methoden infördes. Han bestod läroböckerna och betalade för de tjenandes barn. Tidigt, förrän själskrafterna hunnit inalumra eller få en skadlig riktning, skulle barnen der undervisas äfven i sitt blifvande yrke. Han skickade på egen bekostnad en person till Schweitz, att på stället inhemta Pestalozzis method och hade honom efter återkomsten länge i sitt hus, der Friherrens gäster kunde få tala med densamma och inhemta grunderna i denna undervisning. Sjelf skref han "en husfaders göromål" och lät den trycka och utdela. Skolanslaget bestred han sjelf, liksom andra dylika kostnader, att farmarrendatorerne ej betungades af "nya punkter". Vanligen besökte han sjelf skolorna trenne gånger i veckan, uppehöll sig der länge, afhöorde barnens undervisning och svar och deltog i undervisningen. Han höll sjelf läkare åt orten, hvilken årligen kom och vaccinerade alla barnen, och hade ett tillgängligt husapothek. Sedan allt kom väl i gång, plägade jordegaren dagligen besöka ett visst antal af sina arrendatorer, tog beaktad om barnens skötsel först, i modrens närvaro, sedan om egornas med bonden vid sidan, gillade eller anmärkte hvad som tarvade förbättring i det ena såsom i det andra hänseendet. I bagges närvaro öfverlades om den inre hushållningen, snyggheten, ordentligheten. Ingen kände hans turer, utan ville alltid ha i ordning för det möjliga besöket, som snart blef folket en högtidsstund. En viss timma var han alltid tillgänglig för dem som ville infinna sig hos honom, alltid tålig, oftast vänlig.

Länge ansågs detta allt af de Skånska landtmännen som "svärmeri"; äfven sedan allmogén var så glad öfver förändringen som barnen öfver julaftonsrörelsen i hvardagslagets stillastående, bedömdes det af andra possessionater som ett öfverspändt phantasteri. Friherre Bennet anser att omdömet stod på denna punkt åtminstone det första decenniet och att

flera år åtgingo, innan man ens allmännare tog kännedom af saken. Statens högsta män, som, såsom det någoräddes heter, "lyckliggjorde landsvägen med hjulspåren af sina lysande vagnar", foro Svaneholm förbi, kanske för att bese något lappri, som kommit i rop, och mången sökte patriotens ära genom att förorda allmänna anslag åt åtskilligt, som nu redan upphört att vara och lemnat inga spår; men ingen fästade uppmärksamhet på M:s stora uppoffringar och vigten af att underlätta deras resultater. "Denna synbara liknöjdhet, yttrar Beannet, oroadе likväl ej en M. Stilla, jemn och förståndig framskred han sin bana, ej eftersträfvande beröm, under det han gjorde sig deraf mera förtjent än någon annan." Han nämnde för ingen, att utländningar hedrade honom med en större uppmärksamhet. Först efter hans död fann man kallelsebref till Ledamotskap af Institutet i Paris samt Ekonomiska Sällskaperna i Berlin och Köpenhamn. Ej ens den Wasa-Orden, som nu mången privat man i bod eller å landtegendom anser för en alltför ringa utmärkelse — hann till "Svenska, i åtminstone Skånska Landthushållningens stora reformator" oakadt han öfverlefde den tid, då "Oppositionen under Gustaf III" blef "Minister under Carl XIII", hvars arm i början af regeringen, enligt ett uttryck af Fältmarskalken Toll i ett bref, blef lam af riddaralag. Dock få vi ej förgäta, att Adeln vid 1800 års riksdag lät slå en medalj till minne af hans förtjenster, och Presteståndet 1809 inbjöd de öfrige stånden att gemensamt förklara "deras synnerliga tillfredsställelse, högaktning och tacksamhet" för Hr Friherre R. Maclean jemte 3 andra possessionater (deribland Bergsrådet S. G. Hermelin), "för uppoffringar af enskild förmögenhet utaf den renaste och mest brinnande patriotism."

Den äkönaste, den för honom käraste belöningen var den efterföljd han ändtligen kunde väcka. Den som först följde exemplet var hans broder, Sergells vän och konstens beundrare *), Friherre Gustaf M. på Brodda, hvilket låg nära Svaneholm och nu inrättades alldeles i likhet med Svaneholm. Men då Brodda sedan såldes, sparade den nye egaren intet för att bringa allt, så vidt möjligt var, i sitt fordna skick.

Så inskränkt var dock ej allas blick. Redan 1816 kunde minnestalaren yttra: Frih. M. njöt den för hans hjerta värdiga tillfredsställelsen, att få upplefva den epok, då han till det mesta såg sina bemödanden krönta med framgång ej

*) De la Gard. Arch. XV. s. 236.

allenast på sitt gods, utan dess kloka hushållningsmethod småningom sprida sig nästan öfver hela Skåne*) och vidare antagas i flera landsorter." Regeringens uppmärksamhet vanns och följdes af "förordningar ledande till utspridande af detta hushållssätt uti de rikets provinser, som dertill voro tjenlige", och den aktade kännaren förklarar, att de verkningar af M:s företag, som redan lågo för en dag, påkallade tänkarens förvåning. Och allt rop, att egaren gjorde sig utfattig för en phantasi, blef äntligen tyst, då man vid hans död fann hans förmögenhet fördubblad och skulden blott en tolfedel af tillgångarne. Här är detta högst viktigt att förkunna, på det äfven andra, än de som äro mäktige af uppoffringar, må drista upphäfvä det slaviska utlemningssättet af jord och införa det ursprungliga nordiska.

Man aktade Frih. M. som lärd, nemligen i sitt stånd bedömd. Han talte ej blott flera lefvande språk, utan till och med latin. Han läste mest, då han ej offrade tiden åt sin landtskötsel och folket omkring sig. Sällan släcktes stunderlampan före kl. 1 om natten: han uppsteg ändå kl. 5 och sågs snart ute på fältet, kommande trött hem, men ändå till läsbordet och visste af ingen middagshvila, men gaf sig ej vid bordet anledning till tyngd för kropp eller själ. Hans verksamhetsdrift var utomordentlig.

Han har ett namn i historien, såsom ett offer för sin politiska öfvertygelse. Vi minnas alla den 20 Febr. 1789, då RiksR. Grefve Axel Fersen, Generalen Grefve Fredrik Horn (den tillämnade Grefve Gustafsvän), Kammarherrarne Baronerne Carl De Geer, Stierneld, Rutger och Gustaf Maclean, Directeur Frietzsky insattes inom galler på Castenöhoff; under det andra fingo arrest på sina rum eller insattes i andra fängelser. Man har ej sällan klandrat det som en svaghet och förklarat att det varit mera "romerskt", att låta begravas sig under riddarhusets bänkar. Ej sällan klandras i synnerhet Grefve Fersen, som först höjde sig för öket och tvingade, hette det, de öfrige att följa exemplet. Ranske skall omdömet derom vid en större insigt betydligt ändras. Ur aristokratisk synpunkt må erinras, att de mest "antiaristokratiske" troligen ingenting högre önskat, än ett obetänksamt steg af Rutger Maclean och hans politiske vänner. Hvem kan beräkna följderna af upproret, äfven om man blott efter dessa ville bedöma det våldsamma steget af undersåtare.

*] Vill säga: på ett och annat ställe i Skånes begge län.

Och hvad sällhet kan man ur demokratisk — än mer ur en verklig oväldig — synpunkt ha väntat af ett komplett envælde i Gustaf III:s hand med en favoriserad beroende hofadel och alldeles krossad sjelfständig landtadel år 1789? Hvilka elementer till "motståndskraft" mot möjliga utsväfningar i det politiska funnos då hos ofrälse stånden? Fanns der inom borgare- och bondestånden en sjelfständig politisk bildning, utom hvilken rätten att afgöra riksvärdande angelägenheter alltid blifva en — handelsvara? Kunde en medelklass uppstå af embetsmän, som för en princip mäktat taga afsked för att komma i oberoende ställning och som efter afskedet kunnat föda sig på enskild förmögenhet? Och våra genier, kunde de vunnit bergning genom sin produktivitet, utom understöd af hofvet? — Med blicken på allt detta, torde vi bedöma Macleans moderation annorledes, än den exalterade Jacobinismen gjort.

I religiöst hänseende var Frih. M. barn af sin tid och har i det hänseendet vunnit en slags ryktbarhet. Vi känna ej anledningen till denna utmärkelse för honom, då väl beaktat är, att, om han delade sin tids deism, han dervid snarare följde med hopen inom sin sfer, än gjorde något vidare märkvärdigt dermed. Deremot skall han framför sina samtida ha utmärkt sig genom djup aktning för den christna öfvertygelsen hos andra och aldrig låtit ett skämt eller frivolt uttryck gå öfver sina läppar. En Professor som väl kände Frih. M. intygar, att densamme, som efter utseende ej slösade med sin vänskap, hyste innerlig tillgifvenhet för sin prest, som var en from man. Han omtalade med djup vördnad sina föräldrar, som morgon och afton med honom på knä förrättade bön och derefter läto honom uppläsa ett eller flera kapitel ur bibeln.

Historien om spegeln är en den obetydligaste tillfällighet, som man gifvit vikt*). Hans gamle trojnenare, som ännu lefver, berättar, att näst efter det han hört af den döende orden . . . "förväntar hans förbarmande", sades: "Jacob! tag hit spegeln." Då den framvistes, sade han: "Jo, jo, så hör det se ut." Derpå yttrade han: "Jag hade något jag velat förordna om mina böcker"; men tillade: "det är nu för sent." I samma ögonblick kunde han med en liten hjälp gå af sängen och sätta sig på en fåtölj; der-

*] Det upprepades till bevis, än af M:s fräckhet, än af hans förtäflighet, att han begärt spegeln, för att se "huru det ser ut, då en rättfärdig man dör."

vid han slocknade i tjenarens armar den 14 Jan. 1816. Friherren var aldrig gift.

Vår första önskan att teckna denne man, som tillfälligheten gjort så bekant för sin deistiska verldsåsigt, föddes af begäret att få dervid anmärka: "sådan kan människan vara, "hvilket bevisar lagens verk vara skrivet i hjertat" (Rom. 2. 15); bättre måste en christen blifva." Det är dock svårt att bestämma, huruvida ej christendomen haft stort inflytande på bildandet af hans karakter. Det är i de späda åren denna formas. Föröfrigt inser man lätt, att "den store ekonomens" obekantkap med christendomen och analutande till sin tids religiösa åsigt, (den likväl, som antog Gud, odödlighet m. m.), bevisar lika litet mot christendomen, som det bevisar mot Copernicaniska systemet, att alla Braher anslöto sig till sin frände Tycho's åsigt i astronomen.

Det bör nämnas, att Friherre M:s folkkärlek genomgick ett hårdt prof. Han, som 1789 af konungen insattes i 3 månaders fängelse, hlef 1811 omringad af 300 druckna bönder, som med lyftade käppar poekade på ett bevis af Baronens på Svaneholm, att ingen lottning eller rotering skulle få ske på hans gods, d.ä. att Konungs befallning och Ständers beslut ej finge derstädes åltydas. Han satt nu lika kall och lugn i sin chaise, som han 1789 stod på sin bänk. Denna allmoges, för hvars räddning ur ett från slaviska seder inlärdt behandlingssätt han så mycket uppoffrat, förtrampade hans säd, plundrade hans visthus, och hotade hans lif. Men — ingen af hans egne bönder befunnos häribland. Det var en corona civica af herrlig natur.

Ett drag, som erinrar Orpheus! Då den druckna skaran ville taga Baronens folk, för att föröka sin styrka och redan fattat i hans Jacob, släppte de honom likväl straxt, med anmärkning: han behöfver dock sin betjent. Baronens gick straxt och under jäsningen dagligen bland sina bönder. Alla voro lika vänliga mot honom. De som frukta att uppror följer deraf att folket lär att läsa och får någon hyfsning, må ej förgäta detta vittnesbörd.

Skrifter: En Husfaders göromål. Se ofvan.

(Källor: Äminnelsetal i Skurups kyrka, då vapnet krossades af Friherre Kjöll Christopher Bennet, Kammarherre, Lund 1816. — En vidlyftigare teckning med på Löberöd. Af samma Friherre. Åreminnen XI. N:o 17. — Läsning i Bländade ånnen h. 1 & 28. — Riddarhusprotokoll 1789. — Skriftligt meddelande och muntliga uppgifter från Svaneholm.

MAGNI, PETRUS.

Född af adlig släkt på Rybrö i Tillberga socken af Vestmanland. Hans fader *Måns Jönsson*, höfvitsman på Vesterås slott, korsfästes i hög ålder af Christian II och lades på fyra stegel 1520. Sonen studerade först hemma i fäderneslandet och sedan i Tyskland, Frankrike och Italien, "hvarigenom han gjort sig värdig att blifva Doctor." Rhyzelius och några andra uppgifva, att han förut 1499 i Vadstena blifvit munk och Rector Scholarum samt Capellan. Men då en sådan person i *Diarium Vadstenense* uppgifves vara född i Jönköping, har troligen en förblandning skett. Vestmanlänningen Petrus Magni omtalas såsom munk och presbyter i Vadstena. Från klostret derstädes sändes han 1507 (Rhyzelius skrifver orätt 1504) till Rom, för att taga kännedom om S:t Brigittas hospital, (i hvilket alla Svenska och Danska pilgrimer herbergerades), sedan man sport, att denna inrättning fallit i djupaste vanvårdnad. På resan blef han först tillfångatagen af Danskarne och sändes till Gottland, der han måste dröja öfver en svår vinter, hvarpå han satt fem veckor fången i Köpenhamn. Ändtligen lösgafs han genom "Konung Hans' nåd" och återkom till Vadstena 1508, hvarifrån han genast å nyo utrustades till Romresan, tillsammans med klosterbrodern Petrus Ingemari. Först 1511 kom han genom penningar och brydsamma processer i besittning af hospitalet, som utländska procuratorer slagit under sig och styrt efter eget godtycke. Längre var han likväl i en tryckande förlägenhet. Petrus Ingemari skref hem 1513: "Vår fattigdom är mycken här i Rom. Hr Peder Magni hafver samma kläder han förde af Vadstena. Jag gör honom ej mycket förköp. Vorom vi städde i åker eller trädgård, faller skulle foglarne rädas och bortfly." Småningom vann dock Petrus Magni anseende och gunst vid påfliga hofvet; "och som han var en lärd man, färdig i mong språk, tjente han Påvan för en Cancellair."

Samma dag 1523, som Biskopen i Vesterås, Peder Sunnanväder, i Domcapitlet afsattes, frågade Konungen capitulares, hvem de ville hafva till efterträdare och föreslog P. Magni, hvilken enhälligt utvaldes. Konungen skref sjelf till Påfven och begärde confirmation på valet. Påfven biföll genast och lät den valde vigas af en Cardinal. "Menar ock någor, att denne Biskop på samma tid är, jemväl efter påflig befallning, gjord till Doctor, till att dess mer hedra embetet."

Det är denna biskopsutnämning och dermed förenade omständigheter, som isynnerhet höja Petrus Magni till betydelsen af en historisk person. "Den varsamhet — att ej säga, i tadlande mening, slughet — hvarmed Konung Gustaf I framgick till sina syftemål ... synnerligen vid utförandet af kyrkoreformationen" *), förnekade sig icke heller här. Det är sannolikt, att Konungen, med denna reformation i sigte, företrädesvis derföre vändt sin häg till den i Påfliga stolens grannskap anställde P. Magni och begärt hans invigande i Rom, att han måtte hafva någon *canonice* vigd biskop i landet, som sedan kunde viga andra, och på det att katolikerna icke måtte oroa Svenska församlingen med beskyllningen, att den saknade s. k. *successio apostolica* eller *canonica* **) och icke hade rätteligen vigde prester. Konungen lät ock, troligen för detta ändamåls säkra vinnande, denne biskop 1528 viga trenne biskopar samt sjelfva erkebiskop Laur. Petri ***) 1531, dock med utelemnandet af smörjelsen och flera andra papistiska ceremonier. Den 25 Maj 1524 ankom P. Magni till Vadstena och reste genast till

*] Om Svenska Kyrkans yttre skiek och förhållande till Staten efter Reformationen" &c., af Hans Järta uti Vitterh. Akad. Handl. XVI. 118.

**] Jfr Lars Berzelstjerna: Diss. Ac. de Successione Episcoporum Canonica apud Evangelicos præsertim in Suecia (Præs. Henr. Benzelio) Lund 1738; och E. M. Fant: Diss. Ac. de Successione Canonica et consecratione Episcoporum Suecicæ. Ups. 1790. — Huru magtpåliggande ofvannämnda *successio apostolica* måste anses, bevisas bäst deraf, att katolikerna än i dag, för dess skull, erkänna den Svenska presterskapets magt att gifva aflösning, syndaförlåtelse, sanction m. m. De anse visserligen denna magt vara otillbörlig; men den är ej af natur att kunna förintas, den validerar, eger gällande kraft ("*illicite, at valide*").

***] "Icke heller visade han (Konungen) sig ännu sinnad att i det formella af sjelfva kyrkostyrelsen befordra några sådana omskapelser, som de protestantiske Furstarne i Tyskland redan hade met eller mindre fullständigt genomfört, *Svärdet* fråntog han Biskoparne, men icke *Herdestafven*. De ordinerade, såsom förut, församlingarnas lärare, hade inseende öfver dessas utöfning af sitt embete och öfver deras seder, samt vårdade, med härutinnan oförminskad makt, religionens öfriga angelägenheter. Sedan Johannes Magnus begifvit sig ur riket och lemnat erkebiskopsstolen ledig, lät Konungen 1531 sammankalla Biskoparne och Presterskapet till Stockholm, för att utvälja en annan den Svenska kyrkans Primas. Han ansåg sig hafva behof deraf, emedan han ville blifva, med all en Konung tillkommande ära, vigd vid sin första brud, Prinsessan Catharina af Sachsen Laueburg, och sålunda bereda åt sina väntade afkomlingar en helgad rätt till konglig värdighet." H. Järta a. st.

Jönköping, der han af Konungen tillika antogs till Riksråd. Och var han den siste af andliga ståndet, som erhöill denna värdighet*); ty år 1527 fastställdes i Vesterås, att biskoparne ej vidare skulle antagas till Riksråd, hvilket de sjelfve måste underskrifva.

Vid reformationens början skref Petrus M. 1518 ett bref från Rom, deri han yttrar: "Nu i år skref en Doctor af S. Augustini Orden neder i Tyskland i ett Studium, som heter Wittenberg, många conclusiones mot aflat, ... En annor Doctor här i Rom skref svar deremot efter Påfvens befallning, och der han mente lösa lyckona, gjorde han knuten ... Jag hafver läsit, huru aflat börjades först och är lösjordader grund, än penitencia, det är tryggaste vägen, der vill jag dö uppå." Efter hemkomsten var han ock mycket varsam i stiftets vård, satte sig hvarken hemligt eller uppenbarligen mot reformationen, underskref Vesterås Recess och Örebro Stadga, samt då 1530 några i hans stift visade sig oroliga öfver religionens rubbning, förmanadé han genom circular till stillsamhet och sakens mognare eftersinnande. Likväl anses han hafva alltjemt oförändradt hyllat katholicismen, hvilket ock hans bref af 1531, som meddelas af Celsius i Gustaf Is historia, vittnar, churu han visade mycken eftergifvenhet mot Konungen, isynnerhet i början. Han dog "i temlig hög ålder" 1534, Söndagen näst före Pingst.

På Linköpings bibliothek förvaras en duodes af tre fingers tjocklek, skrifven med tät stil af Petrus M. under vistelsen uti Italien. Af misstag är derpå tecknad: "Denna bok hafver en Svensk munk, benämnd *Johannes de rupe Cisa* uti Rom och i Castro i Italien skrifvit." Denna volum innehåller fyra afhandlingar: 1) en sjölag. Bureus har derpå med egen hand antecknat: "Mon icke thetta vara Gotlandske sjölagen funnen i Rome 1522?" Erik Benzelius d. y. har upplyst, att det är en öfversättning af den Italienska boken *Il consolato del mare*, ursprungligen författad på Spanska. 2) En kort läkarebok af Johannes de rupe Cisa; öfversättning med företal på vers, som angifver läkarekonstens låga ståndpunkt i Sverige på den tiden**) (t. ex. de bekan-

*] Ovisst är dock, huruvida icke erkebiskop Joh. Magnus blifvit intagen i Rådet efter P. Magni. Det vill så synas af Ugglas Rådslängd.

**] Denna skrift är märkvärdig, såsom den första Svenska i medicin, i fall man lemnar utan afseende det korta sammandraget om örter och läkemedel, som troligen på 1400:talet gjordes för Näden-

ta verserna: "I Sverige är det stor skam och skade, När någon blifver sjuk, reds skofvel och spade" &c.) 3) Stridens konst; äfven med metriskt företal. 4) Stridslag eller krigsartiklar.

Källor: *Diarium Vadstenense.* — *Spiegel: Brev till Bisk. Chrön.* — *Petri Nigri Historia om de forna Vesterås Stifts Biskopar.* — *Bergii tal om Stockholm för 200 år sedan s. 48.* — *Rhyzelii Episcoposcopia.* — *Knös: Anal. Epist. p. 38.* — *Nettelblads Nachricht von Brigittiner Klöstern ausserhalb Schweden.* — *Lagerbring: Samling af Handl. i Sv. Hist.* — *Bensonernes Brevvevling s. 148, 206, 214, 228.* — *Troll, Handl. i Sv. Kyrkohist. V. 309, 322, 323, 327, 332.* — *E. M. Fant: Bisk. Hist. de Episcopo Arostensi Petro Magul. Ups. 1793.*

—A—J—

MAGNUS, JOHANNES.

Född den 19 Mars 1488 i Linköping. Föräldrar: *Magnus Pedersson Store* och *Christina Kruse*. Studerade först i Skara och sedan utrikes med sådan framgång, att han vid 18 års ålder blef kanik både i Linköping och Skara. Fortsatte sina studier i Tyskland, Italien och Holland, särdeles i Löwen. För sin lärdom och språkkännedom blef han Sten Sture d. y:s fullmäktig i Rom. Efter Stures död "åtog han sig att vara" *Primus Theol. Lector* vid *Gymnasium* i *Brundisium*. Då han fick höra för hvilka brott de af *Christian II* affifvade Biskoparne beskylldes, skyndade han till Rom och utverkade, att en legat måtte sändas till Norden, för att undersöka huruvida Biskoparne voro skyldige. Ärendet uppdrogs åt honom sjelf. Han mottogs med utmärkelse af Riksföreståndaren *Gustaf Wasa*, hvilken rekommenderade honom hos Påfven att blifva den afvekne Trolles efterträdare. Han blef ock, efter Påfvens bref till Rådet, d. 17 Maj 1524 vald till Erkebiskop, ehuru kanikerne i Upsala valt Domprosten *Knut* i *Vesterås*. Företog genast en stor visitationsresa till *Norrland*, hvarunder han visade en oerhörd prakt, förde med sig 200 hästar och lät för sig utbreda gyllenduk, hvarjemte han med påfliga ceremonier vigde klockor, altaren, bilder m. m., hvaröfver Ronungen blef mycket uppbragt. Ronungen gaf honom derpå befallning om bibelns öfversättning på Svenska, med anledning hvaraf han 1526 utfärdade ett märkligt latinskt bref till alla Consistorier och de förnämsta munkloster i riket, med anvisning att öfversätta de delar af nya Testamentet han dem förelade. Mot reformationen och messans förändring satte han sig med all ifver, ehuru han visade kloster. Om hans verser yttrade *Lagerbring* på 1780-talet: "Peder Månsson är lyckligare än många nuvarande poeter, som med en fullstämmig och dånande tacht säga ofta ingen ting."

de sig undfallande för Konungen. Då han icke såg sig kunna uträtta något mot Konungens beslutsamhet och klokhet, begaf han sig till Danzig och derifrån till Rom, der han på Påfvens befallning invigdes i embetet af en Cardinal. Reste sedan tillbaka till Danzig för att åter tillträda sitt Erkebiskopedämbete; men vågade sig icke in tillbaka i landet, sedan Konungen förklarad missnöje öfver hans upptåg och envishet och 1527, under hans frånvaro, i Westerås med Ständernas samtycke, genomfört reformationen, beslutat Biskops-, kloster- och kyrkogodsens reduction och nedflyttat prelatererna under de världsliga rådsherrarne, ja, uteslutit dem ur Rådet. Han yrkade uti några bref till Konungen den gamla lärans återställande; men då han dermed intet kunde uträtta, kallades han af Påfven till Italien för att bevista ett möte i Vienza, hvilket dock uteblef. Han stannade därför i Venedig nio månader och skref sina bekanta historiska verk. Reste på Påfvens befallning till Rom 1541, der han lefde af de andliges allmosor och dog slutligen, tänd af nöd och bekymmer, d. 22 Mars 1544. Han begravdes i Vaticanen bredvid Beda Venerabilis.

Ett par anekdoter må slutligen anföras om denne Erkebiskop. Det var den tiden en gammal lek, att på stora gästabud någon skulle nämnas till majgrefve. På återvägen från Upsala högar, der Konungen och Erkebiskopen hållit möte med allmogen, som klagade öfver Latinaka Messans afskaffande, lät Konungen flåta en blomsterkrans och satte den sjelf hastigt på Erkebiskopens hufvud, utnämmande honom till majgrefve. Konungen ville härigenom göra Erkebiskopen löjlig. Men denne, modig af böndernes uppförande, trodde, att Konungen af fruktan ville visa honom en verklig heder och lät kransen sitta qvar. Upsalaboerne sågo med förvåning prelaten så utstyrd komma inridande genom Svartbäckstullen. — Några dagar derefter anställde denne en stor fest för Konungen. Tvenne högsäten voro vid bordet, i hvilka Konungen och värden suto midt emot hvarandra, ehuru den sednares var praktfullare. Vid slutet af måltiden vände sig denne till Konungen med fylld bågare och sade: "Vår nåd dricker eder nåd till", bedjande Konungen göra besked för sig och yttrande: "det är så vår nådes vilja." Konungen svarade: "Din nåd och vår nåd rymmas ej under samma tak", hvarvid Erkebiskopen förstummades under alla gästernas högljudda löje.

Skrifter: *Historia de omnibus Gothorum Sueconumque Regibus &c.* Ed. Olaus Magnus. Romæ 1554. Många gånger omtryckt, samt öfversatt på Svenska af Er. Schroderus 1620. — *Historia metropolitanae Ecclesiae Upsaliensis.* Ed. Ol. Magnus. Romæ 1560*).

(Källor: Peringskiöld, Monum. Ullerak. s. 171. — Rhyzelii Episcoposcopia. — Schefferus, Suecia Litt. s. 25. — Fant, Hist. Litt. Gr. I. 11. — Spögels Biskopskrönika. — Moll. Hypomn. s. 363. — And. Norberg: De meritis et fatis Joann. et Olai Magnusorum P. I. Prae. Ekerman 1741. P. II. Fr. Ihre 1743. — Hamb. Bibl. Hist. Cent. VII. s. 69. — Upsala Stifts Hordamiane. — Fryxells Berättelsen. — Geijer, Sv. Hist. II. 56, 60, 61.)

— A — Ö —

MAGNUS, OLAUS.

Den föregående broder. Född uti Skeninge i början af October 1490. Studerade i Westerås. Gjorde en resa till Norrland 1518 i allmänna ärender, då han på floderna i Westerbotten nyttjade ett slags farkoster, kallade Haapar. I Helsingland, der han gjorde resan till häst, såg han Herm-liner. 1519 besöktes Bjurnklubben i Luleå socken. I Stockholm var han under belägringen 1520 länge innesluten och var vittne till blodbadet. Såsom Canonicus både i Upsala och Linköping nyttjades han af Gustaf I i flera beskickningar. Sändes till Rom 1523 att begära Påfvens stadfästelse på brodrens Erkebiskopsval. Var 1526 Legat i Brehmen för att der möta Nederländska Sändebud. Året derpå afgick han till Kejsar Carl V:s faster, Regentinnan Margaretha af Nederland, för att avsluta en handelstractat*). Han kom aldrig tillbaka till faderneslandet. Vistades 1528 i Polen. Gick femtio trappor ned i de djupa saltgrufvorna i Wielitzca och Borlina. Reste 1537 till kyrkomötet i Mantua, samt året derpå till kyrkomötet i Vicenza. Anmodad af Patriarchen Hieronymus Quirini confirmerade han 1539 några flickor i Venedig, "och 1543 lärde han brygga mjöd i Rom af Poenitentiarien i Gnesen Martinus Polonus." Såsom Secre-

*) Detta årtal har varit omtvistadt, och, besynnerligt nog, har ingen anmärkt, att utgifvaren afled redan 1558. Dennes dedication till Påfven är daterad 1537; men måhända blef ej arbetet färdigtryckt förr än 1560.

**) Hans berättelse härom från Danzig är förmodligen den äldste Minister-relation, som Svenska archiverna kunna uppvisa. "I jämförelse med sednare tidens, torde den icke ännas vara den sämsta", heter det i Skand. Sällsk. Handl. Del. I, der den finnes intagen. Af Regentinnan Margarethas reversalfref anf. st. sid. 29 vill synas, att Olaus M. ingalunda, "förrän han reste ut, varit Domprost i Strengnäs", såsom Rhyzelius m. fl. uppgifva.

terare hade han följt sin bror till Rom, och blef efter hans död af Påfven den 16 Oct. 1544 förordnad till Erkebiskop i Upsala. Han försökte dock aldrig göra denna utnämning gällande, utan uppehöll sig i S:t Birgittæ kloster i Rom, der han afled d. 1 Aug. 1558 och begravdes bredvid sin bror i Vatican kyrkan.

Olaus M. var en man af mycken förtjenst. Han har låtit trycka sin brors begge arbeten samt sjelf utgifvit S:t Britas och S:t Catharinas Lefverne, en Charta Gothica och Historia de rebus Septentr., hvaraf en mängd upplagor, sammandrag och öfversättningar på flera språk utkommit (jfr. Sv. Mercur. 1764 sid. 406). "Ingen har läst dem med uppmärksamhet", säges i Skand. Sällsk. Handl. I. 3. Från denna dom bör dock undantagas Samuel Ödmann, som uti "Hushållnings-Journal" för September 1784 lemnat högst intressanta "anmärkningar rörande Hushållningen och Sveriges Naturalhistoria utur Olai Magni Svenska Historia."

(Källor: Historia de rebus Septentrionalibus. — Peningakiöld, Monum. Ullerak. s. 174. — Rhyzelius, Episcoposc. — Schefferus, Suecia Litt. s. 7, 96. — Moll. Hypomn. sid. 367. — Neberg, De meritis et fatis Joan. et Olai Magnorum. — Bibl. Hist. Cent. VII. s. 77. — Handlingar rörande Scand. Historia. Delen I.)

— A — Ö —

M ALLET, FREDRIK.

Född i Stockholm d. 10 Mars 1728. Fadren var Tobaksfabrikören *Frans M.* och Modren *Cath. Hök*. Hans böjelse för de Mathematiska vetenskaperna framträdde redan under skollåren; vid Upsala blef han en af Strömers och Klingensstjernas flitigaste lärjungar: under mellanterminerna gjorde sig VetenskapsAkademiens Sekreterare Elvius ett nöje af att undervisa honom, och föreslog honom 1745 till Akademiens Ämnescen. Efter utgifven disputation de Figura et Magnitudine Telluris tog M. 1750 Phil. Cand. Examen; sedan han de följande åren biträdt vid astronomiska observationer i Upsala och derigenom äfven förvärfvat praktisk erfarenhet i denna vetenskap, utgaf han 1752 sin Gradualdisput. de Theoria Mercurii, och blef s. å. promoverad Phil. Magister. Som det arf han erhållit efter sin vid denna tid afledne fader, ej var särdeles stort, emottog han en condition hos CommerceRådet Nordencrantz, utgaf vid slutet af nyssnämnda år en tredje Disput. de nova quadam proprietate Sphæroidis, rotantis circa axem, hvaruti han bevisade att jordens figur vore sphæroidisk. Under de följande åren

biträdde han Klingenstjerna och Wargentiu med problemers upplösande och uppöfvade sig med stor flit i de mathematiska studierna. Någon Docent-plats åt honom blef dock icke ledig förr än 1754. Mot slutet af samma år begaf han sig utrikes såsom Thunisk stipendiat, men som detta stipendium är ringa och vistelsen blef långvarig, uppoffrade han för detta ändamål återstoden af sitt lilla arf. Sedan han ett år uppehållit sig i England, reste han till Frankrike, bevistade den nya gradmätningen, samt återkom 1757.

Kort efter hemkomsten utnämndes M. till Observator i Upsala, erhöll 1761 Professors-fullmakt jemte förbättring af Observators-lönen, hvarjemte 1769 honom tillades fylload i Observators-lönen till full Professors-lön. Hans ekonomiska omständigheter hade också blifvit underlättade genom inspectionen öfver Riksrådet Grefve Ekeblads son, så länge denne i Upsala vistades. Nyssnämnde år blef han utsedd att vara de Franske Mathematici följaktig till Lappmarken, för att observera planeten Venus' passage förbi solen. Emedan hans helsa under ett nitiskt skötande af sin tjenst blifvit mycket medtagen genom nattvak och vinter-observationer i ett oeldadt rum, sökte han och erhöll 1773 Geometriæ Professionen efter Melderereutz, hvarifrån han 1794 erhöll afsked som Emeritus. Emellertid lefde han till d. 27 Juni 1797 dock med ständigt aftynande krafter, hvilka hindrade honom att fullborda ett geometriskt arbete, hvarpå han länge arbetat. Hans öfriga skrifter upptagas nedanföre. Han var Led. af Cosmograph. Sällskapet och K. VetenskapsAkademien. Sitt efterlemnade ej obetydliga bibliothek förärade han till Observatorium i Upsala.

Gift 1773 med *Cath. Marg. Justus*, hvars fader var Histor. & Mor. Lector i Gefle.

"Herr M. — yttrar hans Lofthalare, Melanderhjelm — hade ett manligt utseende, och i dess anletsdrag voro heder, ära, ståndaktighet målade . . . Ärlig och redlig i sitt väsende . . . Såsom Inspector för Westmanlands och Dala Nation njöt han, jemte upprigtig vördnad och kärlek, ett oinskränkt förtroende. I kända sällskaper var Herr M. mera både munter och glad, än man trodde sig kunna vänta af hans eljest allvarsamma lynne."

Litet annorlunda tecknas samma porträtt i en med sanning och oväldighet år 1809 författad skildring af Upsala Professorer. I detta Redaktionen benäget meddelade Maset heter det om honom: "En mycket ansedd Mathematicus. Hade

ett knarrigt och otåligt humeur, men var ej obehaglig i sällskap. Säges i sin ungdom hafva älskat könet; såg ej heller på ålderdomen ogerna vackra ansigten. Hade en grof och klumpig kroppsställning, stor näsa och var mycket närsynt. Barnlös och förmögen man."

Skrifter: Disputat. (se oöfvanf.). — Allmän eller mathematisk Beskrifning om Jordklotet. Ups. 1772 (utgörande 1:a Delen af Cosmogr. Sällskapets Verldsbeskrifning. "I detta arbete hade Förf. afgifvit egna upplösningar på flera märkvärdiga problemers angående Jordens rätta figur och storlek . . . äfvensom flera intressanta undersökningar om Månans rörelser", enl. Melanderhjelm). — 27 mathem. och astronom. Afhandl. i K. Vet. Akad. Handl. "alla af särdeles värde"; äfvensom flera i Nova Act. R. Soc. Scient. Ups.

(Källor: AminälsöTal . . . i K. Vet. Akad. den 5 Sept. 1798 af D. Melanderhjelm. Stäm 1798. — Rosenhanes Anteckn. — Mät om Upsala Professorer.)

P.

MALLMIN, GUSTAF MAGNUS.

Föddes i Stora Tuna d. 6 Nov. 1768. Fadren *Erik Mallmin* var Häradshöfding i Dalarne. Student i Ups. 1778. Phil. Mag. 1788. Prestvigd 1794. Collega Scholæ i Fahlun 1796. Kyrkoh. i Sevala 1800. Prost 1813. Kyrkoh. i Vestra Fernebo 1815. Contractsprost 1826. Theol. Doct. 1830. Jubelmagister 1839. Död 26 Maj 1840.

Mallmins personlighet var en sällsam företeelse, så väl genom den för närvarande tid egna riktningen af hans lärdom, som genom arten af hans naturliga själsförmögenheter och hans uppfattning af de omgifvande tids- och verldsförhållanden. I sitt Stift aktades M., såsom den lärdeste Presten; och han förtjente att så anses. Hans vetande omfattade egentligen de Heliga Språken, och i den gamla Exegetik och Patristiken hade han en nästan oerhörd beläsenhet. Med den utomordentliga minnesgåfva han ägde, var det för honom en lätt sak icke blott att på Hebreiska och Grekiska utan till uppläsa hela kapitel i den Hel. Skrift, utan äfvenledes att verbotim och i långa sträckor kunna ur minnet citera ställen ur de Grekiska ej mindre än de Latinska Kyrkofäderna. Näst Bibelns och de äldsta fädernas studium, hvarmed han mest sysselsatte sig, hade han en ovanlig beläsenhet i medeltidens Asketiska och Munklitteratur. I reformationsscelets dogmatik var han durchdrifven, och hänförde allt till Formula Concordiæ. Längre än till den Pietistiska Controversen i förra århundradet hade han icke följt med i

Theologien, ville icke heller veta af de sednare tiders tillgöranden med filosofierande Dogmatik och konstlad Orthodoxi.

Mallmins individualitet var ett sällsamt och curieus exemplar af forntida fromhet och hjertlighet samt af ett ständigt i ögonen fallande förakt och försmäende af hvad den närvarande tiden kunde framvisa, äfven i dess bättre yttringar, seder och bruk. Genom en besynnerligt tempererad nuancering i själsförmögenheter, hade minnes- och uppfattningsgåfva tillfallit honom i utomordentlig grad, af omdöme och smak var han deremot i total saknad. Utur denna i individualiteten liggande brist kan förklaras att en lärdom, så rik som Mallmins, kunde blifva utan frukt, och att ett lif, så fromt och nitfullt, som hans, kunde blifva af så ringa inflytelse inom kretsen af dess verksamhet. Han var dock en märkvärdig man, och hans minne är lika så föresynligt som vördnadsvärdt. Hans fromma enfald, grundfasta tro, samvetsömma laggrannhet i ord och gerningar, hans lågande nitälskan för Lagens och Öfverhetens ovillkorligt bjudande auctoritet, hans enkla och patriarchaliska umgängesätt, samt hans ur en outtömlig Biblisk och Asketisk beläsenhet riktade minnesförråd, gjorde honom i hög grad uppbyggelig för alla dem som gåfvo sig tid att rätt lära känna honom, och derigenom lärde att öfverse med de nog särdeles afvikande egenheterna i hans uttryck och vanor. — På polemikens fält framträdde M. några gånger, och då alltid med brinnande nit och oförskräckt mod, men utan erforderlig tidsrustning för att ernå seger. Det var emot G. Knös och Tybeck eller rättare emot den Svedenborgianism de förde i skölden, som M. i några utgifna Theol. brochurer kämpade. Äfven på sina sednare år dristade han mot tidens högljudda, honom förhatliga, liberalism och republikanism att i tryck säga några snart öfverröstade ord om monarkiska principens och konungaväldets absoluta nödvändighet, enligt Bibelns heliga lära.

Året före sin död var M. kallad att i Upsala, såsom Jubelmagister, emottaga lagerkransen. Han undanbad sig den hedern, ty han skydde all ståt och solennitet, ovillkorligt medveten af sin figurs och sina lefnadsvanors opasslighet för den moderna världen och högtidligare tillfällen, men hans varma och fromma hjerta gaf sig ändock luft i en lyckönskan till de unga promotionskamraterna, åt hvilka han egenade några Latinska Disticha, som på högtidsdagen utdelades. Huru än dessa må bedömmas, till deras innehåll och

språk, bör dock ihågkommas, att den äldre, frånvarande, Författaren delade sitt Jubileum med en Franzén, och att han, i fromhet och hjertlighet åtminstone, var värdig detta broderskap.

Mallmins död inträffade oförtänt, men själf var han beredd derpå, och hade färdig en afskedshelsning till sin församling, som blef uppläst i kyrkan, söndagen efter hans bortgång. I densamma tecknar han, med upprigtigaste, omisskännelig ödmjukhet, och på ett för en sådan man karaktäristiskt sätt, sin lefnads bild i det ingångsspråk han valt utur Luc. 18: 33.

Gift med . . ? Barnlös.

Skrifter: Vederläggning af skriften: Tillfredsställeligheter i anseende till de nya förändringarne i Protestantiska Kyrkans Lärobegrepp. Sthm 1815. — Anmärkningar emot J. Tybecks skrift: Hvad är Christelig sanning om Gud. Sthm 1820. — Förklaringsord i anledning af J. Tybecks emot G. M. Mallmin ställda vederläggning. Sthm 1825. — Tal i Westerås Bibelsällskap 1827. (Sällskapets årsber.) — Beträktelser öfver några Skriftens språk om Undersåtares skyldiga kärlek och trohet för sin Öfverhet, och om angelägenheten deraf för folkens egen välfärd, af en äldre stegen och till evigheten hastande Lärare. Westerås 1837.

MALM, CARL WILHELM.

Föddes 1772. Constituerades under kriget 1790 till Fänrik vid Savolax Jägare-regemente, och erhöll confirmationsfullmakt 1791. Blef Lieutenant 1796 och Capitaine 1804. Så långt hade han avancerat, då kriget med Ryssland utbröt, under hvilket hans namn blef ett af de mest frejdade i Svenska hären. I striden vid Jynkkä hamn den 15 Mars 1808 skördade han mycken ära, samt sedermera i träffningen vid Pelisjärvi kyrka den 9 Aug., der han var befälhafvare och, såsom Montgomery säger, "lyckades genom detta lika så djerfva som välberäknade anfall, att befria Carlen från fienden, ehuru denne var honom till antalet mer än fyrafaldt öfverlägsen." Med större styrka hade han kunnat rycka öfver Ryska gränsen och intaga Sordavala stad. Denna stad ansåg sig redan hotad, och Ryssarne samlade vid densamma alla deromkring tillgängliga stridskrafter, men M. var för mycket underlägsen, att våga ett sådant försök. Slutligen blef M. vid anfall på Ryssarne vid Idensalmi i Nov., hvarvid han anförde förtrupperna, som rusade på fienden med den oförvägenhet, att dess ena bataljon genast

sträckte gevär, illa sårad och olyckligtvis äfven fången. Belöningar för hans tapperhet hade icke uteblifvit. Han blef Major i armén d. 4, och R. S. O. d. 6 Juni 1808, Öfv. Lieutenant i armén d. 21 Okt. s. å., och R. S. O. stora kors d. 4 Maj 1810. Då han d. 7 Aug. s. å. på begäran erhöill afsked, för att qvarstadna i Finland, fick han samma dag adelsdiplom och Hof-Jägmästare-fullmakt. Afted 1826.

MANDELBERG, JOHAN.

Bataille- och Historiemålare. Föddes i Stockholm 1731. Erhöll första undervisningen af sin far, och öfvade sig efter Lemkes, Bourguignons och Parmesans bataillemålningar på Drottningholm. År 1752 blef han bekant med vår skicklige medailleur Arbien, hvilken han fick följa till Paris, hvar-est han snart blef känd af Grefve de Caylus, som blef hans gynnare. Han copierade nu en bataillemålning af Salvator Rosa så skickligt, att den, i det kabinett, hvarest den fick rum, blef ansedd vara sjelfva originalet. Danska Konungen Fredrik V gaf honom 1754 en pension, hvarigenom han sattes i tillfälle, att fortsätta sina resor. Han begaf sig derföre 1755 till konstens förlofvade land, Italien, och vann i Rom den store Rafael Mengs' bekantskap. Aterresan till Köpenhamn anträdde först 1759. Han stadsnade för alltid i Köpenhamn såsom Dansk Hofmålare. Bland andra stycken af hans hand äro 8 tafvor ur Iliaden i coupolen på Fredensborgs slott, hvilka äro mycket berömda. Han afted 1786.

(Källa: Boyes Mål. Lex. — Gahns Saml.)

MANDERSTRÖM, CHRISTOPHER.

Född i Stockholm d. $\frac{2}{13}$ Dec. 1727. Föräldrarne voro *Ludvig Manderström*, då Kammarherre sedan characteriserad Krigsråd, Friherre och Commend. af Nordstj.Orden, och *Maria Polhem*, dotter "af vår Syenske Archimedes."

Sonen uppväxte på landet hos föräldrarne, och njöt i deras hus en sorgfällig, ja lärd uppfostran. För språk synes han haft en utmärkt fallenhet; äfven Grekiskan var ej från undervisningen utesluten. Redan tidigt började han skriva Latinsk vers, som sedermera omvexlade med Svenska och Fransyska. Han lärde äfven rita. År 1746 afsändes den 18-årige ynglingen till Upsala, der han isynnerhet studerade politik och historia under Ihre och Celsius d. y.

Länge blef dock icke der hans vistelse, emedan han redan i slutet af s. å. kallades till Cancellist uti dåvarande Kronprinsens Tyska Cancelli; denna befordran var en följd af ynglingens färdighet i Tyska och Fransyska, jemte hans skicklighet i ritkonst, kalligraphi och textkonst, hvilket, efter Tyska bruket, fordrades i handbref från högre ort. Då kort derefter Kronprinsen såsom Generalissimus antog befälet öfver Rikets krigsmakt till lands och sjöss, blef fadren förordnad att besörja de derifrån utgående expeditioner och sonen till hans biträde, såsom Cancellist och Registrater. Med detta arbete, som var ganska tråget, emedan ingen annan medhjelpare fanns, fortfor den unge M. i fyra år eller till dess Kronprinsen uppsteg på thronen, då Generalissimicancellist upphörde. Under tiden hade han 1749 blifvit befordrad till Prinsens Handsekreterare; hvarefter 1752 följde utnämningen till Drottningens Kammarherre. Fadren, Krigsrådet, hade mellertid blifvit chef för Hofaffäirerna, men när han, i anseende till sin höga ålderdom, tarvade biträde, blef sonen 1760 benådad med fullmakt att besörja hela Hofexpeditionen, så ofta fadren af bräcklighet derifrån var förhindrad. Fyra år derefter flyttades han till Kammarherre hos den dåvarande Kronprinsen; äfven 1766 förordnad till dess Handsekreterare, och vid samma tid Archivarie vid R. M:ts Orden; s. å. Kronprinsessans Handsekreterare, jemte Hofmarskalk och tjenstg. Öfverkammarherre hos Kronprinsen. När följande år Carlbergs slott öfverlemnades åt Thronföljaren, anförtrordes inseendet deröfver åt M., äfvensom han 1771 emottog styrelsen öfver Ulriksdal. Sistnämde år till förordnad Hofmarskalk hos Drottningen, med hvilken befattning han fortfor till 1781. Efter Kronprinsens uppstigande på thronen jemte fadren upphöjd till Friherre 1771. Sedermera emottog Frih. M. ej några flera nådebevisningar, ehuru han lefde till den 1 Sept. 1788. År 1773 gift med Hoffröken, Friherrinnan *Virginia Charlotta Duwall*; ägde med henne sonen *Erik Ludvig*, Kammarherre och R. af R. Carl XIII:s O., samt fader till n. v. Cabinetts-Sekreteraren.

Till utseendet røjde M. manlig värdighet, lyckligt blandad med munterhet och ett förbindande väsen. Han talade väl när så behöfdes, men kände ock konsten att tiga. Han var ordningsälskande, arbetssam, varsam och fast i vänskap, men ingick icke alltför lätt förtrolighet.

Kort före sin död utgaf M., med en den tiden hos oss ovanlig typografisk elegans, en samling Poetiska Arbeten, me-

stadels bestående af tillfallighetsrim, dels på Svenska, dels på Latin och Fransyska, dels originaler, dels öfversättningar. Derefter skulle trenne andra följa, af hvilka tvenne skulle innehålla Fransyska Theaterpjecer jemte lyriska stycken i öfversättning, de sista originalarbeten i bunden och obundnen stil. Dessa arbeten sågo dock aldrig dagsljuset. Om den tryckta samlingen, efter hvilken efterverlden har att rätta sitt omdöme, fällde Hammarsköld det omdömet, att i dem "icke finnes ett enda stycke, som förräder den ringaste gnista af poetisk eld eller den minsta variation af de Dalinska formerna;" såsom hvilkas förnämste och mest slafviske härmarer M. nyss förut nämnes.

Detta omdöme skulle vi, för vår del, sålunda vilja modifiera. M. ägde väl intet snille i sträng mening, men ägde dock en icke obetydlig talent. Denne talent röjde sig förnämligast i det ännu spröda och poetiskt ohandterliga språkets lätta och otvungna behandling, i hvilket hänseende han synes oss stå ej obetydligt öfver Dalin, neml. i dennes egenkap såsom verskrifvare. Man måste neml. ihågkomma huru den tidens fleste poeter, i sin rimnöd, pinade och rådbåkade språket. Hos M. bär språket redan bildningens pregel. I poetiskt värde kan väl ej hans sångmö mäta sig med Gyllenborgs och ännu mindre med Creutz, de utmärktaste af hans samtida, men det är likväl för hårdt att säga att ej en gnista poesi i hans poemer finnes. Så t. ex. tyckes mig stycket *Andelig suck*, hvars sista strof lyder sålunda:

Samvetsagget mig anklagar
Att jag har förtörnat Dig;
Straffa om Dig så behagar;
Men låt straffet frälsa mig!
Låt Din Sons försoning vara
En försoning till mitt lif;
I min själ Ditt ljus förklara,
Sjelf uti mitt hjerta blif!

genom sin enkelhet, sitt allvar och christliga andakt stå öfver många af andeliga stycken, som den tiden och långt der-efter skrefvos af långt berömdare skaldar. Beskrifningen på Neptuni thron, ehuru väl ej originel, saknar dock icke poetiska prydnader:

Hans thron är konstigt bygd af vatturikets skatter,
Med musslor öfverallt och snäckors prål besatter,
Från ofvan ända ned med perlor af kristall.
På trappan perlemor, på sätet guldets skiner,
Kring thronen hvalar stå och sprutande delphiner m. m.

Åtskilliga andra bitar skulle dessutom kunna undandragas

Hammar-skölds stränga dom. Så äro t. ex. tankarna i hans Philosophiska Tankar väl hvarken philosophiska eller djupa, men många äro dock nätt och sinnrikt uttryckta. Beträffande tillfällighetsverserne, som utgöra det större antalet, kan man icke säga att der finnes särdeles qvickhet och icke ens den finhet i tournuren man kunde vänta af en grånad hofman, men de sakna dock sällan en viss spetsig naivitet. Man måste dervid påminna sig att skämtet den tiden kunde tillåta sig att säga mycket, som nu för tiden skulle anses för alltför grofkornigt, och den snillrika Lovisa Ulrikas hof lär derifrån ej gjort något undantag. Poemet *De fem Sinnena* förtjenar att särskildt utmärkas: dess slut har en icke olycklig vändning: Den unga Corinna, ensam spatserande en vacker afton, finner fyra af sina sinnen lifvade af naturens skönheter, men beklagar sig, att denna har ingen krydda för känslan. Då framträder en ung Bonde, som förborgad hört hennes ord:

Han dristigt till den sköna hastar;
 Men hon blir för hans grofhet rädd,
 Och faller ned på gräsets bädd,
 Och klädet öfver synen kastar.
 God qväll, sad' Lycas till den lilla,
 Men finner att hon somnat nyss;
 Han vågar dock ibland en kyss.
 Och märker det ej tas så illa.
 Hon ändtlig vaknar och pesterar,
 Hvad har du gjort, sad' hon, ditt fä?
 Jo, sa'n, hä va för känsla, hä;
 Nu ä dä allsint, som falerar.

Bland dessa skämtande dikter lästes på sin tid en på Uppländskt bondspråk skrifven *Bru-Visa* med mycket nöje; och *Nyårsönskan* till Badin, den bekanta Morianen, visar ett stort värde öfver språk och rim.

Ännu högre värde ha M:s öfversättningar. Flera af dem kunna ännu läsas med nöje, t. ex. öfversättningen af Propertii 15 Elegi, 2. Boken. Ju mer vi sysselsätta oss med hans dikter, ju svårare finne vi att begripa, att denne Svenska Sånggudinnornas grånade, classiskt bildade veteran, som åtminstone å språkets vägnar var en vägbrytare, och som redan 1773 erhållit plats i Vitterhets-Akademien, icke skattades värd en stol i Svenska Akademien. Eller månne verkligen hans förtjenster om Svenska Vitterheten voro ringare än Scheffers, Hermanssons, Fersens, Schröderheims, Wingårds, Armsfelts och Sjöbergs, hvilka alla tillhörde Akademien från dess första tid? Eller ansågs M. af sin samtid

för en blott Rimmare, derför att han utgifvit ett Rim-Lexicon?

Äfven hans prosa är ren och manlig, åtminstone att döma af hans Inträdetal i Vitt.-Akad., den enda bland hans obundna skrifter vi känna. Hammarsköld berömmar hans öfversättning af R. Antonini Betraktelser.

Skrifter: Den Romerske Kejsaren M. Aurelii Antonini Betraktelser öfver sig sjelf. Sthm 1737. — Tal i K. Vitt. Akad., särskilt tryckt 1773, äfvensom i Akad. Handl. samt i förf. arbeten. — Försök till ett Svenskt Rimlexicon. Sthm 1779. — Mina Poetiska Arbeten. Sthm 1788 med porträtt.

(Källor: Åminnelsestal i K. Vitt. Akad. Handl. 5:e Del., af Liljeströhm. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist.)

P.

MANNERHEIM, LARS AUGUST.

Född d. 14 Oct. 1749. Hans föräldrar voro Öfversten och Ridd. Frih. *Johan August M.* och *Helena Maria Söderhjelm*. (Farfadren *Augustin Marheim* adlades 1693 med namnet Mannerheim, och efterlemnade utom Öfversten M., äfven en son *Gustaf*, † 1777 såsom Gen.-Major, hvilka bägge bröder 1768 upphöjdes i Friherrligt stånd.) Blef 1764 student i Upsala, der han qvarblef ända till 1769, under hvilken tid han såsom Helmsfeldsk stipendiat höll ett latinskt tal. År 1771 inträdde han såsom Cancelli-Junkare i dåvarande Presidents-Contoret, sedan han året förut blifvit Copist i Cancelli-Collegii expedition; blef 1773 andre och 1775 förste Protokolls-Sekreterare vid Inrikes Civilexpeditionen, i sällskap med Grefve Ehrensvärd företog han 1780 och 1781 den resa till södra Europa, som den förre förevigat. och hvars beskrifning blifvit en af Svenska vitterhetens ypperste klénodier. Blef vid återkomsten 1782 förste Expeditions-Sekreterare vid Inrikes Civilexpeditionen.

På denna trappa till högre värdigheter stod Friherre M., då 1789 års Riksdag inträffade, och det motstånd han i egenskap af ledamot i det Hemliga Utskottet, jemte så många af sitt stånd gjorde emot Säkerhetsakten, föranledde honom att lämna tjenstemannabanan — som han trodde — för alltid. Han blef jordbrukare och brukspatron, och lefde några lugna och lyckliga år för sig och sin familj. Men det medborgerliga förtroendet uppsökte honom, i det han vid 1792 års riksdag ånyo af sitt Stånd bléf vald till ledamot af Hemliga Utskottet. Sedermera njöt han förnyade prof på

medborgerligt förtroende, då han 1794 och 1804 valdes till Revisor i Diskont-, Banko- och Riksgäldsverken, 1805 till Revisor i Riksdiskonten, samt 1807 åter till Revisor af Banken och Riksgäldskontoret. Under tiden hade han 1803 af Bruksassocietetens Deputerade blifvit vald till Fullmäktig i Jernkontoret, hvilket förtroende han med ett kort afbrott, genom nya val, bibehöll till ett år före sin död. Jernkontorets annaler innehålla bevisen på den oafbrutna uppmärksamhet, hvarmed han städse följde ärendernas gång och den skicklighet, hvarmed han sökte motarbeta tidens svåra conjunctur.

Men ödet hade bestämt Frih. M. till ännu högre medborgerliga värf. 1809 års statshöfning inträffade och Riksens Ständer möttes i början af Maj. Nationens vilja i hänseende till den konungs aflägsnande från styrelsen, som inledt Riket i dessa olyckor, var icke tvetydig, och det var nödvändigt, att en ansedd och oberoende man tolkade den, men ingen ville gerna vara den första, som väckte denna fråga. Det var då, som Frih. M. den 10 Maj uppsteg på sin bänk och först af alla offentligen uttalade ordet afsättning. När för tillskapandet af en ny Grundlag för första gången ett Constitutions-Utskott tillsattes, valdes M. till dess ordförande; när Justitie-Ombudsmans-platsen för första gången skulle tillsättas, blef äfven M. dertill vald, och vid fyra följande riksdagar omvald; måhända skulle han blifvit det ännu en gång, om han ej, vid 1823 års riksdag, sjelf, i anledning af sin höga ålder, anhållit om en efterträdare. Detta var första gången, som någon anmärkning blifvit gjord vid hans förvaltning.

Några högre värdigheter eftersträfvade icke medborgaren M. Han emottog väl Wasa-crachanen (1809), men icke rikets högsta ordenstecken, icke heller en högre titel, som man erböd honom. Lika likgiltig som för flärd och yttre utmärkelser var Frih. M. äfven för hofgunst, liksom han i enväldets förflutna dagar varit orädd för *Principis vultus*; å andra sidan, lika litet fikande efter folkgunst, ansåg han sin embetsutöfning icke bestå i fjäsk och utöfvande af kittsliga och småaktiga anmärkningar. Beträktande den gällande constitutionen såsom ett palladium, understödde han hvarken konungamaktens utvidgning utöfver dess utstakade gränser, ej heller betraktade han Ständernas ingrepp i thronens rättigheter såsom en vinst för friheten. I allt var han en man af stränga grundsatser, den klanderfriaste redlighet, i ord och

handling fullkomligt sjelfständig och oberoende. Lyckan hade äfven i yttre hänseende för honom visserligen lättat möjligheten att strängt följa sina Catoniska grundsatser, men för att, äfven i alla möjliga händelser af lifvets skiften, vara oberoende, hade han i ungdomen (långt innan han läst Rousseau's Emil) förvärfvat sig skicklighet i allehanda handarbeten, i hvilka han äfven i äldre år vid lediga stunder öfvade sig, och hvaraf det roade honom att ibland lemna sina vänner små minnen.

Ehuru Frih. M. till sitt lynne var allvarsam, sträf, stundom, då man dömde efter det yttre, tillbakastötande, älskade han dock skämtet, som, då han såg egennyttia och småsinne, stundom kunde blifva temligen skarpt, men som annars var en angenäm krydda i hans samtal.

M. blef 1818 Juris Doctor honorarius i Upsala. Afled den 18 Mars 1855 i sitt 86 års ålder. Han var gift med *Sophia Wadenstjerna*, dotter af Statssekreteraren Carl Wadenstjerna.

Vetenskaps-Akademien kallade honom till sin Ledamot, sedan han redan ingått i sitt 85:te år. Den dag, då den åldrige der tog sitt inträde, blef den sista sammankomst han bevistade.

Skrifter: Statsskrifter. — Öfversatt Benj. Constants skrift: Om eröfringssystemet och om Usurpationen, uti deras samband med odlingen i Europa. Stockh. 1818.

(Källa: Åminnelstet, hållet inför K. Vet. Akad. d. 15 Mars 1857, af A. G. Möller. Sthm 1857.)

P.

MARCI, GEORG.

Var född af bondfolk i en by på Finnveden, med hvars namn man fordom trodde sig bevisa, att Finnar fordom bott i södra Sverige. Det var under en björk, nära gården Salevare i Angelstad Socken, som Georg föddes, omkring 1540. Fadren *Marcus* dog förrän gossen fyllt ett år. Hans naturliga qvickhet och Konung Gustafs från predikstolarna upplästa anmaning till föräldrar till med god fattning begäfvade barn, att sätta desse i skola, föranledde gossens sändande till Wexjö, hvarifrån han omkring 20-årig afreste till Upsala Akademi. Hans vackra handstil föranledde hans insättning i Konung Erik XIV:s Cancelli. Under Danska kriget blef han använd som Skeppsskrifvare, men då der gälde mera att handla än skriva, öfverläts snart en fregatt till

den förståndige unge mannen, som utnämns till Capitaine. Efter slutad fred behöfde Konungen hans kunskaper på en annan bana, lät prestviga honom i Skara 1568, och satte honom såsom en Superintendent öfver hela Fälttele-reciet. Han var nu i några år följaktig rytteriet och fot-folket i många fältslagtningar; var äfven predikant hos Admiralen *) och sjöfolket under brinnande krig, och återkom till Stockholm som deras predikant, hvarefter han kallades till Kon. Johans hofpredikant. Detta embete förestod han fem års tid; men när de liturgiska molnen började uppgå, önskade han heldre att glömmas i Smålands skogar, än vin-na märkvärdighet i hofvets salar som liturgist eller martyr. Annerstad, hans födelseort, hade blifvit ledigt. Danskarne hade nemligen uppbränt kyrkan och prestgården samt der-vid mördadt Kyrkoherden Olaus Nicolai, en broder till Jonas Nicolai Oriensulanus, Superintendenten i Mariestad. Bonden Pehr Johansson i Lillarp hade begifvit sig till Stockholm, för att framföra församlingens enhälliga önskan både till Konung n och hans Hofpredikant, att församlingen i Annerstad måtte få till själasörjare Marci son i Salevare. Konun-gen biföll det och vardt 1575 d. 8 Jan. följande fullmakt utfärdad: "Wi JOHAN med Guds Nåde &c., göre veterligt: att Wi af gunst och nåde och i anseende till den långliga tjenst och uppvaktning vår Hofpredikant, Oss älskelig Herr Georgius Marci, Oss gjort och bevist hafver, hafva tillbe-trodt och förordnat, såsom Wi ock i detta vårt öppna brefs kraft tillbetro och förordna honom, Herr Georgium Marci, till att vara Kyrkoherde uti Annerstad prestegäll i Småland. *Wi vele ock af gunst och nåde, samt Konungslig makt och myndighet, hafva tillagt förbemülte Hr Georgii Marci bröst-arfwingar och efterkommande förberörde Annerstad preste-gäll, så länge någon finnes, som prestaembetet förestå kan, nu ock till everldeliga tider.* Det alla vete sig att efterträt-ta &c." Ehuru Kyrkoherden i Annerstad varit mäktig att skaffa Pastoratet förvandladt från val- till arfgäll, blef det honom omöjligt att efterlemna en son, oakadt fem äkten-skap. Han var först — troligen som Fältprost — gift med en Brita. Hon dog i Calmar, och barnen med detta första gifte dogo ock i sin späda ålder. Sedan blef han gift un-der sitt Hofpredikantskap med N. N. i Stockholm, de hon och hennes enda son dogo. Hans tredje hustru hette Anna

*) Denne Amiral uppgifves i en källa, såsom den der öfvertalat G. M. att låta sig prestviga.

som födde två söner och fyra döttrar. Sönerna dogo unga, men ifrån en af dessa döttrar nedstamma hans ännu Pasto-
 ratherättigade arfvingar. Den sjerde bustrun hette *Carin*,
 som lär varit syster med G. Marci Caplan, Cornelius Chri-
 stierni Vadshultensis. Hon födde honom en son och en dot-
 ter; men både hon och barnen måste snart nedläggas i graf-
 ven. Femte gången stod han brudgum med en N. N., som
 sjukaade straxt efter giftermälet, men låg till sängs i 9 år
 innan hon dog. Han omfattade emellertid unga gossar med
 mycken ynnest, sannolikt för att sjelf få bilda sin efterträ-
 dare och mäg; samt understödde dem, särdeles då de ville
 besöka utländska akademier. Hans broderson, Knut Krok,
 sannolikt stamfader för den ännu förtlevande Småländska
 prestsläkten Krok, som då härstammar från bonden Marcus
 i Annerstad, (när Krok — adlad Gyllenkrok-släkten härstammar
 från en bonde Peter i Hallaryd Socken, säkerligen den för-
 re bondens samtidge,) likasom hans brorsöner Marcus Marci,
 sedan Kyrkoherde i Westervik och Jacob Marci, sedan Kyr-
 koherde i Rök i Östergöthland, voro alla sin farbroders fö-
 stersöner. Dottren blef emellertid gift med Andreas Petri
 Osengius (stafvade så å sin disputation i Greifswald 1605)
 Sveco-Smolandus-Synnerboanus, hvars tvenne söner innehade
 Pastoratet, hvilket 122 år derefter åter öfvergick till Osæn-
 gier. Vid den sistes död 1781 anmälde sig en prestman L.
 inför sjelfva Konungathronen, som friare till den aflidnes dot-
 ter, ett barn om 12 år; men hvilket förkastades i Kongl.
 brefvet d. 11 Dec. 1781. Arfvet innehafves för närvarande
 af en Wickelgren, ättling af Osængierna. En enda gång
 (1742) under dessa 267 åren har en person utan Marci blod
 i ådrorna blifvit här utnämnd till Kyrkoherde. Om någon tid
 anmälte sig likväl en släkting, och Konungamakten i Sveri-
 ge ansåg sig 1750 skyldig att befalla tvenne Consistorier
 draga försorg om den utnämnde Kyrkoherdens transporte-
 rande från arfgället. Aspiranten dog likväl inom årets slut,
 hvarefter nya pretenderer ej afhördes innan ny ledighet in-
 gick. I Georg Marci tid hade ännu hans Caplan ingen be-
 stämd lön af församlingen, utan hans Caplan och svåger,
 Cornelius Vadshultensis, löntes på det sättet, att några å-
 hörare i sender gäfvu honom frivilligt hvar söndag, då han
 predikat, en mark för hans trogna predikan. Då Caplanen
 sedan ville göra en utrikes resa, understöddes han af sin
 svåger så rikligen, att han kunde bli promoverad Magister
 artium i Wittenberg, hvarefter han, märkligt nog, af "Erke-

Biskopen och Professorerna i Upsala blef förordnad till Wexiö Stifts ungdoms upptuktare och skolmästare, hvarefter han af Wexiö Capitel confirmerades (dog i pesten 1602).

Såsom Kyrkoherde i Annerstad begagnade Georg Marci den nåd han egde hos Konung Johan till kyrkans och församlingens fördel, utverkande, att Kon. ditgaf kalk och patén af silfver, sammets-messhake, 2:ne klockor och bly till tak på den nya kyrka, som måste uppbyggas; äfven vanns förmedling på taxan vid prestgården. Denne Kon. Johans gunstling, ej allenast vaktade sig från att förfakta liturgien, utan satte sig mot "liturgiska oväsendet" och utrotade de katholska vidskepelser som han ännu fann kvar. Han var ock psalmsångare och har författat psalmen N:o 403 i Gamla Sv. Psalmboken, full af sällsam kraft. Han dog den 14 Febr. 1613, hafvande allt ifrån krigstiden dragits med en bräcklig helsa. Han ligger begravnen under en bred sten öder om chöret, i Annerstad kyrka.

Uppgiften i Smålands beskrifning af Rogberg, att hans måg, Anders Osængii sonson och Christian Osængii son, Joseph blef adlad och stamfar för Osenhjelmiska familjen, kan ej ega grund, helst ÖfversteLieutenant Joseph Osenhjelm, som blef adlad 1692, hade då enligt diplomet tjent kronan i samfäldta 51 år. Uppgifves ock hafva varit född d. 25 Januari 1620 eller 15 år förrän den honom tillagde fadren blef student. Det är, i händelse af släktskap, således troligt, att denna ädling varit Georg Marci dotterson och Christian Osængii broder.

Må till slut anmärkas, att det Annerstad, der FältSuperintendenten Georg Marci var Kyrkoherde, i katholska tiden var ett Kanikdome i Linköpings stift. "Dominus Sveno in Annerstad Canonicus Lincopensis", dog enl. "Necrologium Lincopense", 1524 — ett nytt bevis, att Finnveden, liksom alla delar af Småland utom Wärend, under hela katholska tiden fortfor att höra under Linköpings stift, om hvilket det är förunderligt att Rhyzelius kunnat misstaga sig. Han var tillika Kronofogde samt kyrkoherde öfver Odensjö, Wrå, Torpa, Nöttja och Hamneda församlingar, som nu lagts under Annerstad — något, som visar, att han hos den driftige Hans Brask haft synnerligt förtroende.

(Källor: Likpredikan öfver Pastor i Annerstad Georgius (text. Dan. 12: 3, 5): den tredje i ordningen bland Biskop Petri Jöns Angermannii. Rostock 1623 utgifna Likpredikningar. — Egna samlingar till Wexiö Stifts Historia.)

— N. —

MARCI, JESPER.

Hans födelseår och födelseort är obekant; "men visst är, att han varit för sin lärdom, nit och allvarsamhet en berömvärd man." Magistergraden hade han erhållit vid någon utländsk akademi. Under Eric XIV:s tid blef han Kyrkoherde i Wadstena och underskref, såsom fullmäktig för Linköpings stift, Mötet i Upsala 1572. Bevistade Riksdagen i Stockholm 1577, och underskref beslutet der Liturgien antogs. Ehuru Marci ogillade denna, vågade han dock icke sätta sig deremot; men han lemnade straxt derpå sin tjänst, flydde öfver till Hertig Carl och sattes af honom till Kyrkoherde i Ullerfva och Prost öfver Vadsbo härad i Vester-göthland. — Vadsbo och Valla härader, jemte hela Verm-land, hade från Christendomens införande legat under Skara, hvars Biskopsstol nu innehades af Jacob Johannis — en Johan III:s och Liturgiens nitiske anhängare. Dels för att undandra sitt hertigdömes presterskap denna prelats inflytan- de, dels för att få kyrkoväsendet i Vermland på bättre fot, beslöt Hertig Carl, att öfver Vermland med Vadsbo och Valla härader sätta en egen Superintendent. Johan hade ock nyligen förut tagit Södertörn och Vester Rekarne från Strengnäs och lagt dem till andra stift, för att åtminstone i dessa delar af hertigdömet få Liturgien införd. Detta Johans steg torde äfvenledes mycket bidragit dertill, att Carl — som en motvigt — bildade denna Superintendentia. Jesper Marci blef förste Superintendenten derstädes 1580 och han erhöll sitt säte i det kort derpå anlagda Mariestad. Han nämnes såsom en man, den der skötte sitt kall med allo flit och mycket allvar. Bevistade mötet i Nyköping 1586. Höll årligen den 22 Juni Prestmöte i Mariestad, "då Pastores kommo tillsammans att hålla predikningar, orationer, declamationer och Consistorium, samt examinera casus." År 1588 visiterade han församlingarne i Vermland, det ingen Biskop på öfver 100 år gjort. Vadsbo och Valla visiterade han 1589. Vintern 1591 begaf han sig åter på en visitationsresa till Vermland, men insjuknade derunder och afled den 25 Mars 1592.

Jesper Marci författade några skrifter mot Liturgien, hvilken dock numera icke torde finnas. Äfven som Svensk poet har han fått ett namn, genom visan: "Om den propheta som är tagen af stenen i grönan dal"; men oriktigt har Rhyzelius tillegnat honom Laurentius Petri välbekanta visa

"Om stenen i grönan dal." Jesper Marci visa är en utläggning i 14 strofer af den sistnämnda visan, ett slags variationer på det gamla temat, skrifna då stenen i grönan dal i Erik XIV:s tid nedföll och hvaraf sångaren spår, att världens undergång är hardt för handen. Men den innehåller ock sanningar — säger Wieselgren — "som äfven för oss behöft begrundas." Andra strofen lyder sålunda:

En dygd är ibland andra,
Landz sedher icke förvandla
Som hafva sitt rätta skick.
Thet är ju en stor ähra,
At följa the gamblas lära,
Som är förutan svick.
The laghadé väl
Med lämpa och skäl,
Godha sedher the mände försvara,
Alt nytt tå låto the fara,
Thet kan ej werlden besinna,
Thet få vij medh tijden förnimma.

Skrifter: Tre Svenska Visor. Then första är om then Prophetian som är taghen uthaf Runestenen i Grönandal som sågz vara millan Norrike och Jemteland. (Then andra är en Danse wijsa — — — then tredje är ock en Friare wijsa — — —) Tryckt på thet Åhr 1617. 8:o (och fol?). Visan är aftryckt i Svenska Folkvisor III. p. 218. — I Scheffers *Succia Literata* anføres: *Refutationem declarationis Liturgicæ* . . . — *Admonitionem ad ministros Ecclesiæ Svecanæ, iteratam subscriptionem Liturgicæ ab Episcopis factam, periculo amittendæ salutis æternæ non carere.* Men — tillägger den noggranne samlaren F. Fryxell — "dessa begge skrifter lära nu svärligen finnas." — I manuscript lærer han efterlemnad: *Historia Liturgica*, "quæ inter cimelia in nonnullis Bibliothecis servatur." (Lindius.)

(Källor: Rhynelii *Episcoposcepia* II, p. 69. — Fernow, p. 425. — Wieselgren, *Sv. Sköna Lit.* I. p. 158. — Fryxell, *Bibliotheca Wermelandica* p. 4. — Lindell *Vermia Literata* p. 328. (De båda sistnämnda Meier på Carlstads Gymnasii Bibl.)

F. L. B.

MARCKS VON WÜRTEMBERG, GOTTHARD WILHELM.

Föddes i Riga den 14 Maj 1688. Son af LandRichtern i Liffland *Johan Marcks*, hvars fader var född i Würtemberg och gick i Svensk tjenst under K. Gustaf Adolf, och *Anna Margaretha Rehausen*. Studerade i Pernau, der han ingick som Volontair vid garnisonen. Bevistade 1701 descendenten öfver Düna och belägringen af Dünamünde. Blef 1703 Conducteur vid Fortification; gick 1704 till Brabant och

Frankrike, der han ingick vid Grefve Oxenstjernas Regemente och bevisade tvenne fälttåg i den allierade armeens leder. Fänrik vid General Erik Sparres regemente i Fransk tjänst 1703, och sedermera Lieutenant. Deltog i de stora fältslagen vid Ramelies 1706, vid Oudenarde 1708 och vid Malplaquet 1709, samt de bekanta belägringarne af Menin 1706 och Isle 1708.

Till Sverige återkom han 1710, då han genast blef Regements-Quartermästare vid Öfversten Frih. Nieroths Regemente i Pernau. Befordrades till Capitaine vid Nylands infanteri s. å. och till Major vid Nylands och Tavastehus Cavalleriregemente 1713, under hvilken tid han förrättade Gen. Adjutantstjänst vid Finska armeen till 1718, då han blef Gen. Adjutant vid Jemtlandska armeen. Han bevisade i Finland actionen vid Hirvikoski 1712 och slaget vid Storkyro 1714; samt 1718 års campagne i Norrige vid Trondhiem; då han först med såkallade frivillige, uttagne af Cavalleriregementerne vid Stene skans dref sex squadroner dragoner på flykten. Derefter öfvertalte han Commendanten på Skognäs skans att följa sig till General Armfelt under förväändning att ernå fördelaktigare capitulation, hvarpå M. reste till skansen med några få ryttare och öfvertalte den 130 man-starka besättningen att gifva sig på nåd och onåd, hvarvid ett anseeligt förråd af proviant och ammunition togs. Tjenstgjorde efter hemkomsten från Norrige som GeneralAdjutant vid fältstaten i Stockholm. Naturaliserad adelsman 1720. Samma år sänd till Ryska hofvet med notification om K. Fredriks upphøjelse på thronen. Befullmäktigades 1721 att jemte Landshöfdingen Frisenheim, efter evacuationen af Ryska trupperne, emottaga och med Svenska trupper besätta fästningarne, isynnerhet Åbo, Tavastehus, Helsingfors och Nyslott.

Under freden avancerade M. till Öfv.Lieutenant vid Carlska Dragonsquadron 1726 och till Öfverste för Jemtlands Dragonregemente 1739. Commenderades 1742 till Åland, hvarest han tillfångatog ett Ryskt detachement af 150 grenadierer, jemte de af dem uppburne contributionsmedel 12000 daler silfvermynt. Befordrades 1747 till GeneralMajor, blef 1748 C. S. O., s. å. Chef för Södermanlands regemente, 1751 GeneralLieutenant, 1754 SeraphimerRiddare, 1755 General af infanteriet, och slutligen 1763 FältMarskalk. Erhöll s. å. genom byte Österbottens Regemente. Upphöjdes 1759 i Friherrligt stånd. Tog afsked 1773. Död på Gottshardsberg i Södermanland d. 17 Febr. 1778.

Gift 1. med Öfv.Lieutenanten Frih. Georg Gustaf Wrangels enka *Anna Elisabeth Hauenschildt*, dotter af Öfversten Detlof H.; 2. med *Elis. Gyllenstierna*, dotter af Landshöfdingen Frih. Axel G. Hade med första giftet 5 söner och en dotter.

(Källor: Rehbinders Matrikel 1781. — Ridd. Kyrkans Beskr. s. 197. — Södermanl. Regementes Hist. VI Stycket s. 161.)

MARCKS VON WÜRTEMBERG, NILS WILHELM.

Son af *Carl Gustaf Marcks von Würtemberg*, till Höksrum och dess sednare fru *Catharina Palmgren*. Föddes på Höksrum i Calmar Län d. 16 Oct. g. st. 1743. Studerade först vid Calmare Gymnasium, som han lemnade 1761, sedan han 1760 hållit en oration "de usu Matheseos in republica." Blef Student i Lund 1761. E. O. Cancellist i Justitie RevisionsExpeditionen 1764. Undervisade från 1766 till 1770 några unga, då i Stockholm vistande, furstar i matematik m. m. Copist i Justitie-RevisionsExped. 1770. Cancellist s. å. Sekreterare i CancelliRätten 1771. Åmnessven i VetenskapsAkad. 1772. Tredje Protok.Sekreterare 1773. Andre dito 1775 och förste Protok.Sekr. s. å. Tillf. Exped.Sekreterare s. å. Tog afsked från CancelliRätten 1776. Tillf. RevisionsSekreterare 1777. RevisionsSekreterare med Copists lön och sportler s. å. RiddarhusDirecteur s. å. Erhöll 1790 RevisionsSekreterare lön 600 R:dr. Ledamot af allmänna ärendernas beredning om 400 R:drs arfvode 1793. En af Kronans Revisorer i allm. Brandförsäkringsverket 1793, 1795, 1801 och 1807. Härold vid SeraphimerOrden 1794. R. N. O. 1796. Förestod Just.Cancellersembetet under Riksdrotsets frånvaro 1806 och 1807. Ledamot af Vitterhets-Hist. och AntiquitetsAkademien 1800. Åter Ledamot af allmänna ärendernas Beredning 1809. JustitieRåd 1810. Vid riksdagen 1812 ånyo vald till RiddarhusDirecteur, hvartill han vid alla riksdagar sedan 1779 blifvit omvald, men utsluten några dagar derefter, i följd af sitt innehafvande JustitieRådsembete, med uppdrag att för sin lifstid hafva inseende öfver RiddarhusArchivet, med samma honorarium som RiddarhusDirecteurerna eller 200 R:dr. C. N. O. 1816. Död ogift i Stockholm d. 10 Dec. 1817. Han har stora förtjenster om de genealogiska tabellerna å Ridd. Archivet, hvilka

Genom hans försorg blifvit rättade och tillökade. Sjelf hade han stora samlingar i genealogien, hvilka nu förvaras å samma archiv.

(Källa: Riddarhus-Generologien.)

MARDERFELT, CONRAD. — MARDERFELT, ARVID AXEL.

1. MARDERFELT, CONRAD.

Son af *Hans (Jürgen) Massback*, bördig från Tyskland och Pumpmakare i Stockholm vid 1636 (enligt Palmisk.) — von Stiernman säger att han var Hofslagare i Stockholm och kallar honom *Jürgen Maasberg*. Han var gift 1. med *Catharina Gese* (Stiernm.), med hvilken han hade sonen *Conrad* som föddes i Stockholm. Blef 1628 Volontair vid Svenska armeen i Preussen. 1634 Ingenjeur vid hufvudarmeen i Tyskland. 1637 GeneralQvartermästareLieutenant och tillika Capitaine vid det blå regimentet. 1642 GeneralQvartermästare och Öfverste vid Sarasins Tyska regimente. Den 20 Jan. 1646 adlad med namnet Marderfelt, i anseende till sin skicklighet såsom Ingenjeur. S. år den 10 Febr. Commendant i Demmin och, jemte inseendet öfver återupbyggandet af fästningsverken derstädes, Directeur öfver alla Svenska fästningar i Pommern, MarkBrandenburg, Meklenburg, Bremen och Westphalen. 1654 Commandant. Bivistade 1655 och 1657 kriget i Polen. Blef 1655 GeneralMajor af infanteriet och Commandant i Thorn. Den 30 Oct. 1656 Commandant i Elbingen. D. 6 Febr. 1657 Gouverneur i Wismar. D. 2 April 1664 vice Gouverneur i Bremen. D. 9 Sept. s. å. andra gången Gouverneur i Wismar. D. 17 Sept. s. å. GeneralLieutenant. Den 17 Febr. 1668 vice Gouverneur i Hertigdömet Pommern, ifrån hvilken plats han den 14 Sept. 1672 erhöill afsked. Blef 1673 General och tillika Sändebud vid Chur-Braunschweigaka hofvet. Den 13 Mars 1673 FältmarskalkLieutenant, samt d. 18 Maj s. å. Fältmarskalk och Commendeur öfver Svenska armeen i Tyskland. Bevistade s. å. kriget i Pommern och lät då förgäffes storma Wolgast, som Preussarne intagit. Hans förhållande i kriget godkändes af Riksens Råd, till hvilka Kon. Carl XI honom förvist, då han kom öfver till Skåne. Blef d. 9 Juni 1677 Friherre, och året derpå under N:o 73 såsom sådan introducerad. Död 168..

Gift 1. 1640 med *Lucia Cathar. Theophili*, dotter af Landt-Gerichts-Sekreteraren på Rügen Gerhard Henningsson Theophili och Ilsebe Arnoldsdotter von Ilten. 2 med *Augusta Eleonora von Lancken*. Barn med första giftet: *Leonhard*, Öfv.Lieutenant; *August Philip*, Öfverste vid Pommerske Dragonerna; *Conrad Antonius*, blef d. 8 Sept. 1677 Öfv.Lieutenant vid Jönköpings Infanteriregimente; *Philip Christopher*, GeheimeRåd; *Arvid Axel*, se N:o 2; en son som var Capitaine och sköts 1678 vid stormningen af Wul-gast. Ovisst om med 1:sta eller 2:dra giftet: *Johan Didrik*, Kejserlig ÖfversteLieutenant och Stallmästare; en dotter, gift med GeneralLieutenanten i Preussisk tjänst v. Boreken. Med 2:dra giftet: *Sophia Hedvig*, gift 1. med Brandenb. GeneralMajoren Henrik Hallardt; 2. med Kammarherren och Öfversten i Polsk tjänst Friherre Maur. von Schwerin från Preussen; 3. med Pommerske Cancelleren Lorents Georg von Krackow.

(Källa: Geneologien på Riddarhusarchivet.)

2. MARDERFELT, ARVID AXEL.

Son af Fältmarskalken Friherre *Conrad M.* Blef 1677 antagen i krigstjänst vid Lifgardet. Bevistade i Maj s. å. retraiten från Runeberga i Skåne, och den 14 Juli slaget vid Landskrona, samt derefter anfallet på skansen och långa bron vid Christianstad, der han blef blesserad. Äfvenså under 1678 och 1679 årens fälttåg några små kommanderingar. Var 1680 i Johan Gyllenstjernas svit vid dess praktiga intåg som Ambassadeur i Köpenhamn. Blef Fänrik och snart derefter Lieutenant vid Lifgardet, samt befordrades 1682 till Major vid Svenska kreistropparne i Bremen och Verden. Följde 1690 med auxiliär-tropparne till Rhenströmmen. Begaf sig 1691 till Holland och var i Mars månad med arméen, som samlades i Halle, under Kon. Wilhelm af Storbritannien, att undsätta Mons, och bevistade hela det årets fälttåg. Blef 1693 Capitaine vid Lifgardet, hvarifrån han s. å. blef ÖfversteLieutenant vid Södermanlands regemente. Öfverste för samma regemente 1697. Commenderades 1699 med större delen af regtet till Wismar. 1700 till Holstein, 1701 till Mecklenburg och 1702 till Krakau i Polen. GeneralMajor af infanteriet 1703. Bemäktigade sig d. 7 Sept s. å. med storm staden Posen. Afreste i Febr.

1704, i anseende till sjuklighet, till Breslau; men återkom i Maj s. å. till Posen, hvarifrån han förjagade Polacken Smigelskis ströfparti och gjorde anstalter till Posens försvar; uppbrände den af Polackarne slagne bron öfver Wartha och var med, då Polske Öfversten Radomiskis läger d. 8 Sept. öfverrumplades vid Stenzieva. Kom 1705 med Rhensköld-aka arméen till Schlesiska gränsen. Blef 1706 från General-Major genast General af infanteriet och bevistade d. 3 Febr. samma år slaget vid Frauenstedt. Vid Carl XII:s tåg till Sachsen, qvarlemnades han med några regimenter i Polen; men råkade der, vid Kalisch d. 19 Oct. s. å. med sin lilla corps i en träffning med Sachsarne, som understöddes af Ryssarne, samt blef då, efter ganska tappert fäktande, kringränd och tillfångatagen. Enligt en anteckning grämde denna händelse honom så djupt, att han ville skjuta sig. Han bemöttes mycket nådigt af Konung August, som gaf honom sin värja och 4000 R:dr, dem hans dräng af regementets penningar undangömt och hvaraf han utdelte hälften till sina officerare och soldater. Frigafs sedan ur fångenskapen mot försäkran om utbyte af fängne Sachsare, men hvilket löfte, Konungen klagade, ej blifvit uppfyllt. Uppvaktade 1707 Konung Carl i Altranstadt och begaf sig åter till Polen, samt dog i Maj 1708 uti sitt ståndqvarter Jakin i Storpolen.

M. var liten, blond, med ljusblå ögon, allvarsam, torr, hade stort equipage och egen stallmästare. Kunde för sjuklighet endast rida en klippare och det fot för fot. (Voltemats Anteckn.)

Gift 168. . med *Catharina von Wedeman*. Med henne hade han tvenne söner: *Carl* som ingick i Rysk tjänst, och *Axel* som 1740 var Preussisk Minister i Petersburg och slutligen blef Riddare af Röda Örnens Orden; samt en dotter *Catharina*, som var gift med Svenska ÖfversteLieutenanten v. Sydow. Ätten lefver ännu i Preussen.

Mardefelts portrait finnes i Fabers *Lebensbeschreibung* Carl XII, 6:e Del. Ett annat i half storlek med commandostaf finnes äfven, se Berchs Catalog s. 39.

(Källor: RiddarhusGenealogien. — Lundblad, Carl XII:s Hist. 1:sta Delen. — Nordberg, Carl XII:s Hist. — Södermanlands Regikes Hist. V St. s. 75. m. 2.)

DES MARÉES GEORG.

Föddes i Stockholm den 29 October g. st. 1697. Fadren, som var Inspektör vid Gimo och Österby bruk, hade i anledning af Nantesiska edictets upphäfvande, flyttat till

Sverige jemte så många andra sina landsmän, som af samma orsak utvandrat. Hans moder var af *van Meijtenska* släkten. Vid tre års ålder förlorade han sina föräldrar, då hans syster Elisabeth, gift med Hofstolken Dubordieu, upptog honom såsom eget barn. Hos Hofmålaren Peter Martin Meijtens sattes han sedermera i lära och stannade hos honom i 14 års tid. Han fick vid slutet af denna lärotid måla i olja hela hofvet och alla Riksråderne, hvilket arbete så väl lyckades, att han erbjöds att resa till Italien på hofvets bekostnad. Besymmerligt nog afslog han detta anbud, emedan han trodde, att han då framdeles vore förpliktad att endast tjena sitt fädernesland, utan utsigt att i andra länder få försöka sin lycka. Midt i vintern, den 11 Jan. 1724, lemnade han Stockholm, kvarlemnande i fäderneslandet 120 porträtter af sin hand, under förhoppning att genom utföningen af sin konst kunna hjälpa sig fram öfverallt. I Mars kom han till Amsterdam, och stannade i Holland nio månader, under hvilken tid han förtjente mycket penningar. I Nürnberg träffade han en sin broder *Abraham*, som då var prest vid dervarande reformerta församling, och slutligen blef Superintendent, ÖfverHofspredikant och ConsistorialRåd i Dessau. Ankom 1725 till Venedig, der han någon tid studerade vid dervarande teckningsskola, och såg ändtligen 1726 Rom, målet för sin resa. Han bodde der i samma rum som en annan landsman, Carl Hårleman, sedermera ÖfverIntendent. Han stannade ej så länge i Rom, som han ämnat, emedan hans religionsnit ådrog honom ledsamheter, som nödgade honom att hastigt återresa till Venedig. Hänförd af sitt nit att försvara sin bekännelses lärosatser, hade han nemligen på ett värdshus vid bordet inlåtit sig i så djupa raisonnementer, att det väckte allmän uppmärksamhet. Han reste 1728 till Augsburg och studerade der, till dess ett porträtt, som han målat, af Churbayerske Concertmästaren Schuhbauer, föranledde hans kallelse till München i Januari 1730. Han hade der mycken förtjenst, och lät öfvertala sig att vidare kvarstadna, sedan han redan inlaggt sina saker för återresan till Augsburg. Någon resa blef sedan icke utaf, utan M. ned-slog sina bopålar i München och öfvergick samma år 1730 till Catholska religionen. Han hade känt "ett häftigt begär att antaga sina fornfäders religion" och inlät sig därför i samtal med Jesuiternas ProvincialHistoriograph Pater Adam Flotto, i hvars närvaro hans trosbekännelse aflades. Han hade alltså råkat i goda händer. Förmodligen hade kärleken

också sin del i detta hastigt påkomna begär till Catholska religionen, emedan han följ. året i Maj vigdes vid ett catholskt fruntimmer, ofvannämnda Capellmästares dotter *Maria Barbara Schuhbauer*, som 1743 eller 1744 afled, sedan hon blifvit moder till 11 barn. År 1745 kallades han af Churfursten af Cöln till Bonn, der han förblef till 1749, med titel af Churfurstligt Råd, och furstligen belönades. Kallades 1752 till Cassel, och målade der den Landtgreffliga familjen. Han kallades 1753 åter till Bonn samt återkom i Dec. 1754 till München. Han kallades sedermera 1763 till FurstBiskopen af Würtzburg och 1767 till Churfurstem Mayns för att måla deras portraiter och belönades frikostigt. Sedan denna tid lemnade han icke mera München, der han 1775 afled.

M. "var en förträfflig portraitmålare. Hans arbeten blefvo mycket eftersökta i anseende till likheten och deras rena colorit, äfvensom en god uppfinning i ställningarne." Så lyder omdömet i Boyes MålareLexicon. I Frey 1841 faller Hr N. Arfwidsson ett oblidare omdöme: "P. Meytens anda hade till det mesta fördunstat hos hans dottersson Des Marées. Archenholz' portrait har natur och sanning, men på ett smuppelt sätt; portraitet af Creutz är utarbetadt och lent ända till politur. Ett spår af Morfaderns styrka och storhet i penseln finnes icke hos dottersonen." Som förf. af denna biografi icke kan afgöra, hvilket af detta omdöme är riktigt, har han bifogat begge till berättelsen om des Marées lefnadsöden.

I "Angenburgische Kunst-Zeitung" för år 1774, der Marées' biographie finnes, är en förteckning intagen på hans många arbeten, bland hvilka portraiter af ej mindre än 50 furstliga personer, af hvilken somliga blifvit aftagna flera gånger. Vidare uppräknas 33 större historiemålningar, deraf flere altartaflor.

(Källor: Gehms Samlingar om Konstnärer på Akad. Bibl. i Ups. — Angenburgische Kunst-Zeitung 1774; 30, 31, 34 och 36 styckena. — Boyes MålareLex. — Neue Bibliothek der schönen Wissenschaften und Freyen Künste. Leipz. 1776, 17:de Bandet s. 143. — Frey 1841. No 2.)

MARKLIN, GABRIEL.

År född i Ersmark af Skellefteå socken i Vesterbotten den 1 Juli 1777. Fadr. Bonde. I ungdomen fick M., som hade många syskon, biträda föräldrarne i deras göromål, och, ehuru han från spädnare åldern visade håg för boken,

var det ofta endast under det han i skogen vallade kreatur, som han fick tillfälle, att sysselsätta sig med läsning. Sedan han från 13:e året tjenat borta, kom han ändtligen vid 20 års ålder i Piteå skola, derifrån till Hernösands gymnasium, och 1803 till det länge efterlängtade Upsala. Här lyckades han att erhålla condition i Professor Aurivillii hus, hvilken sedermera utbyttes mot en dylik hos den berömda entomologen Leonard Gyllenhaal. Stor älskare af naturalhistorien, anställde han snart resor till flera af fäderneslandets provinser, mest till fots. Så besöktes Roslagen 1810, Östergötland och Öland 1812, Dalarne 1821, Norrige (på K. Vet. Akademiens i Stockholm bekostnad) 1822 och 1823, Öster- och Västergötland 1825, Gottland, Öland, Blekinge och Skåne (med understöd af H. K. H. Akad. Cancelleren) 1826. Af H. K. H. Akad. Cancelleren förordnades M. att biträda vid revisionen af Akademiens Naturalie-Cabinett 1818. Erhöll præmium af K. Vet. Societeten i Upsala 1821. Blef Amanuens vid Akademiens Natur. Historiska Museum och Botaniska Trädgård 1824. Amanuens vid Akad. Lese-Sällsk. 1825—37. Företog, såsom Pipersk Stipendiat och understödd af H. M. Konungen samt K. Vet. Akad. i Stockholm, en resa genom Tyskland 1827. Återvände öfver Nederländerna till Sverige 1829. Adjunkt vid K. Vet. Societeten i Upsala s. å. Bevistade Naturforskare-sammankomsten i Köpenhamn och besökte derefter Erlangen 1840. Har sednare åren nästan hvarje sommar gjort resor inom fäderneslandet, dels i naturhistoriskt ändamål, dels för att uppköpa samlingar af akademiskt tryck. Af detta tryck (disputationer, programmer och theser) har Marklin gjort flera stora samlingar, af hvilka en, nästan alldeles komplett, utgörande omkring 23000 N:r inköptes af Kongl. Bibliotheket i Stockholm för 4000 R:dr B:co. Ingen enskild i vårt land läref väl ega så dyrbara samlingar af petrificater, snäckor, insekter m. fl. till naturalhistorien hörande föremål äfvensom böcker i denna vetenskap, som Marklin, till hvilka samlingar hvarje student eger fritt tillträde. Då så många enskilda samlingar efter egarnes död blifvit skingrade, är det en önskan, som troligtvis delas af många, att dessa samlingar för beständigt fästades vid Akademien.

M. blef Corresp. Ledamot af Naturforschende Gesellsch. i Halle 1827, och af Senkenbergische Naturforsch. Gesellsch. i Frankfurt am Mayn 1828. Ledam. af K. Vet. Sällsk. i Trondhiem 1831.

Skrifter: J. C. W. Illigers försök till en Terminologi för Djur- och Växtriket. Öfversatt och tilläkt. Ups. 1818. 8:o. — Catalogus Disputationum in Academia Scandinavica et Finlandica Lidenianus continuatus. Sect. I—III. Ib. 1820. — Ad Catalogum &c. Lidenianum supplementa. Ib. e. a. 8:o. — Recensioner i Svensk Litt. Tidn. och i Litt. Fören. Tidning.

MARTIN ELIAS. — MARTIN JOHAN FREDRIK.

1. MARTIN ELIAS.

Var född 1739 i Nora. Fadren, som var Snickare, ville uppfostra honom i sitt yrke, men han öfvergaf detta handverk och begaf sig till Stockholm i målare-lära. Då Fältmarskalken August Ehrensvärd engång der utsåg allehanda arbetare, som han behöfde till anläggningen af Sveaborgs fästning, befann sig äfven M. bland deras antal, som han dit öfverskickade. Snart upptäckte Grefven den unge målarns höga anlag och uppmuntrade honom att utbyta den grofva penseln mot ritstiftet. Innan kort hann M. deruti så långt, att han gaf undervisning i ritkonsten ej ellänast åt flera af garnizonens officerare, utan äfven åt sin välgörars son, den namnkunnige Carl Aug. Ehrensvärd. Innan han lemnade Sveaborg, ritade han denna fästning under sin byggnad, hvilken teckning sedermera blef graverad af hans broder. Efter fortsatta framsteg på konstnärshanan, företog M. med egna hopsparade medel en resa till Paris, der han uppehöll sig trenne år, samt derefter till Rom. Han tog omkr. 1776 hemvägen genom England; men der blef hans talent så känd och värderad, att han i detta land qvarstodade i 15 år, blef ledamot af Målareakademien och erhöill uppdraget att måla Bodleyanska Bibliotheket, hvars taflor Fiorillo mycket lofordade och nämner honom en af de utmärktaste bland Englands Målare. Under denna period målade han förnämligast historiemålningar. Gustaf III hemkallade honom 1791, hvarefter han blef ledamot af Målare- och Bildhuggare-Akademien, samt af Patriotiska Sällskapet. Sergelt, med hvilken han förtroligt umgicks, hade utan tvifvel mycken inflytelse på hans vidare konstnär-utveckling. Han egnade numera sig mest åt landskapsmålning, för hvilken genre han ock synes haft ännu större anlag än för historiemålningen och blef en af Sveriges utmärktaste landskapsmålare. Han graverade äfven åtskilliga mindre saker, hvaraf större delen i punkt-maner, bland annat plancherne till Ehrensvärds Ita-

lienska resa. Han dog 1818 i Stockholm, 89 år gammal. I följd af sin höga ålder synes han en lång tid varit alldeles overksam och så glömd, att Hammarssköld, i sin de "Bildande Konsternas Historia" tryckt 1817, låter honom redan 1811 vara afleden. Ännu mer oförklarligt är samma författares ogillande öfver ifrågavarande målarens hela sträfvan, i det han sid. 426 yttrar: "denna artist (död 1811) utförde, sedan han återvänt till fäderneslandet, en stor mängd landskaper, de flesta verkligen tecknade efter naturen, utan att dock förvärfva någon högre konstära." Deremot yttrar Frih. Boye (MålarLexicon), att hans landskaper äro målade "i en behaglig, varm colorit." Ännu högre hafva hans arbeten blifvit uppskattade af en nyare konstkännare, Hr N. Arfwidsson, som i anledning af 1844 års Konstexposition yttrar i Frey (1844 N:o 2 sid. 146) följande: "Om E. Martin förstått hvad hans frid tillhörde och nöjt sig att vara landskapsmålare, med utflygter då och då i genremålningen, skulle han omöjligen kunnat till den grad förbises af sin samtid och närmaste efterverld, som fallet nu varit; men olyckan ville, att han skulle tro sig ega kallelse för behandlingen af religiösa ämnen och att en mängd af hans arbeten i denna väg kringspreddes i gravur. De voro dåliga, ja understundom löjlige, och då allmänhetens blick oftare föll på dem, än på hans landskap och mariner, glömdes och misskändes dessa, och deras mästare delade samma öde. Så åtminstone ville vi önska att kunna förklara saken, till ursäkt för det allmänna omdömet, om någon ursäkt kan gifvas för en så stor orättvisa, som den Sverige begått mot den, i sin väg, störste konstnär de egt. — En rik, ädel och originel bildningskraft, mildhet och älskvärdhet i tonen, en lätt och skön pensel, behag och innerlig känsla voro Martins utmärkta kännetecken i landskapet. Hans kompositioner hafva, så ofta ämnet medgifver det, något verkligen storartadt i anläggningen. Solljuset älskade han, och han låter det ock frambringa ypperliga effekter. Hans träd hafva i allmänhet ingen grandios karakter, men de äro tecknade med sanning och behag, och luften spelar så lätt och genomskinlig bland deras intagande löfverk. Mot harmoniens lagar, så svåra att rätt följa i landskapet, bryter Martin ej. Jord, luft, himmel, vatten, allt smälter så väl tillsammans. Äfven i genremålningen var han utmärkt; det visa N:o 162 ock 163. Dessa tafflor ega en vacker, sann och lefvande kulör, en renhet i anda och en smak i

46 MARTIN, Johan Fredrik. — MARTIN, Roland.

utförande af accessoirer, som sticker temligen starkt af mot produkterna af den med Martin samtida s. k. "utmärkte genre-målaren Hilleström."

(Källor. Först anförda. Jfr Ett Hundrade Porträter. Stockh. 1840. No 84.)

2. MARTIN, JOHAN FREDRIK.

Den förras broder, född 1755. Uppmuntrad af sin äldre broders framgång och efterdöme egnade han sig ända från ungdomen åt teckningskonsten. Vid ett besök, som denne, ungefär ett år efter ankomsten till England gjorde i fäderneslandet, tog han honom med sig till nämde land, och lät honom öfva sig i gravurkonsten. Med brodern Elias följde han också 1791 tillbaka till Sverige, och blef efterhand en af dess mest anlitade och skickligaste gravurer. Hans förnämsta arbeten äro: Utsigter öfver Stockholm, utgifna 1797, colorerade med etsade contourer, sedermera graverade i Aquatinta. I samma maner utförde han också en samling af Svenska Vuer, teckningar af Sveriges förnämsta lustalott, vattenfall, städer m. m., med ett ord det vackraste fäderneslandets natur och arkitektur ägde att erbjuda. Äfven graverade M. en del af estamperne till Sköldebrands Voyage au Cap Nord, gravurerne till Bacchi Tempel, en del af sin broders landskapsmålningar, samt åtskilliga af Masreliez' teckningar. Dessutom utförde han, till en del med grafstickeln, en mängd porträter, skådepenningar och andra gravurer i åtskilliga ämnen. Äfven han var Ledamot af K. Målare- och Bildhuggar-Akad. Ehuru betydligt yngre än brodern, dog han dock ett par år före honom, eller 1816.

(Källa. Boyes Målar-Lexicon.)

P.

MARTIN, ROLAND.

Född i Upsala d. 30 Juli 1726. Fadren Assessorn i K. Collegium Medicum, Adjunkten i Medicinska Faculteten i Upsala Doct. *Per Martin*. Modr. *Wendela Rudbeck*, dotter af Prof. Ol. Rudbeck d. y. Genomgiök Hernösands Skola och Gymnasium. Student i Upsala 1743. Medic. Doctor 1751. Membrum Collegii Medici s. å. BrunnsIntendent vid Sättra 1751 och 1752. Praktiserade under tiden i Stockholm, och uppsatte Collegii Medici riksdagarelacion 1751.

Provincial Medicus i Halland 1752. Blev en enkling 1754 för han till Stockholm och beslöt att resa utrikes. Känd för grundlig lärdom erhöll han icke allenast resemedel, utan äfven Konungens löfte att efter återkomsten få den nya Anatomie & Chirurgie Professionen i Stockholm. Resan ställdes direkte till Paris, hvarest han beslöt att studera anatomi under den namnkunnige Petit, hvilket han gjorde med så utmärkta framsteg, att Petit uppdrog honom vintern 1755 att förrätta Prosectors-sysslan och att hafva inseende öfver eleverna på Anatomisalen. Under tiden hörde han äfven Ferreins och Sues anatomiska föreläsningar, af hvilken sednare han lärde sig, att göra allehanda anatomiska preparater, anställa fina insprutningar, att imitera naturen i wax m. m. Vintern 1756 lade han hand vid kirurgiska operationer på de förnämsta hospitalerna i Paris, och uppsatte stadgarne för ett s. å. i Paris inrättadt sällskap "Société d'émulation", hvars första Præses han blef. Lemnade Paris sommaren s. å. och hemkom i Aug. Redan i Jan. utnämnd till Professor, började han i Sept. sina föreläsningar. Intendent vid Djurgårdsbrunn i 3 år. Led. af Vetensk. Akad. 1759 och af Chirurg. Societ. 1761. Assessor i Collegium Medicum 1766. På Medic. Professors förslag i Åbo och Upsala 1767. Erhöll af Vet. Akademien en guldmedalj 1777 för ett bevis att förlusten af ett eller annat människans sinne kan ersättas genom större fullkomlighet hos ett annat. Erhöll afsked från Professionen 1779. Död d. 10 Sept. 1788. Martin hade ett eldigt och qvickt snille, förträffligt minne, ett lätt och behagligt undervisningssätt. I skriftsätt deremot mindre tydlig. Hade på sin tid stort anseende.

Gift 1. med *Elenora Charlotta von Berco*, † i barnsäng efter 18 månader. Barn: *Wendela Charlotta*, g. m. Ryrkoh. Printz i Lillkyrka; 2. med *Agneta Elisab. Schwinger*, Apothekaredotter från Warberg. (Sex barn: af hvilka *Per*, Öfv. Lieutenant, *Carl Roland*, Major, *Agneta Elisab.*, g. m. Prosten Ferlin). 3. med Comm. Lindlöfs enka *Maria Christina Sibenius*.

Skrifter: 2 Disputationer. — Tal då H. K. H. Hertig Adolf Fredrik såsom Canzler tog Akademien i Upsala i sitt beskydd. Ups. 1747. — Tal på Prins Gustafs Födelsedag. Stockh. 1748. — Tal om de gränser, som naturlig billighet synes hafva utkastat emellan Medicin och Chirurgi; vid Anatom. Professionens tillträde 1756. Stockh. 1757. — Bref angående Recensionen i Sv. Merc. Juli 1757. s. 102—103 af hans Inträdes-Tal. (Sv. Merc. Oct. s. å. 435—441). — Bref angående Hr Hjertzs Anmärkningar. (Sv. Merc.

Jan. 1758 s. 324—335). — Påminnelser emot Hr Hjertzel's Åter-svar. (Sv. Merc. Maj 1758 s. 1545—1549). — Tal vid inträdet i Chirurgiska Societeten. Stockh. 1761. — Erindringar vid Svaret uppå utkomna Sanningar, rörande Medicinal-verkets förbättring. Stockh. 1761. — Boileau om Adelskap. Öfvers. Stockh. 1770. — Afhandling om Ben-sjukdomar. Stockh. 1782. — J. E. Hebenstreits Läkaregrunder till biträde för Styresmän och Domare. Öfvers. Stockh. 1785. — Öfversättning af Boileau Despreaux Satir öfver Menniskan, i bref till en Doctor i Sorbonne. (Götheborgska Vet. o. Vitt. Samh. Handl. Vitt. Afdeln. D. 2 s. 86). — Tal om åtskilliga sätt att lära och uppodla Anatomien i äldre och nyare tider; vid inträdet i K. Vet. Akad. 1759. — Tal om Nerverna allmänna egenskaper i människans kropp; vid Präsidii nedläggande i K. Vet. Ak. 1763. Dervid är bifogadt: Uthast till särskild Anatomisk beskrifning öfver Nerverne i Menniskans kropp. — De Nervis Corporis Humani. Sect. 1, 2. Leipz. 1781. (En öfversättning af föregående tal, tillökt och förbättradt.) — Åminnelse-Tal öfver Joh. Leche, i Vet. Ak. 1763. — D:o öfver Carl Fredr. Ribe, derst. 1766. — Skriftväxling om alla brukliga sätt att operera Starre på Ögonen. På K. Vet. Akademiens Befallning i Stockh. 1766. N:o 6 och 7 i denna Samling är af Martin. Skriftväxlingen fördes med Ol. Acrel och Joh. Gust. Wahlbom. — Påminnelser vid Hr Bousquets Rön om Fistlar in Ano, besynnerligen vid det han deruti berättat om Vetenskaps-Akademien och tvenne hennes Ledamöter. Stockh. 1766. (Bifogad är af Acrels För-svarsskrift.) — Lettre d'un Etudiant en Medicine à un autre de ses Amis, dans laquelle on examine et refute les Doutes, qu'un Anonyme a repandus dans le public sur l'observation, donnée à l'Academie Royale des Sciences par Mr. Rönnow, touchant une Cataracte osseuse ou pierreuse. Stockh. 1769. — 18 Rön i Vet. Ak. Handl. — 1 i Nov. Act. Soc. Reg. Ups. T. 3.

(Källor. Sacklén's Läk. Hist. I o. IV. — Rosenhagens Anteckn. till Vet. Akad. Hist. — Amian. Tal i Vet. Akad. af Murray.)

MARTINI, OLAUS.

Föddes i Upsala 1557. Hans fader var dåvarande Rector Scholæ Mag. *Martinus Olai Gestricius*, sedermera Biskop i Linköping, hvilken för sitt motstånd mot Liturgien måste lemna sitt embete, och dog såsom Kyrkoherde i Nyköping. Sonen var sin fader värdig. Han studerade på Hertigens bekostnad, och blef Magister i Rostock 1588. Hemkom samma år, och sattes till Rector Scholæ i Nyköping, samt förvärfvade snart sådant anseende att han, vid Upsala möte 1593, icke allenast anförtröddes att föra protokollet, utan äfven af presterskapet valdes till Biskop i Vexjö, i stället för Nicolaus Stephani, hvilken dock fick behålla sitt stift, och Mäster Olof blef denna gång obefordrad. Han erhöll emellertid uppdrag att predika vid Konung Sigismunds krö-

ning, hvarvid texten var Davids 133:dje psalm: "Si hura godt och ljufligt det är att bröder ho endrägteligen tillsammans." Ifrån Rectoratet upphöjdes Ol. M. till ÅrkeBiskops-värdigheten 1601.

Olaus M. visade sig fullt värdig den upphöjda plats i samhället, han så snart erhöll. Han var en grundlärd man, outtröttlig i sitt kall, from och saktmodig, men när det behöfdes, allvarlig och orubblig. Konungens bekanta böjelse för Calvinismen skulle naturligtvis åsamka ÅrkeBiskopen mycket bekymmer, då han på Dess bekostnad blifvit uppfostrad, och således stod till Honom i mycken tacksamhets-skuld. Hans embete ålade honom emellertid att icke tåga, och han trädde därför i bestämd opposition mot Konungen. Vid 1602 års riksdag tvistades länge, då Dess religions-försäkran skulle uppsättas, om Augsbургiska bekännelsen skulle deruti nämnas, hvilken Han lyckades att få utesluten, men i stället åberopades Upsala Mötes beslut. Genom sitt motstånd hade presterna så retat Konungen, att han enskildt helsade dem, att de borde såsom Paulus både arbeta för maten och ändå predika, men allravärst var han förtörnad på ÅrkeBiskopen. Honom kallade han upp på slottet, och efter en lång ordvexling om Micronius (en Calvinist, som utgifvit några theser, men som blef vederlaggd), säges Kon. utbrustit: "Om Du hade så mycket hår som Calvinisten, skulle jag låta ro mig ut på sjön och hålla er båda i lufven bakefter båten. När det då ginge som bäst, skulle jag släppa er, så finge ni nog lära er att förlikas." Huru stor aktning Carl emellertid hade för Ol. M. bevises bäst deraf, att då han lät kasta Angermannus i fängelse, vexlade han stridskrifter med denne.

En af Hertigen utfärdad ordning för Gudstjensten inom Dess hof utkom 1602. Denna ogillades alldeles af ÅrkeBiskopen i ett betänkande, och bland dess villfarelser räknade äfven att kättare skola få christlig begrafning; hvarpå Hertigen fann för godt att trycka sitt "rättnätiga svar och förklaring." Vidare utgaf Han "Några synnerliga bevis, utdragne af de gamle kyrkones lärare, Luthers och Melancthons skrifter samt den H. Skrift om naturernes förening i Christo", och straxt derpå en Cateches. ÅrkeBiskopen svarade genast med en skrift: "Bevis, att sententierne om naturernes förening i Christo ingalunda stadfästa Calvinisterens mening." (Fullständiga titeln se bland skrifterna). Konungen utgaf nu ett svar "alla rättsinnige Christna till ef-

terrättelse och undervisning", och tillskref Ärkebiskopen ett bref, som vi här vilja intaga. Det lyder sålunda: "Vår gunst. etc. Vi tvifla intet Mäster Oluf, thet Eder kommer väl ihog, at vi för någon tid sedan hafve låtit trycka en Bok, som vi själfve hafve verterat utaf Tyskan på Svenska, om then Personliga Föreningen, som är i de tvänne Naturer i vår Herra Jesu Christo, efter then H. Skriffs, Fädernes, Doct. Luthers och Philip. Melanchtonis mening; ther på hafve J låtit för 2 år sedan gå ut en bok obetänkt, ther med at vela bevisa samma bok, som vi hade verterat, skulle stadfästa the Calviners mening, hvilket doch med ringaste bokstaf i förbemelte bok icke varder indragit. Och efter J tagit Eder den dristighet uppå, oss ovitterligt at låta trycka Eder bevis-bok, endoch J hafver glömt det ordet (Sannferdig), thet som aldrabäst hade skickat sig ther hos; förty the bevis indragas måste följa sanningen. Therföre hafve vi varit förorsakade, at låta sanfärdeligen svara ther til, efter som Eder Bevis-bok går oss mycket an, och kan gifva orsak at göra oss misstänkt hos våre undersåtare, lika såsom vi med någon falsk lära skulle bekymrade vara eller bifalla och i vårt fädernesland införa. Och endoch thetta vårt rättfärdiga svar kan vara Eder, eller Idra med-consorter, som Eder hafva rådt ther til, oss ovitterligen, henne låta trycka, til föga beröm; så hafve vi doch likväl icke kunnat gådt förbi at låta svara Ider och them til samma ogrundade Bevis-bok, och sända Eder förthenskull här med vårt svar tillhanda, J måge taga Eder af hvad Eder lyster. Vi hoppas med Guds hjelp, hafva blifvit vid sanningen, och än ther vid blifva vele, genom then Hel. Andes bistånd in til vår sidste andedrägt. Befalle Eder här med Gud! Carolus." Det är en företeelse, egen i sitt slag i historien, att se Konungen och Ärkebiskopen vexla lärda stridskrifter, "i hvilka", säger Geijer, "Konungen ingalunda är den som i lärdom och skarpsinnighet finnes underlägsen." Denna Ärkebiskop är, yttrar Werwing, "förutan i många andra stycken, också enkannerligen derutinnan mycket till berömande, att han i K. Carls Regementstid som oftast mände, utan anseende till någons person, åtskilliga Calvinisternes stämplingar, här i fäderneslandet samt den Lutherska religions anföraktningar sig emotsätta och af vägen rödja, hvaraf han ock, likasom till valet, näst förr än Gud behagade honom hädankalla lemnade ett värkeligit exempel, i ty att han icke allenast skriftligen refuterade den uti Heidelberg

på vårt Svenska tungomål tryckta, calvinistiska catechesen, utan ock med en annan skrift förlade det, som Calvinisterne hade emot samma vederläggning låtit utgå." Han berömmes såsom den der nästan hvarje söndag predikade i domkyrkan och dessutom läste öfver bibeln för den studerande ungdomen. Denne värdige ÅrkeBiskop afled i sin bästa ålder d. 25 Mars 1609, endast 52 år gammal. Begravnen i högchoret i Upsala Domkyrka, hvarest hans forna discipel Riksrådet Johan Skytte lät uppsätta en minnesskrift öfver honom.

Gift med *Ragnild Håkansdotter*. Barn: *Haquin*; *Martius*, kallade sig Nyeopensis, Astronomiæ, Mechanices et Optices Professor i Upsala; *Kerstin* g. m. 1. Mag. Elias Roland, och 2. Mag. Samuel Bothniensis, Litt. Græc. Professor, sedan Prost i Wähla; *Elisabeth* g. m. Mag. Martin Gestrinius, Matheseos Professor; *Karin* g. m. Mag. Nicolaus Möllerus; *Anna* g. m. Simon Nauclerus, Prost i Enköping.

Skrifter: *Refutatio thesium Theodori Micronii Calviniani publicata a. 1602, jussuque regis adornata.* — Bewijs. At the Sententier, som i then Book, hwilken nu nyligen tryckt är, här i Stockholm på Swensko och lydher om natwrenes föreningh i Christo. etc. vtaff Fäderne, sampt Luthero och Philippo indragne äro, ingalunda stadfästa the Calvinisters meningh om Christi Person och helighe nattward etc. Sthm 1604. — En predijkan . . . vthi hwilken synnerligh blifwer bewist, at the Påfweske och Calviniske lärare äre falske Propheter, och at the som med them hålla, jemmerligh ähre och blifwe bedraghne och förfördhe. Ib. 1606. — IV priores conciones nundinales, seorsim editæ a Sam. Ol. Nauclero. Ib. 1615. — Predikan öfver Rom. 14. v. 1, 8, 9; öfversatt af Gunthero Erici Svinefoot. Ib. 1620. — Tre nye Psalmer och andelige wijsor. Ups. 1617.

(Källor: Rhyzelii Episcoposcopia. — Werving, Sigismunds och Carl IXs Hist. — Geijer Svenska folkets Hist. II D. — Fryxell's Ber. ur Svenska Hist. V D. — Upsala Årkestifts Herdaminne I s. 19. — Bibliotheca SvecGothica II. s. 53. — Svenska Mercurius, Apr. — Juni 1759, s. 8.)

MASRELIÉZ, LOUIS.

Var född i Paris 1747. Kom vid sju års ålder till Stockholm med sin far, som var efterskrifven i egenskap af OrnamentalsBildhuggare vid Slottsbyggnaden. Han reste 1769 till Italien, der han vistades i fjorton år, eller till 1783, under hvilken tid han af Slottsbyggnads-deputationen hade en årlig pension af 2000 livres eller 333 R:dr 16 sk. specie. År 1774 erhöill han begge högsta prisen vid MålareAkademien i Bologna och valdes d. 18 Juni s. å. till Ledamot af samma

Akademi. Efter hans hemkomst föreslog MålareAkademien i Stockholm, att han skulle blifva Professor och Ledamot derstädes. På brevet tecknade Konungen, som då vistades i Rom: "bifalles och expedieras fullmachten af de Ricksens Herrar som vi anförtrött vårt Secret Rom den 18 Aprill 1784. Gustaf." Blef s. å. Kongl. Historiemålare, 1801 Rid-dare af Wasa Orden, 1802 Akademiens Rector för teckning och modellering, s. å. Ledamot af Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien, erhöll 1803 Hofintendents fullmakt och blef 1805 Akademiens Directeur för teckning och modellering. Afled i Stockholm 1840.

Boyes yttrande om M. i sitt MålareLexicon lyder såhunda: "Masreliéz's oljefärgstaflor äro få, emedan han öfvergif detta slag af målning, på den grund, att han sjelf icke trodde sig danad till Historiemålare, i den högre grad som tillfredsställde hans fordringar. Emellertid ega vi altartaflan i Maria kyrka af honom, den han målade före sin resa till Italien, och som endast provisoriskt skulle begagnas, intilldess en annan ifrån Italien förväntades; men med hvilken Kyrkorådet förklarade sig så tillfredsstäldt, att den beställda altartaflan contramanderades, och Masreliéz's bibehölls och ännu pryder nämnde kyrka. Han var en stark teknare, hade en egen stor stil bildad efter antiken, den han förstod att förträffligt använda; kanske stundom något exalterad i vissa delar och former, men de förrådde alltid mycket snille; deremot äro hans compositioner mästerliga och kunna sättas i bredd med de störste Konstnärers; de buro stämpeln af ett djupt studium af Sinnebildsläran, voro rikhaltiga utan att vara öfverlastade, och alltid väl tänkta. De tre rummen i Konungens paviljon på Haga, äro onekligen förträffliga och tåla jemnförelse med de namnkunniga Rafaels loger. I utföringen och composition af basreliefer har han haft få sina likar."

Hr N. Arfwidsson har i Frey bedömt M. i anledning af Konstföreningens exposition 1841. "Masreliéz" — säger han — "är i besittning af ett stort namn inom Akademien; och så länge vår konstverld trodde på henne, var han äfven utom dess murar en stor man. Han hade dock den redbara förtjensten att lösgöra sig från sin tids manierism och att i kostumering m. m. återgå till den historiska sanningen. Det gjorde ock Voltaire i hänseende till Franska Tragedien och emellan det sålunda förbättrade Franska Sorgespelet och Masreliéz's taflor är verkligen någon för-

vandtskap. Hans compositioner sträfvä till en viss storhet och enkelhet, men på theatraliskt vis och med en ängslig uppmärksamhet på instuderade skönhetsreglor. På detta sätt blifva hans figurer ett slags blandning af Fransyska theaterkungar och akademiska modeller. Hans kulör hafva icke ens hans ifrigaste försvarare bjudit till att berömma. Att han egde mycket studium, mycket allvar och nit och flit, vet man; men det felades honom ett för att vara en stor konstnär — snille. Hvad en professor kunde anmärka såsom fel, kunde man förgäves söka i Masreliéz's tafflor, — han är i det fallet, som i flera andra, en fullkomlig motsats af Hörberg; men anda, innerlighet, uppfinning voro icke honom gifna, och han införde en manierism i konsten, som var hederligare, om vi så få uttrycka oss, än den då gängse, men mera torr och lika själlös. Han hade samvetsgrannt studerat antiken och Raphael till formen, men icke till andan; och naturen hade han lemnat å sido."

Hammarssköld, hvars omdömen dock icke äro af någon auctoritet, säger om M.: "Målare kan han icke kallas, ty vår Herre hade till den grad beröfvat honom allt sinne för coloriten, att han ofta yrkade det vara bättre, att man aldrig målat annorlunda än grått i grått. Och bildhuggare — ehuru hela hans konståsigt utgick från en sculpturisk synpunkt — var han icke heller, ty han har aldrig producerat annat än strek på papperet. I detta hans, i ett arabeskartadt decorationsmanér förfärdigade teckningar, söker man visserligen förgäves Ehrensvärds blixtrande och lefvande genialitet, men deremot utmärkas de af en ganska ren anda, och af en ypperlig, antiken aflurad skönhet i formerna. Men är detta nog, att vara en stor målare?"

Vi hafva med flit anført dessa tre konstdomares omdömen. Hammarssköld synes öfverensstämma med A., som nekar M. snille, då deremot Boye säger, att hans compositioner alltid förrådde mycket snille. Vi förmoda dock att Hr Arfwidsson har rätt, emedan Boye i allmänhet tyckes vara nog mild i sin kritik.

En yngre broder *Johan Baptist*, f. 1754 † 1801, var liksom fadrens OrnamentsBildhuggare, och den förste, som hos oss införde pastellage-bearbetningen.

(Källor: Frey 1841. No 2. — Boyes MålareLex. — Hammarssköld, De bild. konsternas historia. — Gehms Saml. & Ups. Bibl.)

MATTHIÆ, JOHANNES.

Föddes i Vestra Husby prestgård i Östergöthland 1592. Fadr. *Matthias Petri* var Kyrkoherde derstädes. Modr. *Anna Gubbe* var dotter af Daniel Jonsson Gubbe, först Borgmästare i Norrköping, sedermera K. Erik XIV:s Höfvitsman. Studerade först i Linköping, der han mycket understöddes af sin broder, Befallningsmannen öfver Kinds och Ydre Härad Peder Matsson Stiernfelt. Student i Upsala 1609, och hade den lyckan, att snart blifva antagen till informator i Årkebiskop Kenicii hus. Phil. Magister 1617. Vid denna tid kunde ingen göra anspråk på högre embeten i staten eller inom kyrkan, som icke förut utomlands inhemtat erfarenhet och ökad kunskapsförråd. Johannes Matthiæ anträdde sina resor året efter sin promotion, tog vägen genom Danmark till Tysklands förnämsta universiteter Rostock, Helmstadt, Wittenberg, Leipzig och Giessen, vid hvilket sistnämnda han länge studerade österländska språken och theologien. Hemkommen 1620 emottog han några ynglingar till handledning och gjorde ånyo en kort utrikes resa, hvar efter han vid återkomsten s. å. förordnades till Poeseos Professor i Upsala. Denna syssla nedlade han efter sex månader, hvarefter han åter reste utrikes. Holland, England och Frankrike besöktes denna gång, och hemkomsten inträffade först i Sept. 1625. Han blef straxt derefter förordnad till Theologiæ Professor vid det af Ridderskapet och Adeln i Stockholm upprättade Gymnasium illustre. Denna syssla skötte han till 1629, då han kallades till Kon. Gustaf Adolfs Hofpredikant. Han var i denna egenskap Konungen följaktig under hela fälttåget, hvarunder predikningarne mest höllos på tyska språket. Theologiska Faculteten i Giessen ville tilldela honom Doctorsgraden, men han af sade sig denna heder på befallning af Konungen, som lofvade honom densamma hemma i fäderneslandet.

Ett lysande bevis på Konungens stora nåd och förtroende för Joh. Matthiæ visade sig, då han utsåg honom till Lärare för sin dotter. Han tillträdde denna befattning året efter Konungens fränfalle. Förnämligst sysselsattes Christina i början med Bibeln, några moraliska och historiska arbeten, samt latinet. Detta språk blefvo både Drottningen och Furstinnan Eleonora snart så mäktiga, att de 1636 gäfv Joh. M. skriftlig förbindelse, att i hans sällskap alltid begagna detsamma. Några år derefter var Drottningen kring

hela Europa frejdad för sina makalösa insigter i språk och vetenskaper. Glansen af Drottningens stora rykte återstrålar ovillkorligen på den som i hennes späda år med så mycken skicklighet förstod att ingifva henne håg för så torra och allvarsamma sysselsättningar. Gustaf Adolfs stora förmåga att välja passande personer bekräftade sig äfven nu.

Han lärar redan 1628 varit utsedd till Informator. Man berättar att Konungen varit tillstädes vid en disputationsakt i Collegio illustri "de sacra Coena", då J. M. så vederlaggt en Jesuit, som opponerade, att han ej kunde något invända. Af denna hans färdighet och den skicklighet, hvarmed han undervisade i Collegium, föll Kon. på den tanke, att göra honom till Prinsessans informator, men för att vidare lära känna honom gjordes han till Hofpredikant, och fick följa Konungen till Tyskland.

År 1635 erhöll Joh. M. fullmakt att vara "Vår Præceptor och äldste Hofpredikant", hvilken syssla motsvarade ÖfverHofpredikantsbeställningen. Han stod ständigt i den största nåd hos Drottningen, som särdeles älskade hans toleranta och välvilliga sinnelag. Hon brefvexlade med honom i de hemligaste och viktigaste ärender, och samtalade med honom om huruvida hon borde gifta sig, äfvensom om sin tillämnade afsägelse. (Archenholtz). Han erhöll flera gåfvor och donationer, äfven sedan hon lemnat riket. Straxt efter Drottningens tillträde 1644 fick han åtskilliga hemman i Småland, 1645 confirmation på de gods han fått 1633, 1640 och 1643, s. å. två hemman i ÖfverSelö socken, 1647 sjutton hemman i Långtora socken, 1648 åter 8 hemman i ÖfverSelö, 1649 ett hemman i Tumbo, samt Forsby hemman, en kronoäng, Östuna qvarn och Grönö säteri i Köpings socken. På dessa donationer erhöll han 1680 Drottningens confirmation "för sig och sine bröstarfvingar, att dem bruka och behålla under adeliga friheter och frälsemanna tjänst allodialiter och ovägerligen, samt att dem besitta, försälja och förpanta efter behag." Följ. året fick han "under adelig rätt och Norrköpings besluts vilkor" expectancee på Hofgården och Tofta byar på Alsnön. Vidare hade han privilegium på ett pappersbruks anläggning vid Nyköping och tillåtelse att få ekvirke på kronans ekpark vid Rungesöhr, privilegium för sig och medintressenter på Kopparbruket i Tjust, Larum och Häcklinge, samt slutligen inkomsterna, som föllo af Klostret Hatzfeld i Bremen. På jordiska egodelar egde alltså Joh. M. ingen brist. Också hade

han af sina rikedomar gjort Kronan stora försträckningar, så att han 1664 hade att fordra 14600 Riksdaler specie. Han hade nemligen till Konungens kröning och bröllopp lemnat 9774 R:dr, som nu genom räntor uppgått till ofvannstående summa. Konung Carl Gustaf visade honom äfven mycket förtroende. Af Dess egenhändiga Berättelse om sin giftermålsunderhandling med Dr. Christina, synes att J. M. haft begges stora förtroende i denna angelägenhet.

På Drottningens befallning erhöll J. M. Doctorshatten vid Theol. Doctors-promotionen i Upsala 1640. Blef 1643 Biskop i Strengnäs. Biskoparne valdes denna tid på riksdagen af det församlade presterskapet (*Clerus Comitialis*), ehuru Regeringen icke sällan gaf fullmakt åt den som fått mindre röstantal. Vid detta tillfälle erhöll Joh. M. 43, Domprosten Lenæus 28, Pastor Prim. Laurelius 20, och Prosten Westhius 30 vota, utom några somingo hvad man nu förtiden plägar kalla "stänkröster." I egenskap af Biskop bevistade han alla riksmöten från 1644 till 1664.

En prest vid namn Duræus for i nära 50 år omkring i Europa för att försöka åstadkomma en förening emellan den Lutherska och reformerta kyrkan. Han kom 1636 i detta ärende till Stockholm, der han straxt uppvaktade Axel Oxenstjerna, som icke tycktes ogilla hans förslag, men presterskapet förkastade detsamma alldeles, och utverkade att Duræus 1638 förvistet riket. Joh. M., hvars milda och fromma sinne lätt intogs för en blifvande enhet inom protestantiska kyrkan, var den som mest gynnade Duræus, men hans tankar i detta ämne yppades först, då han tillträdde Biskopsembetet och höll prestmöte, hvarvid han höll en oration "*Idea boni Ordinis in Ecclesia.*" Vid riksdagen 1647 afhandlade han vidare detta ämne. Hans skrift möttes nu af de häftigaste motsägelser, så af Biskoparne som det lägre presterskapet, ja af flere bland RiksRåden, af hvilka den lärde Björnclou uppsatte skriftliga anmärkningar, hvaruti han visar, att Joh. M. begått brott mot sin öfverhet, preteståndet och kyrkan. (*In Episcopo Strengnensi culpatur, quod peccaverit: Lo in Regem. et Dominum suum; Illo in Episcopos et Clerum Sveciæ; Illo in totam Ecclesiam.* Anmärkningarne äro in extenso aftryckte i HofCler. Hist. 1 Del. sid. 539, efter B:s egenhändiga manuscript). Rikscancelleren förkastade ock Biskopens mening och han måste till och med uppbära hårda ord af Drottningen, hvilka hon dock sedan ångrade "till och med att hon deröfver måst

gräta." Då saken tog en så allvarsam vändning, utgaf han sina "Rami olivæ septentrionalis" (1656—1661), hvori han sökte mildra och förklara sin mening, men "härigenom gjorde han sig än mer misstenekt för att spela, såsom man plägar säga, under ett täcke med them, som på then tidh vid åtskilliga academies woro benägne för Syncretismo, eller then Lutherska och Calviniska Religionens förenande uti Lärans artiklar." (Rhyz.) Han skall ock i bref till Konung Carl Gustaf öppet förklarat nödvändigheten af Kyrkornas förening. En annan sak bidrog äfven att skaffa Biskopen ledsamheter. En Bruksförvaltare vid Vällinge blef anklagad för otukt, och hade af Stockholms Stads Cons. blifvit dömd till kyrkopligt men rymt till Preussen. Hustrun erbjöd penningeböter för honom, hvilket afslogs. Likafullt lät Bisk. på eget beväg. intaga honom i Vällinge bruks kyrka i Salems socken, medan han ännu var i Preussen. Detta ansåg Presteståndet vid 1660 års riksdag för olagligt.

Följden af allt detta var att Biskopen förbjöds, genom ett Regeringens bref af d. 15 Juli 1662 att icke mera skrifva i ämnet, och läsandet af hans skrifter förbjöds. Han försökte väl att försvara sig, genom ett nytt arbete kalladt "Speculum Christianæ fidei", hvars tryckning af Regeringen äfven förbjöds. Ett till Kgl. Maj:t ställt bref af d. 24 Sept. s. å., hvori han tillkännagifver sig vilja utgifva denna skrift för att "purgera sig ifrån de honom tillagda afvikelser ifrån den rena läran" upplyser mycket hans oskyldiga afsigt med denna skrifts utgifvande, men som han en gång var förkätt, rad, misstänktes han i allt.

Vid samma tid sammanträdde en Commission för att afgifva sitt betänkande om Rami Olivæ septentrionalis. Bland ledamöterna voro Enander, Klingius, Gezelius och Emporagrius, bekanta äfven såsom Terseri domare, och visserligen inga vänner till Joh. M., såsom öfverläggningarne nogsam utvisade. Biskop Laurelius, som äfven var ledamot, hade gjort ett extract ur Rami Olivæ, hvilket ogillades "efter en del deruti syntes vara af affect och personale, hvilket ej var rådeligt framföra för Öfverheten." Beslutet blef att boken borde förbjudas.

Vid Rådets sammanträde d. 20 Aug. 1664 preponerade Rikscancellern (DelaGardie) att göra slut på "tvisten som prästerskapet hafver med Biskopen Doct. Johannes Matthiæ." Sedan Biskopens supplik om afsked (hvar till man tror honom blifvit af regeringen tillstyrkt) blifvit uppläst, yttrade

R.C. "Som väl af bemälte supplication att den förnämligare är ansedd uppå justification, der han icke i nåder kan få dimission. Men efter man intet gerna kan denna nådiga dimission honom förvägra, lærer icke eller vara honom rådeligit att urgera på någon justification heller andra Domare (hvilka ändå icke lærer gå emot totius Cleri censur), ty borde Doct. J. M. dermed sig åtnöja låta och icke så stort begära att, blifva, hörd, så länge som hans scripta nogsammt utvisa och döma honom." Resolution blef att "Doct. J. M. för sin ålderdom samt hans goda meriter och qualiteter i nåder dimitteras." Det utfärdade afskedet, dat. d. 25 Aug. 1664 lyder sålunda: "Carl &c. Eftersom Trounderståthe och Biskop Doctor Johan. Mathiæ Oljequist, Wij förnimme att J för Eder höge ålders skull, såsom och hälsas swagheet, icke befinne Eder förmögen wijdare att föreståå Edert Biskops Embete, och därför i underdånigheet begäre att blifwa därifrån af Oss i nåder dimitterad; Så kunne Wij ock nogsampt betenckia att dhett will falla Edert swårt däruti uthårda, som till een höögh ålder äre komne och uthi samma Biskops Embete så väl som i andra tienster tillförene länge hafwa arbetat och därför tagandes dhesse edre andragne skjähl uthi nogare consideration, weelat Eder ifrån ofta berörde Biskopps Embete och tienst licentiera, som Wij och Eder härmedh i nåder förlosse, tillåtandes Eder härafter edher lijfstijdh i rooligheet att fullände. Uthi dhett öfrige bliffue Wij Edet medh wår Konglighe Nåade benägne och befalle edher Gudh alzmectig synnerlighen." Såsom en mycket bidragande orsak till hans afsägelse uppgifwer Rhyzelius "at han fann thet Domprobsten med the andra Capitelsmännen, them han alla alt godt gjort hade, gingo efter hans argesta och hemligen angåfwo honom." Gubben Fogdonius (Domprosten), hade aggt till Biskopen, emedan han nekat honom sin dotter. (Se dess biografi i V:e B.)

Såsom Biskop styrde han sitt stift med en drift, ordning och nit för den sanna christendomens befordran, som gör honom en evärdelig heder. Han lät på egen bekostnad fäcka Domkyrkan med koppar, uppbyggde biskopshuset och anlade bredvid detsamma en pryddig trädgård, samt gaf till gymnasii-bibliotheket största delen af sitt bokförråd, samt ett capital af 1000 Riksdaler. Hans bibliothek bestod af 116 folianter, 55 kvarter och 31 octaver, en denna tid anseelig samling. Vid tilltagande ålderdom plågades han af gikt och podager, samt underhöll en egen läkare Doctor

Olof Olstenius. På sin sjuksäng i Stockholm kallade han d. 7 Febr. 1670 till sig Pastor Primarius Nils Rudbeckius, Öfverhofpredikanten Swebilius, Kyrkoherdarne Mylander och Arensbeckius, jemte sina barn och mågar och gjorde i deras närvaro en berättelse om hela sin lefnad, hvori hans mildhet och ödmjukhet framstår i tillräcklig dager. Han betydade inför Gud att han rätt undervisat Drottning Christina, och att hon den tiden högeligen föraktat de Påfviska villfarelserna: att han aldrig varit hvarken Synceretist eller indifferentist som han af somlige ansågs, utan tyckte, om han med något namn skulle utmärkas, borde han snarare kallas Symphonist; dock tillstod han, att hvarken hafva talat eller skrivit uti sine böcker så försigtigt som han bordt, i synnerhet i sin *Idea boni ordinis*, den han nu förkastade och önskade ogjord; bekände ock att han felat i sine *Ramis Ol. Sept.*; men aldrig ment illa emot Guds Församling; att den dom honom öfvergått var hård, men ursäktade Biskoparne såsom de der sett på Församlingens säkerhet, och att Öfverheten i följe deraf gjort försigtigt och rätt; att han i början hade tänkt skriva till sitt försvar, men för sin sjuklighet funnit sig oskicklig både dertill och att vara Biskop; att han dödde nu ej som Synceretist eller Indifferentist utan som en rätt Lutheran; vidare talade han om *Formula Concordiæ* och undrade på Biskop Emporagrus, som tillförene alltid hade talat emot henne och dock nu i Strengnäs utgaf henne på trycket, sade att den väl var en nyttig och god bok, men att han ej kunde äfven som många andre *Ecclesiæ Patriæ Doctores* hålla henne för någon *Liber Symbolicus* för särdeles orsaker; desse orsaker voro tvänne: den ene Theologisk, emedan hon brukade talesätt som voro nog hårda, då hon handlade de *Majestate humanæ Christi naturæ*, och skulle i anseende dertill, om hon som symbolisk antogos, väcka oro i Svenska Kyrkan; den andra Politisk, emedan man allt sedan Reformationen endast svurit på *Scriptura Sacra*, *Concilia Oecumenica* och *Augustana Confessio*, och om nu någon förklaring deröfver skulle antagas, borde den af Svenske Lärare uppsättas och gillas till undvikande af split och oenighet. Afled den 18 i samma månad, 77 år och 2 månader gammal. Begrofs i Riddarholmskyrkan med likpredikan af Doct. Rudbeckius. Betraktelsen: ett heligt tålmod. Personalierne äro ovanligt korta, och nämna intet om hans religionsstrider.

Han var gift 1. med *Catharina Bohm*, dotter af Kameraren Nils B.; 2. med *Beata Lillieram*, dotter af Hof-Cancelleren Chesnecopherus. Det sednare gifte var barnlöst, men med första frun hade han 5 söner och 8 döttrar, hvilka 1645 adlades med namnet *Oljeqvist*. Af dem är mest bekant: *Johan*, som skref en *Hist. Regis Caroli Gustavi*, † i Paris 1661.

Skrifter: *Pentapoligrammaton Ostrogothia*. Holm. 1613. — *Gust. Adolphus*, in coronationis festo carmine elegiaco celebratus. Ups. 1617. — *Oratio insignes peregrinationis utilitates continens*. Ups. 1618. — *Threnodia in obitum Princi Johannis*. Ib. e. a. — *Nænia in obitum Princ. Mariæ Elis. e. a.* — *Syntagma breve Theologicum publicatum*. Lips. 1622. — *Disp. Theol. de Sacra Coena*. Holm. 1623. — *Libellus puerilis in quo continentur V. primaria capita doctrinæ Christianæ cum præcationibus aliquot sacris quinque linguis comprehensa, Latina, Suetica, Gallica, Germanica, Anglica*. Ib. 1626. — *Gnomologia veterum Latinorum Poëtarum & Historicorum Laberii, Syrii, Plauti, Terentii, Senecæ, Virgilii, Ovidii etc.* Ib. 1627. — *Disp. dux de ministerio ecclesiastico prop. in Coll. ill.* Holm. 1628. Strengn. 1639. — *Ratio discendi Linguam Latinam pro Christina Regina*. Holm. 1633. (Omtrycket 1650 af Bachorn under titel *Grammatica Regia*, och ansågs af många såsom hans verk). — *Ratio studiorum ante decennium ad petitionem D. D. Directorum ill. Collegii Stockh. conscripta*. Ib. 1636. — *Summa öfver then reena saliggörande Catholske Christelige läran uthdragne af then Hef. Skrift*. Ib. 1640; Strengn. 1659. — *Grammatica latina contracta*. Ib. 1674. — *Likpredikningar: öfver Riksrådet Baron Gust. Horn*. Sthm 1641; öfver Bishop Wallius. Ib. s. å.; öfver Fältmarsk. Joh. Baner. Ib. s. å.; öfver Årkebisk. Laur. Paulinus. Ups. 1646; öfver R.R. Thure Sparres fru Maria Axelsdotter. Strengn. 1650; öfver Anna Båt. s. å. — *Een predikan vid Dr. Christianæ inträde uti Regementet 1643*. Strengn. 1644. — *Examen Catecheticum, thet är Catechismiförhör uthöfuer Strengnäs Biskopsdöme etc.* Strengn. 1652. — *Liksermon öfver Pfalzgreffen Johan Casimir och dess sonson Gustaf Adolf*. Ib. 1652. — *Pastoralis Zelotypia*. Ib. 1643 och 1659. — *Methodus concionandi*. Ib. 1652 och 1659. — *Idea boni Ordinis in ecclesia Christi*. Ib. 1644 och 1659. — *Epistolarum decades X de universo munere pastoralis etc.* Ib. 1652 & 1659. — *Quærela de præpostero quorundam judicio in castigando aliorum scriptis, centum propositionibus inclusa*. Ib. 1646 & 1660. — *Form eller sätt att visitera Kyrkor och församlingar*. Ib. 1653. — *Form eller sätt om beredelse till then Hef. Nattnardn etc.* Ib. 1653. — *Form eller sätt till att begynna Gudstjensten uthi en nybygd Kyrka, hwilket man gemenligen kallar Kyrkieöwning*. Ib. 1654. — *Form eller sätt till att insätta Kyrkieberdar i thesas församlingar*. Ib. s. å. — *Regula credendi et virendi, salutiferam verbi divini veritatem, Catholica articulorum fidei Christianæ delineatione complexa et ad Christianam Augustam Reginam transmissa*. Ib. 1649. — *Strengnäs Kyrkie- och hwsbook*. Ib. 1638. — *Ulysses veræ Christianæ Religionis eller Wägwisare till den sanna Christeliga Religionen etc.* Ib. 1639. — *Form eller sätt huru Gudstjensten må förrättas etc.* Ib. s. å. — *Positiones de*

disciplina ecclesiastica. Ib. 1664. — Formula Catholicæ præcæ et orthodoxæ fidei in primorum ecclesiæ Christianæ Oecumen. Conciliorum symbolis aliisque confessionibus exposita. Ib. 1668. — Quæstiones Regiæ et Responsiones Sapientum ex vetustissima historia Aristotæ et LXX Interpretibus deductæ. Ib. c. a. — Ramus Olivæ Septentrionalis Ius et Iudus Baccas nonnullas religiosas paci suaviter redelentes et concordie Ecclesiasticæ sacras inter Christianos diffundens etc. Ib. 1656. — Ramus etc. III:us — X:us. Ib. 1661. — Register öfver the förnemste Stycken och Capitel, som synes höra till en fullkomligh Kyrkieordning eller then Svenskes öfverseende och förbättringh. Sthm 1653. — Confessio Fidei Suo Gothicæ. Thet är: then Christi. Trosbekjännelse, hvilke Guds församling uthi Sveriges Rijke allmänneliga trodt och bekändt hafver, ifrån thet Evangelii sanning uti Kon. Gustaffs regementz tijdh etc. Strengn. 1657. — Opuscula Theologica. Ib. 1661. (90 afhandlingar, förut tryckta, men nu utg. i ett band, förbättrade och tillökte). — Kyrkie- och Huuspostilla. Sthm. 1666. — Apparatus Biblicus eller Anledning till then Hel. Bibels och Kyrkones Historiens grundeliga förstånd. Ib. 1660. — Kyrkiones Historia . . . intill närv. tidh. Ib. 1669. — Sacrarum disquisitionum decas una ad refutandos Epicureos, Atheos et Fanaticos etc. Ib. 1669. (Omständligare titlar läsas i Bibl. SuoGoth. II Del. s. 221—234, Schefferi Svecia Lit. och HofCler. Hist. II D. s. 354—367.)

(Källor: Westén, HofCler. Hist. I D. s. 531—568. — Bibl. Suo Goth. II. s. 219. — Gezelii Biogr. Lex. II. — Fant, Föreläs. i Sv. Hist. IV Styck. s. 91. — Fryxell, Berr. ur Sv. Hist. — Link. Bibl. Handl. II D. s. 135, 136. — Rhyzelii Episcoposcopia. — Rudbeckii Likpred. — Ekholm, Svenska Kyrkohandlingar. — Spegels Kyrkohist. II D.)

MEJERFELT, JOHAN AUGUST d. a.

Föddes i Biffland 1664 (enl. Riddarhus-genealogien. Stiernman och efter honom Gezelius hafva 1666). Hans föräldrar voro Öfv.Lieutenanten och ÖfverInspektoren i Estland *Henric Meijer*, adlad *Mejerfelt*, och *Anna Catharina Wulff*, dotter af Myntmästaren och Kongl. Commissarien *Mårten Wulff*, samt syster till Myntmästaren och Öfversten *Henric Wolffensköld*. Han blef 1684 Volontair vid Gen. Major von der Pahlens Regemente, och 1688 Lieutenant. Blef 1693 Capitaine vid Grefve Edvald Hastfehrs Svenska infanteri Regemente i Holland, och 1697 Major vid Öfverste Krassous Regemente, samt blef 1698, efter fredsslutet, tillika med Regementet afdankad. Kom s. å. till Stockholm, och hade avancerat till Öfv.Lieutenant, då han i Juli 1701 var med på armeens gång öfver Dünafloden. Tågade der efter på befallning till Polangen, der han hade en skärmytsling med Oginskis ströfcorps. Blef i Nov. s. å. Öfv.Lieute-

nant vid Åbo Läns Cavalleri, och var med i Lithauen på ett tåg emot Oginski. Blef 1702 Öfverste för nyssnämde Regemente, bevistade i Juli slaget vid Clissou, och sändes i Aug. med 600 mans förstärkning till Pinschow, der han försåg armeen med lifsmedel. Sändes 1703 med ett detachment infanteri och dragoner till Lublin, för att infordra en brandskatt af 50000 Riksdaler, och bragte dessa medel i säkerhet. Utnämndes i Nov. s. å. till Chef för ett värfvadtt regemente, som han nytt uppsatte. GeneralMajor af cavalleriet 1704. Skickades i Juli s. å. med 3 cavalleri Regimenten till StorPolen, för att hämma Sachsarnes öfvervåld, och slog dem d. 9 Aug. i en härnackad träffning vid Posen. Följde sedan Furst Primas till Thorn och öfverraskade d. 9 Sept., ej långt från Posen, Polske Fältherren Radomiski, hvars commandostaf bland annat blef hans byte. För denna staf bjöd Fältherren honom förgäfvos 2000 ducater i lösen. Hade straxt derefter d. 19 Sept. en lycklig träffning med Sachsarne, hvilka ville belägra Posen. Bilade 1708 en tvist med staden Dantzic. Blef s. å. Friherre jemte sin yngre broder *Wolmar Mejerfelt*, som 1719 blef Grefve och dog 1739 som Kejsarlig GeneralFältMarskalkLieutenant. Följde 1706 Konungen på flera krigsäfventyr i Polen. Tvang fästningen Zabirs att gifva sig och gjorde sig till mästare af Brescz, men förlorade på återtagat derifrån 60 man. Var sedan med på Konungens tåg till Sachsen och följde prinsarne Sobieski från Dresden till AltRanstadt.

År 1707 emottog M. den till honom utlefvade Patkull och förde honom till svenska lägret. Bevistade 1709 det olyckliga slaget vid Pultava, hvarifrån han af Konungen sändes till Czarens läger för att tala med Grefve Piper, men förklarades der för krigsfånge, och blef först efter några veckor frigifven mot skriftlig förbindelse, att i sitt ställe utvexla den fångna Ryske Generalen Butterlin. Kom till Bender med Czarens fredspropositioner, hvarifrån han skickades till Stockholm för att påskynda flottans utrustning. Han ankom dit d. 28 Oct. och hade svårt att öfvertyga folket, det Konungen ännu lefde. Bevistade 1710 slaget vid Helsingborg d. 28 Febr., och blef s. å. i Aug. GeneralLieutenant, ÖfverCommandant i Stettin, samt Chef för ett Regiment Landtmilis i Pommern. Reste åter ut till Konungen i Bender, och sändes af honom i Januari 1711 till Constantinopel, der han bemöttes mycket vänligt af Storzviren, och erhöi dess löfte om bistånd för Konungen, hvarefter

han hemsändes till Sverige. Blef 1711 vice Gouverneur i Pommern, s. ä. General af infanteriet samt 1713 Kongl. Råd och General-Gouverneur öfver Pommern, Rügen och Wismar. Konungen af Preussen säges hafva bjudit honom 50000 R:dr om han ville öfverlemna Stettin, hvilket anbud med förakt afslogs af M., som dock, sedan Ryssarne häftigt bombarderat staden, i Sept. nödgades efter tappert motstånd, öfverlemna densamma, till Preussiska och Holsteinska trupperna. Blef 1714 Grefve, samt drog s. ä. försorg om Wis-mars försvar.

Valdes 1715 till Cancellor för Greifswalds Akademi. Var s. ä. med, då Konungen vid Pommerska vallen gjorde ett frugtlöst försök mot Danska flottan. Kom efter Stralsunds öfvergång åter till Sverige. Blef 1719 Cancelli-Råd, samt återtog Pommerns styrelse efter slutad fred, hvarmed han fortfor till året före sin död, då han tog afsked. Undanbad sig SeraphimerOrden 1748, hvilken var honom erbjuden. Död den 9 Nov. 1749, på sitt gods Söfdeborg i Skåne. Kallas "en sluger och om sig varande man, merendels väl liden hos Konung Carl. I mycket ense med Wellingk." (Skand. Sällsk. Handl. VII. s. 298). Tillhörde Holsteinska partiet.

Gift 1. 1707 i Güntersdorff i Sachsen med *Anna Maria Törnflycht*, död 1715, dotter af CommerceRådet Olof Törnflycht. Såsom någonting märkvärdigt berättas det, att på detta bröllop, som bevistades af Kon. Carl, Kon. Stanislaus och flere främmande prinsar, K. Carl dansade en dans med bruden. Hade med henne en dotter, som dog i späda ålder. Andra gången gifte han sig 1717 med *Brita Barnekow*, död 1771, dotter af Öfversten Kjell Christopher B. Hade med henne sönerne: *Carl Fredrik*, Kammarherre och R. S. O., Öfv.Lieut. i Dansk och Öfverste i Hessisk tjenst, död 1791, och *Johan August*, se N:o 2; samt döttrarne *Ulrica Margaretha*, död ung, och *Anna Catharina*, g. m. RiksRådet Grefve Adam Arvidsson Horn,

Mejerfelts portrait är graveradt 3 gånger: in 4:o af Fritsch, in 8:o af en anonym och in 16:o af Ekestubbe.

(Källor: Geselli Biogr. Lex. II. s. 163. — Nordbergs K. Carl XII:s Hist. — Behnders Cancellers Hist. s. 295. — RiddarhusGenealogien. — Stiermans Matr. Skand. Sällsk. Handl. VII D. — Uggla's Rådelängd VI Afd. s. 90. — Berchs PortraitCat. s. 40. — Talet öfver sonen s. 5. — Runes, K. Carl XII:s Krigare. II D. s. 4.)

MEJERFELT, JOHAN AUGUST d. y.

Son af den föregående. Föddes den 4 Maj 1725. Trädde redan 1737 i krigstjänst, såsom Förare vid Grefve Dohnas Regemente, och utnämndes s. å., vid 12 års ålder, till Kammarherre. Blef 1741 Fänrik vid Drottningens Lif-Regemente och 1744 Capitaine, med Lieutenantsgradens öfverhoppande. Gick med nådigt tillstånd i Kejslerlig tjänst 1748, deltog i Österrikiska armeens fälttåg i Böhmen och bevistade slaget vid Sorr, der Fredrik den andre besegrade Österrikarne under Prinsen af Lothringen. Deltog äfven i samma års vinterfälttåg i Sachsen, och i slaget vid Kesseldorf, hvarest Sachsarne blefvo slagne af Fursten af Dessau. Sedan fred blifvit sluten emellan Kejsarinnan och Konungen af Preussen, följde M., som önskade att längre få deltaga i krigets faror, de fanor, under hvilka han stridt, till Nederländerne, hvarest han deltog i slaget vid Raucoux 1746, och antogs följ. året af Prinsen af Waldeck till dess General-Adjutant, men råkade i fångenskap i slaget vid Laufeld s. å., hvarifrån dock freden i Aachen snart befriade honom. Ut-nämndes 1751 till R. S. O. och till Major vid Cronhjorts Regemente.

Straxt efter det sjuåriga krigets början gick M. ånyo i den mot Preussen allierade armeens tjänst, och var 1757 med i den stora bataillen vid Hastenbeck. Han hade således det ödet, att tillhöra den slagna armeen i den femte stora bataille, som han bevistade. Han fick nu ej länge strida i främmande leder, ty det s. å. mellan Sverige och Preussen uppkomna kriget påkallade en vid kriget så van mans närvaro, hvarföre han återkallades, och bevistade s. å. blockaden af Stralsund. Blef 1758 Chef för Tyska Grenadier-bataillonon, 1759 Öfv.Lieutenant vid d. v. Lövenfelske, sedan Sprengtportske Regimentet, och 1762 Öfverste i armeen. Han deltog i 1759, 60, 61 och 1762 årens campaigner, ehuru han ej fick något synnerligt tillfälle att utmärka sig, under detta krig, som, med kraft utfördt, kunnat förskaffa svenska krigare mångfaldiga tillfällen, att reparera sitt gamla rykte.

Under den långvariga freden avancerade M. 1768 till Öfverste för Drottningens Lif-Regemente, s. å. till General-Adjutant hos Kongl. Maj:t, 1770 till Öfverste för Westerbottens Regemente, 1775 till GeneralMajor, 1778 till GeneralLieutenant och 1779 till Öfverste för Nerikes och

Vermlands Regemente. Utnämndes 1773 till C. S. O., samt 1782 till C. S. O. m. St. K. Blef Ledamot af Musikaliska Akademien 1777 och af Patriot. Sällskapet 1784.

År 1788 beordrades M. i Juli att med Lifregimentet, Östgötha och Vesterbottens Regimenter uppbryta mot gränsen. I Aug. lemnade han i Lovisa dessa trupper samt antog, enligt Konungens befallning, befälet öfver Finska regimenterne i Anjala. Derstädes vistades han till i October, under hvilken tid flera Svenska regimenter samlades under hans befäl. Vinterqvarter togs i Lovisa. Den 10 December förordnades M. att föra öfverbefälet öfver hela armeen, hvarmed han fortfor till d. 8 Juni 1789, då Konungen sjelf anlände till Borgå. Det är en gammal erfarenhet, att soldaternes mod och stridslust mycket beror på befälhafvarens förmåga att uppmuntra dem och göra sig omtyckt. Denna förmåga egde M. i hög grad. Han hade ofta, då han varit förordnad att hålla Generalmönstringar, igenkânt gamla vapenbröder i ledet, med en likes förtrolighet språkat med dem om gemensamma äfventyr, berömt deras forna tapperhetsprof, uppmuntrat dem till nya, eldat dem till äran, och framkallat tårar i glädjen.

Den 4 Juli 1789 uppbrot M. med de under sitt befäl stående trupper från Abborfors och intog passet vid Pyttis, men emedan bron var förstörd, hindrades marschen något, hvarefter ordentligt anfall den 8 på e. m. företogs emot fienden, som innehade Suttula by och holme. Anfallet var ganska häftigt och räckte till kl. 8 följande morgon, då holmen intogs och trupperne fingo läger på Suttula malm. Den 18 skedde under Konungens egen närvaro ett anfall mot fienden, som efter till kl. 2 e. m. uthärdad kanonad, började retirera och af M. förföljdes till Högfors, hvarest bron var antänd. Detta viktiga pass eröfrades med endast 2 soldaters förlust. Konungen var så nöjd med denna bragd, att M. samma dag utnämndes till General af infanteriet. Den 27 Juli flyttade Konungen sitt höggvarter till Rymmenegård, då M. erhöll befälet öfver hufvudstyrkan af armeen, som var förlagd vid Werelä och Anjala. Den 8 Aug. gick fienden öfver strömmen och anföll Svenska batteriet och lägret, men blef efter tre timmars häftig eld tvungen att med mycken förlust retirera. Den 16 Oct. erhöll M. åter befälet öfver hela armeen. Hufvudqvarteret togs i Nov. i Borgå, der han förblef till den 5 Maj, då han uppbrot för att närma sig

gränsen och Abborfors. Den 3 Juni intogs åter Pyttispaset, och d. 25 och 26 Juni angrepos Suttulapassen, som sistnämde dag forcerades, så att arméen intog Högfors, samt fick sitt läger vid Kymmenegård. Förlusten vid denna eröfring var endast 5 döde och 8 blesserade. Den 5 Juli erhöill M. Riddaregraden af Svärds-Ordens Stora Kors, och d. 24 Aug. utnämndes han till Fältmarskalk.

Efter fredsslutet begärde M. afsked, som han d. 29 Mars 1791 erhöill med pension och accordersättning, och nedsatte sig på godset Nehringen i Pommern. Upphöjdes d. 1 Nov. 1792 till En af Rikets Herrar, och d. 1 Nov. 1797 till Seraphimer-Riddare. De sista åren vistades han öfver vintrarne i Stockholm, hvarest han efter en svår och långsam sjukdom afled d. 21 April 1800, 75 år gammal, den siste af sin ätt. Han begrofs den 2 Maj, med de ceremonier, som tillkomma Seraphimer-Riddare. Förde till valspråk: "Animus, secundis dubiisque rectus."

M. var lång och ful, "arbetade icke blott att vara ansedd för favorit, utan han lopp derefter" (se Kellgrens biographie VII B. s. 29). Förmodligen är det om honom, som det i en Journal för riksdagen 1760 (Skand. Sällsk. Handl. XV Del. s. 123) säges: "Grefve Meyerfelt med olyckliga ansigtet säges resa ikring i Dalarne, med Gevaldiger och Länsmän framför sig och berätta, att ett parti vid riksdagen upphäfvit sig, som påsyftade att införa souverainiteten. När detta blifvit hos Rådet anmält, skal det svar följt, att man ej kunde reflectera på hvad af en sådan däre företogs. Man tror likväl att detta i nästa plenis närmare torde efterfrågas."

M. blef 1763 gift med *Lovisa Augusta Sparre*, dotter af Öfverståthållaren Grefve Axel Wrede Sparre. Hon var ett utmärkt skönt fruntimmer, "döpt" af Kellgren till en af de tre gratierna *). Hon var den skönaste dame vid hofvet, intilldess de begge andra gratierna, Grefvinnorna Höpken och Löwenhjelm, der uppträdde. I Ristells anekdoter berättas att förtälet väl gifvit henne flera älskare, men förhållandet må vara huru som helst, så handlade hon alltid med en ansändighet och en försigtighet, som gaf ringa anledning till sådana suppositioner, så mycket mer som hennes man alltid var den förste som fick del af de förklaringar man gjorde henne. Också hade han så stort förtroende till hennes dygd,

*) Se "Gratiernas döpelse". Kellgr. Skr. 2 Del. s. 200. Kellgren hade varit informator för hennes söner. (Jfr Kellgr. biographie.)

att hon alltid hade den mest oinskränkta frihet. Hon hade med M. två söner, som begge afleda före fadren: *Johan August*, † 1791 såsom Capitaine vid Lätta Dragonerne och R. S. O.; *Axel Fredrik*, † 1795, Major vid Nerikes och Vermlands Regemente och ÖfverAdjutant.

(Källor: Tal öfver H. Exo. Mejerfeldt, då vapnet korsades. — Ridd. Kyrkans Beskrifning s. 212. — Anecdoter om K. Gustaf III:s Hof och Regering s. 20. — Skand. Sällsk. Handl. XV D.)

MELANDER, ERIK.

Föddes i Stockholm d. 27 Oct. 1682. Son af Prästen i Nyköpings Vestra Församling Mag. *Magnus Melander* och *Christina Frondin*. Blef Stud. i Upsala 1697. Magister 1707. Pvgd 1710. Vicar. Consist. Notarie i Ups. s. å. Vice Pastor ibid. s. å. Consist. Notarie 1712. Tillika Theol. Adjunct 1719 till 1723, då han erhöll Näs præs-pastorat och lemnade Notariatet. Hade förslag till Logices et Metaph. professionen 1723, till Norrköpings pastorat 1723 och till Gefle 1726, hvarest han erhöll flesta rösterna. Präsiderade vid prestmötet 1726. Fjerde Theol. Professor och Kyrkoh. i Danmark 1727. Prost öfver Ulleråkers Contract 1729. Tredje Theol. Prof. s. å. Theol. Doctor 1732 och Ultimus vid promotionen. Andre Theol. Prof. 1736. Inspector för Stockholms Nation 1737 och sedermera äfven för Södermanlands. Rector Magnificus v. t. 1732 och h. t. 1740. Bevistade alla Riksdagar (utom 1720) från 1719 till 1742, och var tillika Ständets Notarie 1719, 1720, 1723 och 1726. Var fullmäktig, ehuru endast Cons. Notarius, vid 1719 års riksdag för Weckholms, Lagunda och Grans Contracter. I Presteståndets archiv förvaras äfven Prästen Clewbergs "transport af sin fullmakt" på Consist. Not. Melander, dat. Stockholm d. 21 April 1719. Clewberg var fullmäktig för Geströland. Vid de sednare riksdagarne Ledamot af Secreta-Utskottet.

M. hade mycket förtroende hos sitt stånd. Han uppfördes 1743 i tredje rummet på Erkestiftets Erkebiskaps-förslag, och 1745 i första rummet på Calmar Stifts Biskops-förslag, men blef denna gång förbigången af den i andra rummet med lika röstantal uppförde yngre Professorn Beronius. I Domkapitlet var han mycket myndig. Alla graan-laga mål öfverlemnades merendels först till hans yttrande. När Erkebiskop Steuch förklarade sig icke kunna bevista

1740 års riksdag, yppades fråga i Cons. om en ny Consistorii-fullmäktig vid riksdagen. Några ansågo Melander tjänligast, men Domprosten Celsius och Professor Beronius förklarade att det icke tillhörde Cons. såsom persona eligenda, att agera persona eligens, utan hänskjöto saken till Cleri hörande. Detta är den första tvist om riksdagsfullmäktig, som förekommer i Domcapitlets protocolle.

M. blef gift 1713 med *Catharina Rommel*, dotter af Akad. Räntmästaren Berge R. Hon dog 1769, 86 år gammal. Han hade med henne tre söner, som alla afledo i spä-dare ålder.

Skrifter: Diss. synod. de Fide. Ups. 1726. — Likpredikan öfver Prosten Sondel i Wendel. Ib. 1728; öfver Prosten Waldius i Wåhla. Ib. 1735; och öfver Kyrkoherden Sahlman i Skuttunge. Ib. 1739. — Præsiderade för 3 disputationer.

(Källor: Likpredikan af A. Winbom. — Oratio parent. ab. M. Asp. — Lärda Tids. 1748, n. 33. — Ekermans Progr. funebre, omtryckt i Acta Hist. Eccles. Beytr. I. B. n. 327—342. — Upsala Erkestifts Herdaminne I. D. n. 264. — Adelsunge Gel. Lex. B. IV. n. 1376.)

MELANDERHJELM, DANIEL.

Se bokstafvens slut *);

MELDERCREUTZ, JONAS.

Född i Upsala 1713. Fadren var den mera för sina politiska ränker än sin lärdom bekante Domprosten Dr *Lars Molin*, som 1719 erhöill adelskap af Dr. Ulrica Eleonora, för hvars successionsplaner han så länge och ifrigt arbetat. Modren hette *Jakobina Hyllén*.

Då vår blick först fästes på sonen, finne vi honom 1732 såsom den berömda Astronomen Anders Celsii resekamrat, på dennes utländska resa, under hvilken denne sednare (se hans Biogr.) ådrog sig en så stor uppmärksamhet. För den nittonårige Meldercreutz var väl ock denna resa icke utan nytta. Efter 1734 ingick han som Volontaire vid Fortificationen, avancerade der 1737 till Conducteur, erhöill 1741 samma befattning vid Skånska Brigaden, men transporterades

*) Som tryckningen af detta arbete ständigt måste fortgå, inträffar det någon gång att en utlofvad biographi ej i tid blifvit insänd, hvarföre Red., för att icke afbryta tryckningen, inför en sådan vid bokstafvens slut. Då fullständigt Register åtföljer hvarje band, kan någon villervalla härigenom icke uppstå.

snart till den Stockholmska; år 1742 blef han Lieutepant af Fortificationen och 1746 Informations-Capitaine vid Konungens Lifgarde och vid Fortificationen.

Emellertid hade M. 1736 åtföljt de Franska Mathematici på deras bekanta resa till Torneå. Efter observationernas slut beslöt M., som alltid hade en brinnande reselust, att fortsätta färdan genom hela Lappland norrut, ett land, som den tiden sällan besöktes af främlingar och ansågs såsom nästan otillgängligt för andra än landets egna, ännu nästan vilda barn. Sålunda kom han till Juckasjärvi kyrka, 35 mil ofvanför Torneå, och läste der de bekanta disticha, som de tre Fransmännen Ferceur, Corberon och Reygnard 1681 låtit inrista i berget vid Peskomarka, men som sedermera blifvit utskurna i en trätafla och uppsatta i nämde kyrka. I anledning af sista versen:

Stetimus hic tandem nobis ubi defuit orbis,
lyste honom (skref han i sin dagbok) "att se, om jordens ända vore så när för handen som förmälte Herrar Fransoser i deras vers tillkännagifvit." Han reste vidare. Sex mil högre upp träffade han, i Torneå träsk, en ö, som "i anseende till vattnets kristalklarhet, de snöhvita bergshöjdernas skuggor och solstrålarnas synnerliga brytning syntes liksom hängande i luften." Detta arktiska paradis hade 1718 utgjort målet för en annan Fransmans, de la Mothraye's, vidsträckt resor. Men M. öfverklättrade fjällen, som dela vattudragen åt de båda hafven, samt ankom slutligen till Grantrange fjerd, en vik af Ishafvet, och ej nöjd dermed besökte han den tre mil ytterst i hafvet liggande ön Sanjen, der han med mer skäl än de trenne Fransmännen vid Peskomarka kunde säga: nobis. defuit orbis.

Under denna resa hade M. lärt känna ett öde land, der likväl naturen erbjöd flera ännu obegagnade förmåner. Vid samma tid hade Capitaine Thingvall upptäckt Gellivara rikhaltiga grufvor, samt 1737 erhållit privilegium på anläggningen af tvenne stångjernshamrar och en masugn. Dessa rättigheter tillhandlade sig följande år Capitaine Steinholtz, som 1740 tog M. till bolagsman, hvarefter man gemensamt började anlägga Meldersteins bruk, hvaraf 1744 slutligen M. blef ensam ägare. Åt dessa anläggningar uppoffrade M. större delen af sin återstående lefnad, samt vågade derpå nästan all sin förmögenhet. Efterhand anlades der en kniphammare, en finbladig sågqvarn, en mjölqvarn, skeppsbyggeri, stål- och fint jernsmide, gevärsfactori, samt öfver 60 nybyggen.

hvarjemte han upptog nya malmstreck, kalkbrott, anlade hamnar och lastageplatser, köpte nya grufvor och andra lägenheter. Vid hvarje riksdag, dem han såsom Caput bivistade, visste han, försigtigt loverande mellan de båda partierna, att för sina anläggningar utverka sig någon ny rättighet, frihetsår, skatteköp på kronohemmansdelar samt hvarjehanda andra förmoner. År 1755 uppskattades årliga smidet vid Meldersteins bruk till 2000 skeppund. Oaktadt allt detta hade dock M. att kämpa med Lapparnes obenägenhet för dylika för dem främmande inrättningar — visserligen ingen blott fördom, ty de ledo derigenom mycket intrång i sin nomadiska hushållning. Ännu större hinder mötte M. i brukets stora aflägsenhet från hafvet, brist på vägar och elfvarnes osegelbarhet, penningarnes fluctuation under perioden under och efter Pomerska kriget samt i conjuncturernas vacklande. Men M. satte emot allt detta en medfödd ihärdighet, som i vissa fall gick ända till envishet, jemte en rastlös verksamhet. Emellertid kom han i sina sista år i anseende till betalningen af ett större förlagslån i en stor penningeförlägenhet, som hotade honom med tvånget af försäljningen af sina Lappska possessioner, åt hvilka han i 45 år egnat så mycket arbete, tid och bekymmer.

Under tiden hade Capitainen och Brukspatronen M. 1751 blifvit befordrad till Mathematum infer. Professor i Upsala. Det är såsom landsuppodlare, såsom Torneå Lappmarks jernbrytare, såsom en Hermelins föregångare, som M. förvärfvat rätt till efterverldens hågkomst. I Universitetets och vetenskapernas annaler finnes åter om honom ingenting annat anteckadt, än att han har utgifvit ett Professors-specimen, præsiderat för femton disputationer, kanske till en stor del icke af honom själf, samt inlemnadt sex rön till Vetenskaps-Akademien, hvars ledamot han varit ända ifrån 1743. Huru skulle också en man, som ägde tvenne egendomar att sköta i Upland, tvenne i Finland, och i norra vändkretsens grannskap, talrika grufvor, hamnar, jernverk och nybyggen, till vidden större än ett furstedöme, hvilket allt kräfde ständigt tillsyn, oupphörliga resor, — huru skulle en sådan man oaktadt all sin arbetsamhet, finna tid och sinnesledighet till vetenskaplig verksamhet, ehuru vi gerna vilja antaga, att han skötte sitt föreläsare- och examensskall oklanderligt? Det var också under en af dessa resor, som denne patriot afled d. 21 Maj 1783 i Frehbenby på Åland, sedan han 1772 erhållit afsked från Professors-tjensten.

I Griftetalet yttras: "Mängden af göromål kunde väl någon kort stund göra honom tankspridd..." Ett sådant ord i en dylik skrift af den gamla stilen betyder, att mannen var tankspridd öfver all höfva. Säsom sådan är han ock känd i den akademiska traditionen, och i detta hänseende berättas flera anekdoter, af hvilka en lyder, som följer: En gång reste M. på en smal väg och fann midt på den en stor sten. Att undvika den hade väl temligen lätt låtit sig göra, men detta föll honom alldeles icke in, utan i stället funderade han ut åt hvilken sida han med minsta olägenhet kunde stjelpa. I denna riktning styrde han kossan, och i det ena hjulet körde öfver stenen och vagnen föll åt den sida han ville, ropade han med mycken förnøjelse: "alldeles efter uträkning!" — hvilket sedan blifvit ett ordspråk.

M. gifte sig 1738 med *Fredrika*, dotter af Landshöfd. i Åbo, Frih. *Otto R. Yxkull*, lefde med henne 30 år, och hade flera barn, dem han alla öfverlefde. Efter 7 års enklingstid gifte sig den sextiotvå-åriga mannen 1775 ånyo med en annan Friherrlig Fröken, *Magdalena Sophia Marg.*, dotter af Majoren, R. S. O., Frih. *Gabr. Balzar Falkenberg*, och hade med henne blott en dotter, hvarföre också ätten på svärdsidan med honom sjelf utgått.

Skrifter: se ofvanföre.

(Källor: Griftetal öfver ... Målet vid dess begrafning i Upsala Domkyrka den 6 Juni 1785, af G. S. Drufva. Ups. 1785. — Rosenhanes Anteckn.)

P.

MELIN, HENRIK GEORG AF.

Var född i Stockholm d. 24 Mars 1769. Fadren var Major, Professor vid Fortificationen och R. S. O., *Lars Melin*, hvars fader Georg M. var Kyrkoherde i Fagerhults församling af Kalmar stift, dennes fader Erik M. Kyrkoherde i Ljunghy och Hosmo, titulerad Domprost, son af en Bonde i Melby, en gård i Förlösa socken. Major L. Melin var en grundligt bildad man, hvilken redan 1762 fått uppdrag att hålla mathematiska föreläsningar vid Fortifications-Contoret, då han blifvit Underconducteur; blef 1763 Professor vid Fortifications-staten. Han var snäll Musicus, tecknare och fin konstdomare enligt den namnkunnige Gref Claes Fredr. Horns uttryck i äminnelsetalet h. d. 21 Jan. 1791, der tälaren uttmanar alla, som hade "ärfda eller köpta skyltar på försingrad egendom" d. ä. adliga vapen, att dem bortlägga,

jemte åtskilligt i samma anda, som han till "den fattiga flitens" hugsvalelse säger "vekliga ädlingar." Enligt då vedertagen sed; blef unga Majorsonen vid 15 års ålder tagen ur Scholan (Tyska Lyceum i Stockholm) och anställd vid militären, men tvert emot dåvarande seden fortsatte han sina studier enskilt och det under hela sitt lif. Blef 1779 Volontaire vid Fortificationsstaten, 1783 Cadett vid samma corps, 1788 Fenrik vid K. Södermanlands regimente och Adjutant. Bevistade derpå kriget i Finland, descenten vid Fredrikshamn, affären vid Wärelä d. 8 Aug. 1789, affären vid Corrhois samt reträtten till Willikala d. 16 Mars 1790, s. å. d. 30 Mars försvarandet af Corrhois och intagandet af Anjala pass. Hade 1789 d. 20 Jul. blifvit StabsAdjutant hos GeneralMajor Gref Hugo Hamilton och 1790 d. 6 Mars till krigets slut tjenstgörande StabsAdjutant hos GeneralLieutenanten v. Platen. 1791 Lieutn. i Armeen. 1794 vid Södermanlands Regemente. 1795 StabsAdjutant vid GeneralAdjutants Expeditionen i Stockholm, Åtföljde som sådan GeneralMajoren Frih. Bror Cederström till Pommern 1796 och blef vid återkomsten tjenstgörande StabsAdjutant hos H. R. H. Hertig Fredrik Adolph af Östergöthland. R. S. O. 1801. Derpå ÖfverAdjutant hos H. M. Konungen och Major i Armeen. 1802 Capitaine vid Södermanlands Regimente. 1805 åtföljde M. såsom tjenstgörande ÖfverAdjutant d. v. Konungen till Pommern och bevistade fälttåget i Lauenburg och Hannover. 1806 blef han ÖfversteLieutn. i Armeen med bibehållande af ÖfverAdjutants-befattningen d. 9 April, Brigadchef vid Fortifications-Corpsen d. 5 Maj, GeneralQvartermästareLieutenant d. 12 Maj, adlad d. 6 Juni samt d. 12 Sept., då Konungen hemreste, förordnad till tjenstgörande ÖfverAdjutant hos H. E. GeneralGouvern. i Pommern Friherre v. Essen och emottog hos honom tjenstgöringen för dess expedition under fälttåget i Pommern emot Franska armeen och bivistade affären vid Demmin d. 1 April och intagandet af nämnde stad d. 3 April 1807. Vid Konungens återkomst till Pommern blef han i Juni s. å. förordnad till Konungens ÖfverAdjutant och Chef för expeditionen. Vardt 1807 Öfverste i Armeen och Ledamot af K. Krigshofrätten. 1808 introducerad på Riddarhuset under n. 2189 och namnet af *Melin*. Det vapen, som nu upphängdes å Riddarhussalen och sedan krossades vid hans graf, visar "en sköld af guld, hvari en schacktaflad sparre, derunder ett blott svärd med upprätt udd. En half svart grip på hjelmen mellan tvenne

fanor, den ena hvit, den andra gul, och blå stänger.”

Nu hade ett nytt krig utbrutit. Utom Napoleon se vi nu äfven Alexander anfallande Sverige, och K. Gustaf IV Adolf förstenad i den tanken: *L'état c'est moi*, anseende ej Staten kunna underkufvas, så länge Han ej vek från sin thes. Under dessa conjuncturer kallas af M. i Juli 1808 att som Konungens ÖfverAdjutant mottaga chefskapet för expeditionen och blef d. 29 Oct. GeneralAdjutant och den 12 Dec. s. å. Ledamot af Krigsberedningen. Att hvarken Konungen eller hans GeneralAdjutant voro vuxna en sådan tids ställning, är allmänt erkändt och af utgången bekräftadt, men lika allmänt är det erkändt och, under 30 års tjänst under en ny styrelseform och andra Konungar lika besannadt af erfarenheten, att af M. under mindre stormiga tider väl fyllde sin plats, till hvilken han uppstigit genom sin redbarhet och ordentlighet, sina insigter och arbetsamhet, utan bördens, vi kunna tillägga, utan personlighetens illusioner.

Den 13 Mars 1809 måste alltid fylla ett blad i Sveriges historia. På dess tafva kan af M. ej uteglömmas. Han representerar der *loyautéen*, en dygd, som äfven revolutionen sätter högt, då dess verkställare fått problemet *parta-tueri* *) att lösa. Han blef arresterad och förklarad skild från sina befattningar som GeneralAdjutant och Ledamot af Krigsberedningen, och har således ingen del i krigets historia efter revolutionen. Men man uppdrog honom sedan chefskaper, som fordrade de insigter och egenskaper han egde, och befattningar, som fordra verkliga kunskaper, nemligen befalet öfver K. Fältmätningsscorpsen liksom, öfver K. Ingenieurcorpsen, hvarmed Ledamotskap i Kongl. KrigsCollegium var förenadt. 1812 blef af M. Secundchef vid K. Ingenieurcorpsen och förordnades att inspektera krigsförråden i Götheborg och å N. Elfsborgs fästning. 1815 föredragande i K. KrigsVetenskapsAkademien. 1820 valdes af M. af Ridd. o. Ad. till RiddarhusDirecteur. 1821 GeneralMajor i Armeen. 1823 C. S. O. 1825 R. af Carl XIII:s O. Blef 1831 v. Ordf. i Frimurarebarnhuset. 1834 Comm. m. st. Körtet af K. S. O. 1835 v. Ordf. i K. Sällsk. Pro Patria. 1837 Ordf. i K. KrigsColl. fr. Maj—Sept., 1838 Sept.—Nov. 1837 Chef för Ingenieurcorpsen. S. å. Inspecteur öfver Pionniercorpsen. Gift med 1. *Wilhelmina von Müh-*

*) Non minor est virtus, quam quærere, *parta tueri*.

lenfels, dotter af Presidenten vid Pommerska tribunalet J. J. W. v. M. 2. med *Leonilda A. C. Dahlepohl*, dotter af Capit. Bruno D., med hvilken han hade en dotter *Magdalena Utr. Aug. Georgina*, som öfverlefde sin fader och en son *Lars Leonard*, hvilken han sjelf öfverlefde. Dog i Stockholm den 13 Jan. 1839.

Hr af M. bevistade riksdagarne 1809, 40, 45, 47—48, 25, 29—30. Var insatt i en mängd Comiteer och kallad till Ledamot af lärda Sällskaper, in- och utrikes, liksom ock af Sv. Bibelsällskapet, dock ej hörande till de Bibelsällskapsledamöter, som enligt Biskop Agardhs yttrande, "utdela men ej läsa Biblen", emedan han äfven läste den och det "på fädrens vis". I Svenska historien hade han grundlig kunskap och har med omsorg och sakkännedom författat en *Svensk Krigshistoria*, hvaraf 3 delar in fol. gående till K. Carl X:s död *), äro gifna till Löberöds Bibliothek; Anekdoter hörande till f. d. R. Gustaf IV Adolphi Regeringstid, hvaraf originalet likaledes gifvits till nämnde Bibliothek. Han hade rika samlingar i flera grenar af historien, inhemtade i Riddarhusarchivet och Riksarchivet, der man såg honom så väl som General af Tibell — begge GeneralAdjutanterna hos f. d. Konungen — träget forska i häfderna. På Löberöds Bibliothek finnes äfvenledes i original "Berättelse om tilldragelserna i början af Mars månad 1809 och f. d. R. G. IV A:s arrestering, uppsatt af d. v. tjenstgörande General-Adjutanten." Derur må meddelas, att i första dagarne af Mars 1809 hade under en natt funnits blod stänkt på portstenarne vid Riksdrotzets hus, likaledes på kolonnerna vid Grefve af Ugglas port samt å piedestalen i medlersta arcaden vid Lejonbacken å K. Slottet — verkligen mera blod in omne än der göts revolutionsdagen. Först d. 8 Mars kl. 9 om aftonen hade ryktet om upproret fört Konungen till staden från Haga, då befälhafvande GeneralAdjutanten i Stockholm strax blef befalld att komma upp till K. Maj:t. Derifrån berättas noga allt, som af M. sjelf hörde och såg; hvarefter tillägges det som han ej var i tillfälle att öfvervara, men att höra enstämmigt berättas, ända tills Konungens bortförande till Gripsholm: allt tecknadt med ett lugn, som om författaren funnit det, han framlägger, i tusenåriga diplomer. Äfven han ger Adlercreutz det vitsordet, att han

*) Enligt utkastet hade han ernat stanna med K. Fredriks I:s död 1751.

ej öfverillade sig, utan var kall vid sitt djerfva stegs utförande. Ännu då Konungen såg revolutionsmännen gå öfver inre borggården mot H. K. H. Hertigens sida och det väckte hans misstankar, var äfven han nog lugn, för att blott säga till af M.: "Hvad skall det beta? sade alltid salig Konungen." Emellertid tillästes dörren oförmärkt af någon mellan det rum, der Konungen var och dit GeneralAdjutanten utträdte, hvarefter Fältm. H. E. Gr. Klingspor, Generalerne Strömfelt och Adlercreutz, Hofmarskalkarne Silfversparre och De Besche med många flera af Generalstaben samlades i yttre rummet, då först H. E. Gr. R. oanmald inträdde i inre rummet, strax derefter Gen.Major A., derefter Gen.Lieut. Str. och Hofm. S. m. fl. af Generalstaben likaledes oanmalde inträdde. Kort efter hörde Gen.Adj., som var i andra rummet från Konungens sängkammare, ett ropande: "Hjelp, hjelp, mord, förräderi", då han fann Capit.Lieut. Gr. Lewenhaupt, ÖfverAdj. Öfv.Lieut. Berger, vakthafvande Ryttmästaren af Lifgardet till häst, Frih. G. Åkerhjelm (sedan Statsråd) samt en Kungens kammarhusar med dragna sablar, emot dörren spjernande, för att få den upp, liksom Stallpagen Cornett Druftva och en Hoflaquej; af M. sprang då genast också dit och med generaladjutantsstafven med all makt stötte på dörrspegeln att få den sönder. Hoflaquejen hade fått eldgafflen mellan dörrarne, men förgäfves. Snart öppnades de inifrån, då Gen.Maj. A., omgifven af en mängd, som trängde de anfallande tillbaka, bad dem vara "tranquilla, ingen fara vore för Kungens lif, (om en stund, då det åter upprepades, tillades, "utan H. M. blott hindrad att kunna fullborda dess föresatta afresa från hufvudstaden) *), hvar på dörrarne åter slogos igen. Emellertid såg af M. Kungen sittande med hatten på hufvudet och utsträckta armar ropande: "hjelp! hjelp!" Nu utkommo personer, som afväpnade Berger och kammarhusaren, hvilka hade sina värjor dragna, och Gen.Maj. Adlercr. ville genast rycka generaladjutantsstafven från af M., men hvarom de under flera repriser stridde och af M. förklarade sig ej lemna den utan i Konungens egna händer eller på H. M:s befallning, tills bandet, som var fästadt vid stafven och nu lindadt omkring af M:s hand, slets af, då A. tog stafven, hvarvid af M. afväpnades af ÖfverAdj. Major Adlercreutz, och af M., Öfverste-

*) Än i den stunden synes det som af M. trott, att intet annat var i fråga, och denna resa hade han förut sökt med ord, men förgäfves, att afböja, anseende deraf de största olyckor kunna resultera.

— Anna Reibnitz eller Sångarflickan från Warschau. Ibid. 1831. 2 upplagor. — Johannes Fjällman, Roman. 2 del. Sthm 1831—1833. — Toilettkalender för 1832. Sthm 1831. — Gustaf Brahe, Novell. Sthm 1832. — Flickan på nya Kungsholmsbron, Novell. 1833. — Flickorna i Åskersund, berättelse från Carl XII:s tidevarf. Sthm 1832. — Öjungfrun, berättelse. Sthm 1832. — Helena Wrede, romantiskt utkast. Sthm 1834. — Den Tänkandes Bok, syner och profetior. Sthm 1834. — Ett äfventyr i Bohusläns skären och Fröken Beatas anteckningar, i Kabinettsbibliotheket 1833. — Sveriges sista strid, Fantastiskt Nattstykke. Sthm 1840. 2 upplagan s. 1. — Sveriges skyddsgel vakar än. Sthm 1841. — Museum för Naturvetenskap, Konst och Historia. 30 häften. — Sveriges framställt i teckningar. 23 häften. — Sveriges store män, 64 häften, hvaraf ännu blott 24 utkommit. — Sveriges märkvärdiga framtimmer, 16 häften, hvaraf 3 utkommit. — Fäderneslandets historia för framtimmer. 2 uppl. Sthm 1836 och 1838. — Svenska Pantheon. Sthm 1832—34. 16 häften. — Den Christlige Predikaren, 3 årgångar. Sthm 1839—41. — Politiskt-romantiska Silhouetter. Sthm 1838. — Vinterblommor 1832—36, 38—43. — Medarbetare i Psyche 1829 och Hebe 1830. — Noveller, särskilt tryckta ur Vinterblommorna: Kolarflickan 1836; Naema 1838; Pavo Nissinen 1839; Prinsessan af Angola 1840; Fröknarna 1841; Kolmårdsboarne 1842; Främlingen bland de sina 1843. — Prisbelönte poemmer: Erik XIV och hans Son, monologer 1828; Gyrieth, romance 1833; Slafven 1840. — Författat recensioner och artiklar i Svenska Litteraturtidningen, Medborgaren, Aftonbladet, Dagligt Allehanda, Freja m. s.

MENLÖS, DANIEL.

Föddes den 27 Nov. 1699 i Arboga. Fadren var Rådmanne och Harneskmakaren derstädes *Johan Menlös*, en i sitt yrke så skicklig man, att Carl XI, Carl XII och Hertigen af Holstein hos honom låtit förfärdiga sina harnesk; modren var *Susanna Snack* (af Holsteinskt ursprung), hvilken under sitt äktenskap gifvit lifvet åt 11 barn. Sonen Daniel var förstfödd tvilling, vid sin födelse så svag, att man ej hade hopp om att han skulle lefva. Från 1707 till 1710 gick han i Arboga schola, hvilken, i anseende till den då grasserande pesten, kom att upphöra. Mellantiden begagnade M. att af sin far lära sig arithmetik, men öfvergick snart sin faderlige lärare härutinnan, till och med gjorde beräkningar, som väckte uppseends hos Landshöfdingen i Vesterås och Kammar-Revisionen. Då hans äldre broder, C. J. Menlös (sist Kyrkoherde i Skenninge) 1712 sändes till Vesterås Gymnasium och hans utrustande kräfde allt det biträde, som föräldrarnes knappa omständigheter kunde lemna, sökte fadren att förskaffa sin yngre son, Daniel, först en plats

såsom skrifvare i Kammar-Collegium, och sedan uti en handelsbod i Norrköping; men då båda dessa försök misslyckades, ansåg fadren rådligast att låta sonen biträda sig i vapensmedsyrket. Med sådant arbete sysselsattes han till slutet af 1716, men egnade alla möjliga fristunder åt studium. Det gjorde fadren ondt, att se sonens vackra böjelse förqvärfvas af smedsläggan, och han beslöt derföre att våga det yttersta för att hjälpa honom att få studera. Detta föll sig också mycket lättare, enär den äldre sonen nu blifvit student och genom conditionerande sjelf kunde förvärfva sig det nödvändigaste. I början af 1717 sändes vår M. till Vesterås Gymnasium, der han inom kort gjorde sig så fördelaktigt känd hos Lector Elvius, att denne anförtrrodde honom vården om Gymnasii mathematiska instrumenter. Vid den följande examen uppviste han ett utmärkt väl gjordt Calendarium för följande året och erhöll derföre af Biskopen Dr Iser offentligt beröm. Den håg för militärlifvet, som den älskade hjeltekonungens underbara bragder, de Kongl. drabanternas närvaro i Arboga och fadrens berättelser samt handtverk hos honom upptändt, i förening med hans fallenhet för matematik och de vetenskaper som byggas på dennas grund, gjorde att han med mycken ifver studerade krigsvetenskapen, isynnerhet befästningskonst och topographie. Men när Carl XII var död, ansåg sig M. på denna bana icke hafva hopp om någon fortkomst, beslöt derföre att blifva prest, och begaf sig till Vesterås, der han med högsta ifver studerade Grekiska, Hebreiska, Dogmatik, Kyrkohistoria och Latin under d. v. Professoren i Åbo, sist Biskopen i Borgå, Dr D. Juslenius, som vid denna tid uppehöll sig i Vesterås, äfvensom Historia, Ethik och Logik under andra lärare. Sedan han här tillbragt 4 år, blef han student i Upsala 1720 och kort derefter informator hos Landshöfdingen Baron Nils Reuterholm. Denne bemärkte hans fallenhet för matematik och mechanik och blef derföre den, som i förening med KammarRådet Wattrang, förskaffade honom tillfälle, att 1723 göra en resa genom Sverige, Finland och Rysland, hvarunder han besåg de förnämsta mechaniska verk och byggnader som funnos, och tog deraf noggranna ritningar. Vid hemkomsten belönades han med en pension af 200 daler Smt, hvilka 1725 ökades med det grefliga Piperska stipendiet, som var anslaget till uppmuntran åt mathematiska studier. Den lika kunnige, som för fosterlandets väl nitiske CapitaineMéchanicus Mårten Tricvald, som bemärkte M:s kun-

skaper och tillika ville hjälpa honom ur hans medellösa tillstånd, egnade honom en faderlig vård och lät honom biträda sig, under 7 månader af 1728, vid sina offentliga föreläsningar på Riddarhuset i Stockholm. M. vann härigenom både utkomst och ära, så att han af Kammar-Collegium anmodades att granska och afgifva påminnelser öfver det project, som var gjort till byggande af Söderströms sluss, och derefter, dels i förening med Trievald, dels ensam, af vederbörande tillsattes att hafva uppsigten öfver Wedevägs och Qvarnbacka jern- och manufacturverk. 1730 höll han åter föreläsningar på Riddarhuset med samma bifall som förut. Förordnades kort derefter till ÖfverIngenieur vid Fahlugrufva, men förbigicks vid utnämningen. Ar 1731 gjorde han i Stockholm flera lyckliga försök med den s. k. dykeriklockan, och erhöll med anledning häraf, af Kongl. Berge-Collegium ett stipendium Mechanicum på 300 daler Smt.

Då Professor Quensel, efter mångårig sjukdom, 1732 affidit, anmälte sig såsom sökande till Matheseos Professionen, Lector Math. i Strengnäs E. Lidius, "Mechanices Stipendiaten" D. Menlös, vice Informatorn för Kongl. Maj:ts Pager J. Mörth och Professor Math. i Åbo N. Hasselbohm. Bland dessa sökande rekommenderade Canzleren Stipendiaten Menlös i Consistorii åtanka, emedan denne lofvat att, mot Professionens erhållande, inköpa och till Academien skänka den "apparatum Instrumentorum" som Capitaine Mechan. Trievald egde, och som för sin tid ansågs såsom alldeles utmärkt. Menlös's lätta umgängessätt, de experimenter som han med Trievalds instrumenter hade anställt inför en stor samling på Riddarhuset, och begäret att förskaffa Academien en så rar samling af instrumenter intog Canzleren helt och hållet för honom. De fleste af Professorerne i Lund beto också gerna på den skickligt utlagda kroken, ehuru väl Lagerlöf, K. Stobæus, Moller och H. Benzelius, genom att gifva M. sin röst, ansågo sig endast villfara Canzlerens önskan. Dock uppsatte de Lidius först på förslaget. Den lärde Anders Rydelius var helt och hållet för M.; "ty änskönt bemålte M. ej kan compareras med en och annan sin competitor, eller ej vara så fullkomligen försedd med andra lärdomstycken" (man ser hur latinet utpreglar sig i Svenskan) "uthom i Mathesen... så lærer den bristen snart genom hans flit och öfning kunna ersättas, alldenstund han skall vara ung man och af ett qvickt ingenio. Dessutom har jag genom andras berättelse förnummit, att han icke allenast till

namnet, utan och till sinne skall vara menlös (!!!), from och välsinnad, hvilket är en stor omständ hoos en Academicum och hoos mig passerar för alterum tantum emot förstånds-gåfvor och erudition." Consistorium, uppsatte dock såsom hufvudvillkor för Menlös's antagande till Prof., att han skulle "uthan någon gravation eller omkostnad, sub titulo donationis, till Academien skänkia Directeuren Trievalds rara samb-ling af instrumenter." M. utnämndes till Math. Professor i Lund den 19 Maj 1752. Canzleren synes dock hyst ett visst misstroende till honom; ty då han nedsände fullmakten samt köpsedeln på instrumenterne så väl som Menlös's donationsbref in copia, befallde han tillika, "att icke förr gifva honom fullmakten i händer; innan Akademien blifvit satt i possession af Instrumenterne." Academicassan skulle bekosta transportkostnaden för desamma. I slutet af året fick M. tillåtelse att resa utrikes. Den 17 Maj följande året synes han första gången i Consistorium, och den utrikes resan blef ej af. Något tillträde i Cons. synes han ej fått förrän d. 9 Sept., då det finnes antecknadt, att han derom anhållit; först med October synes han såsom ordentlig As-sessor Consistorii närvarande vid sessionerne. När Professor Harmens följande året (1754) fick säte i Cons., begärtes att instrumenterne skulle inventeras, och att M. skulle uppgifva, hvilken del af mathesi applicata han ville läsa, "på det de icke måtte vara hvarannan i vägen." I ett sednare Cons. begär M. att Cons. ville i ett bref till Canzleren "intyga om hans fredliga och eniga sinne och det till följe af den con-ducite och uppförande som Hans Magnificence och ven. Col-legium Acad. förmärkt under hans vistande här." Antingen synes Canzleren känt M:s kärlek för stridigheter och intri-ger, och begärt att Cons. ville underrätta honom, när och om han visade prof derpå, eller ock hvad som är lika tro-ligt, synes Prof. Harmens af något agg till M., hafva hemli-gen för Canzleren utmålät hans "trätolystnad", och detta föranledt Canzleren till att begära Consistorii utlåtande. Af en kort derefter till Cons. remitterad supplique från Direc-teuren Trievald synes 1:o att M. gifvit 6000 d:r kp:mt för instrumenterne (h. e. för professionen), med villkor att be-tala dem på 4 år; 2:o att M. lofvat från trycket utgifva de föreläsningar, som han på Riddarhuset hållit, och derpå re-dan uppburit en "dehl prænumerationspengar;" 3:o att 15 à 16 ark voro tryckta på Trievalds bekostnad, hvarföre han

begär ersättning. Nu börjar Menlös allt mer och mer visa prof på sitt "fredliga" sinnelag, och Cons., ju längre ju mer inse hur "menlös" han var. Det ena memorialet efter det andra, ilsknare och häftigare med hvarje år, oroade och delade Consistorii ledamöter; Canzleren öfverhopas med hans klagomål öfver dels hela Cons., dels enskilda dess ledamöter. Under de första åren af M:s tid i Lund upptaga hans memorialer ungefär $\frac{1}{10}$ del af Academiens protocolles; i 1739 års protocolles utgöra de 132 sidor (in folio), och har han derföre med mycket skäl blifvit kallad *Memorialium Professorn*. Vi vilja i korthet visa beskaffenheten af några M:s memorialer, för att sätta läsaren i stånd att inse rättvisan af vårt omdöme öfver denne orolige och orostiftande man. Då den i vetenskapligt, så väl som i moraliskt hänseende lika utmärkte och vördnadsvärde Archiater Kilian Stobæus fått sig uppdragit öfverinseendet öfver byggandet af en ny anatomisal samt rum för de mathem. instrumenter, genom hvilka donerande M. blifvit Professor, och ritningen härtill blifvit skärskådad och gillad af Cons. och Canzler, ingifver M. ett memorial, deri han klagar öfver att rummen för instrumenterne äro för små, och att de icke riktigt voro apterade. Stobæus erbjuder då M. att sjelf besörja inredningen, "men han sig då derifrån ursäktat, der han dock, så väl då som både förr och sedan kunde haft tillfälle att göra sina påminnelser" &c. En annan gång nekar han att underskrifva ett af Consistorii bref till Canzleren, oaktadt man erbjöd honom, att hans reservation särskildt skulle uppsändas. Kort derefter beträdes han med lögnaktiga angifvelser inför Canzleren, *) och att hafva hindrat och ändrat en af Consistorii expeditioner **). Då sedan vid instrumenternas inventering, en del saknades, en del voro bristfällige, och blef det alltmör under det M. hade dem om händer, ingick Cons. med en berättelse derom till Canzleren, och bifogade såsom allegater, 6 af M:s memorialer, deri han dels tredskas att fullgöra den af Canzleren honom ålagda befallning, att biträda vid repositoriernas uppsättande för instrumenterna, dels sökte på Cons. "vända skulden för de brister som förefunnoa, oaktadt han haft de samma under sitt förvahr, stadiga bruk och fria disposition." Canzleren gick raskt till väga, utverkade en rättvis resolution af Kongl. Maj:t, deri M. åläggas att göra afbön, hvilken af honom sjelf uppsatt och under-

*) Prot. d. 19 Dec. 1734. §. 4. **) 1735 d. 12 Mars. §. 5.

skrifven, upplästes offentligt i Cons., under Grefve Gyllenborgs närvaro i Lund i Juni 1735, hvarunder äfven en mängd andra, för Akademien nyttiga, ärender afgjordes. Sedan blef Mag. Docens Jonas Hjelm förordnad till Custos machinarum, och skulle han till Prof. M. mot recipisse utlemna instrumenter. För att uttrötta Hjelm, försvåra hans syssla och få anledning till nytt krängel, brukade M. att icke återlemna hela instrumentet på en gång, utan nu en del deraf, nu en annan, så att flere af instrumenterne på detta sätt förforos. Än säger han sig docera från kl. 6 om mårgonen till kl. 7 om "aftonen" och således icke hafva någon tid, att vara närvarande vid instrumenternas uttagande, men har dock rundelig tid att skriva flere sidor långa memorialer, uppfyllda af inyectiver mot Hjelm's "egenvilliga dispotism och handgripliga okunnighet och oförfarenhet, förhoppandes, att hans påminnelser *hvilka härflyta af idel nijt för Publici bästa*, ej måtte dragas under en obehöfvad Betiäntes otidiga critiquer." Än säger han om Reglementet för machinerna, som Kil. Stobæus författat "att det icke är practicabelt föreskrifva honom ett sådant reglemente, som mer är applicabelt till snäckor och stenar &c."; än framlägger han falska uppgifter om Cons. hos Biskopen och Procanzleren Dr Rydelius; än kallar han den sannfärdiga berättelsen om instrumenternas dåliga tillstånd "en rasande berättelse": och då detta i Cons. fällda yttrande blef tagit till protocoilla, säger han det vara framstäldt "extra protocollum"; än instämmer han för det han "med hugg och slag öfverfallit, samt med blånader tecknat Borgmästare Melanders dräng" och framlägger äfven härvid prof på sin kärlek för krängel och tråtor; först vill han nemligen icke anse Cons. såsom domfördt, eller dess präses, Archiater Stobæus, såsom oväldig, emedan denne å embetets vägnar ingifvit några anmärkningar vid ett af M:s förra memorialer; när detta ej half, vill han att målet skall uppskjutas "till dess han fått lagföra Hr Borgmästare dräng; emedan den saken skulle gifva full upplysning i detta målet, och detta af den förre alldeles bero"; sist ville han förmäna Borgmästaren att utföra den omyndige gossens talan. Vid denna tid (i slutet af år 1737) uppkom den ömkliga rangstriden emellan Professoren Oelreich å ena och Prof. Engeström och M. på andra sidan, huruvida nemligen Oelreich, som från Bibliothekarie blifvit Historiæ Litterariæ Professor, borde intaga sitt rum i Consistorio antingen efter sin fullmaktsdato såsom Bibliothekarie (i denna

egenskap hade han redan förut egt säte och stämma i Cons. och hade fått rättighet, att der taga plats efter ålder bland Philos. Fac.) eller såsom Professor. Engeström var in orientabilis en för sin tid ganska lärd man, fin i plananläggningar, smidig i deras utförande, häftig och stolt, med godt hufvud och kraftig vilja, en mäktig man inom Cons. Academicum redan i sina första år såsom Prof., enväldig såsom Biskop. Han hotade att gå sin väg, om Rectoris Magn. proposition att Oelreich skulle taga rum framför honom gick igenom. Menlös, som hade sitt rum näst nedan Engeström, instämde "alldeles" i Engeströms dictatum ad Protocollum *). Denna rangtvist samt tvisten om Rector för följande året blef för en tid en afledare för M:s memorialer. En tid derefter återkom den gamla skötesynden, och nu var det befordraren af hans lycka, hans gamle gynnare och vän, Directeuren Trievald, som fick uppbära hans hat, för det Trievald ville utbekomma sin resterande fordran på instrumenterna. Trievald var dock icke alldeles fri från förebräelser, emedan han icke synes hafva adlemnat alla de 527 instrumenter, som första inventarium upptog. Han utfar i sina sednare skrifter i hånliga ord och uttåtelser mot Menlös, och blef därför rättvisligen af Cons. pligtfälld. Detta mål mellan M. och Trievald, gaf den förre nya anledningar att nedsmutsa både Prof. Harmens, som af Cons. var förordnad att uppsätta en relation af målet, och öfrige Assessores Consistorii, som ej ville göra ett med honom. Harmens säger det vara "en ängslig och bedröflig sak, tå man å ämbetets vägnar någon syssla förrättar, man då skall blifva bemött med ovett." När Cons. till Rector för 1759 utnämnt Professoren Engeström, med förbigående af M., som efter touren dertill måhända bordt blifva nämnd, upphörde enigheten mellan Engeström och M. När hans till Kongl. Maj:t ingifna klagomål communicerades Cons., yttrar sig Prof. Nicolaus Stobæus: "dessa klagomål äro en likhet med andra frukter af M:s trätodryghet och ofredsamhet, hvarpå man

*) Det var om denna rangtvist, som Prof. M. Rydelius sannt sade: "Man har orsak att befara, att Posteriteteten läser döma, det hos oss en fäfsig ambition varit rådande öfver en sann Christendomb, och sant Philosophia, och det så mycket mera, som man måste sedan höra af förnämndt och hederligt folk, vidriga omdömen, quæ suo merito ferant & sibi habeant soli, qui discordiam accendunt, vel in accensam oleum infundunt, modo culpam & damnum in innoxios non redundet." Resultatet blef, hvad hvar och en rättvisligen kunde vänta, att Oelreich fick sin plats näst ofvan Menlös.

finner åtakilliga sporr uti Cons. protocoller, samt hans egna memorialer, processer och andra jemväl tryckta skrifter; likväl som jag är benägen tro, att han denna gången, felat af okunnighet och öfverilande, så tyckes mig dock att Cons. af medlidande kunde denna gången öfverse med honom." Archiater Stobaus säger dem "bevisa Prof. M:s uppförde fruktbara genie, som kan, när han vill, af quolibet facere quodlibet. Prof. M. har alltifrån sin hitkomst varit en trötosam Collega, som ganska mycket oroat Cons. och dess höga förmän och ej aktat på den varning Kongl. Maj:t 1735 gifvit honom för han trötodryghet." Sjelfve den, fredlige Professor Moller, som vid flera tillfällen varit M. bevågen, säger om honom, "att han turberar allt hvad han kan, allenast att han måtte förnöja sitt oroliga sinne." Consistorii rättvisa resolution blef en underdånig anhållan "att genom någon Prof. M:s transport blifva befriat från en så orolig och bullersam Collega, som oupphörligen hindrar så väl sig som andra i sina embetes sysslor, och derjemte förorsakar sinnens skiljaktigheter och missnöje, hvarigenom ungdomen tager förargelse, och hvarå Cons. ej ser någon ända, utan ökas af honom år från år." Kongl. Maj:t fastställde Cons. val af Engeström till Rector, hvarför M. på hela 6 månader ej var närvarande i Cons., men lät dock höra af sig genom ideliga, bittra memorialer. Vid den nya inventeringen af instrumenterne, hade M. "med hot och undsägelser" bemött Mag. Docens Hjelm, hvarföre denne stämde honom inför Consistorium. Den dag, då saken var instämd, var M. ej sjelf närvarande, utan skickade en Mag. Hedström, såsom sin fullmäktig, och inlemnade genom denne en skrift, deri han utlåter sig, "att han minst förmodat, att Cons. skulle tillåtit Monsieur Jonas Hjelm uttaga stämning på sig, helst denne var en obehöfvad Betient, som står under Amplissimi Collegii Academici Correction, som i regard till honom borde bli afvist med en honom anstendig påminnelse och åtvarning." Han klagar vidare öfver att Secreteraren skrifvit stämningen på ett halft, ej ett helt ark papper, som det borde vara till folk af condition och säger det ej anstå honom att sistera i Cons. "och höra Mag. Hjelm's spotaka ord, se hans chicaneusa miner och exponera sig för en Betientes otidiga uppförande." Sedan infann sig M. sjelf i Cons., men väckte der genom sitt oanständiga skrik och sin vanliga häftighet ny oro och bekymmer. Tilldragelserna härmed vilje vi ej vidare beskrifva. De ådagalägga, de så väl som of-

vanföre uppgifna facta, att smedsonen Menlös hade outplånliga rostfläckar på sin själ, äfven om man ville medgifva, att Consistorium, som så många gånger blifvit af honom redadt och skymfadt, någon gång gaf honom anledning till ett eller annat af hans fredsförstörande memorialer, hvilka, enligt ett yttrande i Cons., äro långt flere än de som samtliga Professorerne på 20 år ingifvit. Icke allenast inom Consistorium var det "ett upprördt haf"; dyningarne märktes äfven bland de Studerande. Mag. Hedström, som af M. blifvit begagnad till advocat, spelade härvid en farlig role. Ändtligen blef M. Rector för 1743, men innehade ej detta embete längre än något öfver 4 månader, då han dog den 13 Juni 1743. Han var Promotor i Philos. Faculteten den 27 Juni 1741 och utgaf dervid ett program på Latin och Svenska: "Om ett nytt sätt att segla utan vind, segel och åhror", hvarom det torde intressera läsaren att få någon kunskap. "Thet lærer tvifvelsutän icke vara obekant", skriver han, "at et laddat stycke, som står på sin vagn och hjul opställt, löper tillbaka, när man lossar detsamma af ... när jag så har vist, huru och på hvad sätt, man är i stånd, at förbyta et Skiepp uti en art af ett Stycke, så lærer man och med desto större eftertryck kunna föreställa sig, huru och på, hvad sätt det går an, til at bringa et Skiepp til at göra det samma, nembligen: at antingen löpa fram eller tillbaka, utan at thertil betiena sig, hvarcken af Åhror eller Segel och Vind... Ty inrätta uti vattugången et eller flere metall-rör på thet sättet, att theras öppna ändar och mynningar, som i Bakstammen väl böra fästas, dichtas och drifvas, röra der med så nära thet yttra vatnet, at thet kan obehindrat löpa in uti bemeldte rör, och placera inne uti Skeppet hela den öfriga delen der af, på detsättet, att helften vid pass af bem:te Rör ligger neder längs efter Skieppet och jemt med vattupasset och then öfriga resten står på ända, samt med sina öfra mynningar, hvilcka äfven få vara öppna, stiga en 2 å 3 alnar, mer eller mindre öfver Vattugången, så skall du erfara, at när man inrättar och bygger omkring bem:te öfra mynningar en Fyrkantig Kummer eller Lår, och pumpar densamma full med vattn, berörde Skiepp löper fram, äfven som et Stycke löper tillbaka, när thes laddning Lossas af." *).

*) Det anförda är med diplomatisk noggrannhet afskrifvet, utan att i originalet står å för ä, æ och œ skiftevis med å och ö.

De första åren af sitt vistande i Lund, utgaf han ingen disputation (den tiden ansedt som ett verkligt lärdomsprov), förmodligen derföre, att han var klen i Latinet. Han synes dock någorlunda hafva studerat sig in i detta språk. 1738 utgaf han sin första disputation. 1736 hade han, den för en Svensk då ovanliga hedern, att kallas till medlem af "Academia Imperialis Leopoldino-Carolina Naturæ Curiosorum" med tillnamnet "Archytas Tarentinus secundus." Han synes hafva varit en praktiskt duglig man, användes ofta i mål, som rörde Academiens medelverk, och var i Domkyrkorådet så omtyckt, att när Collegium Academicum voterat en annan ledamot i hans ställe, förklarade förstnämnde auctoritet sig alldeles nöjd med M. och att han var dem oumbärlig. Hans portrait finnes på Lunds Universitets Bibliothek.

M. gifte sig 1733 med *Brita Schenström*, dotter af Brukspatronen, Råd- och Handelsmannen i Vesterås M. S. Deras barn: 3 söner, döda i späda åren; *Johan Daniel*, Actuarie i CommerceCollegio; *Engel Brita*, gift med Bryggaren Radoun i Stockholm.

Skrifter: Afhandling om hydrostatiska vågbalancers bruk och nytta, tryckt 1728. — 3 programmar, 1) det ofvan uppgifna. Om ett nytt sätt att segla &c. 2) vid Riksrådet Grefve Johan Gyllenborgs antråde till Cancellariatet. 3) vid Professor Sven Brings (Lagerbrings) installation, båda 1743. — 4 Disputationer (Se Lidén, Catal. Dipp. Sectio IIa, pag. 91 & von Döbeln, Reg. Acad. Lundens. Hist. III. p. 158.

(Källor: von Döbeln, Reg. Acad. Lundens. Hist. Sectio III. pag. 151—59. — Lindfors, Reg. Acad. Lundensis Hist. pars posterior, p. 103. — Lohmans Arbogs Känning, pag. 201. — Brings Minne öfver Biskop Bydellius pag. 111 & passim. — Gesenius, Biographiskt Lexicon. 4 del. pag. 262. — Ståhl, Lunds Professorer pag. 154—57. — Academiens Protocoller, Räkenskaper och Bref för de år Menlös var Professor.)

G. W.

MENNANDER, CARL FREDRIK.

Föddes i Stockholm den 19 Juli 1712. Hans föräldrar voro däv. Pastorn vid Fichels Församling i Estland *Anders Mennander*, slutligen Prost och Kyrkoh. i Ilmola i Österbotten, och *Margaretha Elisabeth Ruuth*, dotter af Pastorn vid Domkyrkan i Revel Abraham Ruuth. Dessa makar uppehöll sig nu i Stockholm, dit de flyktat undan Ryssarne. Prosten Mennanders fader, Comminister i Nykyrka i Finland, var den förste som antog namnet *Mennander*, hvilket han uthytte mot *Raumannus*. Släkten härstammar från en gammal adelig Pommersk ätt, hvaraf en gren, som kallade sig

Brücker, inkom till Finland i början af 1800-talet. Sedan föräldrarne öfverflyttat till Finland sattes den unge *Carl Fredrik* i Wasa skola, och sändes derifrån till Åbo Akademi 1728. Derifrån reste han 1731 till Upsala, hvarest han knöt ett fast vänskapsband med Studenten Linnæus, som först upplöstes genom dennes död. Huru mycket Linné värderade M., och huru högt anseende han hade om dennes kunskaper, intygas bäst deraf att Linné aldrig utgaf något arbete, utan att förut communicera detsamma med Mennander. Återkom till Åbo 1734 och promoverades till Philos. Magister 1735. Föreslogs 1737 till en Theologisk adjunktur, och blef 1738 Philosophiæ Adjunkt, då honom tillika ålades, att under Eloquentiæ samt Logices & Metaphysices Professorernes frånvaro sköta deras föreläsningar.

Sedan ett nytt krig utbrustit mellan Sverige och Ryssland, reste M. ånyo till Upsala 1741. Kallades 1743 till Ledamot af VetenskapsAkademien och erhöll 1746 fullmakt att vara Physices Professor, samt Kyrkoherde i Piikkis präbendepastorat. Prestvigdes s. å. Promotor vid Magisterpromotionen 1748. Kyrkoh. i S:t Mariæ præb. 1749. Theol. Doctor 1752. Fjerde Theol. Professor s. å. Tredje Theol. Professor 1755. I första rummet föreslagen, utnämndes han 1757 till Biskop i Åbo. Erhöll Sagu pastorat till personelt präbende 1758.

Såsom Biskop visade M. mycken verksamhet. Han höll många prestmöten och höll täta visitationsresor. Honom har Åbo Stift att tacka för öfverallt förbättrade skolor, ett nytt Lazarett, som högtidligen af honom invigdes 1759, samt ett spanmålsmagazin till de fattiges understöd. För Akademien, hvars Procanceller han var, utverkade han många förmoner. Under hans tid inrättades en ny Profession i chemien, en prydlig anatomiesal och ett kemiskt laboratorium uppbyggdes, en akademisk trädgård med orangeri anlades och medel anskaffades så väl till allt detta, som till plantagers inrättande, fysiska instrumenters uppköpande och de nya lärarnes aflöning. Vi få dock icke glömma att Akademien denna tid till Cancellor hade Grefve Tessin, som ingalunda för Akademiens bästa var öfverksam. Att i synnerhet naturvetenskaperna skulle gynnas var naturligt, dels emedan det låg i tidens anda, dels emedan både Cancelleren och Procancelleren voro älskare af dessa vetenskaper, och den sednare hade ett högt anseende som naturkunnig. Finska kyrkan erhöll under M:s tid den förbättrade upplagan

af Finska bibeln, som börjades under hans företrädare Brovallius. Man har anmärkt att begge dessa Biskopar, hvilka visserligen äfven voro grundlige theologer, dock haft sitt anseende som naturkunnige att tacka för sin uppkomst.

M. bevistade riksdagarna 1756, 60, 63, 69 och 1771. Blef 1773 Ledamot af BibelCommissionen. Utnämndes 1775 till Erkebiskop och Upsala Akademies Procanceller. Han hade första rummet på förslaget, och saknade endast Visby Consistorii röst. HedersLedamot af VetenskapsSocieteten i Upsala 1777. Talman vid riksdagen 1778, då han äfven döpte den nyfödde Kronprinsen, i anledning hvaraf Konungen begåfvade honom med Dess bröstbild af guld, infattad i diamanter och häftad vid en dubbel kedja af guld, att bäras om halsen. Promotor vid Theol. Doctorspromotionen 1779. Den förste Ledamot af Nordstjerne-Orden 1784. Död den 22 Maj 1786. Begrofs den 25 påföljande Juli, då jordfästningen förrättades af den 92-åriga Domprosten Hydrén, och likpredikan hölls af Biskopen i Carlstad, Doct. Dan. Herweghr. Parentationer höllos följande året i Upsala af Professor Joh. Floderus, samt i Åbo af Professor Cavander och, i Österbottens nations namn, hvars Inspector M. varit, af Stud. Zach. Forsman. På sonens bekostnad förfärdigades i Rom af Jos. Angelini ett präktigt marmormonument öfver Erkebiskopen, hvilket lærer hafva kostat 33,000 R:dr B:co, och nu utgör en af Upsala Domkyrkas skönaste prydnader. Det är uppsatt i Friherrliga Stenbockska grafchoret, som inlöstes af Erkebiskopen.

Grefve Tessin yttrade om honom: "Mennander kan aldrig nog berömmas. Man måste erkänna honom för en sedernas lärare och sedernas utöfvare. Nitisk för Guds ära och dess Församlings bästa; grundlärdd i allt hvad honom tillkom, lämpande sig, så vidt möjligt var, efter omständigheterna, vänlig och tillförlitlig, är han värd att af hvar man högakts, af Akademien äras, och att af hvarje vältäntk meniska älskas."

Efterlemnade ett stort och mycket dyrbart bibliothek. Skänkte 528 volumer till Åbo Akad. bibliothek, bland hvilka många rara manuseripter.

Gift 1. 1741 med *Ulrica Palén*, dotter af Häradshöfdingen Abraham P., dog 1742, sedan hon gifvit lifvet åt en dotter, som kort före henne afled; 2. 1747 med *Johanna Magdalenä Hassel*, † 1749, dotter af Eloquentiæ Professorn i Åbo, CancelliRådet Henrik Hassel. Hade med henne so-

nen *Carl Fredrik*, som 1769 för fadrens förtjenster adlades under namn af *Fredenheim*. (Se om honom detta Lexicon V Bandet.) Ätten är nu utgången å svärdssidan med dennes son.

Skrifter: Predikan på Trettondedagen 1739. Åbo s. å. — Tal vid Akad. Jubelfest 1740. Sthm 1742. — Lärdomens nytta och belöning. Gratulskrift vid Magisterpromot. 1743. Åbo s. å. — *Genethliacus Princ. Frederico Adolpho dictus*. Ib. 1750. — *Panegyricus* ... Com. C. G. Tessin, Ab. 1732 habitus. Åbo s. å. — Åminn. Tal i Vetensk.Akad. öfver Domprosten Laurén. Sthm 1753. — Tal om Bokhandeln i Sverige vid præsidiij nedlägg. i Vet.Akad. 1756. Sthm s. å. — Riksdagspredikan 1762. Ib. s. å. — Tal om folkhopens tillväxt såsom grunden till näringsars uppkomst, vid præsidiij nedlägg. i Vet.Akad. 1765. Ib. s. å. — Åminn.Tal i Vet.-Akad. öfver Erkebiskop Troilius. Ib. 1768. — Åminn.Tal derst. öfver Cancellirådet v. Stiernman. Ib. 1768. — Oratio synodalis de Synodis et speciatim Dioecesis Aboensibus. Aboe 1773. — Tal hållit af en Svensk Bishop till uppmuntran för sitt Stifts Presterskap vid slutet af ett prestmöte 1774. Sthm s. å. (på Engelska öfversatt af L. Nyberg. York 1779). — Tal vid prestmötets slut i Ups. 1778, om ett troget uppfyllande af Lärceambetets pligter. Ups. s. å. — Dito 1780 om Catechisationen. Ib. — Dito 1782 om Lärarens pligt och skyldighet i deras Embetes samvetsömman bevakande. Ib. — Dito 1786 några uppmuntringsord till Lärare. Ib. 1787. — Program till Theol. Doctorspromotionen 1779. — Fem uppsatser i Vetenskaps-Akademiens handlingar. — Två grafskrifter öfver sina aflidna Fruar, den ena på latin, den andra på Svenska. — Responderat för tre, och præsiderat för 73 disputationer.

(Källor: Finska Univ. Procancelierer &c. s. 96. — Öhrströmer Eccl. Saml. 3 häftet, s. 111. — Ups. Erkestifts Herdaminne. I D. s. 51. — Lidéns Disp. Cat. Sect. III. — Rehbinders Adel. Matr. 1781, s. 337. — Ofvannämde parentationmer. — Rosenhanes Anteckn. om Vetensk.Akad. — Adolungs Gelehrte Lex. IV. s. 1351. — Schimmeyer, Versuch einer vollständ. Geschichte der Schwed. Bibel-Übersetzungen und Ausgaben. Leips. 1777.)

MESSENIUS, JOHAN d. s. — MESSENIUS, ARNOLD JOHAN. — MESSENIUS, JOHAN d. y. Se bokstafvens slut.

MESTERTON, CARL.

Föddes i Göteborg 1715. Fadren var ÖfverCommisarie vid Amiralitetet. Modren hette von *Gerdes*, dotter af Handels- och PolitieBorgmästaren Hans von Gerdes. Blef Magister i Lund 1738. Vistades sedan i fem år vid Höländska och Tyska Universiteter och erhöll af Philos. Faculteten i Helmstadt, efter utgifvet specimen, *venia docendi*. Blef till följe af en från Stockholm 1744 till Consistorium Academicum insänd ansökning, i Oct. 1746 utnämnd till Lo

gices & Metaphysices Professor i Åbo. Fick 1748 Pükkis präbendepastorat, med vilkor, att han skyndsamt skulle skaffa sig erforderlig kännedom af Finska språket. Promotor vid Magisterpromotionen 1751. Promov. Theol. Doctor i Upsala 1752. Erhöll transport till Pesar präbendepastorat 1757. Blef Tredje Theol. Professor 1767 och afled d. 29 Nov. 1773.

Mesterton har, med undantag af Simon Tälpo († 1714), bibehållit professionen i Logik och Metaphysik vid Åbo Universitet, längre än någon af sina företrädare. Mellan dem begge hade ingen såsom författare i samma vetenskaper gjort sig vid Universitetet varaktigare känd och förtjent. Philosophiens studium, i Universitetets första period flitigt idkadt, stod stilla, i det att från kyrkans sida en asketisk, från samhällets en empirisk af nyttans ändamål bestämd riktning herrskade. Mesterton har den förtjensten, att vid Åbo Akademi hafva underhållit och upplifvat tron på tankan såsom kunskapens princip. Genom honom utbreddes derstädes Wolfiska filosofien; sanningens blott subjektiva uppfattning hämmades: förståndsodlingen utvecklades och förbereddes derigenom äfven till kännedomen om sin egen inskränkthet. Mesterton har i Wolfiska filosofien utgifvit så väl ett betydligt antal disputationer, som äfven tätt efter hvarandra, 1762—66, fyra särskilda små läroböcker, en Logik, en Ontologie, en Psychologie och en Naturlig Theologie. I företalet till Ontologien erinras, att alla vetenskaper samt sjelfva Theologien måste taga sin tillflykt till de "termer", hvilka metaphysiken "förklarar". Detta förord var till sin betydelse af vikt, men kort om godt. Sjelfva arbetet är likaledes ganska compendieust, utgör blott 40 sidor med glest tryck, i små paragrapher, afsöndrade ordförklaringar och utan sammanbindning uppställda satser, idel från hvarandra afsöndrade categorier, indifferentia förståndspreciamenter. — Mesterton var, enligt sägen, af en lugn, kall karakter, och torde således så mycket lättare iakttagit tänkandets sansning. Icke heller är det bekant, att tomt störande polemiska uppträden skulle föranledts genom de af honom införda nya läror, hvilka redan blott såsom gäsningsämnen icke kunde annat än för det vetenskapliga lifvet i dess dåvarande läge hafva en fördelaktig inflytelse.

Gift med *Catharina Papke*, dotter af Biskopen i Lund, Doct. Carl Papke. Barn, som öfverlefdes honom: *Christina*, gift med Fänrik C. E. Sjöman; *Johanna Charlotta*, g. med

Akademikeramerasaren Henr. Widenius; *Carl Jacob*, Hofrätts-Råd och Häradshöfding i Hollola härad; *Daniel*, Lieut. vid f. d. armeens flotta, sedan Rådman i Åbo.

Skrifter: *Breviarium Psychologiae empiricae et rationalis*. Åbo 1762. 8:o. — *Logica contracta*. Ib. 1763. 8:o. — *Institutiones Theologiae naturalis*. Ib. 1768. 8:o. — *Frontispicium Ontologiae*. Ib. 1768. 8:o. — 94 *Dissertationes philosophicae*. Ib. 1745—66. 4:o.

(Källor: Anteckn. om Finska Univ. Prorektoratet &c. s. 292. — Ups. Bihl. Cat.)

METHER, ANDERS JOHAN.

Föddes i Padasjoki d. 8 Jan. 1773. Föräldrarna voro Regimentskrifvaren *Carl Gustaf M.* och *Vendla Hellenius*. Blef Student i Åbo 1789, Magister 1792, Docens i Mathetiken och BibliotheksAmanuens 1798 och Professor i Matematiken 1799. Erhöll på begäran afsked 1812, saknad såsom en rättskaffens embetsman och med lyckligt elementärt framställningssätt begåfvad lärare. Den lärde Radlaff och Franzén lemnade vid samma tid Universitetet, som således på en gång förlorade tre ansedda lärare. M. ensam kvarstannade för beständigt i Finland, der han bosatte sig på sin egendom Verho gård i Padasjoki socken, tillbringade den öfriga delen af sin lefnad i landtligt lugn och stilla medborgerlig verksamhet. Afled den 18 Aug. 1837, begräfen af maka och fem fosterbarn.

Skrifter: 9 matematiska disputationer. Åbo 1792—1810.

(Källor: Finska Universitetets Prorektoratet &c. s. 299. — Markins Disp. Cat. Sect. III. s. 57.)

MEIJER, GERHARD.

Släkten skall härstamma från Skottland, men bosatte sig sedan i Tyskland. Derifrån inflyttade till Sverige den förste Svenske stamfadren, *Gerhard*, som 1641 antogs till R. Styckgjutare *) och byggde med egna medel i Stockholm det så kallade Meijerska styckgjuteriet, som sedermera försålles till Kronan. Äldste sonen *Johan*, sonsonen *Gerhard* blefvo alla styckgjutare, och i detta uppfostrades äfven vår *Gerhard*, liksom andra grenar af denna släkt, hvilka son efter fader, införde och upprätthöllo denna konst i England, Holland, Lifland, Hamburg och Lübeck.

*) Hans föregångare var Metardus Gessius, som här arbetade från 1632 till 1640. Berch, Anmärkn. om Sv. Konstnärer.

Gerhard d. y. var född i Stockholm d. 1 Aug. 1704. Modren hette Cath. Kammecker, dotter af en mycket ansedd Bagareålderman *). Fadren tillika med trenne af hans barn borttrycktes 1710 af pesten, men ännu återstode åtta faderlösa, och endast med stor möda kunde modren under de svåra tiderna upprätthålla inrättningen. En af dem, vår Gerhard, hölls på morfadrens bekostnad i Upsala under fyra år, hvarest han 1724, sedan han redan 1720 erhållit K. bekräftelse på den syssla, som så länge varit ärfvig inom hans familj samt s. å. låtit inskrifva sig i handverket såsom lärling, anträdde en utländsk resa, till de för hans yrke viktigaste Europeiska länder, under hvilken han ej allenast besåg allt i denna väg, som för en med goda recommendationer försedd främling var tillåtet att se; utan ingick äfven såsom arbetare vid alla de gjuterier, der han trodde sig hafva något nytt att inhämta. I Geneve hade nyligen gjutningen af solida kanoner och deras borrhning blifvit uppfunnen af en smed, benämnd Mauritz, men tillträdet till den nya inrättningen blef honom förvägrad, och ännu mindre kunde hans önskan uppfyllas att der blifva antagen till arbetare. Emedan cas- sen här började blifva klen, fortsatte han den öfriga delen af vägen mestadels till fot, aldrig försummande något tillfälle att lära.

Riktad med många kunskaper återkom M. 1727 till faderneslandet. Väl hade han ännu längre velat utsträcka sin resa, men emedan modren var trött vid yrket och dessutom ingått ett nytt gifte, måste han sätta en gräns för sin vettgirighet. Vid början af 1728 emottog han alltså styrelsen öfver det K. styckgjuteriet, och första proffet på sin skicklighet hade han tillfälle visa vid beställningen af en ny, af Capitaine Trievald construerad eld- och luftmaschin för Danne-möra grufvor, som erfordrade den största noggrannhet. År 1730 blef han tillika utnämnd till sprutmästare vid K. slottet och i Stockholms stad. I genskap deraf föreslog han införandet af nya efter en egen method construerade mindre sprutor, i anseende till svårigheten att vid olyckstillfällen anskaffa tillräckligt förråd vatten, samt användandet af de större sprutorna såsom tillbringare, ställda på prämar. I början ogillades väl denna plan, men sedan erfarenheten talat derföre, godkändes den, och nu fick M. till och med utrikes ifrån emottaga flera beställningar å dylika sprutor. Sedermera, 1739, blef han ledamot af Brand- och Politiecommissionen.

*) Se detta Lexicon, Band. VII.

Före denna tid hade mällertid M. inrättat tvenne stora vattenuppfodringsverk, det ena i Banken, det andra i Stockholms stads Rådhus. Han bragte också till stor fullkomlighet konsten att af bly gjuta ärestoder samt större och mindre ornament och enblemer, hvarmed han in- och utvändigt prydde Kongl. slottet och Carolinska grafven, så mäterligt gjutna, att Slottsdeputationen förklarade honom deröfver sitt stora välbehag och begåfvade honom med tre medailler i guld.

Den i Geneve uppfunna, men hemlighållna, kanonborrningsmetoden lemnade honom ingen ro, förrän han genom egen eftertänka kommit den på sporen, och efter åtakilliga försök, lyckades också företaget så förträffligt, att han nu i eget borrrhus borrhade helgjutna kanoner af tackjern, som uthärdade den strängaste profekjutning.

Oaktadt M:s öfverlägsenhet i yrket inkallades likväl en Fransysk gjutare, benämnd Lacour, för slottets räknig, men emedan hans arbeten ingalunda urhärdade jemförelsen med den Svenske mästarens, måste han afskedas. "Denna händelse", yttrar hans biograph, "föranlät honom att af den förträfflige Bildhuggaren Bouchardon, på egen kostnad, beställa sig modell på Konung Carl XII:s bröstbild i naturlig storlek, den han sedan lyckligen gjöt, själf utarbetade eller ciselade och i underänighet aflemnade, såsom en skänk, åt högtsal. Konung Adolph Fredric; denne bild, som af kännare vant synnerligt bifall, befants vara så öfvermåttan välguten, utom det att afbilden liknade sin urbild, att Hr Meijers skicklighet kom i öppen dag, så att högtsalig Drottning Lovisa Ulrica i nåder befallte Hr Meijer åt sig förfärdiga tvenne sådane afbilder, af hvilka den ene skänktes till Kongl. Berlinske och den andra till Kongl. Franske hofvet, hvarest de med uppmärksamhet och högaktning för Hr Meijers konsterfarenhet, blefvo emottagne, och gjutningens beskaffenhet drog så mycket mera kännares ögon till sig, som de funno metallen, ehuru väl tunn, vara å alla ställen nogt passad efter tyngdens tryckning; en omständighet, som de erfarnaste gjutare synnerligen anmärkte och gillade. Ifrån Hr Meijers gjuteri utkommo sedan så väl Kon. Fredrics, som Konung Adolph Fredrics bröstbilder, hvilka af Hr Meijers hand, lika som de förre, i all fullkomlighet blefvo ciselerade."

År 1747 utnämndes M. till Directeur vid första inrättningen af Stockholms stads Brandförsäkringsverk, samt erhöll jemväl 1748 R. fullmakt såsom Directeur. Sitt gjuteri sålde han 1752 till Kronan emot 50,000 daler s:t, hvilket

han sjelf uppgaf sig hafva kostat honom, dubbelt; i ersättning erhöill han, jemte fria rum, 700 daler s:ts tillökning å lönen.

År 1755 gjöt han till ett appretteringsverk för siden-tyger ett mangelbord af anseelig längd och bredd, hvilket, i anseende till svårigheterna dervid, tog hela hans konst i anspråk. Vid 1756 års riksdag beslöts, "det skulle ett stort borrhverk inrättas och en belöning af 12,000 daler s:ts anlås för Hr Directeur Meijer, då han gjort sådana inrättningar vid jerngjuterierne; men detta drog i verkställigheten långt ut på tiden, till dess Riksens Ständer fogade den anstalt, att inga andra jernkanoneringo för Kongl. Maj:ts och Kronans räkning emottagas, än de som voro massive gjutne och borrhade; hvarpå han genast fick inrätta sådana stora verk, år 1769 vid Åkers och 1770 vid Stafsjö Bruk, hvilka drefvos med vatten."

Ständigt riktande uppmärksamheten på sin hufvudsak, hade han, så ut- som inrikes, funnit "en allmän bristfällighet åtfölja metallkanoner, som i förtid gjorde dem obrukbare, ehuru gode och fullkomlige de för öfrigt kunde vara; fänghålets förbränning och deraf förorsakade utvidgning, hvarigenom skottet i proportion försvagades, var gemenligen en åkomma som igenom nyttjandet ej sällan först träffade de bästa kanoner. Han föll då uppå den tanken, att fordra fänghålet med stål, såsom mera urhårdande eldens och krutets våldsamhet; men det kom, vid försökets verkställande, an derpå om stålet så kunde fästas, att det vid skjutningen icke rubbades; han inrättade i det afseendet det utbrände och uppborrhade fänghålet såsom en så kallad skrufmoder, och deruti inskrufvades en stift af stål, uti hvilken åter ett tjenligt fänghål drillades; detta nya påfund lyckades så väl och blef genast med så mycket bifall anseet, att Kongl. KrigsCollegium den 1 Sept. 1761 befallte, det alla till Rikets behof erforderliga metallkanoner, skulle vara försedde med fänghål af stål. Han påfant ock nya krutprofware, som voro mindre kostsamme, men mera säkre, än de förra och vanliga."

Till belöning för dessa och andra förtjenster blef M. 1766 hugnad med ÖfverDirecteurs n. h. o. v., 1772 R. W. O. samt 1775 upphöjd i adeligt stånd. Mellertid hade M. 1770 gjutit Gustaf Is stod på Riddarhustorget. Åt Kongl. Målare och BildhuggarAkademien, som hittills saknat en egen bostad, förärade han det af honom inköpta, samt efter

en svärjeldsvåda nyläredda Bielkiska huset, i anledning hvar af Akademien 1776 öfver sin välgörare lät slå en medaille, med påskrift: "Te colet ista domus", samt valde honom till sin Hedersledamot. Sedan 1742 hade han redan tillhört R. Vet. Akademien.

Mellertid hade han, lidande af ålderdomsbräckligheter 1772 tagit afsked med 600 dal. *) samt pension och fått sin äldste son utnämnd till sin efterträdare. Detta oaktadt biträdde han sonen vid angelägnare gjutningar; men den af Gustaf II Adolfs ärestod utförde han alldeles ensam, sedan hans hopp att dervid biträdas af sonen blifvit sviket, det säges icke: på hvad sätt.

Emedan ett sådant verk fordrar en skicklighet, vida större än de flesta torde föreställa sig, vilja vi ur biographien anför de vidare omständigheterna dervid. En sådan gjutning, sade M. sjelf, "är endast då fullkomlig, när icke allena hela ytan eller superficien af en stod, vore öfverallt lika med modellen, utan ock då metallen deruti vore tät och lika öfver allt; det förra berodde till större på gjutrens kunskap och erfarenhet, men den sednare omständigheten berodde på ännu outrönte omständigheter, hvaribland metallens eldgrad vid gjutningen var den förnämligaste. Till visshets erhållande i denna hufvudsakliga omständighet, lät han derföre gjuta eller af ler förfärdiga tvenne alldeles lika ihåliga cylindrar, af hvilka han innantill beströk den ena med composition, som han förmodade skola igenstoppa porerne; med en, i samma eldgrad, smält metall, gjöt han begge dessa cylindrar fulla, vägde dem och bröt dem af, och fant en märklig skillnad dem emellan, i det den med compositionen öfverstrukne cylindern framviste en metall, som var märkligen tätare och tyngre, än metallen i den andra; vid ett annat anställt försök befanns att metallen, när den ännu starkare var uppellad, antagit i den bestrukne cylindren en porositet, som var lika stor med porositeten, som i förra försöket befanns i den obestrukna cylindren. Igenom åtskilliga ytterligare försök böd han ock till att uppfinna något ännu säkrare medel till porositetens minskning eller förekommande, men förgäfvets. Han höllt före, att ingen kunde vara rätt säker om en stor gjutnings fullkomlighet, i

*) Vid protokollet i Rådkammaren d. 27 Febr. 1772 förlade sig Konungen benågen att bevilja 1000 daler, men på Krigs- och SecretaUtskis tillstyrkan stannade det vid ofvannämnde summa. Se handlingarne i Gahns Saml.

anseende till porositeten, fordrades nödvändigt ett sätt att utröna den smälta metallens eldgrad, eller en slags Pyrometer, den han föreställde sig väl vara svår, dock icke omöjlig att påfinna; utan en sådan nödgas en gjutare, för säkerhetens skull och för att få ytan fullkomlig, gifva metallen en starkare grad af hetta, än dertill kanske behöfdes, och den man kunnat träffa om man hade mått derpå. I anseende härtill är, å alla de orter som han utomlands besökt, ingen enda stor gjutning förrättad, som icke röjt en mindre fullkomlighet, medelst metallens porositet, ehuru dessa stoder synas för öfrigt ganska vackra, sedan genom ny metalls mätta insättande vid utarbetningen, de bristfälliga ställena blifvit betäckte."

"Det vore för vidlyftigt att här anföra de många säkerhetsmått Hr ÖfverDirecteuren vidtog till detta vidsträckt arbetes fullbordan, hvaraf utgången var ibland de lyckligaste *), och gjorde hans använda möda och omtanka all heder och rättvisa; han hade sjelf icke annat att påminna, som dock icke kunde föras på hans räkning, än att hästen är 7 eller 8 tum för kort, då han jemföres med den i Köpenhamn icke längesedan uppsatte vackra statue eqvestre, och dess efter kännares omdöme, mycket väl träffade proportioner."

"Och denna stod hade vår Meijer, efter slutit contract, äfven åtagit sig att gjuta. Han hade till den ändan redan tvenne år å rad gjort resa till Köpenhamn, anlagt och uppbyggt gjutugnarne; men då han tredje året återkom, att förrätta sjelfva gjutningen, hade Kongl. Danska KonstAkademiens dåvarande Directeur, en infödd Fransos, nyttjat det gamla nationella misstroendet dessa nordiske folkslag emellan till hjälp, att få öfverlemna densamma till en sin landsman. Meijer, som icke borde blottställa sitt rygte för cabalens ytterligare orättvisa, lät öfvertala sig att upphäfva contractet och återreste, men väl betalt för sin möda."

Efter flere års krämpor och ofta svåra plågor afled denne utmärkte man den 11 Nov. 1784. Med sin maka *Maria Juliana*, dotter af Brukspatronen *David Kammecker*, hade han tvenne söner, af hvilken den äldre, *Gerhard*, dog

*) Denna gjutning förrättades sent om aftonen d. 23 Juni 1779; men denna statuen hant icke blifva på sitt ställe uppsatt förrän 6 år efter hans död, eller år 1790.

också som styckgjutare *), samt *Ludvig*, som dog utrikes, som Geschwornen. Vid hans begrafning pryddes af K. Målare och BildhuggareAkademien choret af Clara kyrka med en af de vackraste och smakfullaste decoratiooner man någonsin kunde se öfver någon enskild man. — Han efterlemnade en betydlig förmögenhet.

Skrifter: Tal om Svenska Metallarbetets förkofring. Vid präsid. nedlägg. i K. Vet-Akad. — 3 Rön i samma Akad:s Handl.

(Källor: Minne öfver... hållet i Mål. o. Bildh. Akad. 1785, af O. Tempelman. Tryckt i Sv. Parnasson 1785. — Aminnelösta öfver... hållet i K. Vet.Akad. d. 23 Sept. 1797, af E. F. Runeberg. — *Gåmans Samlingar* i Mscpt på Upsala K. Akad. Bibl. 4:de delen: Konstnärer.)

VAN MEYTENS, PETER. — VAN MEYTENS, MARTIN.

1. VAN MEYTENS, PETER.

Var född i Haag. Härstammade af en gammal ätt i Flandern, hvarest hans familj ägt betydliga gods, men under Hertigens af Alba förföljelser tvingades att utvandra till Holland. Om hans öden är så litet bekant, att Boye, som förmodligen sammanblandat honom med sonen, ej upptagit honom i sitt Lexicon, hvarest dock de obetydligaste talenter fått ett rum. Att han var en man af utmärkt förtjenst har Hr Arfvidsson visat i sin i Frey införda recension af konstföreningens exposition 1841. "Att en sådan målare, som Peter Meytens, yttrar han, kunnat tillbringa nära ett halft sekel i Sverige, måla för detta land och likväl så totalt af detsamma glömmas, att de här exponerade tafflorna af hans hand nästan kunde anses såsom en upptäckt skatt, gränsar till det obegripliga. Då han, enligt hvad förordet ger vid handen, egde förmögenhet, den hans konst tvifvelsutan förskaffat honom, är det temligen gifvet att en mängd arbeten af honom finnes i landet, ehuru de troligen äro kringspredda här och hvar bland samlingar af gamla familjeporaiter. Den stora förbindelse man har till Konstföreningens Styrelse, för det den, så att säga, återuppväckt Meytens, skulle

*) Dennes dödsår utsattes till 1787 i Runebergs Tal. Men det är tryckfel. Gerhard d. yngre hade 1769 börjat sjelf anlägga ett nytt gjuteriverk med reverber-ugnar, fick derpå s. å. ett publikt lån af 20,000 daler st; erböd 1766 verket åt Kronan, men fick afslag, förnyade, sedan han måst göra concours, 1769 samma anbud jemte begäran om lånets afskrifning. För öfrigt nämner Tempelman i sitt Tal 1785 denne son, såsom ännu lefvande. Det misstryckta året lär alltså vara 1787.

högligen ökas, om den anställde efterforskningar i detta hänseende, dem dess medlemmars vidsträckta relationer säkert betydligt underlättade. P. Meytens' portraiter af Kurck och Grill (Herre och Fru) äro i sin väg säkert de yppersta konstverk, som prydde denna exposition. Der finnes ej blott natursanning, säker teckning och en fullt artistisk behandling af penseln, der finnes — särdeles i Kurcks bild — den idealisering, som icke förtager naturen, utan tvärtom höjer och renar den till poesi. Meytens förstod, hvad de store Nederländerne och Italienarne så väl visste, att göra af portraitet en tafla full af snille och helig eld, utan att en gnista häraf behöfver finnas i det målade subjectets drag. Om den storhet i uppfattningen af ämnet och anordningen af delarne, som utmärker Rådsherrns bild, ej i lika måtto igenfinnes i de Grillska portratterna, så finnes deremot der en innerlighet och en naivitet, som ock har sitt djup, och vår aktning för konstnärn ökas, emedan vi se att han alltid trängde till det innersta af sitt ämne och modifierade efter detta taflans allmänna karakter." Att han blifvit så glömd är mindre förunderligt, då man får veta, att Grefve C. G. Tessin, som en längre tid var ÖfverIntendent och som tyckes hafva svurit ett brinnande hat till M., kallar honom en färgskämmare, och berättade att M. brukade tillmåla andra draperier och uppdraga andra anletsdrag på äldre mästares falländade arbeten. Hans samling af dyrbara målningar uppköptes emellertid efter hans död af Hertigen af Württemberg och uppställdes i Stuttgart, och man har icke förspott att någon klagat öfver att dessa taflor blifvit vanhelgade eller förderfvade på det sätt, som Grefve Tessin behagat förtälja.

Gift med *Johanna de Bruyn* från Gorkum i Holland. Deras son *Martin*, se följande artikel.

(Källor: Frey 1841. — Hammarsköld Bild. Konst. Hist. s. 413. — Biographien öfver sonen i Gahnska samlingarne.)

2. VAN MEYTENS, MARTIN.

Son af den föregående. Föddes i Stockholm d. 24 Juni 1693. Öfver honom finnes i den nitiske samlaren Sigfr. L. Gahn Pehrssons handskrifna samlingar å Upsala Bibliothek en lefvernesbeskrifning, meddelad af Gjörwell och samman dragen ur Dunants biographie öfver honom i "Bibliothek der schönen Wissenschaften" 7 Band., och "Augaburger Kunst-Zeitung 1770", Styck. 22—30, "i mycket tillökt af Hr Sopho-

nias Dederich, van Meytens landsman, lärjunge och släkttinge, en ganska berömd Historiemålare i Augsburg. Denna samma artikeln är dock alltför mycket uppsatt i den elogierrande stilen, hvilken här icke behöfts." Utur denna biographie låna vi följande underrättelser om van Meytens lefnad.

"Hans medfödda lust för konsterna bildades först af fadren, jemte en annan Svensk yngling Georg de Marées (se sid. 40). Redan på sjunde året började han måla portraiter och ifrån hans ellofte ville redan kännare ega af hans arbeten. Men Sverige var, helst under en Carl XII, icke den rätta skolan för unga konstnärer. Han reste därför ut på sitt 18:de år, och först till Holland, hvarifrån han 1714 begaf sig i K. Georgs följe till England, hvarest han formade sitt tänkesätt, studerade vetenskaperna och sjelfva filosofien. Af konsten uppodlade han i synnerhet sin hug för Emailen, och studerade derjemte flitigt en van Dyks och andra mästars arbeten. År 1717 reste han till Paris, och råkade der sin landsman Boit, en för emaillemålning berömd konstnär, hos hvilken han icke allenast fullkomnade sig i detta slags arbete utan bragte sig ock upp till den höjd derutinnan, att han öfverträffade alla. Genom sin stora skicklighet häruti vann han ock Hertigen-Regentens utmärkta förtroende, som var en besynnerlig älskare af detta slags målning, och måste han ej sällan arbeta i Prinsens eget cabinet samt visa honom hela processen. På detta sättet målade han Konungens af Frankrike, Regentens och åtskilliga store Herrars portraiter, äfven Czar Peters, som den tiden var i Frankrike och lät honom förfärdiga 10 sina portraiter i email, dem han tog med sig. Han ville ock äga van Meytens i sin tjänst, men denne älskade för mycket sin frihet och hade ännu icke besökt Italien. Dit tog han vägen genom Tyskland. I Dresden ville Konung August behålla honom vid sitt hof; äfvenså Kejsar Carl den VI, då han 1721 kom till Wien, der han målade Kejsarliga huset och de fleste af den högre adeln. Han lofvade ock att träda i Kejsarens tjänst, endast han först fick uppehålla sig i Italien, för att göra sig en så hög Herres nåd aldeles värdig; således reste han och kom 1723 till Venedig. Här, äfvensom uti andra stora städer i Italien, besökte han akademier, kyrkor och gallerier, fick således ett allt vidare utrymme för sitt snille, lemnade sina hittills följde och mest älskade arbeten i email och miniature, omfattade större föremål, granskade, skapade, blef Original. I Rom, dit han kom 1724, delade han sin tid emel-

han store konstnärer och store Herrar; men hans stigande förtjenst väckte snart afund, ja, denne försökte ock att lägga hinder i vägen för hans lycka i Rom, för det han var protestant och nekade enständigt att blifva catholik. Påfven Benedict XIII ville målas af honom; då sade en gunstling, hvilken höll med hans afundsmän, till att förödmjuka eller afskräcka honom: "Ni måste på knä måla hans helighet." "Ja hvarföre icke, svarade v. M., men då måste ock H. Helighet ligga på knä, om jag icke skall måla falskt." Han bad sjelf att få copiera den berömda Trevisanos arbeten. Denne mästare smickrade aldrig, utan försäkrade, att om alla så copierade hans stycken som den resande Svenska artisten, skulle de snart förlora åtskilliga af de egenskaper, hvilka utmärka dem såsom originaler af hans egen hand. I Rom lärde han sig vidare att fatta och till sin smak förvandla de gamles stora och manliga uttryck, deras ädelhet uti sina arbeten, deras säkra och regelbundna teckning, deras dristiga och eldiga compositioner, kort sagt: alla de mästartedrag, hvilka man ännu finner förvarade uti de lemnningar efter det fordna Greklands och Italiens konstarbeten, hvilka man uti Rom dagligen beundrar."

"Häruppå besökte han Neapel, Florenz, Bologna, Modena, Mailand, Turin och Genua. Allestädes målade han regerande och förnåma personers portraiter, och på flere ställen ville man fästa honom qvar, isynnerhet gjorde K. Victor Amadeus i Sardinien honom stora anbud, gaf honom fria rum i sitt slott och besökte honom som oftast under dess arbete. Allestädes hedrades han ganska mycket och betaltes väl, så att han slutligen, efter flera års vistande i Italien, rik på kunskaper och medel återkom till Wien. Han målade då genast Kejsaren och Kejsarinnan jemte de tre Erkehertignorna på en enda taffla och i miniatur, hvilket arbete så alldeles uppfylde Kejsarens väntan, att han genast lät utfärda för v. M. fullmakt att vara dess Kammarmålare, samt gaf honom på dess enträgna begäran fem månaders permission att resa till Stockholm, för att besöka sina anhörige."

"Denna resa anställde han 1730. Bemöttes med största nåd af Kongl. Svenska hofvet. Konung Fredrik gjorde honom de frikostigaste tillbud om han ville stanna qvar i fäderneslandet, men han måste i anseende till det Kejsaren gifna löftet undanbedja sig den förmonen, och då H. Maj:t icke kunde bringa honom ifrån detta beslut, utverkade han hos Kejs. tillstånd för M. att få 16 månader uppehålla sig i Stock-

holm. Konungen lät ock måla sig af honom, och då taffan var färdig, steg Konungen upp och hängde en guldkedja med sitt porträtt omkring hans hals; ett vedermåle af Kongl. nåd, som Dr. Ulrica Eleonora förnyade, då han ock hade målat henne, med dessa orden: "såsom min gemål hängt sin bild på edert bröst, så måste min också finnas derjemte." Ifrån Stockholm tog han med sig den unge Dederich, som sedan arbetade i 30 år hos honom och blef dess både förste och värdigaste lärjunge."

"Efter återkomsten till Wien, hvarest han sedan allt till sin död uppehöll sig, målade han alla personerna af det Kejsarliga huset och benådades härvid icke sällan af Kejsar Frans' och Kejsarinnan Maria Theresias besök. Han målade porträtter i smått och stort lika lyckligt, och intet hof i Europa fanns, som icke begärde af hans arbeten. Flere hof, isynnerhet det Ryska, sökte att draga honom till sig under de största vilkor, men fåfängt. Hans taffor, hvilka han efter återkomsten från Italien målade, utmärka sig alla genom en ovanlig skönhet, och hade han till deras förfärdigande gjort sig ett eget manér, som förbandt det stora hos de gamla med det angenäma hos de nyare. Ut i alla hans compositioner finnes en stor ordning, och alla dess delar äro med den skickligaste pensel utförde; hans draperier äro rika och ädla, hans colorit är naturlig och liflig. Kort sagdt: både styrka och behag utmärka van Meysens målningar. Dessa äro ock fast oräkneliga, ty han målade tidigt och fort, samt lefde länge. Redan i dess 18:de år var han en skicklig målare, men i dess 35:te år var han en stor målare, eller en så fullkomlig mästare, att han icke vidare kunde rikta sin konst. Han målade i historien och porträtter, desse i stort, i miniatur och i email. Han älskade musik, och spelte sjelf fleute traversiere mäterligen. Af kopparstick var han icke mindre stor kännare, och hade en anseelig samling af dem. Af vetenskaperna studerade han förnämligast physiken och lärde genom dess anvisning att bringa färgor och deras blandning till en särdeles grad af fullkomlighet, isynnerhet cinobern, spanskgrönan och berlinerblått. Till den ändan erhöill han af Kejsaren privilegium, att anlägga en färgfabrik, och köpte sig ett eget hus i Wien, hvilket den tiden icke var en protestant tillåtet."

"Med alla dessa egenskaper förband han dock den svagheten, att så fördjupa sig i alchymien, att han för dess skull uppoffrade största delen af sin anseliga förmögenhet. Är

1759 blef han Director uti Kejsarliga Målare- och Bildhuggare-Akademien i Wien, hvilket embete han ock till sin död förvaltade. Der i Akademien uppsatte han ett Skeleton, som hade en öfvernaturlig storlek, för att visa alla menniskokroppens för konstnären nödiga ställningar, och att uttrycka hvarje dess act, för att tala konstens språk. Mekaniken af detta konststycke uppfann v. M., och sammansatte det med tillhjälp af Dederich och Bildhuggaren Messerschmid. Detta arbete upptog för dem tre månader, och nu står detta förträffliga model uti Akademiens teckningsskola. Alla hufvuden på sina taflor målade han alltid sjelf, och lemnade deremot icke sällan draperierna åt sina skickligaste elever. Man har taflor af honom, som visa 100 personer, af hvilka hvar person är blott en fot hög. Ett sådant stycke förfärdigade han öfver Kejsarinnan Maria Theresias förmålning med sedan Kejsar Frans den förste; äfvenledes målade han fem så stora taflor, att hvar tafla intog en särskild vägg, och föreställde på dem fem olika händelser, vid Kejs. Joseph den andres biläger med sin förra gemål. Denne store mästare dog i Wien den 23 Mars 1770 af slag."

"Van Meytens var väl växt; mera stor än liten, starkt lagd; hade ett blondt ansigte, med frisk färg; egde fina drag, små blå ögon, fulla af qvickhet och eld, samt vanligtvis en glad mine. Han bar sitt hufvud väl, hans gång var fri och ledig. Rösten var manlig och klar; hälsan så stadig att han icke kunde erinra sig haft någon sjukdom från sitt 7:de år. Han lefde ock ganska ordentligt, drack mycket vatten, försakade dock ej vin. Sin religion var han tillgifven; lät åtminstone icke öfvertala sig att ändra densamma. Redlighet utgjorde hufvuddraget i hans character. Hans biograph i Augsburg säger fördenskull, att alla hans egenskaper voro grundade på hans *Svenska ärlighet* (Schwedische Redlighet). Könet hvarken hatade eller tillbad han, kunde dock, som belevad karl, säga fruntimren stora höfligheter. I sällskaper var han gerna skämtsam, dock med anständighet. Han talade Tyska, Holländska, Engelska, Franska och Italienska, liksom Svenskan sitt modersmål. Att anhålla om en hofpension, kunde icke förenas med hans tänkesätt, äfvensom han icke lät afpruta något på sina arbeten. Han hade vänt sig att aldrig låta betala sig mindre än 50 ducater för ett emailstycke. En gång beställde en Cavailer i Italien sitt portrait emailleradt. Det blef färdigt. Cavaileren ville låta afhemta det genom sin kammartjenare, men

skickade allenast 30 ducater. v. M. behöll porträttet. Kammartjenaren kom andra gången och hade 40 ducater med sig. Målaren blef sticken, visade betjenten dess herres porträtt och frågade honom hvilketdera han helst ville emottaga, porträttet eller penningarne tillbaka. Kammartjenaren svarade att han hade befallning att icke komma tillbaka utan porträttet. Det tror jag ock, svarade v. M., men på det han må se, att jag likaså litet aktar en sådan cavaillers penningar, som hans porträtt, så kan ni återbära penningarne, hvarpå han grep till en hammare och slog porträttet sönder. Van Meytens snålades ingalunda efter penningar, tvärtom var han frikostig, delte gerna åt nödlidande. Han hade många afundsmän, men ingen fiende."

Vi hafva afskrifvit nästan hela denna biographi, emedan vi förmoda, att våra läsare med nöje inhemta underrättelser om denne så utmärkte landsman, om hvilken för öfrigt helt knapphändiga notiser, så vidt vi veta, endast finnas i Boyes MålareLexicon och Michauds Biographie Universelle, 28:de Band. s. 506; äfvensom i Hr Arfvidssons ofta citerade recension i Frey, der det vitsord honom tilldelas, att han "visserligen stod betydligt efter sin fader, men var i alla fall en utmärkt artist; en god kulör, en pensel mera vek än fadrens, men alltid med behag och skäligen flärdfri anda, midt i flärdens tidehvarf, utmärkte honom. Hans "Sånggudinna" (en taffla på expositionen), har i hufvudets behandling, så till teckning som uttryck, en viss gradiositet; det hela är ädelt och saknar ej inspiration."

MOADENSIS, JONAS ANDREÆ och hans söner.

Jonas Andreæ (Moderus) tillhör både Svenska kyrkans och statens historia, så länge liturgien der upptager sitt blad. Han härstammade från en adlig släkt i Pohlen, som förde en fana i vapnet. Ättfadren hade nemligen i en strid med Ryssarne förlorat den fana han bar, men gått in i en kyrka, tagit det der varande baneret och med detta fört sin trupp till segren. Släkten skref sig i början *Raduan*, men sedan efter sina olika gods *Zehrzydowsky*, *Przykowsky* o. s. v. En ättling hade nedsatt sig i Moheda nära Wexiö i början af 16:de seklet. *Jonas Andreæ*, en af hans söner, kallades derföre *Moadensis*, (folket säger der ännu Moad för Moheda), född omkring 1525. Han studerade i Upsala och blef Kyrkoherde i Moheda 1555 eller 1560. Han kände en släg-

ting, som då var Biskop i Pohlen; hvaraf synes följa, att ätten ej särdeles lång tid förut inkommit till Sverige. "Jon i Moada" var en af stiftets pelare under liturgiska pröfningsarne. Den 20 Maj 1592 sammankom hela Clerus Wexiö-nensis, "att höra K. Johans mandat om liturgiens noggranna efterlefnad." Biskopen och flere prester hade den på ett föregående prestmöte antagit. Nu skulle två prester väljas, som i Stockholm skulle frambära stiftets försäkran om den trofastaste liturgismus. Man hade visst nu i Wexiö en gammal svag Biskop, Nicolaus Stephani, hvilken "underskrifvit liturgien"; men Hr Jon i Moheda var fast i sin protestantism mot Påfven och Kungens röda bok. Och Domprosten Steno Magni, sedermera Kyrkoherde i Urshult, delade hans tänkesätt *). Desse valde Clerus att begifva sig till Stockholm, "att berätta om liturgiens framgång." Ty "sanningen och samvetsförskräckelsen tvingade de behjertade herdarne i Wexiö stift, att ej längre lida liturgien i sina församlingar." De fingo en Cleri enhälliga protest i sin hand. Mod fordrades dock, för att lemna denna åt en Kung, som trampat Lutherska prester på bröstet, under anförande af Bibel-språket: "de trogne skola trampa på ormar och drakar." Protesten är aftryckt i Baazii Inventar. Eccl. Sviogothicæ p. 491—94. Och desse prestmän från Wexiö hade likväl ej Hertig Carl bakom sin rygg, såsom Strengnäsiske protestanterne. De behöfde ännu mera "terror conscientiæ."

Med mulen blick afhörde K. Johan Hrr Stenos och Jons andragande, afvisande dem med hårda ord och tillsägelser, att de och deras medbröder skulle afbedja beskickningen som ett majestätsbrott. Men de läto sig ej afvisa. Hr Sten dristade predika i S. Nicolai kyrka i Stockholm, der man ingen Pastor hade under detta liturgiska oväsendet, och församlingen begärde honom till sin herde. Han, som sedan lemnade Domprosteriet i Wexiö och mottog en vild landtförsamling, der man uppbrännt prestgården och ihjälkjutit presten, och dit ingen pastor på länge dristat begifva sig (det var ett gränspastorat till Danska riket), sökte visst ingen befordran i Stockholm, men Kungen började inse sin oförmåga, att hit återföra Papismen. Den Polske ättlingen i

*) Till denne Hr Stens ära sjöng hans Biskop Petrus Jonæ Angermannus på bröllopet psalmen n:o 131 i G. Psb. (Så skön lyser den morgonstjern &c.), der versernas initialer bevara Brudgummens namn. Den öfversattes från Tyskau.

Luthersk prestkappa, säkerligen, i kraft äfvenledes af sitt Polska blod, djerf som fränden i Katholska Biskopsskruden, måste också ha imponerat på den ombytliga regenten. Nog af! Då Rungen såg en sådan tro i dessa män, började han, som fann sig ha spännt hågen nog högt och märkte att der kunde vara fara för hans dynasti, omstämma sin egen ton. Han kom till och med att medgifva sändemännen från Wexiö, att Papisterne gjort en röfwarekula af Guds tempel med själammässor, vigilier, indulgentier &c. Väl tyckte Rungen, att det Småländska Clerus ej gjort rätt, ty antingen var liturgien ond eller god. Var hon ond, hvi hade de tillförene bejakat henne? Var hon god, hvi vilja de ej nu hålla henne? Men då sändemännen ändå voro örubblika, medgaf Rungen till slut: "vilja de ej hålla den nya handboken, hål-le de den gamla. Vi äro intet deras samvets Konung. Hvad han gjort hade skett i välmening. Hade han ej så rätt drabbat, så måtte Gud förlåta honom. Men att han ville ha en fot i Cantzliet och en i predikostolen, det sade han nej till. Han hade blott som Ezechias, Josias och andre fromma Konungar, sökt ha inseende, då der var försummelse hos Biskoparne. Men påstode man, att han i denna sak lekte och gjorde ett med den Romerske Páfven, blef så svaradt: att vi gifve honom fanin." Och efter det ordet kunde ej vara annat att göra, än det som skedde. Genom Riksråderne Clas Bjelke och Bengt Ribbing lät han sedan skriftligen underrätta Småländspresterne, att liturgien finge afskaffas. Nu reste de hem och — Hr Jon i Moaden blef Prost *). Sällan har väl någon bättre förtjent den utmärkelsen.

Men dep vankelmodige K. Johan dog och den Katholske Sigismund hade arfsrätten. Allt stod åter på spel. Men Upsala-mötet beramades 1593 och Hr Jon sändes äfven dit som ombud. Den gamle Cryptoliturgiske Biskopen i Wexiö ansågs af mötet för oduglig, liksom Bisk. Jacobus Johannis i Skara. Olaus Martini, den sedan så ärevärde Erkebiskopen, som kämpade med K. Carl på författarefältet, utnämndes af mötet, för att kunna sätta ordning i Wexiö stift. Men Konungen bibehöll den gamle Stephani, som ändtligen 1595 bortkallades af döden, så att Ol. Martini ej kom till Wexiö. Emellertid valde stiftsbröderne Hr Jon till Riksdagsman så länge han lefde. Han dog 1603 sedan han va-

*) I denna ordning synas de olika uppgifterne rimligast lita sammanbinda sig.

rit Kyrkoherde i 50 och lefvat öfver 80 år, lemnande ett vördadt namn, ty man visste, att han bidragit mycket, "att nedslå det liturgiska oväsendet och stadga reformationen i sitt fädernesland."

Hans söner kallade sig *Moderus*. då fadren väl mest hette "Hr Jon" och "*Moadensis*" sc. Pastor. Den äldste, *Andreas Jonæ*, skref sig *Moadius*, sedan *Moderus*, blef först Commminister i Moheda och underskref som sådan Upsala mötes beslut 1593, sedan sin faders efterträdare. Från honom härstammar adliga släkten n. 164, *Rosenqvist*. Han dog, enligt Hofclerociets historia, 1639, enligt Smål. Beskrifning 1623. Säkert är att brodern *Laur. Jonæ Moderus*, som efterträdde honom först i Commministraturen 1605, innehade pastoratet 1634, då sonen Jon. Laur. M. tillegnade sin fader, Pastori in Moada, en i Ups. tryckt oration de gratitudine. Den tredje sonen *Sveno Jonæ Moderus* studerade i Wexiö, Kalmar, Linköping och Upsala, blef Magister i Helmstadt och utgaf der disputationer i Physiken 1605, i Philosophien (de philosophiæ ortu) 1606 och i Theologien 1607, allt som präses utom den Theologiska. I Lübeck finnes han ha utgifvit Latinska versaer 1606 och i Stockholm en predikan 1609. Han hade då blifvit Hofpredikant hos K. Carl IX och fick Konungens uppdrag, att meddela Biskoparne vid riksdagen 1609 åtskilliga föreställningar om Kyrkoordningen i riket. Kungens inträffade sjukdom vållade likväl deri uppskof. Alla Biskoparne röstade på Sveno. Jonæ, då Superintendent skulle tillsättas i Mariestad, men Konungens död kom emellan, och en annan erhöll sysslan. Han Hofpredikantslön var 177 tunnor spanmål från Småland. Moheda förblef länge inom Moderska släkten. *Laur. Jonæ* son *Jonas Laurentii Moderus*, som orerat i Upsala 1634, blef först Pastor i Bergunda, sedan 1649 efterträdande en (farbror?) Birger Jonæ i Moheda. Han efterträddes sedan af sin son *Lars Moderus*, som var Kyrkoherde 1678—97.

(Källor: Handskrifna samlingar till en ny Smål. Beskrifning. — Basnii inventar. Eccl. Sv. G. — Smålands Beskrifn. af Rogberg (der Hr Jon kallas Johannes Andreæ p. 315, men Jonas p. 37 och 55.) — Wallqvists Eccl. Sahal. — Westén, Hofclerociets Historia. — v. Stiermanns Adl. Matrikel.)

—N.

MODÉE, REINHOLD GUSTAF. — CARL WILHELM.

1. MODÉE, REINHOLD GUSTAF.

Son af Öfversten och Commendanten på Bohus *Julius Modée* och Fiherrinnan *Emerentia de Mortaigne*. Blef Au-

scultant i Götha Hofrätt 1717. Ingick derefter vid Kongl. Cancelliet och blef 1718 Copist i Tyska expeditionen, 1719 Copist i Cancelli Collegii expedition, 1720 Cancellist vid utrikes expeditionen och 1728 Registrator. Befordrades till Secreterare i Cancelli Collegium 1741. Commissions Secreterare vid fredstractaten i Åbo 1743. Assessor i Åbo Hofrätt 1746. Tog afsked 1750 och erhöll dervid Cancelli-Råds titel. Aflid d. 10 April 1752.

Gift med *Hedvig Eleonora Lindhjelm*, dotter af Hofmarskalken Frih. Axel L. Af deras barn blef *Carl Wilhelm* Amiral (se nedan), och *Gustaf Öfverste*. Enkan blef omgift med Kyrkoherden vid Finska Församlingen i Stockholm Doctor Carl Gustaf Werander.

Modées namn är bland de ryktbaraste i Sveriges juridiska litteratur. Det såkallade Modées verk härrör nemligen från honom. På utgifvandet af denna "den vidsträcktaste af alla Förordningssamlingar som i Svea Rike någonsin blifvit gjorde" erhöill han Kongl. Maj:ts privilegium 1742. De fyra första delarne äro af honom utarbetade, jemte ett med utmärkt flit och noggrannhet författadt, förträffligt register, som ensamt utgör en volume. De tre följande äro utgifna af enkan. Derefter öfvertogs utgifvandet af Kongl. Boktryckaren, Directeur Henrik Fougst, och slutligen af hans enka Elsa Momma. Inalles äro 15 delar utkomna. Öfver den trettonde delen finnes en recension af Calenius införd i Åbo LitteraturTidning 1803, hvilken innehåller åtskilliga underrättelser om arbetets uppställning och fortgång.

Skrifter: Utdrag utur alla sedan 1718 utkomna publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer, som Rikssens styrelse samt invärtes Hushållning och Författningar i gemmen, jemväl och Stockholms Stad i synnerhet angå, med ett fullkomligt ordaregister öfver dess innehåll. Del. I—XV. Sthm 1742—1829. — Utdrag af de emellan H. K. Maj:t och Kronan Sverige å ena och Utrikes Maj:ter å andra sidan sedan 1718 slutna Alliance-TRACTATER och Afhandlingar. Sthm 1761.

(Källor: Åbo Hofrätts Hist. af Lagar, s. 296. — Åbo Litteratur-Tidning 1806.)

2. MODÉE, CARL WILHELM.

Son af den föregående. Föddes den 31 Mars 1735. Archlmästare vid Amiralitetet 1754. Lieutenant 1755. Ingick såsom Volontair vid Franska flottan 1757, tjente såsom Grenadier Lieutenant af Marinerna vid Engelsmännens landstigning på ön Daik; var sedan med på flottans kryssning

vid Cap Clare i Irland. Gjorde 1758 på Svenska skepp resor till Quebec och St Domingo i America, samt bevisade den 20 Nov. s. å. på Marskalken de Constances flotta en sjöbatalj mot Engelsmännen. CapitaineLieutenant vid Svenska Amiralitetet 1763. R. S. O. 1770. Major 1773. ÖfversteLieutenant och Major vid första Volontair-regementet samt PlaceMajor i Carlskrona 1774. Tog afsked från Place- och RegementsMajorstjensterne 1784. ÖfversteLieutenant s. å.

Kriget med Ryssland utbröt 1788. Modée, redan förut ansedd såsom en duglig officer, erhöll befälet på 60kanonskeppet Hedvig Elisabeth Charlotta, och hade efter två år, då freden slöts, icke allenast eröfrat Amiralsgrad utan äfven inflästat sitt namn bland Sveriges sjöhjeltars. I slaget vid Hogland den 17 Juli 1788, var han med sitt skepp i den häftigaste elden och fick 13 döde och 23 sårade. Några dagar derefter blef han Öfverste och erhöll Riddaregraden med stora Korset af SvärdsOrden, en stor utmärkelse, som med yttersta sparsamhet utdelades. Fem dagar efter slaget hade han den sorgliga förrättningen att hålla tal vid sin fallne kamrats, den tappre Grefve Bältzar Horns jordfästning i Helsingfors. Den 26 Juli inträffade den bekanta bataillen vid Ölands norra udde, hvaruti Amiral Lilliehornes oförklarliga uppförande anses hafva beröfvat Svenska flottan en fullständig seger. Modée, som nu var Divisionschef, ådagalade derunder samma mod och tapperhet som förut, hvarigenom han erhöll befordran till ContreAmiral. I ett bref från Konungen till Hertigen StorAmiralen, några dagar efter detta slag, heter det: "Jag ber Er betyga min tillfredsställelse med alla som uppfört sig väl, och uttryckligen åt den tappre Öfverste Modée. En ContreAmiralsfullmakt synes mig ganska lämplig, både som en belöning åt honom och för att bereda honom en utväg att tjena mig ännu bättre en annan gång." Denna utnämning ansågs med allmänt bifall inom flottan. Under sjötåget följande höst anförde han örlogsflottans avantgarde.

Efter slutad fred blef han 1790 Commandant i Carlskrona och C. S. O. Utnämndes d. 29 Sept. 1792 till Öfverståthållare i Stockholm, och 1794 till C. S. O. m. st. R. Transporterades till Carlskrona såsom Amiral och ÖfverCommandant d. 23 Dec. 1795. Entledigades från ÖfverCommandantsemetet och förordnades till Präses i den nya AmiralitetsÖfverrätten 1797, hvarifrån han entledigades s. å.

i Sept., då denna domstol åter upphäfdes. Afled under ett besök på säteriet Dömelstorp i Halland den 12 Oct. 1798.

Gift med *Ebba Ulrica Sparre*, dotter af Presidenten Grefve Erik Arvid S. och Charlotta Eleonora Sjöblad. Hade 4 döttrar och en son, *Gustaf Erik*, död 1828 såsom Öfverste i Flottorne, CabinettsKammarherre samt Ridd. af Svärds- och NordstjerneOrdnanne. Han deltog vid 12 års ålder i slaget vid Hogland, hvarunder han, som "ser manskap tätt bredvid sig falla, dock vid fadrens både christliga och manliga dock få ord; oförskräckt härdar ut det långvariga och mordiska slaget, utförér midt ibland desse dödar sin faders och Chefs ordres". (se Allm. Tidn. 1789). Hertigen utnämnde den unge M. efter ankomsten till Sveaborg, till Fänrik och satte sin egen cocard på hans hatt.

(Källor: Riddarhus Genealogien. — Stockholms Tidning 1825. N:o 2. — Gjörevalls Allm. Tidningar 1788 och 1789. — Portefeuille, II. B. s. 119.)

MODEER, ADOLPH.

Var en ättling af den i Moadensis' biographi nyss beskifna Polska ätt, af den gren, som nedsatte sig i Sverige. Denna släktskap blef af K. Stanislaus August erkänd, så att han erhöi honom ett Polskt Friherrediplom, hvilket dock denne sig undanbad. Så berättar åtminstone Westén (Hofclerec. Hist. I. sid. 322), utan tvifvel efter Modeers egen uppgift. Föröfrigt är Redactionen af detta Lexicon ledsen att om honom hvarken ur tryckta eller muntliga källor kunna hafva förvärfvat sig andra underrättelser, än dem, som meddelas af Rosenhane, hvilket är så mycket mer att beklaga; som denne man under en tiderymd af öfver trettio år med outtröttligt nit arbetade för rikets allmänna hushållning och näringar, äfvensom den enskilda ekonomien, för Sveriges inre historia, för allmogens upplysning och slutligen för naturalhistorien. Men just för denna orsaks skull har Redn icke velat förbigå ett så aktningvärdt namn, ehuru hans anspråk på efterverldens minne utan tvifvel skulle blifvit större, om han satt trångare gränсор för sin verksamhet och arbetat med mera granskning och mindre episodiskt. Meller-tid är M:s historia om Sveriges handel, ehuru ofullständig och oordnad, ett arbete af verkligt värde, som fyller en lucka i våra näringars historia. I allmänhet, för att döma af dem bland hans verk vi känne, tyckes han haft mera fitt och god vilja, än hufvud och granskningsförmåga. Sedan

han flera gånger vunnit pris i Patriotiska Sällskapet, blef han slutligen dess förste sekreterare. I hänseende till hans naturhistoriska arbeten, har han nyligen i en tidning blifvit kallad snarare en naturfuskare än en naturforskare; meller-tid voro hans hemödanden, som omfattade de minst outred-da grenarna af vetenskapen, erkända af samtiden, då tvenne insekter, *Pyralis Modeeriana* och *Galleruca Modeeri* efter honom blefvo uppkallade, samt K. VetenskapsAkade-mien i sina Handl. upptog en stor mängd af hans rön, samt han dessutom kallades till Ledamot af K. Vet. och Vitt. Samh. i Götheborg, Physiogr. Sällsk. i Lund, Ekonom. So-ciet. i Petersburg, Vetensk. Societ. i Trondhiem, Florens, Leipzig, München och Patriot. Sällskapet i Hessen Homburg. För öfrigt var han Kongl. Sekreterare och afled den 16 Juli 1799.

Skrifter: Samling af K. Förordningar m. m. rörande Landtmäte-riet. Calm. 1768. — Samling af dito, rörande Mätt, Mål och Vigt. Sthm 1771 (utgifven af Gjörvell; men före tryckningens slut jem-te andra af hans förlager "förvandlad" (maculerad?). — Om nyt-tan för Sverige af Handel och Nybyggen i Indierna och på Afri-ka. Stockh. 1776 (icke 1788, såsom genom tryckfel läses hos Ro-senhane). — Handbok, inneh. huru mycket arbetsfolk samt tid och ämnen till åtskilliga göromål erfordras. Sthm 1780. — Utkast till en Hist., Ekonom., Politisk kunskap om Svea Rike. I Handskrift, men hvaraf åtskilliga Cap. äro införda i Uppfostr. Sällsk. Handl. 1781. — Anledning till Stenrikets uppställning. Sthm 1785. — *Bibliotheca Helminthologica*, seu *Enumeratio de Auctoribus*, qui de Vermibus . . . scripserunt. Erl. 1786. — In Opus egreg. A. Sol-dani Saggio Ortorittografico dictum, Illustr. Acad. Reg. Florent. dicata, s. l. & a. — Skrifter af Sällsk. för allmänna Medborg. Kunskaper. Bd. I—V. Sthm 1794—98. — Försök till allmänna Lagens förkortning. Se Gjörvells Hist. o. Stat. Tidn. 1794. N:o 2, 3, 4. — Anledning för sockensholmästare till deras sysslas be-römliga förvaltande. Sthm 1796. — Lärobok för Allmogens barn. (I två courser under pseudon. A. Larsson). Sthm 1797, 98. — Lä-robok uti de första begreppen för allmogen. Sthm 1796. — Läs-ning för menige man. N:o 1—22. Sthm 1798. — Om Sv. Mynt och Skådepenningar. Lund 1796. — Om Dr. Margaretas mynt (se Skan-din. Mus. Häft. 1, 2. Köpenh. 1798. (Dessa arbeten äro vara fö-ga kritiska). — Svar å K. Vet. Akad. frågor: Om maskar på Träd 1768; Om medlen att uppmuntra Landtbruket. 1773. Tal vid Præs. nedl. 1788. — 42 rön i samma Akad. Handl.; 2 i Gö-theb. Samh.; 39 i Patr. Sällsk. Journal, till en del under förtäck-ta namn. — Fem Prisskrifter i Patr. Sällsk. Handl., hvari-bland: Försök till en allmän Historia om Svea Rikes Handel. Sthm. 1770 (utgör. 1:a h. af detta Sällskaps Handlingar). Se vidare Rosenhane.

(Källor: Westén Sv. Hofel. Hist. II. D. — Rosenhanes anteckn.)

MOLIN, ERIK.

Denne, i Sveriges kyrkohäfder bekante man, var född i Gestrikland omkring 1709, studerade 1727 en kort tid i Upsala, ingick sedan vid Landscancelliet, men drifven af ett svärmande religionsnit, som han ansåg för en högre andes kallelse, började han 1729, med Consistorii tillstånd, att predika, ingick 1730 i en fattigskola, der han qvarblef ett par år, till dess han 1732 tog tjänst vid ett handelcontoir, hvaraf han tillsvidare hade sitt lifs uppehälle.

Mellertid hade M. blifvit smittad af Dippels villomeningar, som dessutom utom honom i Sverige erhöill en och annan anhängare. Emedan han derjemte hemödade sig att utspida sin lära, blef han förekallad af Biskop Schyllberg; åt honom öfverlemnade han en på latin författad skrift, kallad brevis explanatio hæresium præcipuarum, hvaruti han frimodigt uttalade sin religiösa tro. Enligt denna och de skrifter han sedermera utgaf, bestodo hans satser förnämligast i följande: 1. Menniskan ledes af ett inre ljus och en sådan inre upplysning tillskref han sig äfven sjelf; 2. Gud kan enligt sin natur förlåta menniskan hennes synder, utan att hans rättfärdighet erfordrar hennes bestraffelse eller någon tillfyllestgörkelse medelst någon annan; 3. Christus har icke i vårt ställe lidit döden, så att vi ingalunda få tillräkna oss densamma; 4. Sjelf hade han ej varit utan synd men hade densamma öfvervunnit; 5. Syndens frestelser äro inga synder; 6. Presteembetet är i sig sjelft onödigt, ehuru det, såsom en yttre inrättning, kan bidraga till tukt och ordnings bibehållande bland folket; 7. Barnadopet kan, såsom yttre ceremoni, väl bibehållas, dock saknar det all egentlig kraft. 8. Den hel. Nattvarden består endast i ett andeligt åtnjutande af Christo.

Sedan Biskop Schyllberg till Erkebiskopen öfverlemnadt Molins skrift, blef denne d. 22 Mars 1734 inkallad inför Consistorium ecclesiasticum och förmanad att afsäga sig sina irremeningar; men då svaranden dertill alldeles nekade, blef det der förda protocollat insändt till Hofrätten. Genom dess utslag förböds M. att från predikstolen utspida sina satser, men Hofrätten hemställde tillika till H. Maj:t, huruvida ej M. kunde huggas med ett stipendium regium, för att i Upsala af Theologi bättre undervisas. Detta skedde dock ej, utan M. begaf sig till Strengnäs, der han dels försörjde sig med bokhålleri på ett köpmanscontoir, dels med barnundervisning, men tillika predikade han emellanåt. Som detta sista

var rakt mot förbudet, så anmälades förhållandet af Consistorium hos Hofrätten, och af Hofrätten hos Senaten, och i följd af dess förordnande blef Cons: præsens D:r Alstrin utvald att återföra det vilseförande färet inom kyrkans sköt. Men långt ifrån att låta öfvertyga sig, ingaf M. till Kongl. Maj:t en skrift, deruti han ej allenast klagade öfver Consistorii beteende, utan var äfven djerf nog, att begära blifva ordinerad till prest, och att fritt få predika Christi ord, lofvande dock, att, till förargelses undvikande, bära prest-dräkt och sköta den yttre gudstjensten på vanliga viset och enligt den föreskrifna kyrkoordningen.

Denna skrift hade i stället till följd, att M. 1738 i Sept. blef insatt i fängelse, som dock var lindrigt. Derföre ålät han ånyo till Konungen en klagoskrift, hvaruti han, under åtskilliga ohöfviska uttryck om Erkebiskopen och D:r Alstrin, undanbad sig alla vidare muntliga discusser med presterskapet, men anhöll i stället att få komma i samtal aningen med Hans Maj:t sjelf eller ock andra kunnige och o-väldige domare. Sedan Alstrin ännu en gång, dock med lika liten framgång, försökt att bringa den vilsefarande på rätta vägen, förordnades för hans räkning en särskild commission, och till dess ledamöter tvenne Assessorer i Hofrätten samt de tvenne Pastorerne D:r L. Arnell och D:r A. Murray. Desse gjorde all flit att omvända svärmaren; men som han var fullt öfvertygad om att han styrdes af en särskild helig ande, förblef han äfven nu halsstarrigt fast i sina meningar. Sedan Commissionen inskickat det vidlöftiga protokollet till Hofrätten, och alla vidare försök till hans omvändelse ansedda för onyttiga, blef han genom dess utslag för alltid förvisad riket och tillika dömd, att skriftligen göra Erkebiskopen och D:r Alstrin afbön. Efter detta fördes han den 11 Oct. 1739 ombord på ett till Stralsund afseglande fartyg, och sedan han dit ankommit, blef han af tvenne man förd utom Svenska området.

M. begaf sig då till Rostock, hvarest han utgaf en skrift, hvaruti han meddelar berättelsen om sina missöden jemte acterna ur sin process samt tillika sin trosbekännelse, hvilken han med åtskilliga Skriftens språk och andra grunder sökte bestyrka.

Derefter uppehöll sig M. en kort tid i Altona samt några andra Tyska orter, men begaf sig snart till Amsterdam, hvarest han redan 1741 befann sig. Der blef han såsom bok-

hållare antagen på Grillska contoiret, dels såsom vi förmoda af barmhertighet, dels emedan han verkligen hade mycket skicklighet i detta yrke, samt dessutom i sin vandel var en from och rättskaffens man. Tillika fick han rättighet att idka en liten bihandel för egen räkning. Men under det att M. vid handelspulpeten sålunda sysselsatte sig med ziffror och räkningar försummade han ej att genom skrifter, än på Holländska, än på Latin, än på Svenska, försvara sina satsar och försöka värfva anhängare åt en lära, som han ansåg för den enda rätta. Dock tyckes hans proselytiska ifver, för att döma af årtalen på hans skrifter, småningom hafva svalnat. Under tiden bemödade han sig om att få sin dom upphäfd och sin landsflykt slutad. I denna afsigt inskickade han en tryckt skrifvelse till 1744 års Ständer; dock utan verkan. När sedermera K. Adolf Fredrik uppsteg på thronen, inkom han vidare med ett den 25 Maj 1751 dateradt tryckt memorial, hvaruti, sedan han aflaggt sin underdåniga lyckönskan, han bönfaller om en revision af sin process och om frihet att få återkomma till fäderneslandet. Men denna skrift lemnades utan afseende, och M. måste i främmande land sluta sin lefnad, ständigt fast och orubblig i sin öfvertygelse. Sålunda afled han i Amsterdam sommaren 1753.

Skrifter: Die wahre und lebendige Natur u. Kraft des Creutzes Jesu u. s. w. Rostock 1740. — Toovligt in de Nood. Amsterd. 1741; omtr. 1744. — Animadversiones in Scriptum N. Schwartzii &c. Ibid. 1741. — Skrifvelse till Riks. Högl. Ständer, angående dess Trosbekännelse. Ibid. 1742. — Het open gelagde Boeck der Wahrheid of the Sendbrief an Er. Benzeliuss. Ib. 1743. — De opreiste Bicht-Vader in Rym. Ib. 1744. — Het geestlyke Schibboleth. Ib. 1748. — Utom dessa i Ups. Bibl. Cat. uppräknade arbeten anför Gjörvelli sin korta notis, såsom Molins sista skrift, en på Svenska utrikes utgifven, med titeln: Evangelium om Fadrens kärlek och vårs Herras Jesu Christi delaktighet med oss; dock utan uppgift om år och tryckort.

(Källor: Acta Historico-Eccles. 5:e Band. Weimar 1741, s. 191 o. f. — Gjörvell, Sv. Mercur. första årg. 1755, Nov., sid. 312.) P.

MOLIN, LARS.

Föddes i Kumla Socken i Vestmanland d. 25 Nov. 1657. Son af Capellanen derstädes *Jonas Molinus* och *Anna Rumbæus*. Ankom till Upsala Akademi 1677, och hade den lykan att straxt blifva antagen såsom informator af dåv. Theol. Professorn, slutligen Erkebiskopen Doct. Erik Benzeliuss, och berättas det, att han genom sitt dagliga umgänge med ho-

nom alldeles antog hans manér och sätt att vara. Hans discipular voro de begge äldste sönerne, Olof och Erik, af hvilka den sednare äfven blef Erkebiskop. År 1684 disputerade han pro exercitio "de Clavibus". Det berättas, att, då M. kom till Professor Columbus och bad honom præsidera, C. begynte småle, ursäktade sig och uppmanade M. att välja annat ämne, emedan detta vore nog torrt, samt Professorn sjelf ej hos de gamle observerat något om detta ämne som kunde förslå till en disputation. Molin visade honom då sitt redan färdiga manuscript, som han gaf Professorn till genomläsning, då denne fick helt andra tankar. Disputationen ansågs sedermera vara af det värde, att den infördes i tredje delen af Sallengrii Thesaurus antiquitatum Romanorum.

År 1683 förordnades M. till ConRector Scholæ i Vesterås och 1686 till Consistorii Notarius. Kort derefter kallades han af Grefve Magnus Gabr. DelaGardie till dess Bibliothekarie, en syssla, som gaf säkert hopp om snar och hederlig befordran; han var den siste föreståndaren för detta bibliothek, som ej långt derefter förenades med Akademiska bibliotheket i Upsala. Prom. Phil. Magister i Upsala 1688 med första hedersrummet. Började 1689 sina utländska resor, understödd af Konungen med ett betydligt resestipendium. Reste öfver Köpenhamn till flera Tyska universiteter. Derifrån till Rom, så åter öfver Florenz, Pavia, München och Regensburg till Wien och Prag, hvarifrån kosan ställdes till Dresden, Wittemberg och Frankfurt. I Gies-sen stadnade han öfver vintern och blef midsommardagen 1692 Theol. Licentiat. Derefter besöktes Holland och England, hvarpå vägen hem togs öfver Holland och Vestfriesland till Hamburg och Lübeck, der han gick ombörd. Fartyget strandade vid ön Falster, men M. kom dock undan med lifvet, och kom sedan landvägen till Stockholm. Prestvigdes 1693 till extra Predikant vid Lifgardet, hvarvid han följande året blef ordinarie RegimentsPastor. Var ock tillika vice Pastor vid Jacobs och Johannis församlingar. Utnämndes i Oct. 1694 till Theologiæ Professor vid Akademien i Dorpt och Kyrkoherde i St: Laurentii eller den s. k. Nygens församling, "hvilken omflyttning, ehuru den kunde synas svår, dock efter som han var nöjd med Guds och höga Öfverhetens vilja, så fan han sig helt förnögd och redo, at gå tigt, ther han kallad blef; hvilket vardt hos R. Maj:t så nådigt ansedt, att Hr Doctorn, till så följande Maji månad, fick på begge ställen njuta lön." Anlände till Dorpt i Sept.

1693, höll sin introduction i Oct., "samt uti thet Estländska språket med så ogemen flit sig genomarbetade, att han år 1697, om Bönesöndagen, hölt then första predikan ther uti, för sin Församling, och sedan en rund tid gudstjensten helt allena uppehöll, intil des Academien år 1699 blef flyttad till Pernav." Vid dess invigning derstädes höll han, ehuru endast Licentiat, Theologisk promotion med Prim. Theologiæ Professorn Olof Moberg, äfven Svensk, född i Södermanland.

Vid Ryska infallet i Liffland flyktade M. till Sverige, hvarest han 1702 blef utnämnd af Enkedrottningen till dess ÖfverHofpredikant. Promoverades 1703 frånvarande till Theol. Doctor i Giessen. Befordrades 1703 till Prim. Theol. Professor och Domprost i Upsala. Anledning till denna utnämning skall Biskop Svedberg hafva gifvit, genom ett bref till Akad. Cancelleren Grefve Piper, hvaruti han skrifver: "En god Kyrkioherde är them i Upsala alt för nödig. Jag kan ej annat förstå, än ju Doctor Molin skulle vara det rummet vuxen. Han är en lärd man, god Academicus och Recens uti Academiska syslorna: sedan har han goda gåfvor uti predikstolen; som efter mit tycke är ganska nödigt för Upsala ungdom. Lefvernet är ock stilla och vackert, thet jag håller ju så nödigt och til skattendes som Lärdomen. Ty Gudaktigheten är nyttig til all ting. 1 Tim. 4: 8. Han är ock, så vida mig är bekant, en fridsam man som i alla Collegier och Bröderskap är likasom Andan som håller lemmanne tilsammans. Vil ock ej annat förmoda än han ock är en god och alfvarsam ordningsman. Upsala-verket i sig sjelf och närvarande tillstånd med Tempel-byggnaden fordrar en flitig, idog och drifvande man. Then kärlek jag bär för Upsala har fört min penna vidare, än jag har tänkt." Om denna befordran sjunger C. J. M(enlös?) vid Molins graf:

"När Sala samma tid sin stora Norrman mist,
Och koxade omkring att vinna få thes muka,
Tå himlen sände oss vår Doctor strax tilbaka,
Som skulle bota en så hufvudsaklig brist.
Här fäller jag min styl, then Mævius har hväst,
Och gärna lämnar åt the Mantuane-svanor
At sjunga om Tit lof, hur' under himla fanor,
Guds rike Tu bygt op, och satans värde qväst."

Som Domprost i Upsala blef Molin en mäktig man, som vid stiftsstyrelsen mycket betydande, äfven blef det vid riksdagarna, af hvilka han bevistade fem, 1710, 1713, 1719, 1720 och 1723. Han "ansågs för en mycket betydande och

vältalande man och det med rätta. Han var oförskräckt som en krigsprest" heter det i en berättelse om riksdagen 1714 (i Skand. Sällsk. Handl. VII Delen s. 221). Han och Bisk. Svedberg voro mest talande. När Erkebiskop Spegel — som förde præsidium på det sättet att han proponerade quæstionen och straxt sade decision, och ville hafva den till protocollassåsom decretum congregationis — på riddarhuset skulle berättat Cleri tanka om methoden med contributionen, antingen den skulle ske genom skattning som år 1713, eller enligt med förra riksdagsbeslutet, sade han att Clerus ville blifva vid skattningen, "men Doctor Molin tog bladet från munnen och sade det vara tvärt om, hvarpå Erkebiskopen kaf tystnade." (Fants Föreläs. i Sv. Hist.) Han tillhörde det parti som straxt efter slaget vid Pultava började umgås med planer, som först 1719 blefvo utförda. Hans discipel Erik Benzelius, fullt ut så slug och intrigant som Molin, var också en betydande medlem af detta cotteri.

Vid riksdagen 1719 blef M. Ledamot af SecretaUtskottet. Då frågan om successionsordningen den 21 Jan. var före i Presteståndet beviste han ur lagboken, Calmar-recess, Norrköpings, Örebro och Westerås beslut m. fl., att ingen numera hade någon arfsrätt till Svenska thronen, utan att den nu genom val måste återbesättas. Dagen derefter föredrog Erkebiskopen, att det nu tillkomme Ständerna att välja den person, åt hvilken de ville Konungaväldet uppdraga, och frågade om Ståndet erkände Prinsessan Ulrica Eleonora för Drottning. Alla svarade ja, och M. påminde genast, "huruledes de andra stånden icke lära underlåta att betinga sig några förmoner och privilegier, och ansåg derföre nödigt att presternes privilegier genomsågos, om deruti vore något att påminna, antingen till införande eller uteslutande", hvilket förslag bifölls. Den 24 Jan. utsågs M. till en af de tio deputerade som, jemte Erkebiskopen, skulle på Riddarhuset gemensamt med de andra ståndens deputerade genomse de recesser och beslut, som angingo arfföreningarne och successionsordningen, samt öfverlägga om regeringsformen och andra angelägna ärender. Valdes i Maj till Bankofullmäktig. Såsom bekant är var M. äfven under denna riksdag Ledamot af Commissionen öfver Görtz, som i honom hade en häftig fiende. I sitt votum uppställer han 16 svåra klagopunkter emot G., på grund af hvilka han dömer honom för all timad skada vederhäftig, och att sedan, som en uppenbar fiende eller lands- och riksförrädare, utan all nåd mista

ära, gods och lif. Elfte punkten, som tillräckligt visar M:s partiskhet som domare och hans benägenhet att lyssna till alla de sagor, som om Görtz berättades, flyder sålunda: "Att han så listeligen icke allenast utverkat Kongl. Maj:ts befallning, det hvar och en undersåte på ed skulle uppgifva all sin redbara förmögenhet, och så sätta både kropp och själ i fara: utan ock, då han ingifvit förslag, att af sådan redbar egendom, inländsk eller utländsk, i Banken eller i förpantningar, öfver eller under jord, i eget våld eller utlänt, o. s. v. i silfver, guld, koppar juveler o. d. skulle gifvas till publicum allenast 2 procent, har han derjemte, genom ett handbref till Kongl. Maj:t, hvilket han ock begärt skulle strax uppbrännas, när det vore genomläst, gifvit Konungen det rådet, att han, lika som af sig sjelf, skulle sätta 16 $\frac{2}{3}$ i stället för 2, ehvarest det i den mening befunnnes; att om hans ingifne förslag skulle komma för annat folks ögon, skulle Baron v. Görtz synas, som skulle han vilja förskona folket och undersåtarne med måttlighet; men Konungen af sig sjelf så tyrannisk och obarmhertig, att han, utan någon miskundsamhet, ville dem förderfva. — Ett ganska fult och förrädiskt stycke!" Fjortonde punkten må äfven anföras: "Sedan, på det han desto förr måtte kunna göra en ömklig ända på allt, så mycket som hos honom stått, betagit alla, till deras lifsuppehälle och nödtorftiga sparsamhet, så fattiga som rika, den frihet att få brygga och baka i deras egne hus: utan velat tvinga dem alla att äta med Bagaren, och dricka med Bryggaren för redbara penningar, de måtte dem taga; ehvar de ville. Af hvilket icke annat, i vårt land, följa kunde, än att all egendom skulle komma till Görtz's disposition; men land och folk utan dröjsmål förderfvas och utrotas." — Vid riksdagen 1720 var M. emot Prinsens af Hessen val, och blef sedan en af de 8 deputerade, som jemte de andra stånden sammanträdde på riddarhuset "till att öfvergifva förenings-instrumentet och förklara H. R. H. för Konung."

Molin hade stora förtjenster om Domkyrkan, som i den stora branden 1702 blef så illa förstörd. Peringskölds säger derom i Monumenta Ulleracerensia "hvad mödp, besvär, han använt för then afbrundne Domkyrkans förbättring, thet betyga både klockor, murar, predikstol med all theras skrud och innanrede i Domkyrkan, then han Gudi till låf och pris å nyo invigde år 1707 den 7 Februari på första

Distingsmarknads dag." Den vackra predikstolen är en skänk af Enkedrottningen, af hvilken M. utverkade denna gåfva.

I några till stipendiaternes öfning utgifna theser nekade M. 1715 att godkänna Formula Concordiæ för egentligen så kallad symbolisk bok i Sverige. Biskop Gezelius i Åbo skref häremot. Sedermera råkade M. för dessa theser i strid med Theol. Professorn Doct. Lundius (sist Biskop i Strengnäs). Saken kom under allmän pröfning, och protocollerna, som häröfver blefvo hållna, funnos bland Erkebiskop Troils samlingar. Theserna äro införde i Svenska Mercurius 1758.

I Voltemats anekdoter berättas, att M. en eftermiddag fick främmande, då han ibland drack ur en trädstänka som stod på golfvet, sägande att det var svagdricka. Under det han gick ut för att tala vid klockaren, smakade en af de främmande på svagdrickat, som befanns vara det skönaste rehniska vin. Molin hade rödt hår. Hans fru sade en gång att hennes man vore blond, hvarvid en närvarande inföll: ja, fuchs-blond.

Han afled natten till den 20 Sept. 1723, af en svår andtåppa. Ut i de s. k. "Efterrättelser om Regementsförändringen 1719" (införda i Loenboms Hist. Märkvärdigheter), hvilka tillskrifvas Carl Gyllenborg, omtalas de besynnerliga öden, som träffade en stor del af ledamöterna i commissionen öfver Görtz, och säges det att M. föll baklänges af stolen och bröt halsen al sig. Denna berättelse har dock ingen sannolikhet för sig; Erik Benzeliuss säger i parentationen att M. dog af en långsam sjukdom, förenad med svår andtåppa, och lärar väl icke vågat offentligen säga detta, om förhållandet varit annorlunda. Erkebiskop Matth. Steuchius höll likpredikan, som hade till ämne: "De rättfärdigas frid och hvila." Något före sin död upprättade M. ett testamente, hvarigenom han af sin förmögenhet gaf 16,000 daler Caroliner, hvilka insattes i Banken, till fyra stipendier för släktingar, eller i brist deraf Vestmanno-Dalecarli. Genom Hofrättens dom af den 14 Juni 1729 minskades stipendiifonden till tiondedelen af Domprostens behållna egendom. Numera äro stipendiiurummen endast två, och erhåller hvardera stipendiaten 69 R:dr 6 sk. Banko.

Molin bekostade en upplaga af Bibeln in 12:mo, hvilken är mycket värderad, och allmänt kallades Doctor Molins bibel. Då bibelupplagorna denna tid voro få och mycket dyra, var detta företag en stor välgärning mot de mindre

bemedlade, för hvilka denna upplaga var ämnad och derföre såldes till lågt pris.

Gift 1. 1693 med *Maria Staf*, † 1703, dotter af Rådmanen Johan S. i Stockholm. Barn: *Lars*, Capitaine; 2. med *Jakobina Hylteen*, dotter af Assessören i Svea Hofrätt Lars H. Med henne hade han två barn, adlade 1719 med namnet *Meldererentz*: *Jonas*, Mathem. Professor i Upsala (se ofvan sid. 68), och *Jacobina Maria*, gift med Riksrådet Friherre Carl Johan Stjernstedt.

Skrifter: *Disp. de Clavibus*. Ups. 1684. — *Disp. grad. Συναγωγή Suspicionum de origine lucorum*. Ib. 1688. — *Disp. Theol. pro Gr. Theol. De Summi Numinis, de vera Heroum pietate, testimonio ex Act. XII: 22. Giessæ 1692.* — Likpredikan öfver Fru Elis. Spiegel, g. m. Prof. Joh. Steuchius. Ups. 1720. — *Svenska biblen. Sthm 1720.* — *Propempticon ad D. Doct. Ericum Benzélium, quum ad Episcopatum Strengnesensem Upsalia abiret suscipiendum Carpine græco*. Ups. 1687. — 3 *Disp. Theol.* i Upsala och 2 i Dorpt.

(Källor: Westén, *Hofel. Hist.* II afd. s. 299. — Cederschöld, *Riksdagen 1719.* — Bidrag till Sv. Kyrkans och Presteståndets Hist. — Likpredikan af M. Steuchius. — Parentation af Er. Benzélius. — Jöchers *Gelehrte Lex.* III D. s. 699. — *Adelungs* dito IV D. s. 1984. — *Miller, Samml. Russ. Gesch.* IX D. — *Gesellii Biogr. Lex.* II D. s. 172. — *Elogium Molini* (i *Acta Lit. Svec.* Vol. I. s. 570). — *Knös, Hist. Acad. Ups.* s. 163. — *Skand. Sällsk. Handl.* VII. D.)

MOLITÆUS, MATTHIAS MARCI *).

Föddes på Åland 15.. Studerade i Åbo, sedermera på Hertig Carls (Carl IX) bekostnad i Greifswald och Wittenberg, der han blef Magister. Docens i Rostock 1581. Återkommen till fäderneslandet blef han Rector Scholæ, i Strengnäs. Hofpredikant hos Hertig Carl 1589 och kort derefter kallad till biktader. Superintendent i Mariestad 1592. Underskref Upsala Mötes beslut 1593 och var der en af de 12 assessores, som biträdde præses under öfverläggningarne och göromålen. Bivistade Mötet i Arboga 1597 och Riksdagen i Stockholm 1602. Dog den 23 Aug. 1603.

Mäster Matthias var en man med mångsidig och grundlig bildning, "isynnerhet en träffelig Theologus." I Rostock läste han öfver "Arithmetica vulgarum practica" och Astronomien; i Nyköping öfver Musiken; de grundligaste insigterna ägde han likvisst i Hebreiskan. Sin gynnare och

*) Sjelf skref han sig endast Matthias Marci och bifogade, under sitt vistande nrikes, *Svecus Alandensis* eller *Alandus*. Först hans afkomlingar kallade sig Molitæus.

välgörare, Hertig Carl, var M. fast tillgifven; men ännu mer den rena Lutherska läran, hvilket han isynnighet ådagalade vid Riksdagen 1602. — Han har om sig sjelf efterlemnadt egenhändigte anteckningar *), hvarur vi låna några drag.

"Anno 1589 d. 9 Febr, stod mitt, Matthiæ Marci, bröllop med Malin Erichsdotter (Kaxe) på Mariæholm. Min nådige Herre, Hertig Carl, samt min nådiga Förstinna, Fru Maria, voro thet båda tillstädes, och theras nåd kostade sjelfva allan min bröllopskost..."

"Anno 1590 d. 11 Maji inchoavi publice in schola Strengnensis Musices practicæ explicationem..."

Hertig Carl anordnade en Bibelöfversättningscomité i Strengnäs 1600, af Biskop Peder Jonæ, Latinare; Matthias Marci, lärdd i Hebräiskan; Olaus Martini, stark i Grekiskan och M. Nicólaus Petri, Pastor i Strengnäs, mäktig i Svenskan **).

"Anno 1600 (Juni—Aug.) & 1601 (Febr.—Apr.) Stren-gnesiæ revidebantur et corrigebantur Svetica Biblia... Correctio facta est secundum textum Hebraicum et Græcum, et postremam D. Marth. Lutheri versionem Germanicam." Derpå uppräknas 13 andra verk, som användes vid revisionen.

1601 d. 21 Apr. slutade comitéen sitt arbete, och en afskrift af dess rättelser och förändringar skickades till alla Biskopar och Consistorier, att de deröfver måtte yttra sig. Comitéens verk är kändt under namnet *Observationes Stren-gnenses*.

M. var äfven bland dem, som öfversågo och förbättrade den sedermera 1608 tryckta handboken.

"Anno 1602 then 7 Junii wart then Tydske Hofpredikanten Theodoricus (Micronius) uthi Stockholm examinerat af alla Sveriges Rikes, när Herredagen thet stood, och wart genom sin egen bekännelse funnen vara en uppenbar grof Calvinist. Dagen näst thereafter, thet är then 8 Junii sende alle Bisperne och menige presterskapet itt suplicas til Högborna furste(n) Hertig Carl, och thet andra til vår nådiga högborna furstinna, uti hwilket på thet underdånigaste begärat wart, at theras furstelige nåde wille nådigast förutnämnda Tydska Calvinistiska Hofpredikant afskaffa, icke alle-

*) Matthias Marci Alandensis. Några anteckningar om sitt lefverne. Måpt i Bibliotheca Wermelandica, Tom. I. N:o 3. Fol.

**) Denne "Mäster Nils" är obekant för Westén (s. 285), Lénström (Litter. Hist. 42). — Wieselgren (Sv. Sk. L. I. 217) förmodar honom vara Nils Chesnecopherus.

nast uthur theas fursteliga hof, uthan ock uthaf hela Rijket." — Mr Matthias blef anmodad att som ordförande, jemte Biskop Stephanus i Vesterås och tvenne andra prester, öfverlemnna denna suplik till Konungen — ett uppdrag nog kinkigt, då man erinrar sig Carls häftiga lynne och starka benägenhet för Calvinismen. — Det var vid samma riksdag som Carl efter en häftig ordvexling med sjelfva Erkebiskopen angående samma Micronius, utbrast: "Om du hade så mycket hår som Calvinisten, skulle jag låta ro mig ut på sjön och hålla er båda i lufven på hvar sin sida bakefter båten. När det då ginge som häst, skulle jag släppa er, så finge ni nog lära er att förlikas."

Som Superintendent var M. outtröttlig. Han höll prestmöte hvarje år och Consistorium minst en gång i månaden. Visiterade tvenne gånger alla kyrkor i sitt stift och borttog många missbruk, som särdeles i det aflägsna Vermland, ännu fanns kvar sedan Catholska tiden. Mariestads skola satte han i godt skick. Kyrkobyggnaden derstädes pådref han med den ifver, att han d. 3 Oct. 1602 kunde predika i kyrkan, ehuru hon ej ännu var fullt färdig. Här fick han ock sitt hvilorum, då han afled i pesten den 23 Aug. 1603.

I siss gifte hade han 3 söner och 3 döttrar, af hvilka Johan, f. 1591, blef Pastor i Stafnäs i Vermland och bevisstade Riksdagen 1634; Daniel, f. 1594, dog två år före fadren.

Skrifter: Confessio Cleri in Dioecesi Strengnensi de Liturgia. Mscr. in Fol. 8 ark (af Matth. Marci och Olaus Martini). Tr. i Linköp. Bibl. Handl. I. Del. p. 41 (1793). — Egenhändiga anteckningar. Mscr. 2 ark in fol.

(Källor: Nämnade anteckningar. — Rhysel. Ep. II 90. — Fernow. 423. — Westén, Hefel. Hist. I. 284. — Bidrag till Sv. Kyrk. o. Bisked. Hist. I. Delen.)

F. L. B.

MOLLER, ARVID.

Föddes den 19 Febr. 1674 på godset Vorhoff nära Dorpt i Liffland. Fadren var KrigsCommissarien Christian M., egare till Laiwakullaboff m. fl. gårdar, räknande sin härkomst från Matz, som för sin tapperhet i Ryska kriget tillvunnit sig Sten Stures uppmärksamhet och högaktning: modren var Maria Hansdotter Jernelia. Först undervisades han hemma i Föräldrarnes hus, till dess han 1683 insattes i det af Carl XI, på Superintendenten öfver Liffland Dr

Johan Fischers tillstyrkan, inrättade Lyceum Carolinum i Dorpt. Der studerade han i 3 år med lika mycken ifver som framgång de gamla språken, i synnerhet latin under d. v. Rector M. Dau, som sedan blef Eloqu. & Poës. Professor vid nämde Akademi. I detta Lyceum började undervisningen kl. 7 om morgonen och fortsattes till kl. 11 och på e. m. från kl. 1 till kl. 4, utän att dock Rector eller Con-Rector, såsom i Sverige den tiden skedde, arbetade sina vissa timmar i hvarje class, och voro fria de öfriga. "Här intrycktes icke", säger M. sjelf, "lärdomen i piltärne med hugg och slag eller besvärades de med mycken lärdom utantill, som de i framtiden åter förglömma skulle, utan bibragtes dem, hvad läras skulle genom uttydande, förklarande och skälförande, fast det skedde med lärarnes myckna besvär, men med lärjungarnes stora nytta." 1691 blef M. Student vid den af Gustaf II Adolf, 4 månader före dess död, inrättade, af Ryssarne under dess härjningar i Lifland förstörda, och af Carl XI åter iordningställda Akademien i Dorpt. Der studerade han med mycken flit humaniora och matematik och omfattades derföre med synnerlig tillgifvenhet af Math. Prof. Dimberg och Eloqu. & Poës. Prof. O. Hermelin. Denne sistnämde var en mycket lärd man, och egde dessutom den lyckliga förmågan, att vinna studenternas intresse för sin sak, så att alla med beundran lyssnade till den lika lycklige öfversättaren som skicklige efterhärmararen af Horatii Oder. Det är häraf förklarigt att M. med den rigtning, som hans studier redan tagit, med förkärlek skulle omfatta Romerska poesien. Hans poetiska sinne, Ryssarnes och Polackarnes omenskliga och cannibaliska härjningar*), kärleken till fosterlandets och Sveriges Konungar, gäfvo rika ämnen för hans lära. Redan helt ung hade han så språket i sin makt, att han nästan med lika lätthet rörde sig i hvilken som helst af de mångskiftande romerska versformerna, "utan att fela hvarken mot språkets reglor eller dess anda." Samma år som han blifvit student skref han: *Epithaphium senis*, som begynner:

Jam mihi largos latices ministra,
Musa, quæ doctos fluvios honoras,
Quo mei possint oculi madere
Rore perenni.

M:s kärlek för sin lärare Prof. Hermelin var så stor, att då denne flyttades till Juridiska professionen, drogs af-

*) Vide Theatrum Europæum p. 982.

ven lärjungens håg åt detta studium. Med den vettgirighet och ihärdighet, som voro honom egna, gjorde han äfven häre, inom kort, så vackra framsteg, att han af Magistraten i Narva 1694 kallades till Advocatus Fisci, men undanhad sig detta förtroende. Förmänligt känd af 2 orationer, den ena ur minnet reciterad, och en disp. "de Astrologia Judiciaria", begagnades han af Proff. såsom ett slags privatdocent i Juridik, Latin och Mathematik. När, kort derefter, Rektoratet i förut nämnda Lyceum blifvit ledigt och Consistorium delat sina röster mellan en Svensk och en Tysk Magister, samt hänskjutit målet till Academie Canzleren Gr. Dahlberg, blef den 23-åriga M. dertill utnämnd. Der fanns en enväldsmakt både på thronen och på Canzlers-stolen den tiden; men när Minerva fick kufva Mars, när visheten och rättträdigheten i de aldraflesta fallen dicerade besluten, mot hvilkas verkställande inga hinder eller invändningar borde eller finge göras, så älska vi både Carl XI:s tillgöranden såsom Kung och Eric Dahlbergs såsom Canzler. Öfver den "glorvördige" Konungen, höll M., på Rectoris Magnifici anmodan, dagen före begrafningen d. 23 Nov. en parentation på latinsk vers, hvilken först 40 år derefter (1737) frän trycket utkom.

M:s verksamhet inskränkte sig icke blott till skolan: han meddelade äfven undervisning åt den Akademiska ungdomen. Att hans lärjungar i Lyceum dervid icke försumrades visas deraf, att 4 af dem, i slutet af 1699, höllo orationer öfver Påfven och hans förtjenster om tyranni, girighet och gudlöshet, sin lärare till stor heder, och Liffländska HofRättens ledamöter till ogemen gamman. När Akademien i Dorpt 1699, i anseende till stadens dåliga befästning och öppna läge för fiendens infall, blifvit flyttad till Pernau, uttryckte M. sin sorg, ej mindre häröfver, än öfver förlusten af vördade lärare och bepröfvade vänner i ett vackert latinskt qvåde.

Ryssarne och Polackarne hade emellertid under vänskapens larv i tysthet berett sig att anfalla "det unga lejonet i norden", i hemlighet understödda af adeln i Liffland, som ej kunde glömma den hårdhet, som Carl XI mot dem hade visat; ty då den store Rikshushållaren lät Reductionen öfvergå detta olyckliga land, gick han med sina anspråk tillbaka ända till Härmästarnes tid, och lemnade understundom icke ens ersättning för de på egendomarne gjorda förbättringarne. Det vore dock obilligt att gifva Konungen

bela skulden härför. En Konung måste ju se med andras ögon och höra med andras öron, och ehuru väl den, hvarom nu talas, hade genom resor, kärlek för folket och umgänge med detsamma, mer än någon af sina företrädare skaffat sig kunskap om landets ställning och inbyggarnes behöf, kunde ingalunda aldraminst från de transmarinska besittningarne hvarje rättvis klagan öfver förtryck och våld hinna hans öra. Det var Jakob Johan Hastfer, som för egennytta och ära ådrog Konungen förbannelser, Sverige förlusten af Östersjö-provinserna, sitt fosterland olyckor, och sig sjelf en vanära, som hvarken Grefvetiteln eller Fältmarskalksstafven kan utplåna. (Se detta Lexicon VI. p. 27). Förfarandet mot Patkull var ej heller egnadt att igensopa våldets spår, eller att lugna sinnena. Lifländska adeln kunde derföre hafva skäl för den tro, att deras tillstånd under Ryskt eller Polskt öfverherrskap icke skulle blifva så svårt, som det var under Sveriges. Om de ränkor, som till fiendernas förmån bland denna adel smiddes, lemnar M. i sin skrift: "Staden Dorpts Beskrifning" p. 66 följande underrättelse: "Mig skref ock till på Dorpt den tiden en hederlig Student, Eric Timmerman benämnd, hvilken långt ut på landet stod i condition uti förnämt adeligt hus, som hade dagligt besök af adeln deromkring, att der öfver bordet fördes misstänkligt tal med förtäckta ord, som han ej laddes gifva akt på, men likväl så mycket deraf förstå kunde, att de likasom med längtan väntade på främmande gäster i landet och var hans begäran, att sådant skulle tillkännagifvas för GeneralGouverneuren i Riga Grefve Dahlberg" &c.

I början af år 1700 inbröto Ryssarne i Lifland och då man i Dorpt äfven började frukta för Polackarnas anfall, måste M. upplösa Lyceum och fly till Narva. Man kan ej undgå, att förebrå M. en något för stor fruktan, men förebråelsen minskas dock, om man besinnar, att M. med sin varma vänskap för Sveriges intressen skulle vara Lifländska adeln en någel i ögat, och med sitt kända hat mot allt hvad Ryskt och Polskt hette, — detta framträdde allt för tydligt i flere bitande skaldestycken, som ännu i mscpt äro kvar — icke heller från det hållet hade någon skonsam behandling att vänta. När Sachsarne vid Fianarnes ankomst d. 15 Maj 1700 öfvergäfvo sitt läger och, för att hafva ryggen fri, uppfrev bryggorna öfver Düna skrifver M.:

Currite præcípites, cito! currite, currite Saxi,
In celeri posita est nunc pede vestra Salus.

Currite; posthabitis armis, disrumpite pontes,
 Ut profugis turmis sit fuga tuta magis.
 Ultiores redeunt Fenni, puniri parati
 Vos, qui cepistis bella monere dolo.
 Currite, vos Nemese simili subducite furto:
 Vester ut accessus, sic fuga tarpis erat.

Ännu, en gång återkom M. till Dorpt, men blef vid under-rättelsen om Ryssarnes infall så bestört, att han hals öfver hufvud flyktade till Reval — rependo magis quam iter faci-endo — äro hans egna charakteristiska ord. Derifrån for han vidare sjövägen till Stockholm och Upsala. Man erbjöd honom den lediga Historiska professionen i Upsala, men han föredrog Juris & Matheseos professionen vid Gymnasium i Reval, hvilken syssla han tillträdde i Maj 1702, och be-stridde i 8 år på ett sådant sätt, att hedrande anbud på högre och mera lönande befattningar gjordes honom. Så erbjöd man honom 1703 Matheseos och året derpå Eloqu. & Poës. professionen i Pernau, 1710 JustitiæBorgmästare-sysslan i Reval — föreslogs också härtil af GeneralGou-verneuren i Reval D. Fr. Patkull, men undanbad sig så väl det ena som det andra.

Emellertid hade Ryssarne intagit Riga, Dünamünde och Pernau samt hotade Reval; de menniskor, som krigets olyc-kor och Ryssarnes härjningar skonat, borttrycktes af en men-niskofiende, till och med mera mördande än Ryssarne, nem-ligen Pesten.

Bland de olyckor, som Spanska successions-kriget ut-bredde öfver Europa voro äfven de pestartade sjukdomar som grasserade i synnerhet i Italien, Spanien, Nederländerna och Tyskland, och hvilka det på samma gång utbrytande Nordiska kriget icke var egnadt att stäfja. Ovanliga förändringar och irregulariteter i den fysiska världen hade samtidigt dermed inträffat. 1702 var ett ovanligt kallt år, 1703 hade Italien gruffligt lidit af öfversvämningar, 1704—6 voro så varma, att quicksilfret — om man får tro samtida berättelser — uppgått ända till kokpunkten, 1707 långvarig vinter, 1708 så mild att träden blommade i Tysk-land redan i Februari, 1709 åter så stark vinter, att jorden uti Italien frös till 3 alnars djup, så att alla oliverna gingo ut. Krig, meteoror, utbrott af eldsprutande berg, nya öars uppkomst ur hafvet m. m. hade injagat en ängslan i sinnena och ryktet om pestens härjningar i orienten hade uppgjagat föreställningen om den kommande olyckan till fullkomlig öfvertygelse. Med hvarje år ryckte den verkliga pesten

närmare Europa. 1708 hade den inträngt i Ungern och Polen, och snart visade den sig i Preussen och Liffland. Under den kalla vintern 1709 borttrycktes öfver 25,000 människor i Danzig. Under den allmänna villervalla, som uppstod af faran för Ryssarnes härjningar å ena sidan och för pestens å andra, flyktade en mängd Liffländare öfver till Stockholm. De inquarterades i början i hus vid Ladugårdslands brön*), och hade man i början secernerat dessa boningar, så hade sannolikt Norrmalm och Staden kunnat räddas; men der fanns vid denna tid hvarken beslutsamhet hos de som makten innehade, ingen lydnad hos underordnade, ingen milice, icke heller tillräckligt antal läkare, så att farsoten ensamt i Stockholm borttryckte 30,000 människor. Från Stockholm utbredde den sig med obehjadt fart öfver hela landet och bortsopade befolkningen ända derhän, att t. ex. uti Åhs församling, (Jönköpings län, Vexjö stift), enligt en anteckning i kyrkoboken, endast 2 manspersoner mellan 20 och 60 år funnos qvar. M. var en bland de första som med sin familj flyktade först till Åbo och vidare till Stockholm, dit han i medlet af Augusti 1710 anlände; men emedan pesten der nyss förut afbrutit, for han i slutet af följ. månad till Westerås. Året derpå reste han till Finland, för att öfverföra hvad som af hans egendom kunde vara qvar efter fiendens sköfning och erhålla någon kunskap om sin fader, som hade flytt till denna provins. Härom finnes en intressant anteckning i Törringe (Lunds stift, Malmöhus län) kyrkostol för år 1748, så lydande: "Till efterrättelse, för timande dödsfall skull, lemnas om denna altarekanna och bosföljande kalk, att jag 1711 har funnit detta silfret ibland min Sahl. Faders uti Finland spolierade ägendom: och som detta silfret hört Svenska Församlingen, eller S. Mariæ Kyrkia i Dorpt till och vid bemalte Stads belägring 1704, då min Sahl. Fader derifrån flyktade, blifvit hos honom deponerat, som han med sig till Estland fört. Sedermera år 1710 vid hela landets öfvergång till fienden, då min Sahl. Fader åter nödgades flykta öfver Siöen till Finland, har detta silfret måst undergå samma öde, som min Sahl. Faders medförda saker, medelst det att

*) Se Nils Rosén von Rosenstein, Tal om Pesten och om dess utestängande från ett land d. 6 Maj 1772 bland Vetensk. Akad. tal och F. V. Mansa, Pesten i Helsingør och Kiöbenhavn 1710 och 1711 i 1 Bandet af den Danske historiske Forenings Tidskrift p. 386 sqq.

min Sahl. Fader innan han fick komma till lands på en 6, Sunö benämnd, i Finska skären under Borgo med sina två drängar af Pesten dödde, och vintern derpå hans qvarlätenskap af en gudlös Tullnär i Pellinge uppå landet brachtes och spolierades. Hvarför jag, efter erhållen kunskap att min Sahl. Fader var kommen till Finland och dött år 1711, måste resa ifrån Stockholm öfver till Finland, då jag bland qvarlevorna af hans spolierade ägendom fant förberörda kyrkiosilfver. Och som det hört den kyrkian till, hvarest jag blifvit döpt och i min ungdom brukat mina salighetsmedel, så har jag velat förära det, att det en gång kunde återställas samma församling, aldenstund jag lefver i det hoppet, att det goda landet icke lærer lemnas i Rysarnes händer etc. Men där det icke sker och jag ifrånfaller, får denna kanna och kalk lemnas till någon annan kyrkia till det bruk, som de äro gjorda till." I ett tillägg till denna disposition, många år derefter, läses följande: . . . "aflemnar jag, medan jag än lefver förberörde kyrkiosilfver till Törringe kyrka, att der brukas vid Gudstjenste och förvaras, såsom bimälte kyrkas ägendom, dock med det hvilkor, att i fall Staden Dorpt, genom Guds allvisa styrelse, skulle återkomma under Sveriges krona, detta silfret utlefvereras och åter tillställas till den Svenska Församlingen, som i Dorpt kan blifva inrättadt. Att detta ord från ord måtte uti Törringe KyrkjoStohl införas, anmodar jag Kyrkjoherden dersammanstädes min k. måg, H. Magister Petter Wahlén. Lund den 29 Juli 1748. "Arvid Moller."

Vintern 1711 kom M. tillbaka till Vesterås, derifrån han flyttade till sin svärfader, Biskopen Dr Jacob Lang i Linköping. Äfven under dessa olycksdagar, då han måste öfvergifva sitt fosterland och sitt embete, hedrades han med flere anbud och uppdrag. Så blef han 1712 förordad att blifva Moral. Professor i Upsala, och 1715 att blifva Censor Librorum. Förstnämnda år uppdrogs åt honom att undersöka den balance, som uppstått efter aflidne Räntmästaren i Östergöthland och 1715 att verkställa en egendomstaxering derstädes till vinnande af billig minskning i kronoutskylderna. Efter så många och så olika med heder för rättade embeten och uppdrag, samt efter så många faror och mödor blef han äntligen 1717 utnämnd till Juris Naturæ, Gentium & Moral. Professor vid R. Carolinska Akademien i ledigheten efter Professor Hermanßson, som hade blifvit förflyttad till Skytteanska professionen i Upsala. Lund

**BIOGRAPHISKT
L E X I C O N**

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

FJONDE BANDET

ANDRA HÄFTET.

Upsala

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

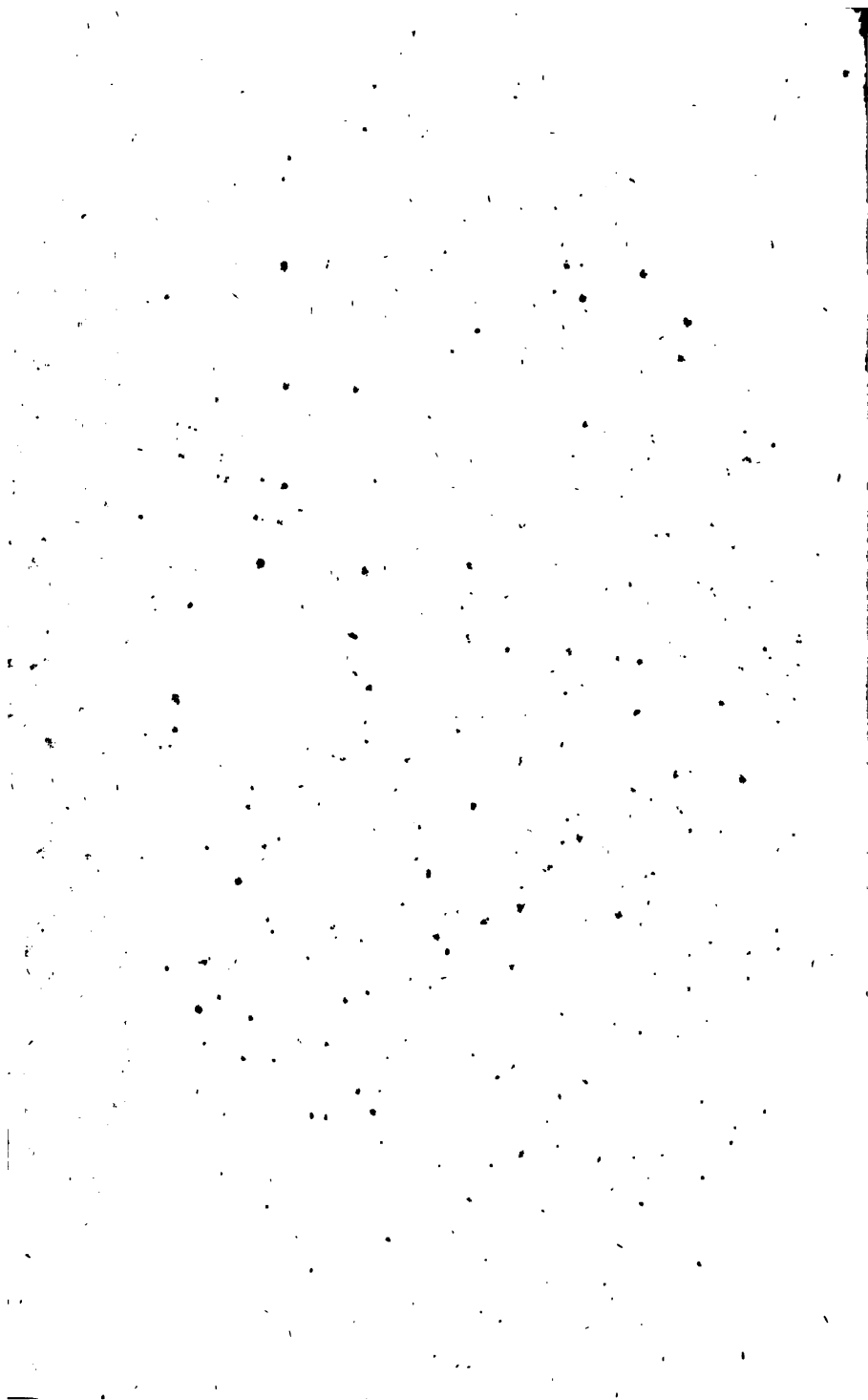
1843.

PÅ N. M. LINDS förlag.

Innehåll.

Moller, Arvid (Forts.). — Montgomery, Gustaf Adolf.
— *Montin, Lars. — Moræus, Johannes. — von der Mühlen, Gustaf Casimir Gahrlep. — Muhrbeck, Lorentz. — von Müllern, Henrik Gustaf. — Munck, Petrus. — Munck af Rosenschöld, Eberhard Zacharias. — Munck af Rosenschöld, David. — Munthe, Sven Johan. — Munthe, Sven Hansson. — Munthe, Lars Peter. — Muræus, Stephan Larsson. — Myrbeck, Peter. — Murberg, Johan. — Murray, Andreas. — Murray, Johan Andreas. — Murray, Adolf. — Månesköld, Carl Christersson. — Månsson, Nils. — Mörk, Jakob Henrik. — Mörner, Otto Helmer von. — Mörner, Carl. — Mörner, Carl Carlsson. — Mörner, Ludvig. — Mörner, Hans Georg. — Mörner, Carl Gustaf. — Mörner, Carl Stellan.*

hade den tiden besök af Carl XII, hvilken efter sin öfverfart ifrån Stralsund varit här flere gånger, men sedan d. 20 Sept. 1716 i Lund tagit sitt högqvarter, lånte böcker från Bibliotheket, var närvarande vid högtidligheter, så väl som föreläsningar och disputationer, upphöjde Professor Heggardts son till adelsman och fäste en ännu större kärlek och ära vid sig sjelf derigenom att han hedrade de lärda. Detta gjorde att M. första året hade flera förnåma åhörare på sina lectioner, för hvilka han lade Pufendorfs bok "de officio hominis & civis" till grund. Sedan (1722) tillades Beckmans skrift, "Conspectus doctrinæ politicæ." 1726 läste han öfver Ethiken efter Buddeus; 1731 Moral-philosophie efter Heineccii "Elementa Philos. mor.", 1733 Jurisprudentia naturalis efter Gribnerus, 1736 öfver Cicero, "de officiis", 1737 Moral-philosophiens Historia.

Man ser häraf, att M. följde med framstegen i vetenskapen och af hans förut tecknade lif kan man sluta till yttringen af det vitsord, som samtiden gaf honom, att hafva varit en ganska duglig och nitisk lärare. Af de under hans præsidium utkomna disputationer vidröra de flesta vetenskapens högsta problemers t. ex. de Conscientia, de imputatione actionum humanarum, de Origine civitatum, de æqualitate hominum, de subjecto habitus moralis, de discrimine juris naturæ & gentium, Origo mali moralis &c. &c. Han tillhörde än filosofiska än juridiska faculteten, hade grundligt studerat Sveriges lagar och ofta varit använd i domarevärf. Således var han mellan 1702—10 ofta adjungerad ledamot af Öfverdomstolen i Reval, och hade, såsom Professor i Lund, flera gånger Götha HofRätts förordnande att förrätta Lagmans-tingen i Skåne. M. hade nemligen den öfvertygelsen, att handläggning af mål är för den theoretiska juristen icke allenast nyttig, utan rentaf nödvändig. Att M. äfven utom sin krets varit aktad och ansedd, hafva vi förut haft tillfälle se. Ett ytterligare bevis derpå är att han 1727 erhöill kallelse till Juris Romani Professor i Upsala, hvarom han säger "quam provinciam mihi non obtigisse eo gratius mihi erat, quo modestius mihi fuerat illam rursus deprecari."

M:s fridsamma, för allt ädelt och godt nitälskande själ framstår i den vackraste dager uti Consistorii Acad. i Lund Protocoller, kan man också icke undgå att förebrå honom en viss vekhet i karakteren och ett alltförstort undseende

för de högmögendes nycker och önsakningar*) och således icke i detta hänseende jemför honom med den lika ädle, men mera kraftfulle Archiater Rilian Stobæus, så man dock rättvisligen anmärkte att M. lika litet rådde för sin vekhet i själen, som Kilian Stobæus att han var halt, och att vi, under läsningen af Academiens Protocoller för åren 1717—1745 anträffat ganska många ställen, som vittna om M:s rena, för Academiens nytta, heder och anseende ömmande sinnelag. Protocollerne för året 1720, då M. var Rector, förete mer än ett exempel härpå. Math. Professorn Quensel hade, under sitt eget Rectorsår 1719 måst låta skilja sig från sin hustru, för otuktigt lefverne, och ville nu gifta sig med sin piga, Pernilla, "hvilket giftermål skulle vara något gement." Consistorium varnar, genom sin styresman, Quensel att ingå i detta äktenskap, emedan hela Collegium derigenom blef "injurieradt", och då Quensel genmälte, att Cons. icke egde något förmynderskap öfver honom, talar M. ett än renare språk: "Herr Professorn", säger han, "kan ingalunda bringa någon menniska att troo, att det lärer till dess Collegers heder, mindre kan stoppa munnen på folket, att icke till Collegii wahnheder raisonerades, hurusom Professorer lägga sig in med canallie och lämna ungdomen elaka exempel."

Samma Rectorsår ordnades till en del stolrummen i Domkyrkan, till hvilken ordning planen är af M. Om Aka-

*) Då Rector Illustris för 1736 Baron Falkenberg d. 23 Nov. sammankallat Cons., upplästes K. Maj:ts bref af d. 19 Oct., hvarigenom, på Canslerens Gr. Carl Gyllenborgs tillstyrkan, Prof. Harmens, oaktadt det icke var hans tur, förordnas till Rector för följande året. Consistorium beslöt då, att "emedan sielfva sättet att föreslå Rector, uthan att Collegium dervid blifvit hört, alltförmycket inskränker den Friheet och de privilegier, som uti Akademiska Constitutionerne i nåder äro Collegio lemnade vid Rectors wälljande, att, med den vördnad, som Cons. bör wisa sin Förman, anhålla att Collegium i sådana och andra förefallande Måhl, måtte bibehållas wid den förmåga och frihet, som Akademiska Constitutionerna tillägga; så att Collegium, i följe af sin pligt och Embete, må föruth få säga sin Mening, innan Hans Höggref. Excellence saken till H. Maj:ts Nådigste Decision öfverlemnar"; i denna både värdiga och nödiga föreställning mot Canslerens betående ville M. ej deltaga, "utan exciperar sig aldeles härifrån." Grefve Gyllenborg blef vred, och ber Cons. nogare eftersinna sina yttranden. Hela Cons., den fromma Biskop A. Rydelius icke undantagen, blir dock vid sin mening om denne "casus novus &c." "inopinatus", men M. tycker att ytterligare föreställningar endast "försäkra Hans Höggref. Excellence elust" &c.

demiens drätselverk har M. stora förtjenster. Han var en bland stiftarne till Akademiens Enkekassa, hvartill begynnelsen gjordes 1720, då Consistorii ledamöter kommo öfverens att pro persona sammanskjuta 50 D:r s:mt och sedan årligen 6 d:o. Till upphjelpande af Akademiens finanser uttänkte M. 1732 planen till ett Lotteri, hvilken, med några ändringar af Canzleren förordades och af R. Maj:ts stadfästades. M. och Prof. Nehrman (Ehrenstråle) och i den sednares ställe sedan H. Benzelius, förordnades till Com-missarier. Då räkningarne uppgjordes 1736 hade Akademien i ren behållning 4355 daler s:mt, "och erkänner Collegium med all tacksamhet det oförtrutna Bewakande för Akademiens förmåhn som wälbemälte Hrr Proff. ådagalagt, samt det besynnerliga besvär Herr Prof. Moller med siälfva Bookhållandet öfver Lotteryas wärket haft." När Menlös 1732 köpt sig Matheseos Professionen och med honom trätosjuka och partier på nytt inkommo och sönderleto Consistorium (se vidare Menlös här ofvanföre), iakttog M. ständigt neutraliteten, utan att dock lemna sanning och rätt, när de behöfde det, utan försvar. Så t. ex. när Menlös i en supplik till Canzleren af d. 1 Juli 1736, utan fog klagat öfver, att han ej blifvit utsedd till Philos. Fac:s Decanus det året, utlåter sig M. "Professor Menlös gör sig alltid ett nöje att kunna påhitta något, hvarmed han kan gifva andra att syssla och fördrifva goda stunder, som till något nyttigare kunde användas, så att man aldrig kan stödja sig på, hvad han antingen Tacite eller Exprese samtyckt" &c. &c.

Trött af mödor och år, utledsen vid de mångfaldiga ledsamheter, som Prof. Menlös tillställt och tillstälde, begärde M., under sitt sista Rectorsår 1741 (d. 42 Sept.), att till följe af R. Maj:ts Resolution af d. 14 Juni 1737, "få nedlägga sin Profession med det vilkoret, att få lemna den åt Adjunkten Nelander, såsom sin tillkommande mäg", till hvilket vilkors ernående han begär Consistorii recommendation hos Canzleren och Konungen. Konungen resolverade också, under d. 9 Nov. 1743, att Philosophiæ Adjunkten Joh. Nelander, med afseende på Prof. Mollers långa och berömliga tjenst vid denna Akademi, skulle blifva Moraliæ Professor, och att M. under sin listid skulle behålla full Professorslön" &c. &c. Ännu lefde han i 13 år med temligen god helsa och utarbetade derunder, "fast det allena smäningom vid ljufva och varma sommardagar, då det honom lägligast kunde falla att hålla i pennan" en "Beskrif-

ning öfver Est- och Liffland", 166 sidd. in 8:o samt "Staden Dorpts öde", 126 sidd. med en charta. I den förra ingår han i en, efter tidens anda, lärd beskrifning öfver Lifflands namn, gränсор, innebyggare, Slaverna, Skyterna m. m., gisslande Cluverius och Eccardus för deras försök "att draga allt till Tyskland och vrida Skandinavien från dess rätta ställe till Jutland. Det är under att ej Eccardus ej också velat vrida Nordstjernan från dess ställe och sänka Sverige och Norrige under vatten" "Men den gamla Skandinauia har djerfvere rötter, än att en Eccard med allt sitt stjernbrått densamma efter behag upprycka och flytta kan." — Man läser dessa beskrifningar med både nytta och nöje och uppsparar deri ännu flera ädla drag hos Prof. Moller, som ännu in på höga ålderdomen arbetade för sitt fosterlands nytta och ära.

Prof. M. hade ett reguliert, till och med vackert ansigte. Hans milda ögon afspeglade den själens godhet, som alltid framlyste i hans handlingar. Han var från 1732 en nitisk Inspector för Småländska nationen; har uppyggt det hus, som sedan Proff. Nelander, Fremling och Dahl egt, och som Kyrkoherden Ceder gren nu eger, var Akademiens Rector åren 1720, 1738, 1741; Promotor i Philos. Fac. 1734, då 53 Candidater af honom emottogo lägerkransen. Hans portrait finnes på Lunds Universitets Bibliothek. Död den 6 April 1738.

. Gift 1708 med *Christina Margaretha Lagercrantz* († 1739), dotter af Biskopen Dr Lang i Linköping och hade med honom 2 söner och 6 döttrar. Bland dessa kända vi *Anna Christina*, g. m. 1. Kyrkoherden öfver Törringe och Skabersjö Församlingar i Lunds Stift; Mag. V. Faxe, farfar till nuvar. Biskopen öfver samma stift, 2. Prosten P. Wählin (hvarom ofvanföre); En dotter död ogift i Lund; *Magdalena* g. m. Juris Nat. & Moraliu Professorn Doct. Johan Nelander; *Arvid*, född 1718, död 1802; Öfverste, Place-Major i Götheborg och R. S. O.; *Maria Charlotta* och *Jakob*, båda döda i deras späda år.

Skrifter: 86 Disput.: se v. Döbeln, R. Acad. Lund. Hist. och Liden Cat. Disp. — Programmer: hvaribland det som utgafs till firande af freden är (titeln inberäknad) på vers. — Dessutom, 1 vid Akademiens 10:de Magisterpromotion d. 10 Juni 1734, innehållande Akademiens och Promotionernas Historia. — Liktal: 1. öfver Kon. Carl XI. på Latin. Lund 1737; 2. öfver Domprosten Bonde Humerus, införd i Nettelblads Mem. virorum in Suecia Erudit. rediviva. — Öfriga arbeten: *Epicinium ob memo-*

rabilem de Danis victoriam, sub ductu M. Stenboeckii anno 1710 d. 28 Febr. partam &c. — Kort Beskrifning öfver Est- och Liffland. Westerås 1736 (i förening med) Fata Dorpati. — Den i förra tiden namnkunniga Liffländska Staden Dorpts öde. Westerås 1733, båda in 8:o. — Manuscript: Skaldestycken, dels på Latin, dels på Tyyska och Svenska, skänkte åt dess dotterson, Jacob W. Faxe, med vilkor, att beständigt behållas i släkten. Af H. H. Biskopen, som saknar några litterata afkomlingar, är detta manuskript, jemte ett annat af Moller, innehållande diverse gamla handlingar, skänkt till Lunds Universitets bibliothek, med förbehåll af släktens reclamations-rätt.

(Källor: Nyss nämnda manuscript, beuget långifvet af n. v. innehafvaren Biskopen m. m. Dr Faxe. — Von Döbeln, Reg. Ac. Lund. Hist. — Sv. Mercurius 4:de årg. 1 del. pag. 29. — Brings Minne öfver Biskop Rydellius pag. 106 & passim. — Geselli Biogr. Lexicon IV. — Wåhlins öfver honom hållna Oratio Funebris. — Ståhl, Biogr. Underrättelser om Lunds Prof.)

G. W.

MONTGOMERY, GUSTAF ADOLF.

Född den 24 Maj 1792 i Finland. Föräldrar: Majoren och Riddaren af Svärds-Orden *Gustaf Adolf Montgomery* och *Hedu. Hel. Löthman*. Denna gren af ätten härstammar från den gamla, lysande, Grefliga i Frankrike. I hopp att Nantesiska edictet, hvars upphäfvande dref ätten ifrån fädernesland och 34 slott i Normandie och Picardie, skulle varda restitueradt, tog familjen i Sverige icke introduction på Riddarhuset förr än på 1700-talet. Det är från en af de 9 söner af den för sina öden, sitt mod och sina uppoffringar såsom en af Protestanternes hufvudmän, sin oförvillade olycka, att i ett tornerspel döda Henrik H, sin oförändrade ståndaktighet under torturen, och sin död, så namnkunniga Grefve Gabriel Montgomery, som denna gren af Svenska ätten härleder sig. Gustaf Montgomery, hvars ungdom utmärktes af ovanlig liflighet och lätthet att lära, ingick tidigt i krigsyrket. Han började sin militäriska bana såsom Trumslagare, hvarifrån han under 1808 års Finska krig steg för steg avancerade genom alla UnderOfficers-graderne, till Officer. Han bevistade under detta krig alla med Sandelska fördelningen förefallna bataljer: 1808 vid Pulckila den 2 Maj, Koivisto den 29 s. m., Cuopio den 12 och 18 Juni, Killonjemi den 25 och 30 s. m. Taipolo den 2 Aug., Idensalmi den 27 Oct., 1809 vid Hörnefors den 4 och 5 Juli, samt förpostaffärerna vid Kivisalmi, tvenne gånger vid Toivola, allt 1808, samt Degernäs och Umeå 1809, och erhöill för den vid Koivisto den 29 Maj 1808, dervid

han tog fångar, Silfvermedaljen för Tapperhet i Fält. För det mod och den rådighet han ådagalade under affären vid Hörnefors den 8 Juli 1809 blef han direkt, från tjänstförrättande Officer, Nådigt befordrad till Lieutenant. Han marscherade under detta blodiga krig, oakadt helt ung och hårdt pröfvad af alla de lidanden, dem köld, hunger och nattvak medföra, till fots öfver 200 mil såsom Underofficer. Under 1814 års Norska krig bevistade han äfven de under General Gahns befäl inträffade affärer, vid Lierskans, Malmerberget samt Midskog och Skoterud; och blef för den vid Malmerberget, der han tog fångar, anmäld till erhållande af guldmedalj för tapperhet. Under båda dessa krig var han mycket begagnad dels som Adjutant hos flere Befälhafvare och Generaler och dels i andra förtroende-uppdrag, der mod och rådighet erfordrades.

Efter Finska kriget placerad först såsom Lieutenant på Vermlands Fältjägare och sedan såsom Kapten på Vesterbottens Regimente. År 1817 blef han Kapten i General-Stuben och Adjutant hos Inspecturen, General-Lieut. Frih. Vegesach, till hvars Stabs-Chef han påföljande året förordnades. År 1818 befordrad till Major på stat vid Jemtlands Regte och för sina krigsförtjenster Riddare af Kgl. Svärds-Orden. 1821 begärde han och erhöll Nådigt afsked från Regimentet, i afsigt att resa utrikes och äfven gå i Grekisk tjänst, hvartill han också hade förskaffat sig recommendationer, men sjuknade i Norrköping. År 1826 befordrad till ÖfversteLieutenant i Arméen och 1833, på underdånig begäran afskedad med Öfverste n. h. o. v. Blef vice Landshöfding i Jemtland 1841. Ordin. Landshöfding derstädes i Mars 1842 och i Vesterbotten i Juni s. å.

År 1820 erhöll han Nådigt uppdrag att vara Ledamot i den Committé, som, som på mindre än tre månader utarbetade Förslag till ett exercitie-reglemente för Arméens Fältjägare. År 1823 blef han kallad till Corresponderande Ledamot i Kongl. Landtbruks-Akademien, i hvars handlingar finnes infördt ett af honom begagnadt sätt att med fördel och inom året få potäter af frön. För denna afhandling erhöll han Akademiens stora medalj. År 1829 kallades han till arbetande Ledamot i Kongl. Krigs-Vetenskaps-Akad. med den särskilda utmärkelse 6 §. af dess förra stadgar medgåfvo. I dessa stadgar utverkade han en reform, hvarigenom deras förra skråanda, genom det afseende de fästade på titlar och värdigheter, afskaffades. År 1835 blef han kallad till Heders-Led. i K. Hushålls-Sällskapet i

Jemtland. Samma år erhöill han af H. Maj:t Konungen en större medalj med inskrift inom en eklöfskrans: För medborgerlig förtjänst.

Vid Riksdagen 1823 uppträdde han med sjelfständiga och oensidiga grundsatser, hvarföre hans portrait då utkom bland de utmärktare Riksdagsmännens antal. Han ifrade nu isynnerhet för constitutionella och frimodiga handlingssätt hos Konungens rådgifvare, för afskaffandet af Dykeri- och Bergnings-Compagniet, som var illa beryktadt; af K. Nummer-Lotteriet, såsom en för Nationen vanhedrande och omoralisk inrättning; af General-Assistans-Kontoret såsom en obehörig Procenteri-anstalt och uppenbar tillflyktsort för tjufigods; samt af Krigs-Akademien på Carlberg såsom en ensidig och onaturlig uppfostrings-anstalt, der ynglingarne redan vid sin späda ålder likasom stöpas i en blott militärisk form och sålunda danades i en viss skrämda. Han yrkade att denna Akademi borde förvandlas "i en blott applicativ Militär högskola och sålunda förenas med den på Marieberg, och deremot Militär-Professorer anställas vid Akademierna i Upsala och Lund samt en Militär-Lector vid hvarje af Rikets Gymnasier, hvarigenom det skrämmässiga i krigsycket, enligt hans förmodan skulle försvinna och den allmänna och offentliga uppfostran blifva hvad den, i väl ordnade Samhällen, bör vara, nemligen på en gång Vetenskaplig, Medborgerlig och Militärisk." Det är, tillägger han, denna gemensamhet i uppfostran, som förenar och förbrödrar alla samhällsclasser, som mångdubblar deras verksamhet, som utvidgar deras krafter, som sammansmälter de individuella åsigtarna, som, med ett ord, befordrar det helas trefnad och bestånd; och det är sålunda national-andan och national-försvaret, dessa tvillings-syskon, säkrast både lifvas, näras och stärkas. När man genom en dylik förening af den medborgerliga och militäriska bildningen i våra offentliga läroanstalter försäkrat sig om ett dugligt och tillräckligt befäl, anser jag den viktigaste grunden lagd för ett kraftigt och ändamåls-enligt national-försvär *).

*) Jfr. sid. 48 i hans Anmärkningar och Idéer om Sveriges försvar; och hvori han utvecklar nyttan af att amalgamera beväringen med indelta arméen samt äfven i öfrigt föreslår försvars-anstalter, hvilka till en del hålla på att realiseras i och omkring hufvudstaden.

Härvid må tillika nämnas hans känsla för sitt Finska moderland, hvilken känsla, jemte öfvertygelsen att 1812 års Svenska Politik var riktad mot Östra grannen, bestämde honom till ett äfventyrligt företag. Han var då gränsposterings-befälhafvare vid rikets norra gräns

Vid samma riksdag motionerade han inrättandet af en Technologisk skola såsom en afdelning af Landtbruks-Akademien, och en sådan har också sedermera blifvit inrättad. Dykeri- och Bergnings-Compagniet samt General-Assistans-Kontoret hafva äfven blifvit afskaffade. Till lindring för jordägarne yrkade han på beskattning af Öfverflöds-artiklar och Charakters-fullmagter. Under de påföljande Riksdagarne ifrade han för samma ämnen, men isynnerhet mot bränvins-syndafloren och för bränvinets högre beskattning. I början mötte detta nit ett bittert motstånd. Sjelf nedlade han, så snart han blef jordägare, sitt bränneri.

Som litteratör och författare har han också gjort sig känd. Hans under 1823 års riksdag väckta motion om återgången af Arméens så kallade nya organisation, hvilken motion bestreds till remiss, upptogs af honom till discussion i Journalen 1827 och väckte lifligt motstånd af någon bland den tidens högsta militär-organer, men den af G. M. klandrade nya organisationen blef emellertid derefter modifierad till hvad den nu är.

Hans recension öfver en af vår störste predikants otryckta predikningar, likasom hans anmärkningar öfver de af H. E. Gr. Adlersparre utgifne handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historia samt historiska personer*), fästade i synnerhet en allmän uppmärksamhet, och hans i dessa

och som han kände att hela Finland var blottadt på Ryska troppar, beslöt han, med sin commendering, rycka öfver gränsen, uppmana Finnarna att gripa till vapen och intaga Petersburg, som då saknade allt försvar. Ankomne ordres, att genast begifva sig till annan ort, hindrade verkställigheten. (Till hans egenheter hör att han under hela 4 år afhöll sig från bröddätning, och sedan början af 1837 aflagt kött för att pröfva Gassendis yrkande i detta hänseende).

*) I anledning af dessa anmärkningar förekommer i 1:a bandet 1:a häft. sid. 207 i Biogr. Lex. öfver namnk. Sv. Män och Ankar-svärd Carl Henriks biographi den förebräelse, att G. M. missbrukat Ankarsvärdets förtroende, i det han i sina förbemälda anmärkningar upplyst att de uppgifter, han deri om G. Adlersparre begagnat, varit lemnade af en person, hvilken före, under och efter revolutions-krisen nära omgaf Hans Exc. Grefve Adlersparre. Då varande Frih. C. H. Ankarsvärd svar dat. d. 1 Aug. 1852 på G. M:s förfrågningar, har följande ordagranna slut: "Om härutur kan hämtas något som kan tjena Tit. för dess Polemik, så må sådant gerna begagnas äfven med så tydliga allusioner å uppgifternas författare, att man derå ej kan misstaga sig, men mitt namn får icke nämnas, jag an-håller derom." Och detta namn nämnes ej heller af G. M. i dess anmärkningar, och den allusion, som är återopad, var ju tillåten, hvadan intet ringaste missbruk af det gifna förtroendet skett eller G. M. ens trädt den mest utsträckt laggrannhet för nära.

sednare anmärkningar förekommande teckning af framlidne Cancelli-Presidenten m. m. Friherre Ehrenheim, har till och med hans bittraste motståndare bedömt såsom "utmärkande lika mycket sanning och sakkännedom, som utförd med styrka, värdighet och smak."

Äfven i Poesien har han försökt sig, och prof deraf, dels anonymt och dels med hans kända namnchiffer, varit synliga i Journalen och sednast i Norrlands tidningar.

I flera år har han varit delegare uti och förvaltare af ett vidsträckt kopparverk i Jemtland. Vid detsamma hade han inom kort tid åstadkommit en mängd vackra och solida konstverk och byggnader, anlaggt nya vägar, utvidgat rörelsen och ökat afkastningen till så väl ortens som interessenternas fördel. Öfverallt har han infört ordning, nykterhet och sedlighet. Han har inrättat en Lancaster-skola vid Huså, utverkat tillåtelse till en Brukspredikants kallande, samt med betydlig enskild uppooffring grundlaggt en pensionsanstalt för olyckliga eller åldriga grufvarbetare och deras i nöd efterlemnade enkor och barn.

Han är sedan 1826 gift med *Hedvig Elisabeth Wallmark*, dotter af Cancelli-Rådet och Ridd. af R. Nordstjerne-Orden P. A. Wallmark.

Skrifter: Saragossas och Tortosas belägring. Öfers. Sthm 1819.

— Biographi öfver Öfverste Eck. Ib. 1820. — Tal öfver Frih. S. G. Hermelin (i Tal öfver aflidne Riksdagsmän). Ib. 1823. — C. G. Tessins Dagbok 1757 med historisk inledning. Ib. 1824. — Biographi öfver Landsböfd. G. Edelstam. Ib. 1828. (Afttryck ur Allm. Journalen N:o 217 o. f.). — Biographi öfver Gen.Lieut. Frih. von Vegesach. Ib. 1829. — Anmärkningar och Ideer om våra försvars-anstalter. Ib. 1829. — Anmärkningar vid de af G. Adlersparre utgifna Historiska Handlingar. Ib. 1851. — Turkiska Chartan. Öfers. Örebro 1833. — En röst från Fjällen. Politiska åsigtter. Sthm 1840. — Historia öfver kriget emellan Sverige och Ryssland åren 1808 och 1809. 2 Delar. Örebro 1842. — Medborgerlig Militair-Tidning. 1:a årgången. — Biographier öfver C. J. Adlercreutz och S. G. Hermelin i Biogr. Lex. öfver namnk. Sv. Män. — Medarbetare i flera Tidningar och författare af en mängd artiklar och recensioner i litteraira och stats-economiska ämnen.

(Källor: Sves och Götha Höfd.-Minne sedan 1720. 1 D. — Riddarhus-Generalegien. — Riksdagsförhandlingar. — En liten diversion af Tertius. intervensions eller L. och P. Tryckt 1832.)

MONTIN, LARS.

Född på ön Hisingen d. 1° Sept. 1723. Fadr. Theol. Lectorn i Göteborg, Prosten och Ryrkoherden i Lundby, Mag. *Jonas Montin*. Modr. *Elisabeth Mosenius*. Genomgick Göteborgs Gymnasium. Student i Lund 1743, i Upsala 1745. Fadren hade handledt honom mest i Theologisk litteratur, i tanka att han skulle blifva prest. Sonens håg vände sig dock i Lund till Bergvetenskapen, men sedan han i Upsala hört Linné, beslöt han blifva Läkare. Han besökte 1749 Luleå Lappmark och Fjäll ända till Torefsjölen i Norrige, hvarifrån han efter 5 månaders besvärlig resa återkom med ett stort förråd lefvande vexter. Vid samma tid sökte han Medicinska Adjunkten i Lund, men blef förbigången, hvarigenom han utestängdes från den Akademiska banan, hvartill han tyckes hafva häst passat. Undergick Candidat- och Licentiat-examen i Lund och blef Med. Doctor ibid. 1751. Derpå praktiserade han i Göteborg med allmänt godt förtroende till 1754, då han blef anmodad att förvalta Prov. Medici sysslan i Halland, under Doktor Martins utländska resa, och efter hans befordran till Anatomie Professor i Stockholm, 1756, utnämndes M. till Ordinarie Provincial-Medicus. År 1782 tillade Kongl. Maj:t honom Assessors namn, heder och värdighet. Sin syssla, hvaruti han i början hade många besvärligheter att öfvervinna, i anseende till djupt inrotade vidskepelser och fördomar i synnerhet hos Allmogen emot Läkemedel och deras användande, bestridde han emellertid med en outtröttelig nit och verksamhet, och ådrog sig på resor till de sjukas hjälp flera förkylningar, som efter hand försvågade hans eljest goda helsa och lade grund till giktplågor, hvaraf han omsider dog i Halmstad d. 2 Jan. 1785, uti 62 ålders året, ogift. Jemte en förfaren, lärd, samvetsgrann och emot fattiga, särdeles välgörande Läkare, var han en mycket snäll Naturforskare, och samlade ett ganska stort Herbarium, som dess Systerson och Arfvinge, Bibliothekarien Dryander sedan skänkte till R. Vetensk. Akademien i Stockholm. Hans namn förvara Örtealäget *Montinia*, och Insekten *Tortrix Montiniana*.

Ledam. af L. Vet. Akad. 1771; af Vet. Soc. i Trondhiem 1772; Physiographiska Sällsk. i Lund 1775; Vet. o. Vitt. Sällsk. i Göteborg 1775; Acad. Cesarea Naturæ Curiosorum 1778.

Skrifter: Tre Bref angående Carl Peter Thunbergs resor och upptäckter; dat. Halmstad d. 4 Oct. 1776, 3 Mars och 7 Nov. 1777. (Se Gjörwells Allm. Bibl. St. 11 s. 352—356, St. 13 s. 76—78, St. 23 s. 327—329.) — Utdrag af ett Bref till Abrah. Bäck angående C. P. Thunberg. (Se Stockh. Lärda Tidn. 1778 N:o 31 s. 404.) — Afhandling om nya Koppypningsättet. (Se Norriska Vet. Sällsk. Handl. D. 8 s. 189 följ. och Allm. Bibl. St. 13 s. 40—43, s. 309). — Underrättelse om Medicinalverkets tillstånd i Halland 1761, 63. (i Coll. Medici Riksdagsrelation). — Embetsberättelser 1783 och 1784. (Läk. o. Naturf. T. V. o. VI). — 7 Rön i Vet. Akad. Handl., ett i Nova Acta Upsal., två i Physiogr. Sällsk. Handl. och ett i Götheb. Vitt. och Vet. Samf. Handl. — 2 Disputationer.

(Källor: Sacklås Läk. Hist. I. s. 747. — Åminn. Tal i Vet. Acad. af C. P. Thunberg. — Rosenhanes Anteckn. om Vet. Acad.)

MORÆUS, JOHANNES.

Född d. 9 Mars 1672 i Fahlun. Fadren, som hade lika namn, var KronoBefallningsman; farfadern var Kyrkoh. i Mora, sedan i Fahlun, Mag. *Petrus Jonæ*. Modren, *Barbro*, hade till fader äldste Bisittaren vid Fahlun Grufrätt och bodde på Sveden vid nämde stad, hvadan ock hans barn kallade sig Svedberg.

Emedan KronoBefallningsmannen M. vid sin död 1678 hade lemnat sin enka och sina sju barn i svåra omständigheter, drog morbrodern, dåvarande Regiments-Pastorn, *Jesper Svedberg* försorg om vår Johannes, som visade håg för boken och isynnerhet för medicinen. Han medtog honom till Stockholm, och insatte honom der först i skola och sedan, 1688, på Apotheke Svanen i Stockholm, der gossen förblef öfver 8 år, hvarefter han af morbrodern, som nu var Primarie Theol. Professor i Upsala, blef kallad till informator för hans son. Här fick nu den vettgirige ynglingen ett länge önskad tillfälle, att på ett mera vetenskapligt sätt under Rudbecks och Rogbergs ledning sysselsätta sig med sitt hufvudstudium. Efter några år skref han en disputation om Victriolen, som innehöll åtskilligt nytt och godt; men nu vaknade hos honom hågen att resa. Morbrodern utrustade honom med hvad som behöfdes och gaf honom 100 species-riksdaler. Om hösten 1703 steg han ombord i Stockholm, och ankommen på utländsk botten, begaf han sig straxt till den store Boerhave i Leiden. Hos denne mästare uppehöll M. sig ett år, under mellanterminerna praktiserande i Amsterdam, hvarefter han 1704 begaf sig till Paris, för att än mer förkofra sig i anatomi.

mien och barnförlossningskonsten. Vid nyårstiden emottog han till sin förundran en Provincial-läkare-fullmakt, hvilken morbrodern, nu mera Biskop i Skara, för honom utverkat.

M. gjorde sig då färdig att resa hem. Dock tog han förut Doctorshatten i Rheims d. 14 Jan. 1703, hvarefter han begaf sig på återvägen, men blef under resan genom Holland fasttagen såsom förment spion och i sex veckors tid hållen inspärrad. Rik på kunskaper och medicinsk erfarenhet hemkom M. för att tillträda sin syssla. I fyra år bodde han hos sin morbroder, Biskopen, flyttade sedan såsom Bergslagsläkare och Stadsphysicus till Fahlun, och gifte sig 1715 med en Rådmans-dotter i Fahlun.

Med henne hade han 7 barn, af hvilka den äldsta, *Sara Elisabeth*, blef gift med den store Linné, som efter sin svärfader uppkallade örtslägtet *Moræa*. Den yngre, *Anna Christina*, blef gift med Bergsrådet O. Kalmeter. Af de öfverlevande båda sönerne blef en, *Johan*, Bergsfiskal och Kamrer; den andre, *Pehr*, Bergsman och Bergsrådman.

Undertiden hade M., redan länge Ledamot i Coll. Medicum, 1720 erhållit Assessors n. h. o. v., och när Vet. Akademien stiftades, blef han en af dess förste Ledamöter. Mellertid hade M. redan blifvit gammal och orkeslös, men riktade dock Akademiens Handlingar med ett par rön. Han afled på sin gård Sveden invid Fahlun d. 29 Nov. 1742, nära 71 år gammal. Också hade M. varit utrustad med en stark, senfull och "karlavulen" kropp; var (säger hans biograph), "stadig till sinnes och rördes ej mycket af lyckan och dess skiften" — hvilket var så mycket lättare, som han under sin sednare lefnadstid endast kände lifvet från dess angenäma sida, hade inga bekymmer, var aktad och hedrad som en högst skicklig läkare och hushållade ihop en ej så obetydlig förmögenhet.

Skrifter: Bref till Erik Benzelius d. y. från Leyden, i Nya Sv. Bibl. St. 3. sid. 303. — 2:ne Rön i Vet. Akad. Handl. D. 1 o. 3.

(Källor: Prof. Dr H. D. Spörings Äreminne i K. Vet. Akad. Handl. hållet 1743. — Sacklén's Läk. Hist. D. II, afd. 1.)

P.

VON DER MÜHLEN, GUSTAF CASIMIR GARLIEP.

Föddes på Gripsholms Slott d. 23 Dec. 1633. Fadren *Henrik Garliep*, Hofkock eller Kökemästare, bekände sig till reformerta religionen, och utflyttade till Danzig för att erhålla en friare religionsöfning, då sonen endast var fem

är gammal. Denne sattes sedan att studera på dervarande gymnasium och vidare i Frankfurt an der Oder, hvarest han på fadrens befallning mest sysselsatte sig med lagfarenheten. Efter hans död öfvergaf sonen detta studium och valde i stället medicin. Han återkom sedermera till Sverige och vistades i Riks-Cancelleren De la Gardies hus, dels såsom informator för yngste sonen Johan Casimir, dels såsom Hof-medicus ända till år 1662, då han reste till Holland, och i Leiden tog Doctorsgraden. Han praktiserade derefter någon tid i Danzig. Förordnades 1665 till Extr. Medicinæ Professor i Frankfurt an der Oder, emottog 1668 Garnisons-Läkaretjensten i Colberg, någon tid derefter en dylik i Stettin, och utnämndes 1680 till Hofmedicus hos Churfursten af Brandenburg. Han bidrog mycket till upprättandet af Collegium Medicum i Berlin 1685, hvars Vice Decanus han blef 1693. I denna egenskap utverkade han att medicinal-ordningarne, medicinal-taxan och Dispensatorium Brandenburgense blefvo uppsatta. Kallades 1690 till Ledamot af Kejsrerliga Academia Naturæ Curiosorum under namn af Aurelianus.

Hos Preussens förste Konung Fredric den förste stod han icke i samma nåd, som hos den store Churfursten. Denne fick det infallet att antaga Skarprättaren i Berlin Coblentz till sin Lif- och Hof-Medicus, oagadt allt. v. d. Mühlens motstånd, som nödgades erkänna denna obehagliga embetsbroder, hvilken derpå till rustkammaren i Berlin skänkte sitt bödelssvärd, hvarmed han till evigheten förpassat 103, fadren 19 och farfadren 68 personer. Efter Konungens död 1713, tog den hushållsamme efterträdaren af den gamle v. d. Mühlen hans lön 350 Riksdaler, hvaraf han 1716 återfick 80 Riksdaler, som ett "vitalitium." Han afled i Älten Landsberg vid Berlin 1717, 84 år gammal. Han var en kunnig läkare, skicklig miniaturportraitmålare och har äfven visat sig som poet. Var trenne gånger gift. Hans portrait är stucket i koppar af Busch.

Skrifter: Diss. grad. de Viri ex lapsu sic deficientis casu peculiari LugdBat. 1662. — Salve votivum och "Kling Gedicht" vid K. Fredrik 1:s kröning. Berlin 1700. — En liten andelig sångbok på tyska språket. 1710. — 14 rön i Ephemerides Acad. Naturæ Curiosorum.

(Källor: Gezelii Lex. II. — Sacklens LäkareHist. III. — Bergii Tal om Stockholm s. 136. — Sv. Mercurius. 2 årg. s. 150. — J. C. Oelrichs Nachricht von dessen Leben und Schriften. Greifsw. 1769. — Bibl. SusoGoth. s. 93—97. — Adelungs Lex. II. s. 1814.)

MUHRBECK, LORENTZ.

Lorentz Muhrbeck, om hvars föräldrar uppgift lemnas nedanför i hans broders P. Muhrbecks biographi, föddes i Carlsclrona 1700, blef Student i Lund 1716, besökte sedan både Köpenhamns och Upsalas Högsolor, men återkom till Lund, der han 1719 blef Magister. Orerade på latin öfver Nystadtska freden och Prestvigdes 1723, hvarefter han blef Compastor vid Tyska församlingen i Malmö. Blef 1728 Andre Commminister eller Ottensångspredikant i Lund, derjemte Hospitalspastor. 1732 Förste Commminister eller Archidiaconus vid Lunds Domkyrka, med Råby och Bjellerup som præbende. Då ett förslag till en ny kyrkolag 1736 utkommit, fick M. uppdrag att deröfver afgifva Anmärkningar. 1742 Kyrkoherde öfver Svenska församlingen i Malmö; följ. året Prost. 8. år Amiralitets-Superintendent i Carlsclrona. 1746 Theol. Doct. sedan han ventilerat en disputation: *Systemata theologica esse Divinum erga ecclesiam beneficium.*

Han hade mycket anseende som prestman och theolog, fick flere röster till Pastor Primarius i Stockholm, Biskop i Wexiö med flere ställen och innehade rum å Calmar Biskopsförsalag 1744. Gezelius yttrar: "Sina embeten skötte han med yttersta omsorg. Särdeles visade han outtröttelig nit, att genom predikande befasta den himmelska sanningen. Häruti gick han så långt, att han haft få likar. Han använde härpå alla krafter och ingen Helgdag var det ifrån hans första inträde i predikoembetet, då han ej predikade, så framt han ej var mycket sjuklig — — väljande olika ämnen och olika föreställningssätt. Apostelens utsago: "Vem jag icke predikar Evangelium"! syntes vara hans valspråk. Bland sin tids yppersta theologer kunde han med skäl räknas. Han hade ett förträffligt och kostbart Bibliothek, hvartill han i all sin tid samlat med smak och urskillning. Var stor ordningsman, vaksam uppsyningsman öfver scholor, och isynnerhet öfver den i Carlsclrona inrättade Kongl. Amiralitets Cadetcorpsen." Hans porträtt är in fol. graveradt af J. Gillberg.

Han dog i Carlsclrona 1676, gift 1 med *Ingeborg Litholander* 1727; 2 med *Anna Maria Neuman* 1768. Hans son Doct. *Carl Fredrik*, f. 1737 blef Prost och Amiralitetspastor i Carlsclrona, sedan 1798 Biskop på Gottland men dog samma år hos sin sväger Dr. Gottmark i Badelunda på vägen till Upsala, för att invigas till Biskop.

Skrifter: Likpred. öfver Handelsm. Granskoug. Carlscr. 1742, — öfver Bisk. Herm. Schröder. Calmar 1744, — öfver Prosten C. C. Qviding i Carlshamn 1748, — öfver Prosten Frödeli i Fridlefsstad 1758, — öfver Amir. Past. C. Gyllenakepp 1759. — Tal då grundsten lades till en ny Amiral, kyrka i Carlscrena. 1760. — Likpred. öfver Amiral. Past. A. Raab 1761, — öfver Cammarskrifv. B. Lönberg 1765. — Förenämnda Theol. Grad. Disp. — Hans Kyrkohistoria förstördes i en eldsvåda, som manuscript. — Ett hans Homiletiska Verk öfver Evangelier, Epistlar, Passions-acterne och Katechesen har ej heller utkommit.

(Källor: Gesellii Biogr. Lexicon. — Thomsi Kyrkohäfder. — Ströckers Homiletiska Bibliothek. — Likpredikan af H. Bergström). — N.

MÜLLERN, HENRIK GUSTAF VON.

Henrik Gustaf von Müllern, Friherre och Ombudsråd, namnkunnig både såsom R. Carl XII:s Rock och Hof-Canceller, härstammade säkerligen från den Tyska adliga släkten v. Müllern, som enligt Supplem. N:o 2 sid. 28 i Siebmachers Wappenbuch fört delad sköld, det öfre fältet af guld, det nedre rödt, med 6 röda hjertan i öfre fältet kring ett halft rest blått (?) lejon; på hjelmen en krona, hvarur höjer sig en gyllenkrönt colonne mellan två röda vesselhorn. Den Tyske ädlingen var född 1664 och blef 1688 Gouverneur för Pfaltzgreffvarne Adolph Johan, sedan Öfverste i kejsarlig tjenst och Gustaf Samuel, den siste Pfaltzgreffen af Zweibrückiska grenen, ledsagande dem under deras utländska resor. Eleverna ha ej lemnat sitt namn i Sveriges historia, oaktadt kusiner med sin samtida konung Carl XI, helst den ene dog tidigt och den andre blef katolik; men deras Gouverneur blef anställd i Svenska Cancelliet och hade 1698 uppdrag att i Aachen bevaka Sveriges angelägenheter under stridigheternas uppgörande emellan Churpfalz och Hertigen af Orleans. Blef s. å. E. O. Envoyé till Churpfalz, Cöln och Trier; blef 1699 afsänd till Lothringen i samma egenskap. Träffas likväl ej uppförd i Sv. Cancelliets stat nämde år. År 1708 blef han Cancelli-Råd och Stats-Sekreterare vid utrikes ärenderna och finnes som sådan uppförd i Staten 1709 näst efter Cancelli-presidenten samt États-Rådet Greffe C. Piper, Cancelli-R. Gr. Arr. Horn och Cancelli-R. och Stats-Sekret. Olaus Hermelin. Så snart Greffe Piper blifvit fången vid Pultava-slaget, började v. M. föra den Kongl. brevexlingen. Norberg anför i sammandrag hans bref till Tatar Chan, visande honom angelägenheten att anfälla de Ryssar, som infallit i Ukrain;

likaledes till Seraskiern i Bender, hvilket sednare bref för-
anlät Seraskiern att skriva till Constantinopel och meddela
bättre besked, än man hade i det ärendet, hvarom Paschan
i Otschakow rapporterat och hvarefter ett silkessnöre följ-
de för denna Pascha. v. M:s hand hade ock skrivit det
bref med Kon. Carls underskrift, som så förtörnade Czar
Peter, att han mera constitutionellt än man skulle tro af
en sjelfherrskare, hotade att hänga v. M.; vid hvilket ut-
tryck Gr. Piper, som var närvarande, inföll: "i Sverige plä-
gar man aldrig slå björnen (sälja björnhuden?); förrän man
skjutit honom (björnen)." Då 1710 Hofcancelleren Baron
G. Cronhjelm blef R. Råd och President i Lag-Commissionen,
blef Stats-Sekret. v. M. Hof-Canceller, efterträdd i
Stats-Sekreteriatet af C. Feif. Den nye Hof-Cancelleren
blef ock baroniserad, men aldrig som Friherre introducerad
på Sv. Riddarhuset, der han ej heller som adelsman tagit
introduction. Vid Calabaliken i Bender 1713 blef v. M.
fången, men var den förste, som utlöstes. Då Konungen
sedan de 10 månaderna uppehöll sig i Demotica, var v. M.,
Öfverste Grothusen och Öfverste Düben de ende, som spi-
sade med honom dagligen. Sällskapet betjenade då sig sjelft
och det var nu Hof-Cancelleren som gjorde tjenst som kock.

Då R. Carl 1714 gaf sitt Cancelli en ny organisation,
blef v. M. Ombuds-Råd i första utrikes Expeditionen, som
hade att handlägga ärenden med Frankrike, England, Spa-
nien, Portugal, Grekiska länderna, Turkiet, Tatariet, Per-
sien samt det öfriga Asien liksom Ryssland, Pohlen, Hol-
land, Brabantiska orterna och Lothringen. Han sändes sist-
nämde år att vid Wienska Hofvet aflägga R. Carls tacksä-
gelse för den heder och höflighet, som bevisades Konungen
under dess resa genom de kejserliga länderna. Flera af
hans bref eller R. Carls af honom contrasignerade bref till
Stor-Viziren och Reis Effendi äro omnämde eller införde
hos Norberg i R. Carl XII:s hist. 2 D. 73, 367, 368, 457.
Hans bref till Stjernhöök i Wien, för att "justifiera H. M.
Konungens conduit", finnas införda s. 501 och 503. Man
skildrar vanligen R. Carl såsom föraktare af Statskonstens
giller. Det är dock intet tvifvel, att han efter sin förmå-
ga försökte hvad försökas kunde, och att v. M. väl hade så
viktiga intriger att hopspinna åt sin regent, som någon af
våra andra ministrar åt sina monarcher. Då Gyllenborg låg
i England, för att till förmån för en katholik söka från
Britanniens thron störta en protestantisk furste, — conse-
quent af en Herre, som genom förbund med Muhamedaner

villé besegra en Christen nation — befalltes den svenska Ministern vid Engelska Hofvet i ett bref af v. M., dateradt d. $\frac{3}{4}$ Jul. 1714, att "hålla Torys i godt humeur", förespeglande dem Svenska Kungens benägenhet, att understödja dem med sin arm, under det dessé sökte störta sin lagkrönte regent, för att på Engelska thronen uppsätta en katholsk äfventyrare, genom hvilken Påfven hoppades under sina vingars skugga församla de affällige Britterne. Poësiens uppfattning af R. Carl XII är ej så alldeles historiens.

Då R. Carl träffat i v. Görtz en ännu förslagnare Minister, som med Statskonst skulle kunna upphjelpa den genom krigskonsten sjunkna Svenska makten, lemnades v. M. v. Fabrice hade väckt Konungens uppmärksamhet på v. Görtz, just derföre, att han fann v. M. ega för liten skarp-sinnighet att fylla sitt kall. Grothusen, som kunnat undantränga Lagercrona, syntes bäst begripa sin Konungs planer. v. M. var väl slutligen ej annat än "expeditionskarl." Gezelius kallar honom Kungens favorit, men man får der ej uppskatta ordet för högt. Vi höra nämna honom med aktning för hans goda vilja. Han arbetade för fred. Han bød v. Fabrice till sig d. 20 Jul. 1715 och bad honom också arbeta för freden, som var Sveriges önskan, men likväl så, att det ej såge ut, som komme förslaget från Svenskarne, utan var en tanke, som påkommit Garanterne. Han trodde detta ock vara enligt med sin Konungs tänkesätt. Och i Stralsund 1715 förenade han sig med Feif och General Düker mot Konungens berserks-förslag "att fäkta till sista man", då de kunde förmå "jernhufvudet" att återsegla till Sverige efter mer än 15 års frånvaro.

Ej blott Cancelleren har vunnit ett minne, utan äfven hans skor. Då Kon. Carl gick i Bender tidigt en morgon för att besöka v. M., fann han en brasa i yttre rummet och några från Ryssland ankomna skoplugg, hvilka emellertid kastades i elden. Vi få förlåta Hof-Cancelleren, som fann besvärligt att stå som en kock framför köksspiseln i Carolinska stöflar, men också ursakta R. Carl, som ville ha allt fädderligt, till och med sin Hof-Cancellers fotbeklädnad. För Voltaire var denna inquisitions-act ett viktigt fynd och för Nordberg var sjelfva berättelsen derom en förargelse.

v. Müllern öfverlefde R. Carl ej länge. Han dog ogift i Stockholm d. 9 April 1719.

CKällor: Gezelii Biogr. Lex. — Rehbinders Hof-Canal. Hist. — Nordbergs R. Carl XII:s Hist. — Floderi Handl. bkr. till Carl XII:s Hist. — Handf. rör. Skandin. Hist. X D. s. 154 följ. — Handskrifter i Löberöds Bibliothek. Carl XII. c) Ministerialla. — Voltaires Hist. de Charles XII. — N.

MUNCK, ADOLF FREDRIK. Se bokstafvens slut.

MUNCK, PETRUS.

Den äldsta telningen af denna ätt var *Nils Munck*, hvars son *Erik* blef af Ståthållaren Eric Rosenkrans 1568 beordrad till höfvitsman för de troppar som skulle intaga Norge, hvilket blifvit af de Svenske, under fransmannen Collarts befäl, eröfradt. Drontheim och Stenniksholm intogos, Collart blef fången och hela Svenska arméen ur landet fördrifven. Efter fredens slut skickades han som Ambassadeur till Stockholm. Förut Norsk adelsman, blef han adopterad såsom Dansk vid Herredagen i Odensee 1560. Var egare till Bärby herregård. Dess son

Jöns Munck. Född på Bärby 1579, gjorde sin märkvärdiga Grönlands-resa 1605; Amiral; förstörde Wallensteins flotta i Wismar och undsatte Stralsund. Dog 1628. Gift med *Marg. Tagesdotter*. En son af dem *Thomas Munck*, förvaltare af en liten gård vid Aalborg, fattig med många barn. Dess Enka flyttade till Malmö, der hon dog 1698. (?) Deras son

Johannes Munck, f. 1662, Latinsk poet och kunnig Orientalist, måste för fattigdom emottaga Klockare-sysslan i Riseberga. Hans son var

Zacharias Munck född 1688, sist Prost och Kyrkoherde öfver Ljungby och Gualöfs församlingar i Lunds Stift; hade så stort anseende för sin lärdom i Österländska litteratur att han 1732 utan ansökan, sattes på förslag med sedan Biskop Engeström till Professionen i Österländska och Grekiska språken. Hustrun var *Cath. Sophia*, dotter af Prosten *Petrus Winding*. Deras son var

Petrus Munck som i sin första barndom var mycket sjuklig, "blef*) sedan starkare och hade någorlunda god helse till 1743, om jultiden, då han inföll i en ganska svår feber; men då allt hopp var ute, slog frisel ut öfver hela kroppen, hvarigenom han väl blef frisk, men han kunde inte på 20 år mista friseln, som var förenad med ständig oro och sömnlöshet, samt utslag af en ovanlig skärpa. Genom Guds hjälp och flera års bruk af Ramlösa brunn öfvervunnos dessa plågor." Fadern åtog sig sjelf sonens un-

*) De med " — " inneslutne ord äro, hvar de förekomma i skildringen afskrifna från Biskop Muncks autobiographi. Då härifrån finnas undantag, är källan angifven.

dervisning och lyckades också, att bibringa honom icke allenast för hans år ovanliga kunskaper, utan också den håg och kärlek för det presterliga kallet, hvaraf han sjelf var intagen. "När andra af hans ålder antingen rida på käpp eller bygga hus i sanden, tillbragte han sina fristunder med att skriva predikningar, hvilka väl voro barnsliga, men röjde likväl en eftertanka, ovanlig för hans ålder, och en naturlig fallenhet för det embete, som han en gång med så mycken värdighet skulle beklåda." (Personalierne af Sundius.) "Med predikningars författande fortfor han ock efter Fadrens död under nådåret till att fördrifva tiden, efter han ingen Informator den tiden hade." Efter fadrens död, 1741, flyttade Modren till Lund och insatte sin son i Skolan derstädes. Efter 1 års förlopp lemnade han — anledningen är obekant — Skolan och begagnade enskildt undervisning, till dess han 1743 blef Student i Lund. "Med sjukdom och fattigdom drog han sig fram. Under Mag. Hinströms handledande hade han redan skaffat sig den insigt i Hebräiska språket att han skäligen kunde resolvera och accentera. Sedan han nu blifvit Student nyttjade han vidare V. Prof. Munthes undervisning både Publice och Privatim uti Hebräiskan, Chaldæiskan, Syriskan, Arabiskan och Grekiskan uti fulla 5 år. — 1748 i Oct. undergick han Examen Stili, då han efter lottning skref öfver följande ämne: Verba non faciunt Monachum, nec barba Magistrum. År 1750 vid Påsktiden undergick han examen rigorosum, då han särskilt examinerades uti Arabiska språket."

Promoverades till Phil. Mag. den 4 Juli 1751. S. & höll han tal i anledning af K. Adolf Fredriks och Dr. Lovisa Ulrikas kröning. För sin gradual-disputation, 'De Villandia', "den han helgat åt minnet af sin fosterbygd" hade han Prof. Bring (adlad Lagerbring) till Präses och præsiderade 1752 sjelf för Pars Posterior deraf. 1753 blef han, på kallelse af Professor Munthe, förordnad till Docens i Österländska och Grekiska språken, hvarefter han s. år antog condition i Stockholm, först hos Inspektoren vid Packhuset Malmgren, och året efter hos StatsCommissarien sedan Presid. von Hausswolt. "Frequenterade under denna tid Vetenskaps-Academien, och predikade flere gånger uti Mariæ kyrka. Med sin elev fick han tillfälle besöka Upsala Academie, der han tillbragte åren 1754, 1755 och något af 1756", hvarunder han vid flere disputationer gaf lysande prof af sin utmärkta skicklighet i att både præsidera och opponera. Af hans 2:ne i Upsala utgifna afhandlingar,

den ena "de Jure principis circa sacra libertati conscientia non inimico", den andra "de Jure devolutionis", vann den sednare en synnerlig uppmärksamhet och visade tillika att M. i mer än ett hänseende var politisk. Han hade näml. i denna disputation påstått, att en Regent egde full rätt att afgöra theologiska stridigheter och bestämma den rådande religionen vid de tillfällen, då församlingen icke utan fara för Statens lugn kan utöfva denna rättighet, dock utan att kränka den samvetsfrihet, som är hvarje medborgares okränkbara egendom. Både Theol. och Philosophiska Fakulteten nekade att censurera en disputation, som innehöll dylika sätser. M. klagade i Cancelli-Collegium, som befallte att disputationen skulle censureras. "Denna disputation criticerades i Svenska Mercurius samma år, men sedan kritiken var besvarad, afstannade controversen." Den käckhet, som M. vid detta tillfälle ådagalade, samt hans kända och värderade kunskaper gjorde att Cancellie-Rådet Prof. Ihre kallade honom till Docens in Politicis; "men som han ämnade sig till Lund, var han nöjd med ett hederligt Testimonium Academicum, hvori han förklaras värdig och skicklig att till Docens in Politicis antagas." Det var nu disputationernes Augusteiska tidevarf; ty disputationer ansågos såsom högsta prof på kunskap och färdigheten uti att försvara eller opponera en disputation gaf mången dess enda vetenskapliga värde. Utan att vilja lämpa detta sistnämnda på M., som både genom disputationer och andra skrifter tillvunnit sig samtida lärdas högaktning, böra vi nämna att han genom sin manliga figur, alfvarsamma anlete, sin starka stämma, sin förmåga öfver språket och lätthet att tala, antingen afledde sine vederparters uppmärksamhet från dessa egentliga status controvertiæ, eller ock alldeles förbluffade dem, och i båda fallen blef segrare. Kom 1756 åter till Lund, der han s. å. sökte en Theol. Adjunktur efter Agrell; men emedan förslaget redan var upprättadt, "kunde Faculteten med thennå ansökan sig icke befatta." Sednare på året sökte han, jemte Lemchen, J. Faxe och N. Hesselén, en Theologisk Adjunktur efter Professor Eberstein. Då undertiden Professorn och Direct. Lidbeck insjuknat, och hos Philosoph. Fakulteten anhållit, att den ville tillfråga "the under thes inseende stående Docenter och Adjunkter om någon af dem ville vara honom behjelpig med publique lectioners hållande i Zoologien", (Cons. Protocoller), förklarade M. och Docenten J. Faxe sig dertill villiga; men emedan M. sig först anmält, blef han genom Fak. hos Cancelleren föreslagen.

Den 14 Oct. började han sina föreläsningar, hvarmed han i 2 terminer fortfor. Hade 1756 löfte att blifva Kongl. Hofpredikant. Prestvigd 1757. S. år d. 21 Juni, då han blott var 25 år gammal, utnämndes han till Theologiæ Adjunkt. "Med honom voro på förslag Theologiæ Docenten Hesslén och Philos. Docenten Lemchen. I anseende till åtskilliga hinder, gjorda dels af vissa ledamöter i Theologiska Faculteten, dels af de medsökande, uppehölls förslaget i $\frac{3}{4}$ år, hvarom flere skarpa bref från Cancelleren till Consistorium ankommo. Samma år 1757 höst-terminen, förvaltade han publika lectionen uti October och November, för $\text{Ælius Theol. Prof. uti Theologia Dogmatica}$ och för $\text{Ætus Theologus in Prænotionibus Theologicis mense Decembri.}$ "

Höst-terminen 1759 förordnades han under Prof. Wählin's sjukdom att hålla föreläsningar i MoralTheologien. Hade sedan flere särskildta förordnanden.

Inkomsterna vid Theol. Adjunkturen voro den tiden ganska ringa, hvarför han 1763 sökte och erhöll förslag till Ausås pastorat (Lunds Stift), och fick församlingens enhälliga kallelse, men emedan Academiens Cancellor ansåg M. omistlig för Universitetet, öfvertalade han honom att stanna kvar genom löftet att utverka Præbenden åt Theologiæ Adjunkterna, en förmån, som redan tillfallit samma embetsmän i Upsala. M. utnämndes derpå följande året till Præbendarius i Hellestad, Dahlby och Bonderup, och blef derigenom den första Adjunkt vid Carolinska Akademien, som haft præbende. Prostfullmakt följde genast derpå. Till en så nådig uppmärksamhet synes M. också hafva gjort sig förtjent genom sina skrifter. 1760 hade han utgifvit: *Marci Wüldicks compendium Theologiæ Theticæ cum Notis B. Schnabel insigniter ab illo auctis emendatis*, allmänt antagen till lärobok icke allenast vid Fäderneslandets Akademier och Skolor, utan ock i Danmark och Norge. 1761: *Föreläsningar öfver Judæ Epistel*. 1765 utgaf han *Compendium Theologiæ Biblicæ Novi Testamenti*. Genom de noter han vidfogade den förstnämnda skriften, råkade han i en långvarig och häftig strid med Domprosten Knös i Skara. Denne sednare hade nemligen 1768 utgifvit sitt lärda, på Biblisk grund laggda arbete: *Institutiones Theologiæ Practicæ* (Stockholm 1768), der han, i läran om omvändelsen, pag. 211 not., förfaktar den satsen att den treenige Guden allena verkar människans omvändelse, och att människan således är helt och hållet passiv både vid den *transitiva* och den *intransitiva* omvändelsen, att "*cooperationem hominis, con-*

cursum l. subordinationem non magis in conversione intransitiva quam transitiva locum habere." Författaren tadlar, (minus accurate dicitur) den motsatta mening, som M. i noterna till Wöldickes Compendium framställt pag. 181 neml.: *Conversio transitiva est actio Dei convertentis; conversio vero intransitiva in homine terminatur convertendo; in hac operatur homo non quidem collateraliter, sed subordinate, non viribus propriis, sed a Spiritu S. acceptis.* Häremot invänder Knös: Då människan blir omvänd, då bifaller hon att en förändring hos henne sker d. v. s. hon gör ej motstånd; men ett är att genom bifall icke göra motstånd, annat åter att sjelf medverka; ty om icke en skarp gränsskillnad här emellan göres, så blir följden att man kommer att sammanblanda den logiska rättfärdigheten med den Evangeliska, tron med gerningarne, och således, mot Rom. 4: 4 & 5, undergräfvat grunden för en rätt och saliggörande tro.

På ett annat ställe i Wöldickes Comp. (pag. 197) hade M., i likhet med Schubert, i läran om tron framkastat den satsen: "*Quisquis in satisfactionem Christi ejusque imputationem consentit, is dicitur eandem apprehendere l. illum ad se applicare*", hvaraf Knös drager den slutsatsen, att de köttsligt sinnade människorna kunde anses pånyttfödda, derföre att de af fruktan för de eviga straffen, kunde känna en längtan att blifva delaktige af Christi förtjenst. P. 199 hade M. efter Carpovius yttrat: "*illuminatio sufficiens semper est viva h. e. cum fide conjuncta*" och straxt ofvanför definierat *illuminatio sufficiens* så: "*si quis de omnibus, ad salutem necessariis est illuminatus*", hvaremot Knös pag 317, ställer Schomeri ord: "*etiam intellecta mysteria Dei, voluntas hominis post lapsum naturaliter dedignatur* (1 Cor. 4: 18) *odit & oppugnat*" (Rom. 8: 7). — Detta var mer än den eldfångda M. kunde tåla. I Salvii lärda Tidningar för år 1769 N:o 27, införde han ett bref, deri han tillvitar Knös logomachie, contradictioner, okunnighet om Status controversia, oriktig tydning och förvridning af flere ställen m. m. och förklarar sig framdeles vilja vederlägga honom. Derjemte inmängde han stickande anmärkningar, såsom "att han ej kunde anse Knös's Theologia Practica såsom den, hvarefter högsta dom i Theologiska stridigheter borde fattas, med tillagd reflexion öfver en befarad Theologisk souverainetet och påfrisk tid. Knös's gensvar är skrifvet med den grundlighet och lärdom, som var denne utmärkte man egen, ehuru ej alldeles fritt från en och annan sårande insinuation mot M. t. ex. när han nämner sådana lärda, "som, ehuru de

skulle kunna med skäl öfvertygas att hafva förhastat sig, ändock försvara sina egna meningar, af ingen annan grund, än den Petrus anförde: *Hvad jag hafver skrivit, det hafver jag skrivit.* Ostridigt är att båda under stridens hetta förifrade sig: ostridigt ock, att M. af sitt rethbara lynne och nog egen ofelbarhet i denna sak, lät redan i början förleda sig att bruka sådana ordalag, som ingalunda voro passande, aldraminst mot en man sådan som Knös. Ty — så falla sig orden uti ett bref från Muncks egen vän den vittre och lärde Prosten Jöns Lind i Ousby till Prosten Lanærus — "M. är ej nog stark att lägga sig ombord med en så mogen lärdomshjette som Knös. Det hade varit väl om den controversien aldrig existerat, eller åtminstone icke blifvit framdragen i Salvii s. k. lärda Tidningar." Striden blef nu allt häftigare. M. insinuerade mot Knös beskyllning för crypto-Zinzendorffianism, Syncretism (Lärda Tidn. 1769 N:o 44), Pietism och Hernhutism (N:o 59). Knös åter beskyllde M. att han afstympade hans ord, tillade honom satsar, som han aldrig haft, att han ej lärde enligt Symboliska böckerna der det heter: in conversione homo nihil agit aut operatur, sed tantum patitur (N:o 52). Vi anföre ur ett annat bref från Prosten Lind: "Ehuru jag alldeles ogillar D:r Muncks frågor och infall mot D:r Knös, som är åtminstone 15 à 16 år äldre, kan jag dock ej frångå, att jag undrar, huru D:r Knös velat beskylla honom uti sina Observationes Apologeticæ för så åtskilliga förseelser, hvartill aldrig grund finnes eller bör finnas i Muncks skrifter." — Slutligen, sedan striden å ömse sidor blifvit fullförd, dels i ofvannämnda tidskrift, dels i disputationer, dels i den af Knös särskildt utgifna skriften: *Observationes Apologeticæ*, mot hvilken M. utgaf: *Animadversiones in Obs. Apol. de Synergismo recentiori* förklarade M. sin mening med det omtvistade uttrycket vara "att människan och icke Gud är den som ångrar synden och tror på Christum, att Gud är den som verkar ånger och tro, att Facultas credendi är en gåfva af den Helige Ånde, men att människan concurrerar med Guds Andes gifna krafter till actus credendi." Sedan M. på detta sätt bestämt tvistepunkten, och framkommit med en ny term *conversio continuata*, så kunde frågan anses ändrad och disputen slutad. Också upphörde den kort härefter. Godt var uppsätet hos de begge frejdade kämparne, hvilka hvar för sig trodde sig uppkallade att strida för Christendomens renlighet, den ene mot en tillvexande Crypto-Zinzendorffianism; den andre mot en än så farlig Synergism och död

bokstafstro. Hvad som af mensklig svaghet inblandade sig i striden är en gemensam arfsynd hos oss alla, förklarlig, förkastlig och dock — dagligen återkommande. "Efter striden kommer friden": i den hafva de båda här omtalte stridsmännen ingått, och af den Store läromästaren fått förklaring på hvad de här "endels kände såsom ett mörkt tal."

Vi hafva, dels med ledning af den särdeles väl skrifna biographien öfver Doctor Anders O:son Knös (i detta Lexicon VII: pag. 99 sqq) och den redigt framställda tvisten mellan Doctorerna M. och Knös dersammastädes; dels genom studium af källorna, oväldigt sökt framställa denna theologiska strid, som på sin tid väckte ett ganaka stort uppteende, både inom och utom fäderneslandet.

Vid Akademiens Jubelfest 1768, synes M. önskat sig ihågkommen vid Theologiæ Doctorsförslaget, och när detta ej skedde begärde han ut handlingarne, detsamma rörande, "för att låta trycka dem hos någon Boktryckare i Stockholm", från hvilket uppsåt han dock sedan afstod. Till promotionen framställde han Theologiæ Doctorsfrågan: "*An ex presente studii Theologici statu de Futuris judicari possit incrementis.*" Denna fråga utkom s. år öfversatt på Svenska. En mot densamma riktad kritik i Tidningar för Lärda Saker besvarades af M. Samma år kriticerades dess Compendium Theologiæ Biblicæ N. T. uti Götting. Gelehrte Anzeigen; "men besvarades straxt både i Hamburgska och Stockholms lärda tidningar." Med skäl kunde M. anse sig förbigången af Biskop Engeström vid detta Theologiæ Doctorsförslag, ty af alla 18, som vid detta högtidliga tillfälle med Theologiæ Doctorsvärdigheten ihågkommas, fanns måhända icke mer än en, som i Theologisk lärdom med Munck kunde jämföras. På 7:de året hade han såsom vicarierande Theol. Prof. hållit föreläsningar, inemot 11 år varit Adjunkt, på 4:de året varit Prost och Kyrkoherde; af trycket utgifvit 16 stycken dels Theologiska, dels Philologiska och Philosophiska disputationer; utarbetat och af trycket utgifvit 3 stycken vidlyftiga Theologiska verk. Det skulle väl kunna synas förmätet af M. att hos Fac. hafva anmält sig till vinnande af Doctorshatten; men det var vanligt denna tiden att man hos vederbörande derom supplicerade; dylika suppliker från föga bekanta personer både inkommo till Fak. och vunno afseende. I det utlåtande som Fakulteten, på Prosten Muncks ansökning, till Consistorium Academicum ingaf, medgifver väl M:s stora förtjenster, men Fak. anser sig dock icke kunna skatta dessa

högre än hans Embetsbroders, Theologiæ Adjunkten Hesseléns, hvilkens modesti skulle varit orsaken till, att han med en slik supplik icke inkommit; Faculteten påminner sig "thet ännu i Stiftet finnes Probstar och Prästmän til dubbelt antahl mot thesse närvarande, som föruth vid Kongl. Academien samma Theologiæ Adjunctur på längre eller kortare tid beröml. förestått, och thet uthan arfvode eller vedergällning emot hvilka Faculteten giärna skulle önska att visa en tacksam ärkänsla. Skulle nu Illustr. Cancellarius behaga utsträcka sitt högstgällande föremåle hos Hans Kongl. Maj:t äfven till några af thessa sistnämnde . . . är thetta en sak hvarom Theol. Faculteten icke ännu fördristat sig med någon af thessa föreslagne correspondera, innan samma Facultet kunde blifva underrättad om H. E. nådiga behag." Biskop Engeström synes varit den, som i synnerhet motarbetade M., såsom skäl hvar till man ej kan uppleta något annat rimligt och antagligt, än M:s ålder — han var blott 36 år — quasi barba faceret Magistrum.

S. år (1768) utnämnde Greifswalds Academi honom till Theologiæ Doctor, "hvilken heder han icke kunde emottaga i anseende till en ny, der vid Academien gjord författning att inga absentes fingo promoveras." Sådan är M:s egen berättelse. En annan berättelse ger vid handen att M. sjelf om denna heder i Greifswald anhållit. För att dock ej vara den ende från Lunds Stift, öfvertalade han den med Biskop Engeström missnöjde Prosten Nolleroth*) att förena sig uti en slik begäran. Nolleroth afreste också verkligen, men insjuknade i Stralsund och dog derstädes.

Men M. var en man: han lät sig ej genom motstånd afskräckas från sitt föresatta mål. Sjelf skrifver han: "Vid alla mina ansökningar har jag haft starkaste motstånd, men allt hitintills hafver Herren hulptit mig." Han ingick i slutet af 1768 till Cancelleren H. E. Riksrådet G. A. Hiärne med en supplik, ställd till Kongl. Maj:t, deri han anhåller, att i Lund få promoveras till Theologiæ Doctor, sedan han

*) Biskop Engeström hade nemligen till större delen öfverkörsat och omskrifvit Prosten N:s till Censur inskickade Synodal-disputation, som helt och hållet lærer varit uppställd i Syllogismer. Deröfver blef N. så förbittrad, att han vägrade att presidera. Vice Präses Prosten J. V. Faxæ måste då åtaga sig præsidium. Och oaktadt han derom anmodades först den 3 Aug. hade han inom 7 veckor till Censur inskickat sin disputation, hvilken tryckt upptager 94 ark, öfver det svåra ämnet: De sacramentis generatim. — Sådana landtprester den tiden.

pro gradu Doctoris för- och eftermiddagen præsiderat för en af honom utarbetad Theologisk disputation. Säsom skäl dertill anför han, dels "att Theol. Fac. i Greifswald ansett honom för värdig att till Theol. Doctor förklaras, dels att han utgifvit många theol. arbeten och disputationer, dels att han, i 7 år förestått Theologiska Professioner, jemväl ock att en dylik Kongl. Nåd blifvit för thetta flere af dess jämlikar vedarfaren." Muncks underdåniga anhållan blef genom Cancellarens försorg remitterad till Theologiska Fakulteten, der den skulle sotdött, om ej Cancellaren genom en skarp skrifvelse väckt den och de slumrande fädren till lif igen. Fakulteten fann sig slutligen, på grund af de flere värdefulla Theologiska skrifter, som Prosten M. utgifvit; föranlåten att till hans promotion samtycka, men inlade på samma gång sitt föremåle om denna värdighet för 2:dra Theol. Adjunkten Hesselén. "Ty ehuru Adjuncten Hesselén, icke yttrat åstundan att blifva declarerad Theol. Doctor, så lærer dock hans modestie ej sätta honom utom jämförelse med hans Collega. Theol. Doctorsvärdigheten medför ock en heder, som heldre bör tillbjudas än sökas." Nekar han ock icke, att Hesselén säsom gagnande Lärare var fullt jemförlig med M., och att han i afseende på själsförmögenheter var vida bättre lottad. Kongl. Maj:t biföll, att både M. och Hesselén skulle få Theologiae Doctorsvärdigheten med iakttagande af hvad föreskrifterne stadgade. Det var med anledning häraf, som M. utgaf sin, mot Knös hufvudsakligen ställda, Doctoral-disputation: *De Synergismo Recentiori*. Samma dag som disputation ventilerades, d. 14 Juni 1769, promoverades han till Theol. Doctor af d. v. Theol. Professorn, sedan Biskopen i Strengnäs C. J. Benzelius.

1769 utnämndes M. till *Linguarum Orientalium & Græcæ* Professor. "Uti dessa språk hade han flitigt undervisat, under all den tid han varit Docens och Adjunct, flere timmar om dagen. 1756 hade han lärt gamla Cammarherren Palbitski Hebraiska språket, och hade med honom sedan på latin en vidlyftig correspondence in *Philologia Orientali*."

Trenne gånger, 1773, 1777 och 1781 hade han den hedern att emottaga kallelse till profs erläggande vid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, men undanbad sig dessa förtroenden. Ett dylikt vedermåle på aktning emottog han 1770 från Carlscrona, derifrån han fick kallelse till Amiralitets-Superintendents-Embetet.

Det var icke blott utom Stiftet, som man värderade M. Han emottog ständigt nya prof på Förmäns, Collegers och

Stifts-bröders förtroende. Sälunda blef han den 22 Maj 1775 förflyttad till tredje Theologiska Professionen hvar till Wallkärre och Stångby voro såsom präbende anslagne: en befordran, som lika mycket öfverensstämde med hans håg, som med riktningen och gången af hans studier. I slutet af 1776 förflyttades han till 2:dra rummet i Theologiska Fakulteten och dermed förenade Kyrkoherdebeställning i Uppåkra och Flackarp. 1778 utnämndes han till Primarius Theologiæ Professor och Domprost, i ledigheten efter aflidne Domprosten Dr J. Wählin. 1774 blef han vald till Inspektör för Skånska Nationen efter Professor Harmens. Följande året anmodades han att åtaga sig Inspectionen öfver Gottlänningarne, hvilken heder han, i anseende till redan åtagen inspection öfver i Lund studerande Skåningar, sig undanbad. 1780 var M. Kongl. Carolinska Academiens Rector.

1783 Ledamot af Theologico-Homiletiska Sällskapet i Upsala. 1783 erhöill han 77 röster till Banco-Revisor för Lunds Stift, vid hvilket tillfälle, Biskopen och ProCancellarien Dr Celsius fick 85 och Dr Hellman 31 röster. Vid prestmötet 1790 gaf han project att använda öfverskottet af de penningar, hvilka blifvit sammanskjutna till underhåll och resa för deputerade, som skulle uppvakta och tacka Konungen för återställd fred, till att låta slå en medaille; hvilket också gick i verkställighet. På ena sidan står Konungens bröstbild; på den andra:

Optimo Principi
Terra Marique Victori
Majestate Regni Vindicata
Pacis Auctori
E Bello Reduci

Clerus Scan. & Blek. MDCCXC.

1791 blef han af Stiftets presterskap kallad till Banco-Revisor. Samma år Ledamot af Sällskapet pro fide & Christianismo, blef han följande året med de fleste rösterna utsedd att vara Stiftets Fullmäktig vid Riksdagen i Gefle. M. stod i stor nåd hos Konungen; lätt förklarligt af hans förhållande såsom Banco-Revisor, Domprost och såsom den der föreslagit den förr omtalta medailen; var derföre ofta befalld till Konungens bord, och bjuden till hans vänners, såsom General Armselts, Biskop Wallquists, Prostens Nordins, "hvilken sednare hvar dag på Konungens bekostnad höll bord för 12 å 14 personer." (Lanæri DagBok). M. talade föga, men visade sig vid alla voteringar som en ifrig Gustavian, eller som Prosten Lanærus i sin Dagbok öfver

sin varelse vid Riksdagen i Gefle har antecknat: *Munck stark Royalist & sic porro.* Den 20 Febr. var M., såsom deputerad från Lunds Stift, närvarande, vid det förhör som på Konungens befallning anställdes med Kronprinsen Gustaf Adolph *).

År 1793 kallades M. med 157 röster att vara Stiftets deputerade vid Jubelfesten i Upsala. "Han var nu ledamot af Allmänna Beredningen och Utskottet om förbättrad Cateches och Läroböcker vid Academier, Scholor och Gymnasier."

Det stora förtroende, som M. inom Lunds Stift åtnjöt, visar sig högst derigenom att han 2:ne gånger uppfördes på förslag till BiskopsEmbetet derstädes: "ett förhållande, som var för honom lika tillfredsställande, som Stiftet värdigt." (Personalierne af Sundius). Första gången efter Biskopen och ProCancellern Dr Engeströms död 1777 uppfördes M., då blott 2:dre Theologiæ Professor, på andra rummet med 185 röster. "Konungens nåd ville väl denna gången belöna en äldre förtjenst; och Stiftet fick en värdig och alltid saknad Biskop uti Doctor *Olof Celsius*, men salig Herr Biskopen (M.) erhöll likväl ett Vedermäle af Konungens nåd, när han följande året d. 14 Februari utnämndes till Domprost." (Personalierne af Sundius). — Andra gången efter Biskop *Celsii* 1794 timade fränfalle. M. intog då första rummet, med 219 röster, Professorn, Doctor N. Hesselén det andra med 211 och Professorn Dr J. J. Hellman det tredje med 122, hvarefter M., genom fullmakt af den 14 Juni 1794, utnämndes till Biskop öfver Lunds Stift, samt ProCancellor för Kongl. Carolinska Akademien. Till denna lycka hade visserligen Domprosten Muncks för-

*) "Hr Doctor Flodin, som undervisar H. K. H. i Christendomen började förhöret och höll dermed ut en god stund. Han genomgick ordentligen både salighetens grund och salighetens ordning och H. K. H. lemnade på allt grundeliga svar. Herr CanzlieRådet *Rosenstein* fortsatte derpå examen i de stycken, som honom tillhörde, såsom *Jus Naturæ*, Historien, Latinska språket etc. Historien hade H. K. H. fattat på ett pragmatiskt sätt, så att han kunde fälla sunda omdömen om framsfarna Konungars regering och utmärkte, hvilka som voro goda eller svaga Konungar. Till prof af sin kännedom af Latinska språket explicerade han *Curtius*. Konungen befallde ErkeBiskopen att leta upp ett annat stycke, hvilket skedde, och H. K. H. explicerade med lika färdighet. Samma befallning gafs derpå åt Biskop *Weidman* från Skara, som på lika sätt blef efterkommen, hvartill dock Biskopen gjorde några Grammatikaliska och Syntactiska frågor, som H. K. H. nøyaktigt uppläste. H. K. H. satt vid ett bord och examinators stode framför honom." (Lanzari Dagbok).

tjenster banat vägen; men dessa egde också en lika lycklig ansedd tolk uti hans svåger, d. v. StatsSecreteraren Herr *Matthias Rosenblad*, hvilken M. sjelf, näst Gud, ansåg sig hafva största anledning att tacka för sin befordran. "Den äldste bland alla Academiens Theologiska lärare, hade han steg för steg gått den gamla mödosamma vägen till denna värdighet, och ingen fanns, som genom hans upphöjelse kunde anse sig förbigången eller förolämpad. Lyckan hade denna gången icke gjort annat än belönt en gammal förtjenst", äro sanna och rättvisa ord från Personalierne af Sundius. Den omutlige, spirituelle Professorn Dr M. Norberg — from som ett barn och vis, som en gubbe — har i anledning af denna utnämning följande snillrika tankar i sitt "*Memoria Petri Munck*": "Magnus honor sed par pariculum. Quod enim eminent, id injuriæ maxime opportunum. Arborea, tecta, cetera, quæ in sublime tendunt, ferit fulmen: nubesque, juga insedit. Ita nec aliquid magna hæc fortuna habuit, quod non invidiæ potuerit. Nam locus, ut hinc adulationi, aut, quæ ipso odio pejor est, simulationi sic inde livori & obtrectationi non defuit. Proprium est ingenii humani, primum fallere, deinde irridere. Invisoque semel superiore, seu bene, seu male facta juxta premunt. Recteque factorum gratiam quisque sibi trahit & unius invidia peccatur. Hoc potentiæ fatum, quod nec Noster effugit." (Norbergi Selecta Opuscula I. pag. 203). — I den lefnadsteckning, som M. uppsatt öfver sig sjelf, skriver han, när han blifvit utnämnd till Biskop: "Den Guden och Frälssaren, som jag tjenar, gifve mig nåd att något godt till hans ära kunna uträtta." 1794 d. 7 Sept. invigdes han i Upsala till sitt embete af Erkebiskop Uno von Troil. Samma år d. 13 Sept. var han, jemte Erkebiskopen, samt Biskoparne Drne Insulin i Strängnäs och Wallquist i Wexjö närvarande vid det tillfälle då Konungen högtidligen aflade sin trosbekännelse, samt undertecknade det vid samma tillfälle hållna Protocollat. 1797 benevolentade han f. d. Drottning Fredrica Dorothea Wilhelmina vid dess ankomst till Carlscrona. 1799 Revisor i RiksgäldsContoiret, officerade han d. 15 Oct. s. å. för altaret vid f. d. Kronprinsen Gustafs döpelseact, hvarpå f. d. Konungen till Vedermäle af dess höga nåd följande dagen d. 16 November behagade tilldela hans barn adeligt stånd och värdighet, hvari de följande året introducerades. De kallade sig *Munck af Rosensköld*, för att föreviga minnet af både Fadrens och Morfadrens (Prof. Eberhard Rosén, adlad Rosenblad) förtjen-

ster. Såsom Stiftets Styresman bevistade han 1800 års Riksdag i Norrköping, höll han Riksdagspredikan och utnämndes s. år till Ledamot af Nordstjerne-Orden. 1804 deltog han i Banco- och Riksgälds-Revisionen. I Maj månad 1803 blef han angripen af nervslag. Hans son, den såsom Riksdagsman och Läkare store och vidtfrejdade Professor Eberhard Zacharias Munck af Rosensköld, uppbjöd hela sin förmåga, för att afböja den hotande faran. Biskop M. märkte också sjelf att döden nälkades med stora steg och derom talte han mycket och gerna med sina förtrogna. "Mera för att göra sonen till viljes, än af hopp att återfå sin helse, företog han resan till Ramlösa Hälsobrunn; den han många år med förmån hade nyttjat." (Sinus). "Quod autem fato manebat, consilio vitari non potuit. Iterum stupore (nervslag) mox sopore correptus, sine dolore, & assidente foven-teque familia, exspiravit hic Episcopus, vitæ & mortis genere felix." (Norberg). Död i Ramlösa den 18 Juli 1803, 71 år gammal.

Vi hafva sökt skildra Biskop Munck, dels efter de handlingar, som ligga för oss, dels efter berättelser af trovärdiga personer, hvilka voro hans vänner och genom mångfaldig beröring i botten kände honom. Mycket kunde blifvit tillagdt — anekdoter, anade afsigter, fula tillmålen, stygga kabaler, å ena sidan — stor vetenskaplighet och snällrikhet, den omtligaste rättvisa, den renaste Christendom å andra; för båda skulle bref, handskrifter, eller tryckta arbeten kunna återopas. Genom uppdukandet af dylikt kram — motsatser och lösa hugskott — hade det kostat biographen vida mindre möda, att göra anrättningen mera piquant, smakande och lättsmält för många läsare; men, är det hvarje människas ovilkorliga pligt, att med redligt nit söka sanningen, så är det isynnerhet historieskrifvarens — han må nu skriva en Konungs eller en enskildt mans historia — att samla, sofra och försigtigt begagna de källor, som stå honom till hands, och sedan efter bästa förstånd, utan fruktan för tadel eller snikenhet efter beröm, skriva hvad honom synes rätt vara. Att något af skildraren ingår i skildringen ligger i sakens natur; att misstag derföre finnas, det är förlåtligt, när de ej ske af berådt mod eller skygghet för arbete. Bryte vi ock, genom uttalande af dessa grundsatser för en biographie, stafven öfver oss sjelfva, så hafve vi åtminstone angifvit det mål, hvarthän vi, efter vår förmåga, sträfvat — och för öfrigt — fiat justitia pereat mundus.

Nu till slut en Skiagraphie af Biskop Munck.

Som Vetenskapsman hade M. ett icke ringa anseende. Man kunde måhända förekasta honom brist på originalitet och sjelfständighet. Hans noter till Wöldickes Compendium äro ofta, ända till orden, lika med hvad som förefinnes hos Schubert, Carpow m. fl.; men han hade den förtjensten, att han valde med urskiljning, och deraf är att förklara, att nyssnämnde bok med M:s noter var så allmänt spridd öfver Tyskland, Sverige, Danmark och Norrige, att den 4 gånger behöfde uppläggas. Hans disputationer — 128 till antalet — skola utmärka mycken beläsenhet men mindre skarp-sinnighet. Han var en stark katheder-hjelte, skref en latin, icke just klassisk, men lättfattlig och med lika färdighet som modersmålet.

Det som mest hedrar honom är hans nit för den Bibliska Christendomen och hans stadiga uppmärksamhet på allt, som han ansåg såsom afvikelser derifrån. Deraf hans strid med Knös och hans ifrande mot dem, som han betraktade såsom anhängare till Zinzendorff, Swedenborg, A. C. Rutström m. fl. Det språk han häruti förde, var dock icke alltid den lugna besinningens; ty af sitt häftiga lynne lät han någon förleda sig till sårande uttryck, ehuru rättvisligen bör erkännas, att hans motståndare ofta icke gäfvö honom mycket, efter. Han blef lätt ond, men hans vrede skall icke varit långvarig. "Innocuis ut pronus ad gratiam, sic præceps in iram. Ut lente non odit, sic nec odium in longum jecit, ut aucta promeret. . . . Mollis erat animus, nec fonti perlucido dissimilis, quantæcumque imaginis ut facile capax, sic commotior." (Norberg l. c.)

Som Embetsman var M. myndig och orädd; inom Fakulteten lika mycket, som inom sina Församlingar och sitt Stift, ifrande för orthodoxien. I Nov. 1779 hade Magister P. Kölmärsk låtit trycka: *Disputatio Philosophica, dubia nonnulla rationis sibi relictæ circa revelationem sistens*. Den ansågs innehålla indifferentism, antiscipturarianism m. m., hvarföre M., genom Theologiska Fakulteten, ville förmå den Philosophiska att ej tillåta dess utspridande och ventilerande. Af de skäl, som M. för detta sitt påstående androg och som upptaga 13 tätt skrifna folio-sidor meddela vi: §. 2 heter det: *Omnes Theologi pariter ac Philosophi in eo congruunt quod Revelatio in Veritates probabiles sit referenda*. Härutaf skulle kunna slutas, att ingen certitudo Revelationis gifves. Rationi probabile est dari Revelationem; ipsa vero Revelatio est certissima. — — I §. 3 citeras Voltaire

såsom en betydande auctor, och inga Våra Theologer nämnas, som skrivit pro Veritate religionis Christianæ. Om ock Voltaire's ord skulle kunna förklaras, bör dock ej en sådan auctors ord af en Luthersk Scribens så ovarsamt citeras, isynnerhet som man vet, att han är en uppenbar religiös föremädare; som vid alla tillfällen tournerar Revelationem och vår Christeliga religion en ridicule." Det af Theologiska Fakulteten till Consistorium Academicum ingifna memorial besvarades af Philos. Fac:s Decanus Professorn, Lifmedicus Dr: Wollin: M. ingaf skarpa och stic-kande anmärkningar mot detta svar t. ex. "Herr Lifmedicus borde akta sig för præcipiterande conclusioner. Det ursägas intet dermed, att detta ej är hans hufvudstudium; ty den som vill formera conclusioner bör känna principia eller suspendera sitt omdöme . . . okännighet visar sig, då Herr Lifmedicus opponerar Liebnitzens och Wolfens Philosophie; då just Wolfen följt Liebnitz de mundo optimo. Herr Lifmedicus talar om Reinbeck i opposition mot Wolfianska Theologer; som dock var en stark Wolfian. Sådana fel äro oväntade etc. etc."

Myndighet och förmåga att genomdrifva en sak, men ingalunda aktning för närmaste förman, för rätt och lagens föreskrifter, visar sig i M:s beteende, då Rectors-sysslan vid Lunds Schola 1792 skulle tillsättas. Hufvudsakligen genom hans åtgärd blef d. v. Docenten i Theologien, sedermera Professorn, Kyrkoherden i Rastunda och Brösarp Doctor N. Sinus till sysslan utsämd, oaktadt han icke, i enlighet med R. Sch. Ordn. Cap. 1 § 2 utgifvit något särskildt specimen för Schol-Sysslor. Han hade väl utgifvit en Philosophisk disputation: de influxu trium Systematum Philosophorum in moralitatem hominis (såsom sökande till en Adjunktur i Theor. Philos.); men dels hade hans svar under disputationensakten varit sådana, att man kunde komma i tvifvelsmål, huruvida han sjelf hade författat sin disputation, dels förklarades hans afhandling oduglig af sjelfva Philosophie Professorerne Munthe och Fremling och af Philosophiska Facultetens pluralitet. I DomCapitlet, när sysslan skulle tillsättas, förklarade en tillkallad Ledamot Eloquentiæ & Poet. Prof. Lundblad, att Sinus var vida mindre skicklig i latinen än en annan sökande A . . . n. A. klagade väl, men Sinus vann genom den af M. och H . . . n uppsatta underd. Cons. förklaring. (Se vidare härom Wallquist, Handbok i Ecclesiastique Befordringsmål pag. 50 not. g.) Men i hvilken dödligh lif finnas icke skuggsidor: väl der, dessa öfver-

glänsas af de strålar, som spridas af en i öfrigt ärorik lefnad. Det är förmodligen med afseende på ofvan anförda händelse, som Norberg skrifver (pag. 203 l. c.) "In iis autem, quæ ad judicem pertinent, si quando aliquid humani passus sit: quis sui tam constans fuit, ut in tot humanis erroribus sola innocentia vixerit? legis tam observans, ut instar legis surdus et inexorabilis causas semper, non hominem spectarunt?"

Såsom föreläsare hade M. att fagna sig åt ett talrikt Auditorium. Den tydlighet, bestämdhet och öfvertygande kraft, hvarmed han försvarade de himmelska sanningarne i hela deras vidd, skulle alltid locka kunskapsgirige ikring honom. Samma förmåga, att enkelt och klart framställa sina tankar, afspeglade sig, så väl när han enskildt talade öfver ett ämne, som när han påyrkade eller i Facultet och Consistorium föredrog ett mål.

Såsom Biskop fullföljde M. flere af Biskop Celsii förslager till Lunds Stifts bästa, och framkom med flere nya. Särskildt böra vi nämna den ömhet, som han visade för de yngre obefordrade presterne, derigenom att han föreslög Klockare-lägenheterne till lön åt Commministrarne. Fastän afsigten icke uppnåddes — tamen est laudanda voluntas. Handlingarne vid Prestmötet i Lund 1793 gifva om detta och andra Biskop M:s inlemnade förslager närmare upplysning. — Han höll flere öfverläggningar angående upprättandet af ett Gymnasium i Skåne, utgaf en Instruction för Hårads-Prostarne, hvarefter visitationer borde hållas (införde i Wallquists Ecclesiastique Samlingar 8:de flocken pag. 360 — 367.) Hans vacklande hälsa var förmodligen vållande till att han då högst sällan sjelf höll någon visitation, eller bevistade någon Examen vid någon af Stiftets Scholor.

Han var 2 gånger gift 1) den 14 Maj 1763 med *Anna Catharina*, död d. 24 Nov. 1767, dotter af Prosten och Ryrkoherden i Ausås af Lunds Stift *Jöns Bring* (broder till Canzli-Rådet Lagerbring); 2) d. 13 Oct. 1769 med *Ulrica Eleonora*, död d. 20 Oct. 1793, dotter af Medicine Professorn i Lund Doctor Eberhard Rosenblad. Om hans första Fru känna vi intet; men den sednare beprisas allmänt. Stilla, from och öm, var hon husets goda genius, en hjälp för den fattiga, ett värn för den förtryckte, en prydnad för sitt kön. Vredens moln hos mannen lyckades det ofta den älskande och älskade qvinnan att bortfläkt. I tysthet gjorde hon godt: i välsignelse lever hennes minne. Sakna-

den vid hennes frånfalle var allmän, störst dock hos den 61-årige enklingen. "Min sorg (skrifver han i sin autobiographi) är så mycket större, som min saliga hustrus stora förstånd, ömmaste hjerta och huldaste omvårdnad om mig aldrig kunna glömmas. Hon har aldrig gjort mig omak. Om jag i hastighet någon gång gifvit henne anledning till något missnöje, som Gud vet, att det aldrig skett uppsåtligt, så har detsamma hos henne aldrig kunnat förmärkas utan hon var alltid lika vänlig. Hennes dödsberedelse vittnade om fastaste förtröstan på sin Frälsare och den fullkomligaste visshet om sin salighet, hvilken också så mycket mera på hennes begäran stadfästades, som hon under sin sista sjukdom af H. H. Nattvard blef delaktig 3 gånger. Gud gifve mig och mina barn en gång sanna tros-styrka, när vi en gång skola skiljas hädan." Efter hennes död aftog M:s helsa synbarligen, oaktadt han nästan hvarje år besökte Ramlösa helsobrunn. Efter hans eget förordnande har Professor Dr Hylander hållit likpredikan öfver honom och Prosten N. J. Sundius skrifvit personalierne. "Jag undanbeder mig, skrifver han understruket, deruti allt fäfängt beröm. Mina fel och brister hafva varit många. Om jag något godt kunnat uträtta, har det skett genom Guds nåd." "Min Frälsare, uti hvars tjänst jag varit, vet jag förlåter mig mina fel, ser till min välmening och af nåd gifver mig ett rum bland sina trogna tjenare, då han förlössar mig från all ond gerning och frälsar mig till sitt himmelska rike." (2 Tim. 4: 18.)

Hans barn af förra giftet 1) *Elisabeth Sophia*, född 1766, död 1793. Af sednare giftet: 2) *Margaretha Ulrica*; 3) *Anna Maria*, döda i barndomen; 4) *Christina Eleonora*, född 1773, död 1803, gift med Amiralitets-Superintendenten Doctor A. L. Fahnehjelm, i dess andra gifte; 5) *Eberhard Zacharias*, (se nedanför); 6) *Pehr*, född 1777, Protocolls-Secreterare vid KammarExpeditionen och f. d. Hårold vid K. Seraphimer-Orden, död 1813; 7) *Margaretha Ulrica*, född 1778, gift med Artis Obstetriciæ Professorn vid Kongl. Carolinska Academien Doctor C. F. Liljevalch; 8) *Matthias*, född 1780, död ogift i Cöln 1814, Lieutenant; 9) *Johan*, född 1781, Lagman och Häradshöfding i Norra Ångermanlands Domsaga; 10) *Gabriel*, född 1783, Svensk Consul i Flensburg; 11) *Maria Fredrica*, född 1784, gift med Canzl. Rådet, Canzlars-Secreteraren vid Kongl. Academien i Upsala R. N. O., J. J. Frödenstam, Död 1828; 12) *David*, (se nedan); 13) *Brita Catharina*, född 1788, Ledamot af M.

sikaliska Akademien, gift med *Æsthetices* Professorn och Bibliothekarien i Lund Mag:r A. Liedbeck; 14) *Nils Elof*, född 1789, död ogift 1823, Landtbrukare; och 15) *Jacob*, död i barndomen.

Man har 2:ne målade porträtter af Biskop M., det ena på Lunds UniversitetsBibliothek, det andra i Cons. Eccl., samt ett stucket i koppar in 4:o, hvarunder stå följande versar:

Ingenium, pietas doctrinæ insignia sunt,
cui non multa pares secla tulere viri.
Non fuit ille minor, si tempore vixit iniquo:
æqua sui vindex fama superstes erit.

Skrifter: a) 128 Disputationer, dels egna dels öfversedda af hvilka de märkligaste blifvit ofvan nämnda. — b) 2 Programmer. — c) *Oratio Parentalis in memoriam Andreæ Ol. Rhyzelii, Theologice Doctoris & Episcopi Lincopensis*. — d) Öfriga arbeten, *Marci Wöldicke Compendium Theologiæ Theticæ cum Notis dogmaticis & polemicis* B. Schnabel, ab illo insigniter auctis & emendatis, 1 Upplagan trycktes i Lund 1760, 2:dra dersammastädes 1764. Samma år utkom den 3:dje Havnæ & Lipsiæ, och den 4:de 1779. Lipsiæ. — *Prælectiones Academicæ in Epistolam Apostoli Judæ Catholicam* 1761. — *Compendium Theologiæ Biblicæ* N. T. Londini Gothorum 1764. — 7 Predikningar på 15, 19, 22 Söndd. efter Trin., 3:dje i Fastan, på klagodagen öfver Gustaf III 1792, vid Riksdagens början i Norrköping 1800. — 2 Likpredikningar öfver Prosten P. Lundegård i Björnekulla och ContractsProsten Doctor M. Sommar i Ingelstorp. — Dessutom flera uppsatser i Lärda Tidningar.

(Källor: Rosentii Krönika, Pontoppidans Atlas m. s. till släktens ursprung. — Gezelii Biographiska Lexicon (för fadren) IV Delen, pagg. 373—374. — Professor C. J. Benzeliij Program vid hans Theol. Doctors-promotion af den 13 Juni 1769. — Rothliebs fortsättning af Adels-matrikeln pag. 113. — Professorn Doctor Hylanders öfver honom hållna Likpredikan, och Prosten Doctor Sundii Personalier upplästa vid hans jordfästning. — Canzli-Rådet Norbergs Memoriam Petri Munck i första delen af hans Opuscula Acad. pagg. 190—215. — Prosten Doctor Laneri Dagböcker vid Riksdagen i Gefle 1792 och i Norrköping 1800, mscr. på Lunds Universitets-Bibliothek. — Wallquists Handbok och Ecclesiastique Samlingar. — Flere brefsamlingar. — Biskop Dr. Muncks lefverne, författadt af honom sjelf, mscr. benåget meddeladt af Hr Doctor P. O. Liljevalch. — Consistorii Academici, Theologiska Facultetens och DomCapitlets Protocoller. — Särskildte meddelanden.)

G. W.

MUNCK AF ROSENSCHÖLD, EBERHARD ZACHARIAS.

Den originelle Läkaren, Riksdagsmannen och Folkvännen *Eberhard Zacharias Munck af Rosenschöld* föddes i Lund d. 3 Aug. 1775. Fadren var Biskopen, Akad. Pro-Cancelleren L. N. O. Dr *Petrus Munck* och modren *Ulrica Eleonora Rosenblad*, personer af utmärkta själsförmögenheter, af hvilka han ärfde dessa värderika gåfvor. Redan som barn

ådagalade han så utomordentligt minne, att han, för att anföra ett exempel, på mindre än en veckas tid skall hafva lärt sig hela Hübners Bibliska historia utantill och under den på sin tid utmärkte litteratören Prof. Sommelius gjorde han de snabbaste framsteg i både äldre och nyare språken. Fadren, som gerna sett att han blifvit theolog, lät därför tidigt inöfva honom i den tidens scholastiska lärobyggnader, dem han med största lätthet tillegnade sig och i hvilkas rigtiga bedömande han røjde den skarpsinnighet och säkra blick, som sedermera vägledde honom igenom la-byrinthen af åtskilliga vettenskapsgrenar. "Ända till sitt 13 ålders år", såsom han sjelf uttryckte sig, lär han hufvudsakligen varit sysselsatt med linguistiska studier och theologi, hvarföre han ock då med mycken utmärkelse genomgick theologiska examen, och ehuru mer än en af de högvördiga fäderna lär hafva låtit "personlig vänskap med fadren" dictera de klyftigaste frågor till sonen, besvarade denne dem likväl med fullkomlig noggrannhet, men lätt och obehindradt som om han sjelf utöfvat ett munus examinandi. Ännu på sin ålderdom erinrade han sig lifligt åtskilliga af de frågor han vid detta tillfälle haft att besvara, och — som han äfven sjelf riktigt anmärkte — skulle kanske mer än en Theol. Candidat nu förtiden blifva icke så litet förlägen vid ett spörsmål sådant som detta: "quænam intercedit differentia inter ideas innatas primo primas et primo secundas?" Dylika frågor skola dock ej hafva gjort den 13-årige gossen det ringaste bekymmer. Men efter den tiden och sedan fadren ej hade mer att önska i afseende på hans theologiska underbyggnad, vände han sig med förkärlek till physiologiens och medicinens studium, särskildt dertill uppmuntrad af sin morfader, den namnkunnige Med. Prof. E. Rosenblad, som icke blott lemnade honom theoretisk undervisning i sin vettenskap, utan äfven fann det rådligt att begagna honom vid 13 års ålder såsom biträde vid sin enskilda praktik. År 1790 hade han redan författat en afhandling på $5\frac{3}{4}$ ark *de Rheumatismo acuto*, som han under Lifmedicus Engelhardts præsidium utgaf och från kathedern offentligens försvarade. I den gratulations-adress, som præsens efter den tidens sätt låtit trycka framför dissertationen, underlåter han ej att med de högsta loford utmärka detta sjelfständiga arbete af en "adolescens quindecim annos natus", hvilket han väl förklarar vara i många stycken afvikande från sina egna åsigter, men det oakadt ej betvivlar att ju den unge författaren skulle kunna försvara sina sat-

ser emot hvilken opponens som helst. Detta skedde ock, och den annars, då för tiden, i allmänna lefvernet ytterst förlägne och nästan folkskygge ynglingen talade nu offentligen latinet med stor ledighet och vederlade lika grundligen som lätt de argumenter man mot honom hade att andraga. Under det han således var inbegripen i medicinska öfningar, försummade han dock ej de studier, som hörde till den philosophiska graden, hvilken han ernådde 1793, och således innan han ingått i sitt 18:de år, men med den utmärkelse, att 4 bland de examinerande professorerne föreslagit honom till erhållande af hedersrummet vid promotionen. Året efter det han blifvit promoverad i philos. Faculteten tog han den medic. lagern och var då primus vid Doctors-promotionen samt blef samma år efter aflagdt specimen befordrad till Medic. Adjunct efter nyss fyllda 19 år. Sällan har man väl sett så snabba framsteg på litteraturens fält och de gjordes ej heller utan den mest oerhörda flit och de största ansträngningar. Dr M. af R. var i den tiden allmänt erkänd såsom den arbetsammaste af Lunds Universitets medlemmar; han läste i ordets egentliga bemärkelse natt och dag, och det kunde endast tillskrifvas hans ovanligt starka kroppsbyggnad i förening med den största spänstighet i själen, att han ej dukade under för de mödor och lucubrationer, han fortsatte under loppet af så många år. Sina theoretiska studier skötte han oafbrutet ända till år 1796, då han för andra gången besökte Universitetet i Köpenhamn, der han redan år 1792 uppehållit sig i 8 månader, för att höra Proff. Winslows och Horrebows föreläsningar och der han äfven varit en trägen följeslagare åt Prof. Bang vid sjukbesöken i Fredriks hospital. Nu börjades hans medic. praktik för allvar och med hvarje år växte hans anseende som praktiserande läkare. Genom Prof. Becker blef han införd i många högt ansedda danska hus och särskildt nära allierad med den vidtberömde Kammarherre Suhm.

Vid denna tidpunkt kom han äfven att i en annan riktning intressera sig för det praktiska lifvet. Det världshistoriska moment i mensklighetens utveckling till politisk frihet och cultur, som han sett i Franska revolutionen, kunde ej för Dr R. blifva utan mycken betydelse. Med stor uppmärksamhet hade han följt den märkliga frihetskampen så i Amerika som i Frankrike och till sin devouerade faders synnerliga bekymmer lifligen deltagit i de republikanska rörelser, som då gingo igenom hela Europa. Med den sjelfstän-

dighet i karakter och de höga begrepp om mensklig frihet och rätt, som alltid tillhörde honom, måste han lifligt intressera sig för revolutionens fortgång och således ständigt komma i motsägelse med de servila åsikter, som under förmyndare-regeringen och K. Gustaf IV:s spira sökte göra sig gällande i Sverige för att om möjligt från dess gränser utstänga de revolutionära idéerna. Hos Dr R. fingo de luft derigenom, att han såsom anonym författare utgaf de bekanta "biographiska anekdoter om Franska revolutionens män", hvaruti han hade tillfälle att uttala sin beundran och kärlek för tidehvarfvets frihetshjeltar. Försedd år 1799 med adelsdiplom, begaf han sig samma år till Stockholm och debuterade året derpå såsom parlamentarisk talare vid Riksdagen i Norrköping, der han öppet tillhörde oppositionen och ej mindre till sin faders än till morbroderns, Statssekreteraren Rosenblads, stora förskräckelse uttalade tänkesätt, som ingalunda kunde höfvas en obefordrad ung man, hvilken ännu hade att göra sin lycka i världen. Fadren skref till vederbörande många och långa ursäktande bref och den höge anförvandten gjorde allt hvad han kunde för att öfverskylda den öfvermodige ynglingens obetänksamhet. Emellertid hade han nu gifvit sig en offentlig politisk karakter och denna förblef han i sjelfva verket trogen allt intill sin lefnads afton, "ådagaläggande" likväl, såsom en bekant politisk författare skrifer, "förenbarheten af en ärlig Jakobinism i åsikter med den strängaste laglydnad i uppförande." Efter slutadt riksmöte återvände han till Stockholm och blef samma år Chirurg. Mag. derstädes. Följande året, då ryktet om vaccinationen nått hans öron, begaf han sig åter till Köpenhamn, och sedan han der gjort sig förvissad om skyddskoppornas värde och pålitlighet, skyndade han att införa vaccinationen i Skåne och ehuru en annan läkare der sökte göra honom stridig förtjensten af att först hafva vaccinerat en landsman, blef det dock snart bevisadt, att Dr R. varit den förste, som gått att hämma kopparfäroten i Sverige. Med den största ifver åtog han sig denna sak, som sysselsatte honom under loppet af flera år utan att han någonsin tröttnade hvarken af mödorna dervid, ej heller af det myckna motstånd fördomar och egennyttiga uppreste deremot. Särdeles de första åren, då vaccinationen var nog så impopulär och begabbad som den af R. i en sednare tid omfattade nykterhets-reformen varit i våra dagar, sattes hans ståndaktighet på de hårdaste prof, och det vittnar om stor både viljekraft och kärlek till folket, att

R. utan all ersättning af det allmänna uppförde så mycken tid på en sak, som sedan bevisat sig vara en räddning för många millioner människolif. Det är vid sådana tillfällen, som en verklig själsstorhet uppenbarar sig i mannens frimodiga och oförtrutna verksamhet, det är då philanthropien i handling skiljer sig från philanthropien på läpparne. Numera erkännes R. allmänt såsom vaccinationens förnämsta organ i Sverige, och det var derföre ett uttryck af hela nationens erkänsla, då Konungen år 1813 tilldelade honom vaccinations-medaljen i guld såsom åt den der allraförst i riket infört och ympat skyddskoppor. Flera år förut hade han mottagit kallelse att vara hedersledamot af vaccinations-committéen i Paris. Emellertid hade R. för den stora räddningsanstalten behöft använda icke blott mycken tid och kraft, utan äfven det stora anseende, hvilket han, enblyt hvad ofvanföre nämndes, redan i början af detta århundrade egde såsom praktisk läkare. Genom resor och besök i alla rikets landsändar, icke mindre än genom utgifna skrifter i ämnet, hade det äntligen lyckats honom öfvervinna vaccinationens svåraste hinder, och nu kunde han lemna åt andra händer att fullfölja ett verk, som i den frejdade R:s namn fått en säker borgen öfver hela Sverige. Hvarhelst han personligen framträtt med sin nitälskan derför, hade den genast vunnit seger; ty hans öfverlägsna personlighet skall, särdeles i hans yngre kraftfulla ålder, hafva varit alldeles oemotståndlig. Det var en slags naturlig magi, som gaf honom ett oinskränkt herravälde öfver sinnena och i synnerhet hans patienter erforo detta till sin stora båtad, emedan det låg helsa och läkedom i hvarje ord och blick han utsände vid en sjuksäng. Och likväl var han ytterst sparsam med beggadera och gjorde gemenligen mycket korta men desto tätare sjukbesök. Särdeles stor diagnost, träffade han genast det onda i grunden och var derigenom alltid i stånd att taga afgörande steg, som också sällan misslyckades. Detta gjorde att R. öfverallt var efterlängtd och att han lätteligen både vann och bibehöll det förtroende, hvarförutan all läkarekonst är ett intet. Men lika så mycken beslutsam raskhet, som han visade i behandlingen af hvarje sjukdomsform, lika fina och noggranna voro hans observationer och det finnes kanske ingen svensk läkare, som fört en omständligare journal öfver sin praktik än han.

År 1802 fick R. förordnande att bestrida föreläsningarne i Prof. Engelhardts ställe, och ehuru han numera icke kunde ligga så djupt uti rent vetenskapliga studier, var

hans offentliga föredrag likväl högst lärorikt och underhållande, och det säkra är, att om icke hans ofantligt stora praktik gifvit honom så mycket att sköta, hade han kunnat bli en lika utmärkt akademisk lärare, som han nu öfverallt var helsad för södra Sveriges störste praktiske läkare. Följ. året blef han förordnad att ensam hafva läkare-inseendet vid Ramlösa helsobrunn, der han de föregående åren lemnat den berömda Dr Unge ett högt värderadt biträde. Till Ramlösa, som alltid förblef R:s älsklingsställe och hvarifrån nästan ingenting kunde afhålla honom någon sommar, drogs från den tiden äfven en ofantlig mängd personer, så väl höga som låga, fattiga och rika. Der tycktes han företrädesvis vara på sin plats, der förde han Æsculapii staf, som en trolldspira och det var en glädjesyn att se huru krympingar och eländige af alla slag der lefde upp och tillfrisknade under hans behandling.

Emellertid kunde Dr R:s stora anseende icke annat än väcka åtskillig afund och förtrytsambet hos vissa af hans colleger, och det var väl i sjelfva verket endast en tillställning af den sårade Engelhardtska egenkärleken, då den så kallade Mehrska processen, som på sin tid väckte mera uppteende än den tyckes hafva förtjent, mot R. anställdes för att om möjligt skada hans goda namn och rykte och måhända för alltid hindra hans vidare akademiska befordran. Ur denna strid gick han dock med en lysande seger och blef året derpå eller år 1803 utnämnd till ordin. Medic. Theor. Professor vid Lunds Universitet. Hans egentligen vettenskapliga verksamhet har blifvit olika uppskattad, men de fleste hafva dock derom varit öfverens, att Prof. R. var ojemnförligt mindre än Doctorn. I begynnelsen gjorde han sig dock mycken flit med sina föreläsningar och försummade ingalunda sin vettenskap. Det var hufvudsakligen för denna han år 1808 och 1809 uppehöll sig i London, hvarifrån återvänd tidigt om våren 1810, han erhöll ett märkvärdigt politiskt uppdrag. Under hans vistande utrikes hade Sverige skaffat sig en annan Konung och en constitution, som lofvade dess urgamla inbyggare större frihet och bättre statsskick än de förut egt. Som emellertid den nyvalde monarken hade föga utsigt till bröstarfvingar och den en gång utkorade thronföljaren var död, var det af nöden att utse en annan. Bland kandidaterna till denna plats var Fredrik VI i Danmark en. På hans inbjudning och enligt vederbörandes uppdrag i Sverige reste nu Prof. R. öfver till Köpenhamn och började der underhandla med Hans Dan-

ska Maj:t. De vilkor han framställde voro lika försigtiga, som hedrande för Svenska nationen, och Prof. R. rättvisade vid detta tillfälle fullkomligt det förtroende, han åtnjöt på begge sidorna om sundet. Villkoren voro redan antagne af Kon. Fredrik, och Danska Ministern i Stockholm hade fått sin regerings befallning, att tillkännagifva det. Professorn hade uppdrag att med vederbörande communicera dessa vilkor, på hvilka Hans Maj:t vore hugad att capitulera. Emellertid hade en panisk förskräckelse gripit en del af 1809 års män, och spöket af den olyckliga Calmare-unionen vändt den patriotiska omtanken åt ett helt annat håll, så att när R. anlände till Örebro riksdag höll man just på att afgöra frågan om thronföljden till förmån för en hjelte, som länge varit föremål för R:s entusiastiska beundran. Som detta val dessutom bättre än något annat öfverensstämde med republikanska önskningsar och åsigter, ville han ej genom framläggande af de Danska förhandlingarne lägga något hinder i vägen för valet af honom, som gjort sig känd såsom en af den Europeiska frihetens varmaste vänner och tillbedjare; utan lyckönskade så väl sig sjelf som hela Svenska nationen att i den segersälle hjelten hafva erhållit ett så viktigt stöd för den nyss införda constitutionella regeringsformen. Af vår nu regerande Konung har derföre R. alltid varit högt värderad, och äfven när denne till följe af sin öfvertygelse var nödsakad att på Riddarhuset tala mot regeringen, blefvo dock aldrig hans redliga afsigter med fäderneslandet eller hans tillgifvenhet för konungahuset miss-tänkta. Oaktadt han således alltid tillhörde oppositionen, rönt han aldrig tecken till sin Konungs onåd, utan skall till och med någon gång varit påtänkt såsom kandidat till en plats i regeringen. Och dertill ansågs han ock värdig, icke blott af centren utan af sjelfva den yttersta venstra sidan på Riddarhuset. Så berättas det, att sjelfva Prosten Grefve Schwerin föreslagit R. att jemte sig gå in i ministären. Hans riksdagsmanna-verksamhet är ock lika utmärkt genom statsklokhed och tillgifvenhet för reformer, som genom den orubbligaste consequens och ett noga controlle-rande af den verkställande maktens åtgärder. Hans parlamentariska föredrag var visserligen ej glänsande, snarare vidlådar en viss tröghet och tyngd den stil, som var honom så egen och hvilken var mera bevisande genom sträng logik och genom en stor sakkännedom än den hänförde åhöraren genom någon egentlig vältalighet. Alltid bekant med frågorna för dagen och fullkomlig mästare af tidehvarf-

vets stats-ekonomiska idéer, kunde han hålla lärorika föreläsningar för vederbörande af båda partierna. I åtskilliga lagotiftningsfrågor var han vida framför sin tid och det hände därför ofta, att han på riksdagen både förutsade och yrkade sådana sanningar, som först längre tid derefter gjordes sig gällande. Om han hade den lilla egenkärleken att någon gång leda allmänhetens uppmärksamhet på detta förhållande, så är det väl förlåtligt, i synnerhet då, såsom t. ex. i afseende på den bekanta 72:an, framtiden måst göra rättvisa åt hans säkra takt och fullkomligt riktiga onödne i det att han redan vid 1828—1830 års riksdag var nästan den ende af oppositionen, som satte sig emot den föreslagna förändringen af denna paragraph.

Som enskild man var Prof. R. ej mindre intressant än i det offentliga lifvet. Högst originel både i tal, åthäfvor och gerningar, ådagalade han alltid ett stort nit för mensklighetens sak. Hvarhelst han såg någon lida våld och orättvisa, var han alltid färdig till försvar. Man har mot honom anmärkt en egen last för rättegångar, och det är sannt att han ofta invecklade sig i vissa stridsförhållanden, som han säkert kunnat undvika; men merändels var det dock hans stränga rättssinne och ett oförsonligt hat mot list och svek, som bragte honom i harnesk. I synnerhet var den s. k. embetsmannas-despotismen honom en styggelse, och kunde han bekymra eller fälla någon ensidig, okunnig eller herraklysten byråkrat, skänkte det honom en stor förmöjelse. I umgänget något sträf och fränstötande, helst mot sådana, som mötte honom med anspråk och flärd, var han dock mäktig af mycken godsinthet och välvilja. Att försakelse och uppoffringar icke voro honom främmande är redan visadt och man skulle kunna framlägga en mängd vittnesbörd af hans stora människokärlek om rummet det medgaf. På t. ex. det bekanta bondupproret i Skåne år 1814 hade vilsefört en mängd unga drängar och dessa på citadellet i Malmö ledo den grymmaste medfart, var det Prof. R., som derpå ledde vederbörandes uppmärksamhet, och genom noggranna undersökningar och rapporter, hvartill han kände sig uppmannad å mensklighetens vägnar, bidrog han att rädda många af desse olyckliges lif. När någon stor mässgerning var begången, när allmän eller enskild säkerhet blef hotad, skydde han inga mödor för att upptäcka den brottslige och befordre honom till straff. Begärde en nödlidande hans hjälp, så halp han väl icke alltid genast, men lät undersöka dess belägenhet, och ledde undersökningen dertill, så

var han visserligen icke sen att räcka sin hand till biträde. Föröfrigt handlade han alltid af princip, äfven då när nyck och infall tycktes bestämma hans förhållande. Många egenheter och paradoxier har man hos honom blandat, men der fanns säkert en elav dertill i hans individuella deniag och uppfostran. Det säkra är, att hopen aldrig egde måttstocken, hvarefter denna ovanliga karakter skulle bedömmas. Der fanns hos honom dels medveten, dels omedveten humor och en hemlig ironi gick igenom hela hans väsende. Men sådana personligheter äro de, som minst begripas, och dock mönstras de mer än andra af den beställsamma hvardagsmänniskan. Derföre hade man så många anmärkningar att göra vid Prof. R:s person, men de som närmare umgingos med honom och gjorde sig besvär att studera hans naiva, reflexionslösa och rent plastiska natur, funno deruti en rikedom af idéer och en så intressant världsåsig, att umgänget med honom, så ofta det bjöds, var dem högst välkommet. Det är klart, att han i en sednare tid, då så väl kropps- som själsförmögenheter hos honom voro mycket förslöade, ej kunde utveckla hela den originalitet, som i hans yngre dagar gjorde honom så beundrad öfverallt. Mycket af det egna hos honom, som under tidernas lopp blifvit habituellt, syntes nu vara manér och onatur, men så var det visst icke; åtminstone hade han sig icke sjelf bekant i hvilka ovanliga och ofta bizarra former han blifvit liksom petrificerad. Således kunde han med största allvar och utan allt yttre medvetande ikläda sina föreställningar en äkta komisk dräkt, under det hvarken löjet eller andra tecken till åhörarnes stora förlustelse var i stånd att lösa honom sjelf ur denna egna förtrollning. Emellertid var Prof. R. observerad hvar han kom, och till och med utrikes, i Köpenhamna, i Berlin, i London och i Paris; hvilka ställen han som oftast besökte, njöt han icke mindre uppmärksamhet för sin skarpt markerade individualitet än för de mästertliga curer han äfven der såsom praktisk läkare verkställde.

Sin stora patriotism och omtanka för folkets väl visade han ock genom den befattning han tog med allmänna helsevården inom riket. Icke nog dermed, att han på nådig befällning år 1816 inställde sig i Stockholm för att biträda Sundhets-Collegium med utarbetande af åtskilliga författningar i den vägen; han utgaf äfven ett eget förslag till sådana, som vittnar om lika mycket festerlandsnit som om klar insigt i den medicinska lagstiftningen. Året därefter blef han kallad till ledamot af Kongl. Vettenskaps-Akadem.

och några år förut hade han mottagit diplom såsom hedersledamot i Sundhets-Collegium. Föröfrigt var han medlem af åtskilliga utländska lärda samfund och utnämndes år 1826 till Riddare af R. N. O. År 1833 erhöll han på underdånig ansökan tjänstledighet för sin återstående lefnad och drog sig derefter alltmära ifrån det offentliga lifvet, dertill väl hufvudsakligen föranledd genom en stor ögonsvaghet, som betydligt försvarade för honom både att läsa och att skriva. Ännu engång skulle likväl hans verksamhet tagas i anspråk för ett större, allmänt viktigt ärende. Det var efter det Lunds Nykterhets-Sällskap hade förlorat sin Ordförande i framl. Prof. Florman, som det gick att uppsöka hans äldste collega inom Medic. Faculteten med begäran, att han ville öfvertaga den lediga platsen. Deputationen, som framställde denna begäran, erhöll genast Prof. R:s bifall, och kort tid derefter sammankallade han föreningens ledamöter. Det tal han då höll och de rådplågningar han ledde, särdeles angående beifrandet af nykterhetens sak vid Riksdagen, dit han kort tid derefter ämnat resa, uppenbarade tillräckligt, att det ännu hos den älderstigne mannen fanns samma menniskokärlek och fosterlandsnit, som så ofta i hans yngre dagar, särdeles vid riksmötena, hade uttalat sig i hans öppna förklaringar emot bränvins-tillverkningen och allt annat bruk af denna dryck än det medicinska. Hans ultimatum i denna fråga var alltid att bränvin borde förvisas tillbaka till apotheken, och sista sommarn han var vid Ramlösa helsobrunn stridde han der tappert mot bränvinsfördomen. Hans nitälskan der gick så långt, att han högtidligt förklarade det han ej kunde erkänna det så kallade brunnsbordet för sådant af den orsaken blott, att der serverades med bränvin. Han åt der också icke en enda gång under hela brunnssejournen, ty han orkade ej se ett sådant uppenbart trotsande af läkarekonstens föreskrifter, och han kallade aptitsupens bruk vid en helsobrunn för ett vederbörligt motarbetande af hela brunnsseuren. Då engång en hög embetsman vid samma brunn tog det kära bränvinsbordet i försvar mot Prof. R., som bland annat gjorde honom uppmärksam derpå, att detta s. k. dryckenskaps-altare ej fanns i något annat europeiskt land än i Sverige och då den höge mannen vågade bestrida denna uppgift, försäkrande, att på den resa han för någon tid sedan gjort till St. Petersburg, hade han sett bränvinsbord öfverallt i Ryssland både bland medelclassen och i sjelfva Kejsarens hof, svärade Prof. R.: "ja det är ju en annan sak; jag trodde att

frågan var om civiliserade nationer." En annan gång då någon undrade deröfver, att en del läkare ännu ej bannlyst brännvin ur deras diätlära, förklarade han det såsom helt naturligt, eftersom "bruket af denna dryck vore en af de rikaste sjukdomskällorna i menskligheten och icke alla läkare önskade se sådana källor uttorka", men föröfrigt "vittnade det dock mer om tanklöshet än om egentlig vinningslystnad, när läkaren ej förbjöd aptitsupen." Det är bekant, att det var R., som genom sin offentliga förklaring mot toddy, långt innan nykterhets-reformen började, grundligt förstörde denna dryck, som på sin tid annars hade icke så litet anseende. På Rs ord afskaffades i alla bättre hus detta bruk, oaktadt det länge varit allmänligen vedertaget bland bildade och obildade, bland "excellenser och professorer så väl som bland inspektorer och vaktmästare." "Kunde jag så väl lyckas att utrota bränvinsbarbariet, skulle jag vilja skrifa mina sista rader deremot", yttrade han kort före sin död. Äfven funnos efter honom anteckningar i detta afseende, som tydligen voro beräknade för offentlighet, men döden öfverraskade honom i Köpenhamn, dit han begifvit sig för att om sin egen sjuklighet öfverlägga med en af Danmarks nuvarande störste läkare, innan han gick att anträda sin fast beslutna resa till Stockholm, på våren 1840. Den sista handlingen af R. var ett välgörenhetsverk. En i förlägenhet stadd landsman hade klagat sin nöd för honom i Köpenhamn, och denna hade han nyss på det mest grannliga sätt afhulpit, då hans ädla hjerta brast. Det var den 47 Maj 1840.

Med Prof. R. försvann den siste af de utmärkta original-naturer vid Lunds Universitet, som tagit sin bildning i förra århundradet, men som förekomma oss såsom vida längre aflägsna från vår tid. Det objectiva synes hos dem så förherrskande, de äro så förlorade i lugn åskådning eller i kraftfull handling, att deras jag går alldeles jemt upp i deras föremål. Sjelfmedvetandet är hos dem, liksom neutraliseradt, mättadt af den yttre världen. De påminna om antiakens classiska gestalter och förhålla sig till universum mindre som reflexionspeglar än som verkliga mikrokosmer. Subjectiviteten är hos dem undertryckt och de reflectera föga på sig sjelfva. En sådan personlighet var Professor R. Ständigt inbegripen i det praktiska lifvets utveckling, var han så litet sysselsatt med sig sjelf, att han förekom andra tankspridd och bortkommen från sitt eget jag. Denna frånvarighet var dock icke egentligen excentrisk, ty mannen

hade en medelpunkt, fastän inke inom sig sjelf, kring hvilken han rörde sig med mycken säkerhet. Den idé, han för tillfället bearbetade, upptog och absorberade hela hans själ och han lefde så concentrerad och utslutande i den, att ingen själfskådning derunder var honom möjlig. Den reflexiva tanken undanträngdes af den discursiva. Han var så full af sitt ämne, att det lemnade intet rum öfrigt för ett lägre medvetande. Emellertid var det väl icke heller det högsta, som genomträngde honom. Naturen synes hafva varit honom nog och det religiöst-etiska lifvet med sina fenomen intresserade honom mindre. Christendomens inre väsende förblef honom en hemlighet, hvaruti han aldrig sökte intränga. Smädelser och hänet vero honom dock likaså främmande. Till kyrkan förhöll han sig blott indifferent, icke fiendtligt. Den förekom honom endast såsom ett bihang till staten, hvilken i hans ögon var samhället i dess högsta potens. Juridisk rätt, politisk frihet, menings-tolerans och humanitet: se här den religion Prof. R. bekände. För denna torftiga uppfattning af mensklighetens djupaste behof hade han väl närmast att tacka de förhållanden, hvarunder han i sin ungdom utvecklat sig. Den andelösa ortodoxien, som då låg i strid med tidevarfvets revolutionära philanthropiam, hade ej gifvit honom de fördelaktigaste begrepp om Christendomen. Den bättre anda, som sedermera vaknat inom theologien, lærer han ej hafva iakttagit och därför kvarstannade han på sin negativa ståndpunkt i detta hänseende. Hade han kommit att se religionen, icke såsom "ett visst och bestämdt sätt att dyrka Gud", utan såsom ett lif, ett sätt att lefva i Gud, skulle han tvifvelsutan enkänt och gjort rättvisa åt en sådan existens.

Skrifter: Om Sädens utgjutelse under sömnen af Dr Hildebrand. Öfvers. Lund 1798; 2:a uppl. Ib. 1806. — Några skönhetsmedel icke ifrån Paris af C. W. Hufeland. Öfvers. D. S. D. S. K. Ib. 1798. — Hus- och Rese-Apothek af Hufeland. Sthm 1800. — Till allmänheten om Kokopper. Lund 1801; Sthm s. å. (öfversatt på Danska och Tyska). — Förslag till hämmande af Koppsarsoten. Lund 1802. — Om Pestalozzis läromethod. Lund 1803 (öfvers. på Danska). — Om Mineralsura rökningar. Ib. 1806. — Yttrande till Ridd. och Adelsn. plenum d. 15 Apr. 1818. Dito d. 25 Dec. 1817. Ib. — Förslag till författningar för allm. hälsovården med anmärkn. Lund s. å. — 7 Programmer. — Rön i Vet. Akad. Handlingar, i Läk.Sällsk. Årsberättelser, samt i flera period. tidningar. — Präsidierat för 18 disputationer.

MUNCK AF ROSENSCHÖLD, DAVID.

Professor *David Munck af Rosenschöld* hör väl till de personer, hvarom man på latin plägar yttra: non tam inclaruit quam innotuit; men ingen kan neka, att han är namnkunnig, hvarigenom hans rätt till plats i ett Lexicon öfver namnkunnige Svenska män är obestriddig. Han var en yngre broder till den särskildt upptagne namnkunnige läkaren E. Z. M. af R.; samt således son af Biskop Petrus Munck i Lund, räknande anor från den Norske Erik Munck till Hiörne. Han föddes i Lund d. 20 Sept. 1736, blef Student 1797 och Magister 1805. Eharu 17 år då fadren dog, ansåg han sitt faderlösa tillstånd vid denna tid såsom orsaken, att han icke kunnat blifva annat, än ett "brustet geni." Med fadren försvann icke blott en ledare vid studierna, hvarigenom något resultat för vetenskapen kunde blifva af ett oftast planlöst läsande, vissa tider med en helsoförforderfvande ifver, och en vårdare öfver sederna, utan äfven en beskyddare mot hunger och köld i den bokstafligaste mening. Detta invercade åter både på kroppens och själens krafter, och säkert är, att han af naturen var utkast till något annat, än det han blef. (Tvenne snillen disputerade en gång antingen han borde kallas "utkast till ett snille", eller "fragment af ett snille"). Tiden, den mäktige, "som bildar och förbildar oss alla", efter Tegnér's ord, invercade mycket menligt på utvecklingen af ynglingens anlag. Han var åtminstone ett af de passiva snillen eller de, som kunna emottaga intryck utaf de starka andarna omkring sig, och få voro väl de idéer, som lefde inom hans samtida, hvilka han ej någongång tillägnade sig jemte de språkformler, som fordrades för deras uttryck och hvilka han sedan använde med både lätthet och fyndighet. Han var en prosans improvisatorer, och skulle såsom skald tillsäkligt länge sysselsatt sig med hvarje sak både i studium, i begrundning och i behandling, för att ha tillfridsställt de allmänna fordringarna; men af prosan hade tiden strängare kraf och man samlade nu hans uppsatser, som ströddes omkring i tidningsbladen, ur en hel annan synpunkt, än t. ex. Bellmans och Tegnér's epigrammer i bunden stil blifvit hopsökta. Han hade dock något anlag för poesi och var den förste, som började "tegnersisera." Men han uppöfvade här ej sin talang, utan valde prosan till uttryck för sina ingifvelser eller åtminstone — utgjutelser. Latin hade han, enligt dåvarande uppfostrings-principers

tvång, måst lära grundligt. I en disputation: de vera et perfecta eloquentia i fem delar, visar han sig fullt mäktig att skriva latin som en Lundblads lärjunge egnade och anstod. Vid försvaret uppenbarade han sig såsom en väldig kathederkarl, något som då högt uppbars af akademiska opinionen, ehuru äran egentligen söktes af dilettanterna, sällan högt uppskattad af de store tänkarne och författarne. Emellertid tillagnade sig universitetet honom med stora förhoppningar. Han blef Docens i Grekiskan 1807, Prest 1810, Théol. Candidat s. å. Efterträdde Tegnér såsom v. Bibliothekarie och Æsthetics Adjunct 1812. Förestod Æstheticska Professionen 1814, men som han ej såg utsigt till en snarare professorlig befordran, sökte han Pastorat och blef Kyrkoh. i Qvistofta 1816, fick Professors-titel 1819, Prost 1820. Han dog d. 21 December 1840.

Om honom som prest må anmärkas något, som bevisar hans förmåga att mottaga intryck och dervid uppenbara, att hans rikare naturgåfvor kunde sentera sanningen. Händelsen lade engång, 4 å 5 år före hans död, Scribes själaskatt i hans hand. Han läser och hvad som hos en inskränktare natur blott skulle framkallat småaktiga anmärkningar, bevitnande, om ej ett fiendtligt sinne till det lif, som lefver i denna bok, åtminstone en bristande historisk blick och förmåga att begripa både Scriver och hans tidehvarf, hänförde nu "den äldste Tegneriden", som trott att man med "sublima tankar" kunde upplyfta sina åhörare till lifvet i Gud*). Han måste i en tidning utgjuta sitt hjerta med den offentliga och högtidliga försäkran, att han af Scriver lärt, att David M. af R. allsicke kunde predika, som han förut hade trott, ja, att predikandet numera vore en utdöd konst. I sin afhandling "om Schellingska filosofiens oförealighet med Christendomen", visade han redan att hans tids "naturotro" ej tillfredsställde honom, hvaraf är klart, att dess otro ännu mindre kunde göra det. Från ungdoms-undervisningen hos sin far hade han qvar ej få goda intryck, och goda till och med skarpsinniga argumenter för vår Luther-ska bekännelse. Han utgaf en Journal för Religionslärare 2:ne häften, hvilken han dock för bristande afsättning måste afsluta. Så skedde ock med en tidning, den Politiske

*) Han förundrade sig öfver de "tröge Skåningarne", som ej ens sige upp, när han engång med en ultra-Wallinsk basröst förkunnat, att "alla sammanstötande stjernverldar ej kunde åstadkomma annat än en suck, ej en loften inför den Allsmäktiges thron."

Forskaren, redan efter ett par nummer. Hvad som mest spriddes och lästes var hans danska öfversättning af Tegnér's tal vid Svenska Kronprinsens förmälning 1823 med dedicationer på dansk vers till Danmarks Konung och Sveriges Kronprins, jemte åtskilliga motanmärkningar, särdeles riktade mot talarens liberalare principer. • R. skref annars mest som tidnings-insändare och man kan icke neka, att hvar punkt för sig skulle i godt sammanhang, betingadt af en sund logik, försvara sin plats hos mången utmärkt feuilletonist till och med bland de parisiske, hvilka aktas högst af sin publik; men ödet ville att meningarna här ofta stodo något främmande för hvarandra och att öfvergångarna stundom voro halsbrytande. När dertill kom, att personliga förhållanden ofta ej blott bestämde tonen, utan ock fingo bestå en stor del af materialet, dervid Munckiska släktens inre strider voro ett aldrig saknadtt inslag, så kunde ej undvikas, att hela författare-maneret föll i det löjlige, som eggade till parodier. Den nyttan torde han dock med sina "Qvistofta-artiklar" gjort, att han varnat för efterföljd af det i vår tid ej just sällsporda fel, som Romaren kallade: *indulgere ingenio*. Hela Sverige vet, att hans röst, näst Mars' i Haden, var den starkaste vi känna *). Ännu vid Jubelfesten 1830 öfverröstade han orgelverket i Lund, så att de fleste måste se upp ur sina psalmböcker för att söka hvarifrån den väldiga stämman kom. Han ansåg den likväl icke gifven sig, för att bli sångare, utan General. Det var en fix idé hos honom att han dertill var skapad och af det myckna, hvori han hade kunskaper, torde knappt något varit, som han uthålligare studerat än krigshistorien ur strategisk synpunkt. Han hade uppvuxit under Franska revolutionen; såsom Biskopsson sjelfskrifven general för alla stadens gossar, valde han sig sjelf Bonapartes namn och utdelade de öfrige hjeltenamnen inom sitt skägglösa regimente, hvilket han exercerade med en slags talang. I sitt Qvistofta, med en atlas framför sig, upptogs han under krigstiden till största delen af dagen med att bestämma krigsplan åt hvarje fältherre och det nu lefvande, tidningsläsan-

*) En mörk natt skulle Dr R. fara öfver Lyddeköpinge färjeställe, men pramkarlen kom ej ut. Då ropade Dav. R. pramkarl, men ingen pramkarl kom. Åter ropades och dervid lät R. bokstafven R i pramkarl rulla som en åska genom luften, då pramkarlen kom ut hufvudyr och förskräckt, tänkande att åskan gick. (Enligt den tio gånger i tryck af R. upprepade anekdoten).

de publicum i Sverige erinrar sig visst, huru de resp. fält-herrarne sedan stundom följde hans planer och lyckades, stundom icke och misslyckades. Det är svårt att neka, det häri ej uttryckte sig en naturens kallelse, som ohämmad kunnat blifva lika vigtig, som den nu blef oviktig. Nu förde han sina strider mest under utsökningsbalkens banér, i följd af en bristande hushållsanda, och utsköt dundrande ord mot exsecutorer och domare. Oförskräckt var han visserligen och få torde fullkomligare begagnat talfriheten. I sitt enskildta lif var han densamme, som i sitt offentliga — eller rättare tvertom — och lär ej särdeles ha bekymrat sig att dem emellan uppdraga någon gränslina. Hans cynism tilltog allt mera med åren och en tid förfäktade han det liberala uti att ej tvätta sig; han hade på ett helt år undvikit detta pedanteri. Han gick krokig därför, att brodern Eberhard gick rak och han i allt ville vara motsatsen. Han ville ha ett prestmöte, för att der skaffa de äldre presterne tillfälle att fråga de yngre, huru de ville ha prest-döttrar uppfostrade, då de skulle få dem efter den regime, som stadfästades. En ursäktade sitt frieri utom presthus med dessas bildning och bristande hushållsvett, en annan tvertom. Enhet borde antagas och sedan ingen ursäkt gälla. Han hade, om prestmöte blifvit, troligen ej kunnat hindras från att framlägga sin motion. Om det skickliga hade han visst ingen idea innata.

Med allt hvad man ej kan undgå att anmärka mot D. M. af R., har man likväl det nöjet att kunna intyga, att der dock verkligen fanns en varm fosterlandskärlek hos honom. Det försonade mången med hans egenheter, gaf något älskvärdt äfven åt många hans bizarrerier och underlätade glömskan af hans fel. Sveriges ära låg honom lika ömt om hjertat, som han, med all sin skenbara egenkärlek, litet frågade efter sin egen. Han saknade ej medvetande af den för ringa vård han lemnat sitt eget namn. Han stod engång jemte en landsman i ruinerna af Marmorkyrkan i Köpenhamn och frågade denne, hvad han tänkte på. Då denne svarade, att han inom sig besinnade huru lik denna kyrka var D. M. af R., bestämd till ett Herrans tempel, men aldrig fullbyggd, utan blifven hopens spektakel, rann en tår ur ögat till svar. Han var ett bevis, att ej mångsidigheten som sådan är fullkomligare, än ensidigheten. Tidens mångsidéer hade gjort våld på honom. Han hade mottagit intryck af dem alla, men förmådde ej underlägga sig intrycken och bilda ett harmoniskt helt af det myckna. Emeller-

tid kan ingen neka det ovanliga både i hans hufvud och kunskaper och säkerligen har han spridit många sanna tankar omkring sig, som kunna bära frukt, der de fallit.

Han var gift, från 1811, med *Hedvig Bruzelius*, och hade tre söner och 4 döttrar.

Skrifter: se öfvan. (Disputationstitlarne träffas hos Marklin).

(Källor: Lunds Stifts-Matrikel. — Enskild bekantkap.)

—N.

MUNTHE, SVEN JOHAN.

Skref sig med begge dessa förnamn, såsom man kan se både af den disputation han under d. v. Professor Engeström pro gradu philos. försvarade, och af hans egen namnteckning under flere Consistoriella akter. Han härstammade från en adlig ätt, som för sin lärdom och sina medborgerliga förtjenster länge varit ärad och aktad i Brabant, derifrån den måste flykta undan för den grymma Hertigen af Alba. Samma aktning och vördnad förvärfvade denna ätt sig uti sitt nya fädernesland, Danmark. Dess vapen förekommer i den gamla Nürnbergska vapenboken. Ludvig Hansson Munthe, först Kyrkoherde vid Borreby och Lydeköpinge församlingar i Lunds Stift, sedan år 1654, Konung Christian IV:s Hofpredikant och år 1636 Biskop i Bergen, var Morfar till Baron Ludvig Holberg. Hans äldre broder Arnold Hansson M. dog 1624 såsom Theologiæ Professor vid Lunds Gymnasium. Denne Arnold M:s son Hans M. blef 1649 Kyrkoherde i Böserup, och var Farfar till S. J. Munthe.

Sven Johan Munthe var född d. 3 November 1714. Fadren var Kyrkoherden i Slågerup af Lunds Stift *Jöns Munthe*, Modren *Christina Engeström*, syster till Biskopen Dr. Engeström. Efter erhållen undervisning först i föräldrashuset och sedan vid Landskrona Schola, sändes han till Lund, der han blef Philosophiæ Magister 1738. Docens i Oriental. språken 1741. Adjunct samma år. Linguarum Orientalium & Græcæ Linguae Professor i Lund d. 1 Mars 1743. 4:de Theologiæ Professor enligt Skånska presterskapets begäran d. 26 Juni 1764 med villkor att examinera i Oriental. språken de blifvande Philosophiæ Candidaterna, dock utan säte och stämma i Philosophiska Faculteten. Kyrkoherde vid Hardeberga och Landby präbendepastorat samma år. Prost 1763. Theologiæ Doctor vid Akademiens jubel-

fest 1768. 3:dje Theol. Prof. samt Ryrkoherde i Wallkärre och Stångby 1769. Präses vid prestmötet 1770. Academiens Rector åren 1749, 1761 och 1773. Promotor i Philosophiska Fakulteten 1760, då 40 Candidater erhöilo lagerkransen och i Theologiska 1772, då han creeerade d. v. Adjunkten, sist Domprosten Hellman till Theol. Doctor. Död efter en långvarig och tärande sjukdom d. 29 Augusti 1774.

Professor M. var en hederlig, beskedlig man, hvars lif framflöt stilla och jemnt. Han hade ett ganska fördelaktigt yttre, var systerson till Biskop Engeström; omständigheter, som förmodligen icke motverkade hans befordran. Hans kunskaper i Österländska språken gjorde, att han 1743 nyttjades af Kongl. Cancelliet såsom tolk vid den Tripolitanska beskickningen. Hans likpredikan öfver Härads-Prosten Östberg i Liderup utmärker sig vida framför mängden af sådana predikningar så väl i anseende till språk som innehåll. Man ser att predikanten aktat på tidens tecken, i det han söker nedqväfvä fritänkeriets hydra, som nu började att sätta upp hufvudet. "Fria tänkare!" säger han, "hvad är tin frihet annat, än ett trängsel, therunder tu icke vill se se hvad tig inskränker. Jag vill ej tala om the af en gäsande blod upkastade häftiga sinnesrörelser, som hela tankekraften förvirra. Vål kan denna stormen lägga sig; men under djupaste lugnet omgifver tig en flock af sinliga begrepp, som hela inbillningskraften intaga. Knapt vågar tu ett steg utom denna gräns, förrän tanken vill förlora sig och själens öga får ej skåda längre, än thet lekamliga kan åtfölja. — — — Gud säger sjelf genom Propheten Esaias: "Jag är Herren eller Jehovah thet är mitt namn, och jag skall icke gifva min äro enom androm, ej heller mitt lof af gudomen (Es. 42)." . . En evig, sjelfständig, nödvändig och oföränderlig varelse eller grundväsande, hvars kraft alla andra tillförlitliga och föränderliga varelser måste undergifva varda. Beträktom vi människans varelse, så befinnes ju then både föränderlig och tillfällig, föränderlig, i hvart ögonblick, som erfarenheten vittnar, tillfällig, eller sådan, at, den kunnat vara til och icke vara som förnuftet intygar. I samma förnuft är äfven vål then sanning inplantad, af alt, hvad tillfälligt och föränderligt är, måste hafva sin tilräckliga grundorsak thet är eller icke är, hvarföre thet är sådant och icke annorlunda. Fördens skull ehuru man räknar den längsta följd af tillfälliga medelorsaker, som ömse om på hvarandra värka, så hvilat dock icke et redigt

förnuft med sin ransakning, förr än det fått stanna vid den första grundorsak såsom hufvudsakl. värkande på alla. Slik orsak måste vara evig och oföränderlig theruti tid och all föränderlighet sig ändteligen förlorar etc." Under vidare fullföljande af afhandlingen, som har till ämne: "En sig Herrans lidande med fullt förtroende i stillhet undergifvande Christen", framställer och vederlägger han Epikurs lära, med hvilken han jemför Hermogenis, talar vidare om Aristoteles, Seneca och Nero.

Under M:s första Rectorat 1749 rådde mycket buller och oväsende vid Academien, så att den häftige Prof. Harmens i Cons., såsom ursäkt för sitt uteblifvande derifrån förra gången, anför, att han ej dristade sig komma upp "under thenna allmänna osäkerheten, som nu varit i 6 veckors tid och kanhända längre utan att på et eller annat sätt bot blifvit skaffat theremot." Resande från Skåne klagade deröfver för Cancelleren, som afsät 2:ne faderliga bref till Cons. i ämnet, men aflog dock begäran om garnisons bitförskaffande. — Detta år utkom äfven en ny stat för Akademien af d. 2 Maj, äfvensom en af Lientenanten Rhen gräverad charta "öfver Akademien med tillhörande byggnader och tillhörigheter." Göttingische gelehrte Anzeigen och Mercure Historique & Politique förskrefvos för allmänna medel. — Under hans andra Rectorat 1761 uppsattes ett gallerverk af jern på Observatoriitaket. Under M:s 3:dje Rectorat 1773 hade Lund besök af Konungen och Hertig Carl. Stora auditorium hade på det präktigaste blifvit utsiradt och M. beredt sig, att på Akademiens vägnar hålla ett svenskt tal, men Gustaf III förklarade att han ej hade tid, att afhöra detsamma, och "dispenserade" Akademiestaten för denna och alla slags andra festiviteter.

Prof. Sv. Munthe har egt det hus som nu eges af Hr Prof. Dr Liljevalch.

Professor M. var, sedan d. 26 Sept. 1746 gift med *Magdalena Ulrica Hellichius*, dotter af Kyrkoherden i Allerm af Lunds Stift *Olof Hellichius* och syster till den *Hellichius*, hvilken, såsom Commendant i Christianstad, 1772 höjde. upprorsfanan emot Ständerna och derföre sedan adlades med namnet *Gustafssköld*, och till slut steg till General-Lieutenant. Professor Munthes barn voro: 1) *Johan Olof*, född 1747, Cancellist i R. CancelliCollegio, dog såsom svagsint på Malmö hospital; 2) *Carl Magnus*, född 1750, död 1809, Borgmästare i Carlshamn; 3, 4, 7) döttrar, döda i späda åren; 5) *Christina Catharina*, född 1757, lef-

ver ogift; 6) *Åke*, född 1759, blef Magister i Lund och sedan tullskrifvare på Dalarön.

Skrifter: 57 Disputationer, se Lidén Catalogus Dispp. sectio secunda pagg. 104—109. — Likpredikan öfver ContractaProsten och Kyrkoherden i Löderup Magister Nils Östman.

(Källor: Ländfors, Reg. Acad. Lundensis Hist. pars prior pag. 109 och 112, pars post. pag. 73. — Lunds Vekoblad för 1778, N:o 19. — Ståhls biographier pagg. 191 och 192. — Academiens-Protocoller. — Enskilda modellanden.)

G. W.

MUNTHE, SVEN HANSSON.

Föddes i Cimbritshamn d. 13 Juni 1718. Fadren var Tullförvaltaren derstädes *Hans Munthe*, den ofvannämndes broder, modren var *Anna Catharina Rosenius*. Student i Lund 1735, disputerade 1743 de Origine litterarum under Sven Bring (adlad Lagerbring), hvilken då för första gången såsom Professor uppsteg i Cathedern. Philosophiæ Magister 1745, hade någon tid condition hos Grefve Creutz. Prest 1744. Tjenstgjorde i Malmö såsom Adjunct, till dess han 1749 blef StadsComminister samt Hospitals- och Slottsprelikant. Prost och Kyrkoherde i Malmö 1763. Theologiæ Doctor 1772. ContractsProst öfver Oxie härad 1779. Död i Malmö d. 2 Mars 1790.

Dr Munthe var en mycket omtyckt andelig talare och hade mycken insigt i den H. Skrift. Vi vilja anføra något ur hans likpredikan öfver Biskop Engeström*): "Medlen, hvarigenom själar föras till lifvet i Christo, är ordet; men då Guds ord är tväggehanda, Lagen och Evangelium, så frågas, hvilkendera har denna lifskraften uti sig? . . . Vål har Lagen uti sig sjelf kraft, att gifva lif, det heter: håll lagen, så behöfs intet mer, "gör det, så får du lefva" (Luc. X. 28), men detta har intet rum nu, såsom uti oskyldighetens tillstånd, då den var kraften till fullkomlig laglyd-na, men hvilka genom fallet gått förlorade. Således är det tillfälligtvis skett, at lagen nu mera intet gifver lif, utan fast mera skadar alla dem, som utan lagen icke söka någon annan salighetsgrund. Paulus säger att Lagen eller "bokstafven dödar" (2 Cor. III. 6). Dödar Lagen, så gif-ver lagen intet lif. Men häraf följer intet att lagen är i sig sjelf en död bokstaf. . . . Gifver Lagen nu något lif,

*) Den framställer med anledning af Phil. I. 21., "En Evangelisk lärare som icke håller sig före, veta något utom Jesum Christum och honom koräfsatan."

så är det intet åt syndaren utan åt synden. Genom lagen får synden lif, men syndaren blir död. Paulus talar härom af egen ärfarenhet. Han säger: "synden kände jag icke utan genom lagen etc." (Rom. VII. 11). Här se vi lagens rätta tjänst, at fast den intet gifver lif, så rödjer den likväl ur vägen, hvad som hindrar själar ifrån lifvet, nemligen lagen öppnar det döda hjertat, gör synden öfverflödande, svår och odräglig, at syndaren måste omkomma, om han intet tager sin tillflykt annorstädes hän till "honon, som frälsat oss ifrån lagens förbannelse, då han vardt en förbannelse för oss" (Gal. III. 13). Lagen gör sin tjänst, och en nyttig tjänst, när den öfvertygar dig och mig, att vi af oss sjelfve duga intet inför Gud, utan med hela vårt naturliga väsende i tankar ord och gerningar ligga under förhannelsen. Lagen gör sin tjänst, när det naturligen hårda och styfva hjertat af lagsens hammar förkrossas, när all vår egen fallska och sjelfgjorda rättfärdighet af lagsens hetta förstöres. Lagen gör sin tjänst, när alla våra egna vägar till lif och salighet af lagen stängas och igenkastas, at vi se ingen annan väg öfrig till räddning och lif, utan den enda som förer till korset, der Lifsens Herre satte lifvet til, at de til döden dömda syndare måtte få lif, utan någon deras egen förtjenst eller åtgärd alldeles af nåd fritt och för intet." I samma Christliga anda är hela predikan fullföljd.

Gift 1) med *Ingrid Magaretha Morsing*, dotter af Kyrkoherden Morsing i Håslöf; 2) *Maria Christina Engeström*, dotter af Politix Borgmästaren i Malmö Lars Engeström. 5 barn dogo tidigt. En son *Hans Josias Philosophiæ* Candidat dog 22 år gammal 1783. En annan var *Moralium* Professorn *Lars Petter Munthe*, hvarom nedanföre. En dotter *Ingrid Margaretha*.

Skrifter: Likpredikningar öfver Fältmarskalken Stael v. Holstein 1764; General-Major Carl Adlerfelts Fru Grefv. Ulrica Sparre 1768; General-Major C. Adlerfelt 1769; Rådmanen i Cimbritshamn Wallins Enkefru Maria Björck 1771; Kyrkoherden i Burlöf A. Kjellman 1776; Domprosten, Theol. Prof. i Lund Dr Jonas Wählin 1777; Biskopen och ProCancelleren Doctor Johannes Engeström 1777; 10 otryckta Likpredikningar, hvilka uppräknas i personalier öfver honom pag. 23.

(Källa: Ebbe Bring, Tal vid hans begrafning i Malmö Storkyrka d. 20 Martii 1790 28 pagg. in äro första grafverssarne.)

MUNTHE, LARS PETER.

Son af Prosten Dr *Sven Hansson Munthe* (se ofv.). Han var född d. 29 Juli 1752, blef Student i Lund 1766. Mag. 1772. E. O. Aman. vid Biblioth. 1773. Ord. 1780. Docens i Lärdomshist. 1776. Vice Biblioth. 1784. Juris & Philos. Pract. Professor 1785. Acad. Rector 1801. Promotor i Philos. Fakult. 1796. Dog ogift d. 27 Maj 1807. Någon yttre märkvärdighet egde ej hans öden, men han hade få likar i ren och ädel karakter. Han älskades därför som ett slags helgon inom de lärdas ecclesia. Lidbeck skillrade honom på prosa och Tegnér på vers såsom något utomordentligt i de godas rike.

Det heter hos den förre: "Icke nog, att han egde denna sansning och djupsinnighet, som går till grunden af tankarne. Han egde äfven den lekande qvickhet och liflighet, som blandade hans mogna anmärkningar med muntra föreställningar och klädde med rosor vägen till sanningen. Lugn och eld, qvickhet och skarp urskillning, stadga och munterhet — hade hos honom ingått i den härligaste förening." Och hos den sednare:

Hvad han var? O att jag finge
denna fjäder snillet har
dragit ur en engels vinge
för att teckna hvad han var;
för att måla oförfeladt

huru menskligt skönt hans väsen
hur socratisk glad hans dygd

Och han följde oförsagdt
tidehvarfvets vagn som körde
genom mången okänd trakt.
Ingen pedantism förstämde
harmonien af hans själ,
ej Minervas ugglas skrämd
Gratierna bort likväl.

Tack ännu i evigheten
för hvar ren och skön gestalt
jag trost se i dödligheten,
för min tro på menskligheten,
för mitt hopp, för allt, för allt.

Slutande:

Mången tidens bölja seglar
Uti evigheten in,
mången graf sin mun förseglar
förr'n härnäst sig himlen speglar i
i en själ, så skön som din.

Skrifter: 23 Disputationer och några Programmer.

(Källor: Tegnér's Smärre Samlade Dikter. — Lidbecks Åminnelsetal. — Ståhl's Biographier öfver Lunds Proff. — Lidéns och Marklins Disp.Catal.)

— N.

MURÆUS, STEPHAN LARSSON.

Muræus var född i Mariestad. Stud. i Upsala 1630. Hofpredikant hos R. R. Friherre Carl Carlsson Gyllenbjelm 1636, på hvars recommendation han 1643 af Drott. Christina förordnades till Ryrkoherde i Christinehamn; men som staden var så nyss anlagd, att den ej kunde löna pastor, så erhöill M. 1646 halfva och 1648 hela Varnums kyrkotionde och frihet för all taxa och gärd till kronan. När M. 1670 — för sin höga ålders skull, såsom ock för andra besvär och klagomål församlingen hade mot honom — ej kunde med någon frukt utöfva sin tjenst; så förordnades Birg. Carlberg till hans medhjelpare och blifvande successor, "så att Muræus finge sitt nödiga underhåll, ehuru Carlberg lærer mest få förestå embetet." — När Muræus 1674 blef afsatt efterträdde han ock af Carlberg. (Jmfr. art. Carlberg i detta Lexicon *). — Muræus dog 1675. Vår sedan 1645 g. m. *Christina Fegräus*. Deras son *Lars Muræus*, Stud. i Upsala 1675, blef Commminister i Väsehärad 1677 och var det i 37 år till sin död 1714.

"Muræus — säger Rhyzelius — var en arbetssam man, det hans många skrifter utvisa; men derhos underlig till sinnes, hvilket gjorde, att han för åtskilliga fel och förseelser blef afsatt från sitt embete, och lefde sedan i Stockholm, merändels underhållen af Fru Sigrid Ekehjelm", samma Fru, som sedermera började den bekanta rätttegången mot Birg. Carlberg.

Det är Muræus vår litteratur har att tacka för den första öfversättning af "Arndts Sanna Christendom": en bok, som haft ett stort inflytande på Svenska folkets religiösa bildning, och som i mångfaldiga upplagor spridt sig ända

*) Flera biographiska facta, som saknas i B. Carlbergs biographi (III Band. sid. 176), torde på detta ställe få anföras. — C. blef Stud. i Upsala 1636 och studerade sedan vid utländska Universiteter. Blef Magister i Giessen, der han under Joh. Weissen disputerade: *Questionum Metaphysico-, Physico-, Ethico-Politicarum Decas*. Pastor i Christinehamn 1674. Dömdes till döden 1681; men benådades och fick — enligt Rhyzel. — ett Pastorat i Götheborgs Stift, det han dock aldrig tillträdde. Dog 1683 enl. Westén och Wieselgren, 1685 enl. Rhyzelius och Verm. Nations Matrikel.

till våra dagar. I yngre åren försökte M. sig äfven som poet. Hammarsköld nämner hans Hieronymi Prophetia såsom en allvarsamt bestraffande satir i 8-radiga stropher, med omvexlande manliga och qvinliga rim, uppställda i ordning efter alphabetet ifrån A till Z.

Skrifter: Gudelig och Christelig vår Herras Jesu Christi nåderika och fröjdefulla födelses ihågkommelse. Af den H. S. componerat och ställt på Sv. rim. Ups. 1653. 4:o. — Threnodia, Klagesång öfver Gustaf Adolphi hädanfärd. Ups. 1634. 8:o. — Tacksägelse och Tröstepredikan hällen i Upsala på tacksägelsedagen öfver segren vid Wittstock. Ups. 1638. 4:o. — Andeligt recept emot onda tungors förgiftiga pilar och skadeliga mordsbett. Sthm 1645. 8:o. — Tacksägelse-predikan för R. R. General-Amiralen Carl C:son Gyllenbjelms återvundna hellsa. Sthm 1641. 4:o. — Tacksägelse-predikan öfver Westphaliaka freden. Sthm 1648. 4:o. — Flera strödda predikningar, liktal, och en latinsk oration. Ups. 1634. — Öfversatte: J. Palmas Speculum hominis. Menniskio Spegel. Sthm 1674. 8:o. — Johan Arndts Fyra Böcker om en sann Christendom Sthm 1642. 8:o; 2:a uppl. 1647; 3:e uppl. (2-4 del.) 1674; 4:e uppl. 1695.

(Källor: Fernow s. 575, 582. — Catal. Bibl. Ups. s. 669. — De la Gard. Arch. VI. s. 34. — Fr. Fryxells Bibl. Vermelandica. Mscr. — Rhyselli Vermel. Ecclesiastica. Mscr. (Båda på Carlstads Gymn. Bibliothek).)

F. L. B.

MURBECK, PETER.

I 17:de seklet bodde en smed i det nyssanlagda Carlscrona, som hette *Jöns Murbeck*. Han var borgare och en aktningvärd man, gift med en prestdotter *Maria Sporzelia*, fostrande, liksom den bekante smeden i Örebro 200 år förut, tvenne söner, den äldre af Melanchthons mera inåt rigtade själskraft, den yngre med en Luthers utåt drifvande verkningbegär; beggadera, liksom Phasarne i Örebro, då de blifvit män, lika i ärlig fromhet och högt allvar. Jöns Murbecks äldste son *Lorenz*, hvilken dog som Theol. Doctor och Superintendent i Carlscrona, är förut särskildt upptagen. Den yngre *Peter* föddes i Carlscrona 1708, blef Student i Lund 1723 och var ännu en vild naturkraft, hvilken först, också deri lik Luther, vid en ögonskenlig lifsfara väcktes till omtanka för själen, hvilket factum torde haft stort inflytande på hans verkningssätt såsom prest under hela lifstiden. Före denna märkliga förändring hade han genom sin ovanliga kroppstyrka ådragit sig en uppmärksamhet, hvaraf ännu fortgående traditioner äro en följd. Liksom Saul hufvudet högre och derjemte vida starkare än hvar och en annan, åstundades han af studerande ungdo-

men såsom antesignan vid alla både skyldiga och oskyldiga upptåg. Derigenom blef han ock af studentfienderne, stadens konstefarne gesäller, mest förhatad, och de hoppades att med hans besegrande ha fräntagit sina motståndare modet att längre göra tredje ståndets cadet-corps företrädet i styrka och mod stridigt framsför andra ståndets. En mängd af de djerfvaste gesällerna, som hade sport, att P. M. satt ensam på en krog, stormade in, utsläckte ljuset och började striden. M., som hade sett en "lång-sill" ligga på disken, går straxt emot dem, svänger sillen, som något glänste i mörkret, och hotar att genomstinga den, som gjorde motstånd, hvarefter han med blotta handkraften utkastade den förskräckta skaran. Onkring hans studentminne torde nog dikter gytt-rat sig, som skulle än mera bevisa hans styrka. Möjligen torde följande berättelse vara en dylik. Dåvarande Biskopen i Lund Jonas Linnerius drack något gerna ur den kanna, Göingebonden ville frånvinnå honom*), och hade, heter det i traditionen, ej särdeles större aktning i stiftet, än kärlek bland studenterna**). En afton hade Bispen gjort ett "dun-drande kalas", men ej hjudit någon student och lär derföre afgifvit en något retsam förklaring, som djupt sårade (t. ex. studenterna de sv....). Emellertid står hela student-corpsen utanför de biskopliga fönstren, som ett mullrande åsk-moln, och gästernas appetit torde minskats af fruktan ej mindre då än 1793, då adelen ej velat ha studenter med på jubelfestliga danskalaset. Slutligen uppreser sig den förnämste bland gästerna, för att föreslå den Högvärdige värdens skål. Nu inslungas af två starka armar ett lifslef-vande svin genom fönstret med så väldig fart, att det ned-föll på bordet nära der värdens satt och en chorus, som ej kan kallas charivari, utan snarare såsom Kon. Ludvig XI:s concerter pläгат benämnas, hördes utanför, hvarefter mol-net skingrades i en blink; men misstanken att Peter M. be-stått armarna, för att uttrycka ögonblickets allmänna stu-dent-opinion, var lika allmän som berättelsen. Någon un-dersökning om traditionens grund har den närvarande berät-

*) Se detta Lexicon VIII. sid. 311.

**) Se Thomæi Kyrkohäfder 2 del. sid. 703. G. W. dömmar vida bättre i följd af DomCapitels-urkunder. Det lär dock nog vara lika säkert, att "Gubben" drack (huru det nu var med "mannen"), som att derom ingenting står i Consistorii-protocollerna. Förf. vill dock ej jäfva den grundliga författarens omdöme i det hela om den i så många hänseenden förtjente L.

taren ej anställt. Den lemnas åt noggrannare forskare. Alldeles osannolik synes den dock ej.

Men studentanförarens kraft bröts af Guds finger. Han låg snart, som Paulus i Damascus, krossad af en himmelsk blix, men vid blixstens ljus hade han dock sett Jesus, den han kände sig i hjertat ha förföljt och dervid hört Evangelii löften. Likväl blef det första intrycket det djupaste. Han var och blef "lagisk", en Elias under de Blekingeska enbärsträden så väl som på klipporna i Stockholmska skärgården.

Prestvigd 1731 hade han missiverats till Tyska församlingens i Malmö tjänst, der hans bror varit Compastor och kommit 1733 till Svenska församlingen derstädes såsom Adjunct. En tid efter sitt inträde i prestembetet hade han, genom den nyss anförda besegringen af Jesus Nazarenus, fått den likhet med vår tids "väckte" eller "läsarprester", att han, sjelf djupt rörd af det ord han predikade, förmådde väcka samma rörelser hos menigheten (ett fenomen, som ej blott har sin motsvarighet bland skalder, talare och konstnärer, utan nästan äfven bland vetenskapsmän), så att med- och motparti snart började uppstå öfverallt omkring honom i stället för den skenbara allmänna belåtenhet, som likgiltigheten allena kan åstadkomma. Men deri var han olik många, som i sednare tider haft de ofvan anförde namnen, att, då dessa gemenligen pläga blott tala, ofta till och med misstänksamma mot alla andra verkningssätt i det yttre för det inre lifvets utveckling och bevarande, M. deremot straxt insåg folkskolans stora vigt för prestlig verksamhet och det i en tid, då ej Öfverheten ännu omfattat denna sak och utgifvit lagar och stadgar för folkskolan, derigenom ställande "goda och trogna medborgare" bland folkskolans befordrare. M. måste sjelf inrätta en Barnaskola i Malmö, liksom sedan en barnskola i Stockholm, som blifvit kallad Murbeckska Flickskolan, och som ännu bär hans namn. Barnskolan i Malmö inrättades 1738, men M:s verksamhet i Malmö afbröts 1737, då motpartiet fått Consistoriella makten i sitt led. Han var redan gift och skulle lidit stor nöd, om ej en adlig fru (Cedercreutz) öppnat sitt hus och framställt sitt bord för honom och hans hustru. Man medgaf honom likväl om någon tid, att genom prestlig verksamhet fylla sin prestliga edsplicht, då han i Hesslunda församling fick en Adjunctsyssla; men då äfven här "blef en rörelse bland de döda benen", inkallade Consistorium den med "oemotståndlig kraft" predikande, åter skild från

tjensten, att stå till rätta för Capitlet "såsom misstänkt för örigtiga meningar" 1740. M. inträder för Capitlet, begärande att få uppläsa sin "trosbekännelse", författad, för att sätta sina förmän i tillfälle att bedömma honom efter hana egna uttryck och ej efter andras berättelser. Han skildrar i denna trosbekännelse hvad han trodde, då Consistorium pröfvade hans tro och ansåg honom renlärig, samt hvad han nu trodde, då han blef misstänkt såsom irrlärig, genomgående dervid Augsburgiska bekännelsens alla punkter. Hans för detta renläriga trosbekännelse, som han på goda grunder ansåg för den döda orthodoxiens i sin tid, var affattad med särdeles rask, nästan djerf hand, t. ex. om Christi förtjenst: att efter menniskan syndat mot Gud, så kunde han ej heller förlåta henne, förrän han fick stilla sin harm på någon man; efter ingen människa kunde dermed utstå, har Guds Son tagit sådant på sig och så betalt för alla människors synder, att den, som är döpt och tror sig blifva salig, kommer visst i himmelen, allenast han ej vill göra sådana grofva gerningar, som verldslig öfverhet dömmar till döden; dock kunna äfven sådane missgerningsmenniskor undgå fördömmelsen sedan de utstått sitt straff, om de trodde sig skola bli saliga. Om tron: att allenast den tron gör menniskan salig, när man tror, att i Gudomen äro tre personer efter vår apostoliska tro och Athanasii Symbolum, och visst förlåter sig derpå, att man icke blir fördömd. Denna tron och tanken, som man gör hos sig sjelf, skall man hålla så fast, att, om icke flera än två menniskor skulle blifva saliga, skall man stadigt tro och inhålla sig vara den ene, och, fastän man gör synd, skall man stadigt tro sig vara ett Guds barn; ty då man alltid tillägnar sig Christi förtjenst, så blifver allt godt. Den vill föra i förtviflan, som säger att man då ej har tron. Om Sacramenterna: att man är ett Guds barn efter man blifvit döpt; skulle vi gjort synd, så få vi gå till H. H. Nattvard, der få vi hvar gång visserligen förlåtelse för alla synder vi sedan sista Nattvardsgång begått. Om Arfsynden: att den dels är något som man skall inhålla sig ega, så att man erkänner sig för en stor syndare, fast man ej vet sig ha gjort något; dels det, att man är benägnare för somliga fel än andra, men det rör ej menniskan för och det tillräknas ej Gud. Om Guds Ord: Lagen är till att vi skola tänka Christus har gjort lagen fyllest; ty är ej nödigt bry oss om lagen, efter ingen ändå kan hålla den. Evangelium är ett kosteligt plåster, som straxt helar alla syndasår,

efter vi kunna tillägna oss Christi förtjenst hvar gång samvetet säger oss, att vi hafve syndat; ty vi ha nu Christelig frihet. Det är en sträng lagpredikant, som i sina predikningar förskräcker samvetet; han predikar väl vackert, fast, Gud bättre oss, vi ej kunna bli sådana; men den, som väl-signar alla, förkunnar alla Guds nåd, så att de kunna tro sig vara barn, kallar syndasorgen skadlig förtviflan, tröstar oss att vi ej kunna bli englar här i världen, det är en Evangelii predikant. Om Helgelsen och goda gerningar: nu kunna vi ej bli så heliga, som de heliga i Biblen voro; den som vill bli heligare än annat folk, är en skrymtare och Pharisé, som förringar Christi förtjenst och vill göra sig sjelf rättfärdig. Ingen kan bli salig genom goda gerningar; derföre äro de ej så nödiga, men dock är godt att göra vackra gerningar, besynnerligt att gifva något till åminnelse efter sig; men man bör vara världen lik; sina gudaktighetsöfningar skall man på bestämda tider förrätta, deremellan behöfver man ej tänka på Gud och det andeliga m. m. Med styrka visade han sedan den djupa mening dessa ord hade i Skriften och singo, då de började verka i det menliga hjertat, hvilka man tanklöst hopstapplade, när man, utan egen erfarenhet om det inre lifvets strider, slog omkring sig med uttryck, som engång födts på personers läppar, hvilka stodo kämpande inom sig sjelfva, med lösningen af lifvets högsta frågor, antydande att deras talesätt ofta i systemerna ligga såsom en redan kolnad lava, kanske aska efter en längesedan slocknad eld, hvars verkningar den oerfarne ej kan rätt känna, således ej heller rätt beskrifva eller med sina beskrifningar hos andra uppväcka. — Hans trosbekännelse blef tryckt, han sjelf förtryckt, men ej vederlagd. I hufvudstaden funnos dock den tiden personer, som förstod att bedömma den söndring M. i Lunds stift förorsakat oberoende af de större eller mindre felaktigheter, som kuunat tillvitas den af en stor sanning fattade, men säkerligen ensidigt utbildade predikanten och själsörjaren M. Han blef 1746 kallad till Svensk Högmesseopredikant vid Finska församlingen i Stockholm under dåvarande Pastorsledighet. Här blef en man i tillfälle att lära känna och bedömma den Skånska martyren, vid hvars omdöme efterverlden kan trygga sig. Ty hade det ej varit ett i grunden rent Guds ord M. förkunnat, och ett allvarligt nit, hvaraf han brunnit, så hade ej den Gudsmannen Tollstadius följande året kallat honom till sin medhjelpare i St. Jakobs och Johannis församlingar. Han var för öm om själars bästa för

att här ens låta med lidandet beveka sig, om han ej själf känt sig uppbyggd af den väldige talaren. Tollstadius, hvilken svenska folket, ännu 100 år efter hans död, nämner med väl så stor vördnad, som Catholska kyrkan sina i Curian förklarade helgon, var ej själf en Murbeck, liksom han ej heller var en Rutström — den andre folktalaren och "väckelsepredikanten" i Stockholm vid denna tid. Ty T. var den högre mellantonen, deri just det sammanklang, som var sannt hos en Murbeck och en Rutström. Ingendera af dessa stod så högt uppe på trons Thabor som han. Begge kunde älska honom, men de kunde icke älska hvarandra; ty de kunde icke förstå hvarandra. Emellertid blef snart, särdeles efter Tollstadii död, en bedröflig söndring emellan den ensidigt lagiske och den ensidigt evangeliske, hvilka begge mest framstodo för menige mans uppmärksamhet bland Stockholms-presterna. Begge voro häftige, med inskränkta vuer, hvardera anseende, att himlen föll ner kring deras ecclesiola, liksom barnet tror att himlahvalfvet står på de omgifvande skogstopparna; och när M. 1750 kallats till Comminister vid Ladugårdslands-föreamlingen, der Dr Rutström var kyrkoherde, hade man ofta den sorgen att höra Comministern i aftonsången vederlägga hvad Pastorn föredragit i högmessan. Det gick stundom till den ytterlighet, som var oförlätligast, nemligen det löjlige. Gr. Tessin berättar, att, då Comministern i sin aftonsångs-predikan som bäst trott sig bevisa att R. var antichrist, reste sig en gumma upp och ropade: du är själf antichrist. Frid nu med begge stridsmännens minne. Vi må tro, att begge motarbetade förruttnelsen i sin tid och att till och med olika temperamerter och naturanlag kunnat bilda dessa sympathier och antipathier, hvaraf vi se så märkbara prof öfverallt i verlden — i Cabinetter och på stridsfält, på lagstiftningens och vetenskapens fora, i konstens rike och privatlivets tytaste rum. Huru skulle det vara möjligt, att samma mensklighet ej skulle ha nedsatt ett lika "tveklöfvadt" spår inom kyrkan? R. bortflöt sedan i den politiska hvirfveln och torde ha haft lika litet gagn utaf sin bekantskap med politiken som med Herrnhutismen. M. blef 1761 befordrad till Fridlefstad i Blekinge, der han fick berg att bryta och ett tillräckligt utrymme för sin thordönskraft. På gränsen emellan f. d. Danmark och Sverige, der i sekler "begge rikens brottslingar befolkade ett själfvaldt Botany Bay", hade K. Carl XI förgäfvres predikat med eldregn öfver byarne och jernspetsar genom menniskorna. Ännu för ingen hustru med

sin man "till gillea", utan att medtaga svepning; ty ovissat var, om mannen ej dervid kom att spänna bälte, och ännu ovissare om han var den som längst tålde det hälla jernet. Men genom M. kunde sanningens och rättfärdighetens Gud bryta denna uråldriga hedniska vildhet, som dittills trotsat både lagarnes och konungarnes kraft. Sjelfva den gamla bältespänningen försvann, denna sedvänja att åstadkomma en viss temperens eller måtta i mordlusten, och de, som före dessa måttlighetsföreningars tillvaro, straxt stötte knifven i hvarandra, ålades nu af seden, att spänna samma bälte om båda och sakta föra knifvarne i hvarandra, då den som först sade aj, var den tappande. Rimligtvis blefvo de "hederliga" d. ä. de af tonen och folkseden tålde mörderna derigenom vida färre, än då det tillgick efter det uråldsta berserkssättet; men M. ville alls icke höra talas om ett hederligt, ett af sedens makt urskuldadt blodsutgjutande, fördrande en absolut afhållsamhet, ej blott, som alla prester dittills, vändande sig till det inre, till hjertat, användande allenast de osynliga medlen, med mycken, någon eller allsingen verkan, allt till följd af mycken, någon eller allsingen egen inre lifskraft. Utan M. vände sig ock till det yttre, t. ex. de långa knifvarne, hvilkas missbruk blifvit o-skiljaktigt från deras bruk, fordrande deras förkastande ur hand och hus, afstyrkande de gästbuds besökande, der de ännu voro i bruk, helst frestelsen der var så svår att undgå. Och mycket buller uppstod. Blod rann dock ej, hvarken i följd af M:s tal eller hans motståndares. Grannpresterne jemrade sig öfver denna "storm och jordbäfning", upprepande, huru "Gud var i det sakta vädret." Men de fattade ej, att Gud kom i det sakta vädret, sedan stormen och jordbäfningen gått förut. Så visade det sig här. Ett fromt och stilla släkte uppväxte i Blekinges dalar och på Smålands berg, ej någorstädes utgörande en socken, en by, knappt ett hus, men allestädes fann man något sädskorn, som fallit i god jord bland de många, som fallit på vägen, stearören och bland törnen. Och ännu efter 80 år finner man sedligt rena, i sin bekännelse insigtsfulla och orubbliga personer, i följd af detta femåra arbete. Ty M. dog i Fridlestad i Blekinge d. 8 Dec. 1766 *). Hans arbete har

*) Säger, att hans fiender (som kastat en stämning på den redan afsonnades bröst), skymfat hans graf, så att hans vänner hemligen nedsatte honom, der ingen skulle känna torfvan, hvaraf han betäcktes, lär sakna grund, utan blef han, såsom vanligen plägar ske med ärligt verkamme män, efter döden prissad äfven af dem, som ej förstodo honom, då han var i lifvet.

visserligen bibehållit sig mycket igenom hans skrifter. Men beklagligtvis äro dessa — med undantag af Trosbekännelsen och en likpredikan — ej redigerade af honom, utan antecknade af åhörare. Rimligtvis uthärda dessa ej den considerationslösa kritiken, då man yrkar strängt på bokstaven. Men det gör allmogen och kan derigenom svårigen undgå att misstaga sig. Dessa misstag äro likväl mest af casuistisk art och gå då för långt i samvetsgrannhet. Det felet är ej det vår tid mest behöfver öfverklaga. Murbecks namn bör emellertid ej blott nämnas med tacksamhet i kyrkans, utan äfven i civilisationens häfder. Gezelius dömmar, tretton år efter hans död: "med stora naturgåfvor i sin predikstol var han utrustad och visade den häftigaste välmening i sitt embete. Besträffade gångbara synder och flyktiga seder med all möjlig lagens stränghet. Predikade öfvermåttan länge och höll flitiga förhör. Var en exemplarisk man, vårdade i synnerhet nödlidande och barnauppföstran. Dref förnämligast hos sina åhörare på en fast Bibelkunskap och ostrafflig vandel."

Hans porträtt är graveradt af Agrell 1772.

Gift var M. 1 med *Catharina Kragg* 1733; 2 *Christina Mar. Cederbeck* 1746.

Skrifter: P. Murbecks Trosbekännelse, (Lund?) 1770, ofta upplagd. — Likpredikan om Herrans sätt att luttra sina utkorade: öfv. Kyrkoherd. Doct. J. G. Hallmans maka Agn. Reg. Christiermin. Ståhm 1754. — Efter hans död utgäfves först 4 likpredikningar i Carlsrona 1768. Sedermera har en större samling af predikningar flera gånger upplagts. — En förklaring öfver Tio Guds bud — efter åhörarens anteckningar — har ock utkommit i flere upplagor och blifvit mycket spridd. — Strödda Predikningar. 2 Hfn. Fahlun 1841. — Bref af honom, på 4 ark, ha ock blifvit tryckta.

(Källor: Gezelii Biogr. Lex. — Thomai Kyrkohäfder. — Hvilken är Sveriges religion, I D. p. 41—45, 108—112. — Sveriges sköna Litteratur, I. 347—350. — Muntliga berättelser af ett hans Nattvardsbarn i Stockholm och bland hans åhörare barn i Bleking.)

— N.

MURBERG, JOHAN.

Född d. 4 Dec. 1734 i Gestrikland af medellösa föräldrar. På en släktings bekostnad blef han hällen i Gessle Skola och Gymnasium, samt 1754 sänd till Upsala. Han vann der den philosophiska kransen 1761, såsom Ultimus bland 104 medtäflare. Befordrades 1763 till Docens i Hebreiska litteraturen, efter utgifvandet (1763) af en Dis-

sertation (se nedanf.), som väckte uppseende hos den bekante Michaëlis; några år derefter blef äfven den Grekiska Docenturen dermed förenad. Vid Kronprinsens emottagande af Cancellariatet 1764 blef M. utsedd till Orator, men då en Adjunctur sedermera blef ledig, blef han icke dessmindre förbigången "dels genom afundsmän på hans öfvervägande förtjenst dels genom orättvise lärares harm." Väl erhöill han 1772 E. O. Adjuncts fullmakt, men då en Historisk Lectorssyssla i Gefle 1773 skulle tillsättas, nödgades han lämna Lärosätet, hvarest han under nitton års ständigt conditionerande oupphörligt kämpat mot brist och motgångar. Äfven denna lärostol gjordes honom af hans afundsmän stridig; men denna gång segrade den öfvervägande förtjensten.

Mellertid hade M. af Gustaf III blifvit känd dels såsom talare dels såsom författare af några skaldestycken. Detta föranledde befallningen till honom, att på svenska scenen öfverflytta Racines mästestycke *Athalie*. M. skyndade sig att fullgöra detta smickrande uppdrag; första acten öfversändes till konungen och vann bifall, hvarefter hela sorgespelet fullbordades och i tryck utkom 1775. Om denna öfversättning granskas efter nutidens fordringar torde den förefalla något tung och sträf, men man måste besinna språkets dåvarande skick. Af samtiden ansågs denna lilla öfversättning af särdeles stor förtjenst och bidrog vida mer till M:s anseende än hans öfriga föregående och sednare lärda forskningar, ty på den tiden vägde "en bit god vers" mer än quantanter af lärdom.

Den eldsvåda, som kort derefter öfvergick Gefle, föranledde läroverkets temporära upplösning, i följd hvarefter M. förflyttades till Storskolan i Stockholm såsom Rector. Sedermera sökte väl M. att, i enlighet med hvad under Gustaf Adolfs och Dr. Christinas tid var påtänkt, få denna läroanstalt förvandlad till ett Collegium illustre, men denna plan, ehuru af vederbörande ej ogillad, strandade af brist på tillgångar. Dermed upphörde också M:s framsteg på embetsmanna-banan; dock upphörde han derföre icke att åtnjuta flere vittra och medborgerliga utmärkelser. Af Vitterhets-, Hist.- och Antiquitets-Akademien kallades han nemligen 1786 till Ledamot, af Svenska Akademien 1787, och 1792 blef han tillförordnad medlem af BibelCommissionen. Derjemte var han ledamot i Cancellers-Gilletts Utskott, förestod i 11 år redactionen af Posttidningen, öfversåg Prof-Psalmboken, utarbetade till en stor del den nya Skol-ordnin-

gen. Presterskapet uppdrog honom äfven vid tvenne påföljande riksdagar (1792, 1800) Fullmäktigskapet i Riksgälds-Contoret och Banken, och var han på båda ställena ledamot i Diskont-directionerne.

Ehuruväl M. redan 1787 erhållit tillåtelse, att sköta sin Rectors-syssla medelst vicarier, vittnar allt detta om en ovanlig arbetsförmåga, helst sedan man vet, att M. i hvart och ett samfund, dit han som medlem kallades, från Svenska Akademien till Diskonten, visade sig såsom en bland de mest verksamma ledamöter. I förstnämde Akademi åtog han sig utarbetandet af fyra bokstäfver i Svenska Ordboken, och fullbordade också sitt arbete; Witterhets-Academiens Handlingar riktade han med en mängd grundliga afhandlingar i Fäderneslandets Historia, dess ekonomi och statistik.

Oaktadt dessa mödosamma ansträngningar upphann M. en ålder af sjuttio år. Han afled i Stockholm d. 27 Mars 1805.

Hans personlighet skillrar hans loftalare sålunda: "M. var, i ordens strängaste bemärkelse, en fast och stadig man. Från sina grundsatser vek han aldrig, men var foglig i tvister och öfverläggningar, samt kunde göra uppoffringar för fred och lugn. Af känslorna fördes han icke, i synnerhet sedan han af erfarenheten lärt att lägga band på den hetsighet som honom, i ungdomen, var medfödd; han var förbehållsam, men utan falskhet. Han röjde ej något stort behof att åt andra meddela hvad han tänkte och kände inom sig. I umgänget var han likväl angenäm, utan att vara mångordig. Hans sätt att vara medförde aktning och förtroende, och det hade varit svårt att hos honom upptäcka något som kunde kallas löjligh. Om något sårade honom, så bar han sitt missnöje med tystnad. Sällan talade han om andra, men hans omdömen, meddelade åt vänner, yoro allvarsamma och merendels rätta. Hans arbetsamhet gjorde ensligheten för honom angenäm. I sin lefnad var han i hög grad ordentlig, men utan snålhet. Han hade genom sitt gifte erhållit någon förmögenhet, den han, genom sparsamhet, ökade. Allmänna och enskilda händelser gjorde icke på honom så starka intryck, att de syntes störa hans lugn och stadiga sinne. Motgång och olyckor bar han med styrka, och om de föllo tungt på hans hjerta, blefvo de icke, genom ålagan, besvärliga för andra. Han var i nyss nämnde afseende icke lottfri. Dess efterlevande Maka blef tidigt efter deras äktenskap sjuklig och fortfor dermed under häftigare och lindrigare utbrott. Tvenne söner såg M.

sänkas i grafven, hvaraf den äldre gaf ett grundadt och lofvande hopp för framtiden. Endast en dotter, föremål för M:s lifliga kärlek, och af honom förenad med Major Dahlfelt, har ärft sin faders aktningvärda namn."

I sitt svar på detta tal tillägger Akademiens d. v. Directör och Sekreterare några drag, som tjena till att ännu mer förfullständiga denna teckning, hvilka derföre här äfven må finna ett rum. "Under hvad synpunkt man betraktar M., var han aktningvärd och en man berättigad till ett långvarigt minne. Såsom Lörd var han mångkunnig, forskande, redig och arbetsam. Såsom författare icke bland de lysande, men bland de tänkande, vise och nyttige. En stor del af hans lefnad offrades åt den obemärkta men vigtiga mödan att undervisa andra. Konung och Fädernesland voro för honom oskiljaktiga och beständiga föremål för hans kärlek; gerningarne hans sätt att yttra och visa denna kärlek. Att vara nyttig, var under en outtröttlig arbetsamhet det mål dit han syftade. Jag kan ej här afhålla mig från att nämna ett mindre och kanske i fleres omdöme obetydligt drag i hans dagliga lefnad. Omtanken att bibehålla helsan afbröt stundom hans arbete, för att taga kroppsrörelse. Han gick då gemenligen till allmänna byggnader, för att fagna sig öfver deras fortgång, sjelfmant uppmuntra arbetarne, och vid någon förefallande vårdslöshet underrätta dem, hvilka rättelsen tillhörde. I sin enskilda lefnad var M. redlig och ordentlig, icke svag eller blödig, men mot vänner tjenstfärdig, och har han i detta hänseende långt utsträckt kretsen af sina vänner. Fast i sin öfvertygelse, oryggelig i sina grundsatser, genomgick han sin förelagda bana med stillhet och tålmod, och såg med frimodighet hennes slut. Han sökte ej att vinna, men att för tjena andras bifall och beröm, och har mött hvad han icke efterfikat."

Skrifter: Diss. de Jobo ad res Ægyptias alludente. Ups. 1763. — Tal vid H. K. H. Kronprinsen Gustafs emottagande af Cancellariatet. Derst. 1764. — Diss. de Suppliciis Persarum ex occasione Ctesie Cnidii Περσικῶν. Ibid. 1770. — Athalie, Tragödi af Racine. Öfvers. 1778. — InträdesTal i Sv. Akad. 1787. — Åtskilliga Afhandlingar i K. Witt.-; Hist.- o. Ant.-Akad. Handl.

(Källor: Inträdestal i Svenska Akad. d. 16 Dec. 1811 af Frih. G. Wetterstedt. (Tälaren nämner, att till hans begagnande varit lemnad en af M. sjelf upptecknad Dagbok, hvaraf han dock tyckes gjort sig föga bruk, emedan "dessa anteckningar voro bestämda, ej för granskningens öga, endast för kärlekens eller vänskapens minne.") — Hammarköld, Sv. Witterh. Hist. — Erkestiftets Meddelingar. — Upsala Bibl. Catalog.)

MURRAY, ANDREAS och hans söner.

Släkten härstammar från den i Skottska historien så lysande familjen Murray, samt för också lika vapen som denna, nemligen tre stjernor i blått fält. Under Cromwellska oroligheterna utvandrade en gren deraf till Tyskland.

ANDREAS, den svenska släktens stamfader, var född i Memel d. 9 Aug. 1693. Blef student i Königsberg 1710, och i Jena 1713. Magister derst. 1717. Reste följande år till Hamburg och England 1719, Docent i Kiel 1723, Predikant i Haddeberg i Holstein, inkallades 1736 till Sverige såsom Andre Pastor vid Tyska församl. i Stockholm, blef derpå 1739 Pastor Prim. vid samma församl. Th. Doctor i i Upsala 1752. Död 1771. Berömmes såsom en grundlig Theolog och såsom en särdeles utmärkt Predikant.

Söner: 1. *Johan Philip*, f. 30 Juli 1726. Stud. i Königsberg 1743, i Upsala 1746, i Göttingen 1747. Blef Mag. i Göttingen 1748. Sekret. i Tyska Sällsk. derst. 1750—1762. Adj. i Philos. Facult. 1754. E. O. Phil. Prof. 1755. Sekret. i Vet. Soc. derst. från 1762 till 1770. Ord. Phil. Prof. 1770. Död 12 Jan. 1776. Om honom se Heynes Elogium, recit. d. 20 Jan. 1776. Skrifterna uppräknas af Meusel i dess Lexicon IX D. s. 468 ff. — 2. *Johan Andreas*, se nedanför. — 3. *Gustaf*, F. 28 Mars 1747. Phil. Mag. i Göttingen 1768. Hofpred. hos Hert. af Södermanland 1774. Theol. Doctor 1779. Pastor i Jakob 1780. Pastor Prim. 1801. ÖfverHofpred., Ordens-Biskop och C. N. O. 1809. Adlad 1810. Biskop i Westerås 1811. Död 4 Maj 1825. — 4. *Adolph*, se nedanför.

Skrifter: Diss. de Kinæis. Jenæ 1717, ny tillskad uppl. Hamb. 1718. — Diss. de Deo ex voce animalium demonstrando. Kiel 1720. — Die Wahrheit und Göttlichkeit unsers Christl. Glaubens, nach Anleitung der Evangelien. Th. 1-6. Hamb. 1733—38. — Fünf Predigten von dem zeitlichen Glück der Menschen. Ib. 1733. Ab- und Anzugspredigt. Ib. 1736. — Anweisung zum richtigen Verstand des Katechismi. Sthm 1757. — Leichenpredigt über Ps. 21 auf Burch. Precht. Ib. — Erklärung der Epistel an die Galater. Leipz. 1739. — Die Zukunft Jesu, nach den Weissagungen der Propheten. Aus Matth. 21: 4, (I Kohls Kanzelreden. Th. 1). — Die Erfahrung der Auferstehung Jesu (Ib. Th. 2). — Gott ist die Liebe. (Ib. Th. 3). — Dankpredigt auf den Frieden zwischen Schweden und Russland. — Predigt über Joh. 4: 47-54. Sthm 1750. — Christendomens styrka af Jac. Serenius. Öfvers. på tyska. Gött. 1758; Rost. 1759. — Kurze Betrachtung über die Versuchungen, (Hamb. Verm. Bibl. II B.). — Trostgründe wider den Tod (In den Preussischen Zehenden 28 Stück.).

(Källor: Strodtmann, Gesch. jetzlebender Gelehrten XII. Th. s. 316 ff., Mosers Lexicon jetztleb. Theol. s. 561, till hvilka arbeten förf. ej haft tillgång. — Adolungs Gelehrt. Lex. — Alanders Theol. Bibl. III. s. 10; VIII. 86.)

MURRAY, JOHAN ANDREAS.

Son af Pastor Primar. *Andreas Murray* och dess hustru *Johanna Christ. Golitz*, hvars fader äfvenledes varit Pastor vid Tyska församlingen i Stockholm, var född derstädes d. 27 Januari 1740,

Sedan *Johan Andreas* genomgått Tyska skolan i Stockholm samt äfven hemma njutit enskild undervisning, bland andra af den bekante Schlözer, som då uppehöll sig i Stockholm, blef han 1756 student i Upsala, der han isynnerhet under Linné studerade Naturkunnighet och *Materia Medica*, under Aurivillius Anatomi, Chirurgi, Läkarekonst samt under Wallerius Chemi och Pharmaci, hvarjemte han under mellanterminerna i Stockholm i dessa vetenskaper ökade sina insigter och förvärfvade praktisk skicklighet, dels under ledning af den utmärkte Hofapothekaren Ziervogel och Anat. Prof. Martin m. fl., dels genom besök i hospitalerna. Sålunda förberedd begaf han sig 1760 till Göttingen, der hans stufvbroder Johan Philip var anställd såsom Philos. Professor. Sedan han här några år afhört flera utmärkte lärares föreläsningar, började han sjelf 1763 att med Regeringens tillstånd meddela undervisning i Botanik, blef s. å. i Aug. Med. Doctor och 1764 E. O. Professor i Medicinen.

Från denna tid började M. dels genom grundliga föreläsningar dels genom skrifter vinna anseende, ryktbarhet och utmärkelser. År 1768 tilldelade honom Phil. Faculteten i Göttingen Doctors-diplom, hvarjemte han blef Ledam. af K. Svenska Vet. Akad.; 1769 utnämndes han till Ord. Medic. och Hist. Natur. Professor, till hvilken befattning äfven hörde uppsigten öfver den botaniska trädgården, hvarigenom han till collega erhöll sin fordne lärare i föräldra-huset, Schlözer. År 1770 upptogs han till Ledam. af Göttingiska Vet. Societeten, hvilket exempel de följande åren följdes af de Medic. Sällskaperna i Köpenhamn, Paris, Nancy och Edinburgh, Landbruks-Sällsk. i Zelle och Bern, Sällskapet Georgofili i Florenz, Oekonomiska Sällsk. i Paris, Vetensk. Soc. i Götheborg, Upsala, Lund, Florenz, Lion, Vliessingen, Orleans, Dijon m. fl. Från Sverige skickades honom 1780 Wasa-orden och hans landsherre, Konungen i Storbritanien, utnämde honom 1782 till Hofråd.

M. var af hela Europa erkänd såsom ett ljus i Medicinen, särdeles den pharmaceutiska delen, samt i hela dess litteratur. I Botaniken ägde han icke mindre djupa insigter, dem han ständigt ökade under vården af den botaniska trä-

gården i de yngre åren och genom täta excursionser, som sträckte sig ända till Harz. Med Linné stod han alltid i det bästa förhållande och ständig brevexling; mestaren visade honom också den äran, att efter honom uppkalla Insekten *Cassida Murrayi* samt det ostindiska trädet *Murraya exotica*, förmodligen med allusion på dennes expatriation *). Å sin sida följde M. ej allenast strängt hans system, utan tålde deruti inga innovationer, samt var förgrymmad på Haller, som ej ville antaga dennes terminologi, samt föröfrigt ej lät hans lärare full rättvisa vederfaras. Dessutom skref han i Naturkunnigheten i allmänhet, den egentliga Medicinen samt pathologien, och hans skrifter värderades af kännare såsom de bästa i den afdelning af Göttingiska Societetens Handlingar, till hvilken dessa vetenskaper hörde. I Göttingische gol. Anzeigen skref han också flitigt och utgaf åtskilliga disputationer, som af samtiden begärligt eftersöktes. Bland M:s verk utgör dock hans *Apparatus medicaminum* det viktigaste.

Lika flitig som han var vid skrifbordet, lika samvetsgrant och punktligt skötte han sina akademiska pligter och den botaniska trädgården. Men hans personlighet var icke älskansvärd: han var sträf, stel och ceremoniös i umgänget, envis och hårdnackad i sina meningar, högdragen och tillika snål. Derföre var han hvarken omtyckt af sina kamrater ej heller af studenterna; han lefde indraget och umgicks med ganska få och hade få eller inga vänner; de stunder andra uppoffrade åt förströelsen, egnade han åt trädgårdarna, vid hvars skötsel han älskade att sjelf lägga handen, men vid dess begagnande af andra visade han föga liberalitet. Dels i följd af sitt lynne dels i brist på tid sysselsatte han sig nästan intet med medicinsk praktik.

Också misstog han sig mycket i behandlingen af sin dödsjukdom. Redan tolf år förut hade han lidit af en lungböld, hvilken han sjelf ansåg för *phthisis pituitosa*, hvar af hans broder, Johan Philip, förut dött, samt slutligen för stockningar i underlifvet, i hvilken förutsättning han försvagat sina krafter genom intagandet af en mängd afförande medel. Undertiden tilltogo bröstbesvärigheterna, och förorsakade honom stark hosta, andtappa och långvarig sömn-

*) M. yttrade i anledning deraf sjelf: "Et si animadversum, Linnæum aliquando in delectu adeo stirpis, nomine botanici, vel fautoris scientiæ, designandæ, singulare animi erga eundem documentum exstare voluisse: non est, cur doleam meam sortem: nam valde venustam delegit."

den i 27 år med ett nit och en framgång, som gjorde honom till en af Akademiens mest förtjente lärare, hvarjemte han genom en mängd uppsatser och skrifter verkade för sin vetenskaps framsteg. Han undervisade med lätthet och liflighet, och ansåg detta ej blott för en pligt utan äfven för ett sådant nöje, att han ej sällan om aftnarna, sedan han egnat den föregående dagen åt föreläsningar eller sjukbesök, fann en recreation uti att med unga studerande genomgå Anatomiens elementer; deras uppmärksamhet och interesse utgjorde hans största nöje och belöning.

Under sina resor hade han blifvit kallad till ledamot af Vet. Soc. i Basel, Vet. Akad. i Siena, Acad. de Georgofili, Botan. Soc. i Florenz och Acad. Cæs. Curios. i Wien; derefter 1777 utnämnd till ledam. af R. Vet. Soc. i Upsala, 1778 af R. Vet. Akad. i Stockholm, 1781 af R. Vet. Soc. i Vliessingen, samt 1802 af Läkare-Soc. i Montpellier. Var 1780 och 1783 promotor i Med. Facult., 1783 och 1794 Akad. Rector, 1784 vald till Inspector för Finska Nationen. Erhöll 1799 n. h. o. v. af Konungens förste Lifmedicus; s. å. tilldelte honom Colleg. Med. Chirurgiæ Magisters-diplom.

Gift 1. 1783 med *Hedvig Charlotta*, dotter af Prof. *Carl Aurivillius*; 2. 1789 med *Anna Sophia*, dotter af Biskopen *Erik Lamberg*. Barn: 1. *Carl Adolph*, Grosshandlare i Götheborg och Amerikansk Consul; 2. *Erik Fredrik Uno* 3. *Helena Joh. Sophia* gift med Brukspatr. C. A. Grill; 4. *Anna Marg. Gustava* gift med Majoren R. S. O. A. L. v. Engeström; 5. *Elisabeth Adolphina*, ogift.

Tidigt mogen, tidigt befordrad och outtröttligt verksam, och ofta på Anatomie-salen utsatt för förkylningar, blef denne utmärkte vetenskapsman äfven tidigt bortkallad af döden. Den slutade hans lif d. 4 Maj 1803, genom en pulsfäders sprängning, en händelse, som han redan i femton år förutsett. Han var till vexten lång och hade ett vackert utseende. Porträttet finnes i 1:a band. af Hedins Handl. för Läkare och Naturforskare. I sina föresatser var han orubblig, i sina omdömen öppen och upprigtig, obekymrad om misstydningar. Memoirförfattaren Hamilton yttrar i sitt mscr. om honom följande omdöme: "Mindre lycklig practicus, kände väl latinet, som sällan är medicorum lott. Var icke älskad af de Studerande för sina stränga fordringar vid examina. Umgicks mycket med de förnåma och var i umgänget nog klabbig. Mycket lång och smal till vexten, med långa extremiteter. Hade en skär och genomträngande röst och läspade."

Skrifter: 59 Disputt. utom Exc. och Grad. disput. Deribland: *Descript. Arteriarum corp. humani*; särskilde utgifne i Leipz. 1794 samt i Ups. 1798. — Rön och afhandl. i K. Vet. Akad. Handl. 1768, 1773, 1779, 1781, 1789; — i N. Acta R. Soc. Scient. Ups. Vol. III. V. — Bref under dess utländska Resa, införda dels i Gjörwells Nya Lärda Tidn. 1774, 1775, dels i Allmänna Bibl. 1775, 1776. (Se vidare Rosenhanes Anteckn. samt Sacklén's Läk. Hist.).

(Källor: Åbo Allm. Lätt. Tids. 1803 N:o 67. — Sacklén, Läk. Hist. Del. 1).

P.

MÅNESKÖLD, CARL CHRISTERSSON.

Var född d. 17 Maj 1593. Son af *Christiern Carlsson* till Seglinge, som 1582 adlades och antog namnet *Månesköld*, samt *Brita Björnsdotter Båt*. Han utnämndes 1616 till Assessor i Svea Hofrätt, men förklarade "att han heldre ville mista hafvudet", och blef i stället utnämnd till Capitaine för ett Båtsmans-compagni. Förordnades 1632 till Assessor i Åbo Hofrätt, och 1634 till Vice President i Götha Hofrätt, men dröjde i Åbo ett stycke af året 1635. Då 1643 Ledamöter af de tre Hofrätterna sammankallades till öfverläggning om "några bristers remedierande i Justitieverket", blef M. Ordförande i denna Lagcommitté, hvaruti sådane män som Stjernhjem, Stjernhöök och Ol. Berling voro Ledamöter. Då det uppgjorda förslaget inför Regeringen granskades, svarade M. "treffueligen dristigt Cancellario, ad et per omnia, så att Cancellarius mycket commoverades." Innehade 1637 Närdinghundra härads domsaga. Tog afsked 1655 och afled 1670.

Gift med *Anna Soop*, dotter af RiksRådet Hans Åkeson Soop och Elin Kagg.

(Källor: Lagus, Åbo Hofrätts Hist. s. 169. — Frey 1841. 2 h. — Odenerantz, Götha Hofrätts Hist. — Adlersparres Hist. Saml. 2 D. s. 115).

MÅNSSON, NILS.

Nils Månsson från Skumparp var redan före sin död namnkunnig öfver hela Sverige, och synes alltmånga nalkas upp till de Europeiska celebriteterna. Det är ej blott i tidningsbladen och Svenska folkkalendrar man träffar uppsatser till hans minne, sjelfva Gallerie des contemporains illustres framställer honom bland vår tids märkvärdige män. Han är således en af de bönder, som ha rätt att fordra plats i detta Lexicon, helst hans namn tillhör vår historia och tor-

de ej heller förgätas i våra vitterhetskälder, när talarekonsten, den mäktiga kraft, som i stort kan verka på sin tid, engång anses lika visst böra bemärkas i Vitterhettshistorien, som hvarje menniska, hvilken ägt förmåga att utge ett litet häfte med vers.

N. M. föddes d. 5 April 1776 i Starrarp af Frenninges socken, Färs härad och Malmöhus län, inom en fattig bondsläkt, och dog i Skumparp, en liten bondgård några stenkast derifrån, d. 25 Juli 1837 såsom en snart sagdt fattig bonde utan att något yttre omkring honom utvisade något annat, än hvad man såg i hvarje annan bondkoja deromkring. I hela sitt lif hade han aldrig varit, aldrig velat vara annat än bonde; aldrig i dräkt, knappt i uttal af sitt språk, aldrig i umgängesseder, husbyggnad eller husgeråd gjort någon ändring; så länge krafterna ej nekade, hade han gått vid arbetet jemte, icke drängar — ty sådana hade han då icke — utan sina söner, söndagligen uppvandrande med sin psalmbok under arm och sin käpp i hand till sin sockenkyrka, der han ställde sig på kyrkbacken, äfven i regn eller bläst, helst vid sin fars graf, för att afbida stunden, tills han med aflyftad hatt kunde helsa klockringningen, och snart med åter aflyftad hatt den ankommande presten, hvilken han med glädje följde in uti Guds hus, der han från sin vanliga plats, ofta under strömmande tårar, hörde menniskonaturens förderf eller sin Frälsares herrlighet och kärlek beskrifvas.

Huru detta allt skall begripas, måste vara utländningar en hemlighet, till och med i det gamla fria England och det nya fria Frankrike. Vår gamla, nu lifdömda fyrrepresentation kan allena förklara det.

Då Carl August, Sveriges nyvalde thronföljare, dött så plötsligen, föll särdeles menige man i ett djupt vemod; ty man hade omkring denne nedlåtande Furste fästat alla sina förhoppningar, seende sin gamle Konung vid grafbrädden. Carl August hade nyss varit i Lund, derifrån det härads presterskap, der N. M. då bodde, återkom med den vältaligaste förtjusning, och i Hörby några utaf Färs härads allmoge blifvit af honom emottagne fullkomligt som vänner. — H. K. H. säges ha bett dem sitta ned och sjelf stoppat de tobakspipor, han räckte dem. Hvem undrar då, att ilbudet om hans död, åtföljdt af de högljuddaste misstankar rörande dödsättet, försatte denna ort liksom hela riket i en hemsk sinnesförfattning. Riksdag påböds, Riksdagsman skulle väljas och socknarnas omtänksamaste män begäfv

sig till Riksdagsmannen vid Norrköpings Riksdag, för att öfverlägga i det vigtiga ämnet. Alla syntes med den gamle Riksdagsmannen anse äran vid detta tillfälle värdig, men de beslöto att följa det råd förre Riksdagsmannen gaf dem, och vid valet hände sig det egna, att en person fått enhälligt kallelse, hvars namn blott en af electorerna förut lär hört nämnas — N. M. i Sinberup, af Östraby socken *). Man kommer till den unge bonden med Riksdagsfullmakten, han tror ett misstag vara skedd af budbäraren, men upplyst om sannfärdigheten af sitt val, genomskakas han af en stark rörelse och utbrister i en häftig gråt. Det första riksdagsdokument han underskref blef "Svea Rikes Ständers Förening och Valakt angående den höghorne Furstes Prins Johan Baptist Julii af Ponte Corvo utkorande till Svea Rikes Kronprins och Efterträdare på den Kongl. Svenska thronen." Och sedan fortfor N. M. i $\frac{1}{4}$ sekel, att vid alla riksdagar vara ombud för Färs och Frosta härader.

Han hade fått en ringa undervisning af en kringgående skolmästare, som påstod att: "miskundelig Gud, låt nådens sol upprinna, att med dess ljus må allsköns syndsens nöd försvinna" m. m. borde läsas. må syndsens snö m. m. försökande bevisa sin lärning, huru snö men icke nöd kan försvinna genom solens uppgående och inverkan. Han hade såsom fattig tidigt gifvit sig ut i tjänst och fått en husbonde i 1800 års Riksdagsman, den nyss afledne Olof Andersson i Sjököp. Der hade han lärt skrifva och känna allt hvad hans husbonde kände, både såsom bonde och riksdagsman, och derunder blifvit af denne känd och sedan på grund deraf af honom föreslagen till efterträdare.

Det som mest utmärkte N. M. var hans talarekonst. Denna var lika visst en naturgåfva, som Homers och Ossians skaldekonst, och fast han alltid kommer att få ett namn bland Sveriges talare, dog han säkert utan kunskap om att ha öfvat en konst eller ha sett någon bok, hvar efter denna konst skulle inläras. Han var improvisatör och improvisatorer äro ett eget släkte, antingen de sjunga med Bellman eller tala med Nils Månsson. Man märker att tankarna hos N. M. "födde orden på hans läppar", derföre passade de för hvarandra, som blomkalken och blomman. Han

*) Genom sitt giftermål med Ingar Olsdotter hade N. M. derfäst en liten hemmansdel, den han sedan sålde och köpte Skumparp i Frenninge socken. Starrarp, Sniberup och Skumparp ligga alla intill hvarandra, det första och sista i Frenninge, det medlersta i Östraby socken (Westerstads pastorat).

talte aldrig mot sin öfvertygelse, men hans öfvertygelse var hans kärlek, och han var under sitt tal ungefär i samma sinnesstämning, som skalden under poesien herdeständer. Han utvecklade ur sig sjelf en allt större förmåga och blef till slut sjelfva Stockholms förtjusning. Riksdags-Tidningen 1829 yttrade rörande ett hans tal den 26 Mars s. å.: "att återgifva detta tal i all sin klassiska renhet, sanning och enkelhet, att skildra färedragets rörande värma, talarens o-konstlade värdighet, intrycket af en röst, af ett öfvertygelsesens språk, som från representantens hjerta elektriskt träffade åhörarne: detta skulle öfverståiga redaktionens förmåga." En annan tidning, också redigerad af en erkänd talang, yttrar: "den djupaste rörelse röjdes med N. M:s tal, icke allenast hos de främmande åhörarne af alla classer*), utan äfven hos pluraliteten af sjelfva ståndets ledamöter; hvart-hän det tårade ögat vände sig, återspeglades samma rörelse i ett annat ögas tår. Ännu har ingen bonde utom den svenske jorden hållit ett tal, som väckt ett så lifligt intryck, aldrig har något tal ännu vunnit en mera odelad hyllning" m. m. och man anställde en middag, der 200 personer köpte sig nöjet att personligen få förklara sin aktning för representanten, sin hyllning åt hans talareförmåga. Vid Riksdagens slut anställdes en afskedsfest åt den hemresande, som kostade 700 Rdr B:co, deraf 2:ne förgyllda silfverkanner, vägande 208 lod betaltes med de 552 Rdr. Den ena kannan hade 150 år förut gifvits af Kon. Carl XI till en ungdomsdräng, hvilken genom att falla en emot Konungen räddade björn, räddat den krönte björnjägarens lif. Konungen hade dervid ropat till honom, att han skulle, om han lyckades, bli officer; men besinnande sig tillaggt: "om du kan läsa och skriva", då den unge kämpen, genomborrande björnen, svarade: "kan läsa och skriva." Å kannans lock ser man detta ögonblicks uppträde gjutet i halfsupphöjda figurer, och på drängens mössa står: "kan läsa och skriva." Detta antyder förtråffligt N. M:s nit för folkskolan.

Det är oemotsägligt, att Stockholms hyllning af den naturliga talarekonsten i N. M:s person hade åtminstone sin öfverdrift grundad i tidens politiska opinioner, hvilka han, hvad indragningsmakten angick (föremålet för talet den 26 Mars) delade ur för Stockholm främmande skäl. Han hade aldrig prenumererat på någon tidning och läste inga mellan riksdagarna om ej händelsevis, men han ville de skulle vara,

*) Deribland äfven Damer ur la haute volée.

på det, att om den rike och mäktige förtryckte den rings och fattige, denne skulle i ett sådant blad, utan att redaktören behöfde frukta indragningsmaktens censur före utgifningen, kunna väcka allmänna uppmärksamheten på sitt lidande och lättare kunna få en försvarare att offentligt framträda, när denne hörde många rättsinniga mana sig dertill, hvilka blifvit bekanta på en offentlig väg med saken, än om han med lyktan i hand skulle löpa omkring för att söka en ärlig advokat. Vid försvaret androgs dock ej detta, som kunnat stöta såsom ett klander, en misstanka. I stället anfördes något, som han hoppades skulle bättre fördragas äfven af de ömtåligaste öron och hvaraf sjelfva iventionen är ett utmärkt snilledrag. Tidningarne, börjar han, äro både nyttiga och nödiga; Svenskarne hade dem att tacka för mycket godt; det var de, som först väckte vår uppmärksamhet på den store Konung vi nu ega, älska och vörda, så att vi stodo i sjelfva verket hos dem i förbindelse för det lyckliga thronföljarevalet. Borde det då bero af en Hof-Canzlers godtycke att tillstoppa denna kunskapskälla? o. d. Som talare blef han utmärkt just genom sin brist på den då rådande parlamentariska våltaligheten. Man hade blifvit så mätt på den ljudande malmen i oppositionens och den klingande bjellran i ministerialismens rethorik, med echo ur Argus och Granskaren, att man verkligen behöfde "hvila sig vid denna källa", den rena naturliga, hvars åder hade alltid samma temperatur eller den naturliga talarekonsten. N. M:s talarekonst förhåller sig också till den phasrika eloquencen omkring honom, som Pehr Hörbergs målarkonst till sin tids rigtning till onatur, under namn af konstnärlighet.

Nitälskan för folkskolan har näst talets gifva gjort N. M. namnkunnig. Han arbetade för densamma som oppositionsman på riksdagarna och mot en compakt opposition vid socknestämman. På det sednare stället var han svagast. Mången af inskränkt blick, men varm fromhet, tänkte: "man blir icke salig för det att man kan läsa och skriva", och lade sig derföre emot honom. Halfbildningens representanter fruktade uppror, om bonden kunde mer än de. De rikare bönderna fruktade att ej få drängar och torpare, om desse kunde köpa en bok och hellre förnöja sig med läsning deri än uträtta grofva sysslor; och torparne och drängarne fruktade, desse utan tvifvel med största foget och minsta skrymteriet vid föregifvandet, att bli än mera "plågade med hufvudbry och deras tid för nöjen alldeles

kringskuren"; med ett ord, det skulle vara N. M., som hade sagt det, för att förslaget ens skulle kunna tålas. För-gäfvades arbetade han att i Skåne kunna draga 3000 tunnor Klockare-helgonskuld in i folkskolans tjänst; derpå lyssnade ej ens riksdagen. En skola i hans egen socken blef möjlig först genom ett sammanskott i Stockholm, som hann till 245 Rdr B:co, sedan han öfverst på listan tecknat sig för 66: 52. (Men till en middag tecknade sig i samma stad på några timmar 200 personer à 8 Rdr B:co). Efter hans död uttogo Starrarps Byamän skoleplats på det ställe, der N. M. var född. Men alltmera ser man hans och med honom liktänkande personers verksamhet bära frukt. N. M:s skola i Frenninge följdes af flera och bättre fonderade skolor i sin ort och Kongl. Stadgan rörande Folkundervisningen af den 18 Juli 1842 torde ej vara utan allt samband med N. M:s riksdagsmannaverksamhet under ¼ århundrade.

Som Riksdagsman hörde han till den moderata oppositionen, d. v. s. den, som heldre var stark i sak än i ord, som ej var mindre tillgifven sin Rönung derföre, att den tänkte i mycket olika med sin styrelse, och som älskade sitt fädernesland utan att vilja tillerkänna sig denna egen-skap uteslutande. Han sträfvade att aflyfta jordegaren till-fälligt pålagda bördor, hvilka, sedan ändamålet var vunnet, kommit att qvarstå och nu bidrogo att hålla allmogen i en för förkofran likgiltig sinnesstämning och oförmåga att odla sig sjelf, hvaraf bonden också tillbakahölls från att på ett förnuftigare vis odla sin jord och derigenom kunna känna skattebördan allt lättare. För att emellertid möjliggöra jor-dens vidsträcktare uppodling och för att skaffa äfven den fattige tillfälle till en sjelfständigare ställning, nitälskade han ihärdigt för hemmansklyfning och hade ändtligen den glädjen att se den Kongl. Förordningen af d. 19 Dec. 1827 i ämnet utkomma. Alla de både skåliga och oskåliga klan-der, som regnade ner öfver densamma, mötte N. M. med segrande förvar, och, då intet annat antogs, frågade han gemenligen: "kunnen J då hindra dem att vara till på jor-den, som J förhindren att ärligen skaffa sig sitt hem på densamma?" en enfaldig fråga, för hvilken hemmansklyf-ningsfiendernas försvarsmurar alltid skola ramlas. Och när detta konstverk icke mera skymmer det verkliga i hela frå-gan, skall en hvar inse att de farlige äro mera farliga på landsvägen än på sin 1/124 eller sina 4 tunnland på fålads-marken. I det Sniberup, dit N. M. ingifte sig och först blef bonde, har bland flera andra dylika, en åbo på 1/61,

som föder sig med hustru och fem barn, och som kunnat i en olyckans stund emottaga en släkting med ett barn samt till ganska hög ålder föda sin far, allt utan att falla någon till last, utan blott genom träget bearbetande af sin egen jord. Han, som numera på densamma föder en för honom tillräcklig ladugård jemte det han vid god gröda, till och med vid medelmåttig, ej behöfver köpa säd, sade mig nyss, att för 20 år sedan säkerligen ej ett får hade sommarbete på den fäladslotten, då man beräknade fäladens *) areal och då vanliga beteskreaturens antal. I minnestalet öfver N. M. visas hemmansklyfningens inflytande genom exempel af Östraby N:o 8 $\frac{3}{4}$, jemfördt hvad det var då N. M. for der förbi till sin första Riksdag, och hvad det blifvit då han återkom från sin sista. Från 1760 till 1810 hade förändringen ej blifvit större, än att der år 1760 en åbo under 10 år gifvit intet föl, 2 kalffvar, 2 lam, 2 höns och gäss, 5 grisar, 5 ostar, 24 händer lin och tionde-sättning, som ännu gällde 1810, der bodde sistnämde år 2 åbor, den ena en enka med en son af 11 och en fosterson af 7 år, den andre en bonde med hustru och dräng samt i ett gatchus 5 tiggare, summa 13 personer. Men år 1833 bodde på N:ret, fördeladt mellan 12 åbor och 4 husmän, 100 personer, deraf ingen behöfde understöd. År 1810 lär ha funnits på hela N:ret 2 à 3 par hästar, 1 à 2 par oxar, 5 à 6 kor, 12 à 16 får, 6 à 8 svin: summa 29 à 38; och lära 32 lass stråsäd bärgats. År 1833 funnos å samma N: hos åborna: 12 hästar, 1 par oxar, 30 kor, 50 får, 25 svin: summa 119; samt bärgades 112 lass stråsäd. Af dessa åbor innehade en $\frac{3}{32}$, 5 egde hvardera $\frac{1}{16}$, 4 innehade hvardera $\frac{1}{32}$, en $\frac{1}{64}$, en annan $\frac{1}{64}$; en förklarades för för-mögen, 11 i bergliga vilkor, blott 2 i svaga. Sådana facta ansåg N. M. bevisa mer än sentenser och teorier upp-ställda emot olägenheter, som kunna vara stora, men hvaraf ej följer att de olägenheter blefve mindre, som skulle uppkomma af försöket att undanlöpa hemmansklyfningens skugga. De olägenheter, som uppkommit genom att man ej följt förordningen, ville man vid följande riksdagen ej bota genom att t. ex. fordra för alla jord-förhandlingars giltighet, att de skulle vara uppsatta af en tjänsteman, som vore ansvarig för deras öfverensstämmelse med förordningen, utan genom en slags reduction, hvarigenom N. M. ansåg att

*) Fälad = Felleds = gemensam betesmark.

730,000 personer skulle beröfvas sin egendom. Han föreslog heldre att giftermål förbödos för de fattiga, än att de ej skulle få bli jordegare, om de ock dermed blott fingo hus och hem för sig och de sina jemte oberoende, om de också sedan genom det fria arbetet hos andra måste förtjena maten och kläderna. Då det engång i Bondeståndet kämpades för dessa små jordegare och någon af hans vänner frågade, hvart man skulle visa den tilltagande folkmängden när man ej finge visa dem till den ouppodlade jorden, kunde N. M., ehuru han ej hade ordet, likväl icke tillbakahålla sig från att något sarkastiskt svara, blickande på motståndarne: till pionnier-corpsen och corrections-husen. Ännu består den Kongl. förordningen.

Ingen Tribunus plebis i Rom kunde vara vaksammare för det fattiga folkets bästa än N. M. var. Sällan undgick honom väl ett stadgande, som skulle kunna missbrukas till de fattigas skada, utan att han deremot höjde sin röst. Då frågan om Uppfostrings-Committén engång förevar och denna föreslagit samma borgen till förmån för en stads fattigvård, der en yngling sökte skolundervisning, som gemenligen hvarje församling fordrar vid hvarje orklös och fattig persons inflyttning i en socken, spårade han med skarpsynt blick en orättvisa mot de fattiga men med goda anlag utrustade gossarne, som han ansåg ha lika rätt till de af allmänna eller enskilda välgörenheten bekostade undervisnings-anstalternas begagnande, som den rika dumheten, och, för att vederlägga Committé med Committé, anförde han en vers af Psalmboks-Committén: "den skall bo På Guds berg i ro, Som fattiga och rika Aktar lika." Men han ville ej gynna de fattiga så att derigenom orättvisa skedde de rika, eller bönderna så att orättvisa skedde andra personer. Då han så varmt förespråkade odlingslånen och någon ville ha en företrädesrättighet åt almogen, begärde han det ej, yttrande: blott vår (svenska) jord väl uppodlas att vi slippa köpa säd, är det likgiltigt hvem som odlar den (d. ä. af hvad stånd personen är).

Vid Riksdagen 1834 blef han vald under Riksdagen till Ombud äfven för Onsjö, Rönnebergs och Luggede härad. Han hade afrest mot sin önskan, anfalls af choleran, insattes för andra gången som Direktör i Malmö Diskont (utvoterad förra riksdagen efter sitt tal mot indragningmakten) och återkom med särdeles försvagad helsokraft. Han emottogs vid förbiressan till sitt hem hos en vän, som vid måltiden välkomnade honom; då han uppsteg för att

svara, syntes han mycket medtagen, men talade med sin gamla lätthet, men liksom lärare, enligt en närvarandes anteckning, som må anföras: "jag har aldrig sökt bifall hvarken af Regering eller Folk, men finner jag det på den väg der jag sökt sanningen och rättvisan, der jag sökt allmänt väl såsom summan af det enskilda, så gläder det mig, jag nekar det icke; väl har jag menat både den del af folket som arbetar och den del af folket, som skall se på och leda arbetet. Man bör som folkets ombud se till, att ingens rätt lider, huru den enes fördel än kan stå gent emot den andres, och mest måste man vaka, att ej Styrelsens och de Styrdas rätt förtränges af förespeglade fördelar på hvarandras bekostnad, men allt detta är ej lätt. Jag har sökt att afböja missnöjet dem emellan genom att afböja skälen till missnöje å ömse sidor. Jag kan ofta ha misstagit mig, men då låg bristen i min insigt; jag hoppas likväl att misstagen ej kunnat vara stora, när jag ser så mycken kärlek hos mina medborgare", hvarvid tårarna frambröto så ymnigt, att han måste sluta. Hans känslighet hade nu mer blifvit så stor, att den var honom till hinder.

Som yngling läste han engång i sin kateches: "som mig förtappade och fördömda menniska", hvarvid en så underlig rörelse genomgick hela hans varelse, att han med all sin makt öfver språket erkände, att den ej kunde beskrifvas eller af något närvarande eller förfutet i hans egen lefnad förklaras. Från den tiden blef han en längre tid själf något annat än förr och allting framstod för honom i ett annat ljus. Han afsöndrade sig nu en tid från sina likars umgänge då han hade ledighet från arbetet, läste än i Bibeln och än i sitt hjerta, och "fann att de skrifterna ej stämde öfverens, åtminstone ej mer än ett original och en mycket felaktig afskrift." Huru de der felaktigheterna skulle rättas, utgjorde hans stora bekymmer då han smugit sig ut under ett träd om sommaren eller i ett herbergshus om vintern. Tårar hade han till öfverflöd, men tårarna blötte ej ut det felaktiga, ej heller var det godt att få några goda gerningar att fästa ofvanpå det i afskriften så orätta; också gret han mycket därför, att han var så fattig, att han snarare behöfde att andra gjorde honom godt, än att han kunde göra andra, och likväl ville han både själf komma till himmelen och att de aldr fattigaste kunde få följa med, om de ock kunde vara sin nästa blott till tunga och besvär, om de ock, som krymplingar i fattigstugan, måste lyftas af dem, hvars fattigandel de förminskade och alla intet annat

åstadkommo på jorden. Så gick han länge tröstlös; ty de unge presterna predikade om dygdens förtjenst af lycksalighet och de gamle presterna predikade om salighet genom Christi förtjenst. Och han kände med sig att han egde hvarken dygd eller Christus. Till full klarhet i insigt och kraft till sin inre menniska kom han nu väl icke, men intrycket, ofta liksom domnadt, vaknade ofta åter och synes ha så småningom försmält i hans naturliga känslighet, så att han ej lätt kunde särskilja dessa begge rörelser. Han trodde själf i sin lefnadsafton, att hindret för den af honom oförstådda rörelsens utveckling låg i detsamma, som för mycket utvecklade den af honom begripna naturliga rörelsen. Det var nemligen en sedvänja, symbol af gästfrihet och välvilja i hans tid, som alltmera blef honom öfvermäktig och som han förgäfvres försökte gråta bort, i början "lik ett rosenband, snart förvandlad till en för honom olidelig boja." Han insåg slutligen, att försakelsen var här det bästa vapnet. Men det var vid lifvets gräns. Han gaf denna insigt i arf till sina barn, som lofvade honom att aldrig smaka starka drycker och på 8:de året finna de sig väl af att häri, Rechabiterne like, lyda sin faders råd.

Till sin personliga karakter var N. M., den antydda svagheten, som var en tidens mani, oberäknad, både allmänt aktad och högt aktningsvärd. Ingen misstanka om besticklighet föll på honom från hans ifrigaste politiska motståndare, midt under det slika misstankar voro epidemiska i begge lägren. Han förklarade själf en gång hvad, som näst tanken på Gud, gaf honom största kraften att motstå slika frestelser. Hans födelseorts riksdagsman under flera af frihetstidens riksdagar hade samlat ur partiets meningsstyrande kassa en stor förmögenhet. Då R. Adolph Fredrik engång reste landvägen förbi hans dörr (från Hörby till Östraby gästgifvaregård), skulle frukost spisas hos den rike mannen. Denne hade ej mattor, men belade alla sina golf med specieriksdalrar. Som Kungen väl häri såg ett plump t högmot om ock ej ett förtrampande af sin bild, ryggade han åter och reste ospisad. Men N. M. hade sett denne silfverrike man med käpp och säck tigma korn hos N. M:s far och hört tiggaren berätta, huru han blef slagen med sådan blindhet i sin rikdomstid, att han trodde sig aldrig kunna bli fattig, utan fann obetydligt, att hos Landshöfd. von Seth på Onsholm spela bort i ett kast 1 par de vackraste hästar med seltyg och vagn. Hvar gång man började slå fram ord om vinst, för N. M. tänkte han — "på Gud och korntiggaren,

eller rättare sagdt på Gud, som rättvist dömmar." N. M. skulle också säkerligen hellre hungrat ihjäl, än låtit besticka sig med en skilling. I människokärlek var han näst intill det öfverdrifna. Det låg i hans medlidande någon likhet med Lidners fysiska smärta, när han såg någons nöd och ej kunde den straxt afhjelpa. Ett exempel! Händelsevis på en resa får han se några värlösa barn vid tvenne likbårar. Han stannade, flera efterföljande vagnar stanna också. Han får besked, att barnens föräldrar skulle utbäras och att de nu måste födas på socknen. Kringgående barns tiggeri var honom den plågsammaste tanke. Han börjar tala med en tår i ögat till de omgifvande, vid det han själf lägger den första sedeln till uppfostringshjelp i en hederlig grannes hand, och alla följa exemplet tills den fattige bonden såg sig kunna fatta i barnen och säga: "kommen till mig. Gud skall välsigna denna uppfostringshjelp, att J skolen med hans hjelp slippa tigga." Engång vållade ett hans tal till en stor del ett sammanskott af 1000 Rdr åt en familj, hvars hufvudsak blifvit blind. Huru svenska bonden ännu kan ha sitt odalmanna-anseende kvar, ser man i slika män som Nils Månsson, hvilken verkligen framstod som en jemnlige med alla sina medborgare; och som själf utan titlar af Konungen kunde emottagas som gäst, då oräkneliga grader af betitlade ej efter Hof-Ceremonielet kunde presenteras. Och en fullkomligare afbild af den möjliga medborgerliga jemnligheten torde svårligen finnas. Man kunde än se honom i hofsalen, obemärkt af ingen, utmärkas af de utmärktaste och en annan gång möta honom, sittande under broderligt samspråk på ett bräde jemte en fattig torpare, som begifvit sig från Malmö, sedan han sålt sitt vedlass, då N. M. förgäfvos väntat sin egen vagn och behöfde snart komma hem till sin sädd. Bror med Theol. Doctorn och hans skolmästare, med Nordstjerne-riddaren och hans betjent, med Officeraren och hans soldat, bemöttes han med broderlig välvilja af alla och var i umgänget på samma sätt höflig och vänlig bland Excellenser och fattigstughjon. Då han talade, lyssnade alla, som stodo nära och deras antal öktes, ty i allt var något sinnrikt, oftare visadt genom bilder och exempel, än bevisadt genom sträng deduction. Särdeles drogos barn intill honom. Då Hertigen af Skåne blott var 4 år, såg han sin fader tala med någon, som stod nära N. M. och tyckte att denne stod för länge oupptagen, hvarföre han skyndade in till ett bord att hemta den ena planchen efter den andra. Då Hans Exc. Gr. De la Gardie frå-

gade, hvarföre Hertigen hemtade så många stycken, svarade han: Jo, pappa talar allt för länge med B. om hästarne på Fl. och N. M. står och leds; men jag roar honom med att visa honom dessa hästarne (i stentryck). Då man i hemorten ville lifva skolbarnen till flit, skulle man skaffa sig N. M:s löfte, att nästa examen skulle af honom bevisas.

Han kunde förhetsa sig, men då var naturens harmoni redan störd genom något annat än det naturenliga. I ett slikt ögonblick förebrådde han en riksdagsmedbroder, att ha låtit besticka sig. Saken nedlades på Kongl. Maj:ts nåd. befallning. Men i hemorten känner man ej exempel, att han bragtes ur sin jemnvigt. Vanligen stod han lugn, då allt stormade. Som sådan räddade han Bondeståndet 1823 från en fläck och Rutberg från en utvräkning. Rutberg hade föreslagit den stående arméens reducering, sedan conscriptionen nu kunde ersätta den. Så ljufligt ett sådant "nedsättande af pålagorna" och ett sådant läggande af den fysiska makten i folkets egna armar, enligt de liberala teorierna borde klinga, så upprusade samma bondestånd, som nyss sympathiserat med Anders Danielssons helsningsphraser, omkring en Sandsten mot motionären, som ansågs äsyfta — "konungamaktens förminskning" och "hela bondeståndets ställande under krigstuktan." Den "godmodige Skumpen" (dett var hans familjära namn i hemorten) syntes nästan ensam lugn och förstod så fintligt nedstämman frågan, der hon nu kunde tolereras och så skickligt anspela på händelsen ur ståndets egen historia, att slutligen af alltsammans blef intet — en konst, som ej är lätt att öfva. Ruthergs memorial, hette det, hade varit antagligt och till de rustandes fördel, om han föreslagit $\frac{1}{4}$ minskning i den stående styrkan, utan att derföre yrka tillökning i den redan fastställda conscriptionen. Nu fanns R:s förslag så straffvärdt. Så fanns ett Oxelbergs steg engång förut. Men nu finner en hvar att Oxelberg hade grund till sina anmärkningar och ståndet hade nu befallt Allm. Magazinsinrättningens reducering. Så kunna framdeles andra tankar vakna om R:s förslag. Man hör då ej ha något att förebrå sig i anseende till R., liksom man nu förebrår sig att ha utlemnat O.

Genom denna sin medlande, jemnkande position, som var ett natursantt characters-uttryck, kunde han ej stå "i spetsen" af något parti; men han aktades af alla. Han hörde utan all dubbelhet eller misstanka för dylik på samma gång till personers förtrogna vänkrets, hvilka sjelfve hade för starka passioner för att kunna fördraga hvarandra. Men

till oppositionen hörde han och ansåg sig böra så höra, "ty folket behöfde ej underhålla en bonde att försvara hvad bonden svårligen förstår nog för att kunna försvara, fast han kan erfara de svåra följderna och bör ge dessa tillkänna. Regeringen har tillräckliga löntagande representanter, som kunna hålla försvarstalan." Men när han sagt "hvar skon klämde" och man visade sig beredvillig att det afhjelpa eller ärligt ådagalade att det ej kunde afhjelpas, så var han lika vänlig i sinnet och blicken mot de regerande, som mot sina bröder. Och alla anblickade honom med kärlek igen. "Sent födes en slik man."

Förf. såg den utmärkte mannen sista gången kort före hans död. Esaias låg uppslagen på bordet, Arndt och Nohrborg bredvid. Han talade som en gammal prest till de kringstående barnen och barnbarnen, hvilka allä fått god uppfostran och christendomskunskap, några med anda och lif i sin insigt. Det var en rörande stund. Han dog snart och den själasörjaren, som lade hans ögon samman, en man som i slika ting vet hvad han säger, yttrade vid grafven: "vi hoppas att hans Jakobsbrottande slöt under en uppgående morgourodnad, slöt med välsignelse." — Hans porträt, stentryck af Göthström och Magnusson i stor quart, utkom i Stockholm 1834; i mindre format träffas det i Folkkalender för 1842, och flerstädes. Fac-simile af hans namnteckning finnes i De la Gardieska Arch. på planch. till XX D.

På hans graf i Frenninge står ett stenkors, 4 alnar högt, med en krans af sten omkring korset. Öfverst står: Dom. bok. 5: 7, 9, 10, 11, 13, 14. Inom kransen på korset läses namn med tid och ställe för födsel och död. I nedre halfeirkeln: Riksdagsman 1810—34. Direktör i Malmö Diskont. I öfre halfeirkeln: En man af Folket och för Folket.

(Källor: Riksdagshandl. — Likpredikan af Yernström och Minnesteckning af Wieselgren. — Ett större quartband af N. M:s egne handskrifter och bref till honom, förvarade på Löberöds Bibliothek).

— N.

MÖLLER, JOHAN. (Se bokstafvens slut).

MÖRK, JAKOB HENRIK.

Var född i Stockholm d. 14 Jan. 1714. Föräldrarne voro Spanmålshandlanden *Henrik M.* och *Brita Bark*. Första dagen då gossen, den yngste bland sina syskon, skulle begynda sin skolgång, blef hans faders dödsdag: innan han

uppnådde sitt elfte år, hade han äfven förlorat sin moder och sin stjuffader. Svågern, Assessorn i Hallrätten och Directören öfver de nyligen inrättade silkespinnerierna, Elfvering, åtog sig den värlöse och satte honom i sin bod; men som gossens anlag röjde en högre lyftning, skickades han till Vesterås läroverk, hvarefter han 1734 blef student i Upsala. Fattigdomen hindrade honom att beträda Parnassen; i stället måste han försörja sig med ständigt conditionerande; i tre år uppehöll han sig i Bohuslän hos Öfverste-Lieuten. Frih. v. Köhler, under hvilken tid han var sysselsatt att utarbete en del af sit, första stora arbete. Med detta återvände han till det nordligare Sverige, tillika omtänkt att förskaffa sig ett mera varaktigt bröd. Slutligen vann han detta mål genom en beundrariinna af hans skrifter, Landshöfd. Frih. Funcks enkefru, som 1743 kallade honom till Bro och Lossa pastorat. Brödet var dock torftigt, och hans öfriga lif blef, särdeles sedan familjen tillväxt, en fortsatt strid emot behofvet. Ehuru Konungen gifvit Upsala Consistorium särskildt föreskrift, "att låta Mörk, i anseende till åtskilliga prof af särdeles skicklighet och lärdom, hvarmed han gjort sig förtjent till befordran, njuta sådant efter förtjenst till godo", — och ehuru han i prestexamen, och sedermera 1755 såsom Respondens vid ett Prestmöte ådagalagt berömliga insigter äfven i Theologien, möttes dock hans ansökningar om bättre lägenheter ständigt med afslag. Så väl här af, som der af att han, ehuru redan 45 år före sin död ledamot af rikets mest ansedda Akademi och sedan prisbelönt af en annan, icke ens erhöill den simpla prosttiteln, äfvensom af en och annan vink i åminnelsetalet, torde man vara berättigad till den slutsatsen, att Fäderne i Upsala betraktade arten af hans skriftställer, oaktadt dess moraliska syftning, såsom ej rätt öfverensstämmande med hans andliga embete. En lång lefnad var M. icke beskärd: den slutade genom slag den 26 Juni 1763. I Erkestiftets Herdaminne läses den uppgiften, att man misstänkt det han genom förgift förkortat sina dagar, för att undvika en befarad visitation. Vi hoppas att denna misstanka, så stridande mot de christliga och moraliska grundsatser, dem M. i tal och skrift så nitiskt och värtaligt predikat, måtte sakna all grund.

Uppmärksamheten blef riktad på M. genom en 1737 å Vesterås Gymnasium hållen oration på latinsk vers på Drottningens födelsedag. Sedermera började han 1742 utgifva sin berömda roman Adalrik och Göthilda, hvilken liksom Fenelons Telemaque och Barclayi Argenis hade ett moraliakt

syfte. Liksom Fenelon valde han sitt ämne ur den hedniska världen, men då den förre sökte ett sådant i grekiska fabeltiden, fann M. det i förfädernas sagoålder. I sin Thekla träffade han för sitt ändamål ett ännu bättre val, ehuru utförandet blef mattare.

Samtiden emottog dessa sedolärande romaner med den största beundran, och ännu i femtio år derefter betraktades dessa skrifter såsom klenodier i fromma och allvarsamma hus. Vål hade någon stött sig dels derpå, att Theklas underverk blifvit framställda såsom trovärdiga, dels derpå att heliga ämnen kläddes i romanens dräkt. Förf. svarade derpå sjelf: "Jag åtager mig icke mödan, att försvara sanningen af de förra. Den tyngden skulle trycka mina svaga skuldror, och kanhända äfven trötta dem, hvars spår jag följt, om de skulle stiga ur sitt multnade stoft att försvara hvad de skrifvit. Denna tvisten skjuter jag med nöje till de lärde, som längre hunnit och dem jag långt ifrån vörda. Jag pockar i mitt stoft, der jag tråkar, endast på sanningen af de sedoläror, som så inblandas och dem jag passat efter det rättesnöre som aldrig kan fela." — I hänseende till samma förebräelse rigtade emot hans begagnande af den göthiska sagan till ett lika ändamål, yttrade han: "det är mig väl bekant, att en hjeltesaga ofta är en skål, i hvilken lustan frambyder ett skadeligt gift; men här brukas den som ett gyllne käril att frambara någon saft af lifsens källa. Blomster, som sugas af ormar, kunna ock mätta ett bi, och af en stjelk kan både ett skadeligt gift och en söt honing beredas."

Då M. framträdde, hade väl Dalin genom sin Argus brutit väg för den svenska prosan; men denna tidskrift innehöll mest satir och skämt, och höjde sig äfven då allvarsamma ämnen behandlades icke till egentlig vältalighet. Men med M. börjar denna epoch; vål hade både den förste och andre Gustaf talat ett lika rent och ännu mer manligt språk, som tillika var fritt från all flärd och all poetisk granulät, men mossa hade sedan växt öfver svenska prosan; den hade blifvit förvildad, klumpig och döljande sin fattigdom genom utländska lån. Knappt hade någon på Mörks tid föreställt sig, att modersmålet skulle kunna antaga en så poetisk och hög lyftning; och i detta fall äro M:s förtjenster odödliga. Det är sannt, att han alltför ofta lät sina vingar bära sig ända upp i de rymder der prosans gebit slutar, att hans stil stundom blef alltför rhetorisk, prunkande och svulstig, för att tillfredsställa vår nuvarande smak; men det var då

icke lätt att träffa den rätta medelvägen. I alla fall finnes det i hans prosaiska dikter en rik grufva af poesi, som man i samma ömnhet icke träffar hos de fleste af dem, som ännu ett halft sekel efter honom helsades såsom nationens ypperste skaldar. Vål torde nutidens läsare tröttna vid hans långa beskrifningar, vid det vidlöftiga sedolärandet och de långa disputerna i dogmatiska ämnen; men han skref för en vida mindre flyktig tid och vår æsthetik har kanhända ej så rätt deruti, att den bjudit farväl åt moralen. Kanske kommer en dag, då vänskapsbandet knytes ånyo, då poesien blir mindre luftig och den fornlådriga sedoläran möter med ett mindre trumpet och kärfat anlete.

M. åtog sig derefter att skriva fortsättningen till en tysk roman, som sjelfva författaren lemnat ofulländad. Det var den Asiatiska Banise, hvars andra del han utarbetade, och hvilken den tiden gjorde ungefär samma verkan i vårt land, som W. Scotts första romaner sextio år derefter. Men då författaren af denna biographi växte upp, var förtjusningens tid derföre redan förbi; åtminstone förmådde han för sin del, öaktadt han annars slukade allt, som i roman-väg förekom, aldrig fatta någon rätt beundran för dessa oerhörddt dygdiga prinsessor och icke mindre dygdlige men tillika underbart starke prinsar; ej heller någon egentlig fasa för det blod, som strömvis flyter på nästan hvart blad, eller för de förskräckliga slagtingar, der sällan mindre än en million i sänder biter i gräset, ty allt är här drivet till det vidunderliga. Detta är allt hvad han minnes; ty alla dessa gestalter, dem han sedan fyrtio år aldrig återsett, och alla deras bedrifter stå för honom i ett grått, oredigt töcken.

Lemnande romantikens lustgård, begynte sedan M. att, i sina Målningar på Mensklige Sinnene, på Theophrasts och La Bruyeres sätt, teckna Därskapen, Lasten och Dygden; men han hann aldrig — till Dygden. Han skref äfven ett "Tankespel", kalladt Eugenie, samt ett stort poem Enigheten, hvaruti han imiterade Dalins den Svenska Friheten. Ingen af dessa skrifter känner jag; ingen läser också gjort det uppseende som de föregående, ej heller lära de, för att sluta af Hammarskölds omdömen, förtjent det, ehuru dictionen alltid bibehöll samma lyftning. Utom dessa större arbeten författade M. åtskilliga mindre, bland andra åtskilliga äreminnen, hvilka nedanför skola uppräknas. Många andra, som buro främmande namn, sägas dessutom hafva flutit ur M:s lätta och outtröttliga penna, under en tid af

blott tjugo år, hvarunder han alldeles icke skall hafva försummat sitt embetes vigtiga pligter.

Äfven yttre hedersbevisningar felades icke. Vetenskaps-Akademien uppsökte "den fattige landtpresten", och tillagnade sig honom 1748. Vitterhets-Akademien gaf honom ett pris 1755. M. var således i detta fall lyckligare än så många annan af sina Apollo-bröder, som frysa under listiden och först efter döden vinna berömmet. M. åter fick väl frysa, men kunde dock lefvande njuta af sin ära.

M:s personlighet hade intet imponerande. I den lilla och oansenliga kroppen, i det stilla och blygsamma väsendet anade ingen mannen med de höga skaldegåfvorna. Men snillet bodde i de eldiga ögonen och framblixtrade under förtrolighetens samtal.

Gift 1745 med *Catharina Staf*, företrädarens dotter. Under nådåret uppbrenn hela ladugården 1764, jemte 72 större och mindre kreatur. Barn: *Brita Christina*, gift 1 med Registratör i Banken Carl Chr. Gahn, 2 med Rectorn vid Claræ Skola Nordén, 3 med Borgmästaren Bellander i Sigtuna; *Gustaf*, Rådman i Skenninge; *Catharina Elisabeth*, gift med Collega Scholæ Anders Hillström; 4 Söner, döde i ungdomen.

Skrifter: Adalriks och Göthildas äfventyr. 2 band. Sthm 1742, 48; 2:a uppl. Vesterås 1780. 1:a uppl. är öfversatt på tyska. — Översättning på Svensk vers af Hrr Seraphimer-Riddares Tänkespråk. (Lärda Tidn. 1748. N:o 64, 66). — Thecla, eller den bepröfvade Trones Dygd. 3 del. Sthm 1742, 82, 88. — Herr H. Anselms v. Zigler och Klipphausen Asiatiske Banise, eller det blodiga men modiga Pegu. Öfversatt af A. Rosvall. Sthm 1:a del. 1741, 2:a del. (af Mörk) 1747. 8:o. — Målningar på Menniskliga sinnen. Sthm 1754. — En Hjeltes beskrifning. Skrift som vann priset i Vitterhets-Akad. 1753. (Akad. Handl. D. 1). — Eugenia eller den förvillade välmeningen; Tankespel. Vesterås 1757. — Enighet. Poem. 1757. — Uppväckelse till bönen. Predikan. Sthm 1750. — Åreminne öfver Friherrinnan Christina Cronström. Ib. 1753. — Åminnelsetal öfver Majoren El. Pihlgren i Vetenskaps-Akad. 1750; öfver Assessoren Doct. Joh. Hesselius. Ib. 1752; öfver Archiater Ev. Ribe. Ib. 1754; öfver Kyrkoh. Doct. Nils Brelm, 1754; öfver Slottsbyggmästaren Clas Eliander. Ib. 1756; öfver Öfversten Th. Cunningham. Ib. 1760. — Flere tryckta Brud- och Grafskrifter.

(Källor: Wilckes Åminnelsetal öfver ... hållet i Vetenskaps-Akademien den 24 Maj 1765. Sthm s. Å. — Hammarfelds Vitterhets-Hist. — Gezelii Biogr. Lex. — Rosenhånes Anteckn. — Fant, Upsala Erke-Stifts Herdaminne, 1 D. s. 178).

MÖRNER. De förnämste af denna ätt.

Denna ätt härstammar från Marek Brandenburg, hvar-
est densamma öfver 600 år besuttit godsens Zellin och Olos-
sow. År 1468 hade ätten så alldeles dött ut, att endast
två bröder *Berndt* och *Hans von Mörner* voro kvar, då
Hans fick en son, benämd *Ludvig*, hvilken "är den förste
i vår ännu fortlöpande släktlinea, och stamfader till alla
von Mörner, så väl deras som nu lefva, såsom ock deras,
hvilka intill verdens ända kunna födda blifva." Hans mo-
der hette *Hedvig von Schlaberndorff* och var bördig från
Beuten. Hans sonson *Ludvig*, som man kallat den vise,
"var en ganska högtbegåfvad, vis, förståndig, vältalig, an-
senlig, och hvarjom och enom tjenstvillig man, så att han
af många med rätta fått det loford, att hans like i rådslag
icke funnits i hela landet. Icke förty har thenna hans vis-
het och förstånd icke det ringaste varit hans barn till nå-
gon fromma, utan råkade han derigenom allt mer och mer
uti armod och förfall. Uti skrifter, institutioner, afhand-
lingar och uppsattser lemnade han efter sig en sådan mängd,
att det är nästan omöjligt att beskrifva, och är dervid till
märkandes att ibland hans saker fanns intet onyttigt skräp.
Sedan han nu uti 30 runda år ärligt och troget och flitigt
tjent sin furste och herre, Churfursten i Brandenburg, och
i 22 år varit Hauptman på Churfursteliga gården Chorin,
och in på 5:te året lefvat tillsammans med sin andra hus-
fru, afsomnade han i herranom saligen, och dog af slag
ganska hastigt i Chorin anno 1593." Med sin förra fru *Catharina von der Marwitz* hade han 8 barn, af hvilka sönerne
Otto Helmer och *Berndt Didrik* ankommo till Sverige 1596.
Från *Otto Helmer* härstammar Tuna-grenen; Morlanda-grenen
från hans sysling *Stellan Otto*. Denne *Otto Helmer* har
efterlemnadt ett på tyska författadt, af sonen *Carl* fortsatt
manuscript "Mörnerska Ättens Stamtafla och Lefnadsöden
mellan 1468 och 1630", hvartill originalet äges af Asses-
soren Grefve C. G. Mörner och hvaraf en trogen öfversätt-
ning blifvit Red. benäget meddelad.

a. Tuna-grenen.

1. MÖRNER, OTTO HELMER von.

"Den oförtrutne kallad, föddes på Zellin år 1569
den 8 Maj. Denne var i sin ungdom en rask och mycket
rättfram yngling, öfvermåttan vild och ostyrig, i allahanda
skälmstycken mer än någon annan förfaren. Kifvas och slåss

var hans roligaste tidsfördrif. Enär han nu uppnått sitt 40:de år, blef han af sin fader skickad till Strassburg, hvarest han uti sina studier in på 9:de året gjorde sådana framsteg, att han utaf hela Akademien undfick ett prägtigt och hederligt testimonium; men då han blef något större, blef han så vild och oregerlig, att hans privat-præceptor icke fick någon magt med honom, utan måste skicka honom hem till fadern hela hundratio milen till fots utan alla medel. Han sändes derpå 1587 *) af sin fader till Sverige, för att utfå en fordran af Görgen Eckhardt, men återkom 1589 med oförrättadt ärende. "Undertiden var hans Præceptor *Adam Haug* med hans yngre broder också tillbakakomna från Strassburg. Då nu hemälte hans Præceptor såg och visste, att han på de två åren, som han varit från Akademien, till större delen bortglömt och förgätit sina fundamenta studiorum, som han i Strassburg så förträffligt grundlagt, så sökte han af alla krafter att förmå hans far, att, såvida icke alla omkostningar, dem han hittills på honom användt och påkostat, skulle vara förgäfvne, åter skicka honom en 2 eller 3 år på Högskolan, hafvandes han derigenom bevekt fadern att skicka honom tillika med samma sin Præceptor ännu en gång till Strassburg, hvarest han då in på tredje året så beslitat sig om sina studier, att han åtskilliga gånger dersammastädes publice disputerat och declamerat, såsom hans uti offentligt tryck utgångna disputationes och declamationes nogsammanligen skola intyga och bevittna. Men enär som han af sin fader fått det löfte, att han, efter de tvenne årens förlopp, skulle skicka honom ifrån Strassburg till Italiam, Frankrike, och att bese andra främmande orter, så tilldrog sig dock just vid samma tid att hans fader med döden afgick, hvadan icke allenast af denna hans peregrination ingenting blef af, utan han också straxt måste begifva sig hem; hvarest han då tillika med sin stjernmoder och sina andra bröder 2ne år vistades och hushållade. Och då nu hans sal. Fader i listtiden råkat i ganska djupa skulder, så att bröderna icke längre kunde blifva vid gods och gård, utan måste sälja och förpanta hela sitt fadernearf och sitt gamla stamgods, så vida de sin faders goda namn och rykte i grafven uppehålla ville, och då hela denna köpehandel var avslutad och verkställd, samt fadrens skulder riktigt klarerade och betalda, hände sig, att deingo säker underrättelse, att deras

*) I Stjernmans Höfd.-Minne står att M. kom som Legat från Brandenburg, hvilken uppgift således befinnes vara oriktig.

sal. Faders Debitor och Gåldenär *Georg Eckhardt* af Hans Kungl. Majestät i Sverige erhållit några landtgoods i betalning för sin fordran af Svenska Kronan, och alldenstund besagde *Georg Eckhardt* var skyldig *Ludvig von Mörner* 14000 Rdr, dem denne *Ludvig* med namn och sigill för honom cautionerat, och som hans barn i klingande mynt för honom utlagt; så begaf sig fördenskull denne *Otto Helmer von Mörner* med sin bror *Berndt Dieterich* på vägen till Sverige, i den fulla afsigt och förhoppning att derstädes inkräfva och inhändigga sin faders fordran. Då de nu voro anlände till Sverige, anmälde de sig genast hos den då regerande Herren Hertig Carl, hvilken äfven kort derefter blef krönt och regerande konung, och bådö, att man skulle förhjelpa dem till sin lagliga rätts utbekommande af *Georg Eckhardt*, som vid den tiden af Svenska Kronan erhållit och innehade godsen och jernbergverken *Ortula* och *Weddaw*. Då nu de begge bröderna öfver ett halft år hade att göra med den skälmen, och, i anseende dertill att han med stora skänker (hvilka deras fader för det mesta betala^t) bestuckit Riksråderna alltför illa, icke kunde förmå honom till någon betalning, utan han allt djupare invecklade sig i knep och skälmatycken, så att för besagda corruption skull ingen rättvisa af honom eller Riksråderna var att bekomma, — i så fatta omständigheter och besvärliga rättegångsprocess erböd och åstundade Hans nuvarande Majestät, vår nådigaste Konung och Herre, tre särskilda gånger, att begge bröderna skulle begifva sig till hofvet och i Hans Majestäts tjenst. Och änskönt merbemälte begge bröder då, för tiden icke hade den ringaste lust att qvarstanna i konungariket Sverige, låto de dock, hufvudsakligen för att så mycket bättre kunna befordra sin kinkiga process, ändteligen dertill öfvertala sig.

Då de nu inställt sig hos Hans Kungl. Majestät och begifvit sig i hofstjenst, behagade H. Kungl. Mjt i nåder låta häkta deras Gåldenär och strängeligen ålägga honom att lösa sitt bref och sigill: hvilket Kungl. Utslag faldes i Stockholm anno 1596 i October månad. Men ehuru Hans Mjt, då han lemnade Stockholm, uttryckeligen befallte de derstädes varande Riksråden, att förhjelpa Mörnarne till sin rätt emot *Georg Eckhardt*, så voro dock dessa, såsom förut nämndt är, alla corrumperade och genom skänker bestuckna, så att de allesammans voro på *Eckhardts* sida och med fagra ord och undanflykter uppehöllö Mörnarne från den ena dagen till den andra, till dess de sluteligen, emot all rätt

och billighet, och utan Hans Mjts vetskap och samtycke, släppte gäldenären på fri fot. Men såsom han dessutom var misstänkt och ånklad för åtskilliga hofstycken, såsom äktenskapsbrott, mord och andra skändliga laster, så begagnade han tillfället, då han genom Riksrådens åtgärd var utsluppen ur sitt häkte, stal sig hemligen ur riket, lemnandes allting i sticket efter sig, och begaf sig till Danmark. Icke dess mindre instälde von Mörnarne sig "i Hans Mjts tjänst, i den säkra förhoppning, att de utaf hans efterlemnade egendomar skulle blifva betalte, hvilket dock slog mycket felt, ty ehuru Hans Mjt ofta och rundeligt lofvade, att de skulle få sin betalning samt att godsén för vår och andra Creditorers räkning skulle varda indragna, så slogs likväl inkomsterna och samteliga godsén under kronan, så att hvarken Mörnarne eller de andre Creditorerna fingo en skilling derutaf, utan gick von Mörnerska familjen i denna sak alldeles miste om sin rätt och egendom."

M., som 1596 blifvit antagen till Hertigens Hoffjunkare, sändes 1597 såsom Legat till Danzig, samt Churfursten af Brandenburg, 1598 till Danmark, och 1599 såsom Abgesandt till åtskilliga tyska hof, samt blef 1600 Hertigens Hofmarskalk. "Och ehuru denne i början med många förnuftiga argumenter och helt modesta invänningar sökte att derifrån blifva entledigad, och länge vägrade att detsamma emottaga, så har han dock till slut, sedan alla hans vilkor utan förbehåll blifvit beviljade, och ännu i den förhoppning att desto bättre kunna främja och tillvägabrunga sin faders fordran, med stort besvär åtagit sig det, och med stor sorgfällighet och mycket arbete uti 7 år samma embete förestått. I detta sitt marschalksambete åtföljde han två gånger Hans Mjt till Lifland och deltog med Högstdensamme uti 8 fallttåg emot rikets fiender. Hvad han nu på dessa tåg uti sitt embete utstått för mödor, sorger och besvär, det kunna många ärliga menniskor bevittna, men att med penan beskrifva det, är omöjligt. Dock som han hade en temmeligen stark och frisk kropp och föröfrigt icke saknade några egenskaper, som till detta embetes utfövrande erfordrades, samt alltid med glädje gick besvärigheterna igenom; så förlänade honom den allsmäktige Guden allt mer och mer nåd, hjälp och styrka dertill, ända till dess han 7 hela år denna sin besvärliga tjänst förestått, då behagade Hans Mjt omsider i nåder taga hans trogna tjänster i betraktande, och förlossade honom ifrån detta besvärliga embete, samt utnämnde och förordnade honom till Gubernator

öfver hela Norra och Södra Finland, såsom ock till Ståthållare öfver fästningen och slottet Åbo." Efter tre års tid hemsöktes han och hans fru af en sjukdom, som "mera var en genom trulldom tillskyndad verk, än en naturlig sjukdom", hvarföre han blef befriad från sin Gubernatorstjenst. Han var 1608 Commissarius vid mötet i Wittenstein med de Polske Commissarierna om fångars utvexling, hvilket möte fruktlöst aflöpp, och 1609 i Februari Sändebud och Commissarius till tractaten med de Ryske Commissarierna i Wiborg, och blef slutligen 1611 Kammar-Råd.

Efter Kon. Carl IX:s död begaf han sig till sin gård Tuna "och sörjde sin Herre, som ock gjort honom så mycket godt, så innerligt, att han nästan grämde sig till döds deröfver, och yttrade jemväl flera gånger, att han icke längre åstundade att lefva, heldst den unga prinsen, Herr Gustafus Adolphus, som då var i sitt 15:de eller 16:de år, icke mera ville låta tukta sig, utan mest höll sig till dem, som lemnade honom sin fria vilja, med damer, kortspel, och jagt, samt andra krigsöfningar. Hvad an och Otto Mörner icke längre ville vara vid hofvet, icke heller vidare kunde tjena i Åbo, der han var landshöfding, emedan så väl han, som hans kära hustru i Åbo icke haft någon frisk dag. Fördenskull, och som han såg att riket råkade i stora vidlöftigheter och att alla grannarne gjorde sig färdiga till krig för att intaga detsamma; så tänkte han sätta sig i ro någon tid och hålla sin son Carl Mörner flitigt till studier. Under tiden tilltog hans sjukdom dagligen, så att han icke utan möda kunde hämta andan. Förblef sålunda på sin gård ända till år 1612, bedjandes Gud allvarligt både morgon och afton om sin helsas återfående, derhos fällande flitiga och brinnande förböner för detta Rikes välstånd samt att den nådige Guden ville välsigna den unga herren och Konungen Gustaphum och låta honom i allsköns lycksalighet tillväxa, såsom vidare i hans böneböcker står att läsa. Blef då af den unga herren Gustapho och hans Råd återkallad till hofvet; på hvilken kallelse han ock velat begifva sig till Stockholm, för att förnimma och spörja, huru regimentet och styrelsen med den unga Konungen blifvit inrättadt, men i synnerhet för enkedrottningen Christinas skull, som var honom öfvermåttan gunstig och bevågen." Vid ankomsten till Nyköping var han dock så sjuk, att han ej förmodade resa längre, utan skickade efter sin fru, och afled straxt efter hennes ankomst.

Sjelf har han tecknat sin "natures qualitet" och egenskaper" sålunda: "Hvad hans proportion och statur anbelangar, så var han temmeligen lång till växten, derhos något corpulent, brukade starka mustacher, men på hakan och kinderna lät han alltid raka sig alldeles slät. Efter Mörnarnes art var han hastig till sinnes, men snart åter försönad. Vår Herre hade ock förlänat honom temmeliga gåfvor; i Rikssaker blef han ock till en del använd. Skymf kunde han icke mycket tåla, och då det kom till alvare, lät han icke flera gånger dertill bedja sig. — Han var en frisk menniska ända till sitt fyrtionde år, vid hvilken tid han råkade ut för en sådan invärtes och dödlig sjukdom, att han icke utan stora inre smärtor kunde hämta andan; hafvandes han, när detta skrefs, redan i halftannat år med denna svåra åkomma varit bekajad, och oakadt han väl kostat på sig några hundra riksdaler och besökt många förnäma läkare, har han dock icke kunnat få någon hjälp. Gud hjelpe honom för Jesu Christi skull åter till helsan! Till gestalt var han präktig och ansenlig nog, så att han utvärtes såg nästan högfärdig ut, liksom sin sal. fader, men var det icke i hjertat, utan god, from, liberal och gästfri. Då han lofvade något, höll han alltid ord; var tystlåten, och efter yttersta förmåga välgörande mot hvar man, gaf gerna när han hade, tyckte icke om stora sällskaper, drack icke gerna, då han kunde slippa. I hushållningen var han icke synnerligen försämen, af orsak att han ifrån ungdomen blifvit hållen till studierna och sedan inkommit i hofflifvet; dock när han i sin hushållning visste något att förbättra och anstalta, gjorde han all sin flit dervid. Det vackra könet var han i sin ungdom äfven temmeligen affectionerad och bevågen, kunde hjertans väl trifvas ihop med vackra och vänliga fruntimmer, hade ock derutinnan efter sin lägenhet temmelig framgång, så att ganska få uträkningar i detta afseende slogo honom felt; men på oanständiga och lastbara ställen lät han aldrig se sig."

Gift 1604 med Drottning Christinas Hofjungfru *Maria von der Grünow*, dotter af Enkefurstinnans i Sachsen Ståthållare på Gelingsvall Georg von der G. Hon blef efter 7 års enkotid omgift med Landshöfdingen Stellan Otto Möerner. De hade flera barn, af hvilka blott två kommo till mogen ålder: *Carl*, N:o 2; och *Christina*.

(Källor: Stiermaas Höfd.-Minn II. s. 180. — Ofvannämde manuscript).

2. MÖRNER, CARL.

Den föregåendes son. Föddes d. 21 Febr. 1603. Han hlef tidigt hållen till studier, och hans lärare Christianus Farter "excolerade och öfvade" honom så "att han i Upsala publice kunde disputerar i alla facultatibus, såsom han ock två gånger gjorde sub præsidio Doctoris Olai Laurelii, som ock var hans värd och kan gifva honom det testimonium, att han under honom defenderat tvenne disputationes, den ena 'de ante prædicamentis, den sednare de post prædicamentis, in logicis, hvarutinuan han var så förfaren att honom ingenting fattades. Blef så anno 1620, när bilägret skulle firas, anställd vid hofvet såsom page, hvartill han icke hade stor lust, utan sedan han om dagen förrättat sin tjenst, sysselsatte han sig alltid långt in på nätterna med sina böcker, hvartill han ock hölls af sin præceptor, som modren icke velat skilja ifrån honom, förr än han kommit till sitt fullkomliga förstånd." Hans moder gifte sig vid denna tid andra gången, men stjuvfadren började snart göra hvarjehanda försök, att tillskansa sig den omyndige ynglingens egendom. Deune trufdes derföre icke i hemmet, utan önskade att utomlands få fullborda sina studier. Han reste alltså 1622 till Holland. Han skötte der sina studier flitigt i 4 års tid, "men sedermera begaf det sig, att Prins Mauritz af Oranien belägrade en stad: dit begaf jag mig då för att försöka huru det tillgick i krig; och engagerade mig vid ett regimente och fullgjorde mina vakter med piken i 17 veckor, och spelade dessutom kort, hvartill jag vid den tiden hade stor lycka, och förglömde mina böcker, till dess jag ledsnade vid detta lefnadssätt, helst som jag icke fick någon sold, utan redan gjort ända på 400 Riksdaler, som jag haft med mig dit; vände fördenskull tillbaka till Lejden, der den olyckan drabbade mig, att min värd, som hette Thomas Ropholt och var en erkeskäl, gjort banquerout samt med hustru och barn rymt sin väg och tagit med sig alla mina saker, dem jag hade ståendes i hans hus. Alla mina kläder, och hvad som värre var, alla mina Compendia, som jag i trivial-skolan lärt, tillika med alla de annotationes, dem jag in privatis collegiis samlat, såsom loci communes och mera dylikt, allt hade den skurken på det nedrigaste vis förstört, så att detta var mig en större skada, än om jag skulle hafva förlorat hälften af hela min förmögenhet; ty sedan måste jag gå ett helt år och plågas med Cornelio, och till slut råkade jag uti lättsinniga sällskaper,

och skulle snart hafva blifvit förförd, om icke Gud hade hulpit och bevarat mig. Men sent på hösten anno 1626 kom mig en vaxel af 400 Rdr tillhanda, och jag kan i sanning försäkra, att utan den skulle jag aldrig hafva blifvit folk igen; men nu kom jag derigenom åter till besinning och bad den käre Guden allvarligt och flitigt, att han skulle förhjelpa mig till ett godt råd, ty att hämta råd af mina dåliga sällskaper, som dagligen debaucherade mig, var för mig ingalunda rådligt; och att resa tillbaka till Sverige, tordes jag icke heller, alldenstund jag förstört mina penningar och ingenting annat lärt för dem, än att supa och spela, och dertill med förglömt allt, hvad jag förut hade lärt i Upsala; öfverlade derföre med mig sjelf och beslöt, att antingen fullkomligt blifva soldat, emedan kungen satte mycket värde på soldater, eller ock att resa och försöka, om jag icke åter kunde taga igen, hvad jag förgätit af mina studier. Reste derföre sent om hösten helt allena, utan att någon visste det minsta derom, ifrån Lejden till Rotterdam och tänkte derifrån begifva mig till Frankrike. Hade fördenskull medtagit en vaxel och ett recommendationsbref till en redlig man å la Rue de S. Martin au Marteau d'or, som man mycket berömt för mig, så att jag nu satte all min förtrostan till Gud och honom allena. Enär jag var ankommen till Rotterdam och låg der och väntade på ett skepp, som skulle gå till Frankrike, hände sig, att uti det huset, der jag bodde, infördes några personer, som voro sjuka af pesten, af hvilka en dog om natten uti rummet, der jag låg. Han kände icke mig och icke heller jag honom, utan han å sin sida befallde sin själ i Herrans händer och afled under gruffiga smärtor, och jag, å min sida, tillbragte hela natten i den största ångest och befallte likaledes min kropp och själ i Guds hand, icke vetande annat än att min sista stund ock snart skulle komma. Kunde sedan på några dagar icke komma ur huset, och måste ännu dessutom vänta på den convoyer, med hvilken jag sedermera kom öfver, och låt sätta mig i land i Boulogne, begifvande mig sedan landvägen till Paris; men jag kunde ingen Fransyska, utan hjälpte mig fram med latin. Det första jag der gjorde, var att uppsöka den mannen, till hvilken jag var recommended; och fann jag honom alldeles sådan, som man beskrifvit honom för mig. Han låt straxt uppräknä mina penningar åt mig, och förskaffade mig genom Guds skickelse till att bo hos en sådan värd, som jag icke till fyllest kan beskrifva eller tacka. Han hette Mahount och var Stadsskrif-

ware i Paris, bodde å la Rue de poire å la plume d'or. Gifve Gud, att mina barn kunde göra hans barn så mycket godt, som han gjort mig! En sådan man och en sådan behandling är uti främmande land mera önskvärdt än vanligt att finna; ty 1:o föll jag uti en svår sjukdom, kort efter jag var kommen till Frankrike: då lät den mannen och hans fru vaka öfver mig och skötte mig som om jag varit deras eget barn, samt lade ut pengar för mig sedan mina egna voro slut. 2:o instituerade han mig för intet uti Fransyska språket, och afrådde mig ifrån allting, som var mig skadligt. Lärde alltså uti hans hus, hvarest jag logerade i 3 år och 3 månader, fransyska språket så perfect, att jag öfver allt i landet och vid hofvet kunde passera för en infödd fransos; och när jag ändteligen reste ifrån honom, blef jag af honom och hela hans hus så begråten och sörjd, som om jag varit deras egna och enda barn. Sålunda använde jag, genom Guds hjälp och min trogna och redliga värds bistånd, min tid i Paris rätt väl, samt glömde och aflade helt och hållet de odygder som jag lärt i Lejden. Begaf mig derpå i Guds namn sent om hösten år 1629 på vägen till Sverige, afseglade från Dieppe, och ankom med stor nöd och fara till Amsterdam, sedan jag tre veckor legat på sjön; och skeppet förlorat alla ankare, och var jag vid den tiden så svag att man måste bära mig i land från skeppet. Icke dessmindre kom jag efter godt traktamente åter till mina krafter, och kunde då icke låta bli att vid förbiressan helsa på mina gamla bröder och kamrater i Lejden, men försummade så mycket genom min resa till Lejden, att jag var nära på att nödgas stanna der hela vintern öfver, och måste betala så mycket för min fransyska pojke, som stack en annan pojke med en knif, att jag dermed nästan kunnat göra hela resan."

"Ändteligen kom jag likväl derifrån, gick om bord på ett skepp, och anlände, efter att ånyo hafva varit 3 veckor på sjön, omsider till Götheborg och hade då icke mer än en riksdaler i hela mitt ägo. Träffade sluteligen en redlig man Nils Börson, borgare i staden, som länste mig 20 daler hvita pengar, hvarmed jag genast reste till min gård Tuna, och träffade der min stjuvader Stellan Mörner, men stannade icke mer än två dagar hemma, utan begaf mig genast till Konungen för att söka tjänst, träffade honom icke förr än på Gripsholm, följde honom derifrån och till Vesterås, derifrån till Upsala, och så rätt fram till Stockholm. Der fattade Konungen straxt ett godt förtroende till mig och

anbefalte mig först att uppbära alla de pengar, som skulle föras till ränteriet, gaf mig dertill ett eget rum på slottet med 40 tjenare och en skrifvare, samt förböd mig att om-tala för någon menniska hvad hans intention var; höll också många gånger, i det rum, som han åt mig upplåtit, hemli-ga rådplägningar om sin tyska resa; och tracterade i min närvaro sina hemliga angelägenheter, hvarvid han jemväl esomoftast rådde mig att för all del vara tystlåten: han ville göra mig till en stor man, så framt jag bara lät bli att gifta mig; ty sedan, sade han, kan jag icke mera lita på dig. Sålunda hyste den Salige Herren hela vintern ige-nom det största förtroende till mig, hvilket många ännu väl lära minnas; så att det till och med började att förtryta Riksråderna och jag sjelf begynte att blifva ängelig deröf-ver och mången gång önskade att den gunst, hvori jag stod hos Hans M:t, måtte vara mindre utmärkt, men mera var-aktig. Kom ock sluteligen så långt att Han ville hafva mig till sin hemliga kammerer, hvilket embete skulle hafva varit mig omöjligt att utföra på det sätt, som Han helst åstun-dat; hvarföre jag ock använde alia medel, när resan till Tyskland om våren gick för sig, för att med heder komma derifrån, och tänkte dervid många gånger på Ovidii Naso-nis vers:

Usibus edocto si quidquam credis amico,
Vive tibi et longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes praelustria vita.
Sævum praelustri fulmen ab arce venit.
(Nam quamquam soli possunt prodesse potentes;
Non profit potius si quis obesse potest.)
Effugit hibernas demissa antenna procillas,
Lataque plus parvis vela timoris habent.
Crede mihi: bene qui latuit, et infra
Fortunam debet quisque manere suam.

Sökte derföre, som sagdt är, det mesta jag kunde att und-slippa denna post, hvilket ock omsider lyckades mig genom dåvarande kammererarns Tönnies Langsmans åtgärd, hvilken fruktade, att jag med tiden kunde uttränga honom; hvori-genom jag således med ära kom ifrån denna sak, men deri-genom ådrog mig konungens onåd, så att han en hel må-nad icke ville tala till mig ett enda ord. Detta gick mig, vet Gud, nära till hjertat, hvarföre jag i Octobris månad år 1630 utanför Stettin genom Herr Johan Bauer lät till-säga konungen och gifva honom till att förstå, att jag var så villig som skyldig, att tjena konungen med gods och blod och gerna skulle vilja åtaga mig att tractera kammar-

ärender, men att jag saknade erforderlig erfarenhet att slikt genomdrifva, dessutom kunde jag icke rätt väl komma till rätta med kammererara Tönnis Langman, så jag i alla fall derigenom kunde råka i onåd; fördenskull bad jag i all underdånighet Hans Majestät tacktes begagna mig i någon annan befattning, och emedlertid tillåta mig stanna qvar och uppvakta hans egen höga Person så länge, tills han kunde förnimma hvartill jag kunde befinnas vara skicklig: hvaruppå H. Mj:t åter upptog mig till nåd, och bestod mig sold såsom andra kammarjunkare med fyra hästar, 16 Riksdaler månadtligen för hvarje häst. Icke dessmindre brukade hans Mj:t mig alltjemt uti Räkenskaps- och Kammar-ärender, hvarvid jag utstod både mödor och fara. Hårtill kom sitig tjänstgöring och besvärliga ridter, som jag dageligdags måste för-
 rättta, till dess jag och genom dessa myckna strapatser blef dödligt sjuk och qvarlemnad på vägen, när konungen marcherade till Landsberg, tre mil ifrån Cüstrin i en liten stad, som hette Königsberg, der jag blef liggande, sedan arméen gått sin väg ifrån mig; hvarigenom mina betjenter förlorade mig och på 14 dagar icke funno rätt på mig, varandes jag således helt allena i mitt elände, tills ändteligen Gud hjälpte mig genom Adam Mörner och Hans Flansen, som hade Adams och Stellans Mörners syster till äkta, hvilka skickade en dräng till mig och hemligen låto införa mig i Cüstrin, som ännu var på fiendens sida. Men jag visste icke hvart de förde mig hän, torde sedan naturligtvis icke skicka efter mina tjenare, och de å sin sida hvarken visste eller tordes söka mig i Cüstrin; låg således i stor fruktan ända in på 12:te dagen der förborgad hos dessa begge mina vänner, ända till dess Öfverste Kroght hade fått spaning om, att det skulle logera en svensk Kammarjunkare i huset och låt fråga efter huru dermed förhöll sig. Då blef jag, som billigt var, helt förskräckt, och min ene värd Hans Flansen gick genast sjelf bort och talade med Öfversten, och blef så länge der tills Adam Mörner hann skaffa mig en vagn och förde mig derpå hemligen om aftonen åter ur staden, sedan jag åtnjutit allt godt af Sibylla Mörner, Hans Flansens hustru, som sorgfälligt låt curera mig genom en doctor, som icke visste hvem jag var. Enär jag nu åter kom till min Herre, ville han till en början alldeles icke tro att jag varit i Cüstrin, men kunde väl se utaf min svaghet att jag varit sjuk. Omsider när han såg, att jag kunde göra god relation om hur allting var beskaffadt, alldenstund jag logerat helt nära torget och alla aftnar kunnat se huru man-

starka de kommo upptågande till paraden, samt huruledes och på hvad sätt de besatte vakterna; och såsom jag dessutom hade en planritning af fästningsverken och loci situationem, hvilket behagade konungen öfvermåttan väl; så kunde han icke längre tvifla, utan lät då draga all omsorg om mig, på det att jag åter måtte komma mig före, och halp mig sålunda den käre Guden åter till helsan och i ännu större nåd hos min herre och konung. Och när som nu konungen åter måste aftåga från Landsberg för vinterns skull och begifva sig längre ned, affärdade han mig ifrån Anklam till Sverige i kammarärendet, och att jag 1:o hos herrarne skulle göra anstalt om, att hans contracter, dem han afslutat med Erik Larsson och med andra, skulle hållas och af Riket betalas; 2:o så hade jag besked hvilka af Rikets creditorer som skulle hafva sin betalning och hvilka som skulle patientera; 3:o skulle jag vid min ankomst veta att berättat honom, hvad han af riket hade att vänta eller icke till understöd för krigets fortsättande. Detta memorial gaf han mig sjelf i handom, och befallte mig desslikes, att jag skulle göra anstalt om drottningens resa, ty hon skulle komma ut till honom, samt låta asconterfeja hans dotter, den unga drottningen, och derest det icke var väl måladt, så skulle jag icke förtjena någon tack därför: detta var hans egna ord. — Enär jag nu med en skuta afseglade från Stralsund, var det nära på, att ett kejserligt skepp, som låg i Wismar och bevakade kusten, skulle hafva uppbringat och tagit oss till fånga; måste således första gången vända om igen; men andra gången kom jag lyckligt och väl öfver till Calmar, begaf mig derifrån utan dröjsmål till herrarne i Stockholm, communicerade med dem och med Pfalzgreffen mina uppdrag, lät dem läsa mitt memorial och brefven, som voro skrifna till dem, och fordrade på det flitigaste besked och svar uppå alltsammans, hvilket jag ock snart erhöll. Uträttade mina göromål på det skyndsammaste och begaf mig om våren åter tillbaka till min Herre, som jag anträffade vid Werben just uti action, då Tilly stormade lägret, och fienden marcherade tillbaka till Tangermünde: kunde alltså icke aflägga min berättelse förr än tredje dagen der-efter. Då åtföljde jag konungen till Altbrandenburg, dit han hemligen lätit beställa Landtgreffen af Hessen, då gaf jag honom besked och gjorde fullständig relation om allting och satt hos honom i vagnen, när han åter for tillbaka till Werben. Hans M:t var med allting mycket väl tillfreds, och när jag äfven beskref för honom drottningens hjertliga

längtan, sade han: du skall snart få bringa henne tidning, att hon skall komma; hvaruppå jag svarade: då kan jag vara försäkrad om en gyllene kedja. Sedermera tjenstgjorde jag med all trohet hos konungen, och var med uti slagtingen vid Leipzig, hvaruti jag, ifrån början till slut, var honom följaktig, lade mig desslikes om natten att sofva bredvid hans vagn, och var om morgonen den förste, som var färdig att rida med hans order, samt bragte honom besked om allting. Det var ock jag, som först underrättade honom, huru nära våra förtrupper stodo invid Leipzig och att fienden öfvergifvit sitt läger. Och kan jag icke så noga beskrifva allt hvad jag den tiden utstod, utan Gud må döma och belöna det på sinom tid: — Straxt efter slagtingen affärdades jag åter till riket i kammarärender, medförde tillika alla de fanor, vi tagit från fienden, och skulle jemväl inför Pfalzgreffen och herrarna göra mundtelig relation, huru allting aflupit och hvilka som ännu voro lefvande eller döda: så lydde min instruction. Åtog mig således ånyo en svår resa, som så aflopp, att jag med stor nöd höstetiden ankom till Sverige, sedan jag blifvit jämmerligt sjuk på sjön, der jag legat i 3 veckor och icke kunde komma fram för motvind: som, 4 mil utanför Calmar, blåste så starkt emot, att söga fattades, att jag nödgats vända om; hvarföre jag till slut befallte mig uti Guds och styrmannens händer, lät hissa ett segel på espingen, och seglade under en stickande storm med nästan rak motvind åt kusten och ändteligen, vid pass två mil ifrån Calmar, nästan halfdöd sattes i land.

Der måste jag ligga stilla några dagar, innan jag kunde rida vidare, hvilket herrarne i Stockholm illa upptogo, liksom om jag med flit försummade mina ärender, och skrefvo mig ett onådigt bref till mötes med en ensännare, som således kunde intyga min svaghet, när han kom tillbaka. Jag sjelf följde, så snart jag någonsin kunde, efter till hufvudstaden, och aflemnade min berättelse inför Herrarna och helsade dem, såsom konungen befallt, samt lät med ståtlig triumph uppbära fanorna och lemnade dem ifrån mig i den stora Rikssalen, hvarest Pfalzgreffinnan, fröken, och alla herrarne voro närvarande. Genast, så snart mina ärender voro uträttade (hvarmed jag likväl emot min vilja uppehölls i 20 veckor), begaf jag mig åter till Tyskland, och anskaffade mig alldeles ny mundering med hästar, sadlar, pistoler och kläder, så att jag på denna resa måste sätta mig i 300 Rdrs skuld: anträffade min Herre vid Nürnberg da-

gen efter Bartholomäi dag på en olycklig tid, just då han varit ihop med fienden och mera förlorat än vunnit; men icke desto mindre emottog han mig ganska väl och befanns alltid utmärkt huld emot mig, så att han understundom hela natten igenom, när han icke kunde soffa, låg och språkade med mig, och upptäckte för mig många hemliga saker, som jag icke skall uppenbara för någon menniska så länge jag lefver. När ändteligen uppbrottet skedde från Nürnberg, förblef jag hos honom under hela marchen till Neuburg, äfvenså genom Schwaben och i Arnstadt, där vi en tid lågo stilla; uträttade på det flitigaste och trognaste alla göromål, som han mig anbefallte; så att han tyckte om att se mig hos sig framför alla andra, hvilket de många intyga, som då förtiden tjenstgjorde hos honom, om de unna mig något godt; men de, som då förtiden tjenstgjorde, stant jam post principia. Följde honom sålunda såsom kammarjunkare ända tills hans död, då jag ock var med honom i slagtningen vid Lützen ifrån början till slut, och med mina egna ögon såg, huru han satte sig i spetsen för Öfverste Stenbocks troupper, och af fienden, som han redan allesammans trodde vara på flykten, genom en caracole borttrycktes och invecklades, till dess den ene här, den andre der kom fram, och troupperna af sig sjelfva svängde om, hvarom historie-skribenterna utförligare måga förtälja. Hela natten låg jag bredvid hans lik och hade icke ätit en enda mundsbit sedan söndag middag och detta skedde om Tisdag: hade således vid pass 40 timmar varit utan både mat och dryck. Enär jag nu dagen derpå förnam att fienden var på flykten, och vi skulle lägga liket i en kista och följa arméen för att fira konungens likbegängelse, då intogs jag så af sorg och hämnd, att jag började att skjuta, sticka och hugga ihjel alla fiender jag under vägen öfverkom, som blifvit efter på retiraden; hvilket jag aldrig tillförne gjort, hvarken i Leipziger-slagtningen eller i denna, utan snarare hulpit till att frälsa en stackars menniska, än nedgjort densamma; men som det icke dröjde länge, att vi följde arméen, så dröjde icke heller min ifver länge, utan jag anbefallts hämnaden åt Gud! — Vakade sedermera alla nätter öfver min salige och på så olyckligt vis omkomne herre, och hjälpte på mina egna skuldror att bära honom in och ut, först till Spandau, der drottningen med tårar och jämmerrop var oss till mötes, derifrån till Wolgast, och så vidare ända till Sverige."

Han tog nu afsked (1634), och erhöll i belöning för sina tjenester Asby kyrkotonde i Östergöthland. Bodde sedan

på sin gård Tuna, tilldess han 1635 kallades till Assessor i Götha Hofrätt *). Hösten 1636 kallades han till kungliga rånteriet i Stockholm, och tjänstgjorde i Kammar-revisionen till 1639, då han blef Kammar-Råd. "Hvad mödor, arbete och flit jag uti kammarverket nedlagt i statens tjänst, det må de intyga, som med och under mig arbetat hafva. Enär jag nu såg, att det uti kammarverket föll sig allt för svårt för mig; ty först måste jag arbeta och andra hade namnet derför, så att det gick mig efter poetens vers: sic vos non vobis, sic vos non vobis etc.; för det andra, så snart man i regeringen ville klandra eller häckla något i kameral-saker; så måste jag alltid oskyldigtvis sitta emellan; för det tredje, kunde jag i Stockholm icke komma ut med mitt gage, emedan jag alldeles inga accidentia eller sportler hade; — fördenskull sökte jag på allt sätt och vis att med ära blifva denna befattning qvitt", hvilken önskan uppfylldes, då han 1641 utnämndes till Ståthållare i Wiborg. Blef 1645 General-Gouverneur öfver Ingermanland, 1651 President i Dorpts Hofrätt, 1652 Friherre, 1653 Riks-Råd, 1661 Hof-Rätts-Råd i Götha Hofrätt, och 1662 President derstädes. Aflid den 25 Maj 1665.

Gift 1636 med *Maria Ribbing*, dotter af Riks-Rådet Lindorm Pehrsson Ribbing och *Märtha Bonde*. Barn: *Lenart*, Vice Landshöfding; *Otto*, Öfv.-Lieutenant; *Carl*, Capitaine; *Berndt Didrik*, Vice Landshöfding; *Gustaf*, Öfv.-Lieut.; *Lars Axel*, Öfverste; *Christina*, g. m. Gen.-Majoren Joh. Ribbing. Af sönerne dogo de tre äldste ogifte eller barnlöse. *Lars Axels* gren utdog med hans son, och *Berndts* med hans sonson. *Gustaf Mörners* son, som också hette *Gustaf*, var Capit. vid Jönköpings Regimente, och anförde Regimentet i slaget vid Pultava sedan hela det högre befälet stupat eller blifvit blesseradt. Derom berättas följande: Fältmarskalken *Rehnsköld* kom ridande, vemodigt seende sig omkring bland de glesnade lederne. Hans inre oro utbröt dock, när han fick se Capitenen anföra Regimentet, i frågan: Hvar tusan ha regtets Officerare tagit vägen. M. svarade, att de voro dödsakjutne eller blesserade, då Grefven inföll: Hvarför t. d. är Ni intet så med? Nej, svarade Friherren, min Gamle Moders förböner ha nedkallat Guds beskydd öfver mig och derföre lefver jag och har den äran commendera detta regte, som gjort och skall göra sin skyldighet,

*) Tog afsked 1636 af ovänskap med Vice Presidenten (*Måne-sköld*), enligt Odencrantz.

som redliga krigsmän. Fältmarskalken red nu sin väg utan att hvarken säga eller commendera något. Hans son *Carl Gustaf*, Hofjägmästare, blef i sitt gifte med *Margaretha Fredrica Duse*, fader till tre söner: *Gustaf Fredrik*, Capitaine, † ogift; *Carl*, En af Rikets Herrar (N:o 3) och *Ludvig*, Biskop i Wexiö (N:o 4), med hvars ende son Tuna-grenen utslöcknade.

(Källor: Odensants, Götha Hofrätts Presidenter etc. s. 4. — Uggles Riddellaga. — Ofvannämde autobiographi. — Riddarhus-Generologien).

3. MÖRNER, CARL CARLSSON.

Föddes d. 1 Dec. 1735. Han blef Cadett vid Artilleri-Regt:et 1771, UnderLieut. 1772, erhöi s. å. Svärds-orden liksom nästan alla Gardes- och Artilleri-officerare. 1782 blef han Lieutenant vid Artilleriet, 1785 Kammarjunkare, 1787 Capitaine vid Artilleriet samt Cavaljer hos d. v. Kron-prinsen. 1792 Premier-Major vid Lif-Brigaden af Artilleriet samt efter 2 månader Öfv.-Lieut. vid samma Brigad. 1794 General-Adjutant och Öfverste i Arméen med försäkran, att få tillträda Öfverste-beställn. vid Calmare Reg:te så snart General-Major Schönström derifrån afginge.

Vid denna tid vållade ett revolutionsförsök ny fart i Friherrens befordringar. Man känner den Armfeltaka conspirationen. I slutet af 1793 hade Hertigen och Reuterholm, stadda på en promenad till fots åt Södermalm; mött fröken Rudenschöld, som i en fiacre kom från den gata, der Ehrenström bodde. Man misstänkte anledningen. Postmästaren i Hamburg hade redan gifvit vid handen, att en stark brevexling gick öfver Gottland mellan fröken R. och Sv. Ministern i Neapel Baron Armfelt. Fröken blef arresterad dagen före julafton, sedan brevexlingen kommit från en graf i en Neapolitansk trädgård till Riksföreståndarens conseljbord. Det upptäcktes, att man förehafte en plan, att bringa en Rysk flotta utanför Stockholm, vid hvars åsyn en resning skulle tillvägbringas i staden, som satte den omyndige Konungen och Armfelt i spetsen för affärerne, sedan Hertig Carl och Reuterholm aflägnats derifrån, men att alltsammans strandat mot Cavaljerens hos Konungen Frih. Carl Mörners förmåga, att ingifva Konungen ett orubbligt beslut, att ej låna sig åt detta försök, att undanstöta en styrelse, som ej ville biträda coalitionen mot franska republiken och ej kasta Sverige in i alla dessa krigsfaror, som skakade så många transbaltiska riken i deras djupaste

grunder. Det visade desto mera Carl Mörners skicklighet, som Konungens egen Gouverneur, Gref Gyldenstolpe, sökt förmå honom att lik sin fader, börja sitt regimente med en revolution. Med stor rättvisa kallades Frih. M. till v. Gouverneur för sin Konung d. 1 Juli 1794, sedan Gr. G. aflägsnats. Han blef sedan d. 11 Aug. förordnad till Chef för Finska Artilleri-Regtiet, utnämndes d. 24 Nov. till Sekreterare vid R. M. Orden och C. N. O. Blef 1795 genom byte Öfverste för Calmare Regte samt 1798 tillika Second-Chef för Konungens egen Grenadier-Bataljon. År 1800 blef han upphöjd till Grefve. 1802 genom byte Second-Chef för Svea Lifgarde.

Åter blef ett ögonblick, der Mörners makt öfver den annars så oefferrättliga K. Gustaf Adolph blef ådagalagd. Den magiskt mäktige Boheman (se artik. Boheman i detta Lexicon) hade ej blott vunnit ett stort inflytande på Hertig Carl, redan recipierad i "Hvita Rosen", utan en dag i början af våren 1803 stod Konungen redan påklädd, för att låta sig recipieras i denna Orden, hvilken skulle utsträckas äfven till, qvinnor, då Grefve Mörner var nog mäktig att förhindra H. M:s utgående ur sitt rum, hvarjemte andra raska embetsmän helt enkelt fängslat Mystikern och affört honom mot Danska området (Helsingör). Dervid måste föregifvas politiska faror, som ej funnos. I "Bohemanska kistan" funnos ritningar, som tillhörde guldmakeriet, hvilka Hr Ahlberg (sedan Frih. Edelcreutz) svettades med att uttyda på franska revolutionen (se Hert. Carls bref derom i De la Gard. Arch. XVIII. 183), men der fanns dock något equivoque i correspondencer mellan Prins Carl af Hessen och Boheman, som gjorde, att alla Bohemans klagomål voro förgäfvade. Men det var sista gången Mörner förmådde något öfver sin konung. Han beklagade tidigt den opolitiska politik konungen omfattade och plågades af att ej finna sympathi hos andra, när han väckte deras uppmärksamhet på de sammanflytande molnen. Han bevistade kampanjen i Pommern 1805 och 1806 och skref den 14 Febr. 1807 till sin förtrogne vän Gr. Jakob De la Gardie: "Gud låte ej Kungen behöfva mera deltaga i kriget och derigenom derangera sina finanser. Man talar ej om ställningen annorlunda än som en curiositet. Jag har aldrig sett en sådan indifference." Och d. 6 April: "Utom farorna, hvari kungen kastar sig, så får han 1000 förargelser. Både för kungens eget och vårt lands skull, önskar jag, att vi hade honom från hela detta grälet, och som jag aldrig "litar på försyn", utan mera på det

vi sjelfve tillstålla, så ser jag i denna sak mycket svart." (Uttrycket om försynen, får ej tagas så illa det låter. Det vill här tydligen säga: som jag ej gillar Kungens vanliga undanflykter). — Då Operahuset var utdömdt, skref den, som visst ännu behöft vara vice Gouverneur, d. 21 April: "Gud låte det slutas väl. Operahusets öde gör mig ondt. Det var ett vackert minne af sal. Kungens tid" m. m. Han blef General-Major i arméen 1808; men då han gjort sista försöket att rädda sin konung genom att till honom säga allvarlig sanning, utnämndes han, såsom ett bevis af onåd, till Öfverste vid Skaraborgs regte för att kunna hållas aflägsnad från det kungliga örat, som ej ville höra den nakna sanningen. Han vägrade dock att emottaga detta regimente och då revolutionen skedde, "beklagade han visst konungen, men ansåg ej annat att göra", enligt ett yttrande i ett bref af en som den tiden var hans värd.

Man dristade ej i Stockholm, att bibehålla Exc. Toll vid sin förra makt; men man utfärdade i stället i Mars 1809 förordnande för M. att efter den fruktade emottaga befälet öfver södra Arméen. Hertigen hade jemte förordnandet skrivit ett långt, egenhändigt och bevekligt bref, hvilket en man, som då såg det, fann utmärkt väl sammansatt. Den 17 Maj blef Gr. M. åter Secund-Chef för Svea Lifgarde och d. 29 Juni General-Lieutenant. År 1811 d. 24 Apr. blef han v. Gouverneur och Militärbefälhafvare i Pommern. Den General-Ordres, hvarigenom tillstånd lemnades Gr. M. att återvända från Pommern, kallas vid en afskrifts meddelande af contrasignanten "besynnerlig", och må här anföras:

N. 1035. "K. M:t har härmedelst nådigt velat förklara Tit. dess nådiga välbehag öfver Tit. militära befattning i Pommern, och ehuru K. M:t inser Tit. närvaro derstädes af nytta för tjensten, så vill dock K. M:t af särskild nåd lemna till Tit. eget bepröfvande, att till K. M:ts General-Adjutant Öfverste Peyron aflemna General-befälet och hit återvända, ifall den högre värdigheten Tit. bekläder comprometteras af de obehagliga collisioner, som nu äro förknippade med denna Tit. nådigst uppdragna befattning. Drottningholms Slott d. 14 Juli 1811.

På nådigste befallning

C. ADLERCREUTZ.

Gust. Peyron."

År 1812 i Jan. blef Gr. M. General samt Ridd. af K. Carl XIII:s Orden, s. å. d. 7 Aug. Öfverståthållare i Stockholm samt i Nov. R. och C. af K. M. O. Han gaf straxt allmänna fattigvården i Stockholm en förbättrad organisation, särskilda Direktioner valdes för Stora Barnhuset, Danviks-hospitalet samt Krono-Correctionshuset, viktiga förändringar skedde i Stockholms stads municipal-styrelse, då Drätsel-Commissionen fick förvaltningen af stadens inkomster och utgifter sig uppdragen; läro- och arbets-inrättningen för fattiga barn i Jakobs församling utvidgades och fick ökade inkomster, Skolväsendet i Stockholm förbättrades, Cathedral-Skolan (snart Gymnasium) inrymdes i Riddarholms-församlingens förra Kyrkoherdeboställe, Officerarne i Stockholms Borgerskaps militär-corps hugnades med Kongl. M:ts nädiga fullmakter, krogar och näringsställen förminskades till hämmande af fylleri, midt under det andra ökade dylika stälens antal, sjukrum inrättades i fängelser, och Kronans Bränneri-egendom på Kungsholmen blef inredd till ett Kurhus för Stockholms Stad och Län, en Enke- och Pupill-kassa för Stockholms Magistrat inrättades, den nya Kyrkogården utanför Stockholm blef föreslagen och af K. M:t bifallen, en mängd Hamn- och Quai-byggnader blefvo uppförda, upp-uddringar, utpålningar och hamnskärningar företagne och fullbordade, stora Barnhuset fick ökade inkomster, Sällskapet: De nödlidandes Vänner stiftades m. m. Och likväl hade tiden borttagits till ej så ringa del genom Landtmarskalksbestyret. När dåvarande Kronprinsen ville vid Riksdagens slut uttrycka sin tacksamhet för Landtmarskalken genom att lemna till hans fria disposition 40,000 Rdr B:co, bestämde Gr. M. till det inrättade sjukhuset 10,000, till stora Barnhusets fond 10,000, till fond för s. k. pauvres honteux inom hufvudstaden 5000, till arbets-inrättningen på Norrmalm 5000, till samma inrättning på Södermalm 4000, och till Timmermans-Ordens hospital 2000. (Gr. M. var Stormästare i Timmermans-Orden sedan 1804). Grefve M. blef En af Rikets Herrar 1814. Cancellor för Krigs-Akademien 1816. Fältmarskalk s. å. Riks-Ståthållare i Norrige d. 20 Aug. s. å. Hans minnestalare yttrar: "M:s namn är i Norrige tecknad i tacksamma bröst, minnet af dess styrelse ihågkommes med erkänsla. Med en jemohet i sinnet, hvilken aldrig möttes af något som ansågs oförmodadt, med en försigtighet i pröfningen och kraftfullhet i besluten, med vänlighet och upprigtighet emot alla kunde han ej annat än snart vinna ett välförtjent rättvisande." Gr. De la Gardie,

som vid denna tid sjelf var i Norrige, omtalar huru tårar ranno ymnigt och upprigtigt då Gr. M. afreste derifrån. Säsom Riks-Ståthållare i Norrige var Gr. M. Cancellern öfver Universitetet i Christiania, hvars uppblomstring efter föreningen med Sverige är allmänt känd och hvori Gr. M. ej torde sakna sin ärofulla andel. I en skrifvelse af den 14 Sept. 1818 förklarade Stortinget för honom "Nationens Agtelse og Erkjendlighed for den Dygtighed og hæderlige Nidkjærhed, hvormed han havde bestyret de ham anbettede Embeder, samt at et skjönsoamt folk med Agtelse vilde bevare hans Minde." (Den Constitutionelle 1843. N:o 86).

Han begärde och erhöill afsked både från Riksståthållareskapet och Öfverståthållare-embetet om hösten 1818, nedsatte sig på ett landställe nära Stockholm, der han lefde i ett stilla lugn och der han emottog från Ständerna sida det sista vedermäle af aktning och förtroende sedan han emottagit så många af sin Öfverhet. Kallades neml. 1819 till Ordförande i Riksgälds-Contoret, den sista publika befattningshan innehade. Han afled i Stockholm, efter några få dagars sjukdom d. 24 Juni 1821.

Gift sedan 1810 med *Charlotte Arfvidsson*, som i första gifte varit förenad med Öfv. Lieut. Bar. Caspar Wrede. Enkan gaf begrafningsdagen till de fattige 3000 Rdr i stället för att bekosta Seraphimer-begrafning, som då ej ännu blifvit urmodigt.

M. berömmes för ett godt omdöme utan något egentligen lysande snille, mycken lätthet att fatta äfven invecklade ärender och säsom utmärkt embetsman dem handlägga. Man erkände allmänt hans kärlek för rättvisa, hans oförvitliga oegennyttan, hans beredvillighet att höra begge parterna och utan all partiskhet kunna pröfva allt samt oryggeligen förblifva vid det, som enligt hans öfvertygelse var rätt. Han hade den lyckan att med ovanlig enhällighet prisas af sin samtid, besegra den afund, som hans en tid skyndande lycka kunnat väcka, och ställd på punkter i samhället, som visat sig ganska svåra att uppfylla, likväl omfattas af lika oinskränkt förtroende både af sin konung och folket. Det bör nämnas, att han icke ansåg ett utländskt spionväsen behöfligt för en stadgad och laglig regering i Sverige. De medel, som under namn af hemliga lemnades i hans hand, använde han stundom till understöd af fattiga litteratörer, som derföre ålades att äta på källrar och sedan blott i allmänhet säga honom, då de någon gång insunno sig "huru god tonen var." Hans minne framträder vanligen i Stock-

holm, då goda Öfverståthållare omtalas, näst Carl Sparreus. Han var HedersLed. af Krigsvetenskaps och Landtbr. Akad.

(Källor: Tal då Gr. Carl Mörner, greff. vapen krossades af Jacob De la Gardie. — Officiella documenter, då lemnade Gr. De la Gardie. — Rothliebs Matrik. 1807. — Greffvns brefvaxl. med Gr. De la Gardie. — Gr. Hamiltons Handskriftns Hist. öfver K. Gust. IV Ad. regeringstid. — De la Gard. Arch. X, XVIII DD.) — N.

4. MÖRNER, LUDVIG.

Yngre broder till den föregående. Föddes den 6 Dec. 1764 på Rödjenäs i Björkö socken af Wexjö Stift. "Af börd och yttre omständigheter kallades Baron Ludvig M. tidigt till vapnens yrke, med heder skötte han det, men den mäktigare inre kallelsen förde honom vid mannaåldrens början in på en bana, som bättre motsvarade hans allvarliga lynne, hans milda, lugna, menniskoälskande sinnelag" — enligt Wallins uttryck. Han blef Cadett vid Artilleri-regimentet 1774, Styckjunkare 1778, Fänrik vid Södermanlands regte s. å., fortsatte under allt detta sina studier och blef student i Upsala 1786, der han disputerade 1789 och 1791 samt blef Magister sistnämde år. Sedan han disputerat i Upsala: de veterum Romanorum theatris 1793, blef han s. å. d. 20 Oct. förordnad till Antiquitatum Romanarum Docens. Fick d. 21 Maj 1794 (ej 1793) K. M:ts kallelse att vara Ord. R. Hofpredikant, tog prest- och pastoral-examen och blef prestvigd i Upsala d. 5 Juni 1794, hvarefter Hofpredikantssysslan med säte och stämma i Hof-Consist. genast tillträdtes; ehuru han följande året docerade i Upsala till slutet af år 1795. Men hvarken Hof eller Universitetingo länge bekålla den unge man, hvarom de syntes täfna. Han utnämndes 1794 d. 11 Sept. till Kyrkoherde öfver Ljunghy och Hösmö församlingar, det största pastorat i Calmar stift, som tillträdtes d. 1 Maj 1796, ehuru ej länge kvarlemnad der. Ännu när Biskop Wallqvist dog, torde säkerligen ingen Kyrkoherde i Wexjö stift tänkt på att välja till efterträdare den 35-årige Kyrkoherden i Ljunghy vid Calmar; men då någon kommit att erinra derom, var kärleken och tacksamheten för Landshöfd. Gr. Mörners godhet mot folket under 1799 års missväxt så allmän och nu i så lifligt minne, att nästan enhvar tyckte sig skyldig sätta det älskade Mörner-namnet på 3:e rummet i sin valsedel, för att hedra både mannen och namnet. Och förundrade blefvo de flesta, då de funno den unge, 9 år förut lagerkransade, 14 år förut hockbeprydde ädlingens namn, obekant i lärda verlden så

väl som i kyrkan, intaga rum på förslaget framom både Domprost Cronander i Wexiö och Domprost Hellman i Lund. Kyrkoh. Baron Mörner hade fått 104 röster i ett stift af 90 pastorater. Utnämningen kunde nu ej uteblifva. Cronander, som vid förra valet såsom 68-årig Domprost förbigåtts af den 32-årige Wallqvist, kunde nu vid 81 år ej räkna på att föredragas en Baron, broder till Konungens förra så högt förtjente v. Gouverneur. Den något småsluge 64-årige Hellman önskades säkerligen, oaktadt sin s. k. lärdom, verkligen mindre, än den ärlige Mörner, af hvars inflytande hos Konungen stiftet tillika väntade många fördelar. Baronen befullmäktigades d. 2 Sept. 1800 till Biskop öfver Wexiö stift, ditflyttade 1803, blef d. 1 Nov. 1800 promoverad Theol. Doctor och 1805 L. N. O. Vid kröningen 1809 blef han C. N. O. Bevistade alla riksdagar under sin biskopstid, följde synnerligen Bancofrågorna med insigtsfull uppmärksamhet och dog under riksdagen 1823 d. 19 Oct. vid hvilken riksdag han var sitt ständs vice Talman.

Det var lätt att förutse det hans utnämning till Biskop skulle väcka missnöje hos både de gamle oth de lärde, till och med större än det, som mötte Wallqvist, ty honom förutgick ett stort rykte om alldeles ovanliga snillegåfvor, hvilka han vid första uppträdet ej kunde fördölja och hvarigenom stiftets ypperste straxt kände sig redebogne att lemna honom första platsen. Om M. kände de fleste snart sagdt intet och hans lynne förde honom ej fram för att göra sig känd der det kunde undvikas. Harmen gaf sig till och med luft offentligen. Prof. S. P. Liljenroth, som nu var 78 år, (eller hans son "Lectorn i survivance"?) lär börjat ett tal på Wisingsö Gymnasium med citation ur Virgili 1:a eclog: "Barbarus hic miles" etc. der Bar och M lära varit skrifna med capitoler. Den gamle Sjögren, som väl nu varit den förtjentaste biskops-candidaten, och som, blott 73-årig, svårligen kunnat förbigås, om man ej med en utlefvad och en gammal Domprost utestängt honom från förslaget, lär vid sjelfva Consistorii-bordet stundom haft nog uddiga uttryck. Då en inqvartering af en förbigående trupp måste ske i Wexiö, lär den gamle lärde hedersmannen uttryckt sig: jag vet ej hvad vi hafva gjort vår nådige Konung emot, att han jemt skickar på oss dessa knektarna. Men M:s ädla personliga karakter besegrade snart allt missnöje. Wallin yttrar om honom: "hvarken mångordig eller stormig utsade han enkelt och sagtmodigt sin mogna öfvertygelse, utan harm

att finna den motsagd och utan fåfanga att förfakta den — en stilla glädje strålade i hans stora och klara ögon vid allt, som kunde leda till Guds rikets utbredande, Christi kyrkas förkofrande eller prydnad — äfven då han led vid åsynen af den vrånga ensidigheten, den pligtvidriga försummelsen och det fladdrande lättsinnet, var det ett ädelt lidande, hvilket kunde röja sig i blickens medömkan, men aldrig i lynnets otålighet." Man såg knappt tecken, när han hunnit blifva rätt känd, till något missnöje med honom och om det är det bästa styrelsesätt, som väcker det minsta klander, så är utan tvifvel det, Biskop M. följde, också det fullkomligaste. Det kan vara lärorikt att jemnföra de begge olika styrelsesätten, som följdes af Biskop Wallqvist och Mörner inom samma stift. Wallqvist, en stark ande med en mäktig vilja, grep djupt in i alla förhållanden, ville väcka allt till lif som slumrade, forma allt, som lefde, efter hvad han erkände såsom ideal, bestraffa allt som var mot lag, tillbakaböja allt som ville förhindra det goda han önskade uträtta, och han väckte en allmän rörelse, klander hos alla som blefvo störde i sin slummer, tillrättavisade från sina afvägar och tröttade af ökad tankespänning; men högt uppburen blef han af dem som förstode honom och, stämplade med namnet Wallqvistianer, understödde honom för att genom hans embetsinflytande kunna ännu mer lyckas i allt som de ansågo gagna samtiden och tjena efterverlden. Mörner, en ljuf, stilla, nästan passionlös, skön ande, harmonisk inom sig sjelf och älskande harmoni, låter allt verka hvad det lagligen kan och vill; men anser sig ej vidare böra deri ingripa, än att genom lagarnas upprätthållande skydda hvar och en i laglig verksamhet, anseende en styrelse ej kallad att mana krafter fram som icke redan finnas eller genom sitt ingrepp störa eller missleda Försynens tankar och sin samtids krafter, hvilka för sin utveckling enligt sin natur blott behöfva det lugn och den ordning lagarna äro mäktige och styrelserna äro skyldige att upprätthålla. Under M:s tid blef således nästan en fullkomlig tystnad. Rörde sig något bland folket eller presterskapet, som verkade lifaktighet, så var det ett fullkomligen inre kraf, hvarken framkalladt eller motarbetadt af stiftsstyrelsen, så länge M:s personlighet gaf denna sin karakter och som väl kan räknas ha skett till några år före hans död. Uppväxte då partier, så räknade alla på laglig rättvisa, men ingen på särskild sympathi. Wallqvist var jemt synbart verksam, man såg honom öfverallt i stiftet och öfverallt utgöt han

sin ande och väckte motståndskrafter derjemte. Han bekämpade fördomar och bestraffade oordningar; understundom med ganska stort mod, snart sagdt djerfhet eller öfvermod. Han infann sig i undervisningssalarna, anställde sjelf förhör och afslöjade alla tillställningar mellan lärare och lärjungar för att bedraga ephoren, frågade mindre efter pappersmeriter än duglighet, då lärare skulle tillsättas, och förlorade ej modet efter en Bergencrutz' kritik derföre, att han valt den unge skicklige Agrell, Docens från Upsala Akademi, framsför en äldre Gymnasii-adjunct, Nordgren, hvars föredrag knappt kunde höras, utan sökte alltjemt att anställa de dugligaste personerna på de viktigaste platserna. Fann han en oordning hos läraren, så utvisades lärjungarne medan en allvarlig tillrättavisning följde. Hade ynglingarne begått oordningen, så var han med ett tal mäktig att höja deras stolthet ned och se dem med tårar afbedja hvad de brutit emot en gammal mentor. Mörner syntes sällan utom Wexiö, och der egentligen blott då han hvar söndag gick i kyrkan och när han vid examina intog sin kathedrer eller stol. Vid dessa senare tillfällen hördes han nästan aldrig öppna sin mun och när detta skulle ske, talade han egentligen blott formulärer. Huru obekant han blef för sitt presterskap kan slutas af följande. Commminister Lohm i Hjortsberga såg dagligen ifrån sin förstuga biskopshuset i Wexiö, der han ofta varit, men försäkrade 1820, att han aldrig sett den, som i 20 år varit hans Biskop, lagligen hindrad vid det enda prestmöte, som M. under sin 23-åriga Biskopsförf. höll, att infinna sig och upptagen sjelf i sin kyrka alla söndagar. Förf. här af trodde att Biskopen var stum, ännu sedan han i ett par år undergått examina i denne Biskops närvaro och frågade en tjänsteman vid stiftsstyrelsen om så var. Men med all denna olikhet mellan W:s och M:s sätt att utöfva biskopsembetet, torde alltid olika personer föredraga den enes styrelsesätt framför den andres, ehuru säkerligen kyrkan har större behof af Wallqvistar och missnöje, än af Mörnar och belåtenhet. Högst få sågo M. utom embetskruden, och hade äfven han menskliga svagheter, så kände allmänheten ej dessa. Och tadlet sjelf saknade tunga, då tal var om hans moralitet. Han följde bokstafligen det apostoliska budet att vara nykter (abstemius), och sjelfva den i de tider så comförtabla aptitsupens tagande väckte hans motvilja. "Den som ej kan börja äta utan att behöfva en dylik, är redan på väg att bli drinkare", sade han högt, då han såg en landtprest se efter "bränvinsbordet", till dennes

stora förundran, mer än 20 år förrän svenska nationen började tänka som Biskop M. Aldrig hördes en misstanka om någon orättvisa, någon hämd, något hat. Man kan säga att presterna hvarken ansågo tillståndigt att ha någon vänskap eller ovänskap med sin chef. Hans börd ställde honom utom alla kleriska släktförhållanden och hans indragna lefnadssätt förekom den bekantskap med underordnade, som kunde ingifva dem mod att lemna honom förtroenden af deras egennyttiga beräkningar. Men så ren än atmosfären härigenom blef omkring honom, kunde med hans sätt att gå till väga ej förhindras, att många och stora oordningar bedrefvos på afstånd, gamla oordningar återkommo och blefvo honom obekanta, emedan ingen ville störa hans luga med deras framläggande.

Wallin yttrar: "saknade ock den lärda och vittra världen efter honom digra foster af djupsinnig forskning och margkunnig beläsenhet, så saknade ej vetenskaperna en upplyst både kännare och befordrare." Genom M:s tystlåtenhet, kanske ock genom en och annan anekdot, huru han vid en bruten tystnad på latin kommit att felaktigt uttrycka sig, hade man ej i Wexiö lika hög tanka om hans intellectuella som om hans moraliska värde. Vid det enda prestmöte han höll, funno till och med discentes förunderligt, att han upptog tiden i sitt latinska tal med den långa uppnämningen som latinet kräfver af årtalen, då vissa mycket bekanta personer dött, och i allmänhet bedrogo de sig, som dervid väntat omdömen om tidens och kyrkans högmålsfrågor och litteraturens framsteg under de 20 år, som förflutit sedan der sist hölls prestmöte. Men hos de personer, med hvilka M. förtroligare umgäts, har förf. sedermera träffat en hel annan uppfattning af M. såsom intelligens än den allmänna i Wexiö. Leopold sade engång, att Biskop M. var en ibland de solidaste män han känt, både å förståndets och kruskarnas vägnar. Han var intim ungdomsvän både med Wallqvist och M., men skattade den senare i de flesta hänseenden högre. Han var en jätte, sade han, till sin yta inför allas ögon, men var viss, att huru stort skalet var, så fyllde kärnan detsamma. Han använde sin tid, under ett indraget lefnadssätt, till läsning och smärre handarbeten under hvilostunderna. Contracts-Prosten Sandell fann honom engång med sin Quenstedt uppslagen på bordet och hörde honom uppgöra en parallel mellan de gamle och nye Theologerne, som vittnade om mindre allmänna insigter.

En mera sublim gestalt, än Biskop M:s, torde vi i vår tid ej sett. Öfver 13 kvarter lång, bar han sitt hufvud liksom upplyftadt öfver sin samtids tankar och strider. Ett fullkomligare uttryck af värdighet kan knappt tänkas och biskopligheten torde ej blifvit af någon bättre representerad. Val sjöng Wallin, då han gjorde tacksägle öfver honom:

På ytan manlig höghet stod,
På djupet frömhets låg.
Ej uti ditt, men Jesu blod
Ditt adelskap du såg.

Emellan split och larm du gick
En hög och huld gestalt,
Som med en tålig fridens blick
Såg ned på detta allt.

För nåd och lycka aldrig än
Du sänkt och höjt din röst,
Du egde nåd i himmelen
Och lycka i ditt bröst.

Under Riksdagen 1823 hade M. en aning, att han skulle dö derunder i Stockholm. Han gick gerna till Catharinæ kyrkogård och satte sig der vanligen på en träbänk under några träd, midt på kyrkogården, yttrande, att han der ville få sin graf. Efter en kort sjukdom afsomnade han, som redan är nämnt, den 19 Oct. 1823 och blef begravnen på anmärkta ställe.

Såsom Kyrkoherde trädde Baron M. i äktenskap 1796 med fröken *Hedvig Gustava von Baumgardten*, dotter af Kapten R. S. O. F. G. v. B. på Ryningsnäs i Morlanda socken. Man har sagt, att hon föranledde hans val af stånd och ansökan af ett pastorat i Calmar stift. Genom en bland hennes kön lyckligtvis sällsyntare dietetisk villfarelse gjorde hon sin mans dagar tunga. Biskopinnan dog i Wimmerby 1838, 74 år gammal. De hade i sitt äktenskap blott ett barn, sonen *Carl Gustaf Ludvig*, född 1798 och död 1824 som Kammarjunkare, slutande Friherrliga Mörnerska ätten på ett sorgligt sätt.

Skrifter: Dissertationer i Upsala: de veterum Romanorum theatri. P. I. II. 1793. 4:o. — Likpredikan öfver Theol. Doctorn och Lectorn, Prosten och Kyrkoherden på Wisingsö, Joh. Almqvist. Jönköp. 1818.

(Källor: Religionstal vid åtskilliga tillfällen af J. O. Wallin. 2:a delen. — Hof-Clericiets Hist. af Westm. 3:e del. — Wexiö DomCapitels Circularbref 1788—1838, utgifna af S. G. Melin. — Wexiö Stifts-Matr. af Hjelmerus och Forsander. — Clerus Calmariensis af Löfgren. II.)

b. Morlanda-grenen.

4. MÖRNER, HANS GEORG.

Morlanda-grenens stamfader i Sverige var, såsom förut är nämnt, *Stellan Otto von Mörner*, son af Kejsarlige Öfversten Baltzar von M., hvilken inflyttade till Sverige 1597 och dog 1632 såsom Landshöfding i Westerbotten. Han introducerades 1628 på Svenska Riddarhuset, sedan han långt förut bortlaggt *von*, och skrifvit sig endast *Mörner*. Hans första fru var *Maria von der Grünow*, enka efter Otto Helmer M. (N:o 2); hans sednare fru hette *Anna Aronsdotter Månesköld*. I förra giftet hade han sönerne *Stellan*, död ung, och *Hans Georg*, samt döttrarna: *Hedvig*, g. m. Fältmarsk. Gr. Rob. Douglas och *Maria*, g. m. Fältmarsk. och Kongl. Rådet Frih. Gustaf Horn; i sednare giftet 2 söner och 3 döttrar, af hvilka sonen *Aron Gustaf*, Major, är stamfader för den adliga grenen. De nu lefvande Gen.-Majoren och Comm. af Sv. O. m. St. K. Christer M. och Gen.-Adjutanten och Comm. af Sv. O. Carl Stellan M. härstamma från honom i fjerde led.

Hans Georg Mörner var född d. 24 Juni 1623. Han antogs 1644 till Ryttare vid ett Tyskt regimente, "hvarvid han förträttade sin tjänst uti allt, som en gemen Ryttare ålåg", tilldess han på hösten s. å. blef Cornett vid Fältmarskalken Horns Regte. Ryttmästare vid Grefve Rob. Douglas' Regte 1645. General-Adjutant 1646. Öfv.-Lieuten. och Kammarherre hos Prins Carl Gustaf 1651. Öfv.-Lieut. vid Lifgardet för Smålands Cavalleri 1657. General-Major och Landshöfding öfver Jönköpings Län 1672. Friherre af Morlanda 1674. General-Lieut. 1673. Gouverneur öfver Calmar och Kronobergs Län 1679. Gouverneur öfver Kronobergs och Jönköpings Län 1680. Död i Jönköping d. 11 Aug. 1685.

Han var modig krigsbuss, som med utmärkelse deltog i Tyska och Polska krigen. I drabbningen vid Weissenburg 1645 blef hästen skjuten under honom och han tillfångagången, men kort derpå utbytt. Under kriget i Polen 1655 bidrog han dertill, att de s. k. Quartianer, som förut slagit svenska förtrupperna på andra sidan Krakau, nödgades gifva sig samt och synnerligen. "Att staden Warschau med slotet och tyghuset, samt hela artilleriet bragtes under H. Mayts lydno var i lika måtto hans försigtighet och tapperhet stor orsak till, jemväl ock att Commandanten på den starka fästningen Wisnitz utan något motstånd gaf sig i

Hans Maj:ts händer med hela garnison. För Crakow anförde han förtrupperna och var ibland de första, som förstaden, tillika med staden, stormade och intog, så att han vid alla tillfällen, så länge det polska kriget påstod, gaf det ena berömliga profvet efter det andra utaf sin erfarenhet, tro- och taperhet." Efter Tyska krigets slut besökte han, understödd af Prins Carl Gustaf, Frankrike och Italien.

Gift med *Beata Schulman*, dotter af Öfversten *Otto Schulman*. Hade med henne fyra söner och fyra döttrar. Äldste sonen *Otto* var Hofjägmästare. Dess sonsöner voro: *Hans Gustaf Stellan*, f. 1728, död ogift 1797, såsom General af Cavalleriet och C. S. O. m. St. R., samt *Carl Claes*, död 1786 såsom Landshöfding i Upsala, hvars begge söner ännu lefva: *Hampus*, f. 1773, f. d. Landshöfding i Vester-Norrlands Län, C. N. O. och R. S. O., och *Carl Otto*, f. 1781, f. d. Öfverste och Tullinspektör, bekant såsom den der vill anses såsom första upphofvet till vår nu regerande Konungs utväljande till Svensk Kronprins. — Hans Georgs andre son var *Carl Gustaf*, N:o 5, den förste Grefven; och dess tredje son *Hans*, Öfv.Lieuten. vid Smålands Cavalleri. Hans son *Carl Johan* se N:o 14. Dess gren är nu utgången. Fjerde sonen *Adolf*, Öfverste, dog ogift.

(Källor: Stiernmans Adel. Matrikel och Håfdinga-Minne. — Oftnämnde famillemanuscript).

3. MÖRNER, CARL GUSTAF.

Den förres son, föddes i Malmö 1638, ingick tidigt på militäriska banan, blef Ryttare vid Lifregimentet 1673, Cornett, Lieut. och Ryttmästare 1675, Lieut. vid Drabanterne 1679, Capit.-Lieut. derst. 1680, bevisade franska fälttågen i Flandern under Marskalken Duc de Luxemburg 1691 och följ. år. Öfverste för Östgötha Cavalleri 1693, General-Major af Cavalleriet 1700 och träffas i historien såsom sådan d. 11 Jul. 1701, då han sändes med 500 Ryttare och Dragoner till Mitau. Han fann då vid en arm af Bulderaa, som flyter förbi Mitau, en qvarlefva af fiendtliga armeen, som ville göra honom öfvergången stridig, men han angrep den och segrade. Då han kom staden närmare, uttågade Borgmästare och Råd och både att få komma under Svenska Konungens beskydd. Generalen biföll, drog in i staden, uppfordrade och intog slottet, hvars besättning gaf sig på onåd och nåd. Så föll Ryska hufvudmagasinet i hans händer, deribland 8000 muskötter, 9000 par pistoler, 12000

alnar kläde, färdiga munderingar för 7 à 8000 man samt en kista med fingerslånga guldstänger, som Czaren sändt R. August, för att deraf låta mynta dukater. Mörner deltog ock vid descenten öfver Düna. Han beordrades jemte Gr. Stenbock, att, sedan fältherren Gr. Sapieha fått en del, med den öfriga arméen stöta intill R. Carl i Krakau 1702, hvilket år han visade "en ogemen behjertenhet" i träffningen vid Clissow. Den 9 Jan. 1704 blef han General-Lieut. och sändes som General-Mönsterherre hem till Syerige samt öfvervar den första Norska campagnen 1711. Uppgjorde sedan ett förslag att infalla i Norige, öfver hvilket den Kongl. Senaten infordrade Gen.-Majoren R. J. v. Fersens utlåtande, anfördt i Handl. till Skand. Hist. III. 180—199, dateradt d. 13 Jan. 1713. Frih. Mörner hade ansett 10,000 man erforderlige. v. Fersen hade ansett omöjligt under nu varande derangerade Drätselverk kunna komplettera de af M. utmärkte regimenterne och ansåg det fattiga Norige ej ens som eröfradt kunna ersätta kostnaden; hvarföre han ansåg bättre söka conservera det vi hade, än öka besittningar, hvilkas föravar fordrade ökade ansträngningar. M:s tanke, att vi blott behöfva proviant och fourage för 14 dagar, ansåg v. F. också vara mindre grundadt på kändedom af landet. I Norige vore ofta 2 à 3 mil från den ena enstaka gården till den andra, Norrmännen lefde af en sådan spis, som Svensken var alldeles ovan vid, brukande intet annat bröd än hafrekakor, blandade med agnar, bakade tunna som löf, hvartill ätes sur och rutten fisk — detta som daglig spis. M. hade ansett Jan. och Febr. månader bäst att infalla på, men v. F. ansåg, att snön då var allt stort hinder. M:s uträkning, att kunna använda hela Bohus läns allmoge som enrullerad och bevärad, fann v. F. också mindre föranledd af insigt i folkets lynne. Frih. M. hade emellertid 1711 blifvit General af Cavalleriet och 1712 Gouverneur öfver Götheborg och Bohus län, då Frih. Erik Sjöblad blifvit dömd från sitt embete (restituerad efter R. Carl XII:s död). Blef 1716 d. 3 Jun. inkallad i Senaten såsom Kongl. Råd och d. 8 Jun. General-Gouverneur öfver Götheborg, Bohus, Nerike, Vermland, Halland, Skaraborgs och Elfsborgs län, hvilka alla skulle under honom bidraga till defension mot Norska gränsen. Den 10 Jun. Grefve till Olostorp (först Friherre till Espelunda och Ervalla). År 1717 den 1 Januari Fältmarskalk. Han synes varit mindre "Könungsk", än hans gamle krigskamrat Gr. Stenbock och visst ej ömsint mot det såkallade Skrifvareväldet, som under

Carl XII var Aristokraterne till besvär. En Häreasskrifvare J. Pryss hade vid Skattningsmöten ej låtit de rike taxera hvarandra efter behag, då allt det som brast i den erforderliga summan måste tagas hos det fattiga folket, utan förmente Häreasskrifvaren sig i stöd af Landshöfdingsordernas uttryck vara skattningsman; men herrarne i Vermland åberopade ett Senatens bref, som skulle styrka deras sjelfbeskattningsrätt. Pr. hade då sagt sig ej akta om det vore 10 Rådsbref, utan ville hålla sig stricte efter K. Befallningshafvandes ordres. Detta skulle straffas som majestätsbrott. Pr., emellertid eftersatt, ville afslöja andra och anklagade Gen.-Gouvern. Gr. Mörners svåger, Landshöfd. Cl. Ekeblad, såsom den der tagit mutor af herrarne, som blefvo lågt beskattade, dömt i egen sak utan att följa Sveriges lag och exsecutionsstadga, låtit skjuta Pr. genom armen, uttagit bref till honom, med pengar uti, från posten m. m. M. var härvid mycket vaksam. Då Kungen gifvit Pr. lejd, fördröjdes publicationen derom på så sätt, att Landshöfd. Ekeblad, som residerade i Örebro, begaf sig i all tysthet till Götheborg, och derifrån till Carlstad, då Kongl. lejdebrevet sändes från Götheborg till Örebro, hvarföre Landshöfdingen, således officiellt okunnig om lejden, "fatigerade allmogen med att fasttaga Pr. i Vermland." Förgäfves sökte både M. och E. att få den Kongl. lejden upphäfvén. Då Mörner engång fasttog Pr. under det han hade Kongl. lejd, sattes hans illa blesserade och öppna arm jemte fötterna i en black, blifvande han så nesligen förd till ett häkte. Slutligen genomdref Gr. M. att saken skulle i Justit.-Revisionen afgöras, då en Commission under den beryktade Fehman sattes, som dömde Pr. till döden, lemnande den lifdömde rätt att in foro competenti tilltala Landshöfdingen för den genomskjutna armen, upplysande Pr. att pengarne uttogos ur det bref man öppnat, för att betala läkaren, som förbundit P:s arm, samt förklarande, att Landshöfdingen väl från Ståndspersoner fått "några par oxar och kor", hvilka, skänkte eller sålde, likväl ej, enligt Commissionens åsigt, kunde anses för någon "gård eller tunga på Konungens allmoge." Grefve M. skref emellertid i ett P. S. till Ombuds-Rådet Fahlström: "Min k. Bror! Hans Maj:t har makt att göra huru H. M:t vill. Hans Maj:t och hela verlden vet att Pryssen är en skälm." — Prytz lär rymt till Norge. Att fälla säker dom i saken är nu svårt. Tidens art skönjes dock deri. Då K. Carl XII stupat och krigskassan fördelades, tog Gr. Mörner dubbelt mer än man gaf

Hertigen af Holstein, eller 12,000 daler silfvermynt af de 100,000 som ankommit för att fullfölja kriget.

En ännu större "skälm" än Prytz, hela skrifvarväldets hufvud, blef sedan föremål för Gr. M:s motverkande, ehuru mindre med lagens än villjans makt. Görtz hade i K. Commissionen d. 31 Jan. 1719 gifvit Gr. M. det hedrande omdöme, att, så länge kan var tillstådes i Götheborg, gick det der väl, men illa så snart han var borta; men denna duglige embetsmannen var ej samvetsgrannare i Commissionen än de öfrige. Då K. Commissionen d. 7 Febr. var till sammans och Drottningen befallt enhvar säga sin mening, förenade sig Gr. Mörner med Bar. Sparre och Bar. Baner, som fordrade dödsdom, hvars exsecution måtte bero på Hennes Maj:ts behag; d. 12 Febr. förenade han sig likväl med dem, som ansågo ligkiltigt, hvar kroppen lades, "blott man fick Görtz ur verlden"; liksom han d. 13 Febr. ville, att Gr:z silfver måtte vägas och upptecknas till framdeles skeende liqid med arfvingarne, då det nu kunde brukas vid Ambassaden.

M. afhöll sig från riksdagen 1713, hvarmed Konungen var särdeles nöjd. Efter Konungens död hörde han till Hertigens af Holstein tillgifna och kom i onåd hos Prinsen af Hessen. Miste 1719 Fältmarskalkslönen och Gouvernementet samt flyttades till President i Götha Hofrätt. Dog af slag d. 27 Okt. 1721.

Gift med 1. *Cath. Marg. Bonde*, Riksskattmäst. Frih. Gust. Bondes dotter; 2. med *Christina Bielke*, dotter af R. Rådet Gr. Nils Bielke. Barn: *Hans Georg*, Öfverste, farfar till N:o 6; *Gustaf Otto*, Öfverste, † ogift, och *Adolf*, Landshöfding, N:o 11, samt sex döttrar, alla gifta. Bland hans mågar märkes Fältmarskalken och Landtmarskalken Frih. v. Ungern-Sternberg, ÖfverStåthållaren Frih. Rutger Fuchs och Presidenten Grefve Carl Fredr. Piper.

(Källor: v. Stiermans Matr. och Hsfv.Minne. — K. Carl XII:s hist. af Nordberg. — G. v. Adlerfelts Leben Carl XII. — Ges. Biogr. Lex. — De la Gard. Arch. IX. 133. XIV D. s. 97 f. — Handl. rör. Skandinar. Hist. III D. — Riksdagen 1719 utg. af Cederschöld.)
—N.

6. MÖRNER, CARL STELLAN.

En sonson af Carolinen, Fältmarskalken Grefve Carl Gustaf Mörner. ÖfversteLieuten. Gr. Carl Gust. Mörner bodde på Gåfvetorp i Småland, nära Kronobergshed och de i Varendssagan väl bekanta "Dansjöryar." Han såg der en barnkull uppvexa, hvaraf många vunnit utmärkt anseende i

sitt fädernesland. Den för sitt snille så vidtbekante General *Hampus Mörner* (N:o 7), den för sin talang som målare så väl som sin embetsmanna-oväld högt aktade *Axel Otto Mörner*, nyss StatsRåd för Krigsärenderna; den för snille och konstkarlek berömda *Charlotte Mörner*, enka efter Krigs-presidenten (i K. Gustaf IV Adolfs tid) Bar. Bror Cederström; den ej heller glömda *Sophie Louise Mörner*, Friherinna Sprengtporten, Majoren Grefve *Adolph Mörner*, Hofmarskalken Gr. *Claes Mörner*, General-Lieut. Gr. *Gustaf Mörner* (N:o 8), samt den äldste bland de sex bröderne, Gr. *Carl Stellan Mörner*, Landshöfdingen i Vexjö.

Man slutar lätt, att inom denna familj vetenskap och konst haft högt anseende och man misstager sig dervid ej. Det var ett arf inom huset, särdeles å mödernet. Den snillrike Biskop Terserus hade en dotterson Elof Steuch, som blef Magister primus i Lund 1706 vid 19 års ålder; fyra år derefter blef han derstädes Prof. i Philosophien, 3 år derefter i Grekiskan samt 1719 Matheseos Prof. i Upsala, då han adlades; tog snart afsked från lärarekallet, fick CommerceRåds titel, köpte Oby af RiksRådet Gyllenborg, förökade anseendet sina småländska besittningar och dog 1772. Genom sina giften, först med fröken Rosencrantz och sedan med en fröken Juel, hade han bildat en adlig familj, som var rik, och genom sin egen lärdom en adlig familj, som icke blott ville beskydda kunskapen hos andra, utan som ock ansåg för en släktära, att ha dylika skyddlingar i eget hufvud. Hr E. S. hade ett enda barn, en dotter *Sophia Elisabeth*, som blef gift med den nämnde Öfverste-Lieuten. Gr. C. G. Mörner på Gåfvetorp, der hon d. 9 Mars 1761 födde *Carl Stellan*, som ej bevistade Lunds Akademi, förr än han blef Officer. Fullmakten till Cornett vid Bohusläns gröna Dragonregimente daterades 1775. Till finska kriget 1788 utgick Gr. M. såsom Premier-Major vid Kongl. Kronobergs regimente, insjuknade efter flera marcher och contramarscher i Krigsböleby och fick permission att hemresa. Bevistade så 1789 års riksdag, hvarefter han med den bravur bevistade regimentets bataljer, skärmytslingar och marscher under hela det följande kriget, att han på valplatsen dubbad af Konungen till Riddare af Svärds-orden; fick förtroende att hemföra regimentet och att efter hemkomsten bibehålla befälet deröfver, oaktadt han först 1792 blef Öfverste-Lieutenant vid detsamma. År 1793 d. 15 Juli blef Öfverste-Lieut. Gr. Mörner Landshöfding öfver Kronobergs län i sitt 32 år och 18 år efter det han varit underofficer.

Snart blef ett bedröfligt tillfälle, då detta förmyndare-regeringens val till Landshöfdinge-embetet i rikt mått rättfärdigades. En eldsvåda lade 1799 största och bästa delen af Wexiö stad i aska; en den svåraste missvext inträffade tillika, som högeligen stegrade spanmålspriserna och skulle säkerligen förorsakat stort elände i stiftsstaderna och många hungersdöd i det fattiga Småland, om ej den både ädelmodige och driftige Landshöfdingen förmått att till de husvillor Wexiöboerne från alla Sveriges landsändar hopsamla omkr. 30,000 Riksdaler, hvilket var en hög summa i de tider, hvarpå staden snart uppstod skönare ur askan, — och tillåtit på sin credit hos köpmän i Carlshamn hvarje nödlidande i länet, att hämta spanmål, — den uppgick till flera tusen tunnor — mot iugen annan säkerhet för Landshöfdingen än de behöfvandes enskilda förbindelser till honom. Dervid uppkom, hvad som lätt kunde beräknas, en ganska stor förlust för borgesmannen; men det ena vackra draget väcker det andra. Församlingarne härom af ryktet underrättade, skyndade sig att skänka af sin boskapsafvel större och smärre drifter, utan att Landshöfdingen ens visste af det, förrän de stodo utanför ladugården på Kronoberg. Glad att slippa lagsöka de fattiga, som ej betalt honom, försålde han på öppen auktion den ankomna gåfvan, som nästan betäckte Grefvens förlust, ett bevis, att man aldrig må frukta för att göra godt. Grefvens handlingssätt emot länets nödställda inbyggare var desto vackrare, som han verkligen derpå kunnat äfventyra sin visst ej stora fortuna. Detta minne har slagit djupa rötter bland Smålands allmoge och har Förf. aldrig hört det upprepas utan djup rörelse, ofta under rinnande tacksamhetstårar. Huru många föräldrar, som sett den sista mjölskäppan bakas med $\frac{2}{3}$ bark, skyndade sig nu åstad, merendels dragande sin lilla kärra, till Kronoberg, emottogo der en invisning och begäfvor sig sedan till Carlshamn, der de fingo sin vinterföda, hvilken både far och mor med förenade krafter hemdrogo till sina barn. Länets invånare uttryckte sin tacksamhet genom att låta måla och på Lands-Cancelliet uppsätta ett porträtt af sin Landshöfding "för faderlig omsorg missvextåret 1799." Och den karakter, han under dessa olyckor ådagalade, förnekade han aldrig. Grefvens Lands-Sekreterare, Lagman Leander, yttrar i sitt vackra äminnelsetal, att Gr. Mörner verkligen led en smärta, då han nödgades säga ett nej. Intet drag af egennytta finnes i hans lefnad; men deremot ganska många drag af ovanlig oegennytta och uppfö-

ring. Så stark än känslan var hos honom, gick han dock ej emot sin öfvertygelse om hvad som var rätt, fast man anmärkte hjertats inflytande deri, att han nästan lättare fann rättvisan hos den fattiga, således mindre upplyste, som ej förmådde slå omkring sig med så många rättsgrunder för sin sak. Han kallades derföre ofta bland ståndspersoner för bondkungen och hade det ovanligaste tålmod att afhöra menige mans ofta rätt tålmodspröfvande föreställningar och ansökningar, hjälpte hvad möjligt var och beledsagade hjälpen med ett anlete och en röst, hvori låg så mycket kärlek, så mycket till innersta hjertat talande godhet, att den största våltalare sällan förmått väcka ett djupare intryck. Fingo de också ingen hjälp i det de sökte, det vill säga, var det Grefvens öfvertygelse, att detta varit en orättvisa, eller var det för tillfället ej möjligt, så kände de sig dock så tröstade, så riktade på lefnadslust, oakadt en tillfällig nöd, att de hemkommo med lika glada ansikten som om de fått hjälp, blott derföre, att de hade fått tala med den gode Landshöfdingen. Med all denna mildhet hade han vida större makt öfver sitt läns inbyggare, än i de län der man pryglade till lydnad. Vid tvenne tillfällen satte ett aflägsnare härads allmoge sig upp emot Kongl. Maj:ts bud och befallningar. Landshöfdingen sammankallade de uppstudsige, men behöfde knappt mer än visa sig förrän de återvände till laglydnad, och han skyndade sig att å högre ort söka tillbakahålla lagens hårda hand, hvilket väl ock var billigt, der motståndet ej visat sig starkare, än att det föll för ett ord, kanske snarare en blick. Så vane Svenskarne äro att ej älska herrar, utan anse dem för roten till allt ondt, helst de allena anses förhindra att icke Kungen blir roten till allt godt, så gälde ett fullständigt undantag för Gr. Carl Stellan Mörner. Till och med under slutet af Gustaf IV:s regering, då krigsgården öfversteg hela ortens penningtillgång och man påstod, att "herrarne" läto lefvande begravas allmogens söner, ryckte från plogen in i Landtvärnets leder, så klagade ingen på Länsherren, hvilken annars vanligtvis anses ha moraliskt ansvar för allt som drabbar ett län från högre ort. Fäder begäfv sig deremot med tillförsigt till Landshöfdingen, att få pass för att å Malmö sjukhus återhemta sina döende söner, hvartill han skaffat dem rätt. De funno hans medlidande lika sannt. kanske lika djupt, som deras eget lidande. Må en tafia ur Svenska folkliivet här få plats. Tvenne fäder färdades om vintern, i början af 1809 från Kronobergs län mot Malmö med en enda liten häst, för att

på den hemforsla tvenné söner, som de sport vara på Malmö sjukhus. De funno dem, den ena öfvergifven af läkaren, den andre utskrifven till begrafning, för att lemna rum åt någon, om hvars vederfående kunde vara något hopp *). Då fadren bland de kalla liken, uppstaplade på hvarandra för att snart utföras i en gemensam graf, ändtligen fann sin son, kände han honom ännu vara varm och fick taga honom med sig till sitt qvarter, der denne snart återkom till lifa. De fattige männen insvepte sina sjuka söner i de sängkläder de medtagit och började att begifva sig mot hemmet. På fälten vid Christianstad inyrade de alldeles i snö under en hel natt, men hemkommo med begge sönerna lefvande. Presten hemtades till begge, den ene dog, men den andre, just han som varit förklarad död, lefde och blef en förträfflig både bonde och husfader. Förf. stod vid begges sjuk-sängar — de voro hemma i samma gård — och hörde då någon yttra: huru kan sådant vara möjligt, då vi ha en så god Landshöfding? Begge fäderna inföllo på en gång med mycken värma: "han rår icke. Han gret lika varma tårar som vi, när han gaf oss papperen." Hvar Grefven visade sig i sitt län, blef liksom en folkfest. Förf. såg honom sista gången vid en landtkyrka och de gode Småländningarne syntes nästan litet yra af glädje. Presten böd väl 40 å 50 med sig hem till prestgården, der Grefven åt middag, och, oaktadt mer än $\frac{1}{4}$ mil från kyrkan till prestgården, åtföljdes Grefven dit af en större folkhop, som stannade på gården. Han var nu mer icke Landshöfding, så att ingen hade något att enskildt andraga, men de ville se honom — fruktande att det var för sista gången; ty han var nu öfver 70 år. Och det är ej en fras, utan ett ganska adäqvadt uttryck, att han var der som en fader bland barn. Hans vördnadsbjudande gestalt — han var öfver tre alnar lång — den värdighet i sitt sätt att vara som syntes honom medfödd och omedveten, skilde honom vida från dessa folkskuggare, hvilkas popularitet som en meteor pläga synas och försvinna. Han hade ägt detta folks kärlek i ett halft år.

*) Traditionen om lefvandes begrafning träffas minst i Skåne, mest i Stockholm. Då ännu lefvande personer der en gång intygade, att de flera nätter hörde, då vagnarne med de å sjukhusen under dagen döda landtvärnisterne kördes förbi deras fönster, ömkliga och störande läten, förklarade en närvarande, som då varit använd som fältskär, att denna obarmhertighet skedde af barmhertighet, för att få plats å sjukhusen för jemt ankommande, om hvilkas vederfående var mera hopp.

hundrade. "Han var religiös", yttrar Hr L. i åminnelsetalet och förbands ej till detta intygande af en öflig plägsed. Blådinge kyrka, der hans familjgraf står, syntes han ofta besöka med alla tecken till en oskrymtad och hjertlig gudsfruktan. Likaså såg man honom i det enskildta lifvet mild och anspråkslös, hjertlig och vänfast, och oakadt alla dessa öfvervägande hjertats egenskaper, brast der visst ej förstånd och praktisk duglighet. Han var öfvertygad om nyttan af "republikanska institutioner", nemligen i det municipala, och var en af de förste, som stiftade ett hushållssällskap. Sällskapets första uppdrag blef att yttra sig om användningen af 10,000 Rdr b:ko, hvilka Landshöfdingen utverkat såsom en gåfva af Regeringen för odlingar utaf oländig mark. Grefvens mening segrade, att penningarne ej straxt skulle disponeras, utan att de borde utlånas och odlingsföretag, som öfverstege den enskilda förmågan, underlätas af den inflytande räntan. Capitalet bär ännu sin ränta med 500 Rdr b:ko afdrag, som blifvit använda till en vattenchartas upprättande öfver länet, hvilket visserligen var det första steget för uppgörande af en odlingsplan i stort. Af denna ränta har ock sedan lön kunnat anslås för en djurläkare inom länet, så vigtig, der boskapsskötseln ännu öfverväger jordbruket hos de mindre bemedlade. Grefven anmärkte ofta huru från detta sällskaps uppträdande odlingshågen började väckas bland almogen. I Wexiö stad utgöt han först sin odlingsanda och innan kort såg man åt vester utanför staden, först mot Bäckeslöf, alla kärr med sitt starr och alla fällor med sitt "bräker" — denna skörd för 30 år, der man vunnit en enda fällrågsskörd — förvandlade till åkerfält, täflande med Skånes i utsträckning och godhet, och borgaren blygdes icke att svettas i skjortärmarna jemte sin dagakarl. Alltmera utvidgade sig detta mouvement. Sjöar och kärr började uttappas och vidsträckta ängar danas, der förut ej ens en fiskare funnit bergning. Potatisodlingen, utgick från de små "bjären" i kålgården till nyodlade åkerfält, der förut blott vuxit ljunng och några strödda "fibler." Det är sannt, att potatisodlingen utvidgade brännvinsbrännningen och att derigenom ett medel uppkom för den behållne att locka till sig den fattiges verkliga värden, hans pennningar och arbetsförmåga; hvaremot den fattige fick blott ett inbilladt värde igen, om än ej ett förderf, och att derföre ett snille sedan kunde skylla "vaccinen, potatisen och hemmansklyfningen" för en ökad fattigdom i jemnbredd med en ökad folkmängd. Men häri var Gr. M. utan skuld. Äfven

då regeringen förklarade bränvinsbränning af potatis för en stor patriotism och possessionater, som önskade Wasa-orden, aldrig förgäto att uppge sina förtjenster i nämde hänseende, uppskattade till den grad, att Orden vid slutet af K. Carl XIII:s regering temligen allmänt kallades potatis-orden, så förklarade Gr. M., såsom ordförande i Bevillnings-Utskottet åren 1817 och 1818. öppet till protokolls, sig helst ha önskat, att bränvin aldrig varit till. Emellertid fanns potatis allestädes och förnuft mångenstädes, och när solen ännu fortsfor att ofta förbränna den klena vårsåden i de små täpporna på bergen, så att Augustiskörden ofta blef alls ingen, så kunde October månad likväl ge en hjälplig potatisskörd och folket kunde blanda potatismjöl i stället för barkmjöl i sitt bröd. Sådan hungersnöd, som förut icke sällan hemsoökte denna ort, och hvaraf många de hemskaste minnen förvaras hos folket, har emellertid icke försports sedan Gr. M. här stiftat det nämnda hushållssällskapet. Ifrån den tiden daterar sig nemligen en större verksamhet i odlingsföretag till och med bland possessionaterna, som ej så allmänt förut fästade sin uppmärksamhet på jordbrukets rationella utöfning. Och ingen har nekat det stora inflytande dessa possessionaters mera vetenskapligt ledda odlingsföretag haft på sin omgifvande nejd. Att den gamle Länsherren var icke blott den officiella medelpunkten utan ock själen i det hushållssällskap, som förenade dessa jordbrukare, erkänna de bäste.

I många andra hänseenden kunde Grefvens personlighet ej undgå att öfva stort inflytande. Hans milda nedlåtande väsende synes ej ha varit utan sitt stora inflytande på det sätt, hvarpå ståndspersonen umgås med allmogen i denna landsort. Man tror sig kommen i ett främmande rike, snart sagdt verldsdel, då man en dagsled eller två härifrån finner bonden sättande träskorna i förstun, knäböjande och handkyssande upprepande nåd i alla meningar, rättare omeningar, men anseende som en ren tortyr om han blifver bjuden att äta vid ståndspersonens bord, oviss huru han der skall bete sig, emedan han aldrig sett "huru herrefolk åter"; men sedan får se denna samma bonde, väl undsluppen till sina likar, deltagande i uttrycken för det hvassaste hat mot alla blårockar, kanske ock i anläggningar för att förolämpa och skada personer, som han anser för sina naturliga fiender. E-huru motstycken till denna skildring visst icke träffas allestädes, vare sig på en eller två dagsresor från Kronobergs län, och ehuru, der de funnits, de allt mera försvinna, så

BIOGRAPHISKT LEXICON

ÖFVER

NAMNKUNNIGE SVENSKA MÄN.

NIONDE BANDET

TREDJE HÄFTEL.

Upsala

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

1843.

På N. M. LINDHNS förlag.

Innehåll.

Mörner, Carl Stellan (forts.). — Mörner, Hampus Elof. — Mörner, Gustaf Fredrik. — Mörner, Hjalmar. — Mörner, Adolf. — Mörner, Carl Gabriel. — Mörner, Adolf Göran. — Tillägg: Melanderhjelm, Daniel. — Melin, Hans Magnus. — Messenius, Johan. — Messenius, Arnold. — Messenius, Arnold Johan. — Munck, Adolf Fredrik. — Myrin, Claes Gustaf. — Möller, Johan.

Nathorst, Johan Theophil. — Natt och Dag, Åke Axelson. — Neikter, Jakob Fredrik. — Nelander, Johan. — Nerman, Claes Ulrik. — Netherwood, Adam Fredrik. — Nettelbla, Christian von. — Nescher, Daniel Georg. — Nicander, Anders. — Nicander, Karl August. — Nicander, Henrik. — Nicolai, Erasmus (Arbogensis). — Nierothe, Carl Gustaf. — Niger, Petrus Andreae. — Nohrborg, Anders. — Nolcken, Erik Matthias von.

är säkert att de ingenstädes funnits eller finnas inom det nämnda länet, utan att, om också egendomsherrar inflyttade från orter, der minnena vero ännu lifligare af de tider, då ofrälse betydde icke ännu frälst från trälstillståndet, så antog man Länshöfdingens sätt att handla med folket, hvarföre få ställen i världen torde gifvas, der den sociala jemnligheten mera bevarat sig från den uråldriga odalmannatiden.

Men hvarje dag åtföljes af sin natt och Gr. M:s har säkert sin. Med förmågan att sjelf vara god förenar sig säl-lan förmågan att upptäcka ondskan hos andra, hvilken förutsätter liksom en mindre ödmjukhet, som skulle man anse sig vara bättre än andra. Ett slags *infelices umbra*, *quæ neque ad superos neque ad inferos pervenire possunt* d. ä. ett slags halfherrar, som ha förmycket af så kallad half-upplysning för att begagna den uppfostringsanstalt, hvarmed allmogen finner sig belåten — kyrkan, — men för litet af den verkliga odling, som kunnat göra dem mäktiga af vetenskapernas uppfattande äfven i populär framställning, mötte här som annorstädes. Och det var ur denna klass Gr. M. måste välja sin kronobetjening, hvarföre visserligen mycket af den gamla surdegen i detta hänseende blef kvar. Likväl dristade man icke nu gå så öppet till väga, som när under 1788 års krig 200 hästar uppbudades i skjuts då 100 behöfdes, så att de 100 kunde mot mutor få hemresa, när de, som aldrig visste tiden då skjutsningen skulle ske, kunnat besluta sig till nog hög afgift för att undgå att längre ligga på en landsväg i snöyra och vänta deras ankomst, som skulle skjutsas. Med en sådan personal var det snarare förunderligt att missbruken och undersleffen så mycket aftogo, som skedde under Gr. M:s tid. Och, att ännu mera kunna rättvisa denna förändring, bör man känna till hvad höjd den lägre embetsmanna-hierarchiens förtryck hade hunnit före Gr. M:s tid; särdeles under frihetstiden, för hvars bedömande äfven taflor ur det innersta folklifvet torde vara lika historiskt viktiga som skildringar från Cabinetts och Riksdagarnas stridsplan. Förf. dristar här nedsätta en dylik, för att genom dess skugga rättvisligen förvandla den, som ännu kan ligga öfver Gr. M:s länsstyrelse, till ljus vid jemförelsen. Förf. återgifver den sådan den lever i folkminnet. En kronofogde förälskade sig uti en ung bondes vackra hustru. Då alla försök att förföra henne misslyckats, företog han sig att enlevera henne, som han verkställde med en pistol i hand och en i bälte samt hotelser, att om bon-

den gjorde minsta steg att återfå sin maka, han straxt skulle bli mördad och hans gård bränd, hotelser dem bonden visste, att han både kunde och ville hålla, helst en dylik herre kunde låta de största missdådare rymma, hvilka sutto i häkte, mot vilkor att de fyllde gifna uppdrag och i slik händelse icke vidare skulle efterspanas. Bonden teg ock en tid, men då hjertat sved för mycket vaknade minnet af en urgammal svensk föreställning, att här skulle finnas i landet en konung, som var mäktigare än kronans fogde, och som ville allt som var rätt och godt. Som han kände domarens actier i det folkförtryck, som fogde och länsman utöfvade, emotsåg han ingen rättvisa i sin ort. En fattig Adjunct skref i hemlighet en species facti, bevittnad i lika hemlighet af de vittnen som kunde anskaffas, hvarefter han försvann. Fogden fruktade likväl att han begifvit sig till Stockholm och vände sig till någon det då regerande partiets utliggare derstädes med löfte om sina bona officia vid nästa riksdagsmannaval, sättande ett pris på Smäländningens hufvud. Han anade detta och det var nu en tid, då på en röst mer eller mindre, ett regerande Råd kunde afdankas eller bibehållas och derpå bero hvilketdera af tvenne motsatta systemer skulle antagas i Riksstyrelsen och derigenom kanhända en skakning kännas i sjelfva den Europeiska jemnvigten. Emellertid förstod Smäländningen, om ej detta, åtminstone att ej straxt ge sig tillkänna i Stockholm, utan ansökte en anspråklös vedbäretjenst i Drottningens kök, der han hoppades genom trohet och flit i sitt kall vinna ynnest hos kockarna, hvilka han förmodade sedan kunna reommendera honom till nåden att, om Drottningen, såsom han sett de förnåma matmödrarne i Småland göra, sjelf nedsteg i sitt kök, få till henne framlemna sina papper, hvilka han alltid bar i sin bröstficka. Men än ett år fick han tåligt bida detta ögonblick, och synes emellertid Gustaf III ha uppstigit på thronen, emedan traditionen föreställer Drottningen såsom ung. Slutligen inföll det lyckliga ögonblicket, då Drottningen synes i sitt kök och Smäländningen vid sin vedskrubb gör ett knäfall och framhåller sina papper. Drottningen emottog dessa, sedan hela kökstaten intygat mannens långa och trägna mödor i H. Maj:ts tjänst, och blef skakad vid deras genomläsning. Smäländningen beder nu på det ömmaste, att ingen mer än Konungen må få känna deras innehåll, emedan, om rykte härom utkom förrän konungamakten kunde skydda honom, han säkerligen snart vore mördad. Drottningen beslutar nu på stående fot en stor mid-

lag för Konungen en af de följande dagarne. dervid papperen skulle sättas i Konungens kuvert; de blefvo af honom läsa, hvarefter sägen blott vet, att en stor vagn oörmodadt stannade utanför fogdens dörr, hvilken der straxt näste krypa in, hvarefter vagnen rullade till domarens port, om också försvann i densamma. Ingendera hade sedan förports i Småland, men en sägen går, att deingo kyssa ungfur, hvarom föreställningen är, att de måste gå fram för att kyssa ett välmåladt qvinnobeläte, hvarvid en fjäder påtrycktes, som framkallade en sax, afklippande den kyssandes hufvud. Man märker, att händelsen gestaltat sig mythiskt i folkminnet. En annan sägen fastlänkas stundom därmed, att en kronfogdens anhörige, som fått veta hvilken om hade skrivit bondens supplik, infann sig vid hans kyrka, derjemte en annan af fogdens vänner bodde, visade sig åsom en förtjust åhörare och föranlät att presten inhjösdes på herregården, der han nedlockades i trädgården och öfveröfls med så hårda slag, att hans hjerna skadades, hvarfter han såsom fånig länge kringvandrade såsom tiggare, illa han ändtligen af en ståndsperson ihjälskjöts, hvilken hade sett den arma gubben sitta på en sten med sin svarta röja och trott det vara en tjäder.

Som Riksdagsman fick Gr. M. ock ett vedernamn, lika edrande som bondkungsnamnet var för Landshöfdingen. Då 818 Gr. Schwerin m. fl. utmärkta personer öppet tillkännagafvo sin afsigt att efter engelska mönstret bilda en opposition, uppträdde Gr. M. såsom fredsstiftare emellan de ministeriella och oppositionen, hvarföre man kallade honom redsfursten. Han misslyckades deri och satt snart en på sin neutrala klubb, der han hoppats, att begge parterna kunnat råkas och språkas åtminstone för att förebygga missförstånd och den personliga bitterhet, som så väl en undvaras utan förlust både för fäderneslandet och de ridandes egen ära. Sin egen politiska öfvertygelse hade en kvar från sin första mannaålder. Den var uttryckt i en första ed han svor på svensk regeringsform. Grundlagen af år 1772 förfäktade han på den första riksdag han vistade 1789, och ännu in i ålderdomen fick man höra honom med klart begrepp och ledigt språk framställa den ansvigt mellan 1720 och 1789 års grundlagar, hvilken en ansåg vara en svensk statsmans skyldighet att uppsöka, skligast funnen af den unge, snillrike Kon. Gustaf; ännu lärjunge i dåvarande statsmäns skola, en Höpkens, en pl Scheffers, en Ekeblads, hvarpå man åtminstone rastlöst

arbetade i fyra år, förrän den föddes fullvuxen vid revolutionen 1772. Likväl var han ej missnöjd med den tredje grundlag han vid nära 50 års ålder fick befallning att besvärja och höll sig i allmänhet helst till uppfyllandet af sina embetspligter och skyldigheter som menniska, ehuru han med uppmärksamhet följde och intresserade sig för riksdagarnas förhandlingar. År 1800 var han ordförande i Oeconomie-Utskottet, 1809 och 1815 i Bevillnings-Utskottet samt 1817 och 1818 uti Allmänna Besvärs- och Oeconomie-Utskottet. Någon misstanka på hans bristande trohet emot sin Ronung hade han aldrig besvärats af; han kändes och värderades ock af sina regenter, derpå prof lemnades när han 1799 utnämndes till Commendeur af R. Svärds-Orden, och 1802 till Commendeur af R. S. O. med stora Korset, fick 1815 Presidents n. h. o. v., blef 1818 Seraphimer-Riddare och 1824 Excellens. Hans stånd valde honom 1803 till Revisor i Banken och Riksgälds-Contoret. År 1808 var han Ordförande i en Riddaresynerätt, utnämndes 1811 till General-Intendent vid Reserv-arméen under Fältmarskalken von Essens befäl, inkallades i Landtbruks-Akademien, Hushållssällskaper m. m., detta sätt att uttrycka sin opinion om en medborgares förtjenster och egenskaper, som vår tid med förkärlek synes omfatta. Han sökte dock ej uppmärksamheten och förspridde ej sin verkningsförmåga. Han var ett, nemligen en god Landshöfding. Han fick tillfälle att deri under 34 år uträtta mycket, hvaraf spåren ej så lätt igen-sopas. De publika byggnaderna i staden liksom Hospitalsbyggnaden har uppstått under hans inflytande. Lazarättet hade nästan råkat, i lägervall genom brist på bestämda inkomster, då Gr. M. 1814 förmådde länets invånare att lägga sig en årlig afgift å hvarje skattskrifven person, hvar efter denna anstalt blifvit enligt Lagman Leanders uttryck en föresyn för hela riket. Denna föresyn har också följt Gr. inrättade ock en Brandstodsförening för lösören, en så som ock väckte efterföljd. Delaktighetssumman år 1835 utgjorde 575,377 Rdr Rgs. Bland denne Landshöfdings sista verk var den s. k. Holländarevägens anläggning, hvarj genom communicationen mellan södra delen af Sunnerbo och Albo härader samt Blekinge län och Carlshamns stad förkortades och underlättades. Detta vidlyftiga arbete, som tillhörde en mångtalig menighet, beslöts enhälligt vid det första sammanträdet Landshöfdingen höll med densamma och blef fullbordadt inom några månader. År 1827 uppkom han till Stockholm för att få nedlägga sitt 34-åriga

embete och dermed sluta sin 50-åriga verksamhet i statens tjänst. Förf. såg honom då hos Statsrådet Gr. Wirsén, der han jemte åtskilliga andra Rikets Herrar och Konungens män satt i 5 à 6 timmar å rad i det gröna på ett sommarnöje, och med oafbruten uppmärksamhet afhörde en uppläsare af ett en Upsalisk Professors lärda, ännu i handskrift varande, arbete samt vetenskapliga bref från en annan Professor vid nämnde Universitet, hvarefter en conversation uppstod mellan Statsrådet och den gamle Excellensen, som vittnade, att beggadera helt annat än ytligt tänkt öfver och tänkt sig in i lifvets viktigaste frågor. Han dog på Kronoberg den 24 Juli 1834 och är begravnen i Blådinge, der ett monument öfver honom blifvit insatt i norra kyrkmuren.

Han var från 1792 lyckligt gift med *Eva Carolina Leyonhufvud*, en dotter af den för sina poetiska försök bekante och förut i detta Lexicon (Litt. L.) anförde Baron Knut Leyonhufvud, lemnande efter sig tvenne söner, *Carl*, som blef hans efterträdare såsom Landshöfd. i Wexiö, och *Knut Stellan*, Major och Riddare, bosatt i Östergöthland.

(Källor: Åminnelsestal öfver H. Exc. Gr. C. St. Mörner af J. A. Leander. Wexiö 1835. — Personlig bekantskap). — N.

7. MÖRNER, HAMPUS ELOF.

Få äro inom fäderneslandet namnkunnigare än General *Hampus Mörner*. Hans minne kan sägas höra till våra svenska folkmyther och kring hans namn fäster folksägen mycket, som torde tillhöra andra personer, hvilkas namn ej hunnit till folket. Ehuru han under finska kriget vann inom arméen ett utmärkt anseende som krigare, är det ej som sådan han vunnit sin namnkunnighet. Det är som infallsläggare, som improviserande humorist, som jovialisk upptågsmakare han blifvit folkets man, och hvad qvickt anekdoten vet sagdt eller händt i den högre societeten från Gustaf III:s sista tid och under hans begge efterträdare, det har meränlels Hampus M. sagt eller gjort, så vida anekdotens bacchantiska natur ej föranlåtitt, att den gytttrat sig kring Bellmans namn. Äfven de väl underrättade tilltro sig ej alltid ett med säker rättvisa dela den humoristiska qvarlåtenskaben i vår folksägn mellan Grefvarne H. Mörner, Rob. Rosen och Märten Bunge.

Hampus Mörner, en af de resligaste*) och vackraste män i sin tid, var född på Gåfvotorp i Småland 1765, kom

*) Var omkring 15 qvarter, om ej mera.

i tjänst som militär 1778, var Ryttmästare, då han 1790 blef R. S. O., blef Capitaine-Lieutenant 1794 och var en af de två Capit.Lieuten., hvars löner 677 Rdr bibehöllos på stat, när 1810, de 2 andra anvistest att utgå från allmänna indragningsstaten. År 1816 blef han Konungens förste Cap. Lieuten. och i sådan egenskap, näst K. Maj:t, Befälhafvande öfver Konungens Lifcorps och tjänstgjorde som sådan intill sin död. Ehuru således egentligen Våring och Våringehöfding, blef han äfven använd inom arméen. Blef 1800 Öfverste för Smålands Cavalleri och 1804 Öfverste för de välbekante Mörnerske Husarerna, 1807 blef han General-Major C. S. O. 1811, Förste Adjutant hos Kronprinsen s. å. Gen. Lieuten. och Ridd. af K. Ryska St. Annæ O. 1:a Cl. 1812. C. S. O. m. st. R. 1814. Inspecteur för 2:a Cavalleri-inspectionen 1816. Dog d. 26 Febr. 1824.

Som chef för sitt Husarregimente, sammansatt af Svenskar från de flesta provinser, Tyskar från en mängd diverse stater och en och annan från åtskilliga andra riken, fick han det ledsamma uppdraget att kämpa mot medborgare eller att 1811 stäffa det s. k. Bondupproret i Skåne. Man har klandrat den raskhet, hvarmed det skedde och det kan ej nekas, att dervid en åtminstone för ögonblicket öfverflödigt ansträngning användes, då Husarerna förföljde de flyende, uppsökte de gömde och anföllo de druckne. Till anförarens ursäkt kan rättvisligen nämnas, att det ej är lätt att återhålla till lagom anfall en tropp, som bragts i raseri af en drucken bondhops smädelser och stundom lömska anfall, att han förefrigt hade ofvan om sig en vue af denna folkrörelse, som lätt skulle i honom se en folkets d. ä. en Danskarnas och f. d. Konungens medhållare, om truppen kunnat säga, att den återhölls af sin chef och annars kunnat i en blink qväfva ett uppror, som möjligen uppstått på andra ställen, om man från första träffningen fått spörja, att det ej var så farligt, liksom Gr. M. rundt omkring sig egde en billigtvis förfärad skara af Skånska godsegare. Någon belysning af det här antydda torde fordras. H. Exc. Gr. Toll skrifver i ett bref d. 14 Nov. 1811: "Det är ganska obehagligt, att den preventionen ännu continuerar, som skulle Danskarne haft någon del i uppträdet här i provinsen. Jag finner att erreurer aldrig utrotas. På detta ämne har jag skrifvit mig trött. Man ville absolut, att jag skulle upptäcka hvad utländsk inflytelse, som varit med. Jag förklarade, att intet spår syntes dertill och begärte få del af de anledningar, man hade; men ingen sådan meddelades och

icke dess mindre rördes på samma sträng flera gånger, då jag satte riktig stämpel på den, som förbragte dylikt och icke vågade uppgifva anledningarna." Och den 15 Januari 1812: "Med mycken indignation har jag visserligen erfarit de lögner och menliga rykten, som man på ett infamt sätt bibragt på Skåningarnes sujet och intet enda tillfälle har jag underlåtit att ge slik atrocitet den rätta stämplén och direct begärt, att rapporteurer af detta slag måtte åläggas bevisa hvad de sagt eller namngifvas, på det de må få sin förtjenta lön att kännas af hvar man som bofvar, men man svarar intet på dessa epistlar, hvarken det ena eller det andra sker och man fortfar att vara angelägen om underrättelse." I en Journal för 1829 d. 23 Juni heter det: yttrade åter sin öfvertygelse, att 1811 års rörelser i Skåne voro ledda af Toll, som inbillade bönderne, att f. d. Kon. Gustaf Adolph låge på en Engelsk fregatt utanför Ystad och skulle komma dem till hjälp, då en närvarande *) gennämte, bland annat: Jag såg Tollen denna tid mycket, helst vi voro ganska nära lierade och jag kan aflägga min samlighetsed, att han var om allt högst okunnig, ända till dess han erhöill rapporter om Klågerops-affären. Detta må dock vara anfördt, att visa de skäl f. d. Konungens förre Capit.-Lieut. och snart sagdt favorit egde, att vid nämnde tillfälle söka med en afgörande choque sluta en folkrörelse, hvars snabba slut bäst kunde ådagalägga dess opolitiska karakter och lugna uppkomna förskräckelser, som annars kunnat inge en långvarig afvoghet mot hela Skånska provinsen. Den första följden blef ock hela upprorets lika plötsliga afstannande, som det plötsligt framträdte. Den andra följden var, att de mera tänkande bland Skånska folket, som nu i de djupa såren i nacken och på ryggen läste ett och annat ord om faran af att ega blott värfvade regimenter af fremlingar, blefvo villigare att åtaga sig roterings besvärigheter, hvarigenom landets egna barn blefvo landets försvarare både mot utländska fiender och inhemska uppror." Förf. af denna artikel har länge bott nära det Löfvestad, der så mycket bestraffande ansågs nödigt och äfven stått vid mångas sotsängar, som der med och utan skäl bestraffades; han har känt personer, som efter en slik hård bestraffning voro något svagsinta och visst ej skulle förstått tåga om de hört att några hviskningar från herrar ha nedkommit och verkat på de öfver lottningen uppbragte

*) H. Exc. Gr. Jac. De la Gardie, Journal-antecknaren.

bondhoparne, men aldrig kunnat upptäcka någon aning, ens, att f. d. Konungen skulle återvinnas eller att Danskarne skulle understödja företaget, eller att "Gubbenören" på Beckaskog var att lita på, än mindre Grefven på Löberöd. En förlupen handelsbokhållare hade predikat en lex agraria mellan Godsegare och bönderne, som skulle tillvägabringas med liar och käppar, blott de fingo stärka sig med safter ur herregårdskällrarnas Bacchitunnor och derigenom skulle Herrarnes speculation, att rotera med bonddrängar, hvilka lotten utmärkt, motas — se der hela politiken. (Se härom artikeln Maclean, R.). Det visar huru kär "Hampus Mörner" var för folket, att han äfven efter affären vid Klågerup förblef i Skåne samma medelpunkt, kring hvilken humoristiska sägner satte sig. Märkligt är, att samma man hos R. Gustaf IV Adolph egde ett inflytande och anseende, som man af begge charakterernas polaritet väl knappast skulle förmodat. Grefve Skjöldebrand ansåg för H. Mörners första snilledrag, att han kunnat förmå denne konung, med de höga tankar han hyste om Majestätet, att teckna sig som cavent under en Grefvens skuldförbindelse, dervid han underkastade ett lands konung möjligheten att af lagen ådömas bysättning eller utmätning, om betalning ej följt vid fordringsägarens påfordran. Som Gr. M. mest höll sig i "poetiska omständigheter", har man en mängd fyndighetsprof vid olika tillfällen, bevarade i folksägen. Några må anföras. Då R. Gustaf IV var i Lund och hans Capit.-Lieuten. vid Drabanterna, Gr. M., fått permission att resa till Stockholm med med förbehåll, att straxt komma åter, befann sig Grefven i afresans stund utan en skilling genom en björns envishet, som annammat hans respenningar. Hvad var att göra? En viss dag derefter, kl. 8 på aftonen, måste han ovillkorligen vara hos sin konung i Lund. Der egde han visst credit, men ej i Stockholm. Men en ljus tanke uppgick under de mörka utsigtterna. Han ser en bokbindareskylt midtför sig, går in och frågar bokbindaren om han ej hade några böcker, t. ex. katecheser, att sända till Lundbladiska boklådan i Lund, då han som resande erböd sig att dem medtaga. Bokbindaren mottager anbudet med tacksamhet, prisar både sin Konung och hans Capit.-Lieutenants ömbet för lofl. bokbindare-embetet, hvarefter Grefven anträder resan. Mellan hvarje ombyte samtalas förtroligt med skjutsaren om hans eget eller hans vänners katechesförråd, tills denne med glädje mottog katecheser i stället för pengar, och när intet annat half — med någon rabatt och den sista betalningen

i katecheser sker om eftermiddagen i Hörby, då han om aftonen skall vara hos konungen. Det såg likväl mörkt ut; ty här var han alldeles obekant. Men lyckan öfvergaf honom ej heller nu. Han ser sig omkring och upptäcker en täckt vagn, hvarpå en sofvande dräng satt som kusk, väcker denne och får veta, att han skulle straxt till en prestgård mellan Lund och Malmö köra sin prost och prostinna, som nedgått till postmästaren att göra en visit. Drängen syntes under tiden ha gjort en visit i krogstugan, hvars följder den språksamme officeren, som funnit några slantar i sin ficka, här ökat, så att, då prost och prostinna kommo, den senare skrek till af förskräckelse, försäkrande att hon aldrig dristade åka då en sådan körde. Prosten syntes bäfva för blotta tanken att upplyfta sin skeppundsvigt på kuskbocken och lägga sin otäcka dräng in i vagnen. Då begge makarne nu stodo lika rädlösa, framstiger Hr Grefven och erbjuder sin tjenst som kusk. Prosten krusar med alla brukliga och obrukliga complimanger, men prostinnan niger, antagande tacksamt "det välsignade anbudet", och på klockslaget stod Gr. M. inför sin konung, fick pengar och liqviderade sin bokbindare, som fagnades öfver en så snar försäljning.

Gr. M:s både bildning och karakter hade mottagit sin pregel vid K. Gustaf III:s hof och i de första traditionerna, der Gr. M. är inväfd, är K. Gustaf sjelf hufvudfiguren. På lägret utanför Linköping omtalas i konungens societet en Lector i staden, gammal och ful, som gift sig med en borgardotter, ung och vacker, hvilken han sades af jalousi inneläsa, hvar gång han gick upp att föreläsa på Gymnasium. Konungen frågade om ingen ville åtaga sig att billigt näpsa honom för en, som det påstods, obillig svartsjuka. Gr. M. åtog sig. Om eftermiddagen då exercistiden var slut, skulle bli sång i konungens tält och stadens anseddare damer der bli trakterade med the. Lectorskan borde diiskaffas, oakadt man visste att hon förklarats för sjuk, då Lectorn deremot, ifrig rojalist, ensam ankommit. Emellertid beger sig Gr. M. till staden, stannar med en fyrsitsig vagn utanför den borgarens hus, som hade den äran vara Lectorns svärfar och ljuder svärföräldrarne, med vilkor de kunde medföra sin dotter. Gumman hade en dubbelnyckel, allt gick förträffligt och snart är Lectorskan i konungens tält, men Lectorn, ej inbjuden, står utanför ringen af beväpnad vakt och lyss på tonerna. Snart upptäcket hans makas sköna välkända röst, han vill tränga sig in, men förgäves. Han får dock

en plats, der han kan se sin förtjusande hustru omringad af hofvets unga herrar, tilltalad ofta af sjelfva konungen. Nu kan han ej styra sig, begär tala vid sin biskop, som tillstyrker honom hålla sig lugn, för honom dock in och presenterar honom, som likväl fann det ögonblicket kärast, då han fick återföra sin hustru till sin boning. Hemkommen sätter han ock ett hänglås för dörren till fruns kabinett, till hvilken han var viss ingen dubbelnyckel fanns. Derom blef Gr. M. af svärmodern underrättad. Följande dagen stannar konungens vagn utanför Lectorns dörr. Han utkommer, konungen talar helt nådigt med honom, under det Gr. M. går upp, finner dörren med hänglåset och sätter ännu ett dylikt jemte det förra, återkommer och ger konungen oförmärkt nyckeln. Nu ber konungen att få tacka Lectorskan för gårdagens sång. Lectorn löper efter henne, men — kan med 2 nycklar ej inkomma. Der fordras den tredje. Han skyndar åter och förklarar, att hon är sjuk. Konungen beklagar det så mycket mera, som han fruktade att hennes godhet gårdagen, att fagna konungen med sin sång, kunnat bidra till förkylning, och då Lectorn försäkrar, att det är ej så farligt att hon ligger, ehuru hon ej törs gå utom rummet, hoppar konungen ur vagnen och ber få personligen få tacka henne, skyndar upp åt trappan åtföljd den häfvande Lectorn. Konungen står redan vid den tredubbelt lästa dörren, dit han visats af en domestik vid frågan efter fruns rum, då Lectorn framkom, djupt bugande. Konungen ber, att han ville öppna, han framtager sina två nycklar, men erkänner blek och stammande, att han ej eger den tredje. Den torde jag kunna presentera, svarar konungen, dörren öppnas, frun tackas och Lectorn får tillsägelse, att hyggligt hemöta sin fru och ej mer använda fängelse, så kärt honom vore att behålla sin konungs nåd. Och Lectorn skall sedan hafva lefvat lyckligt och utan all svartsjuka med sin hustru. Stället, der Lectorn bodde, urgeras ej, i händelse traditionen ej finnes lämplig till någon Lector der i Gustaf III:s sista tid.

Den lustige Gr. M. dristade också vara lustig äfven i den trumpne Kon. Gustaf IV Adolphi stela hof. Under en resa med konungen, då nattläger tagits på en gästgivaregård, hade en prest der förut intagit ett rum, som han önskad ändtligen få behålla, och bad kronfogden att inqvartera hos honom någon betydande af sviten, hvilken han lofvade väl ställa tillfreds. Han hade kommit, för att underdånigast få recommendera sig hos H. Maj:t till ett pastorat

och det vore godt, få om natten göra bekantskap med någon af Herrarne. Krönfogden anviste detta rum åt Gr. M., hvarmed denne fann sig väl belåten. Om aftonen bød presten all slags mat och dryck, complimenterade utan ända och insinuerade slutligen sin ansökan. Gr. M. fann det impertinent, att så här vilja skaffa sig ett företräde före sina blygsammare medsökande och tyckte allsintet om sin språksamma sänggranne. Om morgonen, då Grefven stod upp, sof presten ännu, något tung hesternö laccho. Gr. klädde sig emellertid i hans svarta byxor, lemnande sina gula skinnbyxor i stället. Morgonresan var tidigt bestämd, presten väcktes af vagnars buller och människors prat, han finner ej sina, men Capit.-Lieuts byxor, kan ej sansculott gå ut i salen utanför, der han hör mycket folk, kanske konungen sjelf, måste således pådraga sig den benklädsel, som fanns, och blir i detsamma utkallad till den presentation hos K. Maj:t, som hans kamrat under natten, länge och ifrigt anmodad, lofvat besörja, dörren uppslås, konungen står i salen och presten hade ej valet. Han måste framgå och buga sig, då Gr. M. låtsar först upptäcka att de begge förbytt benkläder. Presten kom emellertid af sig i sin supplik och konungen lär skrattat — något lika sällsynt, som prester i gula skinnbyxor. — Till de apokryphiska anekdoterne lär den få räknas, att Grefven böds till fadder af sin värd i en småstad, som var glasmästare, tillika med en sin reskamrat. Begge voro bekymrade öfver att ej ega nog i kassan att ge fadderpengar, men Grefven föreslog, då de följande morgon afreste före dagningen, att med slantar slå ut en och annan ruta i några de rikaste hus, som förbigingos, då skjutsbonden skickats förut "till stadsgatan var slut, emedan Herrarne ej ville skakas på den samma." Som der i staden ej voro flera glasmästare, än deras värd, hoppades de, att han på morgondagens förtjenst skulle få fadderpengar, betalta af de rikaste i staden. Om så var, blefvo nog dessa 2 à 3 husegare sedan, då Grefven fått mynt, med god ränta betalta. Men detta gick dock utom gränsen för Gr. M:s vanliga äfventyr. Deremot lär det ega all riktighet, att han i penningnöd engång vände sig till en Jude, som begärde en enorm procent. Grefven måste ha pengar, men skref en skuldsedel, innehärande, att Juden skulle betala vid påfordran denna summa till H. Mörner, detta namn sist skrifvet och med undertryckt grefligt signet. Juden tog reversen utan att läsa mer än summan och namnen och infinner sig om en tid att få betalning. Grefven söker bevisa

honom nu, att Juden skulle betala honom en slik summa, men den efterskänkte han. Deremot erkände han sig skyldig hvad han lånt, hvilket ock med laglig ränta återbetaltes.

I sin conversation var han lika stor humorist. Ingen skulle bättre än han kunnat bry Drott. Hedvig Elisabeth Charlotta, som, enligt hvad bekant är, ej var så lätt att göra brydd. Han hade engång slagit vad, att han skulle säga åt henne, det alla sade om henne, att hennes vältalighetsgenre något liknade de s. k. "Fruarnas." Han började beklaga sig öfver ovett, han af dem fått höra och göra Hennes Maj:t mycket nyfiken på hvad de sagt, men vägrar på ett nyfikenheten mycket retande sätt, att säga det. Då hon slutligen med sina yppersta troper och figurer ålade honom säga, huru de uttryckt sig, sade han blott: just så der! och vann vadet. Hans svar, då hon anmärkt 2:ne crachats på ett bröst, är ofta upprepad. Hvad som deremot utom hans personliga bekantskapskrets torde vara mindre känt, är att han hade en utmärkt versifications-talang. Han satte sin ära i det, som andra hans tids versificatörer, äfven i dialoger mellan vanliga människor, mest sökte undvika, eller att närma sig samtalspråkets sanning. Och det rör sig lätt och ledigt till och med i Alexandrinens tunga rustning. Till prof anför vi ur Duo-Drame (skrifvet 1816). Scenen är på Norrbro:

Hr v. A.

Mån jag mig ej bedrar, kan jag så orätt se?

Är det ej Baron B. som går på trottoiren?

I sanning det är han, den gamle hederskarlen.

(De träffas).

God dag, min kära bror!

Bar. B.

Ödmjuka tjänare!

v. A.

Tack tusenfalt för sist, för mycket länge sedan;

När var din ankomst hit?

Bar. B.

I förrgårs allaredan,

När klockan tio slog i Klara kyrkotorn

Och väktarn ropade uti sitt köpparhorn,

Då kom jag hit till sta'n från mina gods direct.

v. H.

På sålunda gissar jag?

Bar. B.

Så långt som föret räckte.

Till Fifta åkte jag på sålunda just galant.

v. A.

Men aprópos, hur mår din Fru, min nådig Tante?

(fortsattes om helse m. m. och slutligen yttrar B.)

Kort sagdt, min tanke är en summa pengar låna.

v. A.

Aha! är det din plan? Du gör dig kanske stat
På Kronprinsens?

Bar. B.

Ja visst, det bör dig ej förvåna.

Jag är ju, som du vet, en rik Possessionat
försedd med säkerhet och lånedokumenter,
Inteckningar med mer och lagliga patenter;
Således bör min plan ju ej förfela mig?
Hvad menar du derom?

v. A.

Att du bedrager dig;
Ty Prinsen funnit har på ganska goda grunder,
att han af dem han tjent och frälst i nödens stunder
ej har den tacksamhet han bort förvänta sig.

Bar. B.

Men när jag, som jag tror, af Prinsen pengar får,
så vinglar jag mig fram kanske ännu ett år
och skulle min credit mig då ej bistå mera,
då kan jag — —

v. A.

Jag förstår, som brukligt är, cedera,
det hör till goda ton uti vår fosterbygd,
men ansågs fordomdaga för neslighet och blygd.
Jag råder dig, min vän, vänd åter hem tillbaka,
lef tarfligt i ditt hus, allt öfverflöd försaka,
tro mig på mina ord, ty hvad jag sagt är sannt,
att låna får du ej i Stockholms stad en slant.

Bar. B.

Det var en härlig tröst.

v. A.

Och klar som dagens strålar;
Ty kassorna se ut som Bacchi tömda bälkar
credit en fabel är, på hvilken ingen tror,
derföre res du hem

Bar. B.

Så hastigt? Nej, min Bror.

— — — — —
Tro ej att landtman tål, att endast hufvudstaden
i öfverflöd och prakt står ensamt främst på raden.
Visst är, vi söka till, i allt hvad vi förmå,
Att uti lefnadsätt i bredd med Stockholm stå.

Således reser jag ej åter hem till landet,
Förrän jag pengar fått och — stora Wasabandet.

Ett af hans versifierade stycken: Söcieteten ger en ganska trogen bild af K. Carl XIII:s hof. Under 1822 utgaf han i hofvet en Argus, der hofvets squaller för dagen i en ganska oskyldig ton inflöt. För d. 14 Jan. heter det, bland annat:

Här talas om ett nytt partie,
Ty squaller för man kring så gerna,
Suart lär Gref Hampus Mörner bli
Förent med fröken Oxenstjerna &c.

D. 23 Jan.

Se'n jag min sista Argus skref
Förnimmes föga nytt för dagen,
Om ej att Argus plötsligt blef
För några dagar se'n indragen.
Dess klander öfver Spionage
Satt vår regering i en rage
Att han blef prompt afdagatagen.

D. 17 Febr.

(I recension öfver uppförandet af Kollgrens *Christina*).

Att Hjortsberg är en god acteur,
Det vill jag medge mycket gerna,
Men till hans genre inte hör
Att spela Axel Oxenstjerna.

Det sista Utg. sett af H. Mörner är "Resan från Gåfvotorp till Sparreholm", från hans dödsår (1824).

Åfvenledes skref hans syster *Charlotta Christina Mörner* med lätthet versifierade stycken, som vittnade, att hon täflade med om ej öfvergick honom i snille, och då man börjat att infläta en och annan kvinnas namn bland märkvärdiga män i detta Lexicon, torde ock om henne få nämnas några ord. Hon var född på Gåfvotorp d. 2 Mars 1760 och bildades i sin ungdom vid K. Gustaf III:s hof, hvilket, som man vet, ej var en för sann qvinlighet fördelaktig skola. Också blef hon mer karl i hela sitt väsende, än qvinna. Hon blef sedan gift med egaren af Svenstorp, Björnstorp m. m. Majoren Bar. A. Gyllenkrok (se detta Lexicon V. B. 2 h. p. 324) men skild från honom, omgift med den bekanta Krigspresidenten, Baron Bror Cederström, då hon återkom till Stockholm och var en bland de få, som i Gustaf Adolfs tid hade en vitter societet omkring sig. Krigsrådet O. Åhlström förklarade henne vara denna tids Fru Nordenflycht, kring hvilken Musici och Skaldar gerna samlades, och der de af Å. utgifne "Sångstycken" exequera-

det och approberades, förrän de utgäfvos. Det lär varit här KrigsRådinnan Å. sammanträffade med Fru Lenngren och sade, då hon ej blef gratulerad, för sin upphöjelse: "Jag har ej råkat svägerskan, sedan jag kom i mitt nya stånd", då fru L. med en naiv tillgjord enfaldighet inföll: "hvar har svägerskan det"? Det var något af en Fru Staël uti Charlotte Mörner, fast hon ej fått den undervisning i sin ungdom, att hon kunde blifva författarinna. Hon skref dock med lätthet sitt modersmål i både obunden och, som vi redan anmärkt, i bunden stil och hade nästan passion för sitt fäderneslands vitterhet. Sin ungdoms bästa skalder kunde hon ur minnet, åtminstone det bästa af dem, och stapplade minnet så improviserade hon helt obemärkt en öfvergång till ett säkrare ihågkommet ställe. Hon hade ej stelnat i sin ungdomssångs former, utan hörde med synnerlig glädje nya tonarter af ett nytt sångarslägte. Derjemte älskade hon Sveriges historia med mycken eld och visste deri mycket, dömd med urskiljning och lade ofta i sjelfva uttrycket något originelt. Det humoristiska var hos henne, liksom hos brodern Hampus, det öfverlägsnaste och visade således, då hon talte i historien, ett märkligt inflytande. Man kom ofta att dervid tänka på Ehrensvärds ritningar, och om någon dervid rodnade måste han tillika le, så att rodnaden deri fick tillräcklig förklaring. Sjelfva den allvarliga Johan Holmbergsson bekänner, att han blef oförmögen att tömma sitt ölostglas utaf det löje hennes beskrifning af lockarne i en viss biskoplig peruk väckte hos honom*). I den rodnad hennes djerfva berättelse kunde väcka låg dock ej, åtminstone då förf. hörde henne, något osedligt. Hon besvårade sig deremot öfver ett annat snille, som hon tyckte allt för ofta bryta mot den vördnad de gamle erkände sig skyldige ungdom. Hon var sjelf åtminstone, att nyttja ett Geijers uttryck, "ett stycke af en konstnär." Hon hade stor förmåga att teckna; äfven häri framstack dock oftast det löjliga. Säkerligen efterlemnade hon en större samling handteckningar. Här visar sig ett slägtstycke med hennes brorsson *Hjalmar Mörner*, som också bidragit att försköna hennes kära Oby. Ett prof af hennes kärlek för något som hon ansåg vara lofvande anlag må anföras. Jemte sin vän Lagmanskan Leander besökte hon Wexiö skola vid de timmar historia eller något dylikt förhördes. En 12-årig gosse, som fick frågan: hvad är att anmärka om Carl XII:te,

*) Se *Florentina* p. 20.

upprådade ett svar, som kanske upptog 10 minuter, hvar till han kommit i tillfälle genom att på en bokauktion inköpa 1:sta delen af Norbergska sammandraget af N. Gylling. Grefvinnan begärde straxt få veta gossens namn och födelseort, och när denna händelsevis var hennes egen hemort, ökades glädjen synbarligen och han inbjöds att äta vid hennes bord. Han kunde dock af verklig blyghet ej förmås att deraf begagna sig, och infann sig ej en gång för att af-lägga tacksägelse, eller undanbedja sig det goda anbudet. Omkring 12 år derefter fattades en annan yngling i Stockholm af särdeles lust att studera, ehuru fattig, nära full-vext och utan någon undervisning hittills, men han hade skaldeanlag, som väckte fleres uppmärksamhet. Carl XII:s förre skildrare sände med honom, som begaf sig för att få undervisning till Wexjö, d. 26 Maj 1826, ett bref till Grefvinnan, deruti han utbad för denne yngling hvad han ej kommit att sjelf begagna sig af, och ynglingen blef strax mottagen. Grefvinnan fick en gång se tryckt ett poëm, sin författares första försök, en nyss blifven Magisters, och den gamla Krigspresidentskan skref straxt till honom ett tackebref på vers. Hon trifdes förträffligast bland "snillen och konstnärer", det var "Guds adel", och syntes allsicke besväras af tankan om deras vanliga vanbörd. Vetenskapsmännen stodo näst Konstens idkare i anseendet. Att hon öfverflyttade sin anda till sina barn kan man öfvertyga sig bland Konstnärer på Öby och bland Vetenskapsmän på Björns-torp. Kort före sin död begärde hon ljus in i rummet, men då man sade henne att det var dag, suckade hon: mitt eget ljus har slocknat och — uppgaf andan.

Hennes små sånger banade sig ofta väg, liksom forntidens poemer, utan vidare omväg till folket. De trycktes aldrig, men många uppfattades af vänners minnesgåfva och öfvergingo snart till allmänheten. I de fleste landsorter hör man hennes Helsning till månen från folkets läppar:

Välkommen o Måne, min äldriga vän,
Du enda, som delar min smärta.
Du sjunker i molnen, men lyser igen
Lik hoppet i uslingens hjerta.

Du lyser i mörkret min ensliga gång
Bland grifter, som höljt mina vänner,
Du blickar så ömt vid min sorgliga sång
Och tyckes förstå hvad jag känner.

Af himlen förskjuten, från människor skild
 Då nöden i plågor sig vrider,
 Du flyter ur molnen så ljuslig och mild
 Att trösta den usle, som lider.

I grafven din anblick jag mera ej får,
 Ty mörkret blott herrskar der inne.
 Så lys då den vännen, som sorgen der står
 Och skänker en tår åt mitt minne.

Hon hade äfven komponerat den musik, som satte vingar på den melancholiska utgjutelsen.

Då brodern Grefve H. Mörner måst draga svärdet mot medborgare vid Klågerup, skref Charl. Mörner till sin son Th. Gyllenkrok ett skaldebref ("den förstämde luthan") der det heter:

Det var ej tungt det hväsa a skarpa stålet,
 Som glimmade i denna unga hand,
 Då du fick skynda till det stora målet
 Att strida för ett älskadt fosterland.

Men, ve, den stund, då nu trumpeteten skallat,
 Medborgare! hvi blef det emot er?
 Nödvändigheten våra vapen kallat,
 Må tårar falla på din sabel ner.

Hampus Mörner gaf poemet, sedan lugnet var återställt, en ny redaktion, der det heter:

Till hvila lägg det hvässa skarpa stålet,
 Det skall ej fjättras vid din unga hand.
 Men skynda till det stora ändamålet,
 Att sprida lugn uti ditt fosterland.

För evigt glöm, att krigstrumpeten skallat
 Medborgare att strida mot — —

— — — — —

Tänk aldrig mer uppå det blod, som fuktat
 Din födslobygd, den ädlaste provins,
 Det höjda svärd, af egna landsmän fruktadt,
 Ar hvad en redlig Svensk ej gerna mins.

(Källor: Samlingar på Löberöd. — Brefväxling. — Personlig bekantskap).

— N.

8. MÖRNER, GUSTAF FREDRIK.

Broder till ofvanstående *Carl Stellan* och *Hampus Elof Mörner*. Var född den 15 Oct. 1768. Liksom bröderna valde han äfven krigsyrrket. Inskrefs till Sergeant vid Sprengtportens regimente 1776 och blef vid 14 års ålder 1782

Fänrik vid Amiralitetet. Medföljde s. å. fregatten Gripen till Medelhafvet och var 1784 med på den expedition, som tog ön St. Barthelemy i besittning. År 1786 var han commenderad på sjöexpedition i Kattegat, och sedan till Medelhafvet och Marocco. År 1787 blef han anställd som Ambassad-Kavaljer i Köpenhamn. Deltog 1788 i slaget vid Hogland och blef Lieutenant. Bevistade striden vid Öland 1789 (se art. P. Lilliehorn) och 1790 sjöträffningarna vid Reval d. 14 Maj samt emellan Cronstadt och Seskär d. 1 och 2 Juni, och utsegligen ur Wiborgs-viken d. 3 Juli (se art. G. af Klint). Capitaine s. å. Erhöll transport till landtarmeen 1793 såsom Compagnichef vid Götha Gardet, sedan han nyss förut fått transport till armeens flotta. Utnämnd till Kammarherre hos den utsedda Drottningen 1795. Andre Major 1796. Förste Major 1797, R. S. O. s. å. Öfv. Lieuten. i armeen s. å. Kammarherre hos Drottningen s. å. Öfverste i armeen och Secundchef vid Lifgrenadier-regtets Rothållsfördelning 1802. Commenderade hela regimentet vid det stora öfningslägret på Bonarps hed 1803, och commenderades s. å. till Pommern, der han erhöll befälet öfver armeens andra brigad, förlaggd i och omkring Lüneburg.

Den 26 Oct. 1806 hade slaget vid Jena afgjort kriget och Norra Tysklands öde, och afbrutit de krigsföretag, som ämnades den Svenska corpsen. Trupperna drogos tillbaka inom Pommerns gränсор, hvarvid likväl en mindre styrka, hvars infanteri commenderades af M., under Öfverste Morians befäl kvarlemnades i Lauenburgska landet. Denna corps, öfverrumplad och afskuren från Pommern, sökte att sjövägen komma till Stralsund, med större delen tillfångatogs på Travelfloden. Gr. M. var deribland, och kunde då icke ana, att den Franska Marskalk, till hvilken han som fänge öfverlemnades, inom ett lustrum skulle vara hans fäderneslands thronföljare.

I Juni 1809 blef M. Cabinetts-Kammarherre, och i Aug. erhöll han uppdrag, att jemte General Tibell besörja utväxlingen af de i Frankrike varande Svenska fångar och dem hemföra. Efter thronföljarevalet i Örebro utsågs han, att öfverföra underrättelsen om valet till Prinsen af Ponte-Corvo, hvilken han följde till Sverige. Under denna beskickning erhöill han Franska Heders-Legionen och Westphaliska Kronans Orden. Blef 1811 Chef för Lifgrenadier-regimentet och Comm. af Svärds-Orden, och hade s. å. befäl öfver de trupper, som användes, för att stilla uppkomna oroligheter i Södermanland. General-Major 1813.

Under kriget 1813 tjänstgjorde M. som Brigadchef under Fältmarskalken Essen och anförde 1814 de trupper, som verkställde landstigningen på Valöarne, på Kragerön vid intagandet af Fredriksstad och Rolsön. Öfvergången öfver Glommen vid Kolbergs-bro skedde ock under hans befäl och förskaffade honom 2:dra classen af Riddare-graden af Svärds-Ordens stora kors. Commendeur af Sv. O. m. Stora Korset 1815.

Efter armeens fördelning 1816 i divisioner och brigader, blef M. chef för första infanteri-brigaden, hvårifrån han tog afsked 1826, med tillstånd att i armeen qvarstå. Gen. Lieutenant 1823. Ståthållare på Rosersbergs Slott 1826. Blef Ridd. af Seraphimer-O. 1837. Afled d. 19 Jan. 1841.

Var gift 1. med *Lovisa Augusta von Höpken*, dotter af Kammarherren Frih. Nils von H. Med henne hade han sonen *Hjalmar*, se nedan, och två döttrar. Andra gången gift med *Augusta Margaretha Virgin*, dotter af Contre-Amiralen och Comm. af Wasa Ordens stora Kors Arvid Virgin. Hade med henne inga barn.

Af trycket utgaf Grefve M. ett Äminnelse-tal i Krigsvetenskaps-Akademien 1820 öfver General Döbeln.

(Källor: Krigsvet.-Akad. Handl. 1841. — Svenske Götta Höfd. M. sedan 1790. 3 D.)

9. MÖRNER, HJALMAR.

Född i Stockholm d. 7 Maj 1794. Föräldrar: Generalen Grefve *Gustaf Mörner* och dess Grefvinna *Augusta von Höpken*. Cadett vid Krigs-Akad. på Carlberg 1806. Cornett vid Smålands Husar-regte 1810. Följde Regtet till Tyskland 1813, då han blef anställd vid General Skjöldebrands stab, bevistade slagen vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig samt slaget vid Bornhöft, der han erhöill medaljen för tapperhet i fält. Lieutenant 1820. Erhöll Ryttmästare n. h. o. v. 1822. Företog 1816 en resa till Italien, der han vistades under 12 år, eller till 1828, då han, efter att hafva besökt Paris, återvände till fäderneslandet, hvarest han förblef till 1830, hvarefter han begaf sig öfver Köpenhamn och Hamburg till London, der han uppehöll sig till 1836. Företog sistnämnda år åter en resa till Paris, der han, efter en längre och tårande sjukdom, grundlagd af ett organiskt fel i hjertat, afled den 15 September 1837 och begrofs på kyrkogården Père la Chaise.

Få konstnärer hafva varit så rikt begåfvade af naturen, som Gr. M., och om det kan sägas, att någon varit konst-

när i vaggan, så inträffar det med honom. I hans lek med ritpennan, såsom barn, låg redan ett afgjort snille, och hans första teckningsförsök såsom cadett väckte allmän förvåning genom det naiva och karakteristiska i uppfattning och framställning. Om lärare och konststudier var hos honom egentligen aldrig fråga. Han uppfattade och återgaf naturföremålen hastigt och troget, som en spegel. Dessa föremål blefvo derför vanligen hans närmaste omgifning, scener ur folklifvet och fältlefnaden. Konstens utöfning var hos honom själsbehof, icke studium, ännu mindre arbete. Deraf förklarades jemväl hans hela konstnärshana, och hvarför han, som, — derest han varit lifvad af en stark konstnärsåregirighet, — skulle fördunklat sina flesta samtida, inskränkte sig helst till en snillrik lek med penna och pensel. Denna lek var dock af den art, att den fästade allmän uppmärksamhet i sjelfva den Romerska konstverlden, der M. redan som dilettant gjorde stort uppseende genom sin *Carnavale di Roma*, hvilket arbete han etsade i 20 foliopplancher. Uppmanad af denna framgång, fattade han pensela och utförde flera oljefärgstafior, för det mesta folkscener, hvilka konstverk funno afnämare i England och Sverige. Under sitt vistande i Neapel, 1827, utgaf han neapolitanska folkscener, som ännu utgöra förebilder till de flesta sednare utkomna verk i denna väg. Ankommen till Paris stadgade han äfven der sitt konstnär-rykte medelst i stentryck utförda bilder ur folklifvet, som vunno allmänt bifall. Af denna konstart, hvilken företrädesvis underhölls genom M:s ovanliga lättbet för composition och teckning, lemnade han äfven talrika prof under sitt vistande i Stockholm och London, bland hvilka sednare en samling, kallad *Contrasterna*, äro de utmärktaste. I London och Paris utbildade han derjemte sin talang såsom Genremålare och utförde flera stafior, hvilka pryda både inhemska och utländska konstsamlingar. Ehuru Gr. M., såsom nämndt är, af naturen icke var arbetare, hafva få producerat så mycket som han. Antalet af hans handteckningar, dels färglagda, dels med crayon, men i ännu större mängd med penna och bläck, är snart sagdt oräkneligt. Ofta, då han besökte några bekanta, lade man äfven ut, liksom i försåt, åt honom några ark papper och en penna, och han hade knappt gått ett par hvarf på golfvet, förrän han satte sig ned och började teckna, allt under fortgående samtal, och innan man gifvit akt derpå, hade hans rika inbillning skapat en hel värld af bilder från alla land och tider, ömsom allvarliga, ömsom

skämtsamma, alltefter som samtalets gång väckt hos honom den ena eller andra tanken. En bland hans vänner i Stockholm äger ensam några hundra sådana teckningar, och man kan deraf sluta till deras antal i alla de länder och umgängeskretsar, som Gr. M. besökt. Motivet till en sådan teckning kunde vara det aldra obetydligaste, t. ex. de rutor, hjertan m. m., som finnas på bladen i en kortlek, och hvilka han tog till utgångspunkt, för att deraf bilda landskaper, grupper, arkitektur, figurer i handling o. s. v. Sammanfatta vi hans egenskaper såsom konstnär, så finna vi hos honom en sällsynt lätthet och rikedom i composition, en utmärkt naivetet och karakterssanning i teckningen, samt en rask och liflig pensel. Hans colorit var under den första tiden mindre vårdad, men blef sednare mera klar och effektrik. Äfven i de grenar af konsten, som icke var hans hufvudsak, såsom arkitektur, bildkonst, musik och theater, ägde M. en fin smek och ett säkert omdöme. Han var derjemte en ypperlig mimicus och ägde alla anlag till en utmärkt skådespelare för det komiska. Hans berättelser voro lifvande tafflor. I deras utförande påminte han icke sällan om Bellmans-sångaren Raab. M. hade äfven ämnat utföra en fullständig samling teckningar till Bellmans sånger, och i humoristisk uppfattning af dessa föremål hade han troligen af ingen öfverträffats. M. var en fullkomligt nordisk natur, med ett lynne af hälften vemod, hälften glädthet, med blåa ögon, blondt hår, kraftfull kroppsbyggnad och lugn hållning. Till karakteren var han öppen, bottenärlig, hjertligt from och, då han skämtade, älskvärdt harmlös. Det förtjenar anmärkas, att ehuru få ägt en så stor förmåga att med ritstiftet förlöjliga föremål, finnes af M:s hand ingen enda caricatur. Om han någonsång, för att med ett par drag uttrycka sin mening, kastade en dylik bild på papperet, — hvilken alltid hos åskådarna väckte högtider af skratt, — sönderref han densamma ögonblickligen, liksom med en barnslig ånger öfver att hafva sårat någon. Det enda undantag, som han härvid gjorde, var för sin egen person, hvilken han icke sällan i sina ritningar på ett skämtande sätt framställde. Lugn och kall på slagfältet, rördes han lätt till tårar vid något ädelt eller skönt drag, i bild eller handling. Att genom sin hörd, sitt snille och sina talanger söka göra lycka, föll honom aldrig in. Han lefde för konsten och vänskapen, hvilka djupt beklagat hans förtidiga bortgång.

10. MÖRNER, ADOLF.

Son af N:o 5 och dess förra fru *Catharina Margareta Bonde*. Föddes på Grönlund i Östergötthland d. 1 Januari 1703. Kom till Upsala 1717, hvarest han studerade under uppsigt af d. v. Bibliothekarien Erik Benzelius. Fadren föreslog honom 1720 att följa Envoyén Grefve Bielke till Paris, men den unge grefven ville ej ännu lemna Akademien, der han nu äfven deltog i den af Er. Benzelius stiftade Vetenskaps-Societetens arbeten. Följande året måste han dock lemna Upsala, då han ingick i Götha Hofrätt, hvarest fadren var President, såsom Auscultant. Efter tre år reste han 1724 utrikes, först till Wittenberg och derefter till Halle och Magdeburg. År 1726 anlände han till Paris, hvarest han presenterades för Drottningen, Maria Leczinska, för hvilken han fick göra omständligt besked, så väl angående sin fader, som andra Svenska herrar, hvilka Drottningen lärt känna i Polen. Efter sex månaders vistande i Paris återvände han till Sverige, dit han ankom i Oct. s. å.

Han erhöles nu engagement i Cancelliet, men gick heldre in i Kammar-Collegium, der han 1727 blef Auscultant och 1728 anställdes som Kammarjunkare. Hade tillika 1727 ingått som Auscultant i Svea Hofrätt. Erhöles 1730 att blifva Kammarherre, men undanbad sig denna nåd. Blef 1732 Krigs-Commissarie i Krigs-Collegium, i hvilken egenkap han bevistade nästan alla regiments-mönstringar och 1737 Krigs-Råd.

Vid 1734 års riksdag förde han ordet i allmänna Expeditions-Deputationen, och uppgaf vid samma tid ett nytt och förbättradt reglemente för Wadstena krigsmanshus, som approberades af Krigs-Collegium och stadfästades af Kongl. Maj:t. Förde ordet i Landt- och Sjö-militiæ Oeconomix-Deputationen vid 1738 års riksdag, och 1742, då han äfven var Ledamot af Secreta Utskottet, i Defensions-Deputationen och i Secreta Utskotts-Expeditionen.

Då konung Adolf Fredrik såsom Kronprins genomreste södra delen af riket och mönstrade der befintliga regimen-ter, gjorde M. tjenst som Mönstrings-Commissarius, och bestridde äfven sedermera i Prinsens närvaro samma syssla, hvarmed Hans K. Höghet var så nöjd, att han begåfvade honom med en gulddosa. Å Krigs-Collegii vägnar deltog han i den commission, som 1743 sattes till statsverkets reglerande. Var äfven ledamot af den Oeconom. Commission, hvori Kronprinsen förde ordet, som under tythetsed var

förbunden, att, under befarade fiendtligheter af Ryssland, besörja armeens, flottans och magasinernas utredning och iståndsättande. Likaledes i den förkortnings-commission, som utarbetade en kortare och lättare method för rättegångar och räkenskapers förande, och hvilken 1734 utkom af trycket.

Det är naturligt, att en så mycket använd person ej skulle sakna befordran och utmärkelse, helst han alltid utmärkt sig genom drift och outtröttligt nit under de trängnaste arbeten. Han blef 1748 R. N. O., 1750 Landshöfd. i Stockholms och 1751 genom byte i Elfsborgs län, s. å. C. N. O. och 1753 Ledamot af K. Directionen öfver Trollhätte Slussverksbyggnad. I sitt län vidtog han många kloka förbättringar till åkerbrukets och landthushållningens upphjelpande. Flyttad 1756 till Örebro län bibehöll han der samma stora anseende, som han i sitt förra län förvärfvat. Han reste sjelf kring hela sitt stora län, besökte orter, der ingen Landshöfding varit på 70 å 80 år, och ville se allt med egna ögon, ej förlita sig endast på kronobetjeningens rapporter. Fick 1766 nådigt tillstånd att göra tjänstbyte med Landshöfdingen i Stora Kopparbergs län Frih. Hamilton, men tillträdde ej sistnämnda län, utan tog afsked sedan han njutit ett års tjänstledighet. På slutet af sin bana fick han 1759 Kongl. constitutorial, att præsidera i den vid föregående riksdag förordnade Balance-Commission till utredande af äldre och nyare i räkenskaperna löpande balancer, med tillstånd att sjelf nämna bisittare.

Ehuru trägna göromål ständigt upptogo Mörners tid, hade han dock tid öfrigt, att egna åt lärda göromål. Derom vittna de många i manuscript efterlemnade arbeten af betydligt värde, hvilka förvaras på Espelunda. Deribland äro: En matrikel öfver Ridderskapet och adeln med genealogier, och alla vapen prydligt ritade med hans egen hand, 4 tomer i regal kvartformat. Vidare: Historisk Berättelse om Mörnerska släktens första härkomst och fortplantning i Sverige. — Kort underrättelse om Svenska jordagodsens, författad 1738. — Fullständig Beskrifning öfver hela indelningsverket och hvad till Krigs-Collegii göromål den tiden hörde, 1743. 2 tomer in fol. — Underrättelse för en Landshöfdinge, om allt hvad till dess embete hörer etc. — Fullständig Beskrifning öfver Nerikes och Wermlands Höfdingedöme, hvaraf ett exemplar blifvit lemnadt till K. Gustaf III enligt Grefvens förordnande, samt — Om de Hemmantal, som finnas uti Elfsborgs län och Dalsland, fol.

Mörner dog af ett oförmodadt slaganfall d. 31 Augusti 1766. "Om en oskrymtad gudsfruktan, en ren kärlek till fäderneslandet och en oinskränkt ömhet för medmenniskors väl, utgöra minnesvärde mäns egenskaper, så får Grefve M. ibland desse ett ostridigt rum. Han andades intet annat än ädelmod, och ingen som honom kände kunde neka honom sin högaktnings", heter det i den biographi, som är införd i Gezelii Biogr. Lex. IV Bandet, och hvilken är den egentliga källa vi hafva att tillgå.

Gift med *Agneta Christina Ribbing*, dotter af General-Lieuten. Friherre Gabriel R. Deras son *Carl Gabriel* förekommer under N:o 11.

(Källor: Gezelii Lex IV. — Svea och Götta Hög-Minne sedan 1720, 1 D.)

11. MÖRNER, CARL GABRIEL.

Son af den föregående. Föddes på Edsbergs egendom vid Stockholm den 3 Oct. 1737. Blef Auscultant i Svea Hofrätt 1757, E. O. Notarie 1759 och s. å. E. O. Cancellist i Justitie-Revisions-Expeditionen. År 1762 utnämndes han till Kammarherre hos Drottning Lovisa Ulrica, och 1774 till Hofmarskalk hos hennes Dotter, Prinsessan Sophia Albertina, hvilket embete han i 7 år förestod. Då han 1781 nedlade detsamma, blef han utnämnd till Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden. Gr. M. egnade sig från detta ögonblick helt och hållet åt det enskildta medborgerliga lifvet. Han var sedan 1772 förenad med en öm och älskad maka, Friherrinnan *Lovisa Ulrika Horn*, och sysselsatte sig nu merå hufvudsakligen med en allvarlig vård om de landegendomar han egde, och med sin uppväxande familje uppfostran. Såsom jordbrukare väckte han snart allmänt uppscende. Framgången i hans företag var utmärkt. Ordning uppstod i allt hvarvid han lade sin hand; välmåga och trefnad spridde sig bland hans, under flera större egendomar lydande, talrika underhafvande, och visade, att jordägarens intressen bäst vårdas af de arbetande, när han vårdar deras. Sådane förhållanden fästade på Gr. M. Vetenskaps-Akademien uppsamling, som 1801 invalde honom till Ledamot af dess då varande första Class, hvilken hade Landthushållning och Stats-Ekonomi till föremål. — Grefve M. uppfyllde med punktlig noggrannhet hvarje anspråk som fädernesland, anhörige eller vänner med något slags rätt kunde på honom göra. Af detta skäl var han, från 1756 till och med 1809, en särdeles verksam ledamot af alla inträffande Riksmöten,

vid hvilka han merändels valdes till Ordförande af Banco-Utskottet, och emellan Riksdagarna hade han täta uppdrag att deltaga i Revision öfver Banken och Riksgäldsverket. I sin vidsträckt slägts angelägenheter var han en oupphörligt tillitad rådgifvare, och, vid alla inträffade dödsfall, af de efterlefvandes enhälliga förtroende kallad till biträde. Inom de församlingar der han hade egendomar, hade han kloka råd vid ledningen af församlingens gemensamma affärer förskaffat honom afgörande rätten. Under hans ledning ombyggdes kyrkorna i Ringkarleby och i St. Annæ Capell, och genom hans och dess frus gemensamma förordnanden, äro fonder anslagna, dels till understöd för så väl fattiga barn som äldre personer inom de församlingar i Örebro och Nyköpings Län, der Gr. M. hade egendomar, på hvilka han oftare vistades, dels till en med Läkarevård förenad Skoleinrättning i Tystberga församling inom sistnämde län, der Gr. M. tillbragte de sista åren af sin lefnad. — Såsom ett bevis på Konungens uppmärksamhet å Gr. M:s fortfarande medborgerliga verksamhet, utnämndes han 1815 till Commendeur af K. Nordstjerne-Orden.

M. dog i Nyköping d. 5 Dec. 1828, 94 år och 2 månader gammal. Grefvinnan hade sex år förut aflidit efter ett mer än 50-årigt äktenskap, hvarunder hon skänkt honom 4 söner och 3 döttrar. Den äldste sonen var *Adolf Göran*, En af Rikets Herrar m. m., hvars biographi här nedan förekommer.

(Källa: Vet. Akad. Handlingar 1828).

12. MÖRNER, ADOLF GÖRAN.

Föddes den 27 Juli 1773 på Espelunda sätesgård i Nerike. Hans föräldrar voro Hofmarskalken, C. N. O. Gr. *Carl Gabriel M.* samt Friherrinnan *L. U. Horn* (se ofv. N:o 11). Efter en sorgfällig uppfostran i föräldrahuset och sedan han vid nio år blifvit inskrifven vid Svea Lifgarde, samt ett år derefter erhållit fullmakt som Kammarjunkare, skickades han 1788 till Upsala, försvarade 1790 undet Prof. Neikters præsidium en akademisk afhandling *de Cancellariis*; tycket för Roms allvarsamma författare bibehöll han för lifvet, så att man ännu i ålderdomen såg honom med Tacitus i handen. Han undergick 1791 Cancelli-examen, blef derefter i Cancelliet inskrifven, samt 1795 befordrad till Ord. Copist i Kammar-expeditionen.

År 1794 åtföljde Grefve M. såsom Ambassad-Cavallier Svenska beskickningen till Österrike, samt förestod under Envoyén Frih. von Nolckens frånvaro någon tid de ministeriella ärenderna i Wien som Chargé d'Affaires, med det bifall, att han efter hemkomsten befordrades 1795 till Andra Sekreter i Konungens Cabinet.

Denna vistelse utrikes hade väckt hägen att se ännu flera utländska länder, hvarföre han om våren 1795 anträdde en resa till Italien, Schweiz och Frankrike, hvarjemte han vid årets slut stannade någon tid i Köpenhamn såsom Legations-Sekreterare. Återkommen till fäderneslandet tog han afsked från Gardet, och blef 1796 Cavallier hos Hertiginnan af Södermanland. Tjenstgöringen vid Hofvet förskaffade honom tillfälle att blifva känd af den unge Konungen, och att snart tillvinna sig hans utmärkta ynnest. Jemte Grefve C. Piper, General-Adjutanten Möllersvärd samt Lifmedicus Rung befalltes M. att åtfölja Monarchen på den incognito-resa i Juli 1797 Konungen gjorde till Erfurt, hvilken hade för ändamål att vinna personlig bekantskap med den tillkommande Drottningen, och vid förmålningsacten per procurationem i Pommern vid årets slut var M. äfven närvarande såsom Ambassad-Sekreterare.

Vid Norrköpings riksdag blef M: anbefalld, att under Frih. Rosenhanes sjuklighet förrätta Cabinetts-Sekreterare-tjensten. Mången, och kanske icke minst Konungen sjelf, blef icke litet öfverraskad, att finna Hofmannen, Gunstlingen förena sig med oppositionens Talare. "Det var då, säger Gr. M. sjelf i en skrift, som skildrar förflutna tidens oppositionssätt, som de aristokratiska anspråken försvunno för Jakobinismens farhågor, det var då, som några förut okända talare, hvilka vågade höja sin röst, icke emot Regeringen, men till försvar för liberalare grundsatser, blefvo ansedda som vildhjernor." Men å högre ort betraktades detta beteende från en annan synpunkt*) och M. blef, i följd deraf entledigad från sina beställningar så inom Hofvet som vid Cabinettet.

Lyckligtvis var Gr. M. icke blott oberoende till sina tänkesätt, utan äfven oberoende af lyckan, och det är alltså troligt, att han temligen lätt tröstade sig öfver denna

*) "Adolph Mörner och Carl Adelsvärd ha som heta Antiroyalister utmärkt sig vid Riksdagen. Den förre har derföre blifvit tillagd att ej mer vara uti Cabinettet, och begge ha blifvit entledigade från sina Cavaliers-sysslor vid mitt hof" — skrifver Hertig Carl. De la Gard. Archiv. XVIII. s. 179.

onåd. Han flyttade till sitt vackra Espelunda, trädde 1806 i gifte med fröken *Cath. Ulrica Heykensköld*, sysselsatte sig med landthushållning, studier och författande af smärre uppsatser i patriotisk anda, som i särskilda tidningar infördes. Sålunda skulle han lefvat lugn, glad och lycklig, om ej fäderneslandets olyckor bedröfvat så honom som andre, högre och lägre. I den revolution, som förändrade statsskicket, var M. hvarken deltagare eller ens derom medvetande, men när denna händelse skett, hvilken syntes honom såsom oundviklig, öfvergaf han sitt landtliga lugn och uppträdde vid den nu följande riksdagen såsom en nitisk och verksam befordrare af sakernas nya ordning. Knappt gafs det något ärenden af vikt, såsom Grundlagens utarbetande, Representationsfrågan, beskattningen, hvaruti han ej mer eller mindre nära deltog; de offer, som de Ofrälseståndet kräfde af Adeln, vägrade icke heller han, men när Bondeståndet jemväl fordrade en lika beskattning af all jord, satte han sig deremot, liksom G. A. Silverstolpe och flere andra (se Ridd. och Ad. Prot. d. 15 Juni 1809); deremot var det på hans förslag, som Adeln d. 26 Juni företog sig till afgörande och samtyckte till de ytterligare eftergifter, som Bondeståndet gjort till villkor för underskrifvandet af den nya Regeringsformen. Genom dessa och andra åtgärder hade M. vunnit ökad aktning för sin medborgerliga anda, för pröfvade kunskaper och parlamentarisk vältalighet, som endast någongång stördes af alltför stor hetta. Sina grundsatser uttalade han också vid slutet af ett Protokolls-anförande d. 4 Oct. 1810, hvaruti han yttrar: "jag har varit lika litet böjd att smickra mängdens som Regentens passioner, och, skild från all väntan af fördelar från någondera, har jag åtminstone ej haft annat föremål än sanning och rätt i deras vidsträcktaste bemärkelse."

Å båda sidor gjorde man ock rättvisa åt dessa tänkesätt. Vid 1810 års riksdag blef han först ledamot, sedan Ordförande tid efter annan så i Constitutions- som Stats-Utskotten. Hofvet sökte fästa honom hos sig såsom Kammarherre hos Drottningen, jemte det att man tilldelade honom Nordstjernan; dock trädde M. åter tillbaka i åtnjutande af rikedomens och upplysningens skatter, befordrade ordning och vältånd på sina egendomar, hvaruti hans svärfader gaf honom ett värdigt föredöme och i hvars årliga folkfester på Hällefors bland välmående och lyckliga underhafvande han hjertligt deltog.

Under loppet af åren 1811 och 1812 blandade sig förförfigt M. genom flera anonyma tidnings-artiklar i striden mot den ryktbare Grevesmöblen, bekämpande dennes såsom orakler uppställda grundsatser i finans och statsbushållning. Dessa uppsatser, vittnande lika mycket om en sann medborgerlig anda, sans och mätta, som om erfarenhet och grundliga kunskaper, fästade Thronföljarens uppmärksamhet, och föranledde flera anbud till författaren att ingå i styrelsen; denna önskan efterkom han äntligen då han i Nov. 1812, kort efter den af honom bevistade Riksdagen i Örebro, emottog Stats-sekreteriatet vid Handels- och Finans-Expeditionen.

Sistnämde år medförde för Gr. Mörner en litterär utmärkelse, då han vann priset för sitt svar å Svenska Akademiens prisfråga: " hvilka äro medlen att hos ett folk väcka och underhålla patriotism och en rätt medborgerlig anda?" I följd af denna prisskrift blef han sedermera, 1818, kallad till Akademiens Ledamot, efter Biskop Wingård, churu han annars icke gjort sig känd för några skrifter inom vitterhetens område.

Undertiden vandrade Gr. M. med jemna steg sin bana uppföre samhällets höjder, till ständigt högre äreställen och utmärkelser. År 1814 erhöll han Nordstjernans Commendeursband. S. å. utnämndes han till en bland de commissarier, som underhandlade med Stortinget i Christiania om föreningen med Sverige. Efter Frih. Adlerbeths afsked intog han 1815 såsom Statsråd dennes rum i Conseljen, hvilket embete han till sin död beklädde. Jemte Statsministern Gr. von Engeström afslöt han 1817 en handelstraktat med de Förenta Nordamerikanska staterna, hvilken ratificerades året derpå. Vid kröningen 1818 blef han Riddare af Seraphim. Orden, år 1821 utnämndes han till Directeur i K. Landtbr. Akad., efter Frih. Edelerantz, 1822 till En af Rikets Herrar, samt 1837 i Maj förordnad, att i ledigheten efter Gr. Wetterstedt förestå Utrikes Ministers-embetet, hvilket han flera gånger förut förvaltat, under Gr. Engeströms frånvaro eller sjuklighet. Inom K. Seraphimer-Orden blef han Cancellier efter Gr. Wetterstedts död. Derjemte var han Ordförande för Strömmrensings-Commissionen, till dess tredje afdelningen af Stor-Amirals-Embetet inrättades; äfvensom Ordförande för Theaterens Pensions-Cassa; dessutom förvaltade han Riksmarskalks-Embetet åtskilliga gånger under Exc. Gr. Flemings sjuklighet, och officierade i sådan egenskap vid riksdagens slut 1830.

Föröfrigt kallades M. 1819 till Ledamot af K. Vet. Akademien, der han 1837 höll ett på politisk sympathi grundadt Äminnelsetal öfver Frih. Mannerheim. Var vidare Hederaledamot af K. Vitt. Hist. och Ant. Akad., af Vetensk. Soc. i Upsala, af alla Hushållssällskaper i Riket, samt af flera in- och utländska vetenskapliga och ekonomiska Sällskaper. Mest bland alla dessa Samfund synes han hafva intresserat sig för Landtbruks-Akademien, och om, såsom det påstås, hans bemödanden derföre ej burit särdeles stor frukt, så berodde detta af andra orsaker än af Directörens nit, drift och goda vilja.

Vi låna teckningen af Gr. M:s personlighet från Äminnet i Svenska Akademien. "Det låg i hans väsende en blandning af godhet och värdighet, af en mildhet, som drog hjertan till sig, och en fasthet, som bibehöll tillgifvenheten. På honom kan tillämpas hvad en författare sagt: "hvad som förvärfvas genom eld, måste bibehållas genom värma." Någon gång hänfördes han af sin liflighet, synnerligen i offentliga förhandlingar, när ett viktigt föremål för öfverläggningen eldade hans ord; men han återvann snart jemvigten i sitt lynne, och den milda värman återkom i hans själ. Sanningens fackla förde han med jemn och stadig hand: någon gång skakade han den och den guistrade. Det fanns icke hos honom något af den högdragna myndighet, som pockar på vördnadsbetygelsor, men den upphöjda själsstorhet, för hvilken de själfmant insinna sig. Med sin öppenhet ingaf han förtroende och med sin vänlighet qvarhöll han det. Känslig för deltagande och bifall, sökte han det endast af de goda, endast af dem, som han högaktade. Det offentliga omdömet satte han sig hvarken *öfver* eller *under*, hvarken föraktande eller fruktande dess välde. Han var den förste att erkänna ett fel eller ett misstag, och den förste att söka rätta det. Men mot illviljan, som begärligt uppsöker äfven det minsta förseende och förstorar det, mot tadeljukan, som förvrider, och afundsjukan, som uppdiiktat fel, satte han endast sitt trygga medvetande att alltid hafva velat det rätta, alltid hafva bemödat sig att finna det. Han eftersträfvade aldrig ett beröm och mindes aldrig en oförrätt. Ingen hämdlystnad fick insteg i hans själ. Hans ovänner hafva förgäfvos hos honom sökt spåret efter någon sådan. Om han mot någon trodde sig äga skäl till missnöje, var det glömdt, då urskuldandet var gjort och förlåtelsen var gifven. Varm och liflig i striden för sin öfvertygelse, länkade han sig i sina motståndare endast uttrycken

af en olika åsigt och glömde personen för saken." --- "Om, synnerligen i de sednare åren af hans Embetsmma-verksamhet, man tyckt sig finna en för stor ifver att påskynda göromålen hos underlydande tjenstemän, hvarigenom mångt ärende i sjelfva verket icke påskyndades, så torde detta blott bevisa hans större och mera uthållande arbetsförmåga; möjligen också en förtanke på lifvets ovissa beräkningar att kunna verka, medan dagen varar."

Inom det husliga lifvet visade Grefve M. samma jemnhet, foglighet och värdiga väsende: att såsom fader och husfader skapa lycka omkring sig, utgjorde den största tillfredsställelse för hans hjerta. Han njöt dessutom den hugnaden, att till sin egen annalkande ålderdom behålla sin gamla fader i lifvet, och att sjelf omhuldas af maka samt sex söner och tvenne döttrar. Omgifven af dessa kära föremål, älskad och ärad, afled Hans Exc. Grefve Ad. G. Mörner den 30 Januari 1838. Sjukdomens närmaste anledning var den ansträngning han oaktadt sina aftagande krafter använde på sin Embetsberättelse om Landtbruks-Akademien: sålunda gick han från sitt arbetsbord till sin dödsbädd. Konungen lät genom Gr. Brahe betyga sin saknad och begravningen bevistades af Kronprinsen.

Vi meddela slutligen en karakteristik af Grefve De la Gardie, hvars sannfärdighet är så mycket mindre misstänkt, som den kommer från en mångårig politisk motståndare. "En man af mångsidiga kunskaper, mycket arbetsam, fast i sina principer, hederlig man, ypperlig fader, make och husbonde, samt afhållen och aktad af alla, som med honom hade beröring. Yttrade i Stats-Rådet alltid frimodigt sin tanke, äfven då denna ej var hörd. Vid 1800 års riksdag var han en af de ifrigaste bland oppositionen, och hade också afsagt sig adelskapet, om ej hans förståndiga fader det hindrat. Vid revolutionen 1809 var han en af de betydligaste utaf de så kallade 1809 års män, och vid då varande riksdag en bland de verksamaste i sitt parti. Han var då högst ifrig mot Grefve De la Gardie och ville med Gr. Puke samt R. Cederström m. fl. utvotera honom från Riddarhuset den märkliga dagen den 15 Jan. 1810, ehuru det ej lyckades. Vid flera tillfällen yttrade han sig strängt mot Grefvens grundsatser; ... men detta hindrade honom ej att bära högaktning för sin motståndares karakter och kunskaper. Grefve M. var högst regelbunden och ordentlig i sitt arbete och medhann derföre mycket. Det allmännas anspråk på hans arbetskraft ökades dock i samma mån som

krafterna aftogo, och uppdraget att förestå Utrikes Statsministersplatsen förlängde säkerligen ej hans lif. En discussion han haft med . . . rörande paketsfartygs-contractet mellan Sverige och England ansågs ha varit minst gagnande för hans helse. Han dog efter föga mer än åtta dagars sjukdom." De la Gardieska Archivet Del. XX. sid. 199. — Vi bifoga ur samma källa (D. XX. sid. 121) ännu en, ehuru obetydlig anteckning. "1823 Febr. 21. Ad. G. Mörner frågade mig: huru skall man behandla C. H. Anckarsvärd och L. Hammarsköld, att de ej plåga oss med deras diatriber? Jag svarade: Bed K. M:t sätta den förre i Stats-Rådet, den sednare i Sv. Akademien. Mörner, som var den skarpaste opponent, innan han blef Stats-Råd och en af de Aderton, hortgick utan att vidare yttra sig."

Hans efterlemnade med sin Grefvinna följande barn: *Eva Lovisa*, f. 1807, g. m. Hofmarskalken Frih. Carl Oxenstjerna till Harg, *Carl Göran Detlof*, f. 1808, Kammarherre, Assessor i K. Svea Hofrätt m. m., *Johan August*, f. 1811, Lieut. i Arméen, *Ulrica Adolphina*, f. 1812, *Otto Gabriel*, f. 1814, Kammarjunkare, Andre Sekret. i Cabinetet, *Hampus Stellan*, f. 1815, Lieuten. vid Svea Artilleri, *Julius Oscar*, f. 1816, Kammarjunkare, v. Häradshöfding, *Axel Edvard Knut*, f. 1824, Student.

Skrifter: Riksdags-skrifter och tidnings-artiklar (se ofvanf.). — Prisskrift i Svenska Akademien, VI Del. från 1796. — Inträdes-Tal i samma Akademi. — Inträdes-Tal i Vitt. Hist. och Antiqu. Akademien. Del. XIII. — Åminn. Tal i Vet. Akad. öfver Ridd.-Sekret. A. G. Silfverstolpe 1821 och öfver f. d. Just. Ombudsmannen Frih. L. A. Mannerheim 1837.

(Källor: Tal, då Gr. M. jordfästades i Hedv. Eleon. Kyrka d. 8 Febr. 1838, af M. G. Bergvall. Sthm s. 4. — Nekrolog i Stats-Tidningen 1838, N:o 38, jfr N:o 25. — Intr. Tal i Sv. Akad. af A. G. Grafström, i Akad. Handl. Del. XX. — Biographi i K. Vet. Akad. Handl. för år 1838. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist. — De la Gard. Arch., Del. XVIII o. XX. — Historia om Sveriges Adel sid. 366, 375. — Crusenstolpes Skildringar. P.

Tillägg.

MELANDERHJELM, DANIEL.

Född i Stockholm d. 29 Oct. 1726. Fadren var Rector Scholæ derstädes, sedan Kyrkoh. i Enköping, sist i Gefle, *Simon Melander*, modren *Justina Marg.*, dotter af Domprosten *Daniel Djurberg*. Fadren hade önskat att i honom se en efterträdare, men då ynglingen kom till Upsala och der, i sitt 15:de år, gjorde bekantskap med Euklides,

blef han af densamme så hänförd, att han inom tre månader slukade boken hel och hällen och så väl förstod den, att Klingenstjerna, som på informatorns begäran förhörde honom, förklarade ej allenast sin stora belåtenhet, utan äfven anmodade fadren i ett bref att tillåta honom egna sig åt de geometriska studierna, i hvilka han sjelf lofvade sitt biträde.

Då fadren sålunda fann att naturen sjelf hade åt hans son utstakat en helt annan bana, gaf han dertill sitt samtycke, och ynglingen började nu, under denne store lärares handledning, med allvar egna sig åt matematikens studium, hvaruti han gjorde de snabbaste framsteg, så att redan hans gradual-disputation *De natura et veritate methodi fluxionum*, innehöll åtskilliga nya åsikter. Samma dag han promoverades, d. 14 Juni 1752, spikades ock på svarta taflan en ny, af honom utgifven akademisk afhandling, innehållande *Analysin aliquot propositionum Newtoni*, i anledning hvaraf han af Klingenstjerna kallades till Docens i matematiska Physiken. Samma år hade den 23-årige ynglingen utarbetat anmärkningar öfver Newtons *Quadratura Curvarum*, hvilken, ehuru gillad af Klingenstjerna, han dock först utgaf tio år derefter.

Melanders snille och insigter hade redan vunnit det anseende äfven utom lärdomssätet, att han 1755 af Trollhätte Slussbyggnads-Direction anmodades, att resa dit, samt författa en matematisk beskrifning och noggrann afteckning af der uppförda byggnader och anläggningar. M. fullgjorde detta uppdrag på ett sätt som man af honom kunde vänta; värdet af detta arbete blef också erkänt och författaren betäckad, men, ehuru detta kostat honom tvenne års tid, erhöill han dock derföre icke det ringaste arvode, icke ens ersättning för sin resa. Detta oroade honom mindre, emedan han ej saknade förmögenhet, än förlusten af sjelfva manuskriptet; när han nemligen några år derefter återbegärde det, emedan han der upptagit lösningen af åtskilliga hydrauliska problem, hade detta för alltid försvunnit. Billigare var man emot honom, då han tvenne år derefter företog en ny resa till samma slussverk i sällskap med en dertill förordnad commission.

När 1757 Klingenstjerna tog afsked, anmälde sig M. bland de sökande till hans lärostol, men Mathes. och Phys. Nat. Adjuncten Duræus, såsom äldre och främst på förslaget, erhöill sysslan och M. blef i stället dennes efterträdare. Mellertid njöt han dock den utmärkelsen att s. å., då Astro-

nomiæ Professorn Strömer kallades till Carlskrona, för att der inrätta Amiralitets-skolan, få bestrida dess tjänst, samt, efter tre års förlopp, blifva utnämnd till samma lärares efterträdare, 1761.

M. hade nu kommit på en plats, som med ingen bättre kunnat besättas. Utom djupa insigter i alla matematikens grenar ägde han alla för en lärare nödvändiga egenskaper, förmågan att med redighet, lätthet och tydlighet föredraga sitt ämne. Tillika var han i sin vetenskap verksam såsom författare och gjorde äfven sitt namn frejdadt långt utom fäderneslandets landamären. Derom vittna de skrifter, som nedanför skola upptagas, bland hvilka vi här endast nämna hans i Parma tvenne gånger upplagda theori om Månans Rörelse, samt hans Astronomiska Lärobok, som vid Upsala Universitet begagnats ända intill våra dagar, liksom hans långt förut på latin utgifna Astronomi ännu 1804 följdes såsom vägledning vid de offentliga föreläsningarna i Collegio delle Breve uti Milano. Också kallades han till ledamot i ett stort antal Akademier och lärda Sällskaper såsom Vet. Akad. i Stockholm (redan sedan 1760), Vitt. Hist. och Ant. Akad. derst., Vetensk. Soc. och Kosmogr. Sällsk. i Upsala, Krigs-Vet. Akad., Patriot. Sällsk. samt af Vet. Akad. och Societ. i Petersburg, Berlin, Göttingen, Köpenhamn, Bologna, Turin*), Siena och Philadelphia samt till Corresp. af Vet. Akad. i Paris. Med Europas störste Geometrer stod han i brefväxling, hvilken han sedan samlad och inbunden har skänkt åt Upsala Bibliothek. Vid Kronprinsens födelse 1778 upphöjdes han i adeligt stånd, då han antog namnet *Melanderhjelm*; sju år derefter erhöi han Nordstjernan och 1801 hugnades han med Cancelli-Råds n. h. o. v. Hos K. Gustaf III stod han i mycket anseende: Konungen infann sig, då han vistades i Upsala, stundom på hans föreläsningar samt kallade honom ej sällan till sig. Dock berättas, att Konungen ej skänkte honom Nordstjernan förrän han i Italien hade erfarit huru vidtfrejdad han der bland de lärde var.

När M. efter 21 års tjänstgöring som Professor begärde afsked med bibehållande af lönen, erhöi han derpå afslag; Konungen förklarade nemligen, att han ej ville beröfva lärosätet glansen af hans namn, derföre skulle han,

*) Denna Akademi är uteglömd af den annars så noggranne Rosenhané.

ehuru tills vidare tjenstfri, kvarstå bland lärarnes antal, och derjemte erhålla 250 Rdr årligt tillskott utöfver sin lön.

Redan ofta hade M. inför Konungen framställt de Mathematiska Vetenskapernas nytta i krigskonsten och nödvändigheten att grundlägga en särskild Akademi, der undervisning skulle lemnas i alla krigskonstens vetenskapliga elementer. Då han i K. Vet. Akad. nedlade sitt præsidium 1782 hade han derom ytterligare utvecklat sina tankar, hvilket omsider gaf anledning till Krigs-Akademien inrättning. I stället för att njuta det lugn, som hans vundna tjenstledighet honom tillät, kallades han 1788 till Stockholm, för att biträda vid denna Akademies grundläggning och deruti utarbета courser. Med ungdomlig raskhet och ifver begynte den 62-åriga mannen detta verk: inom fem år hade han utarbetat nio volumer manuscript, innehållande grunderna i Arithmetiken, Geometrien, Plana och Sphærisk Trigonometrien, Algebran, Coniska Sectionerna, Mathematikens tillämpning till Taktiken, Astronomien och Styrman-konsten, med ett ord en hel militärisk Encyklopedi, hvaruti endast Fortifikationen och Läran om Bombkastningen felades. Men när detta verk skulle tryckas, var icke Gustaf III mer, och kriget hade borttagit alla statens tillgångar, så att till och med det honom anslagna arfvodet af 250 Rdr årligen, ännu för de fyra sista åren var obetaldt. Hans arbete förblef således — manuscript, och ligger ännu otryckt i KrigsVet. Akademien's bibliothek.

M. gjorde sig då färdig att återvända till Upsala, för att oaktadt sin höga ålder återtaga sin professors-tjenst; men Vetenskaps-Akademien utnämnde honom i stället till sin Sekreterare, hvilken befattning han ej ogera emottog, emedan han älskade hufvudstaden och dess lif. Den lön han i denna egenskap hade rätt att emottaga, afsade han sig, med vilkor, att den i stället blef anslagen till arfvoden för bestridande af astronomiska iakttagelser och de Thamiska föreläsningarna i Experimental-physiken. Å sin sida visade Akademien sin aktning för sin frejdade Sekreterare genom utgifvandet af hans Astronomi, samt slutligen genom en öfver honom slagen Skådepennning. Åt Upsala Akademi skänkte M. sitt af ungefär 700 band bestående mathematiska bibliothek samt ett capital till stipendium för dem, som studerade dessa vetenskaper. Hans kärlek för sitt yrke förqväfdes icke af ålderdomen och dess småningom tillväxande krämpor. Mot slutet af sin lefnad såg han nemligen med glädje ett företag utföras, för hvilket han länge

nitiskt arbetat och hvars första upphofsman han egentligen var. Det var den bekanta Lappska Gradmätningen af Hrr Svanberg och Öfverbom, och till den derom utgifna Berättelsen skref den gamle mannen företalet.

M. afled d. 8 Jan. 1810, 83 år gammal. Han gifte sig 1758 med sin cousin *Margareta Catharina*, dotter af Kammarrådet *El. Frondin* och enka efter Häradshöfd. *Lars Braunerskiöld*. Hon lefde till omkring 1788. En dotter dog i barndomen, och en son, sedan han nyss slutat sina studier. Den gamla stod således under slutet af sin lefnad alldeles ensam.

M. ägde en stark och välbygd kropp; hans ansigte bar stämpeln af lugn, värdighet och sinnesfrid. Sådan var han ock i sitt inre: älskvärd, hederlig, tillika jovialisk, sangänisk, älskare af sällskapslifvet och oskyldiga nöjen. Han gick med samma lätthet att fördjupa sig i den svåraste calcul, som han intog sin plata vid spelbordet. På hans porträtt i Upsala Consistorium tyckes sinnligheten nästan starkast framträda. Melanderhjelmiska grafven i Upsala Domkyrka emottog hans stoft.

I Hamiltons Memoirerna, mscpt, yttras om denne lärare följande: "Syntes i Upsala sällan utom sitt hus, om icke måltider och spelsällskap utmanade honom. I Stockholm deremot var han jemt ute och i samqväm. Oaktadt sin fettma, sin starka matlust och sin stillasittande lefnad, blef han några och åttio år."

Skrifter: Gradual- och Docent-specimina, se ofvanföre; dessutom præsiderat för 35 disput., hvaribland 8 handla om Atmosphæren, 6 om Astronomiens framsteg. — Felicitas Patriæ etc., latinskt tal i anledn. af K. Adolf Fredriks och Levisa Ulrikas Silfverbröllop, Ups. 1760. — I Vet. Akad. Handl. 20 Rön jemte 2ne Tal vid Præsidiij nedläggande 1782 och 1790, samt Åminnelsetal öfver Per Wargentin 1784 och Mallet 1798. — I Acta Upsal. 4 afhandl.; i Patr. Sällsk. Handl. 1 Rön. — I K. Vitterh. Hist. o. Ant. Akad. Handl.: Inträdestal. Del. V. — Om de Himmelska Constellat. ursprungliga namn. Del. V. — Om Astronomiens nytta i Historien. Del. VI. — Om nyttan af ett de lærdes eget språk. Del. IX. — Lefnadsbeskrifn. öfver B. Ferrner 1804 derst. — Särskilda arbeten: Conspectus Prælection. Academicarum, continens Fundamenta Astronomiæ. Ups. 1760. Ed. II. Holm. 1779 i två delar. — Commentarius de Theoria Lunæ. Parmæ 1769; ny uppl. Parmæ et Lips. 1782. — Literæ de Atmosphæra Veneris. Mediol. 1771. — Medit. de machinatione hujus mundi. Siensæ 1773. — Astronomi. Till trycket befordrad af K. Vet. Akad. Del. 1 och 2. Stockh. 1798.

(Källor: Oratio Parentalis . . . habita a Z. Nordmark. Ups. 1810. — Åminnelsetal i KrigsVet. Akad. Handl. 1811 af C. E. Kjellin. — Rosenhans Anteckn.)

MELIN, HANS MAGNUS.

Då säkerligen mer än en läsare saknat på sitt ställe den välbekanta antagonisten af Straussiska åsigten rörande "den historiska Christus" H. M. Melins namn, har Red. i tilläggen vid bokstafvens slut trott sig böra ersätta bristen.

M. föddes d. 14 Sept. 1805 i Skåne, nära Cimbritshamn i Wemmerlöf socken. Fadren *Joh. Ulr. Melin* var Underofficer, af en Westgötha-släkt, g. m. *Brita Cathar. Seeberg* af en gammal skånsk-dansk släkt. Det äldsta barn-domsminnnet må nedskrifvas. Fadren, något hård till sinnes, hade ålagt den ännu ej fyraårige sonen, att vakta boskap — äfven under det svåraste väder — och den ömma modren hade dragit sig undan till någon släkting. Engång dristade gossen likväl fly från sin post under en förfärlig åska och störtregn, och när han hemkom, hade modren återvändt, hvaraf en nästan våldsamt glädje hos barnet utbröt. Mannen tror sig ännu ej haft ett gladare ögonblick än detta, efter hvilket modren varseblef en synnerlig förändring i barnets lynne och fattningsgåfvor.

Sedan modren inflyttat till Ystad, medtagande sina barn, hvilka hon födde jemte sig sjelf genom sitt flitiga arbete, fick den äldste af desse, sonen Hans Magnus, tillfälle att studera och intogs 1815 i Ystads skola. Då varande Collega, sedermera Rector N. Dunér omfattade honom med utmärkt välvilja, så att han kunde fortsätta studierna, oakadt sin fattigdom. Han insåg dock svårigheten för modren, att i Lund lemna honom något understöd, hvarföre han qvarblef i Ystad skola, tills han läst hela Virgilius och Horatius, en stor del af Livius och Tacitus, Xenophons både Anabasis och Cyropedi, Homeri Iliad m. m., sittande 6 år på samma bänk.

År 1822 blef M. student i Lund, der han genom Dr A. Z. Petterssons försorg snart fick s. k. akademisk condition, så att han nästan utan all skuldsättning kunde uppehålla sig oafbrutet i 7 år, under fortsatta studier för lagern. Flitigast bevistades Lidfors' föreläsningar öfver Tacitus och Tegnér's öfver Thucydides. Derjemte väcktes hans kärlek för botaniken af El. Fries, på hvars botaniska excursioner M. sällan saknades. I första kandidat-examen 1827 vanns högsta betyget enhälligt. Vid promotionen 1829 innehades primatet bland de lagerkransade, i följd af 39 betyg, efter då varande beräkningssätt. Han fick uppmaning af Dr Reuterdahl kort efter promotionen, att ingå i Theol. fakulteten, men hade helst önskat en docentur i Grekiskan,

hvari han efter promotionen fortsatte studierna med ifver, så att han genomläste hela den qvarvarande i Lund tillgängliga grekiska litteraturen med alla hjälpredor vid sidan, som kunde anskaffas. Derunder påbörjades en metrisk öfversättning af Aristophanes (nemligen hvad Thomander lemnat öfversatt), äfvensom många Dialoger uti Plato öfversattes. Från profan-grekiskan öfvergick han till kyrkofäderna, då öfversättningen af Chrysostomus begyntes. Men då utsigten att vinna docentskap i nämnde litteratur försvann, togo studierna ny riktning. Efter det M. förestått Rectoratet vid Lunds skola 1831, blefvo theologiska studierna oafbrutna. Han speciminerade efter gamla författningen 1832 och efter den nya 1833, blef Exeget. Docens 1834 och läste nu sin Codex, med de rationalistiska exegeterne, såsom ledare. Men allt mer fann han det ovetenskapliga i deras bemödande att i propheternas antika enkelhet i uttrycket, men djupa sinne i uppfattning af de religiösa sanningarne lägga samma meningar, ja samma verldsåsig, som bildats hos exegeterne sjelfva, under inflytelse af nyare tidehvarfs platta skepsis och ytliga filosofi. Han insåg snart, att de ej blott bröto mot den historiska sanningen, nedtryckande män af en sublim verldsåskådning jemte sig sjelfva, intagne af den mest inskränkta, utan han fann att de bröto lika oförlåtligt mot all psykologisk sanning. Sjelf kände han just under dessa studier behof väkna inom djupet af sin själ, hvilka dessa tolkningar ej mäktade tillfredsställa, men hvilka behof dock tillfredsställdes på ett sätt, som öfvertygade honom, att menniskan i Bibelfordet har hvad Tegnér kallat himmelrikets nyckel. Han fann väl hos de gamle exegeterne ej sällan en hårdragen tillämpning, då de ville i Bibel-uttrycken uppleta hela det system, som under seklerne bildat sig i Vesterländska kyrkan; men han fann mellan Bibelförfattarnes grundåskådning och detta system samma öfverensstämmelse, som mellan barnets och ynglingens samt mannens och gubbens ansigte och befann sig inom kort på supranaturalismens gebit, lika i följd af vetenskaplig forskning, som af en inre verksamhet i anden, hvilken alltid torde bli outredd af vetenskapen.

M. blef prestvigd 1838, Notarius i Theol. facult. 1857. Har varit examinerare derstädes från 1835, derunder han bestridt föreläsningar och examina än i den ena än i den andra af de särskilda theologiska vetenskaperna på theoretiska afdelningen.

Då Straussiska myth-åsigterna började i Sverige ådraga sig ej blott allmänhetens utan äfven vetenskapligt bildades eller i andra vetenskaper lärδας synnerliga uppmärksamhet, började M., som här såg ett bedrägligt intyg om ytligheten af vår allmänbildning, sina *Föreläsningar öfver Jesu lefverne* (1841—42), deri han så lyckligt ådagalade de nytestamentiska urkundernas historiska sanning, att Bisk. Franzén genom ett skönt poem offentligt uttalade en tacksamhet, som var både vetenskapens och kyrkans. Föreläsningarna höllas på offentligt auditorium, så att M. hvarken som föreläsare ej heller ännu som författare haft något honorarium. Dessa föreläsningar fortfara att talrikt besökas och ha utan tvifvel mycket bidragit, att förekomma den tyska villfarelsens inympning på Svenskarne, sedan Tyskarne nu redan genomgått Strausserfebern. En litteratör i Schlesien har förklaradt sig sinnad, att öfversätta dessa föreläsningar, hvilket må anföras som ett bevis, att de äro ett resultat af sjelfständig forskning, ej compilation af sådant, som Tyskarne redan kunna läsa hos egna författare.

Under samma tid, då föreläsningarna höllas, utarbetades första delen af *Handlexicon öfver Grekiska språket*, som utkom i Lund 1842. Särdeles i början rådfrågades dervid de grekiska författare, hos hvilka svårtydligare ord förekomma. Under 1841 och 1842 utgaf M. gemensamt med E. G. Bring *Theologisk Qvartalskrift*, Lund; — en fortsättning af Dr Reuterdahls och Thomanders *Theol. Qvartalskrift*. Från d. 1 Maj 1841 har Prof. Dr M. E. Ahlman anslagit sitt präbende-pastorat Wallkärra och Stångby till Facultetens begge lönlösa Docenter, de nyssnämnde utgifvarne. I April 1843 fick M. 300 Rdr af Statsmedlen och 300 Rdr af Akademi-medlen.

Skrifter: *Diss. Philolog. exeg.* 1832. — *Utlägg. af Esaias* XL 4—10. 1837.*). — *Homilier af Chrysostomus. Öfversättn.* 1838, 1839*). — *Predikan på 20:de Sönd. e. Trin.* Lund, 1838. — *D:o på 4:de Sönd. i Adv.* Lund s. å. — *D:o på 1:sta och 2:dra Böned.* 1839. Ib. s. å. — *Profpredikan i Åsum Kyndelmessodagen.* Ib. 1842. — *Predikan vid Prestsällskapets i Lund sammanträde* 1842. Ib. s. å. — *Tal i Lunds Bibelsällskap* 1840. Ib. s. å. — *Theol. Qvartalskrift* 1841—42 (gemensamt med E. G. Bring). — *Föreläsningar öfver Jesu Lefverne*, 1 D. Lund 1842. 2 D. 1:a afdeln. Ib. 1843 (fortsättes).

(Källor: Lunds Stifts-matrikel utg. 1848. — Personlig bekantskap).

— N.

*) Införda i Reuterdal-Thomanderska Qvartalskriften.

MESSENIUS, JOHAN.

Föddes i Juli månad 1579 (enligt andra 1581) i byn Freberga uti Kälvestens socken, en knapp mil från Vadstena. Fadren var mjölnaren *Joannes Thordonis* (såsom Messenius sjelf kallar honom i sina "Schedæ"; uti "Speculum" benämner han honom "J. Theodorici"). Han dog 1588 och ligger begravnen, enligt Gahms afteckning, under ett skuggrikt träd vid klockstapeln på Motala kyrkogård. Chanut, Puffendorf och Fryxell uppgifva, att han blifvit halshuggen för stämplingar mot fäderneslandet, hvilket torde endast ega sin grund i någon af de många osanningar, Messenii o-vänner utspridt. Modren hette *Brita Andersdotter*. Om henne yttrar den alltid på sitt vis originelle Gahm: "Vår Messenii moder lærer icke länge kunnat vara utan manfolk; ty hon gifte sig andra gången med en vid namn Stephan Olsson, som skall icke alldeles varit så olärd och väl hemma uti konstbyggnaden." Kanske denne varit gelbgjutare, hvilket yrke några tillägga M:s fader. Han dog 1613 eller 1614.

Till Vadstena skola sändes den unge M. 1589, och njöt der undervisning något öfver tre år. Genom ovanliga naturgåfvor väckte han uppmärksamhet hos sina lärare, som synas hafva hyst hemlig tillgifvenhet för catholicismen, hvilken just i och omkring det gamla Brigittinerklostret långst bihöll sig i folkets sinnen. Presten Magnus Andersson tog honom sedan under sin enskilda handledning och torde hafva gifvit Jesuiterne anvisning på den lofvande gossen. Utan föräldrarnas vetskap sände denne honom 1595 till Jesuiter-skolan i Braunsberg, hvars verksamhet var beräknad på nordens återvändande. Han reste 1603 till Krakau och 1604 till Rom; "men som han ej kunde fördraga Italiens ohelsosamma luft", säger Gahm, återvände han straxt till Tyskland och mottog philosophiæ doctoresgraden uti Ingolstadt 1606. Samma år utnämndes han i Prag af Kejsaren till Poëta Cæsareus. Derifrån begaf han sig till Danzig, hvarest han med stort bifall öppnade en enskild skola och 1607 gifte sig med *Lucia Grothusen*, dotter af den bekante Arnold Grothusen, som varit Sigismunds informator. Äfven om henne hafva ovännerne utspridt de förklänligaste rykten. M. sjelf kallar henne "integerrima conjux."

Messenii tankar rigtades alltjemt mot fäderneslandet; men han vågade ej återvända dit, sedan han uti en gratulation till den Preussiska biskopen smädligen angripit Carl IX. Han sökte därför att vinna dennes gunst genom ett "Sche-

ma familiare", som han lät trycka i patent 1608, hvori han gjorde Franska konungen Pharamund till en af Carl IX:s ättfäder. Han sände tillika sin hustru till Stockholm, der hon lyckades vinna ett lejdebref för honom, så att han år 1608 ändtligen fick återse fädernebygden.

M. möttes genast af ovänner, som sökte göra honom misstänkt; men han förstod så vända saken, att han ej allenast frikändes, utan ock efter aflagd trohetsed erhöll ett salarium af 150 tunnor spanmål och 150 Rdr. Han dref förställningen så långt, att han uti en s. k. Detectio fraudis Jesuiticæ med svartaste färger afmålade detta sällskap och genom åtskilliga arbeten mot Sigismunds anhängare — dels författade, dels på latin öfversatta — visade sitt nit för konungen och icke heller försummade att söka den mäktige Erik Tegels ynnest.

År 1609 uppdrogs honom Juris et Politices professionen i Upsala, hvilken han med mycken utmärkelse förestod, under det han tillika enskildt undervisade ungdomen i poesien; för hvilken han egde stora anlag. Han använde vanligen 8 timmar om dagen till ungdomens tjänst, hvilket, i betraktande af hans egna studier och författareverksamhet, utvisar en ovanlig arbetsförmåga. Lifligast stod hans håg till Sveriges häfder.

Messenii snille och lyckliga method förskaffade honom ett sådant tillopp af lärjungar, att det väckte embetsbrödernas afund, helst de icke lära saknat skäl att klaga öfver hans hetta, öfverilning, oförsynta prät och alltför stora efterlåtenhet vid studenternas förseelser. Den utmärkte Johannes Rudbeckius greps isynnerhet djupt af Messenii framgång och började derför så nitiskt vinnlägga sig om ungdomens gagn och bifall, att de studerande slutligen delades i tvenne lika stora partier. Messenianer och Rudbeckianer kommo ofta i handgemäng, så att regeringen slutligen måste blanda sig i striden, som urartat till den gröfsta pöbeltvist. De båda rivalerna måste afgå från Akademien. Rudbeckius blef Hofpredikant och Messenius erhöll 1613 vården öfver det "gamla" archivet (förmodligen såsom Archivarius eller hvad Axel Oxenstierna uti sin sednare uppgjorda Cancelli-Ordning kallade "Custos Archivi", ty Michael Olai var den tiden Riksarchivets Sekreterare). Följande året blef han Assessor i Svea Hofrätt. Genom de göromål, som här föreföllo, blef han mera indragen i den politiska hvirveln. Det föregafs, att han ingått en hemlig och för riket äfventyrlig brevexling med Sigismund och till Jesui-

terna sändt sitt i koppar stuckna porträtt, jemte en teckning af Vadstena kloster, hvilket förklarades såsom prof på hans sympathier och framhårdande i deras lära. Han anklagades på nog svaga skäl 1616 och förklarades skyldig, så vida ej tolf edsgerningsmän kunde vittna, att de läst alla bref, som M. afsändt till utrikes ort, och att dessa ej innehållit något emot konungen och riket. M. klagade förgäfves, att dessa ordalag voro alldeles för stränga. Edsgängen uteblef, ehuru M. i en af sina skrifter påstår, att edsgerningsmännen förklarat sig villiga till ofvannämnda ed. M. dömdes slutligen till listidsfängelse. M. sjelf påstod, att han brefvexlat endast med släktingar om enskilda angelägenheter, och att han genom Jöns Papista sökt återbekomma flera historiska handlingar, som Brask vid sin flykt medfört till Danzig. Hela brefvexlingen stod likväl i rak motsats med hans ed af 1609. Hans olycka var att hafva fått den oförsonlige Tegel till ovän. Denne hade slagit under sig de egendomar, Grothusen egt i Sverige. Efter Carl IX:s död sökte Messenius, såsom närmaste arfvingen, att återvinna dem, hvaraf en rättegång uppstod, som fördes med mycken bitterhet.

Långt upp i skogarne mellan Ryska gränsen och Uleåträsk, 16 mil öster om Uleå, låg Kajaneborgs fästning. Blott gångstigar ledde dit. De fåtaliga inbyggarne, af Finsk stam, förstodo ej ens Svenska språket. Midt i en brusande forss låg fästningsborgen, uppförd dels på en holme, dels på pålar. I denna hemska trakt, der endast strömkarlens vilda toner ljudit, fastnagrades för listiden snillet, skalden, häfdatecknaren. I denna vrå föddes *Scondia Illustrata* — Sveriges Rikshistoria.

Då Baazius 1642 utgaf sitt "Inventarium" och der omtalade M. såsom dömd till ständigt fängelse för förrädisk brefvexling med Polen, skref dåvarande regering till Baazius: "Nu vele vi Messenii sak icke defendera; men så kunna vi honom ej heller för något förräderi, uppror eller mera dylikt beskylla, lemnandes honom under Guds dom. Vål hafver man emot honom haft starka præsumptioner. . . . Men alldenstund hos honom ej är funnet hvad man præsumerade, . . . ty är han ej heller till någre *perpetuos carceres* condemnerad, utan allenast i förvar hållen på misstankar. Nu, emedan han i sitt fängelse mycket skrivit uti *Historia Patriæ*, som lärer till fäderneslandets heder, derföre drag vi i betänkande sådana beskyllningar att låta honom tillvita, emedan det tjenar att göra våra *Historicorum relationes suspectæ*."

Under en hård årstid färdades M. med sin familj för att uppnå det anvista härberget, till hvilken aflägsna ort han äfven följdes af sina ovänners hat, och der intet sparades att plåga honom med hunger, köld, stank och flera olägenheter, som kunnat förkorta hans lefnad, såsom han sjelf klagar uti "Finlands Chronika." Hans maka höll honom troget sällskap under detta elände. I början fick han behålla sin son jemte en annan gosse, med hvilkas undervisning han sysselsatte sig; men efter någon tid togos äfven de från honom. När sonen Arnold 1623 flydde till Polen, ansågs fadren såsom upphof till denna flykt; men, ehuru undersökningar gjordes, kunde intet spår finnas till hans delaktighet häri.

Snart råkade M. äfven här i tvist med sin omgifning. "Ståthållaren Erik Hara — Red mig värre än Mara", skref han i en af sina versböcker. Genom Helge, Ståthållarens måg, blef behandlingen än värre. För att öka dysterheten bortförde man hans barn och tjenare, ja till och med vaktkarlar af mildare sinne. Af rätt timmer byggdes öfver strömmen ett nytt fängelse så lågt, att vattnet ofta steg upp under golfvet. På ena sidan var ladugården, hvars gödselhög låg under M:s fenster; på andra sidan anvisades till skafferiet en skrub, förut af soldaterna använd till det smutsigaste ändamål. Då M. ej ville godvilligt flytta till den nya boningen, blef han ditsläpad, hvarvid kläderna sönderrefvos och ett refven skadades. Helge uppmanade soldaterna att till tidsfördrif kasta sten på M. En full soldat sårade engång pigan, Helge sjelf hustrun. Det gör ingenting, sade Helge, om M. sjelf skulle tillsätta lifvet. De bref, i hvilka M. klagade, lät Helge hela år ligga vid dörren. Slutligen hann en och annan böneskrift till konungen, och i anseende till M:s enständigt bedyrade oskuld, åmnade konungen ånyo låta undersöka hans sak; men, vare sig att nya misstankar spordes, eller att andra viktiga göromål upptaga konungens tid, spordes ingen ändring förrän efter dennes död, då 1633 M. flyttades till Uleå stad och fick fördubbladt underhåll. Den nye ståthållaren Wernstedt hade isynnerhet yrkat mildring i hans fängelse, med särskildt fästadt afseende på hans arbeten.

Efter mycket vacklande tyckes M. vid annalkande ålderdom hafva återvänt till ungdomstron, catholicismen. I en af sina sednare skrifter yttrar han: "Jag erkänner härmedelst offentlig en inför Gud och menniskor, att jag med min tro omfattar den romersk-katholska bekännelsen, såsom

varande den enda sanna, samt den, utan hvilken ingen meniska kan blifva salig. Jag tackar Gud, att han ryckt mig, såsom ett får bland de nittionio, ur ödemarken till det levande ordets källa och till den sanna tron; hvori jag vill både leva och dö. Jag förklarar och härmedelst, att, hvad jag mot nämnde bekännelse talat, skrifvit och gjort, det har alltsammans skett af nödtvång och skrymteri samt mot min bättre öfvertygelse." Ären förut hade han i Gustaf Is och Carl IX:s historia yttrat sig fördelaktigt för Lutherska bekännelsen. Svårt är att utleta orsaken till denna hastiga omvändelse. Måhända står den i sammanhang med Gustaf Adolfs just då inträffade död och med hoppet, att Polska Wasagrenen och papismen skulle åter råda i Sverige. Då han förut med rikt smicker tillegnat Gustaf Adolf hvarje bok, slår han om genast efter dess död och kallar Sigismund Sveriges värdigaste konung.

Sedan M. i flera bref talat om sitt färdiga arbete, *Scandia Illustrata*, skickades slutligen, under vistandet i Uleå, Eric Schroderus till honom för att öfverse och afskrifva arbetet, på det kändedom om dess värde måtte vinnas. Men snart började M. misstänka, att regeringen själf ämnade utgifva arbetet samt taga äran och lönen från författaren. Såsom vilkor för fortsatt afskrifvande fordrade han derföre frihet för sin fängslade son och tillstånd för sig själf att fritt resa efter behag. Förtretad öfver dessa anspråk hotade regeringen att åter sända honom till Kajaneborg. Vid samma tid afled M. i Uleå mot slutet af 1636, såsom de fleste uppgifva, men i Stiernmans *Bibl. Su.G. s. 129* står enl. anteckning af Pastor på stället, d. 8 Febr. 1637 kl. 7 på morgonen. Regeringen bjöd enkan 500 Rdr för arbetet; men hon skyndade med detsamma ur riket och fordrade sonens frihet för dess öfverlemnande, hvilket slutligen beviljades. Verkets utgifvande fördröjdes nära 50 år, troligen till följe af den öfverhandtagande Rudbeckianismen, hvilken — ehuru den, såsom historisk doctrin betraktad, innebar ett bestämdt tillbakaskridande från Messenii och Stiernhööks ståndpunkt, — likväl snart till den grad blef officiell, att en Dansk lärds utfall mod Olof Rudbeck upptogs af Svenska hofvet. Axel Oxenstierna hade sett saken annorlunda och lærer hafva ämnat uppdraga åt Grotius utgifvandet af *Scandia Illustrata*. Men Olof Rudbeck, *Atlanticans* fader, afstyrkte sedermera i embetsväg tryckningen, "emedan Messenius i fäderneslandets historia kullstötte hvad man med så mycket arbete uppfört." Ändtligen utgafs det onekligen högst viktiga arbetet, ehuru ej alldeles komplett, af Pering-

skiöld 1700—1703*). Synnerligt afseende förtjenar M. vid behandlingen af fäderneslandets sednare öden samt uti tolfte tomen, der han rättat sina misstag uti medeltidens historia, hvilka visserligen ej äro få, ehuru man tacksamt måste erkänna det ljus, M. spridt öfver dessa ofta dunkla tider, såsom den der med rätta kan helsas för den förste utgifvaren af vår medeltids krönikor, och hvars lärdom för öfrigt ej lemnat någon del af Svensk häfdeforskning orörd. När man besinnar, huru litet före M:s tid var vidgjordt i Svenska historiens kritiska behandling, så kan man ej annat än beundra hans omsorg och flit t. ex. uti hans *Chronicon Episcoporum Suec.*, der han hade få eller inga pålitliga vägledare. Sjunde tomen af hans *Scondia*, skildrande Liturgiska stridigheterna under Johan III, är ett mönster i sitt slag och torde med mera skäl böra anses för M:s bästa arbete än hans *Retorsio* emot *Petrus Parvus*, åt hvilken skrift Wallin, i disputationen de Sigtuna, lemnar detta loford. Utom i nyssnämnda skrift har han visat sin polemiska styrka i dedicationen till *Theatr. Nob. Suec.*, der han angriper Tegel utan att nämna honom, och afslöjar hans plagiat, i genealogiska tabellerna öfver Carl IX, från Rasmus Ludvigssons samlingar. — Utländningar hafva hos M. klandrat, att han alltför sparsamt anförer sina källor. Men om man läser och med det öfriga jemförer 13:de tomen, som innehåller *Censura Chronologiae Scondianæ* och är särdeles vidlyftig, torde den anmärkta bristen blifva af mindre vikt. Danskarna beskylla för plagiat och Gram kallar honom *Hvitfeldii exscriptorem et interpretatorem malignum*. M. har väl ofta följt Hvitfeld — en samvetsgrann forskare och för Svenska historien särdeles lärorik — men citerar honom ock på otaliga ställen. Orsaken dertill, att Hvitfeld i sin Danska historia kunnat så rikt belysa den Svenska, angifves uti Schefferi tractat de *Insignibus S.*, der det ordas om de historiska handlingar, som under unionstiden "per myriades" fördes härifrån till Danmark, hvarvid tillägges: *cum post captivitatem Christierni II Dominus Archicancellarius (Hvitfeld) in hanc chartaceam prædam incidisset, intelligeret autem acta Suetthica præcipueque fidei in Daniam translata*

*) I sitt nära 20-åriga fängelse skref M. sin rikshistoria i 20 tomer — en för hvarje fängelseår. De 13 första samt den 15:e tomen äro utgifna. Af de öfriga, som till en del ej voro fullbordade, finnes icke mera qvar än ett fragment: *Theatrum nobilitatis Suecane renovatum*. Fjortonde tomen — om de utländska Östgötarne — torde till någon del återfinnas uti anmärkningarne till *Vita Theodoric.*

tum fuisse, ille coepit per otium diligenter evolvere. — Ett manuscript af Scondia — förmodligen det som Schroderus afskref — berättas hafva funnits uti Kongl. Bibliotheket i Paris och blifvit begagnadt af Vertot i hans *Revolutions de Suède*, men lärar nu icke kunna der upptäckas.

Äfven i poetiskt afseende har M. alltför ofta blifvit orättvist bedömd. Det är sannt att hans dramer eller comedier, såsom alla dramer den tiden kallades, icke böra just prisas för något högt poetiskt eller dramatiskt värde. De voro ock arbeten ex officio — icke härflutna från ett lättsinnigt infall af M., hvilken med deras uppförande obetänksamt distraherade ungdomen, såsom man sett antydas — på den tiden tillhörande Vältalighetens lärostol, hvilken M. privatim beklädde. Ett sådant förhållande bevittnas af Hallenberg (IV. 845), hvilken anförer, att, då konungen blott några år sednare (1620) infordrade biskoparnas betänkan- den om studiernas befordrande, så uttalade de bestämdt den fordran, att "Professorn i vältaligheten skulle under- visa de studerande att spela komedier." De öfningar på detta fält, M. hade anställt, fortsattes ock sedermera af Eloqu. Professorn Prytz, hvilken författade och utgaf ko- medier om Olof Skötkonung och Gustaf I: den förra för- fattad för Gustaf Adolfs kröningsfest. "Kanske ungdomen", anmärker Hallenberg, "vann derigenom färdighet i talande, och missbruken, som i längden ofta förderfva de nyttigaste öfningar, voro ännu långt borta." "Presterskapet", yttrar Schröderheim (Vitt. Hitt. o. Antiqu. Akad. Handl. VI. 168), "långt ifrån att ifrå deremot, följde sjelfva Messenii efter- dömme." I Åbo agerades Chronanders skådespel af studenter. I Linköping, Calmar, Wiborgs skola m. fl. finner man sam- ma öfningar vara drifna. Att M. ej med dessa spel blott samlade zirbenglar omkring sig, kan ses af Schröderheims berättelse a. st., der det heter: "bland dem som spelte, igenkänner man flere sedermera kyrkans fäder och lärohu- sens prydnader" (biskop Laurelius m. fl.), "blandade med Soop, Lilljehök, v. Wernstedt och Posse af adel." Detta må anföras till rättfärdigande af sjelfva företaget att införa ungdomen på scenen.

En uppskattning af den Messeniska dramatiken historiska betydelse och förhållande till föregående och samtida företeelser i andra länder, kunde icke blott i cultur-histo- riskt afseende blifva upplysande, utan ock gifva dessa vis- serligen för oss tråkiga rimverk ett intresse. Det hade va- rit väl om Hammarsköld härät egnat någon uppmärksamhet,

i stället för att blindt fördömma M., måhända för att vid hans sida ställa Stjernhjelm och Hans Sachs i ett så mycket klarare ljus. "Höga och låga läste och beundrade Mii komedier", säger Assar Lindeblad i "Svenska Sängen", hvilket bevisar, att M. förmådde gripa sin samtid och egde snillets förmånsrätt; ty det är just snillet, som framstår i sin rätta tid. Det enda poetiska i dessa skådespel, säger Hammar-sköld, äro de sånger, hvilka här och der förekomma; men dessa vill han nödvändigt frändömma M., ehuru det torde blifva svårt att uppgifva någon annan supponabel författare till dem, helst för den, som ej kan finna någon sådan af ringaste utmärkelse före Stjernhjelm.

Såsom en särskild förtjenst måste det tillräknas M., att han var den förste, som dramatiskt bearbetade ämnen ur fäderneslandets historia, hvilket Stjernhjelm mestadels försmådde. Hans plan var att uppställa hela Svenska historien uti 50 komedier och tragedier; men han hann blott att utföra sex, emedan han snart rycktes från universitetet och humaniora. M. hade således samma syfte, som Shakespeare nyss på ett så lysande sätt uppnått, att af fäderneslandets häfder bilda ett slags dramatiskt epos. I afseende på formen anses Hans Sachs varit hans förebild. Hammar-sköld påstår, att Messenii dramer "äro utan all sanning i afseende på tidens seder och bruk." Wisselgren deremot yttrar: "Det var ett medeltidsarf att i knittelvers införa människorna talande samma platta hvardagsspråk, med samma half- eller helråa seder, som mängden egde. Likasom fransyska regeln sedermera befällte, att intet skulle vara enligt historien och tidsbildningen och människonaturen, utan, uppblåst, stint och styft, hofartadt, tillgjordt, så var den från medeltids-dramatiken nedstammande estetiska grundsats, att allt skulle vara så natursant, att, som Andr. Arvidi säger, när poeten i komedien för Dalkarlar in eller Smålands bönder, måste han till pricka följa deras språk efter, "om eliest dikten skall hafva någon art." M. var dessa regler lika trogen, som Leopold var trogen dem hans tid antagit. Begge tidsbegreppen må ha felat. Shakespeare har funnit indifferens-punkten, der verklighet och konst äro ett; men vi löre aktge på detta förhållande, då vi bedöme vår äldsta dramatik. Man har ej gjort det. Man har smådat den historiskt trogne M." o. s. v.

M. var icke, torde man således tryggt kunna påstå, blott en gengångare från en sjunkande periods konstbildning; utan öfver hans poetiska verksamhet hvilat morgon-

strålarne af en gryende dag. Hvad Hammarsköld beträffar, så talar han vid ett tillfälle om "Vitterhetsidkares klara besinning, att hvarje tid fordrar sin egen konstform och att den icke kan lånas äfven från en redan öfvergången period in i en ny, med olika anda och daning"; denna anmärkning hade kunnat leda honom till ett mildare bedömande af Messenii nationella sträfvanden bredvid de följande decenniernas imitation af antiken. Att M. var skald lærer väl ingen neka, som läst hans helgonminnen och öfriga latinska carmina. Redan 1601 gjorde han uppseende med ett latinskt poem i Brunsbergiska Collegiet. Men, såsom Lénström anmärker i sin disputation, om Stjernhjelms, "bär Sveriges konstpoesi på latin ofta spår af verklig inspiration, då den inhemska, om den äfven öfvades af samma män som voro stora latinska skaldar, genom språkets råhet merändels förolyckades." Må derföre M:s dramer röna någon skonsamhet af kritiken, helst de äfven voro förstlingar af en ung professor, hvars tid var tagen i anspråk för trägna och ganska heterogena sysselsättningar, och dessa komedier tillika på sätt och vis voro ex officio författade för studenternas öfning uti dramatisk action, alldenstund bristen på för ändamålet passande skådespel visserligen icke kunde annat än vara i högsta mätto kännbar *). Särskildt förtjenar anmärkas, att M. redan på sin tid hade ämnat samla Sveriges folkvisor, hvilket företag sedan uteblef ända till våra dagar. Uti företalet till tragedien Svanhvita säger han sig hafva påtänkt en samling af "the äldste och skönaste Sveriges Rikes Kämpavisor, af hvilka Svenske Chrönikan utdragen är", hvarmed M. icke synes hafva kunnat mena något annat, än hvad vi förstå med Kämpa- och Riddarvisor, så vida de hafva historisk grund. Troligen ansåg han de flesta af våra gamla romanser för sådana: sträng urskillning af hvad som tillhörde häfderne eller dikten, hade ej varit att vänta. Emellertid är det högst sannolikt, att M. haft tillgång till många visor, som nu äro förlorade, och att åtskilliga af dem ej saknat historiskt värde.

Såsom ett bevis på M:s mångsidiga verksamhet kan nämnas, att på Skokloster finnes af honom i handskrift ett "Compend. Logicæ peripatet. in priv. Colleg. Ups. 1613."

*) Rydqvist har nu upplyst, att Ronderitii Judas Redivivus ej uppfördes 1594, såsom Hammarsköld uppgifver, utan skrefs först 1614, således till tiden efter Messenii dramer. — Enligt Hammarsköld äro Messenii dramer indelade i 3 acter. Så är likväl förhållandet blott med Disa; Signild och Blanca hafva 6, och Svanhvita 7 acter.

Messenii grälsjuka, obändiga lynne, opålitlighet och vacklande karakter måste erkännas och kunna ej förnekas; hans vedersakare voro dock föga bättre med afseende på de förstnämnda egenskaperna, hvarföre, då man kallar M. "riksgrälmakare", det ock må anföras, att Axel Oxenstierna beskyllde hans häftigaste ovän, Joh. Rudbeckius, att vara "till den hela villervallan och oppositionen i Konung Gustaf Adolfs tid orsak" (Palmsk. Saml. T. 190). Huru den muntliga polemiken fördes på den tiden, kan slutas af följande. Då M. och R. för sina oesterrättliga gräl i Consistorium kallades till svars inför en comité i Stockholm, bestående af riksråder, biskopar och andra dignitärer, kallades R. af M. för en åsna, hvarvid R. ur fickan framdrog en opunkterad hebreisk bibel och sade till sin vederdeloman: "läs, om du är karl, och, kan du icke, så är du sjelf en åsna."

Skrifter: Se Stiernmans Bibl. Su.G., s. 130—142, hvartill läggas: Gustavus, Comoedia, s. historia Gustavi regis. Mscr. (på Svenska). — Signil: thet är in lustigh och sanfärdigh Tragoedia. 1612. 4:o och 1633. 8:o. — Then gamble Rymkrönickas föörate deel. Sthm 1616. 8:o. — Chronologia rerum S. Brigittæ quondam gestarum. Mscr. — Chronicon S. Brigittæ på Sv. Rim. Mscr. — Carmen gratulatorium adventanti in Prussiam novo Episcopo. 1601. Mscr. (Förvaras i Upsala. Innehåller smädelser mot Hertig Carl). — Oratio prosagica 1609. 4:o. — Sanfärdig berättelse hvad jag i mitt 20 åhrs fängelse beställt hafver. (Svensk förteckning på Scandias innehåll och Stockholms, Finlands och Dalarnes rimkrönika). — Två Comoedier. I. Huru Christendomen först kom i Sverige (Christmannus Scand. III. XIII. 86). H. Huru then Lutherska läran kom thär in sedan. (Mscr. i Riks-Archiv. Tryckte i Brings Handl. I. 6. "Thesse böcker på Latin och Svenska hafver jag schriffvit på Kajaneborg uthi mitt XX åhrs fängelse efter Guds vilja för mijna synders skul. Uleå 13 Jan. 1636."). — Sententia Ordinum. (Jfr Stiernm. I. c. p. 7, 8; Anon. Cent. II. 24. Denna skrift äsytas förmodligen af Stenbeck p. 7: "Libello in defensionem Er. Sparre, Th. Bielke etc. opposuit" etc.). — Pandolatria Sueciæ S. historia Su. Eccles. 1622 fol. Mscr. (I Riks-Archiv. 6 ark. Blef ej vidare färdig. Jfr Scheff. Su. litt. p. 86). — Schedæ eller åtsk. concepter, extracter m. m. — Ex J. Messenii Suecia Illustr. T. XIII, XVIII seu Miscellanea poet. Sthm 1632. Miscellaneor. Poet. Lib. I. de anastasi Salvatoris. II. de Regibus Su. (ända till Gust. Adolf). III—V. Ex monumentis Su.; de episcopis Su.; programmata; epitaphia. — Ex Mii Scandia III. T. XVII s. monumenta nobilissima Su. — Tabula quædam in monasterio affigenda Vastenensi. (Vadstena infördes talande och berättande Messenii leverne). — Genealogia Sigismundi. — Berättelse om några gamla och märkvärdiga Finlands Handlingar. 1629. Tryckt i Åbo 1774. (Af en latinsk öfvers. med anm. af Stiernm. trycktes blott 2 ark. Denna chrönika är ett af Mii sista arbeten. I ett bref till bisk. Rothovius i Åbo 1636, omtalar M. henne såsom tillämnad). — I Riksarch. finnas utom de ofvannämnda: Scand. III. i 3 bundtar; Tumbæ Su.; Literæ et diplomata ad mona-

sterium Vazatenense spectantia; Theatrum nobilit. Su., några ej afslutade verk, som han förbjöd att tryckas: *Daniæ Hist.; Chronologia Suediæ polit.; Hist. Daniæ eccl.; Epitome Chronol. Scand.*

(Källor: *Tabula quædam* (se "Skrifter"). — Riksarchivet. — Höppenerska samlingen på Kongl. Bibl. — Braads *Ostrogothia literata*. — v. Celsees och Gahms handskrifna biographier (i Hr Westins samlingar). — Schefferus, *Sv. Litt.* p. 83, 328. — Stiernman, *Bibl. SuoGoth.* — Peringskiöld, *Monum. Ullerak.* p. 242. — Wählberg, *Post. Lat.* p. 18. — Moll. *Hypomn.* p. 379—381. — Stenbeck, *de meritis et fatis Joh. et Arn. Messen.* (Pres. O. Celsio). — Geselius. — Lidén, *Hist. Post. Suec.* — Werwing, *Sigismunda och Carl IX:s Hist.* II. 191—197. — *Nytt Förråd*, s. 144—163, 210—227. — Stiernman, *Cent. I. Anon.* p. 13 sequ. II. 13, 72. — Hamb. *Bibl. Hist. Cent. VI.* 31—42. — Brings *Handl.* I. 4—f2, 99—33. — *Nettelblad*, *Schwed. Bibl.* — Fryxell. — *Hammarskiöld*. — *Wisselgren*. — *Lénström*. — *Lindeblad*. — *Geijers Litteraturblad*. — *Tidskriften Frey*, *Fryxells gemål* & en recension). — A — Ö —

MESSENIUS, ARNOLD JOHAN.

Den föregående äldste son. Född 1608 i Danzig. Delade någon tid fadrens fängelse i Kajaneborg, men skildes derifrån 1624 för att ej insupa catholicism, och fördes till Stockholm i afsigt att erhålla en säkrare luthersk uppfostran. Vid fjorton års ålder blef han, med anledning af några upptäckta katholskt-polska stämplingar, ställd under förhör, och lærer då angifvit åtskilligt om sin fader. Emellertid uppskrämdes ynglingen af dessa undersökningar och smög sig hemligen ur riket 1625. Nu misstänktes nya stämplingar och man anställde stränga ransakningar hos fadren utan att finna något. Ynglingen bevektes af den oro, han härigenom dragit öfver sin fader, att godtgöra detta steg; och för att styrka begges oskuld vände han tillbaka och lemnade sig frivilligt i regeringens våld. Han måste undergå nya förhör och lærer åter angifvit något om fadren. Slutligen dömdes han sjelf att tråda i häkte utan andra uppgifna skäl, än för upproriskt tal. Tvenne år hölls han fångslig i Stockholm. Han fördes 1626 till Rexholm, der han inspärrades så, att han afstängdes från allt umgänge. Denna stegrade hårdhet retade ynglingen till våldsamma utbrött. Ståthållaren inberättade detta 1634 och begärde, att fången måtte flyttas till Nöteborg. Detta vägrades. Ville han ej hålla sig i tukt, kunde man skrämman honom med hojor och hårdare fängelse: så lydde svaret. Emellertid tyckes M. efter denna tid åtnjutit mildare behandling. Honom tillåts inträda i äktenskap, hvilket skänkte honom flera barn. När Per Brahe blef gouverneur öfver Finland, utverkade han för M. alla möjliga friheter, så att han 1640 slutligen lösgafs och fick, under uppsigt vistas i Åbo — efter 16 års fän-

gelse, hvilken tid utgjorde hans halfva lifstid. Vidare föreslog Brabe, att M. skulle alldeles frigifvas och få i uppdrag att återföra och fullfölja fadrens arbete. Oxenstierna fruktade honom mycket, men tillstyrkte slutligen, att M. skulle förses med reseunderstöd och erhålla löfte om en gård, i fall han lyckades. M. afreste, sedan han måst lemna sin familj i Sverige såsom säkerhet. I Polen lyckades M. erhålla så väl sin faders efterlemnade skrifter, af modren skänkta åt Uladislau, som äfven andra Svenska handlingar. Detta beredde honom mycken bevågenhet, ehuru Oxenstierna ej kunde aflägsna misstroendet. Sådana lynnen, sade han, likna elden. "Man skulle gifva dem något nyttigt att arbeta på; eljest gripa de kring sig och anställa förödelse." Utom fullbordandet af fadrens verk uppdrogs nu åt M. att skriva Carl IX:s historia. Jemte penningar analogos åt honom trenne hemman.

Sedan Christina sjelf öfvertagit riksstyrelsen steg M. allt högre. Han utnämndes till Rikshistoriograph 1646 och fick i uppdrag att skildra tiden från 1592 till 1600. Det tyckes, som hade man med utväljandet af nyssnämnde epocher velat pröfva Messenii trohet. Han erhöll ännu ett hemman i lönsförhöjning och 1647 sexton hela gårdar i Upland, under frälsefrihet, såsom vederlag för de gods, som blifvit tagna från morfadren. Tillika adlades han samma år. Gyllenhielm gaf ytterligare sexton hemman såsom honorarium för Carl IX:s historia. Efter sin första hustrus död, äktade M. enkan efter biskop Joh. Bothvidi i Linköping, — ett både anseeligt och rikt gifte. Alla lyckans häfvor hopades öfver den förut förföljde. Men det Messeniska lynnet kunde ej länge tillfredsställas af forskningens stilla enformighet. De politiska stämplingarna gafvo mera näring åt den orolige anden. Lycksökare, först på hofvet, sedan hos demokraterne, spridde M. blott bitterhet och förvirring till ingens bättnad. Han förlorade äfven i aktning genom ett hårdt bemötande emot sin sednare hustru och sina stufbarn. Dödsstundens fävor kunde ej qväfva minnet häraf och han afbad på sitt yttersta särskildt denna ögerning. Hans underhafvande knotade ock öfver oförrätter samt klagade formligen inför Rådet; men hans gynnare Bengt Skytte lyckades skydda M. Slutligen invecklades han i öppen rättegång med systemen, som fordrade sin del i de hemman, Drottningen gifvit i vederlag för de af Carl IX morfadren beröfvade. Då drottningen tillerkände systemen dess lagliga arfvedel, uppretades M. häftigt. Med sjelfva B. Skytte kom han sedan i uppenbar fiendskap och öfvergick snart på mot-

sidan med renegatens vanliga hätskhet. Nu hoppgjordes skil-
dringar ur det inre af Christinas regering. Adelsn tyranni
och kronogodsens förskingring blefvo tacknämliga färgämnen
för bondplågaren och hofasslaren. Vid den stormiga 1650
års riksdag dref han sitt fas et nefas och utprånglade incen-
diära uppsatser, liksom han anses vara författare till den
anonyma skriften i böndernas nämn 1649 *). Hans afrätt-
ning 1651, till följe af sonens upptäckta stämplingar och an-
gifvelser, berättas lämpligast i sammanhang med sonens si-
sta öden. Han bekände då, sedan allt hopp om förskoning
var ute, att han "genom grofva tal velat göra sig stor samt
gifva sig anseende af en, som både kände styrelseverket
och vore en god fosterlandsvän. Jag har, sade han, der-
med i galenskap lupit omkring och kitlat min egen fäfånga."

Fadrens snille och rastlöshet hade ej fallit på denne
Messenii lott. Man måste emellanåt påskynda hans histori-
ska arbeten. Men för dem lades ock någongång hinder i
vägen. Det tyckes, som Dr. Christina börjat frukta en o-
höljd framställning af Carl IX:s historia. Mot slutet af 1649
begärde B. Skytte och M. att för detta arbete utbekomma
handlingarne om de år 1600 aflifvade herrarne. Riksarchi-
vet vägrade och Drottningen gillade detta steg.

(Källor: Stenbeck, *disq. de meritis et factis Messeniorum* (Prms. O. Celsio). — Ge-
selius — Svenska Bibliotheket III. 321 f. IV. 226 f. — Stiermans föreläsning till
Tegels Erik XIV. sid. 2. — Werwing, Sigismunds och Carl IX:s hist. II. 196. —
Hamb. Bibl. Hist. Cont. VI. 22. — Adlersparre, Hist. Saml. I. 302. — Handl. till
Skand. Hist. IX. 126 f. — Fryxells Berättelser).

— A — 0 —

MESSENIUS, ARNOLD.

Var äldste sonen af den föregående med dess första
hustru. Föddes på Kexholms fästning 1629. Måhända i
hopp om adelskap lät fadren gifva honom en uppfostran,
mest beräknad för hof- och krigstjenst. Då fadren adlades
1647 blef ock den unge Arnold genast antagen till kam-
marsven hos pfaltzgreffen Carl Gustaf, hvilken han en tid
uppvaktade under dess vistande i Tyskland. Derefter an-
ställdes han hos Hertig Adolf Johan. Från honom skildes
han 1651 för att göra en utrikes resa och fullkomna sig i
adliga öfningar, för hvilket ändamål han af Carl Gustaf er-
höll löfte om ett årligt reseunderstöd på 400 Rdr. Emel-
lertid ämnade han någon tid besöka Upaala för att der för-
beredelsevis inhemta någon kännedom om befästningskonsten.
Vid samma tid åtföljde M. pfaltzgreffen på en resa genom

*) Jfr Geijer, Sv. Folk. Hist. III. 436; Fryxell, IX. 77.

Södermanland, men sjuknade och blef berbergerad hos kyrkoherden Christopher i Fors, hvilken året förut vid riksdagen gjort sig känd för en häftig opposition. Under tillfrisknandet fattade M. liflig kärlek för den unga dottren i huset och ämnade fria; men hvarken hon eller fadren visade benägenhet. Öfverspända bref till den älskade røjde emellertid, att han ej vanalägtades från Messeniernas eldfängda sinnesart.

Redan 1651 yttrade Drottningen en allvarligare föresats att nedlägga regeringen, hvilket gaf de många missnöjda hopp om en ny sakernas ställning. Desto mera stegrades deras otålsamhet, då denna afsigt blef om intet. Håtskheten vände sig företrädesvis mot de rådherrar, som öfvertalat Drottningen att afstå från den tillämnade abdicationen. Detta hade skett, mente man, endast på det adeln skulle så mycket säkrare under en sorglös qvinnas spira kunna tillskansa sig öfvermakten. Messenius, fadren, fiendtlig mot hela det rådande systemet, sparade ej på ord och och eggelser. Han anmälde sjukdomsförfall vid trohetsedens afläggande efter kröningen 1650, Sommaren 1651 kom sonen hem. Han var lifligt intagen för Carl Gustaf och hade på Fors blifvit uppretad mot så väl Drottningen som adeln. Fadren nedstämd ej hans bitterhet. Slutligen började ynglingen grubbla öfver fäderneslandets ställning och hans tankar leddes snart in på ultima ratio — uppror och Drottningens afsättande. Han vände sig till Carl Gustaf med en rimmad skrift, för att underrätta prinsen om hans egen och fäderneslandets fara, samt uppmanade till bådas räddning. Några anse fadren delaktig i denna skrifvelse; men detta synes hardt nära omöjligt, om man tager i betraktande de nära löjligheten gränsande öfverdrifter och oeffterrättligheter, som inströs bland några grundade anklagelser.

I okunnighet om rätta utanskriften vidtalade M. en cancelliskrifvare att adressera brevet till prinsen, hvilket sedan försågs med ett annat omslag och ställdes till en borgare i Kalmar, hvilken framlemnade det. Prinsen uppvisade det för sin förtrogne, Öfverste Wurtz, som genast misstänkte den äldre M., hvilken, liksom för att känna sig före, några gånger med Öfversten fört samtal af dylikt innehåll. Man erhöll snart anledningar, att brevet ursprungligen kommit från cancelliet i Stockholm. Prinsen beslöt, att om allt underrätta Drottningen. Förut tog sig likväl Wurtz anledning att till M. skriva ett bref, hvori han berättade om den insända skriften och prinsens afsigt att sända den till

drottningen, — måhända för att derigenom gifva M., om han vore skyldig, en vink att rädda sig genom flykten. Vare sig, att M. var alldeles okunnig om sonens företag eller trodde hemligheten väl bevarad: han vidtog inga försigtighetsmått, utan visade tvertom skrifvelsen för sin son, för Nils Nilsson m. fl. Emellertid lär en trolös vän af den unge M. angifvit denne. Drottningen fick nu ock ifrån prinsen smädelseskraften i sina händer.

Det var en af Rådets arbetsdagar, då alla Sekreterarne voro uppe. Drottningen förekallade dem, visade brefvet och anslaget, samt frågade, om de kände stilarna. En bland dem trodde sig på utanskriften igenkänna en af sina medhjelparne. Denne efterskickades och erkände genast, att han på unge Messenii begäran gjort utanskriften. Drottningen ansåg den yngre M. ej skicklig nog att kunna ensam sammansätta en sådan smädeskrift. Hon lät derföre fängsla begge Messenierne. Begge nekade i början sig känna utanskriftens stil, men måste snart tillstå. Undersökning företogs genast, hvarvid Stiernhöök förde protokollet. Unge M. yttrade sig med mycken stolthet. Han hade som ärlig Svensk velat lätta samvetet och för prinsen upptäcka fäderneslandets fara. Såsom den der saken förstode, hade han ej heller velat nedgräfvat sitt pund. Han hade tagit sitt beslut och ville derpå både lefva och dö. Skriften hade han sjelf sammansatt; ingen hade sett den eller känt afsändandet. Hvad skickligheten beträffade, bad han, att hvad ämne som helst måtte framställas: han skulle genast ådagalägga sin förmåga att detsamma behandla. Likväl medgaf han, att han till en del grundat skriften på de yttranden, han hört af fadren. Denne, som hölls fängslig i särskildt rum, nekade alldeles; men då han hört sonens bekännelse, utbrast han: Jag förmärker Guds rättvisa dom och straff. Jag har sjelf en gång på samma sätt anklagat min fader och har derföre detta väl förtjent. Han bedyrade sig icke haft ringaste kännedom om sonens skrift, men erkände sitt oförnuftiga prat, som dertill kunnat gifva anledning. Han bad om nådig och hastig död: helst att blifva skjuten. Böcker och papper testamenterade han drottningen, tilläggande, att Carl IX:s historia borde fortsättas på de grunder, han begynt; annars kunde bemälda konung aldrig försvaras.

Efter en veckas förlopp var dödsdomen fälld och gick i verkställighet tvenne dagar sednare. Fadren halshöggs på Norrmalms torg; sonen på afrättsplatsen utanför Norrmalm och steglades der. Messenierne saknade icke samtida för-

svarare. Drottningen lärer sjelf ett par år sednare ytttrat ånger öfver afrättningen och sagt, att de, som rådt henne dertill, förtjenat lika straff. Messenii dyrbara bibliothek, värderadt till 7000 R:dr, förenades med samlingarne på slottet. Enkan fick blott det återstående af mannens lön. Hans förläningsgårdar skänktes åt andra, innan den efterlemnade skulden blifvit gäldad. Åt hvardera af döttrarna hade drottningen lofvat 200 daler årligen, hvilka aldrig utbetaltes. Oense med stufmodren, drefvos barnen snart ur huset. Ofta och länge inlemnade de förgäfvets ansökningar att återfå något af fadrens gods eller ersättning för hans samlingar. Först 1684 gaf Carl XI den då qvarlevande dottern 100 daler smt såsom årligt understöd.

(Källor: Stenbeck de meritis et factis Messeniorum. — Svenska Bibliotheket IV. 226. — Warwing, II. 197. — Adlersparre, Hist. Saml. I. 302. — Handl. till Skand. Hist. IX. 136 f. — Fryxells Berättelse). — A — 6 —

MUNCK, ADOLF FREDRIK.

Föddes den 28 April 1740 på Randekylä gård i St. Michels socken samt Savolax och Nyslotts län. Fadren *Anders Erik Lorentsson M.* dog som Öfverste-Lieuten, vid Savolax regte. Modren *Hedvig Juliana Wright* var dotter till Öfversten vid Jemtlands regte Henrik Wright. Vid 11 års ålder blef M: 1760 Underofficerare vid Savolax regte, och vid 16 års ålder 1766 Page vid Kongl. Hofvet, 1767 Kammarpage hos Konungen, Cornett vid Lifdragonerne 1771, Kgl. Maj:ts förste Kammarpage 1772, R. S. O. s. å. Hof-Stallmästare s. å. Lieuten. vid Lifdragonerne 1775. Ryttmästare vid Adelsfanan s. å. Secund-Major derstädes 1776. Förste Hof-Stallmästare 1777. Afgick i en Extraord. Beskickning till Petersburg i Oct. s. å., hvarifrån han i Dec. återkom. I en underdänig berättelse till Konungen, dat. Petersburg d. 20 Oct. 1777, om denna beskickning, berättar han det smickrande emottagande han rönt af Kejsarinnan, men anmärker att hvarken Storfursten eller Storfurstinnan talt till honom. (Gust. Papp. II D. s. 110). Ceremoni-mästare vid K. M. O. och C. N. O. samt Friherre d. 27 Dec. 1778; då tillika hans bröder *Johan Henrik*, då Capit. vid Tavastehus län regte, sist Landshöfd. öfver Nylands och Tavastehus län, och *Otto Magnus*, då Corporal vid Lifdrabant-corpsen och K. Kammarjunkare, slutligen Hofmarskalk, blefvo Friherrar. Den sistnämnde lever ännu, bor i Baden och är Maitre de la Cour i Rysk tjenst. In-

roductionen å Riddarhuset skedde först 1788, och märkligt nog kallas hvarken Munck eller hans bröder Friherrar i någon Stats-kalender före detta år. År 1781 blef M. Ståthållare på Drottningholms slott och öfver dess och Svartsjö län, skildt från Stockholms. Fick 1783 öfverinseende öfver byggnaden vid Haga. Öfv.Lieutenant vid Adelsfanan 1782. Ståthållare öfver Drottningholms och Svartsjö län 1786. Tog afsked från Adelsfanan 1787. Landshöfd. i Upsala län d. 27 Maj 1788, men före tillträdet d. 3 Juli s. å. President i Kammar-Revisionen och d. 4 Juli Grefve; introducerad 1789 under N:o 103, då den halfva hvita Muncken, som utgjort ättens adliga vapen och som 1778 fått ur ena friherrehjelman Kon. Gustaf III:s namnchiffer upplyftad, nu fick i venstra hjelmen ett hvitt standar och ett blått banér, det förra märkt med en blå sköld, hvari Sveriges Tre Kronor lyste, med en Kongl. Krona ofvan. År 1789 var M. en tid tillförordnad Öfver-Ståthållare i Stockholm samt 1788—1790 insatt i den under Konungens frånvaro tillförordnade Regeringen. Erhöll 1789 uppsigt öfver Ulriksdals och Haga slott, och blef s. å. Ordförande i Comitéen öfver Örlogsfloottans utredande och Amiralitets-verkets förbättrande. Tog 1790 afsked från Ståthållare-embetet och uppsigten öfver de Kongl. Slotten. Blef d. 22 Nov. 1790 prydd med Blåa bandet, väljande till motto: "Regi fidus, recti tenax." Till all denna härligheten uppsteg, utan en enda känd bedrift, inom sitt 40:de år en person utan historiskt namn och egentlig börd i ett hof, der dock anorna skulle lika högt gälla som hos K. Ludvig i Frankrike och Kejsaren i Wien. Bland annat fick ingen Seraphimer-orden, som ej hade ett visst antal anor å fäderne och möderne. Den utmärkte Grefve Sven Bunge gick derigenom miste om denna heder, och lærer väl ock sjelfva förordningen egentligen för hans skull tillkommit.

Man synes blott ha en förklaringsgrund. "Mannen måste ha varit ett snille och som sådant väckt sympathi hos den snillrike Konungen, som lät snillet jemt göra undantag från alla fördomars regler." "Han måste åtminstone ha egt stora kunskaper, som gjorde honom ömbärlig för Regenten, som hade mera snille än solida insigter." Men denna förklaringsgrund fräntages oss alldeles af alla, som känt Gr. Munck. Då han såsom declarerad förste favorit fick inflytta i "Gref Pehrs hus", föddes Oxenstiernas inpromtu:

Min vän! Du sagt med mycket skäl:
"Stallmästar Munck hör ganska väl",

Har vacker vne, som du beskrifvit,
Men ack missunna ej dess lott.
Den Gud så liten insigt gifvit,
Han därför mycken utsigt fått.

Och alla intyga, att han var mest utmärkt för sin dumdrighet och okunnighet. Vi få här nedan se, att han ej blott stafvade — illa, som sin Kung; utan saknade till en stor grad den makt öfver språket, som Kungen i högre grad besatt, att han troligen deri ej har like bland alla kända presidenter i Sverige.

Den hemliga krönikan har derföre, som bekant är, sökt lösa denna gåta. Den snillrike, tjänstgörande Kammarherren Gr. Ad. L. Hamilton skrifver i sina ofta Tacitanaka anteckningar: "Muncken var helt ung, några och tjuge år gammal (när han först väckte det stora uppseendet), liten men välväxt, blond, hade tycke af Hennes Maj:t (Drottning Sophia Magdalena) och all den tilltagsenhet, som gemenligen plågar åtfölja de personer, hvilkas förtroende till eget vett utesluter andras dertill. Tystlåten, redlig af naturen, fattig men högmodig, fikade han efter värdigheter och rikedomar på ett så oförfalskadt men tillika så oförsigtigt sätt, att dess välgörares frikostighet snarare ökade än minskade allmänhetens misstankar i detta ämne. . . . Åktenskapshemligheter, neml. då de icke stå i Dagl. Allehanda, äro Giftermålguden ensamt förbehållne." Skildringen af Drottningen af samma hand utfaller så här: "Hon är stor, välväxt och blond . . . och ett försagdt väsende i åtbörder, att det ofta gjort folk villrådigt, hvad de borde tänka om hennes förstånd . . . skrattar gern, går lätt fast ostadigt, dansar väl . . . vällusten är ett träd, hvars alla grenar hon med begär omfattar, i det hon förbigått stammen och roten, men hon är ej den enda, giftermålguden vilsefört."

Hennes giftermål hade i tolf år varit ofruktsamt. Ronungen var jemt bland sina favoriter, der visst bekymmer om thronföljden föranledde öfverläggningar, och som till en början vände sig åt att emellertid förekomma det ej Hertig Carls gren måtte uppblomstra. Den mycket lugne Baron G. Ehrensvärd, hvars oväld ingen kan förneka, döljer i sin förträffliga journal, förd under det han tjänstgjorde som Kammarherre i Konungens hof, allsicke sin öfvertygelse, att intrigen var verksam för att söndra Hertig Carl och hans gemål. En morgonbön anställdes t. ex. i Wexjö Domkyrka, för att få se den så vidt beprisade skönheten fröken K—ll, som uppskaffades till hofvet och hvarigenom Herti-

gen verkligen afslagsnades från sin maka, hvilken kom till hofvet med en helt annan karakter, än som den, under husliga tracasserier, utbildades. Emellertid upptäckte man snart, att den unga Drottningen försett sig på Konungens Kammarpage — sedan Hofstallmästare. Läkaren Hedin nämner i ett bref, hvilket uppseende som väcktes bland det förnåma hoffolket, då M. en gång fått kolik och, då Hedin som läkare var närvarande, skrek under plågorna, hvarvid Drottningen, den annars temligen känslolösa, betogs af ett medlidande, som ej lät dölja sig. Man upptäckte snart, att han fått Drottningens miniatyr-porträtt och detta väckte ej mindre prat. Hamilton skriver: "En afton (den 2 Aug. 1775), då Konungen skulle gå i säng, fann han det (Drottningens porträtt) fästadt vid sina sparlakan med en öm skriftlig förövitelse öfver en köld, som numera hört försvinna. Stallmäst. Munck var närvarande. Han styrkte den vankelmödiga monarchen; de gingo båda samfäldt in uti Drottningens sängkammare. Vid ett dylikt tillfälle är ett dubbelt uppträde högst ovanligt. Detta gaf anledning utspida, det fästningen slagit chamade för auxiliar-trouperna" *) — följande den redan anförda karakteristiken af Munck. Och på ett annat ställe: "Uti April 1778 blef för allmänheten kungjort, att Drottningen var i välsignadt tillstånd och i kyrkorna togo de vanliga förbönerna genast sin början. Denna tidning var redan känd på ett högt obegripligt sätt uti Petersburg. Hvad till det minsta denna tidiga kunskap gifver vid handen, är, att detta ämne var ett föremål för utländska Ministrarnes uppmärksamhet. En olycklig omständighet inträffade härvid. Ifrån Drottningens stånddrabantessal gick till dess boning en bakdörr, inom den var till höger en liten trappa, som förde till kammarfrun

*) Om detta uppträde har man en annan berättelse. Då Gustaf Adolf, i ett förtroligt samtal med en viss Herre, betygade sin oro öfver sin börd, nämnde denne, att M. före sin utresa lemnat ett paket, innehållande hans egen berättelse om förloppet vid detta tillfälle, för att tillställas Konungen, hvilket dock icke skett, för att ej oroa Hans Maj:t. Berättelsen innehöll hvad som ofvansföres i texten anføres, men med den viktiga förändring, att M. väl var närvarande vid Konungens nattliga besök hos Drottningen, och (anständigheten förbjuder att vidare anföras det följande). Men vidare andel förnekar M., påstående att Gustaf III vore den rätta fadren. Drottningen hade sedan visat honom mycken godhet, och bland annat skänkt honom ett briljanteradt ur, hvilket medföljde i paketet, men juvelerna vero uttagna.

Mams. Ramströms kammare, till venster åter var en mörk gång, som ledde till Drottningens rum. Hvar dag, ofta hvar afton gick Munck i allas åsyn inom den yttre dörren, men tog han af till höger? tog han af till venster? Deruti bestod hela schismen." — NB., tillägges af en annan, om man kunde antaga, att en kammarfru, som hvarje ögonblick kunde öfverraskas af sin kyska Drottning, skulle i sitt rum nästan hvarnattligen drista mottaga visiter, som gällde tjennrinnan, så kunde schismen bli svår att upplösa. Bergsrådet N. Dalberg (som vid denna tid var både Konungens och Drottningens läkare, lemnade i Gr. J. De la Gardies hand en skriftlig uppsats i detta ämne, dervid så grundligen öfvertygande honom om det dynastiska bedrägeriet, att han snart i revolutionen 1809 såg en Försynens straffdom), skrifver i sitt document: "Inom sjelfva Kongl. familjen herrskade hat och ovänskap. Enkedrott. Lovisa Ulrika var väl stängd från all befattning med rikets styrelse, men upphörde ej derföre att väcka tvister och oenighet med mer och mindre framgång; isynnerhet lyckades henne att bringa den emellan Konungen och dess gemål länge varande kaftsinnigheten så långt, att äktenskapsskillnad på hvad sätt den ock kunde ske, blef besluten. Förtroendet häraf gjordes mig mot slutet af sommaren 1778, hvarvid Konungen förklarade sig ärna ingå nytt äktenskap med något här i landet födt fruntimmer, hvars val likväl ej var gjordt, och befallte mig emellertid författa ett betänkande öfver Drottningens ofruktsamhet, som skulle läggas till grund för den beslutna skillnässan. I bestörtning öfver denna befallning kunde jag ej afhålla mig att rent af neka min åtgärd dervid, detta emedan jag var öfvertygad, att Drottningen skulle glädja Konungen med lifsfrukt, så framt det Høga paret ville lefva tillsammans såsom äkta makar vanligen anstår, hvarom jag i underdånighet anhöll. . . . Det dröjde ej länge, förrän jag blef varse, att äktenskaplig sammanlefnad ej var Konungens sak, ehuru arfvinge till thronen icke dess mindre åstundades; och då detta tycktes allt mera och mera blifva en föresats, gafs derigenom anledning till åtskilliga beklagensvärda uppträden, som fingo en offentlig tillökning vid Kronprinsens födelse d. 4 Nov. 1778. . . . Denna sakernas olyckliga ställning gaf en nog förskräckande utsigt för framtiden, helst Konungens vänliga umgängessätt icke alltid förmådde afhålla de listigares och tilltagsnares försök att blanda sig i allt och öka oredan i alla företagen. På sådant sätt utmärkte sig isynnerhet A. F. Munck, en då för tiden ung

oah (o?) betydande person, som genom okunnighet, vidskepelse, girighet, högmöd, vildt och våldsamt sinnelag gjorde sig både namnkunnig och fruktad samt med sitt högst obetänksamma uppförande gaf åt allmänheten den öfvertygelsen, att honom vore uppdraget att göra det ingen borde engång misstänka." — Detta var skrivet under Gustaf IV Adolfs regering. Derunder tillades 1809: "Konungens från moderne och fäderne ärfda olyckliga sinnelag störtade omsider riket i en afgrund af elände, som gjorde den i år d. 13 Mars skedda revolution nödvändig, så framt Sverige ej skulle alldeles försvinna utur sjelfständiga staters antal."

Genom de mundtliga tilläggen, då detta document lemnades Grefve De la Gardie, blef han, såsom han i sin journal skrivit, sannfärdeligen öfvertygad, att K. Gustaf III aldrig kunde med skäl vänta på eller taga sig någon fadersglädje.

Redan i Febr. månad 1778 — enligt Ehrensvärdska journalen — hörde Hertig Carl nere i salen den allmänna misstanken tala så högljudt från läktaren vid en assemblé på Beursen, nämnande personernas namn, att han ansåg sig ej längre kunna iakttaga stillatigande. Han öfverlade med sin moder och gick sedan in till Konungen och underrättade honom om det allmänna talämnet. Konungen fördrade sagesman och han nämnde beggaderas moder. Nu uppblussade en strid, som länge brunnit med jemnare låga, till en vådeld — en strid, som ej lade sig, förrän den sista gång Enkedrott. Lovisa Ulrika döende skref sitt namn, och det var under en förbannelse af sin äldste son — neml. så vida han ock till sin ympgren ville såsom arf undandraga något af hennes egendom från hennes öfriga barn. (Se De la Gard. Arch. XIX. D.).

Man har trott, att Kon. Gustaf ansåg en thronföljare vara nödvändig, om han skulle vara säker för sitt lif. Detta var antingen en sjelfskapad eller en tillgjord phantasi. Men säkert är, att han ej ville det bröderne skulle ha interesse af hans död. Öfverhofpredikanten hos Enkedrottningen Dr Wingård sökte att försona moder och son. Han bevekade henne att underskrifva en s. k. declaration d. 8 Maj 1778, som hon trodde skulle vara ett steg till fullkomlig förlikning — således återgifva henne inflytande i regeringen, hvilket blifvit hos den gamla regentinnan en passion, närmande sig som all passion till det nästan dåraktiga. Då detta ej skedde tog hon sin gamla både position och öfvertygelse åter, tilläggande dock — enligt Ehrensvärd — "att hennes Confesseur ofta i detta ärende med henne converserat och

både på religionens och hennes gloires och intresses vägnar sökt öfvertala henne till några demarcher, till lugnets återvinnande, om hvilka hon icke med honom varit ense att Doct. Wingård gjort henne de vackraste förmaningar" — men att hon i dödsstunden trodde sig med all köld kunna vända ryggen till alla sina ovänner. — Drott. Sophia var dock alltför tidigt färdig att försonas med sin svärmöder, men hvilket Konungen var nog klok att i blinken söka förekomma. Han uppsprang genom en lönntrappa till sin gemål och som han der fann en tredje person, uttryckte han sig: "om ni förlåter, så tror jag allt, ja det är intet, som icke jag då tror", begifvande sig genast bort, utan att afvakta svar. Den tredje berättade det för Gr. Hamilton.

Här finnes någonstädes ett document i ämnet, som skaffades i K. Gustaf IV Adolfs hand, då han satt fängslig på Gripsholm och som skulle bortkonstla ryktet, som inblandade Munck, på ett lika smutsigt som orimligt sätt. Det skall, enligt en hög embetsmans anteckning, ha fägnat Konungen genom den möjlighet det lemnade öppen för hans kungliga fäderne. Men ett annat, vida viktigare och mera bevisande original-document finnes ock till, som sätter ättlurendräjeri-frågan utom allt tvifvel och hvars afsigt nog varit, att lägga makt i K. Gustafs hand att bestämma thronföljden efter sig framdeles företeende omständigheter. Hvar documentet, egenhändigt underteckadt af K. Gustaf, Dr. Sophia, Gr. Munck och en prestman, finnes förvaradt, upplyses man i Gr. J. De la Gardies journal T. VIII. p. 3130, förvarad på Löberöd. Gr. De la Gardie har på ett annat ställe anført, huru Kon. Gustaf III ansåg sig likavisst vara Hertigens af Småland fader, som han visste sig ej vara Gustaf Adolfs, och verkligen börjat, före den nämnde Hertigens död, fundera på bästa sätt, att kunna öfverflytta thronföljden till den, han ansåg legitim; ehuru Grefven var öfvertygad, att K. Gustaf hade lika litet skäl att fröjda sig öfver en son "af blodet" 1782 som 1778.

Detta brottsliga försök, att "opiniatrera mot Gud och Naturen" i en successions-fråga, kunde emellertid ge den en stor märkvärdighet vid hofvet, som vunnit Drottningens ömmare tillgifvenhet. M. uppträdde ock snart som en "allsmäktig favorit", undanträngande ungdomsvännerna och skalderna Creutz, Gyllenborg och Oxenstierna, täflande med snillet Armfelt. M. blef som Ståthållare på Drottningholm, der Drottningen bodde, nästan försatt i samma ställning, fredsfureten sedan var i Spanien. Mycket mån om sin

konungs ära synes han ej varit, att dömma af hans uppförande, då ryktet utspridts genom hans tillgörande, att drottningen blef bestulen, och man nog allmänt trodde, att Bar. Henr. Sparre varit brottslingen, men dervid blott sin konungs commissionär. Det blef nemligen uppdagadt, att ett missminne hos Drottningen låg till grund för misstanken, men Ståthållaren ville ej ge sig dementi, utan lät det skändliga ryktet bli ostördt. (Se De la Gard. Arch. XV. 249). Han kunde i Stockholm uppdaga, att Liljehorn skulle söka lemna — "den alltid farlige" Hertig Carl i samma ställning, som Joab lemnade Uria, men ville nu rädda Hertigen och begaf sig natt och dag till Hertigen, för att underrätta, men kom sedan Liljehorn redan dragit sig — förgäfves — ur striden.

Muncks dumdristighet och djerfhet öfvergick emellertid snart vanliga favoriters. Under kriget 1788—90 hade Kon. Gustaf, dervid härmande sin "store morbroder", Philosophen på Sans Souci, låtit slå falskt ryskt guldmynt och göra falska ryska sedlar. Man hade inrättat en skedvattens fabrik vid Drottningholm till skärm och stöd för Alchymien, drifven af Bergshauptman Nordensköld, och detta allt till täckelse öfver det falska myntandet. Emellertid hade M., hvars råhet var ojemnförlig med annat än hans djerfhet, fallit på den tanken, att låta det iordningställda mynthuset fortgå en tid — för sin räkning. De vid "ryska myntet" anställda personerne Capit. Mechan. Appelqvist och en Bokhållare Bergklint höllos i den tanken, att de stodo i sin konungs tjänst "till sitt fäderneslands gagn" och hade myntat åt Hr Gr. M. 93,350 R:dr B:co i falska Krigs-Commisariets obligationer eller s. k. Långrockar, hvaraf Grefven utprånglat, enligt egen bekännelse 47,000 R:dr, då en Jude Aron Isak togs såsom utprånglare af falska sedlar utaf K. Befallningshafvande i Åbo, bekännande sig vara sänd af Presidenten Gr. M. Rapport inkom till K. Maj:t i Gefle, som fann att saken ej kunde nedläggas, utan lät handlingarne komma i Drotzets hand. Nu ville Munck förmå Appelqvist att lögnaktigt uppgifva det han fått dessa falska, till Gr. M. lemnade penningar, af den i hela Europa vördade skeppsbjuggmästaren Fr. Sheldon, hvilken under sommaren bott hos honom, då han besörjde ekstämpling för kronans räkning, varande Munck sedan mycket angelägen att få in i protokollet de grofva ord han nyttjat, för att dervid väcka svartsjuka hos Appelqvist emot dennes för sin skönhet mycket prisade bustru, hvarigenom han hoppades kunna reta honom att ingå i den upplagda nedriga planen, fordrande

att han sedan skulle straxt rymma. Då nu A. vägrade att både ljuga och rymma, utan förklarade sig vilja kasta sig för konungens fötter med en sannfärdig bekännelse, blef M. ursinnig, slog A. på örat, sparkade honom för magen och gaf honom två slag i hufvudet med sin käpp, sägande: "din rackare, jag borde döda dig"; hvarefter han sprang sin väg. Han hade ofta förut hotat honom, att om han ej i allt råttade sig efter Gr. M. eller om A. lät konungen något förstå, äfven om konungen frågade honom (hvilket då vore blott ett försök att utröna om A. var fullkomligt tystlåten — konungen ville med ingen härom tala utom med M.), "så skulle A. sluta sitt lif, utan att någon visste hvar han tagit vägen." M. hade deremot ej ens till fullo betalt attiraljen, än mindre något för det trägna arbetet. Bergklint hade han gifvit ett silfverur och en klädning och skaffat honom lön på Drottningholms slottsstat, och ville nu förmå honom påstå, att A. narrat både Gr. M. och honom med föregifvande att konungen behöfde dessa penningar för att genomdrifva sina planer vid riksdagen. Detta var dock lika omöjligt som att förmå honom att rymma. B. ville ock behålla allt inför sin konung. Både A:s och B:s bekännelser inkom till konungen och han beslöt, samma afton han föll för mordskottet, att tillsäga Munck, att fara utrikes och rapportera sig för död. Hertigen tillkallade sedermera den 10 April 1792 Riksdrotzet Gr. Wachtmeister och Öfv. Rammarjunkaren Gen.-Lieuten. Baron Taube samt en protokollsförande, hvarefter M., A. och B. hvar för sig gemensamt inkallas, då M. gjorde ännu några försök att sligra sig undan med osanningar, med föll till bekännelse när H. K. H. förklara, att han visst borde låta all lagens stränghet drabba honom, men som det ej kunde ske, utan att kasta skugga på Högstsalig H. M. Konungen, så ville H. K. H. erinrande sig "thess förra tjenester, som gifvit anledning till dess upphöjelse så till embete som andra hederstecken", blott ålägga honom infria de falska sedlarne, han utpränglat samt straxt resa utrikes, ombyta namn, återsända ordens-tecken och besörja att underrättelse hitkomme om hans död, så att han här finge anses som död och vapnet nedtagas. Då M. tackade för denna nådiga dom, försäkrades han att få behålla sin innehafvande lön 1600 R:dr 32 sk., och befalltes, att protokollet häröfver skulle försegladt nedläggas i riksarchivet, utan tillstånd för någon att det öppna annat än på K. Maj:ts nådigste befallning. Här under tecknade Munck med egen hand:

Uppläst och vidkient enligt hvad min härhos bifogade skrifvl. tillegning innehåller. A. F. Munck.

Han ville dock ha den ändring införd i protokollet, för öfrigt erkännande A:s och B:s bekännelser, att han sagt till A.: "Ni torde kunna med giltiga skäl skylla på Scheldon, som jag (M.) alltid misstänckt . . . då jag nu legger härtill, att han under 3 månaders tid bodt hos ehr och varit under samma tid commenderad på Ekestempling samt niutet af kronan tractamente och mig vetterligen hos ehr ej haft annat göra än h—t med ehr hustru. Sådane voro minn ord till Appelkwist." Det var nog skäl, ser man, för att göra Sh. till en "sacrifice"!?.

Näst protok. af d. 10 Apr. 1792 förvaras här, i en afskrift ända från samma tid, ehuru ej vidimerad, af hela processen, ett protok. af d. 21 Apr. s. å. inför H. R. H., närvarande R. Drotzet, Frih. Taube och Lagm. Håkansson. K. Maj:t hade godt funnit tillåta att Gr. M. begaf sig utrikes, men derjemte aktat nödigt, att dessförinnan nöjaktig säkerhet ställdes af Grefven så väl för de 95,275 R:dr s. k. Fahnehjelmse sedlar på 2 R:drs storlek, hvilka Hr Grefven innebest, som för den upprättelse och ersättning Juden Aron Isak påstått till ett belopp af 6000 R:dr. Därföre anmälte nu Lagm. H. att Gr. M. erbjudit såsom Hypotheker:

1. Hvad Hr Grefven för juveler, sålde till K. Maj:t och såsom löneersättning samt dessutom för försålde hästar af allm. statsmedlen, har att fordra, utgörande i creditsedlar efter nuvar.agio 34,250 R:dr. 2. Hr Grefvens andel i Jockis egendom till ett belopp af 18,000 R:dr. 3. Arrenderättighet af Ultuna kungsgårdar 12,000 R:dr. 4. Utredda Commiss: obligationer 7,767: 26. 8. 5. Aron Isaks förskrifning 11,000 R:dr. 6. Inlöste Fahnehjelmse sedlar 7,168 R:dr. 7. A—ds förskrifning 4,000 R:dr. 8. Lieuten. Bar. R—s do: 2,918 R:dr. 9. Hr Grefvens invisning på arrendets af Ultuna första hälft i år 833: 16. 10. H. Exc. Bar. Fr. S—s revers 333: 16. 11. Hr Öfv. J—zs do: 333: 16. Summa B:co 99,503: 26. 8.

Detta hypothek antogs för godt. Gr. M. fick välja gode män att bevaka sin rätt, det den hypothetiserade egendomen, som ej behöfdes för att inlösa falska Fahnehjelmare eller betäcka hvad Gr. kunde dömmas skyldig betala Juden, ej måtte annars än efter Grefvens önskan och blott för hans räkning realiseras eller ock förblifva in statu quo. Grefven skulle ock välja fullmäktig, som kunde svara i Judens käromål samt nu bege sig utrikes, inom 6 veckor återsända sina

ordnar och rapportera om sin död. Deremot undfick nu Riksdrotzet H. K. Höghets nåd. befallning att antyda Advocatskalken, att inställa all embetstalan i detta mål, som borde alldeles förfalla.

Men M. "dog" ej, då han kommit ut ur Sverige. Han visade sig öfverallt med sitt blå band, såsom "Presidenten Grefve Munck." Och så möttes den gamla medtäffaren i favoritskapet hos K. Gustaf III — Bar. Armfelt, nu blifven "Riksföreståndare." Och Riksförrädaren och penningmyntaren blefvo nu vänner och ett råd uppgjordes, huru Gr. M. skulle åter bege sig till Sverige, upptaga sjelf sin process, men riktad mot förmyndare-regeringen, öfver hvilken skuggan skulle dragas. Nu beslöt förmyndare-regeringen att — tillverka ett nytt protokoll. Det hölls den 25 April 1794 inför H. K. H. Riksförest. Riksdrotzet, Rikscancelleren, Presidenterna Kurek och Reuterholm, Öfv. K. J. Tauhe och Just. Canc. Lode. Och man var angelägen att det skulle justeras af den omyndige konungen, hvilken dervid förklarade sig på det ömmaste rörd öfver H. K. Höghets sorgfällighet att undanröjda allt, som till och med i en framtid kunde leda till bekymmer för H. K. Maj:t hvaribland det visserligen varit att finna något, som kunde kasta skugga på en älskad faders (!) minne; i hvilket protokoll Hertigen utförligt bevisar, att han haft makt göra hvad han gjort, men att M. nu ej kunde ega makt återupptaga en sak, hvars nedläggande han erkänt som en nåd. Han skulle nu förklaras i Ordens-Capitlet såsom ovärdig att bära Svensk orden.

Dessa protokoller med bilagor äro försedda med officiella intyg, om likheten med föreviste originalerna, der de nu ligga framsför författaren.

Så snart K. Gustaf IV Adolf blifvit myndig, ankommo till Sv. Regeringen *Reclamations du Comte Munck, Au Roi de Suède*, dat. Massa d. 24 Jan. 1797, åtföljdt, i härvar. äldre ovidimerade afskriftsamling rörande Ad. F. Muncks process, af Grefvens bref af d. 27 Juli 1797 *a Mr. Lagerverd, Chargé d'affaires de sa Mité Le Roi de Suède auprès des Cours d'Etats d'Italie*, då Grefven sände honom det förenämnda brefvet till K. Maj:t, samt af ett nytt bref *Au Roi de Suède* af d. 24 Aug. 1797. Dessa 3:ne bref fordra i afskrift 31 pagg. Dessa bref äro visst icke författade af Gr. M. sjelf, men af en skicklig hand. Här har likväl Gr. Muncks högmood på ett oförfalskadtt sätt uttalat sig. Det betes i första brefvet: "*Je suis Suedois et sans montrer un*

fol orgueil, je puis dire, que je porte un nom connu en Europe." En man, förmente han, som varit president i Sverige och fått K. Maj:ts Orden af Gustaf III, *n'est pas un personnage vulgaire.* "Les bien faits, que ce Monarque avoit repandu sur moi sont une preuve honorable de mes services. L'epoque de sa mort fut celle de mes Malheurs et depuis lors jusqu'à ce jour proscrit sans être condamné, réputé coupable quoique innocent, malgré mes vives instances et au mepris même de nos Loix ne pouvant être admis à me justifier, j'ai trainé dans l'exil une vie obscure et infortunée mais sans tache." Han bad konungen sjelf besinna, hvilken djup smärta det skulle väcka hos den oskyldige, att 2 år efter sin proscribering finna sig förklarad borgerligen död och utstruken ur Seraphimer-riddarnes lista. Förgäfvades han i alla sina ord och skrifter fordrat att bli dömd efter lag, man hade bjudit honom penningar, men de kunde ej ersätta hederns djupa sår. Man hade fordrat det han skulle göra offret af sitt namn och under ett annat lefva som pensionnaire de Suède; han hade nödgats ge allt till spillo, utom sin heder: således hade han från trycket utgivit en *L'Histoire des ses persecutions*, men likväl hindrats af en viss consideration, att ge åt densamma, hvad han bort, den största möjliga publicitet, utan hellre ålaggt sig en djup tystnad, utväntande konungens myndighetsförklaring, ej lemnande mer än ett exemplar ur sin hand och det till Sveriges regering, i hopp att så få skriften laggd under Svenska konungens ögon. Grefven hade hört den lögnen declameras, att samvetslugnet var tillräckligt att göra förödmjukelsens lidande drägligt för den oskyldige, men, försäkrade Grefven H. Maj:t, "*la conscience n'est jamais tranquille, quand le doute de la consideration publique peut l'agiter et l'on est toujours préjugé coupable quand on gemit sous l'oppression.*" Han måste därför sprida sin bok, om Europa skulle se hans kringirrande lif och blott han sjelf se sitt samvetes renhet. Men han hoppades, att konungen höll de löften, han gifvit alla sina undersåtare, då han mottog regeringen, att låta alla få njuta rätt efter lag. Och grefven var konungens undersåte. Om af statskäl detta ej kunde ske, begärte han full execution af artiklarne, slutne mellan nu afiidne Bar. Wrangel (å grefvens vägnar) och Bar. Reuterholm d. 24 Jan. 1796 och hvarom grefven underrättat konungens minister Lagersvärd i bref, dat. Geneve i Oct. 1796. (således erbjödande sin borgerliga död

mot bibehållande af den pension han haft af R. Gustaf III). Grefven hade ock till Stats-Sekr. Lagerhring lemnat hemliga papper, med tillstånd att (om ej annat hjälpte?) visa dem för konungen. I dem skulle konungen kunna se les vrais motifs des persecutions. I brefvet till Lagersvärd framläggas förhandlingarne genom Frih. Wrangel, som i Toscana 1798 fått Hertig. Carls ordres att uppgöra med grefven. Han fordrade de 2000 sequiner årligen, hvilka voro den i tjänst varande och med lön försedde presidentens pension af R. Gustaf III. De medgafvos, men med vilkor, som sårade grefvens delicatessa och föranledde honom att då, d. 2 Nov. 1798, förkasta anbudet. Svenska ministern i Rom Mr. Piranesi hade en tid uppdrag att fågala Hr Munck, och hade svurit att förfölja honom jusqu'aux enfers, då M. skulle föras som fånge till Sverige, men ej få komma såsom en fri sakkörare för sig sjelf mot förmyndare-regeringen. Han dolde sig (var en tid i Milano) och väntade på Gustaf Adolfs antråde till regeringen. Nu hade grefven på sitt bref till konungen i sex månader väntat ännu. Han måste tro det hans bref af d. 24 Jan. 1797 ej framkommit. Lagersvärd hade sagt, "que mes clameurs sont inutiles, puis-que je passe pour mort." M. bad likväl Hr L. besinna, att förr eller sednare den dag skulle uppgå, som lade grefvens oskuld i ljuset. Han hade väl ännu ej verkställt sin tanke, att fly in i Sverige och der kasta sig för konungens fötter, ej heller att fly till publiciteten. Han ville bida följderne af detta steg. — Det sista brefvet till konungen börjar i hvast ton: "C'est en vain que V. M. a juré sollemnement le maintien des loix de la Suède: C'est en vain que Vos sujets . . . c'est en vain que l'innocence persecuté se promet-toit sur la foi de vos sermens. — slutande: Coupable je dois être puni. Innocent une justification m'est due." Något steg synes ej taget förrän 1800. Men d. 28 Nov. 1800 skrefs på Stockholms slott ett här förvaradt officiellt vidmeradt protokoll derur vi må anföra:

"Sedan f. d. Presid. Gref Munck i flera tid efter, annan hitkomne skrivelser lätit förmärka dess underdån. längtan att lika med andre Svenska undersåtare röna vedermålen af R. Maj:ts nåd. omvårdnad, för honom så mycket dyrbarare, som han genom ådragne olyckshändelser blifvit från en lysande ställning hemma i fäderneslandet försatt i den olyckliga belägenhet, att på utrikes botten se sig nära det ögonblick, då han af nöd och glände skulle komma att förgås, så hade han nu ånyo i bref till Hof-Stolhmäst. Frih. Rålamb

tillkännagifvit dess oryggliga föresats, att frambringa dess öfriga lifstid uti lugn och stillhet under länta namnet *Ad. Fred. Menck*, hvilket han hädanefter ville antaga och vid alla tillfällen framdeles bruka i stället för det han vid dess afresa från fäderneslandet förbundit sig att anlägga, men hvilket infallande omständigheter sedan biadrat honom att bibehålla. Då Frih. Rålamb detta i underdånighet anmälte, kunde han icke såsom gammal vän af n. m. Ad. Fr. Menck undgå, att till R. Maj:ts nåd. och medlidande hjerta öfverlemnna, huruvida nämnde Menck, som tillförene njutit utmärkt nåd och godhet af Högstsäl. Konungen samt såsom en följd deraf längre tid beklädt lysande hedersställen här i landet, måtte, ehuru numera olycklig, af denne store konungs son och efterträdare hugnas med sådant underhåll för dess öfriga lifstid, att han utan bekymmer för dess uppehälle kunde dess återstående tid i stillhet och glömska af verlden framlefva."

"Ehuru R. Maj:t icke var okunnig om de händelser, genom hvilka Menck ådragit sig dess nu öfverklagade belägenhet, samt R. Maj:t nogsamnt kände, det han genom eget förvållande Högstsäl. Konungens ynnest och välvilja slutligen förlorat, kunde R. Maj:t likväl icke vägra honom det medlidande, som jemväl en brottslig olycklig af menniskohjertat ofta utkräver, och ville fördenskull af gunst och nåde försäkra Menck, det han, så framt dess uppförande hädanefter sådant oafbrutet förtjente, skulle i dess öfriga lifstid härifrån erhålla ett årligt understöd af ett tusende holländska ducater, hvarföre Stats-Contoret nu anbefallas skulle, att för R. Maj:ts egen höga räkning och till Frih. R:s disposition i Hamburg anskaffa. — Då tiden framdeles infölle till betalande af den A. F. Menck nu anslagna pension, skulle anordningen af de dertill erforderlige medel alltid till R. Maj:ts egen nåd. disposition ställas och orderne genom Stats-Sekr. Lagerbring eller den R. Maj:t derom särskilt befallt till Stats-Contoret expedieras. Stockholms Slott d. 28 Nov. 1800. Expedieras. Gustaf Adolph."

Af Frih. Rålamb's hand har man angående denna sak ett så lydande document: "Försedd med behörig autorisation och i stöd af mig i händer lemnade handlingar, försäkrar jag härmed A. F. M. det han, så framt dess uppförande hädanefter sådant oafbrutet förtjenar och ofvannämnde mig lemnade documenter således deras kraft och verkan behålla, skall i dess öfriga lifstid härifrån ett årligt understöd af 1000 holl. ducater, hvaraf han nu undfår 2 års för-

skott på en gång, räknadt från innevarande års början och sedermera hälften eller 500 duc. hvarje halfår, att i Hamburg uppbära, sedan han förut genom egenhändigt bref gifvit antingen mig eller Stats-Sekret. m. m. Carl Lagerbring tillkänna, hos hvilket handelshus å nämnde ort han detta understöd önskar att emottaga, samt behörig attest det A. F. M. i lifvet är, vid hvarje halft års utgång inskickar. Stockholm d. 28 Nov. 1800. Claes Rålamb.

gifven på särskild muntelig befallning, hvadan ingen resolution i Konungens namn utfärdad blifvit."

Ifrån denna tid hörde man föga om Hr A. F. M., hvilket namn i allmänhet hviskades ända till 1809. Då utkommo, under det högljuddaste prat, pasquiller på vers och prosa om honom och hans förhållande till den afsatte konungen. En parodi af Kellgrens Dumbom uppger, huru kung Dumbom

... Föddes enligt ödets domar
Af Munchens ätt. . . .

Det påstods, att Gustaf Adolf hellre afsade sig kronan, än ville se denna fråga göras offentlig. Och Enkedrottningen teg och syntes taga sin sons dethronisation ganska lugnt. En allmän öfvertygelse utspriddes med de återkommande Riksdagsmännen och har först betviflats efter 1838 af en känd skriftställare. Emellertid sades A. F. M. bo uti Italien ganska väl och njuta ett visst anseende. Det sista förf. häraf försport rörande Gr. M., är af så stor theattereffect, att förf. derföre betviflade det, ehuru det 1821 berättades för H. Exc. Gr. J. De la Gardie, som intet tvifvel yttrade, af en då directe från Pompeji och Herculaneum ankommande gäst, som annars var en trovärdig man. Till ett värdshus hade en afton tvenne Herrar ankommit och intagit hvar sitt rum, skilde af matsalen. Betjeningen frågade om om de ville äta tillsammans eller befalle mat in på sina rum. Begge begära äta i salen. De nalkas bordet på samma gång, men vid det de fixera hvarandra, vände beggdera strax hvar till sitt rum igen, befallande maten in till sig. Betjeningen trodde, att de misstänkte hvarandra, det den ena härmande den andra i den styfva gången; man hade aldrig sett två så lika personer. Om morgonen reste de två Herrarne åt olika håll och undveko att mötas i salen. Den ene hade kallat sig Grefve Munck, den andre Öfverste Gustafsson. Munck, som 1817 blef naturaliserad Grefve i Parma, dog i Carrara den 18 Juli 1851.

Gr. M:s medaljong i gips af Sergel finnes på Löberöd.

(Källor: De la Gardieska Archivet XVII och XIX D. — Adlersparres Handl. i Sv. nyare Hist. 1 och 2 D. — Hamiltons Anteckningar och Ehrenswards Journal. — Officielt vidimerade afskrifter af original-protokollernas rör. Gr. Munck och de falska obligationerna. — Ett bref af Medicinal-R. Sv. Hedén. — Uppsator af Berge-R. Dalberg m. m. alls beaktligt på Löberöd). — N.

MYRIN, CLAES GUSTAF.

Föddes d. 24 Nov. 1803 på Vestgård i Vestra Emterviks socken af Sunne pastorat i Vermland. Fadren f. d. militär, var landtbrukare. Efter inhemtade studier vid Carlstads Trivialskola och Gymnasium, blef M. student i Upsala hösten 1823. Philos. Cand. och Magister 1833. Utnämndes hösterminen s. å. till Docens vid Upsala Akademi i Prakt. Ekonomien och erhöll genast förordnande att förestå professionen i denna vetenskap.

Naturalhistorien blef tidigt M:s älsklingsstudium och redan innan han tagit philos. graden, ansågs han stå i spetsen för Universitetets yngre botanister. — Han företog år 1829, på egen bekostnad, en botanisk resa till Gottland. Med understöd af K. Vetenskaps-Akademiens gjorde han år 1831 i samma ändamål en resa till Vermland och Dalsland, hvarjemte ock en del af Norrige och Vestergöthland besöktes. Säsom resultat af denna resa, nedlade M. i K. Vet. Akad. Handlingar sina *Anmärkingar öfver Vermlands och Dalslands vegetation*: — en vextgeographisk afhandling, som i sitt slag är ett mästestycke och som tillika utgör den bästa topographi vi ännu äga öfver dessa landskaper. Under hvarje af de trenne följande åren, utkom alltid något arbete af M:s hand. Vårterminen 1834 afslutade han sitt betydligaste arbete, *Corollarium Floræ Upsaliensis* (utgifvet i disputationens form), och anträdde derpå d. 14 Juni sin botaniska resa till Norrige, understödd af K. Vetenskaps-Societeten i Upsala med 500 Rdr B.co. Undersökningarna gällde hufvudsakligast Norriges vestliga trakter. Den interessanta Dagbok M. förde under denna resa, utgafs efter hans död af Professor E. Fries; men alla under resan gjorda, från Bergen sjöledes afsända, samlingar förgingos olyckligtvis utanför Carlskrona. Myrin tröstade sig dock med hoppet, att följande sommar åter få besöka Norrige, och erhöll verkligen K. Vetenskaps-Akademiens löfte om understöd för en ny botanisk resa; men M. låg redan då på dödsbädden.

Han hade nemligen i början af Mars 1835 insjuknat i en rheumatisk nervfeber, hvars offer han efter tre veckors sjukdom blef. Ännu under kampen mellan yrsel och sans-

ning lefde hans själ bland blommorna. Han hade fått den föreställningen, att hans Norrska samlingar blifvit räddade och med tårglänsande ögon talade han om glädjen, att vid deras återseende än engång, i minnet, känna de uppfriskande alpflågtarna från Norriges fjelldalar och berg. — Slutligen dukade han under för sjukdomen och söndagsaftonen d. 22 Mars bortgick han stilla till den verld, "der inga blommor vissna", för att — som han sjelf uttryckte sig — "dricka sanningen ur en långt klarare källa."

Hvad M., med en längre lifstid, kunnat blifva för vetenskapen, kan man sluta till af hvad han, som 23-årig yngling, redan gjort för densamma. "Denne skarpsynte och snillrike författare hörde till de få, som på en gång framträda som fullbildade vetenskapsmän" (Fries). — Flera Phanerogamer och ett betydligt antal Mossor, hans synnerliga älsklingar, har han förskaffat borgarrätt i Skandinaviska Floran. Hans Dagsboks anteckningar under Norrska resan lemna många viktiga bidrag till Nordens vextgeographi.

Myrins personlighet tecknas af hans Nekrolog sålunda: "Under milda yttre former bodde hos honom ett bögt, oroligt, ömt och således äfven lätt såradt sinne, som kanske just derföre i den stilla blomsterverlden sökte ro. — Deremot var han djupt känslig för sann välvilja, vänskap, kärlek. Han hade en ovanlig humanistisk bildning, ett poetiskt sinne och en förmåga att väl uttrycka sig, som sannolikt eguat honom till en utmärkt författare, om ett längre lif hade blifvit honom förunnadt."

Genom *Parmelia Myrinii* Fr., lefver hans namn för evigt, bland de af honom så högt älskade Norrska fjällarna.

Skrifter: Anmärkningar om Vermlands och Dalslands Vegetation (K. Vet. Akad. Handl. 1831. 23 ex. särskildt aftryckte). — *Dichelyma*, *Novum Genus Muscorum* (K. Vet. Akad. Handl. 1832. Få ex. särskildt afdragna). — *Historia Rei Herbariae in Suecia. Pars I.* Ups. 1833. 4:o. (ofullbordad). — Om Linnés Naturalhistoriska samlingar och deras bortförande till England (Skandia II. Band. 2 häft.). — *Corollarium Floræ Upsaliensis.* Ups. 1833—34. 8:o. — Dagbok under en Botanisk Resa uti Vestliga Norrige 1834 (redigerad af El. Fries, Skand. VI. 1.). — Underrättelser om Myrins botaniska excursioner på Gottland och Kinnakulle etc. träffas i Bot. Årsberättelserna för åren 1829 och 1831. — *Monographia Generis Marchantiae.* Inedita.

(Källor: Minnestal öfver Philos. Mag. C. G. Myrin hållet på Vermländska Nationens i Upsala allmänna sammankomst d. 12 Dec. 1835. — Nekrolog af G. i Sv. Litt. Fören. Tidning 1836, N:o 14. — Flora oder Botm. Kultur 1839, 1. Band. N:o 30).

MÖLLER, JOHAN.

Föddes i Länna socken af Strengnäs stift den 3 Mars 1758. Fadren bonden *Jakob Jakobsson*, modren *Kerstin Eriksdotter*. Farfadren, *Jakob Möller* född i Tyskland, var gjutare vid Åkers bruk. Magister i Upsala 1764. Prestvigd 1766. E. O. Bataillons-Pred. vid Södermanlands Regte s. å. Bataillons-Predik. 1772. Anagnost hos Biskop Serenius i Strengnäs 1768, Kyrkoherde i Vester-Haninge i Södermanland 1778, Theol. Professor 1785, Prost 1787, Th. Doctor 1793. Ledamot af Ecclesiastik-Comitéen s. å. Biskop i Wisby 1796 och tillträdde 1797. L. N. O. 1803. Död den 10 Dec. s. å., 67 år gammal.

Såsom författare, förnämligast i Dogmatik och Polemik, var han förut väl känd öfver hela riket. Som Biskop styrde han stiftet med ordning, allvarsamhet och eftertryck och visste äfven möta intriger när så ansågs nödigt; hvadan han icke prisades lika af alla. Året efter sin ankomst och året före sin död höll han prestmöten, begge med den öfverlägsenhet och hållning, som gaf honom lika allmän som frivillig aktning och vördnad. Man såg under hans åttaåriga styrelse upplefva en äkta presterlig och församlingarne gagnande samfundsanda, och bar kanhända under ingen föregående tid gränsen emellan förtjenst och oduglighet inom lärostandet varit skarpare tecknad. Till talare var biskop Möller af naturen icke utrustad, men förde i alla ämnen en behaglig penna och presterne samlades gerna omkring honom i sällskapskretsen. Biskop M. var en reslig och vördnadsbjudande man, men blek och magerlagd, med svagt bröst. En mångårig gift förtärde hans arbetsamma lif. Sitt hvilorum hade han sjelf utsett i sydöstra hörnet å Lärbro kyrkogård, dit hans lik utfördes.

I äktenskap inträdde han 1:a gången 1781 med *Ulrika Charlotta Wickman*, dotter af Kongl. Medailleuren, Directuren Carl Johan Wickman. Hon dog barnlös d. 9 Juni 1783. I sitt sednare gifte med Friherrinnan *Ulrika Stromberg* hade han sonen *Axel Johan Adam*, adlad MÖLLERHJELM, General-Major, Chef för Vestmanlands Regte, C. S. O. m. st. Korset, samt dottern *Eva Margaretha Christina*, g. m. Öfversten och Chefen för Svea artilleri F. W. Dassau.

Skrifter: Tankar om Syndafallet och dess följder af J. M. (anon.) 6hm 1766. — Försök till en i naturlig ordning inrättad Lärobok i Christendomskunskapen. Strengn. 1769. 2:a uppl. Ib. 1773. — Sammandrag af de förnämsta bevis till Christna Religionens San-

ning och Försvar emot Fritänkare. Öfvers. ifrån de på tyska språket gjorde Utdrag af Grotii, Kantzens och Nösselts afhandlingar. Ib. 1773. — Kort Begrep af Gamla och Nya Testam. Kyrkohistoria jemte Utkast till Lärdomshistorien. Ib. 1774. — Afhandling om ett rätt Predikosätt. Sthm 1779. — Barnabok eller Hjelpreda vid första barnundervisningen, särdeles för Allmogen och dess barn. Ib. 1780, 1798, 1799, 1801, (7 uppl.) 1809. Strengn. 1804. — Försök till en mindre Lärobok i Christendomskunskapen. Sthm 1780, 1792, 1796, 1799, 1801, 1809. Strengn. 1804, 1805; på Finska Åbo 1802, 1804. — Försök till en större Lärobok i Christendomskunskapen. Sthm 1781, 1787, 1792, 1793, 1795, 1796, 8 uppl. Ib. 1809; 9 uppl. Strengn. 1804; 10 uppl. Ib. 1805; Örebro 1820. — Svar på Doct. And. Knös Anmärkningar i afscende på Boken, kallad Försök till en naturlig ordning etc. Sthm 1781 (anon.) — Anmärkningar till upplysning af ett lätt och rätt predikosätt. Ib. 1783 (an.). — Om Sättet att bemöta svärmaktiga Uptoger, särdeles så kallade Svedenborgianismen. Ib. 1788 (an.). — Utkast till Predikningar öfver de vanliga Sön- och Högtidsdags-evangelierne. 2 Delar. Sthm 1789, 1790; 2:a uppl. Strengn. 1805. — Memorial till Jubelfesten i Upsala. Sthm 1793. — Compendium Theologiæ Symbolicæ a S. T. Wald. — Tankar om Barnamord. Sthm 1796. — Läsning i blandade Religionsämnen. 1—7. Strengn. 1801—03. — Sammandrag af Kyrkohistorien. Sthm 1798. Ups. 1821, Sthm 1831. — Anvisning till populär Dogmatik af Griesbach. Öfvers. Sthm 1837. — Tal vid prestsmötets slut i Wisby d. 10 Juli 1800. Sthm s. 2. — Betänkande och förslag till en ny Prestvalsförordning. Sthm 1809.

(Källor: Rothliebs Adel. Matrik. utg. 1818. s. 258. — Aurelius, Södermanlands Herdaminne s. 663. — Upsala Bibl. Catalog. — Marschell, Strengnäs Stifts Matr. 1806. — Wisby Stifts Herdaminne 1883.)

N.

NATHORST, JOHAN THEOPHIL.

Johan Theophil Nathorst är son af Regiments-läkaren vid Jönköpings Reg:te *Johan Theophil Nathorst* och dess fru *Hedvig Meurling*. Hans farfar var af samma namn, en på sin tid ryktbar chirurg i Stockholm. Man har qvar efter honom en läkar-attest rörande en karl, som blifvit illa behandlad under ett slagsmål; — den lydde så: "N. N. har fått schtrik — micken schtrik — aber tålte noch mere", menande dermed, att karlen ej, såsom påstods, blifvit förderfvad. — Släkten härstammar från England, hvarifrån en gren öfverflyttade till Tyskland, troligen under religions-tvisterna i England. I begge dessa länder finnas ännu namnet qvar.

Dr N. — son af Tysken Nathorst — var en utmärkt skicklig läkare, nära vän med Thorild, med hvilken han alltid i Upsala bodde tillsamman. Han dog ung på sin egendom Kautstorp i Flisby socken af Jönköpings län, och några år derefter bortgick äfven hustrun. Sonen *Johan Theophil* föddes der 1794. Föräldrarne hade köpt säteriet Näs af Hummelbjelmiska arfvingarne, men fadren hann ej att flytta dit, innan döden borttryckte honom. Den fader- och moderlöse uppfostrades mellertid hos Krigsrådet Liwin i Säby — gift med Nathorsts moster — troligen det mest gammaldaga gästfria hus, som i nyare tider funnits i Småland. Redan som barn visade N. ovanliga anlag för studier, och ett särdeles skarpt minne. I Upsala, dit han ganska ung afreste, utgjorde Atterbom, Hedborn m. fl. hans närmaste vänner. "Den unga skolan" hade på hans poetiska sinne en kraftig inverkan, och gaf i början en vitter riktning åt hans studier; äfven sedan hans verksamhet dragits åt ett annat håll äro århundradets skalder hans älsklings-lektyr på lediga stunder.

Sedan N. i Upsala tagit Cancelli-examen, begaf han sig till hufvudstaden och tjänstgjorde några år i Konungens cancelli. Sommarne tillbragte han dels på resor, dels på sitt undersköna Näs. Hos Krigsrådet Liwin gjorde N. bekantskapen med sin nuvarande hustru, som tjente der i huset, utmärkt genom fägring och ädla egenskaper. Oaktadt partiet icke gillades af släktingarne, tvekade dock ej N. att ingå förning med den fattiga soldatdottren, *Lovisa Sophia Jönsdotter*. Vigseln skedde i Köpenhamn om våren 1817. Samma år bosatte han sig på allvare på Näs, och blef en lika ovanligt lycklig make, som han blef fader för en ovanligt talrik familj.

N. begynte nu egna sig åt ekonomin. Flitigt bedref han ett vidsträckt åkerbruk, odlade, och blef småningom allmogens rådgifvare och hjälpare. — Afsägsenheten från stad och skicklig läkare, den talrika omgifningen han hade, föranledde honom nu äfven att med iver studera medicinen (som yngre ämnade han en tid blifva läkare), så att han sedermera blef ortens — särdeles de fattigas — läkare, åt hvilka han gratis lemnade medikamenter. Under cholera-tiden ådagalade N. på ett vackert sätt både sitt med och sin sjelfständighet. Af Adelöfs församling vald till Ordförande i socknens Sundhetsnämnd, ordnade han alla anstalter på ett både ändamålsenligt sätt och tillika högst billigt pris. Landshöfdinge-embetet i Jönköping tillkännagaf, sedan choleran i Jönköping till en del afstannat, att en tjenlig plats utanför staden blifvit inrättad för dem från landsbygden, hvilka voro hugade afyttra födoämnen till stadens innevånare, — hvilka deraf voro i stort behof — och uppmanade landthoerne, att under iakttagande af nödig försigtighet, dithärföra födoämnen. Då denna kungörelse anlände till norra Wedbo härad, anbefallte Contracts-prosten Hugert Kyrkoherdarne att ej uppläsa denna kungörelse. Händelsevis fick N., som bevistade gudstjensten i Adelöfs kyrka, kännedom härom före gudstjenstens början, och sedan han förvisat sig att kyrkoherden der skulle följa befallningen, lät han genom kungörelse, som upplästes från predikastolen, anmoda församlingens innevånare att efter slutad gudstjenst kvarstanna för att mottaga del af en anländ kungörelse. N. uppläste nu kungörelsen, förmanade dem af allmogen, som ärnade sig in till Jönköping, att iakttaga hvad som stadgats. Denna egenmäktiga åtgärd ådrog sedan N. mycken ledsamhet, men bidrog att frälsa Jönköping från hungersnöd.

Under 1813 års fälttåg hade Konungen inköpt en liten hjord Merinos-får af Rambouillet-stam, hvilken infördes till Sverige och placerades vid Flyinge i Skåne; i början vårdades den väl af den hjorden följaktige Fransyske herden, men parningen sköttes ej efter goda grunder, hvadan stammen urartade, och de till salu bestämde djuren ej funno köpare; hvarjemte underhålls-kostnaderna fordrade dryga tillskottet. Redan då egde N. en god stam af Spanska får, som han vårdade med den omsorg, som i Tyskland och England var öfligt. I följd af denna sin insigt fick han anbud att mottaga Flyinge-schäferiet på vissa villkor. Om hösten 1823 flyttades det ock till Näs. — I Tyskland och England hade fårskötseln blifvit en vigtig näringsgren, och insende den ekonomiska nyttan för Sverige af en försädlad får-afvel, fästade N. derpå Gr. Wirséns uppmärksamhet, hvilken ock med nit och kraft omfattade förslaget.

År 1824 anträdde N. — troligen på egen bekostnad — en resa till Sachsen och Preussen, för att undersöka dessa länders fårskötsel, — besökte den ryktbare Thaer på Mögelin, der han uppehöll sig några månader, och afgaf efter sin hemkomst, på Gr. Wirséns begäran, till Kongl. Maj:t en berättelse om sin resa, och ett förslag till den Svenska Ullkulturens befrämjande. Året derpå utgaf N. sin "Handbok i Ullkänedom och fårskötsel", hvilken väckte det bifall, att Patriotiska Sällskapet tilldelade honom sin stora guldmedalj. Man kan tryggt påstå, att från utgifvandet af detta arbete är det som den Svenska Ull-culturen, efter vetenskapliga grunder tagit sin början.

Året derpå anmodade åtskilliga possessionater N. att i Tyskland uppköpa och till Sverige införa Electoral-får; han gjorde det ock till köparnes synnerliga nöje. Samma år inköpte han ock för Svenska kronans räkning af samme Thaer omkring 60 st. Electoral-får från det accrediterade Mögeliner-schäferiet, hvilka utgjorde grunden till det under N:s vård på Näs inrättade stora schäferi för Electoral-får. Det förra "Flyinge-schäferiet" mottogs af General Hjerta på Mellingeholm, der det ännu finnes, numera betydligt försädladt genom Electoral-gumsar. Till följe af den ifver, hvarmed fårskötseln omfattades, jemte den allmänna klagan öfver bristande sakkänedom, föreslog N. 1830, att en särskild person skulle antagas, för att tillhandaga schäferiegarne med råd och upplysningar. Förslaget gillades af regeringen, i följd hvaraf Hoffman Bang, hvars bekantskap N.

gjort på Mögelin, och hvilken åtföljt N. till Sverige, samt en längre tid vistades på Näs, antogs till denna befattning.

Om hösten 1831 inrättade N. på sin egendom en Herdeskola med understöd af staten, från hvilken läroinrättning en mängd skickliga Schäfrar utgått, hvarigenom nödvändigheten att från Tyskland införskrifva sådana, alltid dyrlejde, ofta oskicklige, i betydlig mån undveks.

Det inses lätt, att alla dessa åtgärder voro förenade med mycket besvär, till och med obehag. Conflicten med de inhemska klädefabrikanterna, hvilka i början ej insågo att de och ull-producenterna ega så många intressen gemensamma, alstrade understundom flersaldiga tvister. Så t. ex. påstod en af vederparterne, "att de Smäländska backiga skogsbetena bättre passade för getter än för Merinos-får." Erfarenheten har dock visat, att i Småland producerats den finaste Electoral-ull, som både erhållit det högsta pris på Norrköpings ullmarknad, och ådragit sig utländska ullhandlares loford. Särdeles satte sig fabriks-egarne mot ullproducenternes yrkande, att med dem ställas på lika fot, att antingen borde båda genom hög tull skyddas för utländsk concurrens, eller helst de förra, ej mindre än de sednare, genom fri införsel mot lindrig tull så af kläde som af ull, inträda i täflan mot utlänningen. Obestriddt är, att fabrikanterna af kläde ega fördelar framför landtmannen. De förra få 1:o beläna den inom Sverige köpta och producerade ullen, mot låg ränta; 2:o uttaga i mån af liqvidering, större och mindre delar af det belänta ullpartiet; 3:o beläna det tillverkade klädet — och 4:o beläna reverserna för det försålda klädet; — allt af fonder, som staten dertill anslagit. Endast den förmån, som i första punkten omnämnes står landtmannen öppen. Men hans öfriga produkter, säd och brännvin t. ex., får han ej beläna, ehuru dessa utgöra hans fabrikater; och dessa få dessutom alltid mot en måttlig tull införas.

År 1839 om hösten upphörde Herdeskolan, och sedan N. uppsagt det med Staten ingångna contractet om Stam-schäferiet, afflyttades det året derpå till H. Exe. Gr. Trolle Wachtmeisters egendom Årup, der det nu finnes. De under de sista 4 à 5 åren alltjemt fallande ullpriserna, föranledde N. att reducera sitt schäferi. Huruvida samma ännu fortfarande ogynnsamma conjunctur särdeles för finull, blott är en kris, kan svårligen nu afgöras; på continenten, der samma klagan föres, motses dock bättre tider: det är nämligen obestriddt, att vill man hafva fina kläden, måste

sin ull produceras, — och då nu flertalet af schäferi-egare eftersträfvat myckenheten med uppfostring af finheten, och således snart en lika beskaffad uppjö af grof ull kommer att inträffa, som tillgången på fin och medelfin ull några år varit, så är det troligt, att de finare ullsorterna efterhand återgå till sitt rätta och egentliga värde. — Det är ock denna förmodan, som föranleder flera förmögna schäferi-egare, äfven hos oss, att ej sträfvat efter ullrikhet hos fåren utan i förening med ullfinhet.

Landtbruks-Akademien hade 1832 till täfvingssämne utsatt "förslag till Läroanstalt i Landtbruket." N. författade ett sådant, som till Akad. inlemnades; han yrkade bland annat, att undervisningen vid sådana läroanstalter borde, likasom undervisningen vid våra universiteter, meddelas utan afgift, och att sådana läroanstalter borde inrättas ej på egendomar, som tillhörde enskilda personer, såsom då beroende af egendomsägarens lifetid, utan att tjenliga localer, staten tillhöriga, dertill borde användas. Skriften belönades med det mindre priset. På Akademiens högtid dag 1834, då Präses, H. Exc. Gr. Mörner, afgef redogörelsen för Akademiens verksamhet under det förflytna året, omnämnde han hvarken det året förut utsatta täfvingssämnet, eller N:s prisbelönta skrift. Om detta var en följd af glömska, eller en följd af den spänning, som länge egt rum mellan Akademien och N., kan svårigen afgöras. N., själf närvarande vid sammankomsten, fann sig befogad, att dagen efter i en till Akademien inlemnad skrift utbedja sig förklaring öfver detta förhållande. Skulden kastades på Sekreteraren och i nästa årsberättelse förbättrades "distractiohen."

Kejsaren i Ryssland hade anbefallt Finska Hushållnings-Sällskapet att organisera ett Landtbruks-Institut i stor skala och till local anslagit Mustiala kungsgård jemte ett betydligt capital. Under det Geheime-Rådet Haartman vistades i Stockholm, för afslutandet af den Finska handels-traktaten, fick han befallning att erbjuda N. Directeurs-befattningen vid denna läroinrättning: lönevilkoren voro högst förmånliga, derjemte löfte om viss procent af egendomens afkastning, samt om pension efter vissa års tjenstgöring, med rättighet att den skulle utgå äfven om N. flyttade till Sverige. Detta allt oaktadt afslog N. anbudet; sedermera blefvo N:s åsikter rörande institutets organisering flera gånger inhemtade.

År 1837 kallades N. till ledamot af Vet. Akademien, och 1841 till Sekreterare i Landtbr.Akad., efter P. A. Granberg. Sedan dess har Akademien kommit i mycken verk-

samhet; — något som man dock hade skäl-fordra med G. Poppius till President, och Hrn Berzelius, Wahlberg, Retzius, Saheman m. fl. till arbetande ledamöter. Om sommaren 1831 anträdde N. en resa, på Akad:s förslag, och med understöd af allmänna medel till det Tyska Landbruksmötet i Dohberan. Hösten 1842 besökte N., äfven med understöd af Staten, Landbrukarnes möte i Stuttgart. Blef d. 28. Jan. s. å. utnämnd till Riddare af Nordstjerne-Orden.

Commerce-Rådet Welander hade anslagit en betydlig fond till grundläggandet af en läroinrättning i landbruk och husdjursvård för Södermanlands län. Genom denna fond, ökad genom enskilda personers frikostiga gåfver, och genom ett af/de anslag af 1000 Rdr Bco årligen, som Riksens Ständer förordnat, sattes Södermanlands Hushålls-Sällskap i tillfälle att organisera en Landbruks-skola för provinsen, hvartill local erhöles genom det arrende af Kgl. Ladugården Wäderbrunn, nära Nyköping, som å auktion inropades. Till Directeur för denna läroanstalt kallades N., som ock mottog befattningen, och sedan han bortarrenderat sina egendomar i Småland tillträdde Wäderbrunn om våren 1844, dit hans familj jemväl flyttade. Enligt contractet ålåg N. att undervisa 12 st. Rättare-lärlingar, af hvilka sex årligen efter slutad curs och examen utgå. Af den redogörelse N. afgaf i Juli 1842, — tryckt i Södermanlands läns tidning — synes med hvilken kraft och framgång N. gripit verket an, med sjelfra egendomen, hvilken i orten ansågs särdeles dålig — såsom varande så vattensjuk, att dess uttorkning vore nära nog omöjlig; — N. har genom de af honom verkställda afvägningar och genom vattenafledningar i stor scala som redan äro vidtagna, kommit till den öfvertygelsen, att "uttorkningen så väl af den vattensjuka åkern, som af ångarne, icke allenast är theoretiskt möjlig, utan praktiskt användbar." Det lär ingå i Förvaltnings-Utskottets plan, att med tiden utvidga inrättningen till ett Landbruks-Institut i större scala.

N. eger 16 barn, 8 söner och 8 döttrar, hvilka han lemnat en omsorgsfull uppfostran. Tvenne söner — de äldste — äro bosatta i Amerika. En son, *Hjalmar*, som genomgått cursen vid Degebergs Landbruks-institut, hade med anslag af Staten företagit en resa för att taga kännedom om de vid Gr. Gersdorffs egendomar i Ober-Lausitz, i trakten af Dresden anlagda stora ängsvattningar; (äfven en annan Svensk Lieutenant Edman har på statens bekostnad besökt dessa anläggningar). På egen bekostnad har han sedermera

besökt Årskälliga af Tysklands mest ansedda Landtbruks-institutet. I Juli månad 1842 kallades han till underlärare vid Landtbruks-skolan på Wäderbrunn.

Skrifter: se ovanföre. — Vidare: Praktiska regler i Fårikötseln. — Den kloke och förståndige Fårgubben, på Comm.-Collegii begäran författad och aftryckt i Läsning för Folket. — Quartalskrift för Landtmän. En årgång (upphörde till följe af förläggarens, Mag. Wiborgs irådhade sjuklighet och obestånd). — Flera uppsatser i Journalen, — Journal för Handel, Slöjd och Konst, — Aftonbladet, — Landtbr.-Akad. Handl., — Jönköpings Läns Hushålls Sälls kaps Handl. o. s. v.

NATT OCH DAG, ÅKE AXELSSON.

Ätten *Natt och Dag* är en bland de äldste i Norden. Den trus härstammas ifrån *Sigtrygg*, en rik man, som enligt *Sturleson* omkring 1030 var bosatt i Nerike, och härbergete öfver vintern Norske konungen Olaf den belige. *Sigtrygg*s son *Ivar* skall hafva blifvit en förnäm man. *Mathis*, en förnäm man i Sverige, som lefvat 1160 och 1170, anses af *Dalin*, *Schönfeldt* och *Rothlieb* för ättens säkra stamfader, men *Rosenhane* sätter detta i tvifvel. Hans son *Benedict* var K. Erik lases Råd och dennes son *Näskoning*. *Benedict*s son var äfven *Svea Rikes Råd*. *Ehrngilde* *Näskoning*s son var emellan 1318 och 1324 *Svea Rikes Marsk*. — *Nils Sigridsson*, Riddare, RiksRåd och Lagman i Småland, död 1299, är den förste med säkerhet kände stamfader. Han var son af väpnaren *Bo* och dess förre fru *Sigrid*. Hans efterkommande beklädde Rikets högsta värdighet, som efter fader, flera sekler igenom. *Nils Sigridsson*s sonsönsönsöner voro *Nils Stenason* och *Bengt Stenason* till *Gökesholm*, af hvilka den förre var RiksMarsk, den sednare RiksRåd och fader till Engelbrechts skändlige mördare, RiksRådet *Måns Bengtsson*. En tredje broder var *Bo Stenason*, äfven RiksRåd, hvars son RiksRådet *Nils*, med bibehållande af sitt vapen upptog Sturenammnet och var fader till Riksföreståndaren *Svante Stura*. (En annan ätt, *Hammerstad*släkten, upptog i längden ätten *Natt och Dags* vapen, och får ej förblandas med denna. Den utgick, sedan en afkomling upptagit den utgångna ätten *Grips* vapen, och härstammade från honom Friherrliga ätten *Grip*, som utdog under K. Johan III:s tid). Den nu lefvande ätten härstammar från *Måns Bengtsson*s sonsönsönsöner, RiksRådet *Måns Johansson* till *Säby*, död 1833. Nu lefvande Friherrliga *Stura*-ättens ätte-

fader är General-Major *Sten Arfvidson Natt och Dag*, som 1719 blef Friherre, och då erhöill Konungens och adelns tillstånd att upptaga *Sture*-namnet.

Riksmarskalken *Åke Axelsson*, Friherre till Jå, Herre till Göksholm, Åkehof, Åkesberg och Rinkestad, föddes i April månad 1594 på Göksholm. Han härstammade i tionde led från ofvannämde Nils Sigridsson. Hans far *Axel Johansson* var Häradshöfding i Östra härad i Småland. Om honom berättas, att han 1598 på Hofva gästgifvaregård blef döddvärd af en matbit, var varm i 8 dagar, uppvaknade i likkistan och kom åter till life. Modren *Ingel Bonde*, var dotter till RiksRådet Jöns Thordsson Bonde. Den unge Åke skickades till Upsala att studera, under uppsigt af Professor Messenius, och kom derifrån 1612 till hofvet, såsom Kammarjunkare hos K. Gustaf Adolf. Kort derefter anträdde han utrikes resor, och disputerade i Tübingen 1614 "*De regia successione*", samt orerade "*contra Poloniam*." Efter fulländade resor blef han s. å. Hof-Råd hos Hertig Carl Philip. KammarRåd 1621. Bevistade Riksdagen 1629, såsom vald hufvudman för sin ätt, emedan vid början af Riddarhusets inrättning adelns ledamöter utsågos genom val inom hvarje familj. Förordnades sedan till Ståthållare på Kalmar och 1630 till Vice President i Svea Hofrätt. Landtmarskalk vid riksdagen 1631, och vid riksdagarne i Febr. och Nov. månader 1632. RiksRåd 1633. Assessor i Svea Hofrätt s. å. Erhöll 1634 uppdrag att jemte Axel Oxenstierna, Herman Wrangel, Sten Bielke och Johan Oxenstierna afhandla om fred eller stillestånd med Polen. Genom hans och Gabr. Oxenstiernas åtgärd stillades och de oroligheter, som i flera landsorter uppkommit, i anseende till inrättandet af småtullarna. Utänmdes 1643 till Riksmarskalk, 1644 till Lagman i Nerike och 1647 tillika till Häradshöfding på Gottland. Erhöll 1651 på begäran afsked från Riksmarskalks-embetet, för sin ålders och svaghets skull. Friherre 1652, då han till Friherreskap erhöill åtskilliga gårdar, hemman och mantal i Ijä socken i Österbotten. Afled d. 1 Febr. 1653 på Rinkestad och är begravven i Göksholmsgravnen i Stora Mellösa kyrka. Hans porträt finnes på Riddarhuset, och är graveradt i fol. af Acrel, samt in 8:vo i Boyes Landtmarskalks-historia.

Gift 1. med *Elsa Oxenstierna*, dotter af RiksR. Frih. Gustaf Gabriel Oxenstierna; 2. med *Anna Cruus*, dotter af Landshöfd. Jesper Andersson Cruus. Med sonen Kammarh. *Åke*, som dog i Paris 1676 ogift, utslöcknade denna Friherrliga ätt.

Skrifter: Disp. juridico-polit. de regia successione. Tüb. 1814. — Oratio contra Poloniam, publicata junctim cum aliis, in opere, quod inscribitur Friderici Achillis Ducis Wurtembergiae consultatio de principatu inter provincias Europæ, opera et studio Thomæ Lansii. Amstelod. 1636.

(Källor: Stiernmans Bibl. SuicG. II D. s. 286. — Genesii Biogr. Lex. II D. — Stiernmans Landtmärk.-Krön. i Gjörowells Svenska Biblioth. — Rehbinders D:o s. 77. — Rothlieds D:o I D. s. 21. — Boyes D:o — — Rådsålgd V. s. 18).

NAUCKHOFF, HENRIK JOHAN. (Se bokst. slut).

NEIKTER, JAKOB FREDRIK.

Föddes 1744 nära Köping i Westmanland. Fadren var då Akademi- sedan Kronofogde. Blef student i Upsala 1764. Genom fadrens död försatt i knappa vilkor, måste han antaga condition hos Borgmästaren i Carlskrona, Commerce-Rådet Pihlgardt. Hans studier vändes nu åt det theologiska hållet och han predikade flera gånger i stadens kyrkor, men återkommen till Upsala, befanns han äfven i andra vetenskaper så underbygd, att han ådrog sig den store lhres synnerliga uppmärksamhet. Blef Philos. Mag. 1773 och s. å. Poeseos Docens. Genom erhållen akademisk condition hos Landshöfdingskan Wahlstjerna på Bredsjö fick han nu tillfälle att vistas vid Akademien. Den som läser de af honom redan utgifna akademiska afhandlingarna kan ej undgå, att beundra hans rika och lekande snille, hans skarpa ömdöme och vidsträckt beläsenhet. Han blef ännu mera känd genom de recensioner han införde i Upsala Tidningar, som utgäfvos 1772—1779, och bland hvilka isynnerhet utmärkte sig en öfver Brunnmarks compendium i Moral-philosophien. Befordrades 1779 till E. O. Adjunct och anträdde s. å. en rrikes resa i sällskap med Grefve Mårten Bunge (sedermera öfver-Hofjägmästare) och Baron Otto Munck (se sid. 310). Han hade då redan börjat utgifva i disputationer sin afhandling om Climaternas verkan på folkslags lynne och seder, hvaraf 16 delar utkommo, hvori han med ovanlig och ald beläsenhet samlat och utskiljt allt hvad som i detta ämne kan sägas, till en synbar öfvervigt för deras skäl, som stå Climaternas inverkan. Resan varade i fem år till 784 och gick igenom Danmark, Tyskland, Nederland, Italien och England. I Göttingen, Paris, Turin, Rom och London dröjde han länge. På resan till Italien utfärdade Gustaf III i Lüneburg fullmakt för honom att vara Pro-

fessor Regius och utnämnde honom till Akademie Bibliothekarie. Hittills hade Bibliothekarien endast haft värden om biblioteket, men N. fick befallning, att sjelf föreslå en instruction, enligt hvilken Bibliothekarien tillika skulle hålla offentliga föreläsningar i vitterheten två gånger i veckan, samt deltaga i examina och andra consistoriella och facultets-görömmål, på samma sätt, som de öfrige Professorerne. Denna instruction blef fastställd och till efterföljd anbefalld äfven vid de begge andra Akademierna.

Då Kon. Gustaf III om hösten 1786 vistades i Upsala, hade N. flera gånger den nåden, att räkna honom bland sina åhörare, och præsiderade äfven i dess närvaro för utgifna Svenska theser. Följande året kallades han af Riksmarskalcken Gr. Gyllenstierna till Skytteanska professiöpen, och erhöi derå Konungens fullmakt 1787. Skiftevis föreläste han sedan Livius, Statistiken och Menniskans historia, till hvilken han hade stora och vidsträckt samlingar. Var Akademiens Rektor 1788 och 1797. Valdes till ledamot af Vitt. Hist. och Antiqu. Akad. 1786 och af Vetenskaps-Societeten i Upsala 1792.

Hans disputationer, de flesta i filosofiska och historiska ämnen, ega utmärkt värde för skarpsinnighet, redighet och tydlighet, förenade med mycken läsbarhet. Nordens gamla geographi vann under hans hand ett nytt ljus och hade vunnit mera, om han uppnått högre listid. För Ynglinga och Ivarska perioden af Svenska historien hade han använt mycken forskningsflit och upptäckt många misstag hos de nyare. Många af hans började akademiska afhandlingar fullbordades dock icke.

Anfölls 1802 af en afmattande sjukdom, som d. 4 Maj 1803 slutade hans lif. Hans biograph i Åbo Litt.-Tidning tecknar honom sålunda: "Satiren røjde sig både i hans tal och pennan. Den sårade dock ingen oförtjent och hans sinnelag var fromt fast hastigt. Arbetsamhet med läsning bidrog att förkorta hans dagar. Han var inskränkt i sina behof och böjd för sparsamhet utan egennytta. I filosofien, vitterheten, historien, philologien och kritiken var han en verklig polyhistor. Hans uppförande i sammanlefnaden var gladt och røjde ingen sällsamhet. Elden lyste uti hans ögon och alla hans åtbörder." Härtill kunna vi lägga, ur Hamiltonska memoirerna: "Talade utan papper med färdighet och sammanhang. Sina böcker och papper hade han sällan i ordning och glömde merendels att torka pudret ur ansigtet. På Söndagseftermiddagarna fann man honom ofta vid bibeln

eller psalmboken. Var skild från all vanité och af en hederlig karakter, men uppbragt kunde han icke styra sin betta. Till utseendet fetlagd och af medelmåttig växt. Bli-
rade med ena ögat och såg satirisk ut."

Gift med *Agneta Pettersson*, Apothekare-dotter från Halmstad. Hon lærer varit symamsell, då han under sin informatorstid i Wahlstjernska huset förlofvade sig med henne. Denna förbindelse blef olycklig, emedan damen hade en oöfvervinnelig passion för starka drycker, hvilken gick ända till den största scandal. Deras enda dotter blef gift med Assessorn Magister *Carl Arosenius*.

Skrifter: Presiderat för 151 Disputt. i Upsala, bland hvilka: *De Efficacia Climatum ad variam Gentium indolem præcipua ingenia et mores*. P. I—XVI; — *Legatio Joh. Skytte in Daniam* MDCXV. P. I—VI; — *Collectio Monumentorum Historiam Succ. illustr. Sect. I—XV* (forts. af Ol. Kolmodin). — Om Smakens olika förhållande hos olika folkslag. Intr.-Tal i Vitt. Hist. o. Ant. Akad. (Ak. Handl. 3 D.). — *Rigidiore Hæmæ ex Annalibus, præsertim Medii ævi*, collectæ a Jac. Fredr. Neikter (i *Nova Acta R. Societ. Ups.* Vol. VI. pagg. 270—319). — Tal i anledn. af Konungens och Drottningens samt deras Förstl. Högheters af Baden Höga närvaro på Gustaf. Lärösalen d. 5 Nov. 1801. Ups. s. Å. — Orat. in memor. Com. Geo. Gyllenstierna. Ib. 1809. — Programmer.

(Källor: Åbo Litt. Tidsn. 1803 Nro 53. — Allgem. Litt. Zeitung 1809 sid. 993, 1159. — *Adelungs Gel. Lex.* V D. s. 447. — *Marklins Disp. Cat.*)

NELANDER, JOHAN.

Född den 4 Oct. 1709. Fadren var Kyrkoherden vid Fornåsa och Lönsås församlingar i Linköpings stift *Andreas Nelander*, en af de många utmärkta lärjungar, som utgått från Wexiö Gymnasium till verksamhet i främmande stift. Modren, *Margaretha Rydellius*, syster till den högtberömda Biskopen i Lund Dr Anders Rydellius. Redan i späda åren förlorade han sin fader, men 1716 upptogs han i sin vördnadsvärde morbroders hus och insattes samma år i Lunds skola, hvarest han af dåvarande Rectorn, sedermera Prosten och Kyrkoherden öfver Ousby och Loushults församlingar Mag. Olof Tranæus njöt en sorgfällig undervisning. År 1719 var han vittne till sin fädernebygds rysliga förhärjande af Ryssarne. Vid 13 års ålder blef han student i Lund. Magister dersammastädes 1730. Straxt derefter utgaf han sin första disputation: *de latitudine morali*. 1732 äntogs han till lärare för unge Gr. Erik Brahe, han som sedermera för sin beredvillighet att skaffa Adolf Fredrik en

ökad konungamakt 1756 blef halsbuggen *). I sällskap med denne sin discipel besökte han Upsala och blef under vistandet der af Akad. Cancellaren Gr. Carl Gyllenborg 1755 utnämnd till Philos. Adjunct. Ännu 2:ne år dröjde han i Upsala innan han 1757 begaf sig till Lund, der han straxt efter sin ankomst antogs till vice Akad. Sekreterare. År 1759 förestod han Professionen i Theoret. Philosophi, under Professor Oelreichs utrikes resa. Ej mindre för sin lärdom och sina lyckliga gåfvor att meddela densamma, än genom sin svärfars och företrädares i embetet Prof. A. Möllers (se detta Lexicon under A. Moller) utnämndes han d. 9 Nov. 1743 till Juris Naturæ, Gentium et Moraliæ Professor Ordinarius, hvarefter han d. 10 Febr. följande året installerades, och höll vid detta tillfälle ett tal: De moralium disciplinarum cognitione philosophica. Nelander hörde, i anseende till sina politiska tänkesätt till Mössorna. Det var derföre ej svårt för hans afundsmän, att genom det rådande partiet, under det föreburna skälet, att man ej tilltrorde honom tillräckliga kunskaper i civil-lagsfarenheten, betaga honom den rättighet, som hans företrädare haft, att äga säte och stämma i juridiska faculteten. Riksen Ständer tillerkände honom dock denna rättighet 1765, utan att han deraf ville begagna sig. Han bibehöll alltjemt i Lectionskatalogen sitt rum bland Philos. facultetens Professorer. Inspector för Smäländska nationen d. 24 Jan. 1744. Nelander var en nitisk Inspector, lät tidt och ofta anställa disputationsoföningar, hvarvid han ej sällan sjelf presiderade. Det var denna tid sed, att de som hastigt och lustigt ville vinna lagerkransen, foro till Greifswald. Vann Akademien derstädes också ett större antal studenter — ära vann den icke och lärdomen hos många af Apollo-sönerne kunde icke annat än blifva ytlig. Nelander tillhåller derföre Smäländningarne på ett nationsmöte 1764 att auktifva på Kongl. Maj:ts skrifvelse "att det väl skulle för infödda Svenskar vara tillåtet, att i Greifswald antaga Magister-graden, dock med förbehåll, att först der aflägga de specimina, som vid inrikes Kongl. Akademierna äro vanliga." Ett stöd för denna sin vänliga anhållan, synes N. haft i Wexiö Consistorii

*) "Quandoquidem nec ætas ejus viridis, nec claritudo stirpis nec præces, quæ hostem mitigare, civium vero iras placare non poterant, mortem forte animo subiit. Amplissimi viri alii populæ incendium semiusti effugerunt. Sed auferat obliuio omnia irrita, æi potest, non utcumque silentium tegat" äro Lifmedici Chr. Wollins ord i parentationen öfver Prof. Nelander, s. 30.

till honom afåtna skrifvelse af d. 25 Aug. 1760, hvori Cons. säger "sig erfärit, huru många studerande af Smålands nation, numera icke såsom förr, gifva sig tillbörlig tid att vid Academien sina studier fortsätta och sig derutinnan väl grundade göra, utan efter ett par års hortovaro begifva sig till stiftet och på hvarjehanda sätt förskaffa sig kallelse till ordination, tvifvelsutän i den obetänksamma afsigt, att sedan genom prest-meriter föredragas andra, som sin tid länge med all flit vid Academien tillbringa. På det stiftet icke mer och mer med unga och omögna prester må uppfyllas, anhåller Consistorium, att Nelander ville i egenskap af Inspector Nationis Smolandicæ, detta med sina omständigheter de unga studerande förhålla och dem välment råda och styrka, att så länge vid Academien sina studier flitelig fortsätta, tills de äldre för dem, som prester varda vilja, förut kunna kallade och ordinerade blifva. I vidrigt fall vill Cons. kungöra, att när deras kallelse till prest förekommer, skola, jemte studier och skicklighet, deras Akademiska år iakttagas, och oakadt de till presta-embetet ordineras icke hafva att vänta någon befordran före dem som vid Akademien äldre och i studier mognare äro och enligt K. K. Lagen 19 Cap. §. 1. på laglig och ordentlig kallelse vänta." Utom den aktning och kärlek, hvarmed Småländska nationen ständigt bemötte Prof. N. under dess mer än 40-åriga inspectorat, visade nationen sin tacksamhet också i gerning, i det den 1765, 1769, 1776 och flera gånger hedrade honom med dyrbara honorarier. Den 15 Mars 1785 tog N. afsked från sitt Inspectorat, då Prof. Anders P. Stobæus blef hans efterträdare. Prestvigd i Lund 1764, erhöill han samma år såsom præbende Stäfvie och Lackalänga församlingar, öfver hvilka han kort derefter förordnades till Prost. Vid Akademiens Jubelfest 1768 blef han af Biskopen och Procancell. Dr Engeström promoverad Doctor Theologiæ *).

*) Jemte honom promoverades 4:e Theol. Prof. vid Lunds Universitet Sv. J. Munthe, en behaglig umgängesman fast ej synnerligen lärd, och Oecon. Professorn vid samma Universitet Claes Blechert Trozelius, märkvärdig för sitt egna sätt att uttrycka sig. Professor Nelander föregaf sig af sjukdom vara förhindrad, att vara närvarande vid promotionen. Vi hafva dock anledning att tro, att rättas orsaken för hans uteblifvande var, att Prof. Munthe, en man, som hvarken i år, lärdom eller anseende kunde jemföras med N., hade af Biskop Engeström blifvit utsedd till primus, en omständighet, som ej kunde annat än stöta Nelander. Emellan Munthe och Trozelius ville han vid promotionen ej hafva sin plats.

År 1744 ingaf N. en skrift till Consistorium deri han anhöll, att, såsom lönlös få dela lönen med den tillkommande Lingu. Orientalium Professorn, hvilket af Cancelleren bifölls, så till vida, att N. fick uppbära 500 daler s:mt. Detta arvode uppbär han under flera följande år intill dess han fick full Professorslön.

Då Nelander begärt afsked 1782, blef Tengvall nämnd till hans efterträdare. Den 30 October s. å. anmälde Prof. N., det han af dess efterträdare Prof. Tengvall blifvit genom bref anmodad att äfven den terminen fortfara att föreläsa; dock hemställde han detta till Consistorii bepröfvande. "Consistorium yttrade sig härvid så mycket mindre hafva något att invända, som det önskade att Academiska ungdomen ännu länge kunde få den lyckan att draga förmon af Herr Prof:s grundliga lärdom, som i så många år gagnat och hedrat Academien." Den 27 Sept. 1782 erhöll Nelander (tillika med Prof. Laurel) på egen begäran afsked, med nådig tillåtelse "att i anseende till hans längliga och trogna tjänst för sin öfriga lifstid bibehållas vid sin lön och präbende, äfvensom att hans hustru och oförsörjda barn skulle efter hans död dukbelytt nådär undfå." Den 22 Jun. 1783 tog N. afsked af Consistorium, då Akademiens Rector Magnificus, Prof. Lifmedicus Dr Chr. Wollin å Consist. vägnar förklarade "huru ömt det var för Consist. att skiljas vid Herr Prof., som i så många år hedrat och gagnat theнна Kongl. Akademien med sin fögna och grundeliga undervisning, hvarmed Cons. önskade att Herr Prof. ännu täcktes fortfara och att det i synnerhet vore Akademien högst fögnesamt om Herr Prof. täcktes utgifva dess arbeten."

Nelander var promotor i Philosophiska Faculteten den 22 Juni 1754, då 47 Candidater blefvo Magistrar. Han var Akademiens Rector åren 1758 och 1772. Under hans första Rectorat var den stränge Riksrådet Baron Nils Palmstjerna Cancellor. Ofta emottog N. allvarsamma bref. Således befallas han d. 28 Mars att uppsända disputationen: de distinctione Majestatis in absolutam et limitatam, och inhibera dess tryckande och ventilerande intill dess Cancellarens svar hinna anlända. Ty utom det att Palmstjerna var en lärd man, kallar honom Lindfors (Reg. Acad. Lundensis Hist. P. II. pag. 28) med mycket skal "acerrimus libertatis defensor." Några dagar derefter afslät Canc. en ny skrifvelse till N., deri han anbefalles, att till Canc:s genomseende uppsända sin disputation: de licentia libertati adversa, "emjdan den alldeles angår Rikets grundlagar, ehuru

Hans Exc. icke tviflar att ju både Philos. Fac. och Rector Magn. såsom Präses äro angelägna derom, at detta ämne på det granlagnaste sätt blifver afhandladt." Sedan befallas, att alla disputationer, som röra regeringssättet, skola in extenso uppsändas till Canc. innan de få tryckas och ventileras. Det gick så långt, att Canc. censurerade en philologisk disputation öfver Col. 2 Cap. 8 v. Detta år firades en fest till minne af freden i Roschild, hvartill N. utgaf ett med smak och talent författadt program.

Under N:s andra Rectorat 1772 svuro Akademien medlemmar tro- och huldhetsed, att "hvarken hemligen eller uppenbarligen med råd eller dåd på något sätt söka att införa, upphjelpa och befordra thet oinskränkta Konungsliga Eneväldet, utan detsamma på det högsta med lif, krafter och förmåga söka att afvänja och emotstå." Man ser hur RiksRåden sökte skansa ikring sig, men man må glädja sig att deras möda blef fäfång. Samma år valde Akademien RiksRådet, General-Gouverneuren Gr. Lieven till Cancellor, och då han afsade sig detta förtroende utsågs RiksRådet Melcher Falckenberg. Af honom begärde Consist. att, i anledning af Konungens kröning, få promovera 7 personer öfver det utsatta antalet, till Philos. Magistrar, hvilket fanns betänkligt, och tror Canc. säkrast vara, "att med dessa 7 Candidaters promoverande till nästa promotion låta anstå, samt för öfrigt icke allenast på det sorgfälligaste tillse, det alt missbruk vid Lagerkrantzens utdelande måtte förekommas, utan ock derest hädanefter flere på en gång til Mag. promotion sig skulle anmäla, än det utsatta vanliga antalet, medgifver, då hos lika skickliga följa den ordning, hvori de Candidat-examen undergått, eller i annat fall göra det urval, som med de anmäldes snillen och vundne framsteg i vetenskaperna närmast kan vara öfverensstämmande."

Nelander var, säger en aktad biograph, "allmänt erkänd för en af Lunds Universitets ypperligaste lärare", ett ömdöme, som delas af flere ännu levande, hvilka varit i tillfälle att från säkra källor härför hämta ledning. Den grundliga undervisning N. åtnjutit dels af den förtjente Rector Scholæ Tranæus, dels af sin, som menniska och lärd, lika aktningssvärde Morbroder, Biskopen och Procanc. Dr A. Rydelius, jemte den klarhet och redighet i tänka och tala, hvarmed han af naturen var utrustad, förklara nyss uttalade ömdöme. Philosophen Rydelius hade mycket inflytande på riktningen af Philosophen Nelanders studier. Vi anföra först några ord från ett Collegium, skrifvet på hans föreläsningar

öfver Gribneri Jus publ. Universale 1755. Han genomgår i början kritiskt dem, som afhandlat Jus publ. univ., Ziegler, Huberus, Boechmerus, Locke, Schmier. I första Cap. talar han om Origo rerumpubl. 1 §. deraf gifver honom anledning att besvara 3 särskilta frågor: 1. Hvad menas med Jus publ. Univ.? 2. Hvad dess objectum eller respublica är? och 3. Hvad origo rerumpubl. är? Den första frågan besvaras så: "En vetenskap, som förklarar en öfverhets skyldigheter och rättigheter i anseende till sina undersåtare, och undersåtens rättigheter och skyldigheter i anseende till sin öfverhet, och det i quacumque republica. Till att bättre förstå denna definition frågas 1:o hvarifrån denna vetenskap tager sina principer? 2:o hvad dess objectum är? och 3:o hvilken dess finis är? 4. Hvad som skiljer den från andra vetenskaper? Till första frågan svaras, att dess principer tagas af Jurispr. Naturalis och således kan man säga, att Jus publici Univ. principia äro intet annat än leges naturales. Men att förstå detta, är till att märka, att Jurisprudentia naturalis är en vetenskap, som förklarar leges naturales. Dessa leges nat. äro oräkneliga, men kunna dock fördelas i vissa flockar och således blifva särskilta delar af Jurisprudentia naturalis, som då tages vidsträckt" etc. Angående Jus majestaticum circa sacra, utreder han 1:o hvad som förstås med sacra och hvad jus circa sacra är? 2:o om jus circa sacra är ett jus majestaticum? 3:o hvarutinnan det grundar sig. 4:o hvad rättigheter, som höra dertill. 5:o ger auctor anledning att fråga de obligatione circa sacra. Hvad första frågan angår, så är sacra intet annat än actiones externæ, hvilka höra till vår gudstjenst. Jag säger med flit actiones externæ, ty hvad actiones internæ angå, är deras beskaffenhet sådan, att intet menskligt välde sträcker sig till dem. Ergo är fåfängt tro att öfverhetens rättigheter sträcka sig till actiones internæ." — Under fortgången af sina föreläsningar kommer han att tala om Jus excommunicandi, hvilken definieras med "en rättighet att afsöndra membra ecclesiastica, antingen från communione ecclesie alldeles eller ock utesluta dem från vissa jura, som dem annars tillhörde." (Nu följer skillnaden mellan excommunicatio major et minor). "Hvem tillkommer rättigheten af excommunicatio major? De påfviske och många andra säga, att detta jus hörer till ministerium ecclesiasticum, ty det följer af lös- och bindnyckeln. Men detta är grufveligen falskt; ty detta jus grundar sig alldeles icke i potestate ecclesiastica. Hvar och en kan finna, att all societas,

så vida den supponeras vara constituta in statu naturali har rättighet att afsöndra ifrån sig alla otjenliga lemmar. Om nu hvar och en societas har denna rättighet, så måtte ock ecclesia såsom en societas et quidem æqual. et colleg. ha samma jus. Ergo kan man säga, att Ecclesia hör till jus excommunicationis." N:s lectioner vore mycket besökta: föreläsarens utmärkta förmåga att rent och klart framställa sina tankar och det stora anseende hans djupa och omfattande lärdom tillvunnit honom, lockade en stor ynglingahop att blifva hans åhörare. Ännu förvaras flera collegier på Lunds Universitets-bibliothek, skrifna på Prof. N:s privata eller publika föreläsningar, hvilka alla bära godt vittnesbörd om N:s akademiska verksamhet. Vi vilja anföra titlarne, för att visa huru man den tiden också vinnlade sig om att följa med och bearbeta sin vetenskap. År 1755 läste han privatim efter Gribnerus, Jus publicum universale 196 tätskrifna sidor. S. å. Jus privatum universale ejusdemque usus 109 sidor. År 1756: Prælectiones in Gribneri Jus naturæ 320 sidor och privatim föreläsningar öfver Jus Gentium 161 sidor. Vårterminen 1762: Jus privatum universale 152 sidor. 1764: Historia Jurisprudentiæ naturalis, privatis prælectionibus tradita 162 sidor. 1765: Momenta quædam Ethica circa prælectiones publicas Prof. Joh. Nelander annotata. 1770: Prælectiones in Joh. Gottl. Heinzeii Icti Elementa Philosophia Moralis, 383 sidor. Annotata in Jurisprudentium civilem et politicam J. F. Budæi 516 sidor. Alla collegierna äro skrifna med tät stil 30 å 38 rader på hvarje sida. De flesta äro, efter tidens sed, uppställda i frågor, hvilkas sanning eller falskhet genom syllogismer bevisas. De latinska collegierna hafva ett rent språk. Detta gäller dock isynnerhet hans 136 disputationer, programmer och orationes panegyricæ. Redan i valet af ämnen för sina disputationer visar sig, att Nelander hade gått på djupet af sin vetenskap. Så skref han t. ex. De conscientia Dei ex mentis conscientia Sui, De libertate animi, De jure principiis in turbatores Religionis, De juribus ecclesiæ collegialibus (74. sidor. De tvenne sistnämde anses för synnerligen väl skrifna), De consensu interpretando, De felicitate reipublicæ ex pietate etc.

Redan af den omständigheten att N. varit Rydelii lärjunge och gäst, är att vänta det han skulle skrifva och tala en prydlig latin, till och med prydlig på en tid, då latinet uteslutande var de ländas språk, och då man mindre ville hafva skickligt stulna och i talet lika skickligt inpassade

Ciceronianska phraser, än den Romerska anda och det sonora tonfall, som en trågen och uppmärksam läsning af classicitetens mästerverk i förening med språkets skrifvande och talande endast skänker. Man skall möjligen i många pro gradu-chrior nu för tiden finna vacker latin, men ger du dig tid att se saken närmare an, skall du upptäcka ett mosaik-arbete, der den ena tesseran är tagen från Cicero, den andra från Scribonius, den tredje från Horatius och den fjärde från Virgilius, och i sammanfogningen af det hela skall du se ett uttryck af det språk, som tillhör de skrifvande. Ej så hos den man, hvarom vi nu skrifvit. Hans språk är en organism, lefvande, fyllig och manlig, icke qvinligt ängelig, behagsjuk och veklig. Eller, hvad tycker du sjelf, läsare! om sådan här latin:

Si quid est, quod animos nostros anxios etc. ad futuri temporis meditationem suspensos reddere debet, hæc certe est, quod viros, ingenio, eruditione, pietate et præclaris in Ecclesiam et Rempublicam meritis conspicuos, oculis nostris subduci subinde videmus. Quot enim hujusmodi numeramus casus, totidem etiam numerare debemus clades, totidem luctus publici meditata, et totidem futuri temporis signa, nihil, nisi quot triste est, nobis præsentia. Glorietur nostrum seculum de sui ingenii suæque eruditionis præcellentia et agat de prioris temporis inscitia atque ruditate quantumvis ambiciosos triumphos! mihi sedet certumque est, si quo nomine palmam huic præcipiat, esse etiam quo deferre eam debeat: atqui si solidum eruditionis decus spectatur, non adeo nostrum magnis abundare viris, ut singularum jacturam absque singularis doloris sensu vel possimus vel debeamus ferre. . . . De Polyclito, celebri apud Athenienses statuarum opifice, commemoratur, quum, cum librum sub Canonis nomine scripsisset, in quo omnia, quæ ad artificium suum pertinerent, diligentissime est persecutus, mox statuam, publice spectandam proponeret, in qua omnia, quæ præscripserat, accuratissime observavit, ut ne quid aliis præcipere videretur, quod ipse non præstaret. Si qui autem sunt, qui hanc Polyclethianam rationem imitari debent, Theologi certe sunt, quibus haud sufficere debet, sacros Canones alios docere, simul autem ceu officium omni acceptione majus injunctum est, Canonicam doctrinam Canonica certa confirmare. (Ur minnestalet öfver Dompr. Dr Jon. Wählin).

Den Jurisprudentia Ecclesiastica Universalis, på hvilken N. länge arbetat och på sin ålderdom fullbordat, hade han något förs sin död lemnat åt en vän att genomse. Oaktadt

all möda, att återfinna den, var den och är förlorad, en så mycket större förlust, som behovet af ett dylikt arbete var stort, och det här omnämnas värde allmänt erkänt.

Professor N. dog i Lund den 26 Oct. 1789. Af de verser, som Mag. Doc. E. P. Älf i Östgötha Nations namn skref öfver N., anföra vi:

På vetenskapens fält såg man Nelander skörda
Ej i ett hungrigt hopp om brödet, som det ger,
Ej för de lärda namn, det kanske någre vörda,
Men som är obekant för tusen gånger fler.
Nej detta ljus och denna värma,
Som ses och kännes af en vis,
Dem ville han sitt väsen närma,
Att i sin lefnad sedan härma,
Den första världens paradis.

Han gjorde det af tro, af redlighet och ära;
Af Philosophens lugn hans dag var ju ett rön,
O Yngling! Sen du känt hans lefnads sedolära,
Din kärlek dygden vann, som der du så skön.
Af sympathiens krafter dragen,
Uti hans fotspår alltid gick;
Om skuggan täflade med dagen,
Var det Socratiska behagen
Med Catos allvar i hans blick.

Jag älskar ej det svall, som brusar och föröder,
Men denna lugna flod, som kring en lycklig brädd
Välsignelse och hopp om skördens skatter föder,
Och ammar blomman lif på spåda grässets bädd;
Naturens verk jag icke klandrar
Hon gaf åt hvar och en dess art:
Men dessa floder och Nelandrar,
Vill på de fält jag genomvandrar,
Jag likna i min jemna fart.

Nelander var af medelmåttig höjd, starkt bygd, med lugn och allvarsam blick, och bibehöll värdighet och jemnhet under alla skiften. Han egde det hus, som sedan köptes af Prof. Fremling, och nu eges af Kyrkoherden öfver St. Peders klosters och Nöbbelöfs församlingar Prosten H. Cedergren. Hans porträtt finnes på Lunds Universitets-Bibl.

Gift d. 10 Febr. 1744 med *Magdalena Moller*, död d. 19 Mars 1790, dotter af Juris naturæ et Gentium Professorn i Lund Arvid Moller. Hade med henne följande barn: 1) *Christina Margaretha*, född och död 1745; 2) *Margaretha Vendela*, född d. 21 Jun. 1746, g. d. 20 Febr. 1778 med Akad. Räntmästaren i Lund Mag. O. Nenzelius, död d. 11 Jun. 1781, en ädel qvinna; 3) *Arvid Adam*, född d. 27 Jul. 1747, Packhus-inspektör i Norrköping med Adv.

kat-sakals titel, g. m. Lovisa Ulr. Lettström, död; 4) och 5) *Anders Magnus och Carl*, döde i späda åren; 6) *Gustaf*, född d. 17 Oct. 1750, Philos. Mag., Docens i pract. Philos. och E. O. Aman. vid Lunds Bibliothek, flyttade sedan till Östergötland, der han gifte sig, död; 7) *Jakob Edvard*, född d. 18 Mars 1753, måste för sitt lynne och sina seder sättas till sjö. Hans lefnadsöden obekanta. 8) *Christina Catharina*, död i späda åren. 9) *Maria Charlotta*, född d. 1 April 1755, g. m. Auditeuren vid K. Södermanlands Regimenter Arvid Wählin, död d. 13 Oct. 1796.

Skrifter: 156 disputationer och 7 programmer. Dessutom finnas på Lunds Bibliothek de ofvan upptagne collegier, uppskrifne på Nelanders lectioner.

(Källor: Lindfors. Hist. Ac. Lund. P. Post. p. 94. — Ståhl, Lunds Ac. Prof. — Program till Nelanders install. af A. Westring. — Presentation af C. Wollin. — Acad. Protocoller under Nelanders rectorat. — Smål. Nationens Protocoller. — Master af Nis lärjungar. — Eskilde meddelanden).

NERMAN, CLAES ULRIC.

År född d. 5 Oct. 1792. Son af Lands-Sekreter. och Hofrätts-Assessoren *Johan Nerman* och *Margaretha Christ. Kuylenstjerna*. Inskrefs redan 1799 bland de studerandes antal i Lund, och undergick student-examen 1809, sedan han någon tid förut biträdt Lagm. Thorbjörnsson vid tingsgöromålen i hans domsaga, och af denne högt ansedde domare erhållit ett ampelt betyg öfver sin uppmärksamhet, utmärkta flit och arbetsdrift, ledande till den skicklighet, som "redan börjad, ofelbart hos honom ovanligen tidigt kommer till mognad." I Dec. s. å. aflade N. theologisk och pedagogisk examen, och erhöll 1810 *venia concionandi* af Biskop Wvingård. Han predikade en och annan gång, och fick deröfver bevis af Prosten Ahlgren, om ådagalagd mycken skicklighet vid predikande, så i afseende på ett redigt uppställande och författande, som ett värdigt, tydligt och flytande utförande: ett intyg, som få ynglingar vid 18 års ålder lära göra sig förtjenta af. Från 1811 till 1813 conditionerade han hos Öfv.-Lieuten. Bo Oxehufvud, såsom informator för dess söner.

Efter erhållit hedrande bevis af Consistorium Acad. i Lund, reste han 1813 till Upsala Akademi, der han i Juni undergick examen till rätttegångsverken med goda betyg. Antogs i Juli till Auscultant i Götha Hofrätt, der han i Nov. 1814 blef Extra Criminal-Notarie. Följande året er-

höll han sitt första förordnande, såsom Ordförande i Dahls häradersrätt i Östergötland för handläggande af ett konkursumål. Sedan denna tid har N. haft följande domareförordnanden: 1815 att vid Östra häradersrätt handlägga några lagfärtsärenden, att i egenskap af Ordförande i Jönköpings magistrat handlägga uppkommen fråga om fördelning af skjutsningsbesväret i nämnde stad och fråga om skattläggning af staden tillhörig jord, samt att förrätta Östra härads höstting; 1816 att förestå Gudhems, Wilske, Walle och Kåkindes häraders domsaga från d. 1 Maj till d. 4 Juni, att såsom Ordförande i Norra Wedbo häradersrätt handlägga ett brottmål, att såsom Ordförande i kämnärsrätten i Eksjö handlägga ett brottmål, att såsom Ordförande i Kullings häradersrätt förrätta tre häradssyner, att såsom Ordförande i Östra häradersrätt handlägga ett brottmål; 1817 att för dylikt ändamål föra ordet i Eksjö Rådhusrätt; 1818 att uti särskildt organiserad domstol inom Upphvidinge, Aspelands och Handbörds härader handlägga en tvist, angående samfällighet i skog och mark emellan flera angränsande hemman; 1820 att såsom Ordförande i Wartofta häradersrätt handlägga en rågångstvist, och att såsom särskild Domare vid Gäseneds häradersrätt afdöma en konkurstvist; 1821 att vid Tvetå häradersrätt tre gånger handlägga brottmål och en gång en konkurstvist, att såsom Ordförande i Jönköpings Rådhusrätt handlägga ett skuldfordringsmål, att förrätta Kullings sommarting, att förestå Kullings, Gäseneds och Ås häraders domsaga till samma tings slut; 1822 att tillse vidare förestå Häradshöfdinge-embetet i Wartofta härad, att förrätta ett urtima ting i Slättängs tingslag af Wartofta härad; 1826 att förrätta Lagmanstinget i Skuraborgs Län; 1827 att förvalta Östkindes, Björkekindes och Lösings häraders domsaga under ordinarii tjenstledighet. Härtill kan läggas, att han 1818 hade Justitie-Cancellers-embetets förordnande, att i egenskap af actor vara tillstades vid ett vid Eksjö Rådhusrätt förordnad vittnesförhör, i afseende på en mot Häradshöfdingen P. R. Palm gjord angifvelse om embetsfel.

Under denna tid njöt han flera befordringar inom Hofrätten. Han utnämndes 1816 till vice Häradshöfding, s. å. till Advokats-Fiskals-Amanuens, 1818 till Extra Civil-Notarie, 1821 till Cancellist och 1824 till Civil-Notarie. Erhöll 1818 nådigt bref på Häradshöfdings n. h. o. v. med tour och befordringsrätt. Inom Hofrätten hade han flera förordnanden. 1817 förrättade han flera gånger Advokat-

Fiskals-embetet, 1821 tienstgjorde han såsom Proto-Notarié och Sekreterare, och erhöi i Oct. s. å. Kongl. Maj:ts förordnande att förvalta ett Assessors-embete från d. 12 Nov. till d. 12 Dec. Detta förordnande förnyades sedan sex gånger: från d. 24 Oct. till d. 21 Dec. 1822, från d. 25 Jan. till d. 22 Mars 1823, från d. 6 Maj till d. 17 Aug. 1824, från d. 10 Nov. 1824 till d. 9 Maj 1825, från d. 30 Maj till d. 17 Juli 1825 samt från d. 14 Nov. 1825 till d. 1 Febr. 1826. År 1824 uppfördes han af Hofrätten på förslag till Härads höfdinge-embetet i Aska och Göstrings härader i Östergötland, s. å. till ett Assessors-embete i Hofrätten, 1825 till dylikt embete och s. å. till Härads höfdinge-embetet i Orusts och Tjörns samt Inlands Nedre och Fränke härader af Bohus län.

Utnämndes af K. Maj:t 1827 till Härads höfding i Nordahls, Sundahls och Wahlbo häraders domsaga på Dalsland. Förordnades d. 21 Maj 1830 att förestå Polismästare-embetet i Stockholm. Erhöi 1831 Lagmans n. h. o. v., blef 1832 Riddare af Wasa O. och 1834 Ridd. af Nordstjerne-Orden. Förordnades 1836 att i 4 månader förvalta Under-Ståthållare-embetet i Stockholm, och d. 21 Apr. 1837 att tills vidare förestå Justitie-Cancellers-embetet. Utnämndes d. 1 Juni 1838 till Justitie-Canceller och flyttades d. 28 Mars 1840 till Landshöfdinge-embetet öfver Calmare Län och Öland. I denna egenskap har Hr N. utvecklat stora administrativa talenter, hvarföre han ock fått vara fredad för alla anfall af de tidningar, som förut con amore utgjöto sin galla emot honom och hans embetsutöfning. Huruvida han deraf gjort sig förtjent kan först framtiden opartiskt bedöma. Adlad i Oct. 1845.

Gift 1829 med *Amanda Olivia Melin*, dotter af Skepps-fourneraren Gustaf Melin.

(Källor: Svea och Götha Höfd.-Minns sedan 1780, 1 D. — Meritsförteckningen.)

NETHERWOOD, ADAM FREDRIK.

Adam Fredrik Netherwood, som först vann en så tve-tydig namnkunnighet och sedan en så hoppgifvande af ädlare slag, föddes 1770. Son af Capit. *Magnus Wilhelm N.* och *Anna Elis. Stålhammar*. Kom i krigstjenst 1784 och blef vice Corporal vid Lifdrabanterne 1793. Då Reuterholm under Förmyndare-regeringen började förlora Hertig Carls förtröende, ville han göra sig nödvändig genom att visa det

faror omgäfvu Hertigens person. En plan uttänktes, hvar- till N. lät sig begagna i hopp att dervid upphjelpa sin egen befördringslycka. En afton lossas ett skott i Haga park. Man skrek att förräderi var i fråga. En kungörelse om för- loppet utfärdades så lydande: "Som sistledne afton, kl. emel- lan 7 och 8, ett skott blifvit lossadt å en af Kongl. Maj:ts tjänstgörande Vice Corporaler af Dess Lif-Drabants-Corps, vid Kongl. Lust-Slottet Drottningholm, uti den emellan O- perahuset och Cantzliet belägne så kallade Röks-Trägården, hvaraf dock ej skada följt, utan skottet endast gått genom Kapprocks-ärmen, hvarestefter trenne personer rusat på be- mälte Vice-Corporal, skuffat ikull honom, under utrop: Det var ett förbannadt skott, samt, jemväl kastat en pistol efter sig, och sedan flykten tagit, hvaraf med flere omständig- heter synes troligt, att skottet ej varit ämnadt åt den per- son, på hvilken det blifvit lossadt; alltså och uppå Kongl. Maj:ts Nädigste befallning, får jag härigenom alfvarligen på- minna och antyda en och hvar, som om denna händelse nå- gon kunskap äger eller få kan, att sådant genast hos Öfver- Ståthållare-Ämbetet i Politie-ärender anmäla; kommandes den, som upptäcker banemannen till denna oförskämde ger- ning, att undfå en belöning af Fyra Tusende Riksdaler; hvil- ken belöning, utom särskild Nädig förskoning från ansvar, jemväl tilldelas den af de medbrottslige, som de öfrige till gervningen binda kan, eller säkra anledningar till missdåda- rens upptäckande lemnar. Stockholm den 19 Oct. 1793."

Snart upptäcktes dock complotten. Men med den för- höll sig alldeles som med det Typographiska Sällskapet i Hamburg, hvarom Klopstock skref till Exegetiska och Phi- lanthropiska Sällskapet i Stockholm, att det "i ledamöters talrikhet aldrig hann längre, än till en." Allt visade nem- ligen, att N., som angifvit det aflossade skottet och visat sin genomskjutna rock samt blifvit intressant, såsom den der varit i fara att, tagen för H. K. H. Hertigens person, falla för hans skull, äfven sjelf hade aflossat skottet på sin i en buske förut upphängda bonjour. Vice Corporalerna vid Drabanterne, öfvertygade härom, insunno sig hos Öfver- Adjut. hos Hertigen och Majoren A. F. Skjöldebrand (död som En af Rikets Herrar) och uppsade tjänstgöring med till- ställaren af det omskrikna högmålsbrottet. Skjöldebrand rådde N. att straxt resa ut, gå i fremmande krigstjänst, göra sig ett namn, buret på ryktets vingar och så åter- komma. Konungen gillade detta råd, ty sade han (då ännu under förmyndare): Jag säg, att min sal. faders stora makt

ej var nog, att hålla Sparren qvar vid Gardiet." Reuterholm lade sig mycket ut för N., men det medförde blott, att han befriades från allt tilltal och erhöll goda respengar.

N. var nu en tid borta, men kom åter utan hjelterykte. Skjöldebrand mötte honom med helsningen: förbittida! Han for då åter ut, tog del i den minnesvärda bataljen vid Pyramidernas fot, då N. eldat Fransoserna med det lakoniska talet: "årtusenden se neder på er!" med den största utmärkelse, tog en Pascha med egen hand tillfång och antingen lät Napoleon i följande bulletin eller i enskildt tal det uttrycket falla om N. att han var ämnad till en Marskalk. Nu kunde N. återkomma med fulla segel. Han frades vid återkomsten på utmärkt sätt, men törstade efter mera ära; begaf sig därför till St. Domingo, men föll der snart d. 25 April 1803 i gula feberns "tysta" drabbning. Han var då Brigadchef och förste Adjutant hos General-Capitainen Rochambeau. Han efterlemnade en son, hvilken som styckjunkare vid ett Artilleri-regte förlorade synen vid en krut-explosion, blef som gästgifvare i Östraby (Malmöhus län) känd af Nils Månsson i Skumparp, som för fadrens "hjelterykte" lade sig ut för sonen, hvilken födde sig genom att resa med hustru och barn omkring på landtmarknader såsom krögare. N. Månsson vann, genom ett af sina mest lyckade improvisationer, ett sammanskott i Stockholm för den olycklige af 1000 R:dr, hvarefter han lyckades vinna sin skyddslings intagning å Ulriksdals invalidhus. Många dylika välgärningar öfvade den mannen i bondtröjan genom sin talgäfv.

(Källor: De la Gard. Arch. (Skjöldebrands memoires) XV D. — Larik. Tidningen 1798. No 191, 1833. — N.

NETTELBLA, CHRISTIAN VON.

Denne af Svenska lärdomshistorien ganska förtjente man var född i Stockholm d. 26 Oct: 1696. Fadren *Casper Nettelbladt* var Grosshandlare; modren hette *Anna Dorothea Brandenburg*. Familjen är mycket gammal och har i öfver 400 års tid florerat i Rostock. N. studerade först i Tyska skolan i Stockholm, der han höll en oration "de militia Christiana", och blef 1714 student i Uppsala. Derifrån reste han s. å. till Rostock, hvarest han liksom i Uppsala i början studerade theologien i afseigt att blifva prest. Han öfvergick dock snart till juridikens studium. Reste

från Rostock till Jena och derifrån till Halle. Efter fem års vistande vid Tyska universiteter hemkallades han af sina föräldrar, som ej mera hade råd att påkosta ett längre vistande utomlands. Kort derefter, 1720, fick han som Cancellist följa en beskickning till den i Braunschweig beramade freds-congressen, då K. Fredrik af egen handkassa betalade hans gage. Då de derstädes började underhandlingarna ej hade önskad verkan, reste han till Hamburg och studerade der för sig sjelf, och så till Greifswald, hvarest han 1721 utgaf en disputation under Prof. Gerdes: "Prodromus differentiarum Juris Feudalis, Livonici et communis Longobardici, una cum brevissima Feudorum Livoniæ Historia", samt anmälte sig såsom sökande till en ledig juridisk profession. Han blef dervid förbigången, men då snart derefter ny ledighet inträffade, anmälte han sig ånyo såsom sökande, och utnämndes af Konungen, oaktadt faculteten icke föreslagit honom. Han hade också sedan flera olägenheter deraf att han erhållit tjensten emot sina collegers önskan. Innan han tillträdde, reste han till Gröningen och antog der 1724 juridiska graden, hvarest han återreste till Greifswald. Valdes till Ledamot af Vetenskaps-Societeten i Upsala 1729. Blef 1740 af Konungen i Sverige, såsom Hertig af Pommeru, presenterad till Assessor i Riks-Kammarrätten i Wetzlar och tillträdde detta embete 1743. Adlades af Kejsar Frans I. den 22 Jan. 1746 och upphöjdes till Romersk Riks-Friherre d. 4 Mars 1762. R. N. O. 1751 vid Kon. Adolf Fredriks kröning. Afsattes vid Riks-Kammarrätts-visitationen 1773, af hvad orsak hafva vi icke kunnat upptäcka. Död i Wetzlar d. 20 Aug. 1773.

Såsom författare utmärkte sig N. genom mycken productivitet. En mängd juridiska och historiska arbeten äro af honom utgifna. Bland de sednare är isynnerhet bekant hans "Schwedische Bibliothek", bestående af samlingar i Svenska historier, om hvilken han hade mycken förtjenst, genom sitt bemödande, att bland Tyskarne sprida kännedom om sitt fädernesland. I en tid, då den historiska kritiken stod på en så låg ståndpunkt och då ej längesedan sjelfva regeringen ansett nödigt att med sin myndighet understödja Olof Rudbecks påstående om Sveriges höga ålder, är det ej att undra på, att N. försvarade samma mening. Han började också sitt Schwed. Bibl. med en afhandling "Vindication einiger Beynahmen des Reichs Schweden wieder Spenerum", hvaruti han försvarar Svenska namnets he-

der och värdighet emot Professorn i Wittemberg Jak. Carl Spener, som på flera ställen i sin "Notitia Germaniæ antiquæ" klandrar Ol. Rudbecks och hans efterföljares otidiga kärlek till fäderneslandet, hvilken förmått dem att tilldela Sverige otroliga förmåner, i anseende till dess ålder, åtskilliga namn, förste innebyggare m. m. Nettelbla bevisar att med "Thule", "Hyperboreorum terra", "Basilia" och "Balthia" intet annat land kan förstå än Sverige. — Angående en annan afhandling i Schwed. Bibliothek "Summarischer Beweiss, dass das Judicium in Actis Philosophorum, vom ingenio philosophico der Schweden im grunde falsch und unrichtig sey", riktad mot Christopher Aug. Heumanns uti "Acta Philosophorum" fällda omdöme "de ingenio philosophico gentium borealium.", berättas i hans lefverne af Moller följande anecdot, som äfven Warmholtz aftryckt: "Diese Vertheidigung der Schweden war getadelt, selbst zu Greifswald von den damaligen Collegen des Herrn Verfassers, dass ein dortiges Corpus Academicum, vermuthlich die theologische Facultät, bey der hohen Landes-Regierung in Stralsund einkam, und in sehr harten Ausdrücken vorstellte, wie gedachter Beweis gegen Hrn Heumann als ein Muster einer unanständigen satyrischen Schreibart anzusehen wäre, ja sogar zu verordnen bat, dass der Autor ein halbes Jahr ab officio suspendiret und ihm sub poena remotionis anbefohlen werde, mögte nichts mehr de statu Academiæ Gryphisvaldensis in der Schwedischen Bibliothek zu berichten" etc. Om detta hårda påstående hade någon obehaglig följd för författaren är oss obekant. Warmholtz tyckes ej sätta så alltför stort värde på Nettelbla, hvilken gerna synes hafva begagnat erbjudna tillfällen att utbreda sina förmenta stora kunskaper. Om en af honom utgifven kritik öfver Joh. Erichsons Bibliotheca Runica säger W. att "utur denna kritik framlyser så mycken egenkärlek, som illvilja mot Pastor Erichson, hvilken Bibliotheca Runica ingenting mindre förtjenar än förakt." Erichson svarade på denna kritik, och visade icke allenast "den ringa halt af N:s kritik, utan ock huru litet han hedrat sig sjelf genom sitt besynnerliga uppförande."

N. efterlemnade en son *Carl Fredrik Wilhelm*, hvilken skref sig *von Nettelblatt*. Han var 1781 Justitie-Råd i Meklenburg-Schwerins tjenst.

Till hufvudkällan för N:s biographi "Genealogische Tabellen von Olaus Heinr. Moller" hafva vi ej haft till-

gång utan endast till det i Uppfostrings-Sällskapets Tidningar för 1781 införda utdrag.

Skrifter: Schwedische Bibliothek. St. 1—3. Sthm 1728—36. (1:a Stycket utkom väl i Hamburg 1726, men supprimerades af auctor såsom varande fullt af tryckfel). — *Memoria virorum in Suecia eruditissimorum rediviva. Semi-Decas 1—4. Rostock 1728, 29.* (Innehåller omtryckta parentationer öfver Svenske lärde män). — *Fasciculus rerum Curlandicarum primus. Cum præfatione de Jure SueoGothorum in Curlandiam pervetusto. Ib. 1729.* — *Anecdota Curlandiæ, præcipue Territorii et Episcopatus Piltensis. Gryph. 1736.* — *Theses de variis mortuos sepeliendi modis apud Sviones et Urnis sepuleralibus in Pomerania Suevica 1727 inventis. Rost. 1729.* — *Alloquium ad eruditos de Thesaurorum Svecogothicarum edendo. Ib. e. a.* — *Themis Romano-Suetica s. Disputationum Juridicarum in Academiis Svecicis habitatarum Fascicul. I. Gryph. 1729.* — *Selecta Juris Svecici, præcipue Processualia. Jenæ 1730.* — *Sendschreiben an Hrn Prof. Papken von der Strafe der Ketzerpatronen. Hamb.* — *Ohnzielsetzlicher Vortrag eine gelehrte Privatsocietät zur Erläuterung, Verbesserung und Erleichterung des Kajser-Reichs-Kammergerichts Justitzwesens und Processus bey höchstgedachten Gericht einzurichten. Wetzlar 1733.* — *Anzeigen einer zu edirenden Sammlung Akad. Abhandl. betreffend die K. Reichs-Kammergerichts-Ordnung und die Verfassung des höchstged. Gerichts, unter dem titel: Jus Cameræ Imperialis illustratum. Ib. s. i.* — *Anzeige eines Thesauri Statutarii illustrati Germaniæ. Ib. s. i.* — *Thesaurus Juris provincialis et Statutarii illustrati Germaniæ etc. Giessen 1736.* — *Greinir or Peim Gaumli Saugum, Laugum og Idrotter. Flockr. I. oder Nachlese von alten und neuen, fremden u. eigenen, einheimischen u. ausländ. Abhandlungen, Anmerkungen, ungedruckten u. seltenen gedr. Sachen, Urkunden u. Actis publicis, welche das Römische, Pabstl., Lehn-Statuten- u. Stats-Recht, wie auch die Ansprüche grosser Herren, die Reichs-Kammergerichts-Ordnung u. Verfassung, die Geschichte u. gelehr. Wissenschaften betreffend. 3 Stücke. Sthm (el. snarare Frankf.?) 1763—65.* — *Nachricht von einigen Klöstern der heil. Schwed. Birgitta ausserhalb Schweden, besonders in Deutschland. Frankf. u. Ulm. 1764.* — *Nexus Pomeraniæ cum S. R. Imperio etc. Frf. a. Mayn 1766.* — *Antwort wegen des Hrn Pastor Erichsons Bibliotheca Runica. Greifsw. s. i.* — *Abgesonderter Bericht von ... Reichskammergerichtlichen Visitationen etc. Lips. u. Freib. 1766; vermehrt u. verbess. Freib. 1767.* — *Umständl. facti species in sachen der Carthaus Vallon in Savoyen wieder den Kaufmann Belli zu Frankfurt.* — *Lieferte Beyträge zu der neuer Ausgabe von Lippens Bibliotheca reali juridica (Lips. 1737).* — *Caroli Lundii selectiores Disp. jurid. etc. Gryph. 1733 (eigentl. endast 1 Del. af Themis Rom. Sec. med ny titel).* — *Defensionschrift wegen seiner Absetzung (i. v. Selschows Mag. f. die Deutschen Rechte u. Gesch. 1783).* — *Disputationer: De probationibus. P. I. de antiquis tam Suecorum tam Germanorum per Ordalia purgationibus. Groen. 1724.* — *De fontibus juris Lubecensis coniectura. Gryph. 1728.* — *De Episcopis Regni Suionici Romano-Cath. Ib. 1729.* — *Formula Regiminis Sueciæ de anno 1634, cum novissimis de anno 1719 et 1720 collata, et notis nonn. illustrata. Ib. e. a.* — *De*

veste militari, potissimum secundum leges Sueticas et Romanas. Ib. e. a. — De jure circa rem Numariam in Suecia. Ib. 1733. — De appellatione ad Judicium imperiale Aulicum. Ib. 1736. — De portione conjugum statutaria Lubecensi etc. (sannolikt af Resp. J. F. Camitz). Ib. 1738. — Programmer: In funus Petri Haselbergi, Secret. Consist. et Univ. Ib. 1733. — De Heliolatria veterum. Ib. e. a. — De ritibus ac ceremoniis quibus Paschatos Festum celebravere veteres Christiani. Ib. 1734. — De variis contra sententias in summis Imperii Tribunalibus latro, competentibus remediis, et præcipue de recursu ad Comitiam. Ib. 1736. — Conjectura sua de fontibus iuris Lubecensis modeste vindicata. Ib. 1738. — De velo Viduarum Virginumque. Ib. e. a. — De influxu doctrinæ; Ecclesia non sitit sanguinem, in iure publ. Imp. Rom. Germ. Ib. 1741. — De Albertino privilegio successionis foeminarum nobil. Megapolitanorum in feudis. Ib. e. a.

(Källor: Uppfostr. Sällsk. Tids. 1781, s. 209. 214. — Meusel, Lexicon der von Jahr 1750 bis 1800 verstorbenen Deutschen Schriftsteller. 10 B. s. 45. — Adelsunge ges. Lex. V B. s. 517. — Weidlich, Gesch. d. jetztleb. Rechtsgelehrten. 2 Th. s. 156. — Warmholtz Bibl. Hist. SuicG.)

NESCHER, DANIEL GEORG.

Föddes i Stockholm den 16 Juli 1733. Hans fader, Källarmästaren och Föreståndaren vid Tyska kyrkan *Daniel Georg Nescher* (f. 1703, † 1760) härstammade från staden Lippstadt i Westphalen. Modren, *Cathar. Marg. Hahr* (f. 1728, † 1776) var svensk till börd och en dotter af Gross-handlaren i Stockholm *Henr. Hahr* samt dess fru *Anna Maria Küsel*.

Sonen Dan. Nescher fortsatte sin faders yrke såsom Vinhandlare och var tillika anställd såsom Öfver-Inspektor för vin-profningen vid Skeppsbron. Han gifte sig d. 3 Apr. 1787 med *Cath. Joh. Lützens* (f. 1737, † 1823), en dotter af Handlanden i Stockholm *Herman Lützens* samt *Marg. Sophia Lindqvist*. — Nescher afled i sin födelsestad den 7 Januari 1827.

Ehuru N:s yttre lif icke framter några mera framstående drag, bör han likväl med beröm ihågkommas för sina visserligen anspråkslösa, men derföre icke mindre stora förtjenster såsom en af den tidens utmärktaste bokkännare och boksamlare inom fäderneslandet. Han kan i detta afseende ställas vid sidan af Braad, Gahm Pehrsson, Lidén, Ludeke, Marklin, Fägersten, Westin och andra män, till hvilka Sveriges litteratur och litteratur-historia står i de största förbindelser. Hans förtjenster i detta afseende böra äfven desto högre uppskattas, som de icke understöddes hvarken af någon i ungdomen erhållen lärd uppfostran eller en sådan

personlig ställning i samhället, hvarigenom denna hågens riktning kunnat erhålla väckelse och näring.

Lusten för vetenskapliga samlingar uppenbarade sig hos N. ända ifrån yngre åren, och var lika lefvande under hela hans långa, i medborgerligt afseende lyckliga lefnad. Redan såsom yngling använde han sina penningar och sin lediga tid åt inköp och ordnande af mynt och böcker, och när hans jemnåriga uppsökte förströrelse reller tomma nöjen, fann N. sin största glädje i förtecknandet af en bundt handskrifter eller betraktandet af en sällsynt bok. Särskildt förtjenar han aktning för sin samvetsgrannhet i valet af medel för ökande af dessa litterära skatter, helst, såsom man vet, Gahm Pehrsson och flera äldre samlare icke i detta afseende just kunna anses för mönster. Likaledes bör nämnas den omvårdnad och äfven smak, som N. använde på förvarandet och ordnandet af sina samlingar och, hvarigenom det äfven blir ett nöje för bokkännaren att taga i handen ett mserpt eller tryckt arbete, hvarpå han igenfinner N:s namnstämpel. Man upptäcker allestädes en redbarhet och ett sinne för ordning, som erhåller ett högre värde genom den fosterlandskänsla, hvilken dermed var parad och ofta rörande uttalar sig midt ibland de historiska anteckningarne öfver hvarje särskildt arbetes tillkomst och öden. Sålunda heter det i en dylik anteckning: "Ägde jag ej det varmaste hjerta för mitt fadernesland och dess underliga öden, uppoffrade jag visserligen ej så mycken tid, möda och kostnad att, för Framtiden upleta och bevara des Häfder. Af Samtiden bör jag ej, för alt sådant, vänta mig annan ärkänsla, än klander och afund, af de mästa nu lefvande varelser, hvilka på helt annat sätt förnöta sitt lif, och använda sin korta lifstid."

"Sådant afskräcker mig dock ej, at i mitt påbegynta yrke fortfara, för at derigenom dageligen, alt mera och fullkomligare, kunna gagna en Efterverld; hvilken ock säkert, då endast mina nyttiga Samlingar, och Stoftet af min utsläpade ringa varelse, äro öfrige, med tacksambet ihogkommer, och ibland arbetsamma och gagnande Medborgare, nämner, den nu för tiden, obetydliga *Dan. G. Nescher*. Stockholm d. 23 Aug. 1793."

N:s samlingar hade framför Lüdekes o. fl. a. det lyckliga ödet, att ej blifva styckade och förskingrade på offentlig auktion. Hans trenne, tid efter annan gjorda myntsamlingar försålles, den ena, år 1809 vid ryktet om Ryssarnes antågande emot Stockholm, till en Gr. Bonde, de begge

andra, vid egarens död, till Grosshandlarna i Stockholm, bröderna Scharp. Så vidt man får döma af N:s talrika anteckningar uti ett å Kongl. Bibliotheket förvaradt, interfolieradt exemplar af C. R. Berchs "Sv. Mynt och Skädepenningar", synas hans samlingar i denna del hafva fäget en utomordentlig rikedom och fullständighet.

N:s boksamling inköptes 1828, efter egarens död, till Kongl. Bibliotheket, för 6500 Rdr B.co. Den innehöll tillsammans 8,637 särskildta nummer, hvaribland 268 handskrifter. Bland dessa sednare voro flera af ganska högt värde. De tryckta böckerna hade ett nästan uteslutande svenskt historiskt innehåll, och samlingen egde inom detta område en fullständighet, som gör att den deröfver tryckta catalog af bokkännare är eftersökt såsom bibliographisk hjälpreda. Vid Kongl. Bibliothekets sednare duplett-försäljningar hafva visserligen många af de Nescherska böckerna blifvit utgallrade och skingrade; men handskrifterna och större delen af bokförrådet kommer likväl alltid att derstädes kvarblifva, till ett hedrande minne af den förtjenstfulle mannen och hans nyttiga verksamhet.

(Källor: Uppgifter af Vihandl. Neschers i Stockholm. — Nescherska Saml. å Kgl. Bibliotheket).

G. O. H.-G.

NICANDER, ANDERS.

Född d. 29 Aug. 1707 i Näsbulvs socken uti Kronobergs län. Fadren, Kyrkoherden Mag. *Magnus N.*, en lärd man, dog i knappa omständigheter, medan sonen blott var två år gammal; men morbrodern, Handelsman Böttger i Carlshamn antog sig systersonen och skickade honom till Helsingborgs skola, hvarest han vid femton år höll en oration på latinsk vers, som väckte mycken uppmärksamhet. S. å. orerade han ännu engång på vers "de Incarnatione Christi", samt året derefter på grekisk; allt innan han for till Akademien.

Föregången af ett stort rykte ankom ynglingen till Lund, hvarest han ännu mer befastade sitt anseende genom än flera latinska carmina, af hvilka flera trycktes. Genom information i Fransyskan beredde han sig utvägar till att några år ännu uppehålla sig vid Akademien, eller till dess han 1728 kom till hufvudstaden. Här antog han åtskilliga conditioner, slutligen 1732 hos Presidenten Gr. Fersen, dock såsom underlärare; ty Gr. F. bestod sina söner en titulerad

Professor (Oelreich, sedan Cancelli-Råd och Censor Librum) till informator. Genom Gr. Fersens bekantskap med Ryska Ministern, erhöll N. anbud att inkomma i Ryska Cancelliet i Petersburg, hvilket han dock icke antog. I stället tog han tjänst såsom Actuarie i Tull-Arrende-Societetens Cancelli, hvarigenom han fick en liten lön; hvad öfrigt behöfdes förtjente han genom öfversättningar. År 1736 sökte han Eloqu. och Poëseos professionen i Upsala, och slutade sin ansökning med följande stolta distichon:

Post aliquot forsas cernens me tempora vatem,
Carmina Calliopes nostræ mirabitur orbis.

Men då denna ansökning lemnades utan afseende, fullföljde han sin bana inom det verk, der han redan var anställd, och blef i stället för Professor, 1737 Controlleur vid stora Sjtullen i Vestervik, erbjöds 1750 transport till Landskrona, men emottog ej anbudet, men blef Manufactur-Contoirets Ombudsman och Packhus-Inspektör (icke 1760 såsom Hammarsköld skrifver), utan redan före 1758. Då hans välgörare 1761 var Landtmarskalk, utverkade han åt honom en pension af 1500 d:lr kp:mt och Professors-titel. Han dog 1777.

Gift 1. 1737 med Assessor *Durietz'* dotter *Gertrud*; dottren af detta äktenskap, *Eleonora*, var vitter och höll 1749 på Prins Gustafs födelsedag ett tal (se Lärda Tidn.); 2. 1744 med Rådman och Postmäst. *Böks* dotter *Eva*; hvilket äktenskap blef barnlöst; 3. med Prosten Dr *Schörlings* dotter, *Elisabeth*, med hvilken han hade 4 söner; 4. 1758 med Politie-Borgmäst. *Apiariü* dotter *Lovisa*. Genom sitt första och andra gifte förvärfvade han sig egendom och fastigheter.

N. var icke allenast latinsk poet, utan skref äfven svensk och tysk vers, alla på hexametrer, i hvilka han, föregången af Frih. Palmfelt, iakttog både accenten och positionslagarna. Om man fäster afseende på detta dubbla tvång och det ännu föga utvecklade språket, måste man beundra smidigheten, ehuru försöket i det hela på detta sätt icke kunde lyckas. Denna teori väckte äfven den tiden motsägelser, -men N. aktade ej på dessa kritiker, utan öfversatte tid efter annan enligt sin verslära nästan hela Virgilius, en ej obetydlig del af Bibeln, samt Höfdingastyrelsen. Dessa tolkningar, ehvad än mot dem kan anföras, torde väl dock i sin mån bidragit till språkets utbildning. För sitt Virgilianska arbete fick han 1756 af Riksens Ständer

3000 dlr kp:mt i belöning, men man får deraf icke sluta till deras popularitet, då N. hade en Fersen till förespråkare. Hans mästarskap i latinska versification var mera allmänt erkänd, och hans lätthet der förledde honom att efter tidens smak, författa anagrammatiska dikter, onomastica, etcostica och andra dylika. Poesien vann derpå ingenting, men författare skördade ära och belöningar. Så belönades ett Onomasticon öfver Prins Gustafs födelse af blott 8 rader med 800 dlr kp:mt af General-Tullarrende-Societeten. N. var jemväl hemmastadd i de flesta europeiska språk, och lärar väl äfven icke varit obekant med hebreiskan, då Salomos Ordspråk uppgifvas vara "författade efter grundtexten."

Skrifter: Histor. Hemligheter om Dr. Elisabeth och Gr. Essex. Öfvers. — Derhams Astro- och Physico-Theologie. Öfvers. (Sthm). — Oförgripl. Anmärkn. öfver Sv. Skaldekonsten, jemte bevis, att densamma kan äfven bindas till de reglor, som den latinska har till rättesnöre m. m. Med Skaldeprof. Sthm 1737. — Virgilii *Æneis*, eller den Trojanske fursten *Æneæ* hjeltebragder och äfventyrer m. m. Sthm 1731. (Blott 1:a och 2:a Sängen; det öfriga förvaras i mscpt på Ups. o. Linköp. Bibl.). — Virgilii *Ecloger* eller Herdaqväden m. m. Sthm 1752. — Jesu Syrachs gyllene A, B, C. Carlskr. 1759; — K. Salomos Ordspråk. Calmar 1760; — K. Salomos Predikare. Ib. 1761; — Lefnadsreglor och Ordqväden utur Konunga- och Höfdinga-Styrelsen. Calmar 1761; alla på heroisk vers. — Gamla Sanningar i ny dräkt. Del. 1—4. Götth. o. Sthm 1760—67. — Betraktelser öfver Sön- och Högtidsdagens Evangelier. Sthm 1767. — Underdånigt Skaldeqväde. Ib. 1771.

(Källor: Sivers Västerviks Stads Hist. — Hammarsköld, Sv. Vitt. Hist.) P.

NICANDER, KARL AUGUST.

Var född d. 20 Mars 1799 i Strengnäs, hvaräst fadren var ConRector. Då modren blef enka, flyttade hon på landet och Karl August blef informator hos den politiskt ryktbare possessionaten Lindsfelt, som för honom fattade en särdeles välvilja och tänkte till och med att gifta honom med sin dotter.

På Strengnäs gymnasium voro N. och Sjöberg (Vitalis) kamrater och vänner. Båda hade mycken inflytelse på hvarandra. N. förmildrade ofta det dystra och menniskofiendtliga hos Vitalis, medan denne tillbaka stålsatte den förres vekhet. Bådas skaldeanlag vaknade tidigt; Nicanders blefvo vid denna tid kända af StatsR. Adlerbeth och uppmuntrade.

Genom enskildt och offentligt understöd kom han till Universitetet i Upsala, der han blef student 1817. Vid denna tid blef han, i den ryktbara processen mot Lindsfelt,

kallad från Upsala, för att inför Hofrätten höras såsom vittne. Då den anklagade Majestätsförbrytaren befanns död i fängelset, blef hela processen nedlagd. Enkefru Nicander och hennes dotter voro just närvarande hos Lindsfelt, då hans hus omringades af soldater och han arresterades. Han lærer likväl, då soldaterna blefvo synliga, hunnit springa in i sitt kabinett, der han förstörde en hop papper.

Den framgång, Atterboms Poetiska Kalender i många år rönt, alstrade hos den speculante bokhandlaren Bruzelius föresatsen, att i "Kalender för Damer", hvars första årgång utkom 1820, företaga ett dylikt. I denna uppträdde Nicander och Vitalis, hvilkas anlag hittills blott några få vänner kände, för första gången, och med poemer af sådan förtjenst, att de hos alla väckte de mest lysande förhoppningar om de båda unga männen.

Året derpå utgaf N. sitt sorgespel *Runesvärdet eller den förste Riddaren*, som, enligt min tanke, utgör det yppersta och mest storartade hvad denne skald både hittills och sedermera lemnat. Ändock blef denna tragedi ej mycket köpt och läst, kanske för det mystiska elementet, hvars behandling också icke lyckades, och kanske aldrig kan lyckas, emedan detta synes vara främmande för dramaets väsende; åtminstone har det skämt bort denna annars så gedigna tragedi. Han utgaf sedermera några smärre lyriska stycken under titel *Fjürilar från Pinden*, samt dikten *Rosalfs lefnad och död*, hvilket sednare stod betydligt under de flesta hans förut utgifna skaldestycken.

Innan N. lemnade Universitetet författade han också sina bekanta *Runor*, af hvilka flera äro mästerliga. Men dessa lät han ej straxt trycka utan renskref dem, med sin sällsynt vackra hand, till hvilka hans vän Friherre (nu Kammarherre) Hugo Hamilton ritade vignetter, som lithographierades i Paris.

N. inträdde 1823 på embetsmannabanan, i det han antogs till E. O. Cancellist uti Konungens Cancelli. Följande året blef han i Upsala promoverad till Philos. Magister. Om sommaren gjorde han, åtföljd af sina disciplar, söner af en Grosshandlare i Stockholm, en resa till fots omkring södra Sverige och till Christiania. I ett af de häften *Dikter*, han utgifvit, förekomma några minnen från denna resa. N. inlemnade till Svenska Akademien (1826) *Tassos död*, och vann stora priset för detta med verklig sydländsk färgprakt i de mest harmoniska verser sammanfattade skaldestycke. Nu hade hans skaldekonst bunnit denna fulländning i för-

men, som endast ett sannt snille kan äga. *Ronung Enzo*, äfven ett Italienskt ämne, röjer samma megnade förmåga och samma sydländska värma, som Tassos död. Sedan Sv. Akademien tilldömt honom det stora priset, erhöill han af H. K. H. Kronprinsen understöd till en utländsk resa. Äfven Sv. Akademien understödde honom med ett betydligt bidrag. N. begynte resan 1827. Derom berättar hans biograph i Freja följande. "Öfver Köpenhamn, Hamburg och uppföre Rhen begaf han sig söderut. Han vandrade till fots öfver Alperna, och kom till Italien, det sköna målet för resan. I Rom tillbragte han, bland artister och lärde, några sköna månader. En utflykt till Neapel och besöket på Vesuvius upptogo någon tid. Han återvände derifrån till Rom. Kanhända hade den föga praktiske skalden för mycket påräknat sina gynnares välvilja. Han befann sig utan tillgångar och måste besluta att vända om hem igen. I Venedig väntade han i flere veckor på understöd hemifrån, men det kom icke. Han vände sig till en rik Norrman, hvilken han fört omkring och gjort många tjänster, som äro af värde för en resande. Men knappt hade han nämt, att han behöfde låna en obetydlig summa, förrän Norrmannen drog sig tillbaka och undvek honom."

"Nu började en kedja af förödmjukelser och behof, hvilka slutligen förkrossade den arme skaldens hjerta. N. hade egentligen icke känt behofvet särdeles tryckande. Han hade såsom lärare i rika hus haft sin utkomst och kanhända antagit många vanor, som det sedan kändes bittert att bortlägga och umbära. Utan bekymmer för sin framtid, gladde han sig med en innerlig naivetet åt allt skönt och godt och gladt, som mötte honom i lifvet. Men nu förändrades på en gång alla hans förhållanden. Han hoppades emellertid att, om han blott kunde komma hem, någon utsigt till befordran och bergning skulle öppna sig för honom. Han gick, med tungt hjerta, till värden på hotellet, der han bodde i Venedig, och sade att han befann sig utan pennningar, men att han i Wien hoppades möta en väntad remiss hemifrån. Den hederlige värdshusvärden visade honom ett verkligen oväntadt deltagande, sade att han kände den största aktning för en lerd, som lefvat så indraget och varit så flitig, samt förklarade att räkningen dem emellan alldeles icke hade någon brådska, utan kunde uppgöras framdeles, när helst den lärde herren fann det lägligt. Derjemte erböd sig värden att förskaffa honom plats på diligensen till Wien, samt försedde honom till och med vid afresan med något penningar."

Då N. ankom till kejsarstaden, gick han att besöka Svenska Ministern. Han blef af honom emottagen på ett så kränkande sätt, att han var glad att icke hafva framställt sitt behof för honom. Lyckligtvis uppehöll sig då i staden den märkvärdiga Fröken Hejkenschöld, hvilken bekantskap N. gjort i Italien, der äfven han visat henne många sådana tjänster, som man i främmande länder gerna bevisar landsmän och isynnerhet fruntimmer. Den rika Fröken, som i Italien sjelf kokade sina måltider i kaminen, men i Paris och Wien uppträdde med den glans, som endast kunde öppna för henne societeterna, lemnade den betryckte poeten understöd. Efter några veckors uppehåll, hvarunder han låg sjuk, i Wien, fortsatte han resan till Berlin, der han hos Svenska Legationen åter måste låna sig fram. I Stralsund mötte honom den underrättelsen, att hans vän Vitalis aflidit."

Så återkom N. till fäderneslandet, fattig och skuldsatt. På embetsbanan, der han icke heller egentligen passade, hade han föga framgång, och hvad skulle han lefva af, tills han kunde vinna någon lön så att han kunde berga sig? Han måste alltså söka grunda sin bergning på författarverksamhet. Men poesien ger i vårt land sällan bröd; N. vände sig alltså till prosan, och utgaf 1834 första delen af sin resebeskrifning, under namn af *Minnen från södern*, hvarför han i honorarium erhöll, såsom vi hört sägas, 1000 Rdr rgs. De poemer, som deruti voro inströdda, äfvensom naturbeskrifningarna röjde skaldens äkta Genius, men det öfriga var af mindre värde och slog föga an. Vid denna tid utgaf han också, under titeln *Hesperider*, några poemer och noveller från Italien, hvilka höra till hans lyckligaste productioner. För Kongl. Theatern bearbetade han vidare Shakespeares *Othello*, *Röfvarbandet* och *Jungfrun af Orleans*, hvarföre han också erhöll ej obetydliga honorarier. Men N. hade under sin utrikes resa skuldsatt sig, förstod sig föga på ekonomi och dessa arfvoden utgjorde dessutom hela tiden nästan hans enda inkomst. Frih. Hamilton försköt mellertid till reglerandet af hans affärer en ej obetydlig summa, hvilken skulle återbetalas af honorariet för andra delen af hans Resa. På denne väns egendom, Bo, tillbragte han ett par år för detta ändamål, men arbetet, för hvilket han hyste mycken olust, skred långsamt fram, och var vid hans död ännu ofullbordadt. N. for tillbaka till Stockholm och nedsänk mer och mer i armodets armar, så att han ofta saknade uppehålle för dagen. Hans ställning

försvårades deraf, att han under sina bekymmer sökte tröst i den källa, som flödar vid foten af Svenska Parnassen, ur hvilken Lidner, Bellman, Stagnelius före honom druckit, och ur denna Aganippe drack N. beklagligtvis under de sednare åren både ofta och djupt. Denna omständighet är förbigången af hans biograph, men den historiska sanningen är oss helig, och i enlighet med grundsatsen för detta Lexicon: *nisi nisi verè*, måste vi, fastän sörjande, icke gömma undan denna smillets sjelfförnedring. De, hvilkas hjertan lågat och brunnit och hvilka i lika mått pröfvat lyckans ogunst, och ändock hållit sig upprätte, hafva endast rätt att dömma honom; men den som tärts och lidit, känner bäst frestelsens makt och han kastar inga stenar på de hädangångnes fridsamma grafvar; han beklagar blott detta sätt att döfva ögonblickets smärter.

Under den sednare delen af sin lefnad flyttade N. till Bokhandlaren Bonnaier och åt vid hans bord; han utarbetade åt honom åtskilliga småsaker och sålde äfven åt honom förlagsrätten till sina Samlade Skrifter. N:s sista arbete, hvartill en af hans vänner försköt förlaget, var *Lejonet i Öcknen*; men afsättningen hämmades genom en bitter recension i Dagligt Allehanda, hvilken föröfrigt djupt sårade den redan nog tryckta skalden. Några dagar före sin död hade han dock den tillfredsställelsen, att af Sv. Akademien erhålla ett understöd, så att hans sista stunder voro skyddade från de tärande bekymren.

Angående hans sista stunder, berättar hans biograph: "På sin dödssäng den 7 Februari 1839 satt han ännu uppe en liten stund. En af hans innerligaste vänner kom, såsom vanligt, till honom på eftermiddagen. "Blif nu hos mig tills jag dör!" sade Nicander till honom. Emot aftonen kände han sig allt svagare. Han reflekterade sjelf öfver sin död. "Nu ser jag icke längre!" yttrade han. Snart och utan särdeles plågor slocknade hans lif."

"Vid obductionen befanns hans hjerta hafva växt ända till dubbelt mot den naturliga storleken, och således afled han af samma sjukdom som Stagnelius." Vid sidan af Stagnelius blef han också begravnen.

N. var till växten mindre än medelmåttig, hans utseende allvarsamt och slutet, så att man deraf knappt kunde ana en högre genius. Också var han i sällskaper tyst och förbehållsam; men i hans hjerta bodde en varm och djup känsla, och denna var icke så hermetiskt sluten, att den ej stundom i förtroligare lag och bland goda vänner

svallade öfver. Detta skedde isynnerhet då han berusat sig af natur, målningar och musik. Inom sin egen konst synes han mest älskat Italiens mästare, hvilkas språk och former han jemväl så tillegnade sig, att han i Rom skref italienska poemer, som med bifall emottogos. Med Petrarca och Tasso var också hans skaldenatur närmast befryndad, i det att den mer utmärkte sig genom ljufhet, ömhet, smältande färgprakt i förening med ett klangrikt språk och harmonisk versification, än genom originalitet, djerfhet och mäktig flygt. Såsom sådan, i sitt slag fulländad, uppträdde han redan 1820, en ljuf, älsklig sångare; och sådan förblef han ock. I kalligraphi var N., såsom vi redan anmärkt, en virtuos och på vackert tryck satte han ett stort värde. I Runesvärdet ådagalägger han äfven plastisk förmåga, men dessa anlag utbildade han icke, ty i hans Enzoio är lyriken åter öfvervägande. Denna dikt blef tidigt öfversatt på tyska, och i år hafva vi sett en fullständigare öfversättning af hans Dikter på samma språk anmälde.

I skaldestycket *Mitt lif, min Sång och min Död* tecknar N. sig och sin sångmö med det klaraste sjelfsmedvetande. Vi meddele derur följande stropher:

Jag lefde föga, tänkte mer;
Det bästa verlden icke ser.
Men i det stora Helas spher
En ringa ting det bästa är.

Jag syntes kall, men var dock varm;
Jag slöt min låga i min barm.
Jag skördat lof: mig tadlet slog;
Jag vet ej, hvem af dem bedrog.

Min Sång en värld ej tjusa skall;
Så högt gick ej dess böljers svall;
Den vaktelns var, i enslig skog,
Som hörs af få, men höres nog.

Min Död — den ej beklagas hör,
Ett uselt stoft han blott förstör.
Hvad som odödligt hos mig var,
Sin högsta flygt i döden tar.

Skrifter: se ofvanf. — Samlade Dikter af K. A. Nicander. Del: I—IV. Stlm 1839—1842 med Författarens välträffade porträt af Maria Röhl.

(Källor: Nekrolog af Mellin i Freja 1839, N:o 13, aftryckt frammanför hans Samlade Skrifter). P.

NICANDER, HENRIK.

Föddes den 18 April 1744 uti Vena socken i Södermanland af fattigt bondfolk, som genom flit och omtanke slutligen så förkofrade sig, att de blefvo egare till en gård i Farnby socken. Fadren hade sent lärt att läsa och var icke skrifkunnig, hvaraf han ofta rönt olägenhet. Han önskade därför framför allt att kunna bibringa sina barn dessa kunskaper. Fem söner inskrefvos successivt i Nyköpings trivialskola, likväl endast i afsigt att lära de första elementerna och med vilkor, att om någon ville fortsätta studierna, finge han sjelf sörja för omkostnaderna. Emellertid följde tvenne af dem "den osäkra bana, som studierna öppna." Den unge Henrik måste, så snart skoltiden upphört, i brist af annan utväg blifva barnlärare, då han, genom egen eftertanka, måste förbättra en mindre lämplig method, hvarefter han sjelf blifvit undervisad: den enda han hade att följa. Sedan han tillbragt fyra år på Strengnäs gymnasium blef han ändtligen 1763 student i Upsala och, efter ett förlopp af samma tidslängd, Philos. Magister, samt 1770 Docens i Astronomien, sedan han disputerat de quadrante murali.

År 1776 hade M. sökt Mathematiska lectionen i Strengnäs och hade god utsigt att vinna denna befordran, men öfvertalades att återtaga ansökningen för att biträda Vetenskaps-Akademiens Sekreterare, den berömda Wargentins, sedan ett okänt sällskap skänkt Akademien första fonden till lön för en sådan befattning. N. blef således samma år vald till Akademiens ledamot och andre Sekreterare. Vid sitt inträde höll han ett tal om Romerska, Grekiska och Hebreiska mynt, mått och vigter, hvori såsom nytt förekomma flera undersökningar samt bevis, att dessa mynt tid efter annan undergått förändringar. Efter Wargentins död utsågs han 1784 till Vet. Akademiens sekreterare och astronom, samt blef 1790 sekreterare i Tabell-Commissionen, 1793 medlem af Direktionen öfver Sällskapets Pro Patria barn- och barnbördsbus, 1808 ledamot af Comitéen till öfverseende och förbättrande af en allmän fattigvård i hufvudstaden, och 1813 medlem af Landtbruks-Akademien. För öfrigt hade N. redan 1777 blifvit ledamot af Sällskapet Pro Patria, 1779 af Uppfostrings-Sällskapet, 1782 af Patriotiska Sällskapet, 1783 af Musikal. Akademien, 1786 af Vetensk. Sällskapet i Köpenhamn och af Vet. Societeten i Upsala, 1787 af (Meteorologiska) Academia Theodora Palatina i Mannheim, samt af Sällskapet för borgerliga kunskaper.

Sedan N. i 27 år offrat tid och möda åt Vet. Akademien, dels genom astronomiska observationer, dels genom redigerandet af alla åren 1784—1804 utgifna kalendrar och almanachor, dels såsom författare af omkring 30 afhandlingar, — ibland hvilka de som angå Plogen och Virziska spiralpumpen belönades med discretioner af Sahlgrenska premie-medlen, som sätte N. i tillfälle att göra en resa till Danmark och rikets södra orter — nödgades han genom vacklande helsa att 1803 begära afsked från sin tjänst såsom Akademiens sekreterare och astronom, hvilket han erhöll med lönens bibehållande. N. sökte dock icke makligheten. Han fördubblade sitt mödosamma arbete med Tabellverket, hvarvid han ådagalagt en utmärkt förtjenst. År 1814 valdes han till Vet. Akademiens præsens och höll vid præsidents nedläggande ett tal, innehållande anmärkningar, huruvida klimaten ändra sig och någon period kan träffas i väderlekens omskiften. Sedan vid 1812 års riksdag en skillnad af ej mindre än 403,000 personer yppats mellan Tabellverket och Mantalslängderna, uti uppgiften af rikets befolkning, härrörande till en del af den oredighet uti landets gamla indelning, att på åtskilliga orter samma mindre krets finnes fördelad mellan flera särskilda embetsstyrelser, inlemnade N. till K. Maj:t förslag till vinnande af en mera regulier indelning samt tillika i utdrag till LandtbruksAkademien för dess annaler en afhandling om anledningens och grunderna till detta viktiga statistiska arbete. Synnerligen i följd af dessa förtjenster erhöll N. sistnämnde år Cancelli-Råds värdighet.

Bland de hedersbetygelser, N. bevisades, rörde honom mest den, hvarmed några vänner 1804 öfverraskade honom, då de preglade en medalj med inskrift på framsidan: *Viro ingeniosis computationibus fide et humanitate conspicuo, amici*.

Nicander hade länge underhållit en vidlyftig brefvexling med utländska lärde, t. ex. med Kongl. astronomen Bode i Berlin, hvilken infört flere af hans bref i sina astron. Jahrbücher, samt Ferber, Bernoulli och Burja, Bugge, Suhm, Fleischer, Hauch, Herschel, Condorcet, la Place, Mechain, Bailly, Kæstner, de la Peirouse, Euler m. fl.

År 1813 angreps N. af en sjukdom, som efterlemnade svaghet i nervsystemet; men det onda öfvervanns till en del sommartiden 1814. Efter vanligheten återtog han sitt trägna arbete och blef mot hösten åter sjuklig, samt kände dagligen sin förvandling nalkas. Slutligen rördes han af

nervslag och dog d. 12 Febr. 1815 ogift. Qvarlätenskapen var testamenterad till goda ändamål.

Skrifter: Diss. grad. de Densitatibus Planetarum. Ups. 1767. — Diss. de Quadrante Murali. Ib. 1770. — Tal om de gamla Romerska, Grekiska och Hebreiska Mått, Mål och Vigter, vid inträdet i Vet. Akad. 1776. — Alla af Vet. Akad. utgifna Almanachor och Calendrar 1788—1803. — Kon. Carl XI:s Historia. Införd i Hist. Almanachan 1788—1790. — Uppläsning angående det i sednare åren nyttjade stafningsätt 1793. — Afhandling om Skottår (i de små Almanachorna 1799). — Tal hållet i K. Sällsk. Pro Patria om dess inrättning 1800. — Om Linsädet (a. st.) 1804. — Om Astronomien (i andra tomen af Encyclopedie för Barn). — Om Svenska Mått och Vigter (a. st.) — Observationes Metereologice (i Vet. Acad. Theod. Palatinæ i Mannheim). — Bref till Hr Bode Berlin (i dess astronomische Jahrbücher). — Tal på Kontungens Födelsedag 1811. — Åminnelse tal i Vet. Akad. öfver Jak. Faggot, Joh. o. Patr. Alströmer, Sam. Sandels, Alex. Mich. v. Strussenfelt. — Dessutom 23 rön i Vet. Akad. Handl. Bland dem märkas: Afhandling om Tabellverkets tillstånd i Sverige och Finland ifrån 1772 till och med 1793. 2 uppl. (i sammandr.). Sthm 1802. — Svar på Direktionens för Gustafs Hospital år 1800 framställda fråga: rörande fattigvården i Stockholm. Sthm 1803.

(Källor: Vet. Akad. Handl. för år 1816. — Åminnelse tal uti Sällskapet Pro Patria (af Lagman Koch).

— A — Ö —

NICOLAI, ERASMUS (ARBOGENSIS).

Hans släkt, föräldrar och födelseår äro obekanta. En gammal tradition förmäler, att han skulle vara af Dansk börd och att hans förfäder under unionstiden inkommit i Sverige. En broder, *Gustaf*, var Magister och en tid Rector Scholæ i Westerås, samt Consistorii Decanus derstädes omkring 1593.

Hvar Erasmus tillbragt sin ungdom och njutit undervisning, känner man icke. Vid den nysa inrättade skolan i Arboga blef han 1554 Rector, men lemnade tjänsten 1558, då han af lust att bese världen och förkofra sig i studier anträdde en utrikes resa och någon tid stadnat i Wittenberg, der han 1560 blef Magister och följande året Collega uti det dervarande Collegium philosophicum. Hans flit var så stor, att han, under vistandet i Melanchthons hus, af denne förmanades till måtta. År 1562 lemnade han Wittenberg och blef Rector Scholæ i Vesterås. Befordrades 1565 till Pastor i Vesterås, ehuru äfven särskild Domprost fanns vid Domkyrkan. Var följande året stiftets fullmäktig vid riksdagen i Stockholm. Skrifver sjelf, att han 1567 (icke 1562, såsom Rhyzelius uppgifvit) befordrades till

"*Pastoratum et Episcopatum Tunensem.*" (Att Ryrkoherdarne i Stora Tuna verkligen kallats "Biskopar" samt utöfvat någon biskops-myndighet, synes af gamla handlingar). Han kallas ock *Ordinarius* *), då han 1569 på riksdagen intygade Sturarnes oskuld. År 1571 kom han genom byte med M. Olaus Canuti till Domproste-sysslan i Vesterås, samt befinnes, genom Upsala mötes underskrift 1572, tillika hafva varit Kon. Johans hofpredikant. Det tros, på grund af denna omständighet, att han redan nu varit en hemlig liturgist. Emellertid höll han vid prestmötet 1573 en oration "de Altaris Sacramento contra Herbestum", hvilken biskop Ofeegh i protokollet kallar "piissima et valde erudita." (Schefferus tillskrifver orätt Laur. Petri densamma). Nyssnämnde Erkebiskop hyste det förtroende för Erasmus, att han på sitt yttersta s. å. lät hos Konungen genom honom göra föreställning om lärans bibehållande i sin renhet **). År 1574 blef han Biskop och berättas redan samma år hafva hållit visitation i Mora, då han gaf Elfdalsboarne löfte om egen Ryrkoherde. Blef 1575 af den nye Erkeb. Laur. Gothus med påfliga ceremonier vigd till Biskop ***), hvar-efter han på prestmötet samma år uppvisade så väl sitt Biskopsbref som den obligationsskrift om liturgi-ens införande, hvilken han till konungen måst aflemna. Af protokollet vid nyssnämnde prestmöte ses, huru han, bland annat, med mycken ifver yrkade, att "ungdomens fermelse" (confirmatio juvenutis), för att ega full kraft, borde ske af Biskopen sjelf, samt huru han sökte försvara nödvändigheten af Biskopars högtidliga invigning, hvarom i stiftet, med anledning af hans investitur, uppstått mycket sorl. Han prisade offentlig och införde den ena påfliga seden efter den an-

*) Biskopstiteln blef med Johans regering åter allmänlig upptagen, ehuru benämningen af "*Ordinarius*" tillika förekommer i kyrkoordningen.

**) Messenius, *Scandia* III. VII. 26. — Munchtells uppgift: "Tillika med 16 sina prester var han 1573 i Stockholm och beseglade 10 vidlöftiga artiklar "om Messone i Westerås Stickt" som ock kunde hafva sitt värde", lærer väl rätteligen gälla underskrifvandet af de uppsatta artiklarna rörande liturgien 1574, sedan Erasmus blifvit vald till Biskop. Konungen stadfästade ej valet, förr än en sådan underskrift skett. Jfr det mycket upplysande stället hos Messenius, *Scandia* VII. 31 samt Geijer III. 248.

***) Messenius, *anf. st.* VII. 35. För första gången efter reformationen nyttjades nu åter biskopskåpan, mössan och stafven, hvilka Sveriges biskopar sedan bibehållit.

dra, blandade i sina författningar allvarsamma och fäsfängliga saker om hvarandra, och öfvertalade en stor del af sina prester att 1577 till fullkomlig efterlefnad antaga och offentligent gilla den nya messordningen. Med godo och ondo sökte han att i stiftet få "rödboken" i gång, hvilket väl ock lyckats, om icke isynnerhet den kärke Domprosten Moræus så kraftigt uppträdt deremot. Bland annat, som om denne berättas, må anföras, att då han en gång stigit framför altaret för att i Domkyrkan förrätta gudstjensten, skickade Biskopen rödboken efter honom med befallning att derefter förrätta messan; men Domprosten fattade uti boken och, i hela församlingens åsyn, kastade den med all sin styrka långt bort i choret.

Samma år skref konungen till denne sin gunstling om konung Erik XIV:s död "af långlig sjukdom" och befallde, att liket skulle begravas i Domkyrkan, hvilket ock Biskopen fullgjorde, med en kort predikan.

Den 10 Maj 1580 afled denne Biskop, sedan han styrt stiftet "under buller och oroligheter, till mångas förtryck och samvetstväng." På sin dödsbädd säges han hafva ångrat sin lättsinnighet och med mycken samvetsoro affidit.

Gift 1563 med *Wahlborg*, Rådmannen i Stockholm Olof Gröns dotter, enka efter Rector i dåvarande trivialskola uti St. Tuna, Mag. Ericus Petri, som varit informator för K. Gustaf I:s söner. Med henne hade Erasmus tvenne barn: en son, som dog ung, och en dotter, *Margaretha*, g. m. Mag. Johannes Benedicti, Rector Scholæ i Vesterås, och sedan med Prosten i Rättvik Mag. Olaus Andr. Dalekarlus. Hon är stam-moder för släkterna Gestrin, Peträus och Svedman.

Skrifter: *Handiör pådnuca* s. brevis ratio et methodus discendi Theologiam, in usum studiosæ juventutis Sueciæ collecta et dedicata P. Michaeli Stockholmsensi (Fecht). Viteb. 1561. (Mycket sällsynt. Består af 5½ ark). — *Oratio de Eucharistia S. Altaris Sacrum, contra Herbestum hæreticum.* (Utg. 1588 af Abr. Andreæ Angermannus. Tillägges orätt L. Petri Nerici. af Schefferus). — *Catalogus Reverendorum Virorum ex Suecia, qui Vitebergæ in artium liberalium et Philosophiæ Magistros creati sunt, ævensom Descriptio vitæ sui ipsius, tryckta i Kongl. Bibliothekets Tidningar om lärda saker, 1767.* — *Oratio de dignitate et utilitate Scripturæ Sacræ.* (Hållen 1578. Är veterligen icke tryckt). — Enligt v. Stiernmans uppgift skall i handskrift finnas en af honom författad Kyrko-ordning.

(Källor: Messenii Secunda illustrata. — Rhyzelius. — Kongl. Bibliothekets Tidningar för 1767. — Gezelius. — Westerås Stifts Herdaminne af Munkstall. — Wieselgren, Sveriges sköna litteratur.

NIEROTH, CARL GUSTAF.

Föddes i Finland, förmodligen omkring 1650. Son af *Reinhold Nieroth* och *Elisabeth Farensbach* enligt en anteckning uti Reductionshandlingarna. Antogs 1671 till Cornett vid Gen.-Lieuten. Wolmar Wrangels regimente i Pommern och blef 1672 Lieutenant. Under kriget med Brandenburg två gånger blesserad. Kallades 1677 till Skåne och blef Capitaine vid ett Finskt regimente, samt s. å. Ryttmästare vid Lifregimentet. Bivistade slaget vid Landskrona s. å. och flera träffningar under detta krig. Utnämndes 1679 till Lieutenant vid Lifdrabanterne, 1692 till Öfv.-Lieuten. vid Södra Skånska Cavalleriet och 1693 till d:o vid Lifdrabanterne. Befordrades 1700 till Öfverste för Smålands Cavalleri och General-Major, i hvilken egenskap han bivistade landstigningen på Seland s. å. och 1701 commenderade venstra flygelns andra linea, vid öfvergången af Düna. Bivistade 1702 slaget vid Clissow och 1703 träffningen vid Pultowski. Blef General-Lieutenant 1704.

Sedan Kon. Carl fördrifvit Kon. August, lät han, såsom bekant är, välja Stanislaus Leczinsky till Polens konung. Dennes kröning måste dock uppskjutas emedan den fördrifne konungen eröfrade hufvudstaden. Sedan denna åter fallit i Svenskarne's våld, skulle en riksdag sammanträda, vid hvilken Stanislai kröning äntligen skulle försäggå. Stanislaus och hans gemål begåfvo sig dit, och på det att August ej såsom förra året skulle störa fröjden och förjaga den nye konungen, beordrades Nieroth att, med tre cavalleri-regimenten, hvartill sedan kommo tvenne till fot, skydda de församlade ständerna. Denna försigtighet var också nödvändig, emedan August genom sin general Paikull hoppades att tillintetgöra både kröning och riksdag. Han nalkades under hastig marsch Warschau med 4000 Sachsare samt 90 fanor Polackar och Litthauer. N. hade endast 2000 man, sedan han utsändt trenne partier emot de anryckande. Segern öfver den ringa hopen upptände häftigare Paikulls stridsbegär; ferdubbelt starkare ansåg han sig ha föga att befara af en strid med Svenskarne, hvilkas folk dessutom icke framkommit. Icke destomindre beslöt N. att gå honom till mötes och striden började bittida om morgonen den 21 Juli 1703, nära de fält, der Polens konungar väljas. Efter sex-timmars drabbning voro Svenskarne begrare med 200 mans förlust, hvaremot fiendens räknades 1000. Paikull sjelf blef fången. Då han träffade Gen.-

Major Burensköld, Nieröths närmaste man i befälet, med hvilken han tjent[?] tillsammans i Frankrike, sade han: Broder, jag hade hoppats att i dag få se dig som fänge i mitt tält, när jag såg den lilla Svenska hopen, men krigslyckan är vanskelig och mina troppars feghet har i stället gjort deras anförare till krigsfänge.

I slutet af s. å. flyttades N. från krigets skådeplats till en fredligare verksamhet, då han d. 27 Dec. utnämndes till Kongl. Råd och President i Götha Hofrätt. Blef Friherre och Grefve på samma dag, d. 26 Juni 1706. General-Gouverneur öfver Estland och Revel 1709. Erhöll 1710 öfverbefälet öfver de trupper, som skulle sammandragas vid Norska gränsen och blef s. å. General en chef i Finland med befallning att hafva öfverinseendet öfver trupperna och landets conservation. Gjorde ock sin sak så väl, att han efter Wiborgs öfvergång i två år lyckades uppehålla Ryska armeens infall i Finland. Afled i ståndqvarteret Gislom d. 25 Jan. 1712 till stor förlust för hären, som efter honom fick till anförare den usle generalen Lybcecker (se detta Lexicon VIII:e Bandet). Nieroth var en i många fälttåg pröfvad anförare, alltid lika modig, rättsskaffens och ehuru utnött af krigets besvärigheter ännu på alderdomen kraftfull och verksam.

Gift med *Christina Margaretha Horn*, död 1703, dotter af Riksrådet och Amiral-Generalen Frih. Henrik Henrikson Horn. Med henne hade han 13 barn. En son *Reinhold* var 1735 Ryttmästare. Sonsönerne gingo i Rysk och Preussisk tjenst. En nu lefvande Grefve *Nieroth*, Öfverste vid Ryska Gardet och Ridd. af Sv. O., är förmodligen ättling af Kongl. Rådet.

(Källor: Götha Hofrätts Presidenter etc. s. 8. — Lundblad, K. Carl XII:s Fäst. — Störmans General Tabb. och Suecia Illustris på Upsala Bibliothek. — Åbo Tidn. 1774, s. 116).

NIGER, PETRUS ANDREÆ.

Hans härkomst och föräldrar äro obekante. Peringsköld har bevisat, att en släkt med namnet *Swart* länge funnits i riket, men osäkert om Biskop Petrus tillhörde densamma. Spegel tror, att han var broder till Biskopen i Skara Erik Swart, i hvilken händelse han varit son af en borgare i Upsala vid namn Swart. Han har förmodligen studerat utrike och antagit filosofiska graden, och var sannolikt en af de unge män, som K. Gustaf underhöll i Tyskland, för af

studera Theologien. Första gången man träffar hans namn, är 1541, då han sjelf skrifver sig "af K. May:ts befallning öfver præbenders och kyrkors tionde i Westerås stift Officialis, som upptog räkenskaperna på Konungens vägnar." Följande året, stadd i samma ärende hos Pastor i Björskog, skrifver han sig Domprost. År 1548 lærer han blifvit antagen till Konungens Hofpredikant, hvarom han sjelf i sin likpredikan öfver Konungen yttrar: "Thesslijkes och j synnerheet haffwer iagh varit deelachtig aff mycket godt, eenkannerligha thet migh uthi hans Nädz hoff, ther jagh för een predicant tient på åttionde åhr, wedersfahrit är." Troligt är, att han tillika förestått Domprostessyslan, och att han var den Petrus Andreæ "Sacellanus. Regis", som 1552 corresponderade med Erkebiskopen samt Biskoparne i Strengnäs och Vesterås om tillåtligheten af Konungens tredje gifte. Sattes 1556 till Biskop i Vesterås, och, ehuru nu inga bevis derpå finnas, har han erhållit beröm såsom en god Biskop, hvilken utan hinder af politiska befattningar i ro fick sköta sitt stift. Endast riksdagen 1560 finnes han hafva bivistat. Då konungen 1557 var i Vesterås, utfärdade han, troligen i samråd med Biskopen, sitt bref om tillsättande af flera "Ordinarier" i de vidlyftiga stiften till bättre uppsigt öfver clerikeriet. Vesterås stift delades också kort derpå och Carolus Petri i Tuna tillsattes till "Ordinaris ofvan Longheden." Vid konungens dödsbädd måste Mäster Peder ständigt vara närvarande. Hoffolket kallade honom "Hoff-Teufel", om af afundsjuke eller andra orsaker är ovisst. Han öfverlefde ej längre sin konung än till d. 5 Oct. 1562.

Gift med *Brita Larsdotter*, och var den förste Biskop i Vesterås, som var gift. Barn: *Andreas*, Kyrkoherde vid Domkyrkan; *Israel*, Kyrkoherde i Tillberga och *Catharina*, gift med Kyrkoherden i Odensvi Christopher Germundi.

Biskopen efterlemnade flera arbeten, bland hvilka en Krönika öfver Biskoparne i Vesterås, som utgafs af Stiernman, och en Historia om Konung Gustaf. Af det sednare arbetet finnes en afskrift på 24 ark å Linköpings Bibliothek. I Linköp. Bibl. Handl. läses derom följande anmärkning af den bekante Kylander: "Denna Krönika är icke så lätt att skilja från andra af de öfver Konungen sammanskrefne Krönikor, hvilket kommer deraf, at åtskillige sednare författare merendels betjent sig af hans arbete och derutur mycket ord ifrån ord afskrifvit. Det hufvudsakeligaste kännemärke lærer dock vara, at den ej sträcker sig längre än till år 1535. Den börjas således: "Efter thenne Stormächtige och

Högloflige Furstes och Herres Herr Gustafz S. G. och W. Konungs dñät och bedrifter och högpriseliga gärningar vida öfvergå m. m." och slutas: "Hvilket som skedde nijo år therefter."

Skrifter; Eén Historia om K. Gustafz dñen förstes bedrifter öpi Swenska rijn författatt. (Är enligt Messenii påstñende tryckt, hvilken uppgift dock torde kunna betviflas). — Åhrapredikning öfwer then fordom Stormechtigaste ööfwerwinnelige och Höglofligeste Herres och Furstes H. Gustafz Christelige Lijk etc. Stñm 1620 (utg. af Sylv. Phrygius). — Ett kort uttog utur en gammal pergaments Munkabok, som i Capitulo förwaras, och deri bland annat på latinska rim beskriver en Decanus, alla Biskoparne, som varit i Westerås i den Romerska lärans tid, hvad deras namn varit, och hvari deras förnämsta gärningar bestått: item hvad tid de lefwat; hvilket således är på svenska förwñant af Petre Andreæ Nigro. Utg. med korta anmärkningar och bifogade sigiller af A. A. v. Stiernman. Stñm 1754. — N:o 312 i Gamla Psalmboken.

(Källor: Hof-Clor. Hist. I D. s. 36. — Vesterås Stifts Herdaminne I D. s. 19. — Genelli Lex. II D. — Linköpings Bibl. Handl. II D. s. 16).

NILSSON, SVEN. (Se bokstafvens slut).

NOHRBORG, ANDERS.

Föddes d. 9 Maj 1725. Hans fader var då Communi-ster i Norberg, sedan Kyrkoh. i Bro i Vestmanland, Mag. Olof N., hans moder Christina B. var dotter af Prosten i Norberg And. Barchæus. År 1735 intogs gossen i Köpings skola, men hemläsning under informator. följde efter ett års förlopp under de fyra följande åren; derefter undervisades han i Vesterås skola i tre år. Nu — 1742 — blef han faderlös, men modren sände honom till gymnasiet i Vesterås, derifrån han efter 3 år afgick till Upsala Akademi 1745. Han disputerade 1748 under N. Wallerius, vid hvilket tillfälle Akademiens Cancellor H. K. H. Adolf Fredrik var närvarande, "de harmonia sapientie et libertatis divine", samt 1752 under L. Dahlman "de principio juris nature complexo", hvarefter han s. å. promoverades till Philos. Magister. I tvenne år beredde N. sig sedan till prestembetet, hvartill han invigdes i Vesterås 1754 på kallelse af Kyrkoh. vid Finska nationella församlingen i Stockholm, Doct. C. G. Wernander.

Med N:s ankomst till hufvudstaden kan man säga, att predikoföredraget i Stockholm hann sin culmination på re-

formationens egen grund. Derifrån hade det bättre omdömet redan utmönstrat en mängd främmande beståndsdelar, som från katholska tiden länge medföljt de reformerade predikanterna; men ännu stodo hos predikanterna i allmänhet tvenne krafter söndrade, ja stridande mot hvarandra. Murbeckska och Rutströmska polemiken är anmärkt i den förres biographi häröfvan. Den var ej personlig. Den utfördes mellan tvenne organer af oförsonta elementer i tidens religiösa lif. I N., såsom predikant, blefvo de nu fullständigast försonta. Han står som den bäste representanten af dem, som predikade hvarken en ensidig lag eller ett ensidigt Evangelium. Lag och Evangelium följas åt, det måste en hvar medgifva, i Nohrborgs predikningar, som molnstoden och eldstoden följdes åt, der Herrans ark bars genom Arabiens öcken. Der egenrättfärdigheten njöt af sina förmenta dygders skimmer, lade sig lagens molnstod, full af den eviga rättfärdighetens blix; men der själfmedvetandet af skuld vaknat och fördystrades af molnstodens mörker, der framställde predikanten Evangelii klara, milda eldstod, som strålade i de hedröfvades hjertan med salig frid. Och jemte denna försoning mellan de tvenne söndrade predikant-skarnorna, som vanligen kallade hvarandra för väckelse-predikanter och herrnhutare, en försoning, hvarpå väl flera arbetat och arbetade, försonades i N:s fördrag hvad som hos många bland de bäste dittills stått söndradt, nemligen lärorenhetens fordran på säker, noggrannt afmått undervisning och andaktens fordran på skär och ren uppbyggelse. Derigenom har hans predikosamling blifvit något sällsynt, — på engång vår noggrannast renläriga populära dogmatik och vår med allmännast förtroende omfattade bok. Högre än upp till Nohrborg hann ej den rent Lutherska homiletiken — den populära utläggningen i predikoföredrag af hvad våra L.L. S.S. innehålla. Den har stigit sedan dess, men då antingen genom en djupare insigt af högre utveckling af reformationens trosuppfattning af skriften (i Schartau) eller genom tilllegnandet af något, som uppvuxit på sidan af reformationen, t. ex. psykologisk vetenskap (i Thomander).

Länge blef detta fenomen — Nohrborg som homilet — obemärkt invid sjelfva slottsmuren. Han predikade de nu i tusentals hus läsna predikningarne för dem, som besökte Svenska högmessorna i Finska kyrkan, under en alltmär tilltagande bröstsvaghet, som väl orsakade, att åthäfvorna voro obemärklige, hvilka hopen mera förstår än orden och den lärdom, som ligger i orden och den anda som

lefver i den lärdomen. Riks-Rådet Grefve H. H. v. Liewen, som räknade, enligt G. Roséns uttryck, för sin yppersta äretitel, att vara en Jesu lärjunge, upptäckte först för konungen, hvilket klart och skinande ljus, som brann så stilla och förbrann så oförmärkt i Slottets grannskap. Efter 11 års predikande i Finska kyrkan, kallades N. att aflägga prof inför Kongl. Hofvet, för att kunna komma i åtanka, då en E. O. Hofpredikant skulle utses. Biskop Jak. Serenius, som då var närvarande, yttrade: "stode det i min makt, blefve den mannen icke Extra, utan Ordinarius i första steget."

Riks-Rådet Liewen förtjenar ett tacksamt minne för denna uppmärksamhet på N:s förtjenst och för sitt bemödande, att till predikanter i Hofvet anbefalla dylika personer. Om hans gudsfruktan anföres Schröderheims (!) om-döme här ofvan VIII Band. sid. 140.

Blott i två år predikade N. på Hofvet. Han fortsatte derunder, att grundligt utarbete sina predikningar och ökade den sedan utgifna samlingen. Han samlade äfven här en skörd för evigheten och lärde äfven många af de väldige i verlden, att "rifva" himmelriket till sig." Rosén berättar, att RiksR. Gr. C. G. Löwenhielm, den skarpsinnige mannen, på sin sotsäng uppbyggde sig med en af N. utgifven predikan, som han önskade ånyo upplägga. N:s helsa försvagades alltmera och då han vid en våldeld för starkt ansträngt sig att rädda en väns egendom, följde en stark blodhostning. Med konungens nådiga tillstånd, reste han sommaren 1767 att hos sin sväger Prosten G. Christiernin i Folkerna sköta sin helsa, men måste i November intaga sängen och afsomnade efter den uppbyggligaste dödsberedelse, utförligt berättad af brodern Comm. i Norberg Joh. Nohrborg och svågern Comm. i Husby B. Gustrin (se Roséns företal till N:s postilla), härligt mognad för en efterlängtat evighet d. 30 Nov. 1767, 42½ år gammal.

Nohrborg hade som homilet redan vunnit ett klassiskt anseende. K. Öfverhofspred. Dr Gabr. Rosén förordade på det mest utmärkande sätt den årgång af predikningar, som författarens broder, en också aktningsvärd författare af kyrkligt litterära skrifter, Prosten och Kyrkoh. i Irestad Doct. Dan. Nohrborg utgaf, ordnande predikningarne efter kyrkans dogmatiska system, så att det hela kom att innefatta en populär men grundlig kurs af allt Guds råd om vår salighet. Söndagarnas ordning rubbades, men ämnenas ordning är vetenskaplig. En litteraturhistorisk författare kallar boken: folkets andra Bibel. Rosén yttrar träffande, att N.

hade mera ljus, än eld. En annan författare yttrar: Nohrborg har mer än ett halft århundrade varit den osynlige församlingens huspredikant i Sverige och han torde komma att fortfara vid detta ärofulla prestembete, så länge sann christendom ännu finnes ibland oss. Detta val uppenbarar mycket om den Svenska kyrkans innersta väsende. Sinnena uppblossa, då en Murbeck, en Linderot, en Elfving ringer i stormklockan bland ett sofvande släkte. Först "varder ett buller om den vägen." Allt synes i förvirring, i jäsning. Men när uppvaknandets yrsel gått öfver, så samla sig de uppväckte med manlig begrundning och barnsligt sinne, med allvarlig båg och ljust saktmod omkring den från de menskliga passionerna så renade, i de himmelska betraktelserna så fördjupade, men det inre lifvet och dess alla strider så skarpsynt genomskådande Nohrborg. Mannens egen frihet från både esthetiska och moraliska passioner, om uttrycket tillgifves och förstås, har väl gjort, att han ej är talare i ordets vittra bemärkelse; men det har verkat, att aldrig någon sekt kunnat i honom träffa en frände till någon sin öfverdrift, att följaktligen en renare både i lära och anda ej kan träffas."

Boken, som vanligen upptager 140 ark, upplades för 9:de gången i Lund 1840. Somliga upplagor lära gått till 4—6000 exemplar. Se der en recension af folket! Ingen torde för högt uppskattat denna boks inverkan på folkets religiösa öfvertygelser och christligt fromma sinnesdaning. Säkert är, att denna bok på det verksamaste bidragit att förena renlärlighet och fromhet i det svenska folkets christlighet, och att den, såsom uttryck af Statskyrkans bekännelse, vida mer än många torde förstå, upplöst alla elementer till sektbildning, som vid nya religiösa rörelser bland menigheten så lätt pläga samla sig. Ingen har förkastat N:s postilla bland alla dem, som ofta rätt hvasst förkastat hvarandra, och förståndige lärare ha derigenom kunnat kring denna andaktsbok qvarhålla sinnen, ytterst söndrade då fråga varit om andra asketiska skrifter bland vår folkläsnings. Försöket att snart sagdt utrota allt utom Bibeln — och de skrifter naturligtvis, som återopades såsom stöd för denna utrotningsprincip, har mindre lyckats, der det försökts.

Nohrborgs personlighet var väl föga känd utom Stockholm, då han sjelf var med i sina ord. Men kändedomen om hans lefvande christendom har spridt sig med postillan, medelst den der influtna lefnadsteckningen, och ökat det skrifna ordets kraft. Ingen misstanka har funnits, att han

ju ej med Apostelen kunde säga: Jag tror, derföre talar jag. Han lefde och dödde i Guds Söns tro och hans umgängelse var en noggrann öfversättning af den lära, han predikade så grundligt och hjertevarmt. Han var, skrifver Rosén, måttlig, återhållsam, nöjd med sin del, kämpande med seger mot retelser till knorr öfver trög lycka, anständigt*) i sitt uppförande, vänlig och tillika allvarsam, mogen och uppbyggelig i sitt tal, icke som en nychristen, den der har mycken eld och föga ljus och hvarmed ofta mer rifves än bygges, utan såsom den der visste tala ett ord i sinom tid, råttådlig, billig och redlig mot alla, barmhertig mot nödlidande, erkänsam mot gynnare, vänfast och förtrolig med några utvalda vänner, hvilka ju närmare de sågo in i hans förstånds och hjertas egenskaper, ju mera de nu sakna hans bortgång." På sotsängen visade sig ock, hvilken skön frid, som utgår ur den tro, han bekände och förblifver ostörd af den lefnad han förde, liksom hvilken orubblig frimodighet, som alstras af denna frid äfven invid grafvens dunkla dörr. Engång märkte tvenne i tysthet närvarande prester, huru han reste sig hastigt upp i sängen, började gråta af glädje och med högre röst än vanligt tacka sin Frälsare för sin oändliga kärlek, hvaraf han sade sitt hjerta då öfverflöda och den han icke längre trodde sig i sin skröpliga lekamen förmå bära. När en af de närvarande då visade sig, sade den döende: "glöm icke att utan återvändande predika och förkunna Jesu dygd och kraft, som gör att jag arme syndare här kan ligga och se döden för ögonen, ja, rättnu nalkas, utan minsta fruktan och bäfvan, men med ett hjerta, som är fullt af förtröstning och frimodighet", förmanande de båda nu vid sängen stående vännerna, en broder och en svåger, med många härliga ord till egen kännedom, verldens försakande för Christi skull, under sökande först efter Guds rike och hans rättfärdighet, bedjande alla predikanter också predika lagen och så förkunna Jesus som salighetens grund; slutande: "kommen ihåg, att jag sagt detta på min sotsäng." När de nu bådo honom förskona sig för mycket talande, att ej recidiv af blodhostning måtte kunna komma, svarade han: "låten mig förkunna Jesum för eder, så länge jag lefver. Härefter talar jag icke mycket med eder, ty min stund är kommen."

Se här drag af en apostolisk man!

*) Betydde då, hvad man förut kallat höfvisk (af hof) och nu synes förstå med uttrycket en man af bildning.

Ganska besynnerligt är det, att den, som predikat och predikar för så många tusende Svenskar, aldrig uppbar en sädeskäppa tionde, aldrig egde någon publik lön. Han lefde på information.

Som privat-lärare och enskild uppsyningsman öfver barn i publika skolor har han ock verkat mycket godt i sin tid och lefvat hos många i välsignad åminnelse. Förf. har känt en af dessa elever, en Baron von Liewen, om hvars varma nitälskan för en lefvande christendom man kan sluta deraf, att han började brevexla i detta hänseende med en nittonårig yngling, förf. af denna artikel, då han händelsevis spört något om honom. I den Nohrbergska skolan var ljus en utmärkande egenskap, men det var ljus af en inneboende eld, upptänd af samma sol, som utgjöt elden på den första pingstdagen efter Christi uppståndelse.

Porträttet, som åtföljer en och annan upplaga af N:s postilla, är efter hans död förfärdigadt utan något måladt original och blott efter beskrifning, men ansågs väl träffadt.

Skrifter: Högmessopredikan på 4:e Sönd. e. Trettondedag. Sthm 1756. 4:o. — Dito på 21:a Sönd. e. Tref. Sthm 1760. 8:o. — Dito på 4:e dag Påsk. Ib. 1761. 8:o. — Efter auctors död utkom: Den fallna människans salighets ordning föreställd i åtskilliga betraktelser öfver de årliga Sön- och Högtidsdagars Evangelier. Sthm 1771. 4:o; ånyo uppl. Ib. 1798; 8:e uppl. Götheb. 1824; 9:e uppl. på Gierups förlag. Lund 1840.

(Källor: Företal i Postillan af G. Rosén. — Westéns Hof-Cler. Hist. III D. — Alnanders Theol. Bibl. VIII. — Strickers Homilet. Bibl. — Sveriges aköns Litteratur I. 334 f.).

— N.

NOLCKEN, ERIK MATTHIAS von.

Föddes i Riga d. 24 Maj 1694. Hans föräldrar voro Öfversten och LandtRådet på Ösel *Christopher Reinhold von Nolcken* och *Ingeborg Christina Stackelberg*. Släkten härstammar från Westphalen och inkom till Sverige i början af 17:de seklet. Efter fulländade studier i Upsala gjorde N. en vidsträckt utländsk resa och måste på återvägen uthärda belägringen af Stralsund. Följde derefter General Carl Adam Stackelberg till Berlin och blef behjelpig vid dess brevvoxling. Reste derifrån 1710 till Holland, hvarest från Sveriges dervarande Minister Baron Görtz sände honom med en angelägen depeche till Stockholm. Redan i Lund träffade han konungen, som befallte hans antagande såsom Extr. Cancellist i Utrikes Expeditionen med lika stort fälttraktamente, som tilldelades de Ordin. Cancellisterna. Blef

1718 Ordin. Cancellist och följde 1719 Grefve Lillienstedt till freds-congressen på Åland. Commissions-Sekreterare i Preussen 1720. På begäran rapallerad 1723. Reste genast därefter på egen bekostnad till Petersburg, då han under Svenska Ambassadeurens vistande derstädes skaffade sig en mängd upplysningar rörande Ryska angelägenheterna, som han efter hemkomsten i slutet af samma år meddelade Svenska regeringen. När sedermera de emellan Sverige och Preussen 1723 uppkomne stridigheter blifvit bilagde, förordnades han 1726 ånyo till Commissions-Sekreterare vid hofvet i Berlin. Efter Envoyéens Klinckowströms ankomst öfverreste han till Sverige och medförde en vigtig depeche beträffande den s. å. emellan Ryssland och Preussen afslutade defensiva alliance-traktaten, samt aflade inför Sekreta Utskottet både skriftlig och muntlig berättelse om sakens beskaffenhet. Naturaliserad Svensk adelsman s. å. och introducerad å Riddarhuset. Bestred under Klinckowströms permission 1728 ensam de ministeriella ärenderna vid Preussiska hofvet, men erhöll efter hans återkomst 1729 nådigt tillstånd att återresa till Sverige. Utänmdes 1730 till Regerings-Råd i Pommern. Förde 1732 Directionen i den öfver Pommerska hofsrätten förordnade Visitations-Commission, och utarbetade ensam de nya förslagen till "Consumtions-Steuern", Licent-taxan, seglations-ordningen m. m. Besörjde 1733 på Pommerska Regeringens anmodan, inrättningen af det i Barth stiftade adliga Jungfruklostret.

Efter flera års hvila anställdes N. åter inom diplomati, då han 1738 utnämndes till Envoyé Extraordinaire vid Ryska hofvet, hvilken kinkiga befattning han med allmänt bifall förestod. "Under denna tid som continuerade till 1741 öppnade de i Ryssland förelupna händelser vägen till en honom anförtrord hemlig underhandling, hvilken han till R. Maj:ts och Riksens Ständers äfven så stora välbehag slöt, som den med hans enskildta risque och äfventyr var förknippad. Han aflade fördenskull vid återkomsten till riket, kort före krigets början berättelse om Rysslands tillstånd och hans underhandlingar, samt åtskilliga nyttiga förslag i fall af påkommande krig, uti hvilken afsigt han ock förut och då han ännu var i Ryssland, öfversände till Sverige originalkartor öfver de Ryska fästningarne emot Svenska sidan, jemte styrkan, med åtskilligt annat tjänande till Sveriges fördel." Vid den i Åbo utsatte congressen blef Nolcken andre Commissarius, och undertecknade derstädes den 17 Juni 1745 kl. 3 om morgonen fredstraktaten. Blef s. å.

Vice och 1744 Ordin. Stats-Sekreterare vid Utrikes Expeditionen samt 1747 Hof-Canceller och Friherre. Comm. af N. O. 1748, då hans valspråk blef: *Simplex Recti cura*. Befordrades 1750 till President i Götha Hofrätt och afled i Stockholm d. 18 Oct. 1755.

Nolcken var i högsta grad tankspridd. Tessin berättar ett par löjlige historier om hans distractioner. En gång skulle han för d. v. Kronprinsen Adolf Fredrik uppläsa en expedition, men uppläste i stället köpebrevet på sitt eget hus nästan till slut, innan han af Prinsens inkast märkte sitt misstag. En annan gång kom han in i Kronprinsessans förmak och frågade efter Grefve Tessin. Tessin svarade sjelf: "Han gick nyss ut." N. skyndade då efter, men inkom straxt igen och sade: "Vaktmästaren försäkrar att han är här i rummen." Tessin svarade då: "Herr Hof-Cancelleren må ju tro mig bättre som sjelf sett honom gå bort." N. gick åter ut och inkom med en ny Vaktmästares försäkran, då ett allmänt skratt väckte honom ur drömmen.

Gift 1. 1731 med *Christina Margaretha von Lode*, † 1739, dotter af Vice Presidenten i Dorpts Hofrätt Gerhard von L.; 2. 1741 med *Anna Regina Horn*, dotter af Öfversten Frih. Christer Horn och omgift med Stats-Sekret. Frih. von Hegardt. Tre hans söner kommo till höga värdigheter i statens tjänst: *Arvid Reinhold*, f. 1732, † 1802, Förste Stallmästare hos Hertigen af Södermanland, Comm. af N. O. och R. S. O.; *Gustaf Adam*, f. 1733, † 1814, Envoyé Extr. i London, utn. President i Götha Hofrätt, hvilket embete han icke emottog, och Comm. af N. O.; samt *Johan Fredrik*, f. 1737, † 1809, Envoyé Extr. i Petersburg och Wien, Comm. af N. O., Ridd. af Svärds-O. och af Tyska Johanniter-Orden. Tvenne söner af Arvid Reinhold blefvo Landshöfdingar, den äldre i Christianstad, den yngre i Carlstad.

(Källor: Behnders Canalers Hist. — Genelli Biogr. Lex. — Störmans Mats. — Tessin och Tessiniana),

Nionde Bandets

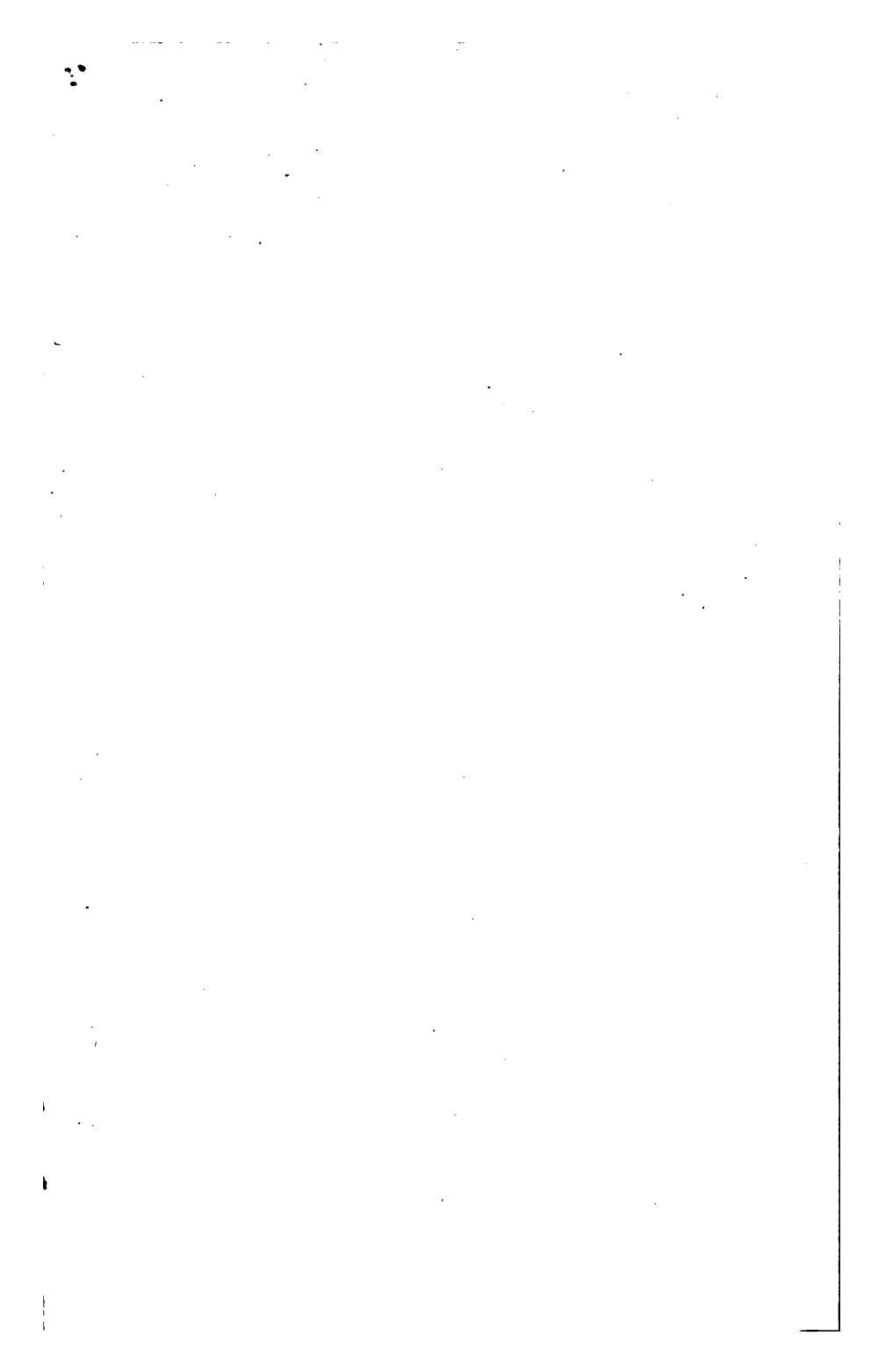
Innehåll.

	Sid.		Sid.
<i>Maclean, Rutger.</i> (Patriot).	1	<i>Märklin, Gabriel.</i> Natur-	34
<i>Magni, Petrus.</i> Biskop.	15	forskare.	42
<i>Magnus, Johannes.</i> ErkeBi-		<i>Martin, Elias.</i> Målare. .	44
skop. (Historieskrifvare).	16	— <i>Johan Fredrik.</i> Gravör.	46
<i>Magnus, Olaus.</i> Historie-		— <i>Roland.</i> Läkare. . .	—
skrifvare.	18	<i>Martini, Olaus.</i> ErkeBi-	
<i>Mallet, Fredrik.</i> Mathema-		skop.	48
tiker.	19	<i>Masreliez, Louis.</i> Målare.	51
<i>Mallmin, Gustaf Magnus.</i>		<i>Matthiæ, Johannes.</i> Biskop.	
Prost, Theol. författare.	21	Theolog.	53
<i>Malm, Carl Wilhelm.</i> Öf-		<i>Mejerfelt, Johan August.</i>	
verste.	23	Kongl. Råd. General. .	61
<i>Mandelberg, Johan.</i> Målare.	24	— <i>Johan August.</i>	
<i>Munderström, Christopher.</i>		Fältmarskalk.	64
Hofmarskald. Skald. . .	—	<i>Melander, Erik.</i> Theologiæ	
<i>Mannerheim, Lars August.</i>		Professor.	67
Justitie-Ombudsman. .	28	<i>Melanderhjelm, Daniel.</i> A-	
<i>Marci, Georg.</i> Prost. . .	30	stronomiæ Professor. .	287
<i>Marci, Jesper.</i> Superinten-		<i>Meldercrutz, Jonas.</i> Ma-	
dent.	34	them. Professor. . . .	68
<i>Marcks von Württemberg,</i>		<i>Metin, Hans Magnus.</i> Theo-	
<i>Gotthard Wilhelm.</i> Fält-		log.	292
marskalk.	35	— <i>Henrik Georg af.</i>	
— <i>Nils Wilhelm.</i> Ju-		General-Major.	71
stitie-Råd. Genealogisk		<i>Mellin, Gustaf Henrik.</i> Ro-	
samlare.	37	manförfattare.	77
<i>Marderfelt, Arvid Axel.</i>		<i>Menlös, Daniel.</i> Matheseos	
General.	39	Professor.	78
— <i>Conrad.</i> Fält-		<i>Mennander, Carl Fredrik.</i>	
marskalk.	38	ErkeBiskop.	87
<i>des Marées, Georg.</i> Målare.	40	<i>Messenius, Arnold.</i> . . .	307

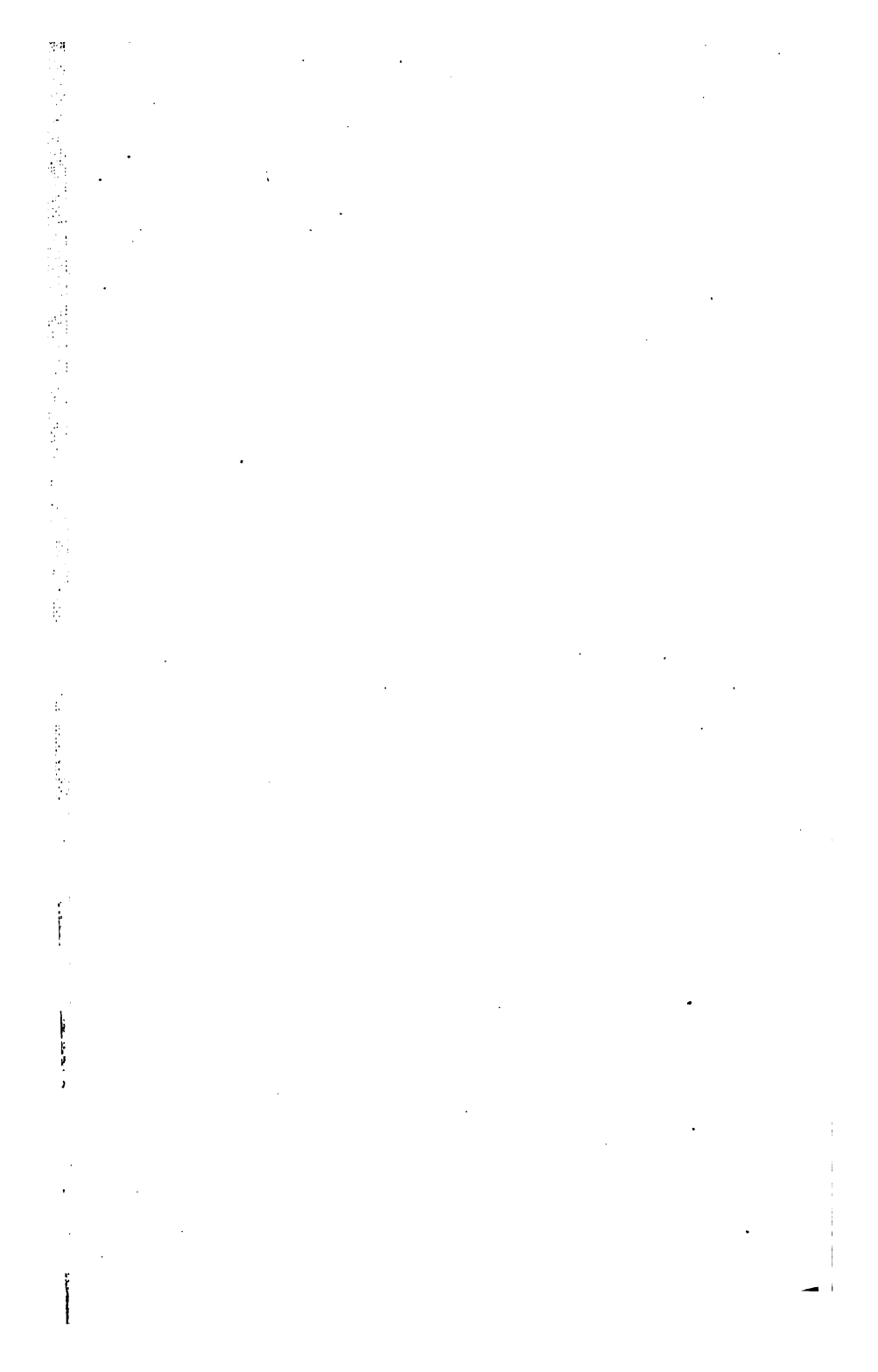
<i>Messenius, Arnold Johan.</i>	304	<i>Munthe, Lars Peter.</i>	Philos. Professor. 184
Rikshistoriograph.	305	— <i>Sven Hansson.</i>	Präst. 182
— <i>Johan.</i> Historie-		— <i>Sven Johan.</i> Theolo-	
skrifvare.	295	giz Professor.	179
<i>Mesterton, Carl.</i> Phil. Prof.	90	<i>Muræus, Stephan Larsson.</i>	
<i>Mether, Anders Johan.</i> Ma-		Kyrkoherde.	183
thes. Professor.	92	<i>Murbeck, Peter.</i> Kyrkoh.	186
<i>Meyer, Gerhard.</i> Styckgjut.	—	<i>Murberg, Johan.</i> Rector	
<i>van Meytens, Martin.</i> Må-		Scholæ.	193
lare.	99	<i>Murray, Adolf.</i> Anat. Prof.	201
— <i>Peter.</i> Målare.	98	— <i>Johan Andreas.</i> Hist.	
<i>Moadensis, Jonas Andrew.</i>		Naturalis Professor.	198
Prost.	104	<i>Myrin, Claes Gustaf.</i> Bo-	
<i>Modée, Carl Wilhelm.</i> A-		tanicus.	325
miral.	108	<i>Månesköld, Carl Christers-</i>	
— <i>Reinhold Gustaf.</i>		son, Vice President.	203
Cancelli-Råd.	107	<i>Månsson, Nils.</i> Riksdags-	
<i>Modéer, Adolf.</i> Sekreterare		man af Bondeståndet.	—
i Patriot. Sällskapet.	110	<i>Möller, Johan.</i> Biskop.	327
<i>Molin, Erik.</i> Schismatiker.	112	<i>Mörk, Jakob Henrik.</i> Kyrko-	
— <i>Lars.</i> Domprost.	114	herde. Vitter.	215
<i>Moliteus, Matthiæ Marci.</i>		<i>Mörner, Adolf.</i> Landshöfd.	278
Superintendent.	120	— <i>Adolf Göran.</i> Stats-	
<i>Moller, Arvid.</i> Moraliæ		Råd.	281
Professor.	122	— <i>Carl.</i> Riks-Råd.	227
<i>Montgomery, Gustaf Adolf.</i>		— <i>Carl Carlson.</i> Riks-	
Landshöfding.	133	Ståthållare i Norrige.	235
<i>Montin, Lars.</i> Läkare.	138	— <i>Carl Gabriel.</i> Hof-	
<i>Moræus, Johannes.</i> Läkare.	139	Marskalk.	280
<i>von der Mühlen, Gustaf Ca-</i>		— <i>Carl Gustaf.</i> K. Råd.	247
simir Gahrliæp, Preussisk		— <i>Carl Stellan.</i> Lands-	
Lifmedicus.	140	höfding.	250
<i>Muhrbeck, Lorentz.</i> Super-		— <i>Gustaf Fredrik.</i> Ge-	
intendent.	142	neral-Lieutenant.	273
<i>von Müllern, Henrik Gustaf.</i>		— <i>Hampus Elof.</i> Ge-	
Hof-Canceller.	143	neral-Lieutenant.	261
<i>Munck, Adolf Fredrik.</i> Pre-		— <i>Hans Georg.</i> Gene-	
sident. Gunstling.	310	ral-Lieutenant.	246
— <i>Petrus.</i> Biskop.	146	— <i>Hjalmar.</i> Målare.	275
<i>Munck af Rosenschöld, Da-</i>		— <i>Ludvig.</i> Biskop.	240
vid. Prof. Humorist.	175	— <i>Otto Helmer von.</i>	
— <i>Eberhard Za-</i>		Kammar-Råd.	220
charias. Medic. Prof.	163		

<i>Nathorst, Johan Theophil.</i>	512	<i>Nicander, Anders. Tull-</i>	521
Sekret. i Landthbr.Akad.	529	Inspektor. Poet.	358
<i>Nauckhoff, Henrik Johan.</i>		— <i>Henrik. Cancelli-</i>	
Se bokstafvens slut.		Råd.	366
<i>Natt och Dag, Åke Axels-</i>		— <i>Karl August.</i>	
son. Riksmarskalk. . .	338	Skald.	360
<i>Neikter, Jakob Fredrik.</i>		<i>Nicolai, Erasmus. Biskop.</i>	368
Professor.	337	<i>Nieroth, Carl Gustaf. Rgl.</i>	
<i>Nelander, Johan. Philos.</i>		Råd.	371
Professor.	339	<i>Niger, Petrus Andrew. Bi-</i>	
<i>Nerman, Claes Ulrik. Lands-</i>		skop.	372
höfding.	348	<i>Nilsson, Sven. Se bokstaf-</i>	
<i>Nescher, Daniel Georg. Bi-</i>		vens slut.	
bliognost.	336	<i>Nohrborg, Anders. Hof-</i>	
<i>Netherwood, Adam Fredrik.</i>		predikant. Homilet. . .	374
Brigadchef.	350	<i>Nolcken, Erik Matthias von.</i>	
<i>Natttelbla, Christian von.</i>		President. Diplomat. .	379
Riks-Rammarrätts-Ass.	352		

[illegible]

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

[illegible]